

Ιστορία, Τοπική Ιστορία: Έρευνα & Διδακτική
Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
Παιδαγωγική Σχολή Φλώρινας
Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης
Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας

Μεταπτυχιακή εργασία

Πτυχές της Εθνικής Αντίστασης & Αντίποινα κατακτητών στην περιοχή της Καστοριάς κατά την Κατοχή (1941-1944)

A.M: 478

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια
Σοφία Ηλιάδου-Τάχου

Βαθμολογητές:
Ανδρέου Ανδρέας
Δορδανός Στράτος

Περιεχόμενα

1.	Προλογικό σημείωμα	9
2.	Περίληψη	10
3.	Σκοπός και επιμέρους στόχοι	11
4.	Μελέτη κι οργάνωση της εργασίας	12
5.	Εισαγωγή – Ιστορικό πλαίσιο	13
6.	Σλαβόφωνοι	15
7.	Ιταλία	19
	Ιταλική διοίκηση Καστοριάς	19
	Ιταλική → 27 Ιουνίου 1941 – 9 Σεπτεμβρίου 1943	19
	Προσπάθεια για ενσωμάτωση στην Αλβανία	21
	Τάγματα Ερεΐνης	23
	1942	25
	1943	26
	Ίδρυση Αξονομακεδοновоβουλγαρικού Κομιτάτου	28
	Κι άλλα δεινά από την ιταλική κατοχή	41
8.	Βουλγαρία	45
	Γενικά	45
	Στάση Ιταλών στη βουλγαρική προπαγάνδα	47
	1941	47
	1942	48
	1943	49
	Κομιτάτο	50
	Γιατί εντάχθηκαν πολίτες στο κομιτάτο;	51
	Πόσοι εντάχθηκαν	55
	Σε ποιες περιοχές εξαπλώθηκε το κομιτάτο;	56
	Πώς εξοπλίστηκε το κομιτάτο;	56
	Δεινά Στη συνεργία του κομιτάτου	57
	Το Αξονομακεδοновоβουλγαρικό κομιτάτο οδεύει προς το τέλος του	60
	Η μετάλλαξη του κομιτάτου στη γερμανική κατοχή	60
9.	Γερμανία	65
	Κατάληψη της Καστοριάς	65
	Νέο Κομιτάτο ή Τάγμα Εθελοντών ή Οχράνα	66
	Σχηματισμός	66
	Οδεύοντας προς το τέλος του το Νέο Κομιτάτο ή Μακεδονικά Τάγματα ή Τάγμα Εθελοντών ή Οχράνα ή Τρίτη Μακεδονική Ταξιαρχία	71
	Ομοιότητες - Διαφορές του νέου κομιτάτου	73

Δεινά από τους Γερμανούς	74
Επιχείρηση «Σταυραετός» Γερμανών	74
10. Ρουμανία	78
Γενικά	78
11. Οι βλάχοι	79
Γενικά	79
Προσεταρισμός βλάχων από την ιταλική προπαγάνδα	79
Προσεταρισμός βλάχων από τη ρουμάνικη προπαγάνδα	81
Προσεταρισμός βλάχων από τη βουλγαρική προπαγάνδα	81
12. ΕΛΛΑΣ	82
Ίδρυση του ΕΑΜ/ΕΛΑΣ	82
Διοίκηση	83
Δράση	83
Αντίσταση	85
13. Εμφύλιες συγκρούσεις	88
Αυγερινός 1943	88
Μελάνθιο 1943	89
Πεντάλοφος 1944	93
ΣΝΟΦ	95
Γενικά	95
Κριτική	99
Αρνητικές κριτικές	99
Θετικές κριτικές:	102
14. Δωσίλογοι	104
15. Εβραίοι Καστοριάς	107
1942:	107
1943:	107
1944:	108
16. Η Μητρόπολη Καστοριάς	112
17. Η Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση στο Νομό Καστοριάς το 1942	115
18. Ο Ερυθρός Σταυρός	118
19. Η ΠΑΟ στο Νομό Καστοριάς	120
20. Δεινά	122
21. Συνοπτική ιστορία Νομού Καστοριάς την περίοδο της κατοχής από το Νομάρχη κ. Μαρή 128	
Γερμανική Κατοχή (Απρίλιος 1941 – Ιούνιος 1941)	128
Ιταλική κατοχή (Ιούνιος 1941 – Σεπτέμβριος 1943)	129
Γερμανική Κατοχή (Σεπτέμβριος 1943 – 3 Σεπτέμβριου 1944)	130

Συμπεράσματα	132
22. Συζήτηση	134
Σλαβόφωνοι	134
Ιταλία	134
Βουλγαρία	135
Γερμανία	136
Ρουμανία	136
Βλάχοι	137
ΕΛΛΑΣ	137
Δωσίλογοι	137
Εβραίοι	138
Μητρόπολη Καστοριάς	138
Ερυθρός Σταυρός	139
Α/θμια Εκπαίδευση στην Καστοριά μέχρι και το 1942	139
Δεινά	139
Γενικά	140
Εν κατακλείδι...	142
23. Βιβλιογραφία	143
24. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1: Η κατοχή στην πόλη της Καστοριάς και τα χωριά της	147
Αγία Άννα	148
Αγία Κυριακή	149
Άγιος Δημήτριος	151
Αμμουδάρα	152
Αμπελόκηποι	154
Αμπελοχώρι	155
Ανταρτικό	155
Απόσκεπος	156
Άργος Ορεστικό	158
1941:	159
1942:	160
1943:	163
1944:	171
Απόσπασμα από δίκη	171
Ασπροκκλησιά	175
Αυγή	176
Βασιλειάδα	177
Βατοχώρι	181
Βαψώρι	181

Βέργα	182
Βογατσικό	184
Βοτάνι	186
Βυσσινιά	187
Γάβρος	188
Γέρμας	189
Γραμμοχώρια	191
Δενδροχώρι	192
Διποταμία	193
Δισπηλιό	194
Επταχώρι	197
Ιεροπηγή	200
Καλοχώρι	202
Καστοριά	204
1941:	206
1942:	207
1943:	209
1944:	218
Κεφαλάρι	224
Κολοκυνθού	226
Κοντορόπη	227
Κορέστεια	228
Κορησός	229
Κορομηλιά	232
Κοτύλη	233
Κρανιώνα	233
Κρανοχώρι	234
Κρύα Νερά	235
Κρυσταλλοπηγή	235
Κωσταράζι	236
Λάγγα	240
Λακκώματα	241
Λαχανόκηποι	245
Λεύκη	246
Λιθιά	247
Μακροχώρι	250
Μανιάκοι	251
Μαυρόκαμπος	251

Μαυροχώρι	252
Μελάνθιο	254
Μελισσότοπος	256
Μεσοποταμία	257
Μεταμόρφωση	259
Μηλίτσα	260
Νεστόριο	261
1941:	261
1942:	263
1943:	263
1944:	268
Επιστολή για τη δράση αντεθνικών στοιχείων στο Νεστόριο, 1941-1945	269
Νίκη	273
Νόστιμο	274
Οινόη	279
Ομορφοκκλησιά	280
Οξύα	281
Πεντάβρυσος	282
Περικοπή	284
Πετροπουλάκι	285
Πολυάνεμος	286
Πολυκάρπη	287
Πολυκέρασος	289
Ποριά	292
Σιδηροχώρι	294
Σπήλαια	295
Τοιχίο	296
Τσάκωνη	297
Τσιρίλοβο	299
Φτελιά	300
Φτεριά	301
Φωτεινή	302
Χαλάρα	302
Χιλιόδενδρο	303
Χιονάτο	303

1. Προλογικό σημείωμα

Η παρούσα εργασία «Πτυχές της Εθνικής Αντίστασης & Αντίποινα κατακτητών στην περιοχή της Καστοριάς κατά την Κατοχή (1941-1944)» εκπονήθηκε στο πλαίσιο των μεταπτυχιακών σπουδών στο Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης της Παιδαγωγικής Σχολής Φλώρινας του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας και στο Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Επιστήμες της Αγωγής: Δημόσιες χρήσεις της Ιστορίας και της Τοπικής Ιστορίας».

Βασίζεται σε γραπτές πηγές, δημοσιευμένες και αδημοσίευτες, οι οποίες αναφέρονται στην περίοδο της Κατοχής και της Αντίστασης. Σκοπός να καταγράψει συνολικά, να επεξεργαστεί και να αναδείξει τις καταγεγραμμένες πληροφορίες σε μια προσπάθεια σκιαγράφησης του ιστορικού πλαισίου της περιόδου της Κατοχής, στην περιοχή της Καστοριάς.

Το ενδιαφέρον μου για τη Νεότερη Ιστορία, σε συνδυασμό με την πολύχρονη παρουσία μου στο Νεστόριο, ενός τόπου σύμβολου τόσο για την Αντίσταση όσο και για τα αντίποινα των κατακτητών, υπηρετώντας στη θέση του Διευθυντή του Δημοτικού του Σχολείου, με οδήγησαν στην επιλογή του συγκεκριμένου θέματος. Στην απόφαση αυτή συνέδραμαν επίσης οι αρωγές ατόμων με εγχειρήσεις πρωτογενών αδημοσίευστων πηγών, αλλά και οι προσωπικές ανακαλύψεις ύστερα από κοπιαστικές και πολύχρονες αναζητήσεις σε αποθήκες αρχειακού υλικού.

Για την εκπόνηση της μεταπτυχιακής μου εργασίας θα ήθελα να ευχαριστήσω τα μέλη της τριμελούς επιτροπής, η καθοδήγηση των οποίων υπήρξε καθοριστική σε όλη τη διάρκεια της προσπάθειάς μου. Ιδιαίτερες ευχαριστίες στην καθηγήτριά μου κ. Σοφία Ηλιάδου-Τάχου για την όλη αρωγή, συμπαράσταση και καθοδήγηση, στους διδάξαντες στο Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών, Ιστορία, Τοπική Ιστορία Έρευνα και Διδακτική, της Παιδαγωγικής Σχολής Φλώρινας του Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας και βέβαια στον εκλεκτό συνάδελφο και συμφοιτητή Ανδρέα Αθανασιάδη.

2. Περίληψη

Η παρούσα εργασία, όπως δηλώνεται και από τον τίτλο της, αναφέρεται στην περίοδο της κατοχής (Απρίλιος 1941 – Σεπτέμβριος 1944) στην ευρύτερη περιοχή της Καστοριάς, δίνοντας έμφαση στην Αντίσταση κατά των όποιων κατακτητών και τα αντίποινα που αυτοί μεταχειρίστηκαν. Προσπαθεί πρώτα να συγκεντρώσει τις δημοσιευμένες πληροφορίες, να τις επεξεργαστεί, να τις αναλύσει, να τις αξιολογήσει και να τις αντιπαραβάλλει μεταξύ τους. Ταυτόχρονα κινείται στην αναζήτηση νέων αδημοσίευτων πρωτογενών πηγών που τις υποβάλλει κι αυτές στην παραπάνω βάση. Σκοπός της εργασίας να σκιαγραφήσει πολύπλευρα την εποχή εκείνη. Στο πρώτο μέρος της αναφέρονται οι σκοποί, στόχοι και η μεθοδολογία της ερευνητικής αυτής διαδικασίας. Στο δεύτερο μέρος της αναδεικνύονται τα πιθανά αποτελέσματα μέσα από πολλαπλούς θεματικούς άξονες. Στο τρίτο μέρος παρουσιάζονται τα υπό συζήτηση θέματα, παρακολουθώντας την παραπάνω δομή. Τέλος στο τέταρτο μέρος κατατίθεται υπό τη μορφή παραρτήματος το υλικό ανά οικισμό του Νομού Καστοριάς, όπου αυτό κατέστη δυνατό.

3. Σκοπός και επιμέρους στόχοι

Η παρούσα εργασία προσπαθεί να διερευνήσει τις πτυχές Αντίστασης κατά των κατακτητών και τα Αντίποινα που αυτοί μεταχειρίστηκαν, την περίοδο της Κατοχής στην ευρύτερη περιοχή της Καστοριάς μέσα από πολύπλευρη βιβλιογραφία αλλά και νέες πρωτογενείς πηγές ώστε να αναδυθεί η εικόνα της ιστορικής πραγματικότητας στην παραπάνω γεωγραφική περιοχή. Συγκεκριμένα οι βασικοί στόχοι της παρούσας εργασίας είναι:

1. Να αναζητήσει τα άτομα και τους φορείς που πρόβαλλαν αντίσταση στους κατακτητές
2. Να καταγράψει τα αντίποινα των κατακτητών και τα δεινά που αυτά προκάλεσαν
3. Να κατηγοριοποιήσει θεματικά τους φορείς αντίστασης και αντιποίνων
4. Να ανασύρει από τη λήθη την πολυπληθή εβραϊκή κοινότητα της Καστοριάς
5. Να ερευνήσει εάν η αποτυπωμένη στη μνήμη της κοινής γνώμης γερμανική κατοχή ήταν η μόνη και η μόνη που ίσως προκάλεσε δεινά
6. Να συγκεντρώσει πολύπλευρο υλικό και στην παρουσίασή του να εστιάσει και να εμβαθύνει κυρίως στα αποτελέσματα της περιόδου της κατοχής.

4. Μελέτη κι οργάνωση της εργασίας

Η παρούσα εργασία, Πτυχές της Εθνικής Αντίστασης & Αντίποινα κατακτητών στην περιοχή της Καστοριάς κατά την Κατοχή (1941-1944), αποτέλεσε πόνημα πολύμηνης προσπάθειας. Για την πραγμάτωσή της απαιτήθηκε: α) η μελέτη μιας πλούσιας τοπικής και γενικής βιβλιογραφίας, πολύπλευρης από πολιτική άποψη, αλλά και διδακτορικών διατριβών και μεταπτυχιακών εργασιών β) η έρευνα και μελέτη επίσημων αρχείων όπως της ΕΛΙΑ Θεσσαλονίκης, ΓΑΚ Θεσσαλονίκης, δίκες δοσιλόγων Καστοριάς, ... γ) η έρευνα και μελέτη αρχείων, δήμων και Κοινοτήτων του Νομού Καστοριάς, δ) η έρευνα και μελέτη «προσωπικών συλλογών» αρχείων όπως αυτά μου εγχειρίστηκαν και μου εμπιστεύθηκαν οι κάτοχοί τους, ζ) μελέτη τοπικών εφημερίδων ε) μελέτη ιστοσελίδων.

Η όλη εργασία οργανώθηκε γύρω από θεματικούς άξονες, όπως Σλαβόφωνοι, Ιταλία, Βουλγαρία, Γερμανία, Ρουμανία, ΕΛΑΣ, Εμφύλιες συγκρούσεις, Δωσίλογοι, Βλάχοι, Δεινά, Μητρόπολη Καστοριάς, Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση στο Νομό Καστοριάς το 1942, Η ΠΑΟ στο Νομό Καστοριάς, οι Εβραίοι της Καστοριάς, μια συνοπτική έκθεση του Νομάρχη Καστοριάς, Μαρτή για την κατοχή και τέλος η συζήτηση. Όπου το υλικό κατέστη δυνατό να ταξινομηθεί χρονικά, παρουσιάζεται στο αντίστοιχο έτος κατοχής. Σε διαφορετική περίπτωση αναφέρεται αρχικά στην κάθε ενότητα.

Η εργασία αποτέλεσε προϊόν κυρίως προσωπικής έρευνας και δημοσιοποίησης πρωτογενών γραπτών πηγών, που για πρώτη φορά βλέπουν το φως της δημοσιότητας. Έγινε επίσης προσπάθεια συλλογής του μέχρι τώρα διάσπαρτου δημοσιοποιημένου υλικού, που αφορά την περιοχή της Καστοριάς σε ένα ενιαίο έργο, με έμφαση στη παράθεση αντικρουόμενων πηγών. Προφανώς το υλικό που συγκεντρώθηκε δεν κατέστη δυνατό να μελετηθεί όλο, όπως επίσης και στην παρούσα εργασία παρουσιάζεται μέρος του επεξεργασμένου. Η μορφή παρουσίασης της εργασίας δεν κατάφερε να ξεφύγει από τον «διδασκαλικό» εντέλει τρόπο.

5. Εισαγωγή – Ιστορικό πλαίσιο

Οι κάτοικοι του Νομού Καστοριάς, την περίοδο της κατοχής, αποτελούνταν κατά βάση από τους γηγενείς και τους πρόσφυγες που προέκυψαν μετά την Μικρασιατική καταστροφή. Ο συνολικός αυτός πληθυσμός συνέθετε αρχικά ένα ποικίλο από γλωσσικής τουλάχιστον άποψης κώδικα, μωσαϊκό. Οι διαφοροποιήσεις όμως ήταν περισσότερες. Η κατοχή βρήκε την περιοχή της Καστοριάς σε μια από τις δυσκολότερες στιγμές της ιστορίας της καθώς, βρισκόταν σε πολλαπλή κατοχή ενώ στο εσωτερικό της εξυφαίνονταν διχασμοί του πληθυσμού, ποικίλες συμμαχίες, πολύπλοκες συγκρούσεις και πολλαπλές διαφοροποιήσεις.

- ✓ Από την εποχή του Μακεδονικού Αγώνα και παρά τις όποιες ανταλλαγές πληθυσμών, λόγω της βουλγαρικής προπαγάνδας ακόμη και με ίδρυση σχολείων και εκκλησιών αλλά και λόγω του γλωσσικού ιδιώματος κάτοικοι χαρακτηρίζονταν, ελαφρά τη καρδία, ως «Βούλγαροι» ακόμη και από αρκετούς εκπροσώπους των επίσημων αρχών.
- ✓ Από την περίοδο του Μεσοπολέμου ήδη υπόβοσκε η διαφοροποίηση ανάμεσα σε αυτόχθονες και πρόσφυγες για κτηματικές κυρίως διαφορές.
- ✓ Από την εποχή του Μεταξικού καθεστώτος η διαφοροποίηση ανάμεσα σε κομμουνιστές και μη κομμουνιστές καθώς οι πρώτοι γνώριζαν τις φυλακίσεις και την εξορία.
- ✓ Από την περίοδο του Μεσοπολέμου η ρουμάνικη προπαγάνδα και στα πλαίσια διακρατικών συμφωνιών με την Ελλάδα ίδρυσε σχολεία, έχτισε εκκλησίες προσπαθώντας να προσεταιριστεί το βλάχικο πληθυσμό.
- ✓ Αλλά και οι ίδιοι οι γηγενείς Σλαβόφωνοι είχαν τις μεταξύ τους έριδες και διακρίνονταν κυρίως σε Ελληνόφωνους και Βουλγαρόφωνους, με μικρές ακόμη άλλες παραφυάδες.
- ✓ Οι πρόσφυγες διακρίνονταν κυρίως σε Ελληνόφωνους και Τουρκόφωνους. Όπως όμως αναφέρει ο Ραϋμόνδος Αλβανός και «οι πρόσφυγες¹ (όπως και οι Σλαβόφωνοι) είχαν τις δικές τους εσωτερικές ρήξεις οι οποίες αναπτύχθηκαν βασικά μεταξύ τουρκόφωνων και ελληνόφωνων προσφύγων».
- ✓ Υπήρχαν και οι πολιτικές έριδες, ακόμη κι εντός του Λαϊκού κόμματος, όπως αναφέρει η κ. Τάχου²
Σε αυτά τα «εσωτερικά προβλήματα» των κατοίκων, η κατοχή κι οι κατακτητές ήρθαν να προσθέσουν τα δικά τους.
- Η Ρουμανία και οι προσπάθειές της για προσεταιρισμό των βλάχων. Αρχικά άσκησε έντονη προπαγάνδα, η οποία όμως θα ατονήσει στη συνέχεια καθώς ο πρωτεργάτης, Αλκιβιάδης Διαμάντης, θα αποδειχθεί αναξιόπιστος για αυτούς.
- ✓ Οι Ιταλοί στράφηκαν κι αυτοί κατά των κομμουνιστών³, ιδιαίτερα όταν το ΚΚΕ οργάνωσε την ένοπλη αντίσταση
- ✓ Οι Ιταλοί⁴, εποφθλαμιώντες την περιοχή της Καστοριάς, στράφηκαν κι εναντίων όποιου δεν ασπάζονταν την προπαγάνδα τους

¹ Ραϋμόνδου Αλβανού, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, σελ.265

² Η παράθεση των πηγών καθιστά φανερό ότι στην πόλη της Καστοριάς και εντός του Λαϊκού Κόμματος έριζε η παράταξη του Μητροπολίτη Νικηφόρου, προς την οποία πρόκειται ο Παναγιώτης Γυιόκας, τ. βουλευτής του Λαϊκού Κόμματος, και η παράταξη Λεωνίδα Μπατρίνου, τ. βουλευτή του Λαϊκού Κόμματος και νυν αξιωματούχου του κατοχικού καθεστώτος. Η διάσταση απόψεων, όπως αποτυπώνεται στις υφιστάμενες πηγές δεν είχε ιδεολογικό χαρακτήρα. Η αναμέτρηση αφορούσε στο κύρος σε επίπεδο τοπικής κοινωνίας, αφού ο μεταξύ τους ανταγωνισμός εκκινούσε από τις προσωπικές ή τις μικροπαραταξιακές τους φιλοδοξίες.

³ Αποστόλου Βερόνικας-Στυλιανής, Όψεις του κοινωνικού βίου στην πόλη της Καστοριάς την περίοδο της Κατοχής 1941-1944, Διπλωματική εργασία, σελ. 16: ήδη³ από το '41 οι Ιταλοί εκδίωκαν ή ακόμα και εκτελούσαν κομμουνιστές στα περίχωρα της Καστοριάς όπως στο Δενδροχώρι και στο χωριό Κρανιώνα. Η ελληνική χωροφυλακή από την πλευρά της χρησιμοποιούσε ακόμα και τα όπλα για να επιβάλλει τη τάξη στους χωρικούς. Επίσης στο στόχαστρο της χωροφυλακής βρίσκονταν και βουλγαρίζοντες, ειδικότερα όσοι είχαν εκδηλώσει τον φιλοβουλγαρικό ενθουσιασμό τους στην αρχή της Κατοχής

⁴ Ραϋμόνδου Αλβανού, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, σελ. 207: η πιο έγκυρη πηγή για τη στάση των Ιταλών απέναντι στους σλαβόφωνους βουλγαρίζοντες και τη βουλγαρική προπαγάνδα μπορεί να θεωρηθεί η αναφορά του Διοικητή της Χωροφυλακής της Καστοριάς, που γράφτηκε εκείνη την

- ✓ Οι Ιταλοί⁵ στράφηκαν ακόμη, έχοντας αρχικά ήπιες σχέσεις με τους κατακτημένους, και κατά των Βουλγάρων και της προπαγάνδας τους, όταν αντιλήφθηκαν τα «όνειρα» τους. Δεν δίστασαν όμως και να συνεργαστούν στην αντιμετώπιση της αντίστασης.
- ❖ Η Βουλγαρία βρέθηκε αρχικά αντιμέτωπη με την ιταλική εξουσία, αλλά και τις ιταλικές επιδιώξεις και σκοπούς της για προσάρτηση στην Αλβανία αρχικά και περαιτέρω προσάρτηση του Νομού Καστοριάς. Αργότερα συνεργάστηκε και ένοπλα μαζί της καθώς αυτό της άφηνε τα περιθώρια να εξυφαίνει τη δική της προπαγάνδα.
- ❖ Η Βουλγαρία και η προπαγάνδα της οργανώθηκε μέσα από ικανότατους αξιωματικούς στο ιταλικό φρουραρχείο. Προσπάθησε να αγκαλιάσει τους «Βουλγαρόφρονες» και στράφηκε κατά των Ελληνοφρόνων κατοίκων του Νομού.
- ❖ Η Βουλγαρία με τη συμβολή της στην ίδρυση του «κομιτάτου» στράφηκε επίσης κατά κάθε μορφής αντίστασης στις υπάρχουσες δυνάμεις κατοχής, συνυπολογίζοντας και τον ευατό της προφανώς στις δυνάμεις κατοχής.
- ✚ Η Γερμανία, καθώς είχε ανάγκη τη βουλγαρική υποστήριξη επέτρεψε την παρουσία της και τη συμμετοχή της με ένοπλες ομάδες, σε επιχειρήσεις κατά της αντίστασης, έθεσε όμως όρια στην προπαγάνδα και τις επιδιώξεις της.
- ✚ Η Γερμανία στράφηκε κυρίως κατά κάθε αντίστασης στον τόπο και θα ήταν αμείλικτη, τόσο με τις δυνάμεις του ΕΛΑΣ όσο και με τους απλούς κατοίκους των οικισμών.
- Το ΕΑΜ/ΚΚΕ δεν επέτρεψε την άνθηση καμιάς άλλης αντιστασιακής οργάνωσης πέρα από τη δική του, τον ΕΛΑΣ. Κατηγόρησε δικαίως ή αδικώς κάθε άλλη αντίσταση και δεν δίστασε να εκτελέσει ακόμη κι αξιωματικούς για τους οποίους είχε υπόνοιες.
- Το ΕΑΜ/ΚΚΕ προσπάθησε να προσεταιριστεί και τελικά στράφηκε εναντίον των συνεργατών των δυνάμεων κατοχής
- Το ΕΑΜ/ΚΚΕ στράφηκε εναντίον όλων των κατακτητών, Ιταλών, Βουλγάρων και Γερμανών
- Το ΕΑΜ/ΚΚΕ συνεργάστηκε και τελικά στράφηκε εναντίον των παρτιζάνων του Τίτο
- Η Σερβία (Γιουγκοσλαβία) του Τίτο προσπάθησε να δρέψει όσους περισσότερους καρπούς γίνεται από τη συμμετοχή της στο πλευρό των διαφαινόμενων νικητών Συμμάχων. Έτσι το τελευταίο έτος της κατοχής, άλλοτε με το σύνθημα της αυτονομίας της Μακεδονίας, άλλοτε με τη Δημοκρατία της Μακεδονίας στη δική της Ομοσπονδία αλλά και με ικανούς αξιωματικούς ξεδίπλωσε έντονα την προπαγάνδα της παρασύροντας στα παιχνίδια της και το ΕΑΜ/ΚΚΕ.

Στη κεντρική διοίκηση της περιοχής, όταν άρχισε η Κατοχή για το Νομό Καστοριάς, 15 Απριλίου 1941, Έπαρχος ήταν ο κ. Βουλιέρης, καθώς ο Νομός αποτελούσε επαρχία του Νομού Φλώρινας. Στη συνέχεια, Έπαρχοι ή Νομαρχεύοντες ή Νομάρχες διετέλεσαν κατά σειρά οι, Πέτροβας, Παπαδάκης, Σπηλιώτης, Χαρισιάδης, Μέζας και Μαρής.

εποχή, σύμφωνα με την οποία, η βουλγαρική προπαγάνδα «όχι μόνον δεν ηνυοείτο παρά της ιταλικής Κατοχής, αλλ' αντιθέτως συνεγκέντρου όλην την προσοχήν των ιταλικών καταδιωκτικών αρχών και παρά τας επισήμους παραστάσεις της Σόφιας και της Βουλγαρικής πρεσβείας των Αθηνών, τα όργανα της κατεδιώκοντο αμειλίκτως παρά των ενταύθα ιταλικών αρχών και ίδια της ιταλικής αστυνομίας

⁵ Αποστόλου Βερόνικας-Στυλιανής, Όψεις του κοινωνικού βίου στην πόλη της Καστοριάς την περίοδο της Κατοχής 1941-1944, Διπλωματική εργασία, σελ. 18: Όπως⁵ θα δούμε αργότερα η στάση των Ιταλών θα διαφοροποιηθεί απέναντι στην βουλγαρική προπαγάνδα, η οποία από το '42 με '43 θα λάβει άλλες διαστάσεις στην περιοχή λόγω τις εμφάνισης των πρώτων αντιστασιακών δραστηριοτήτων. Οι Ιταλοί στην πρώτη περίοδο Κατοχής στρέφονταν κατά τις βουλγαρικής προπαγάνδας καθώς σε αυτή αναγνώριζαν την απειλή των επεκτατικών συμφερόντων τους στην περιοχή. Η διπλωματική πολιτική τους έναντι των Βουλγάρων κάθε άλλο παρά φιλική ήταν. Οσοίσο βλέποντας πλέον τον κίνδυνο ένοπλης εμπλοκής στις αρχές του '43 θεώρησαν καλύτερη την συνεργασία με τους Βούλγαρους αξιωματικούς, παραχωρώντας οπλικό εξοπλισμό στους βουλγαρίζοντες ώστε να αναλάβουν δράση εναντίον των Ελλήνων

6. Σλαβόφωνοι

Οι Σλαβόφωνοι στο Νομό Καστοριάς κατοικούσαν κυρίως στα Βόρεια, Νότια και Δυτικά του Νομού.

Οι Σλαβόφωνοι μιλούσαν κυρίως ή σε ορισμένες περιοχές μόνο το γλωσσικό ιδίωμα. Ήταν Χριστιανοί Ορθόδοξοι ως επί το πλείστον και σε ό,τι αφορά την εθνική συνείδησή τους θα ήταν σωστότερο να διακριθούν σε: α) Σλαβόφωνους Ελληνόφρονες, β) Σλαβόφωνους Βουλγαρόφρονες, γ) Σλαβόφωνους «αδιάφορους» ...

Την περίοδο της Κατοχής οι δυνάμεις κατοχής, κυρίως ανάμεσα στους γηγενείς και από αυτούς κυρίως ανάμεσα στους Σλαβόφωνους Βουλγαρόφρονες βρήκαν ευήκοα ώτα και έτσι δημιούργησαν ένοπλα τμήματα, τους Κομιτατζήδες με όλες τις μετέπειτα ονομασίες τους.

Ποιες όμως μπορεί να ήταν οι ενδεχόμενες αιτίες που οδήγησαν, κυρίως τους Σλαβόφωνους Βουλγαρόφρονες, στον οπλισμό τους και τη συνεργασία με τους κατακτητές; Ανάμεσα στις αιτίες θα πρέπει ίσως να σταθούμε και στις εξής:

1. Παρέμειναν στο Νομό Καστοριάς Σλαβόφωνοι με βουλγαρική κυρίως συνείδηση, παρά την αναταλλαγή πληθυσμών τη δεκαετία του 1920 ύστερα κι από εντολή του βουλγαρικού κράτους ώστε αυτό να έχει ερείσματα για τις μελλοντικές διεκδικήσεις.
2. Δύσκολη επίσης ήταν και η διαχείριση των σχέσεων γηγενών με τους πρόσφυγες. Η εγκατάσταση των τελευταίων σε Σλαβόφωνα χωριά του Νομού Καστοριάς, και κυρίως σε εκείνα από τα οποία είχαν αποχωρήσει οι Μουσουλμάνοι, ο μεγάλος αριθμός τους σε σχέση με τις λιγοστές καλλιεργήσιμες εκτάσεις, η πίεση χρόνου για αποκατάσταση, κι όπως γράφει η Βερόνικα-Στυλιανή Αποστόλου στη Μεταπτυχιακή της εργασία, «αλλά και εξυπηρέτησης τοπικών μικροκομματικών⁶ συμφερόντων υπονόμωσε εξαρχής τις σχέσεις γηγενών και προσφύγων... Από την άλλη, ντόπιοι και οι πρόσφυγες συγκροτούσαν στην πραγματικότητα δυο κλειστές κοινωνικές ομάδες με διαφορετική κουλτούρα η καθεμία. Χαρακτηριστικό είναι ότι το γεγονός ότι δεν πραγματοποιούνταν γάμοι μεταξύ των δύο κοινωνικών ομάδων, με άλλα λόγια, δεν μοιράζονταν ούτε τις χαρές (γάμους πανηγύρια) αλλά ούτε και τις λύπες τους (κηδείες κλπ)... Κι ο Ραϋμόνδος Αλβανός, σε άρθρο του αναφέρει «Για τους ντόπιους⁷, οι πρόσφυγες ως ξένοι δεν είχαν δικαίωμα να διεκδικούν γη, σε μια περιοχή όπου εκείνοι κατοικούσαν για αιώνες. Για τους πρόσφυγες (καθώς και για πολλούς Έλληνες εθνικιστές), οι Σλαβόφωνοι δεν είχαν δικαίωμα ως μη Έλληνες (με την έννοια ότι δεν αναγνωρίζονταν ως Έλληνες) να παραμείνουν στην Ελλάδα -έπρεπε να εκδιωχθούν, όπως και εκείνοι είχαν αναγκαστεί να φύγουν από την Τουρκία». Βέβαια κάποιες εκτάσεις οι γηγενείς κατείχαν παρτοπαράδοτα, άλλες είχαν αγοράσει από τους Μουσουλμάνους που αποχωρούσαν, αν και αρκετούς τίτλους το ελληνικό κράτος δεν αναγνώρισε. Την περίοδο της κατοχής οι μεταξύ τους αντεγκλίσεις θα οξυνθούν, γιατί όπως αναφέρει στη Διδακτορική του Διατριβή ο Ραϋμόνδος Αλβανός, «οι Σλαβόφωνοι⁸ κομιτατζήδες στράφηκαν κυρίως εναντίον των παραδοσιακών αντιπάλων τους, των προσφύγων». Και υπέφεραν ο πρόσφυγες από όσους συνεργάστηκαν με τις κατοχικές δυνάμεις καθώς αναγκάστηκαν να υποστούν λεηλασίες σπιτιών και αγαθών, βιασμούς και θανάτους και με την απειλή πως όταν ο πόλεμος τελειώσει θα τους διώξουν από εκεί που ήρθαν, την Τουρκία».
3. Μερίδιο ευθύνης αναλογεί σίγουρα και στη σκληρή στάση των οργάνων τάξης που προέρχονταν από την παλαιά Ελλάδα, ιδιαίτερα πριν το Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο κυρίως

⁶ Αποστόλου Βερόνικας-Στυλιανής, Όψεις του κοινωνικού βίου στην πόλη της Καστοριάς την περίοδο της Κατοχής 1941-1944, Διπλωματική εργασία, σελ. 11

⁷ Ραϋμόνδος Αλβανός, Μετεμφυλιακές πολιτικές συμπεριφορές και εθνοτική ταυτότητα στο Νομό Καστοριάς, Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης τεύχος 32, σελ. 125

⁸ Ραϋμόνδος Αλβανός, Μετεμφυλιακές πολιτικές συμπεριφορές και εθνοτική ταυτότητα στο Νομό Καστοριάς, Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης τεύχος 32, σελ. 127

προς τους Σλαβόφωνους. Ο Πάνος Κρίκης στο βιβλίο του, ο αντιστασιακός αγώνας των Καστοριανών, αναφέρει ότι «Κατά την περίοδο⁹ 1936-1940, δεκάδες Καστοριανοί χαρακτηρίζονται ως Βούλγαροι, εκτοπίζονται, εκβιάζονται, καταβάλλουν χρυσόν. Κατά την Κατοχή, ο εκ Πελοποννήσου Νομαρχών Πέτροβας, είναι υπεύθυνος για πολλά δεινά... Συχνά επίσης οι Σλαβόφωνοι χαρακτηρίζονταν ως άθεοι¹⁰ ή απάτριδες¹¹, ή ...

4. Ο Θανάσης Ζιώγας στο βιβλίο του γυρίζει μερικά έτη πίσω κι αναφέρεται στη στάση της κυβέρνησης Μεταξά, έτσι «η πολιτική¹² αυτή των διακρίσεων και διώξεων πήρε την ακραία της μορφή στα χρόνια της δικτατορίας της 4^{ης} Αυγούστου του 1936. Τότε επιχειρήθηκε και η βίαιη αφομοίωση τους, ο δια νόμου εξελληνισμός των Σλαβόφωνων. Επίσημα απαγορεύτηκε να μιλούνε τη γλώσσα τους. Τα βράδια κάτω από τα παράθυρα κρύβονταν οι χωροφύλακες για να κρυφακούσουν σε ποια γλώσσα μιλούνε μέσα στα σπίτια. Έφτανε να καταγγείλει κάποιος χαφιάς ή ένας που είχε προσωπικές διαφορές με κάποιον ότι εκείνος μιλούσε σλάβικα κι αμέσως στηνόταν κατηγορία. Γέροι και γριές σέρνονταν στα σχολεία για υποχρεωτική εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας. Πολλοί χωρικοί βασανίστηκαν, φυλακίστηκαν ή και εξορίστηκαν σαν «Βούλγαροι». Σε πολλές οικογένειες συνέβαινε το τραγελαφικό ο γιος να πολεμάει στο αλβανικό μέτωπο και ο πατέρας να εξορίζεται στα ξερονήσια «για λόγους εθνικής ασφάλειας». Το καθεστώς Μεταξά επέβαλλε απαγόρευση της Σλαβοφωνίας, απαγόρευσε την αγορά γης από «ύποπτους» κι άλλους εξόρισε, απαγόρευσε την εκτροφή κατσικιών, διακρίσεις γινόταν σε ό,τι αφορά και την καλλιέργεια καπνού, πρόστιμα επιβάλλονταν με την παραμικρή αφορμή και γενικά. Στη Διδακτορική του Διατριβή ο Ραϋμόνδος Αλβανός ερμηνεύει ως εχθρική τη στάση του καθεστώτος Μεταξά στο οποίο καταλογίζει δυσπιστία ακόμη και κατά τη διάρκεια του ελληνοϊταλικού πολέμου, γιατί «το καθεστώς¹³ Μεταξά ποινικοποίησε τη σλαβική κουλτούρα και αντιμετώπισε τους Σλαβόφωνους ως απειλή και ως πράκτορες του βουλγαρικού επεκτατισμού... Η δυσπιστία¹⁴ του καθεστώτος Μεταξά απέναντι στο Σλαβόφωνο πληθυσμό έφτασε στο αποκορύφωμα της κατά τον ελληνοϊταλικό πόλεμο, όταν οι Σλαβόφωνοι χωρικοί κλήθηκαν να υπερασπιστούν το ελληνικό κράτος από την επίθεση των Ιταλών... «βρίσκεται¹⁵ σε ισχύ ο Αναγκαστικός Νόμος 376/1936, ο οποίος έχει κηρύξει όλη την περιοχή, όπου κατοικούν Σλαβόφωνοι, ως αμυντική ζώνη με αποτέλεσμα να απαγορεύεται η επικοινωνία με διερχόμενους ξένους, να υπάρχουν περιορισμοί στην έκδοση διαβατηρίων και να γίνονται διαρκείς εκτοπισμοί και εξορίες, με το πρόσχημα των κομμουνιστικών και αντεθνικών φρονημάτων». Ο ίδιος ο ναύαρχος Παπακυριακόπουλος αναφέρει στη δίκη Ραβάλλι πως «...οι Σλαβόφωνοι¹⁶ πολέμησαν ηρωικώς εις το αλβανικόν μέτωπον εναντίον του άξονος».
5. Η στάση κι άποψή του του επίσημου τότε ελληνικού κράτους απέναντί τους. Σε άκρως εμπιστευτική έκθεσή του ο Νομάρχης Καστοριάς Μαρής, στις 4 Ιουλίου 1945, αναφέρει: «Το Σλαβόφωνο¹⁷ στοιχείο, το οποίο το 1924 δήλωσε ότι επιθυμεί να παραμείνει στην Ελλάδα, διότι είναι ελληνικό, έδειξε -εκτός από ελαχιστότατες εξαιρέσεις- διαγωγή άνευ προηγουμένου αντεθνική και πρωτοστάτησε σε αγριότητα, φανατισμό και διώξεις κάθε

9 Π. Κρίκης, Ο αντιστασιακός αγώνας των Καστοριανών 1941-1944, Κουλτούρα 2006, σελ. 177

10 Τάκη Κωστόπουλου, Με του αντάρτες στη Δυτική Μακεδονία, Βιβλιόραμα, σελ. 30

11 Τάκη Κωστόπουλου, Με του αντάρτες στη Δυτική Μακεδονία, Βιβλιόραμα, σελ. 30

12 Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 113, 114

13 Ραϋμόνδου Αλβανού, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, σελ. 194

14 Ραϋμόνδου Αλβανού, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, σελ. 193

15 Χριστοδούλου Γ, Σχέσεις συνεργασίας και σύγκρουσης των χωριών του Νομού Μακεδόνων της Καστοριάς κατά τον 20ο αιώνα, Πτυχιακή εργασία, 2004, σελ. 16

16 Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 115

17 Εμπιστευτική Έκθεση του Νομάρχη κ. Μαρή προς το Γενικό Διοικητή Δυτικής Μακεδονίας, 4 Ιουλίου 1945

ελληνικού. Εναντίον του στοιχείου αυτού, ελαχίστου άλλωστε, έχουμε τη γνώμη ότι πρέπει να ληφθούν σε εύθετο χρόνο, εκ μέρους της κυβέρνησης, τα κατάλληλα μέτρα διότι, στη γωνία αυτή της ελληνικής γης πρέπει να κατοικούν ακρίτες Έλληνες, ικανοί και πρόθυμοι να αντιμετωπίσουν με ηρωισμό κάθε εθνικό κίνδυνο και να υπερασπισθούν την πατρίδα με αυτοθυσία. Το Σλαβόφωνο στοιχείο, οτιδήποτε κι αν ειπωθεί για τη δυνατότητα προσηλυτισμού του στην ελληνική εθνική ιδέα με κατάλληλες εργασίες και προπαγάνδα, πιστεύουμε ότι ποτέ δεν θα αποκτήσει ακραιφνή ελληνική συνείδηση. Αυτό αποδείχτηκε από τα σχετικά αποτελέσματα από το 1924 μέχρι σήμερα. Είναι δύσκολο να υπερβάλλουμε σε ένταση τη βουλγαρική προπαγάνδα η οποία χρησιμοποιεί χρήμα, πρόσωπα αποφασιστικά και καταθόνια μέσα για την επιτυχία των σκοπών της».

6. Εξαπατήθηκαν από την προπαγάνδα βουλγαρική ή γιουγκοσλαβική ή ιταλική ή γερμανική ή Ο Θανάσης Ζιώγας στο βιβλίο του, διατυπώνει ότι «τους τελευταίους¹⁸ μήνες του 1942 συνέβηκε αυτό που φοβόμασταν και που παλεύαμε να αποτρέψουμε. Οι κατακτητές με τους πράκτορες της φασιστικής Βουλγαρίας κατόρθωσαν να εξοπλίσουν ορισμένες συμμορίες Σλαβόφωνων με ρευστή εθνική συνείδηση... Σε τέτοια κατάσταση διχασμού και διωγμών βρέθηκαν οι Σλαβόφωνοι όταν εισέβαλαν στην Ελλάδα οι κατακτητές».
7. Την περίοδο της Κατοχής και ιδιαίτερα με την εμφάνιση των αντιστασιακών κινήσεων, οι Σλαβόφωνοι αποτέλεσαν «το μήλον της έριδος». Οι δυνάμεις Κατοχής και για ίδιο όφελος η καθεμία, προσπάθησαν να τους προσεταιριστούν δελεάζοντας ή εκβιάζοντας με ποικίλους τρόπους. Προσπάθησαν επίσης να διατηρήσουν ή και να επιτείνουν τις προϋπάρχουσες έριδες. Αλλά και οι δυνάμεις αντίστασης προσπάθησαν να τους εντάξουν στους δικούς τους κόλπους. Η ΠΑΟ που κυρίως βέβαια απευθύνθηκε στους πρόσφυγες του Νομού και το ΕΑΜ που δε δίστασε το τελευταίο έτος της κατοχής να ιδρύσει ακόμη και τα ΣΝΟΦ ώστε από τη μία να τους απεγκλωβίσει από τους ξένους διεκδικητές και από την άλλη να πετύχει συμφιλίωση ανάμεσα στους Έλληνες και τους Σλαβομακεδόνες, όπως τους θεωρούσε. Βέβαια η συμπεριφορά αυτή θεωρήθηκε «προδοσία» του ΚΚΕ και συνοδεύτηκε από φημολογίες ακόμη και για παραχώρηση εδαφών αρχικά προς τη Βουλγαρία κι αργότερα προς τη Γιουγκοσλαβία.
8. Οι Σλαβόφωνοι όπως κι άλλοι αυτόχθονες της περιοχής, υπέκυψαν στις πιέσεις και τις απειλές κατακτητών και εγγωρίων φορέων εξουσίας. Γράφει ο Θανάσης Ζιώγας στο βιβλίο του «και στις δύσκολες¹⁹ αυτές στιγμές για τη χώρα μας οι Σλαβόφωνοι υποβάλλονταν σε πολύπλευρες πιέσεις και όχι μόνο από τους κατακτητές, που προσπάθησαν να εκμεταλλευτούν και να οξύνουν τη δυσαρέσκειά τους από την εθνική καταπίεση που υπέφεραν για να τους εξοπλίσουν, να τους στρέψουν ενάντια στον ελληνικό λαό και στο εθνικοαπελευθερωτικό κίνημα... Αλλά και από μέρος της χωροφυλακής, των υπολειμμάτων της μοναρχοφασιστικής μηχανής, τις λεγόμενες «ελληνικές αρχές» των Κουίσλινγκ αναγκαζόταν να υποστούν την αχαλίνωτη τρομοκρατία, τις συλλήψεις και εκτελέσεις, τα καψίματα και τις ατιμώσεις που ξαπόλησαν οι εκατονταρχίες χωροφυλακής, οι αιματοβαμμένοι ταγματασφαλίτες του Πούλου και οι Παοτζήδες του Μιχάλ Αγά του Σαρρή, του Παντελή Αγά του Κολάρα, του καπετάν Αντρέα από την Κλεισούρα, που ατάραχος παρακολουθούσε τον εμπρησμό του χωριού του και τη σφαγή των συμπατριωτών του»
9. Ορισμένοι Σλαβόφωνοι ίσως έβλεπαν με θετικό τρόπο την ιδέα επίσης για μια αυτόνομη Μακεδονία και τις παρόμοιες διακηρύξεις.
10. Οι Σλαβόφωνοι εξαναγκάστηκαν από την πείνα, τις κακουχίες, την αδυναμία επιβίωσης των οικογενειών και του ζωικού τους κεφαλαίου.

¹⁸ Θανάσης Ζιώγας, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 113, 114

¹⁹ Θανάσης Ζιώγας, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 113, 114

11. Ενήργησαν καιροσκοπικά, ορισμένοι Σλαβόφωνοι. Προτίμησαν την πλευρά του νικητή και τα οφέλη που συνεπάγονταν η ταύτιση μαζί του.
12. Επηρεάστηκαν, οι Σλαβόφωνοι, από την παρουσία ηγετικών στελεχών είτε της βουλγαρικής προπαγάνδας είτε της γιουγκσολαβικής αργότερα είτε ...
13. Επήρεια ιδεών του ΚΚΕ που στα κηρύγματά του

7. Ιταλία

Ιταλική διοίκηση Καστοριάς

Η ιταλική κατοχή, στο Νομό Καστοριάς, αρχίζει από τις 27 Ιουνίου 1941 και τελειώνει στις 9 Σεπτεμβρίου 1943. Βέβαια είχε προηγηθεί ολιγόμηνη γερμανική, από τις 15 Απριλίου 1941 έως τις 27 Ιουνίου 1941, αλλά και ακολούθησε γερμανική από 9 Σεπτεμβρίου 1943 έως 11 Σεπτεμβρίου 1944.

Ιταλική → 27 Ιουνίου 1941 – 9 Σεπτεμβρίου 1943

- ✓ 15 Απριλίου 1941, γερμανική κατοχή
- ✓ 27 Ιουνίου 1941 ιταλική κατοχή, από τον Ιταλό διοικητή συντάγματος Άλντο Βενιέρι
- ✓ 27 Ιουνίου 1941, ιταλική κατοχή, «άμα²⁰ τη καταλήψει της πόλης, εγκατέστησαν στρατιωτική διοίκηση και σύνταγμα υπό τον Ντάντε Φεράρα
- ✓ Αύγουστος 1941, ιταλική κατοχή. «Τον Αύγουστο²¹ του 1941 τη διοίκηση είχε αναλάβει ο συνταγματάρχης Ντελζιούντισε Τζιοβάνι
- ✓ Σεπτέμβριος 1942, «Τον Σεπτέμβριο²² του 1942, ο στρατηγός Ντελζιούντισε Τζιοβάνι αντικαταστάθηκε από τον Άλντο Βενιέρι
- ✓ 9 Σεπτεμβρίου 1943, συνθηκολόγηση Ιταλίας, μετάβαση σε γερμανική κατοχή
- ✓ 11 Σεπτεμβρίου 1944, απελευθέρωση Νομού Καστοριάς

Από τις 15 Απριλίου 1941 η περιοχή Καστοριάς, επαρχία του Νομού Φλώρινας τότε, περιήλθε στην κατοχή των Γερμανών. Οι δημόσιες υπηρεσίες, Νομαρχία, Δικαστήριο, Χωροφυλακή, Δήμος Καστοριάς διέκοψαν τη λειτουργία τους.

Δύομιση μήνες μετά, στις 27 Ιουνίου 1941 η περιοχή Καστοριάς παραχωρήθηκε από τη γερμανική διοίκηση στην κατοχή των Ιταλών. Η ιταλική κατοχή διήρκεσε από τον Ιούνιο του 1941 ως τις 9 Σεπτεμβρίου του 1943, είκοσι έξι περίπου μήνες. «Το ιταλικό²³ σύνταγμα Πινερόλο, αποτελούμενο από 4.000 άντρες και με συνταγματάρχη τον Άλτο Βενιέρι ανέλαβε τον έλεγχο της πόλης».

«Οι Γερμανοί²⁴ υπέβαλλον τους Ιταλούς εις μυρίους εξευτελισμούς». «Το 13^ο Σύνταγμα²⁵ της μεραρχίας Πινερόλο διατάχθηκε να καταλάβει την Καστοριά. Ντροπιασμένοι έφθασαν με τους Γερμανούς οι οποίοι δεν τους επέτρεψαν να μουν στην πόλη, αλλά τους διέταξαν να διανυκτερεύσουν έξω από αυτή. Ύστερα από παράκληση των αξιωματικών επιτράπηκε να μουν τη νύχτα να δειπνήσουν. Κι ενώ στην αρχή ήταν ταπεινοί με το βλέμμα προς κάτω δεν άργησαν να αρχίσουν το ξυλοκόπημα γυναικών και παιδιών διότι δεν χαιρετούσαν Ρωμαϊκά».

Οι Ιταλοί, «άμα²⁶ τη καταλήψει της πόλης, εγκατέστησαν στρατιωτική διοίκηση και σύνταγμα υπό τον Ντάντε Φεράρα». «Τον Αύγουστο²⁷ του 1941 τη διοίκηση είχε αναλάβει ο συνταγματάρχης Ντελζιούντισε Τζιοβάνι» και «τον Σεπτέμβριο²⁸ του 1942, ο στρατηγός Ντελζιούντισε Τζιοβάνι αντικαταστάθηκε από τον Άλντο Βενιέρι».

²⁰ Σοφίας Ηλιάδου-Τάχου, Τα χρώματα της βίας στη Δυτική Μακεδονία 1941-1944, Επίκεντρο 2018, σελ. 40

²¹ Σοφίας Ηλιάδου-Τάχου, Τα χρώματα της βίας στη Δυτική Μακεδονία 1941-1944, Επίκεντρο 2018, σελ. 40

²² Σοφίας Ηλιάδου-Τάχου, Τα χρώματα της βίας στη Δυτική Μακεδονία 1941-1944, Επίκεντρο 2018, σελ. 40

²³ Αποστόλου Βερόνικας-Στυλιανής, Όψεις του κοινωνικού βίου στην πόλη της Καστοριάς την περίοδο της Κατοχής 1941-1944, Διπλωματική εργασία, σελ. 14

²⁴ Εμ. Γρηγορίου, Το βουλγαρικό όργιο αίματος εις την Δυτικήν Μακεδονίαν 1941-1944, Πυρσός 1947, σελ. 17

²⁵ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 14

²⁶ Σοφίας Ηλιάδου-Τάχου, Τα χρώματα της βίας στη Δυτική Μακεδονία 1941-1944, Επίκεντρο 2018, σελ. 40

²⁷ Σοφίας Ηλιάδου-Τάχου, Τα χρώματα της βίας στη Δυτική Μακεδονία 1941-1944, Επίκεντρο 2018, σελ. 40

²⁸ Σοφίας Ηλιάδου-Τάχου, Τα χρώματα της βίας στη Δυτική Μακεδονία 1941-1944, Επίκεντρο 2018, σελ. 40

«Αυτή την περίοδο²⁹ οι ελληνικές αρχές επαναλειτούργησαν μόνο που τώρα οι τοπικοί άρχοντες διορίζονταν από τους Ιταλούς. Σε μια επίδειξη³⁰ ισχύος οι Έλληνες χωροφύλακες ξεκίνησαν τις προσπάθειες να διαλύσουν τις φήμες περί έλευσης του βουλγαρικού στρατού και επικείμενης βουλγαρικής διοίκησης της περιοχής καταδιώκοντας τους Σλαβόφωνους, που πρόσμεναν τον βουλγαρικό στρατό, φτιάχνοντας ασπίδες υποδοχής.

«Με την έλευση³¹ των Ιταλών άρχισε και η εγκατάσταση των προηγούμενων αρχών διοίκησης. Μέσα στο καλοκαίρι του 1941 σε όλη τη Δυτική Μακεδονία η χωροφυλακή, τα δικαστήρια και οι άλλες ελληνικές κρατικές αρχές άρχισαν ξανά τη λειτουργία τους

«Όσον³² αφορά τις ελληνικές αρχές, δήμαρχος της πόλης υπήρξε ο (πρώην Μακεδονομάχος) Φιλόλαος Πηγεών, Μητροπολίτης ο Νικηφόρος και ο Επιθεωρητής Δημοτικών Σχολείων ο Περικλής Ηλιάδης, που φαίνεται να συνεργάζονταν ομαλά με τις ιταλικές δυνάμεις».

Οι Ιταλοί, ύστερα και από το διαχωρισμό της Καστοριάς από επαρχία του Νομού Φλώρινας σε αυτοτελή Νομό, τον ανακήρυξαν ως «zona³³ reservata, δηλαδή ως ζώνη υπό δέσμευση και όχι απλά υπό Κατοχή. Με άλλα λόγια οι Ιταλοί προσπάθησαν να προσαρτήσουν μόνιμα αυτές τις περιοχές με σκοπό τη δημιουργία μιας μεγάλης Αλβανίας ως ιταλικού προτεκτοράτου»

Από την ελληνική κυβέρνηση αξιώθηκε ο διορισμός Επάρχου και όχι Νομάρχου εις την Καστοριά.

«Από³⁴ τους τρεις φρουράρχους) ο Φεράρα ήτο ο ανθρωπινότερος. Ο Ντελ Ζούντιτσε...μέθυσος και τελειώς άβουλος...Ο Βενιέρι είναι ένας έκλυτος γέρον. Συζεί με την ιδιοκτήτρια ενός οίκου ανοχής στην Καστοριά. Η κόρη του Βουλγάρου καταδότη Μπαϊκούση και οι Βουλγάρες αδελφές Γκουγκουλίτσα ανήκουν εις το χαρέμι του...και οι τρεις αυτοί Κολονέλοι ετέλουν υπό την άμεσον επιρροήν του μισαρού Ραβάλλι...

«Ψυχή³⁵, νους και χέρι της όλης αυτής ιταλικής προσπαθείας εις την Δυτικήν Μακεδονίαν είναι ο υπολοχαγός Τζοβάνι Ραβάλλι...εγκατασταθείς εις το φρουραρχείον ως διευθυντής του 2^{ου} γραφείου, είχε το λύειν και δεσμείν. Αυτός υπήρξεν ο αρχιβασανιστής των Καστοριανών...άμεσος συνεργάτης του και πρώτος βοηθός του υπήρξεν ο αξιωματικός Γκραντενίκο. Αρχηγός της Καραμπινερίας ο υπομοίραχος Τζόνα»

Είναι ο παράλληλος³⁶ συνεργάτης εις τα μισαρά κατά των Ελλήνων εγκλήματα του Βουλγάρου υπολοχαγού Αντώνη Κάλτσεφ...συγκεντρώνει γύρω του όλους τους Αλβανούς, Ρουμάνους και Βουλγάρους πράκτορας. Τους τοποθετεί διερμηνείς και υπαλλήλους εις όλας τας ποικιλωνύμους εκείνας υπηρεσίας που οργάνωσεν εις κάθε ελληνικήν περιοχίν ο φασισμός...Αυτοί θα καταδίδουν και θα κατασκευάζουν τας καταγγελίας...που αποκλειστικόν πρόγραμμα και σκοπόν έχει την εξόντωση των εθνικών και ηγετικών ελληνικών στοιχείων. Οι κυριότεροι από αυτούς ανήρχοντο εις 56, είναι: 1)Ν. Καζάκωφ, 2)Παντελής Μακρής, 3)Βόρις Στογιάνωφ, 4)Λουκάς Δημάνωφ, 5)Χρήστος Ρούκωφ, 6)Οικογένεια Σαλαπούτη, 7)Χρήστος Νασκόπουλος, 8)οι βουλγαρόφωνοι Λίτσκακ και Μιχ. Λιτσίκης (έγραφε στο ημερολόγιό του «μου αρέσει να δέρνω Έλληνες μετά τας 11 την

²⁹ Αποστόλου Βερόνικας-Στυλιανής, Όψεις του κοινωνικού βίου στην πόλη της Καστοριάς την περίοδο της Κατοχής 1941-1944, Διπλωματική εργασία, σελ. 14

³⁰ Ραϋμόνδου Αλβανού, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, σελ. 214

³¹ Ραϋμόνδου Αλβανού, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, σελ. 197

³² Αποστόλου Βερόνικας-Στυλιανής, Όψεις του κοινωνικού βίου στην πόλη της Καστοριάς την περίοδο της Κατοχής 1941-1944, Διπλωματική εργασία, σελ. 16

³³ Αποστόλου Βερόνικας-Στυλιανής, Όψεις του κοινωνικού βίου στην πόλη της Καστοριάς την περίοδο της Κατοχής 1941-1944, Διπλωματική εργασία, σελ. 14

³⁴ Εμ. Γρηγορίου, Το βουλγαρικό όργιο αίματος εις την Δυτικήν Μακεδονίαν 1941-1944, Πυρσός 1947, σελ. 18

³⁵ Εμ. Γρηγορίου, Το βουλγαρικό όργιο αίματος εις την Δυτικήν Μακεδονίαν 1941-1944, Πυρσός 1947, σελ. 17

³⁶ Εμ. Γρηγορίου, Το βουλγαρικό όργιο αίματος εις την Δυτικήν Μακεδονίαν 1941-1944, Πυρσός 1947, σελ. 18

νύχτα), 9)Νικόλαος Σιστοβάρης ή Μπαϊκόλιας, 10)Χ. Φυλακτίδης, 11)Μ. Κλωνάρης, 12)Ανδρεάδης και 13)Γαμβρόλας...»

«Ο Γεώργιος³⁷ Βουϊτσης και άλλοι πατριώτες κατάλαβαν σύντομα το ρόλο που έπαιξε ο Τζιοβάνη Ραβάλλι και ειδοποίησαν τον Λεωνίδα Μπατρίνον στην Αθήνα, διότι ήτο Γενικός Γραμματέας Εσωτερικών και τον ζητούσαν να προσπαθήσει την μετάθεση του Ραβάλλι από την Καστοριά. Ο Μπατρίνος πλησίασε δύο ανώτατους αξιωματικούς Ιταλούς και ζήτησε τη χάρη αυτή. Οι αξιωματικοί του υπεσχέθησαν κάτι θα γίνει. Ενόμισαν ότι για έναν κατώτερο αξιωματικό με τον βαθμό του υπολοχαγού δεν θα ήτο δύσκολο. Σε μερικές μέρες οι στρατηγοί, όταν ερωτήθησαν, εδήλωσαν στον Μπατρίνο: «Ο υπολοχαγός Ραβάλλι είναι αναντικατάστατος».

«Στις 29 Οκτωβρίου³⁸ 1942 ο Νομαρχών Καστοριάς Γεράσιμος Βουλιέρης αναφέρθηκε, μιλώντας με τον Ιταλό φρούραρχο (Βενιέρι), στην τρομοκράτηση και εκδίωξη των Ελλήνων δασκάλων από τα χωριά της Καστοριάς και τον έπεισε να προβεί σε συλλήψεις.

Προσπάθεια για ενσωμάτωση στην Αλβανία

Το καλοκαίρι του 1942, επί ιταλική κατοχής και επί διοίκησης του Ντελζιούντισε Τζιοβάνι (1941 Αύγουστος – 1942 Σεπτέμβρης) έγινε προσπάθεια προσάρτησης του Νομού Καστοριάς, στην Αλβανία.

Βέβαια «σχέδιο³⁹ του Μουσολίνι ήτο η προσάρτηση των Νομών Καστοριάς, Άρτης και Θεσπρωτίας εις την Αλβανίαν. Δια τούτο οι τρεις αυτοί νομοί εκηρύχθησαν υπό των Ιταλών *zonae reservatae* και όχι *zone occupatee*...

Αυτό⁴⁰ προκύπτει επίσης από τηλεγραφήματα προς το Ελληνικό Υπουργείο των Εξωτερικών του Έλληνα πρεσβευτή στα Τίρανα από το 1939 ακόμη, του Έλληνα Πρόξενου στην Κορυτσά, του πρεσβευτή στο Βελιγράδι, αλλά και του αρχηγού Γ.Ε.Σ Παπάγου προς τον πρωθυπουργό το ίδιο έτος επίσης (1939). Όσο επίσης διαρκούσε ο πόλεμος με τους Ιταλούς σε παρόμοιο πνεύμα είναι και η προκήρυξη που έριξαν: «**ΜΑΚΕΔΟΝΕΣ**, υπόδουλοι της Ελλάδος! Πάμπολλοι συνάδελφοί σας, κουρασμένοι να υπηρετήσουν την ελληνικήν υπουλότητα, ήρθαν εις τας γραμμάς μας, έτοιμοι να προσφερθούν οι ίδιοι δια την ελευθερίαν της χώρας των. Μαθαίνομεν από αυτούς ότι οι Έλληνες σας λένουν τις πιο βλακώδεις ψευτιές και ότι, πέφτοντας εις τα χέρια μας, εμείς θα σας σκοτώσωμεν. Εσείς ξεύρετε εκ πείρας πόσο είναι ψεύτης ο Έλληνας, ο οποίος σας μεταχειρίζεται ως κτήνη για σφάξιμον. Μέρος του λαμπρού Λαού σας υποχρεώθει να τεθεί υπό την αισχράν διοίκησιν των Ελλήνων αξιωματικών. Μέσα εις τας γραμμάς σας, σας έχουν στείλει στρατιώτας άλλης ράτσας, με την διαταγήν να σας πυροβολήσουν, εάν θελήσετε να προχωρήσετε εναντίον μας, οι οποίοι είμαστε εδώ για σας απελευθερώσωμεν. **ΜΑΚΕΔΟΝΕΣ!** Έφθασεν η ώρα της απελευθερώσεώς σας... ακτινοβολεί αυγή της ελευθερίας θα ανατείλει εις την χώραν σας. Σε λίγο θα γυρίσετε στα σπίτια σας, στις οικογένειές σας, στις γυναίκες σας και στα παιδιά σας και επί τέλους θα έχετε ειρήνην, δικαιοσύνην και εργασία. **ΜΑΚΕΔΟΝΕΣ!** Σεις ξεύρετε τι αισθήματα τρέφομεν ημείς οι Ιταλοί για σας, ξεύρετε ότι δεν θέλομεν να σας κάμωμεν κανένα κακόν, αλλ' απεναντίας να σας ξαναδώσουμε αξιοπρέπεια Λαού. Οι στρατιώτες μας έχουν διαταγήν να σας υποδεχθούν σαν αδελφούς, εάν παρουσιασθείτε εις τας δικάς μας γραμμάς... σε μικρές ομάδες με λευκή σημαία. Εμείς σας περιμένομεν θαυμάζοντες την αξίαν σας. Θα σας υποσεχθούμε με αδελφική αγάπη, βεβαιώνοντας σας ότι γρήγορα θα γιατρέψωμε τας κακώσεις, που δυστυχώς έκαμαν οι Έλληνες εις τας οικογένειάς σας. Οι εις Αλβανίαν Πολεμισταί»

Έτσι «οι Ιταλοί⁴¹ εξείρεσαν από την προς τους Βουλγάρους υπόσχσή τους το Νομό Καστοριάς. Ανεκάλυψον αιφνιδίως ότι η περιοχή αυτή, η οποία παλιότερον εκαλείτο Κωστούρ, κάποτε κατωκείτο... αποκλειτικώς από Αλβανούς, που κατά την διάρκεια του Μακεδονικού Αγώνος, δια να σώσουν την ζωήν του από Έλληνας και Βουλγάρους,

³⁷ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 89

³⁸ Σοφίας Ηλιάδου-Τάχου, Τα χρώματα της βίας στη Δυτική Μακεδονία 1941-1944, Επίκεντρο 2018, σελ. 44

³⁹ Εμ. Γρηγορίου, Το βουλγαρικό όργιο αίματος εις την Δυτικήν Μακεδονίαν 1941-1944, Πυρσός 1947, σελ. 19

⁴⁰ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 19

⁴¹ Εμ. Γρηγορίου, Το βουλγαρικό όργιο αίματος εις την Δυτικήν Μακεδονίαν 1941-1944, Πυρσός 1947, σελ. 16

εξηναγκάστησαν να μεταναστεύσουν εις την Τουρκίαν! Κατά συνέπεια τώρα ολόκληρος ο νομός Καστοριάς έπρεπε να προσαρτηθεί εις την Αλβανίαν! Και προς τούτο πληρώνουν μερικά καθάρματα, που παρουσιάζονται ως Αλβανοί και που συντάσσουν και υπογράφουν κατά παραγγελίαν υπομνήματα προς τον Μουσολίνι δια των οποίων ζητούν την ενσωμάτωση ολοκλήρου της περιοχής της Καστοριάς εις την Αλβανίαν».

Άρχισε έτσι κι η προσπάθεια ανεύρεσης Ελλήνων οι οποίοι θα ζητούσαν την προσάρτηση της Καστοριάς στην Αλβανία. Για το σκοπό άρχισε η συλλογή υπογραφών. Συνεργοί ο νομάρχης Χαρισιάδης με τη σύζυγό του. Η προσπάθεια ενισχύεται επίσης και με την αύξηση της μαύρης αγοράς ώστε να δημιουργείται η εντύπωση πως η πείνα, οφείλεται στους Έλληνες. Ενισχύεται επίσης από τη φημολογία πως αν δεν αλβανοποιηθεί η Καστοριά θα έρθουν οι Βούλγαροι. Ο έπαρχος Βουλιέρης στέλνει αναφορά στο ελληνικό υπουργείο εσωτερικών της κυβέρνησης Τσολάκογλου. Ακολουθεί διάβημα προς τους Γερμανούς και επέμβαση των Γερμανών προς τους Ιταλούς. Στη συνέχεια όμως εκτοπίζεται ο έπαρχος Βουλιέρης, αφού προηγήθηκε ψευδοσυλλαλητήριο⁴² εναντίον του με την πρόφαση ότι αδυνατεί να ανταπεξέλθει στις ανάγκες επισιτισμού του νομού.

«Αυτό που⁴³ ενδιέφερε πρωτίστως τους Ιταλούς ήταν η περιοχή Καστοριάς να ενταχθεί στην Αλβανία, κάτι που για να επιτευχθεί χρειαζόταν την υποστήριξη σημαντικής μερίδας των Ελλήνων του νομού και ιδίως της πόλης της Καστοριάς. Χαρακτηριστικός είναι ο ρόλος του Φάϊκ Μπαμπάνη, (πρώην Αλβανού κτηματία της περιοχής, που είχε καταφύγει στην Αλβανία με την ανταλλαγή πληθυσμών), ο οποίος προσπαθούσε να πείσει τους Καστοριανούς ότι θα είναι καλύτερο να είναι υπό αλβανοϊταλική διοίκηση ώστε να αποφύγουν το ενδεχόμενο μιας βουλγαρικής Κατοχής αργότερα, με τις δυσάρεστες συνέπειες που βίωνε εκείνη την περίοδο η Ανατολική Μακεδονία και Θράκη. Πράγματι υπήρξε μια κίνηση για προσάρτηση της περιοχής στην Αλβανία, το καλοκαίρι του 1942, όπου ένας αριθμός Καστοριανών υπέγραψε (άγνωστο για ποιους λόγους και με ποια ανταλλάγματα) ένα υπόμνημα όπου ζητούσε την ένωση της περιοχής με την Αλβανία.

«Με τέσσερα⁴⁴ καθάρματα και υπόπτου ηθικής πρόσωπα, ο Ραβάλλι, προσπαθεί να δημιουργήσει την κίνηση των «Αλβανών» της Καστοριάς υπέρ της προσαρτήσεως της εις την Αλβανία. Ο φρενοβλαβής γέρων Χαρισιάδης, ένας κακοποιός Πάντζιος, ένας Στάθης πράκτωρ του Ραβάλλι και ένα κτήνος ονόματι Χατζηγιάννης, αποτελούν την επιτροπή που περιφέρει το πρωτοκόλλο της προσαρτήσεως. Δια να πείσει τους κατοίκους ο Ραβάλλι να το υπογράψουν, διαδίδει με τους πράκτορες του ότι εάν η Καστοριά δεν γίνει αλβανική επαρχία, συντόμως θα καταληφθεί από τους Βουλγάρους... Πώς ο έξυπνος και πανούργος Ραβάλλι συστήνει μια τέτοια προϊόντος επιτροπή; Υπάρχουν άτομα που αποκρύπτονται; Έχουν γραφεί το 1947. Κι αφού δεν βρήκε ηχώ από τους κατοίκους γιατί χρειάστηκε η παρέμβαση Τσολάκογλου;»

Κατά το Λυκούργο Συνόπουλο στην κίνηση προσάρτησης του Νομού Καστοριάς πρωτοστάτησαν Αλβανοί και κυρίως ο πρώην Μπέης, οι οποίοι με την ανταλλαγή των πληθυσμών είχαν επιστρέψει στην Αλβανία και την περίοδο της κατοχής ορισμένοι επανέκαμψαν στην περιοχή της Καστοριάς. Κάποιοι από αυτούς είχαν αφήσει εκκρεμότητες και κυρίως κτηματικές. «Στην Ιεροπηγή⁴⁵ δεν θα υπάρχει έλεγχος φινάντσας. Το χρήμα θα είναι το Λέκι, το οποίο έχει αντίκρισμα. Κάθε άνθρωπος του νομού Καστοριάς θα μπαίνει ελεύθερα στην Αλβανία. Θα πάψει κάθε ενέργεια των Βουλγάρων να φέρουν εδώ τη Βουλγαρία και θα πάψετε να υποφέρετε από την πείνα... Ο Τουρκαλβανός, πριν να φύγει από το μαγαζί μας, είπε στον πατέρα μου: Ήλθα να βοηθήσω την Καστοριά και να κάνω

⁴² Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 21

⁴³ Ραϋμόνδου Αλβανού, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, σελ. 203

⁴⁴ Εμ. Γρηγορίου, Το βουλγαρικό όργιο αίματος εις την Δυτικήν Μακεδονίαν 1941-1944, Πυρσός 1947, σελ. 20

⁴⁵ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 81

καλό. Προτιμάτε Άνθιμε, να πέσετε στα χέρια αυτών που δούλευαν κολλήγοι στα τσιφλίκια μας;»

Ίσως πάλι η κίνηση προσάρτησης της Καστοριάς να οφείλεται και στην προσπάθεια αποσόβησης του βουλγαρικού κινδύνου, καθώς τα σχέδια των Βουλγάρων για προσάρτηση του Νομού Καστοριάς στη Βουλγαρία περιήλθαν σε γνώση της ιταλικής αντικατασκοπείας, η οποία πληροφόρησε το ιταλικό Υπουργείο των Εξωτερικών.

Τάγματα Ερεύνης

Επί του Ιταλού φρουράρχου Φεράρα άρχισαν έρευνες για κρυμμένο οπλισμό, πρωτοστατούντος του υπολοχαγού Ολίτα.

Επί διοικήσεως του Νομού Καστοριάς από τον Ιταλό Ντελζιούντιτσε Τζιοβάνι, «το φθινόπωρο⁴⁶ του 1941, ιδρύθηκαν (ιταλικά) Τάγματα Έρευνας... Τα τάγματα αυτά έδρασαν ως τον Ιούλιο του 1942 στην Καστοριά,..».

Σίγουρο είναι πως τα Τάγματα Ερεύνης «συνόδευαν» και Έλληνες. Δεν είναι όμως απόλυτα διασαφηνισμένο πόσο και ποιοι, καθώς υπάρχει κάποια σύγχυση με την μετέπειτα δράση του κοιμητάτου. Σε ορισμένες επίσης πηγές είναι πιθανό δεινά από τη δράση του κοιμητάτου και των κοιμηταζήδων να αναφέρονται ως δεινά που προκλήθηκαν από τα Τάγματα Έρευνας.

Κατά τον Ραϋμόνδο⁴⁷ Αλβανό, «Ο Νασκόπουλος και άλλοι Σλαβόφωνοι αλλά και ελληνόφωνοι συνεργάτες των Ιταλών πράγματι συνόδευαν τα δύο ειδικά Τάγματα Έρευνας, το τάγμα του υπολοχαγού Μιλονέζι και το τάγμα του υπολοχαγού Ολίτα, που συγκροτήθηκαν στις αρχές Δεκεμβρίου 1941, με σκοπό να βρουν κρυμμένα όπλα από αυτά που είχαν εγκαταλείψει οι Έλληνες στρατιώτες μετά την κατάρρευση του αλβανικού μετώπου ή αυτά που είχαν μεταφέρει μαζί τους και είχαν αποκρύψει κατά την οπισθοχώρηση οι στρατιώτες κάθε χωριού.

Δημιουργήθηκαν λοιπόν «Τάγματα Ερεύνης» από Ιταλούς αλλά και Βούλγαρους «στρατιώτες». Των ταγμάτων αυτών ηγούνται⁴⁸, οι: 1)Υπολοχαγός Μιλανέζε, έδερνε τους Έλληνες, 2)λοχαγός Ντε Πρίμα, 3)υπολοχαγός Σαλβατόρε Σπατάρο, 3)ο ανθυπασπιστής Αλταντόννα και ο Γκάιο Γκραντενίκο. Οι Βούλγαροι συνεργοί τους πρωταγωνιστούν είτε ως καταδότες είτε ως βασανιστές. «Στις περισσότερες⁴⁹ επιχειρήσεις των Ιταλών για ανεύρεση όπλων συμμετείχε και κάποιος που χρησίμευε ως οδηγός-διερμηνέας όπως οι Σλαβόφωνοι Νασκόπουλος, Λίτσκας αλλά και ελληνόφωνοι κάτοικοι κυρίως της πόλης της Καστοριάς. Ο Γρηγορίου κάνει λόγο για 200 κοιμηταζήδες που ακολουθούσαν τα ιταλικά τάγματα ερεύνης στις έρευνες για όπλα. Όμως είναι βέβαιο ότι κοιμηταζήδες δεν υπήρξαν πριν το Μάρτη του 1943. Ο Γρηγορίου (ό. π., σ. 19) αναφέρει και ονόματα Ελλήνων συνεργατών των ταγμάτων ερεύνης όπως και ο κάτοικος της Κορησού Αποστόλης Στούμπος».

Ο Θανάσης Ζιώγας στο βιβλίο του επίσης αναφέρει «Έλληνες συνεργάτες στα Τάγματα Ερεύνης και πρωταγωνιστές⁵⁰: Αχιλλέας Χάτος, Στογιάννις Βόρις, Δαμιανίδης Λουκάς, Ρούκας Χρήστος, Νταηλάκης Λάκης, Νασκόπουλος Χρήστος, Μακρής Παντελής, Καλλιμάνης.

Ο Γρηγορίου στο βιβλίο του αναφέρει, τα «Τάγματα⁵¹ Ερεύνης...τα οποία αποτελούνται από τα μεγαλύτερα καθάρματα του ιταλικού φασισμού. Οι Βούλγαροι είναι οδηγοί των. Διακόσιοι (200) κοιμηταζήδες κατατάσσονται εις αυτά. Οι αξιωματικοί

⁴⁶ Σοφίας Ηλιάδου-Τάχου, Τα χρώματα της βίας στη Δυτική Μακεδονία 1941-1944, Επίκεντρο 2018, σελ. 43

⁴⁷ Ραϋμόνδου Αλβανού, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, σελ. 208

⁴⁸ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 22

⁴⁹ Ραϋμόνδου Αλβανού, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, σελ. 208

⁵⁰ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 84

⁵¹ Εμ. Γρηγορίου, Το βουλγαρικό όργιο αίματος εις την Δυτικήν Μακεδονίαν 1941-1944, Πυρσός 1947, σελ. 20

Μιλανέζε, Πρίμα, Σπατάρο, Αλταντόνα και Γκραντενίκο ορίζονται αρχηγοί των. Ουσιαστικά δεν πρόκειται περί ιταλικού στρατού. Αλλά περί ενός οργανωμένου σώματος σφαγέων, που διευθύνεται από το βουλγαρικό κομιτάτο... και ολόκληρος ο νομός Καστοριάς μεταβάλλεται σε μια απέραντη φυλακή. Οι Βούλγαροι εισηγούνται τις συλλήψεις. Ο Βούλγαρος χαφιές Κυριακόπουλος μόνο υποδεικνύει τη σύλληψη διακοσίων πενήντα (250) κατοίκων. Το υποκατάστημα της Αγροτικής Τράπεζας μεταβάλλεται και αυτό σε φυλακή. Κορίτσια δώδεκα ετών φυλακίζονται. Υπέργηροι κλείονται στα μπουντρούμια και βασανίζονται. Όλοι οι επιστήμονες της περιφέρειάς στέλνονται φυλακή. Ένα πρωί φυλακίζεται και ο γέρον «πρώην υπουργός Βαλαλάς και για να τον εξευτελίζουν τον υποχρέωναν κάθε ημέρα να καθαρίζει τ' αποχωρητήρια των φυλακών. Μαζί με τας φυλακίσεις και εκτοπίσεις αξιωματικών, επιστημόνων, ιερέων και ηγετικών στοιχείων, άλλων εις την Ιταλίαν και άλλων εις το στρατόπεδον συγκεντρώσεως ομήρων Λαρίσης. Και γέροντες 80 ετών ακόμη εξετόπισαν...ο ανθυπασπιστής Γιαννακούρος εδάρει μέχρις αίματος διότι δεν εχαιρέτησαν απλούν καραμπινιέρον. Επίσης ο ανθυπασπιστής Αντωνάκης και άλλοι, που επήραν σταθμόν Λονδίνου. Βασανιστάι ήσαν οι καραμπινιέροι Τζοβάνι και Νταμιάνι λοχίας του ιταλικού φρουραρχείου, ο Βούλγαρος Λίτσκας και άλλοι χαφιέδες, που έπιναν προηγουμένως χασίς δια να δέρνουν με δύναμιν. Πολλάκις έκοπταν τα σάρκας των κρατουμένων και έρριπταν εις αυτάς λάδι καυτό και αλάτι.

«Ο λοχαγός Ντι Πρίμα⁵² ήτο ο ανώτερος αξιωματικός του τάγματος ερεύνης. Ο Ντι Πρίμα, ο Μιλανέζε, ο Γκραντενίκο, ο Σπατάρο, ο Αλταντόνα και αρκετοί υπαξιωματικοί, οι οποίοι τρώγανε τακτικά σε ξεχωριστή λέσχη, μακριά από τους στρατιώτες, καταστρώνανε κάθε σχέδιο για κάθε βρωμιά που θα κάνανε. Στη λέσχη υπήρχε ένας στρατιώτης, ονόματι Μικέλε, τον οποίον γνώρισα στο καφενείο μας. Ήταν άνθρωπος σοβαρός και με συναίσθημα. Έπειτα από αρκετά πράγματα που μου είπε, μου ανέφερε για την τελείως άδικο εκτέλεση δεκαριά ατόμων στο Γράμμον. Έπιναν και διέπρατταν όργια και σε Ελληνίδες γυναίκες».

«Με βάση⁵³ το Άργος Ορεστικό γίνονταν ολόκληρες εκστρατείες (Τάγματα Ερεύνης) στα χωριά από τις οποίες επέστρεφαν με αυτοκίνητα και κάρα φορτωμένα με προίκες των κοριτσιών, κάθε είδος ρουχισμού, έπιπλα, ραπτομηχανές, βυζαντινά ρούχα, τρόφιμα. Πολλοί από αυτούς πουλούσαν στις λαϊκές αγορές και σε ευτελείς τιμές. Σε λεπτομερείς έρευνες έπαιρναν όλα τα χρυσαφικά, περιδέραια, λίρες, παλιά νομίσματα, απειλώντας μάλιστα ότι θα καταγγείλουν τους ληστευόμενους για κατοχή χρυσού. Σε διαμαρτυρία ο Ραβάλλι είπε στο μοίραρχο Λάγιο, ότι αυτές είναι στρατιωτικές επιχειρήσεις».

«Με το πρόσχημα⁵⁴ ανακάλυψης δήθεν κρυμμένων όπλων, Ιταλοί και Βούλγαροι ενεργούν ληστρικές επιθέσεις στην ύπαιθρο. Τα πάντα αρπάζονται και κλέπτονται. Ακόμη και τα άμφια των ιερέων. Οι κομιτατζήδες είχαν ειδικότητα στην κλοπή τιμαλφών, ραπτομηχανών, των προικών των κοριτσιών και την αρπαγή ζώων. Όταν δεν μπορούν να τα αρπάξουν τα σκοτώνουν. Οι Ιταλοί φορολογούν κάθε μικρό χωριό με 25 δαμάλια, 50 πρόβατα και 250 οκάδες μαλλί. Όλες οι αποθήκες τροφίμων δεσμεύονται από τους Ιταλούς και τα προϊόντα πωλούνται από αξιωματικούς στη μαύρη αγορά. Από τα μέσα του 1942 ο λιμός θερίζει τους κατοίκους. Τα μικρά παιδιά φτύνουν αίμα. Οι κάτοικοι τρέφονται με βελανίδια και ωμά χόρτα. Για να εκβιάσουν ακόμη περισσότερο την πείνα, οι Βούλγαροι, καταστρέφουν τους μύλους της υπαίθρου».

«Μεσαιωνικά⁵⁵ ήταν τα βασανιστήρια των Ταγμάτων Ερεύνης καθώς και 200 Βούλγαροι εντάχθηκαν σε αυτά. Πυροβολισμοί και χειροβομβίδες ανήγγειλαν τον ερχομό του τάγματος για να κλειστούν οι κάτοικοι στα σπίτια. Κατόπιν οι εξαπολυόμενοι Βούλγαροι διέτασαν τους άνδρες να προσέλθουν στο σχολείο του χωριού. Εκεί έστηναν απ' έξω

⁵² Λυκούργου Α. Σινόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 95

⁵³ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 45

⁵⁴ Εμ. Γρηγορίου, Το βουλγαρικό όργιον αίματος εις Δυτικήν Μακεδονία 1941-1944, Πυρσός 1947, , σελ. 53

⁵⁵ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 23

πολυβόλα, μέσα στο σχολείο άρχιζε η ομαδική ιεροξεταστική ανάκριση για ανεύρεση όπλων. Και επειδή δεν απέβαινε ικανοποιητική, άρχιζαν τα βασανιστήρια. Ιταλοί και στρατιώτες και Βούλγαροι χαφιέδες άρχιζαν να κτυπούν με ρόπαλα τους Έλληνες καταδιώκοντας για ώρα μέσα στην αίθουσα του σχολείου. Τους κτυπούσαν στα χέρια, τα πόδια, το κεφάλι, τους ώμους, παντού. Κατόπιν τους συνελάμβαναν έναν έναν ξεχωριστά, τους ξερίζωναν τα μαλλιά και των ιερέων τη γενειάδα, όλα αυτά πάντα μέσα στο υπόγειο, το οποίο κατασκεύαζαν σε κάθε σχολείο για να μην ακούγονται μακριά οι στεναγμοί και οι γόοι των κρατουμένων... Παντού ακολουθούσε το κρέμασμα. Συνελάμβαναν τους άνδρες, τους έδεναν και τους κρεμούσαν με τα χέρια πίσω από την οροφή του σχολείου ώστε να εξαρθρώνονται τα άκρα τους και έτσι κρεμασμένους τους κτυπούσαν. Και για να τους βασανίσουν περισσότερο κρέμονταν και ένας Ιταλός ή Βούλγαρος από το σώμα του Έλληνα, ενώ ο έκφυλος Γκραντενίκο και ο Φεκόντο κραύγαζαν: «Φέρτε τους ένα λεπτό πριν το θάνατο». Κι όταν λυποθυμούσαν τα θύματα, τους έχυναν κουβάδες νερό ή τους έκαναν ενέσεις καμφοράς να συνέρχονται και το μαρτύριο είναι ατελείωτο. Οι επινοήσεις των τυράννων ήταν διαβολικές. Πολλές φορές κάτω από τους κρεμασμένους έκαιγαν άχυρα, ώστε να ακολουθήσει ο θάνατός τους.»

Στις 19 Μαρτίου 1942, Α.Π. 438 Νομαρχία Καστοριάς⁵⁶. «Το τάγμα ερεύνης του ιταλικού στρατού για την ανακάλυψη όπλων διαπράττει όργια στην περιφέρεια».

«Τυραννούσαν⁵⁷, (τάγματα ερεύνης) έδερναν αγρίως τους Έλληνες πατριώτες ζητώντας όπλα. Στη Μεσοποταμία φέρνουν και χωρικούς από την Αγία Κυριακή, Καλοχώρι, πηγαίνουν Άγιον Δημήτριο, Διποταμία, Νεστόριο, Κωσταράζι, Γέρμα, Καστανοχώρια, Βογατσικό, Άργος Ορεστικό, Μαύροβο, Κορησό και παντού φέρνουν χωρικούς, δασκάλους και παπάδες. Οργιάζουν προπαντός αυτοί οι τέσσερις ξεχωριστοί χαφιέδες Χρήστος Νασκόπουλος από Πετροπουλάκι, Πασχάλης Καλημάνης από Καλοχώρι, Κοσμάς Κυριακόπουλος από Αγιάνα και ο νεαρός Πασχάλης από Μεσοποταμία. Οι Ιταλοί είχαν μαζί τους και κάποιον Κουτουρίκο, ο οποίος ακούστηκε για συνεργάτης του κατακτητή... Πρόεδροι Κοινοτήτων εδέροντο συνεχώς επί μίαν εβδομάδα. Άνθρωποι εθεώντο με τα χέρια και τα πόδια σπασμένα από το ξύλο και τα βασανιστήρια. Είς το Άργος Ορεστικό έδερναν τους κατοίκους επί 15 ημέρας. Αφού λιποθυμούσαν από το ξύλο τους έκαμαν ενέσεις καμφοράς δια να συνέλθουν και να τους, δείρουν πάλιν. Πολλές φορές έκαναν σε διάφορα σπίτια επτά καί οκτώ φορές έρευνα την ίδια ημέρα. Τους μακεδονομάχους αφού τούς έδερναν γυμνούς τούς έχυναν στην κοιλιά καυτό λάδι... Με ιδιαίτερη μανία οι Βούλγαροι εστράφησαν κατά του κλήρου. Έπεισαν τους Ιταλούς ότι οι ιερείς υποκινούν τους κατοίκους εναντίον τους. Αυτό ήρκεσε για να διατάξει ο Ραβάλλι όπως οι κληρικοί υποβάλλονται σε μαρτύρια. Τους έδερναν, τους υπέβαλλαν σε εξευτελισμούς και μετά τους εξύριζαν τα φρύδια και τα γένια. Σε αφάνταστα μαρτύρια υπεβλήθει ο ιερέυς Καλοχωρίου Παπαγιάννης. Στο Μαύροβο την Μεγάλη Παρασκευή ξερίζωσαν τα γένια τεσσάρων ιερέων. Τον ιερέα Δενδροχωρίου τον σακάτεψαν από το ξύλο. Είς την Αγίαν Κυριακή ο ιερέυς εβασανίσθει. Τον ιερέα των Λαχανοκήπων τον διέταξαν να αυνανισθεί δημοσία για να διασκεδάσουν οι Ιταλοί στρατιώτες και οι κοιμιτατζήδες. Και ενός ακόμη παπά που έπασχε από καρκίνο του ξερίζωσαν τα γένια, τα φρύδια και τα μαλλιά.

1942

«Ο Κάλτσεφ⁵⁸ στην απολογία του λίγα χρόνια αργότερα ανέφερε: «Το 1942 έφθασαν πολλά παράπονα από την περιοχή Καστοριάς όπου οι Ιταλοί έκαναν πολλά εγκλήματα και ζημίας εις βάρος του πληθυσμού. Τους βασάνιζαν, τους κακοποιούσαν τους κρεμούσαν

⁵⁶ Εμ. Γρηγορίου, Το βουλγαρικόν όργιον αίματος εις Δυτικήν Μακεδονίαν 1941-1944, Πυρσός 1947, , σελ. 45

⁵⁷ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 93

⁵⁸ Ραϊμόνδου Αλβανού, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, σελ. 209

ανάποδα και τους έθαβαν ζωντανούς. Έκανα αναφορά και η βουλγαρική κυβέρνηση έκανε διάβημα στην ιταλική να σταματήσει η τρομοκρατία εις βάρος των βουλγαροφώνων και του ελληνικού πληθυσμού»

«Στην Καστοριά⁵⁹ τα χρόνια 1942-1943 ήταν στρατιωτικός διοικητής ο Συνταγματάρχης και μετέπειτα Στρατηγός Ντελ Ζούντιτσε (αρ. κατηγορ. Του Ε.Ε.Γ.Ε.Π.206/44). Υπήρξε φανατικός εχθρός των Ελλήνων που διέταξε τους υφιστάμενούς του να χρησιμοποιήσουν κάθε απάνθρωπο μέσο για εξόντωση του ελληνικού πληθυσμού».

«Ο Δουβαλίδης⁶⁰ αναφέρει ότι ο διοικητής χωροφυλακής Καστοριάς σε διαταγή προς τα υφιστάμενα τμήματα χωροφυλακής χαρακτήρισε την πράξη του χωροφύλακα Σινάνογλου (ο οποίος το 1942 απελευθέρωσε Έλληνες φυλακισμένους για αντάρτικη δράση) ως έγκλημα κατά της πατρίδας και ο Σινάνογλου εκτελέστηκε με την κατηγορία του προδότη. Το ίδιο αναφέρει και ο Σταύρος Κωτσόπουλος, (ό. π., σ. 163, 89-91), όπου και επισημαίνει τη συνεργασία των Ηλιάδη, Πηχιών, Νικηφόρου και του νομάρχη Καστοριάς Χαρισιάδη με τους Ιταλούς.

Επίσης⁶¹ ΑΦΔ, 72.2, 74 όπου σε γράμμα προς τον Δραγούμη από Καστοριά, με ημερομηνία 3/7/50, γίνεται αναφορά στον Ιωάννη Δέδη από την Καστοριά, ο οποίος ήταν διερμηνέας στον Ιταλό διοικητή και «είχε καταρρημάξει όλα τα περίχωρα της Καστοριάς μαζί με τους Ιταλούς. Έφθασε και σε φόνους, ξυλοδαρμούς και πολλά άλλα».

1943

Φεβρουάριος 1943, «1943⁶² από τις 9 Φεβρουάριου μέχρι αρχάς Απριλίου (1943) εκτελέστηκαν από τους Ιταλούς με την υπογραφή του συνταγματάρχη Βενιέρη και του Τζιοβάνη Ραβάλλι σαράντα ένα (41) άτομα στα νεκροταφεία Καστοριάς. Όλοι αυτοί εκτελέστηκαν δίχως να δικαστούν, δίχως να μπορέσουν να πουν έστω και μια λέξη για την υπέρσπισή τους. Όλοι τους υπεδείχθησαν από το βουλγαρικό κοιμιτάτο... Όταν ο Δεσπότης Νικηφόρος Καστοριάς παρουσιάστηκε στον Ραβάλλι, αυτόν τον αρχιμάγειρα του θανάτου και του είπε να σταματήσει τις εκτελέσεις, ο Ραβάλλι απήντησε, να πάτε στο Νεστόριο να τους ειπείτε να παραδώσουν τα όπλα οι αντάρτες και τότε θα σταματήσω... Τότε η κυβέρνηση Αθηνών δεν έκανε τίποτε για την Καστοριά. Κανείς δεν ήτο στη θέση του Νομάρχου. Ο Ραβάλλι για να μην έχει κανέναν απολύτως να δώσει λόγον εδέχθη ευχαρίστως τον αυτοδιορισθέντα τότε ανισόρροπον Αριστοτέλη Χαρισιάδη στη θέση του Νομάρχου... Είναι αληθέστατον ότι εκτελέστηκαν και πολλά άλλα άτομα, τα οποία δεν έγιναν γνωστά στο Δημαρχείο Καστοριάς σε ολόκληρο το νομό Καστοριάς. Άργος Ορεστικό, Νεστόριο, Κλεισούρα, Γέρμα, Κωσταράζι, Βογατσικό και άλλα χωριά από κοιμιτατζήδες και Ιταλούς αξιωματικούς και στρατιώτες του τάγματος ερεύνης. Συγχρόνως βιασμούς γυναικών και κατά ομαδικό τρόπο από τα κτήνη αυτά. Ο μακαρίτης Χρήστος Παπαμανώλης, επιστάτης τότε του Δημαρχείου Καστοριάς, ερχότανε κατάχλωμος στο μαγαζί μας και με μεγάλη προσοχή αφηγείτο στον πατέρα μου το δράμα που ζούσε αυτός και το συνεργείο του μετά από κάθε εκτέλεση. Οι ιταλοί στρατιώτες πυροβολούσαν με σφαίρες ΤΟΥΜ ΤΟΥΜ στο κεφάλι και τεμάχια κεφαλής με μυαλά πέφτανε σε απόσταση από τα πτώματα και έπρεπε να τα μαζεύει για να θαφτούν με το κάθε πτώμα που ανήκαν.

«Οι Ιταλοί⁶³, μετά το πάθημά τους στο Άργος Ορεστικό (11/3/1943), προσπαθούσαν με κάθε τρόπο να πάρουν με το μέρος τους τούς Σλαβόφωνους κατοίκους, για να τους στρέψουν

⁵⁹ Δημητρίου Ι. Μαγκριώτη, Θυσίαι της Ελλάδος και εγκλήματα κατοχής 1941-1944, Αθήνα 1946, σελ. 218

⁶⁰ Ραϋμόνδου Αλβανού, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, σελ. 205

⁶¹ Ραϋμόνδου Αλβανού, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, σελ. 209

⁶² Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 120

⁶³ Αργυρίου Κοβάτση ή Δημητρίου, Ο ατίθασος ταγματάρχης, Νοέμβριος 2009, σελ. 22

εναντίον του ΕΛΑΣ και των άλλων οργανώσεων. Επικράτησε πανικός στα εξεγερμένα χωριά. Οι Ιταλοί δυνάμωσαν την τρομοκρατία και υιοθέτησαν μια νέα ταχτική. Πρώτα προσεταιρίστηκαν παλιούς Βλάχους που ταίριαζε και η γλώσσα τους και τους χρησιμοποίησαν σαν διερμηνείς. Βρήκαν την ευκαιρία να εκμεταλλευθούν τη δυσαρέσκεια του ντόπιου Σλαβόφωνου πληθυσμού από τη συμπεριφορά εθνικιστών προβοκατόρων που χτυπούσαν και δολοφονούσαν τους Σλαβόφωνους κατηγορώντας τους ως Βουλγάρους. Ένα τέτοιο⁶⁴ έγκλημα έκανε ο Γιάννης Νταϊλιάνης⁶⁵ στο χωριό Κρύα Νερά Καστοριάς. Συνέλαβε τέσσερις πολίτες και τους σκότωσε ο ΕΛΑΣ ως Βουλγάρους. Αυτό ήταν για τους Ιταλούς ό,τι χρειαζόταν για να πραγματοποιήσουν τους σκοπούς τους, δηλαδή να παρασύρουν τον κόσμο να πάρει όπλα ενάντια στον ΕΛΑΣ. Η προπαγάνδα στηρίχτηκε στο σκληρό διωγμό των Σλαβόφωνων από τη δικτατορία του Μεταξά. Προέτρεπαν τον ντόπιο πληθυσμό, για να σωθεί από τους διωγμούς και την καταπίεση, να συνεργαστεί με τους Ιταλούς, να οπλιστούν. Εκείνη την περίοδο έρχεται στην Καστοριά ο Βούλγαρος Άντον Κάλτσεφ, ενταγμένος στο γερμανικό στρατό, αξιωματικός. Ήξερε καλά τη γλώσσα των Σλαβομακεδόνων (Σ/Μ). Οι Ιταλοί δημιούργησαν μια Επιτροπή με επικεφαλής τον μητροπολίτη Νικηφόρο της Καστοριάς. (Ήταν ο αρχηγός της ΠΑΟ και επικεφαλής της επταμελούς επιτροπής του κομιτάτου. Καταγόταν από το Δισπηλιό και όταν οι Ιταλοί τον έστειλαν στο Νεστόριο για να πει στους αντάρτες να παραδώσουν τα όπλα, ο Πατσιούρας του είπε «Ε, όχι, Δέσποτα, και να παραδώσουμε τα όπλα! Θα πρέπει να τα ευλογήσετε τα όπλα!».) Τον υποχρέωσαν μεταξύ άλλων να πάρει στην Επιτροπή (κομιτάτο) τον Πασχάλη Καλιμάνη από το Καλοχώρι, τον Βασίλη Γιαννάκη από το Μανιάκι, τον Κοσμά Κυριαζόπουλο από την Αγία Άννα και άλλους τέσσερις. Σκοπός της Επιτροπής ήταν ο αγώνας ενάντια στον κομμουνισμό του ΕΛΑΣ. Η

⁶⁴ Αργυρίου Κοβάτση ή Δημητρίου, Ο ατίθασος ταγματάρχης, Νοέμβριος 2009, σελ. 23

⁶⁵ Βιογραφικά Γιάννη Νταϊλιάνη, από το βιβλίο Αργυρίου Κοβάτση ή Δημητρίου, Ο ατίθασος ταγματάρχης, Νοέμβριος 2009, σελ. 25 : “Ο Γιάννης Νταϊλιάνης (Αντώνης - ψευδώνυμο) ήταν δάσκαλος στο επάγγελμα και τον καιρό της Κατοχής ήταν διορισμένος στα χωριά Αυγή και Κρύα Νερά του Νομού Καστοριάς. Όταν φούντωσε το 1943 το κίνημα της Εθνικής Αντίστασης (Ε.Α) στη Δυτ. Μακεδονία, ο Νταϊλιάνης προσχώρησε στο ΕΑΜ και γρήγορα κατάφερε να αναδειχτεί σε υψηλό πόστο στη Νομαρχιακή Επιτροπή του ΕΑΜ Καστοριάς. Πονηρός και με ευχέρεια λόγου, παρά το ότι ήταν γερμανόφιλος, εθνικιστής, προσποιήθηκε τον κομμουνιστή. Δοξολογώντας και χαϊδεύοντας τους καθοδηγητές της Περιφερειακής Επιτροπής (Π.Ε) του ΚΚΕ Καστοριάς, κατάφερε να αποκτήσει την εύνοια και την εμπιστοσύνη τους. Συνεχώς προωθούνταν και σύντομα αναρριχήθηκε στη γραμματεία της Π.Ε του ΕΑΜ Καστοριάς. Στις πρώτες ακόμη ημέρες της ανάδειξής του στην καθοδήγηση διέπραξε το πρώτο έγκλημα. Σκότωσε τρεις αθώους πολίτες από το χωριό Κρύα Νερά, δήθεν ως Βούλγαρους κομιτατζήδες. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα πολλοί σλαβόφωνοι κάτοικοι να ενταχθούν στο Κομιτάτο. Ο Νταϊλιάνης έντεχνα και με προβοκατόρικη τακτική, ωθούσε τους σλαβόφωνους να πάρουν ενεργό μέρος ενάντια στον ΕΛΑΣ, έτσι ώστε τα οπλισμένα χωριά να αντιμετωπίσουν την απειλή του ΕΛΑΣ, γεγονός που ανάγκαζε όσο το δυνατόν περισσότερους σλαβόφωνους να προσχωρήσουν από φόβο στο Κομιτάτο. Ο Νταϊλιάνης, παράλληλα με τις οργανώσεις του ΕΑΜ στα χωριά, δημιουργεί και οργανώσεις της ΠΑΟ (Πανελλήνιος Απελευθερωτική Οργάνωση), οργάνωση συνεργατών των Γερμανών. Πείθει την καθοδήγηση να του επιτραπεί να έρθει στον τομέα του λεκανοπεδίου Βασιλειάδας- Βογατσικού, γιατί εδώ υπήρχε έδαφος για τη δημιουργία βάσεων της ΠΑΟ, κυρίως στα κεφαλοχώρια Μαυροχώρι, Γέρμα, Βογατσικό, όπου υπήρχε γερή αντίδραση. Πέτυχε τον σκοπό του. Με μεγάλο κύρος και περιβεβλημένος με την εμπιστοσύνη της καθοδήγησης του ΕΑΜ, έρχεται ο Νταϊλιάνης στην Αχτίδα Βασιλειάδας-Βογατσικού. Η εντολή της Π.Ε Καστοριάς στον πρώτο γραμματέα της Αχτίδας Θ. Πετκανά είναι να παράσχει κάθε βοήθεια στον Νταϊλιάνη για να επισκεφτεί όλα τα χωριά και να εμψυχώσει τις οργανώσεις του ΕΑΜ. Ο Θ. Πετκανάς σεβάστηκε την εντολή της Π.Ε του ΚΚΕ. Ο Νταϊλιάνης γρήγορα προσαρμόστηκε στο περιβάλλον. Ζήτησε να του δοθούν λεπτομερείς πληροφορίες για όλα τα χωριά, για τις οργανώσεις του ΕΑΜ και για τους αντιδραστικούς ύποπτους παοτζήδες ονομαστικά. Έτσι είχε συγκεκριμένα στοιχεία για να οργανώσει τη δράση του. Σύντομα άρχισε να δημιουργεί οργανώσεις της ΠΑΟ, παράλληλα με τις οργανώσεις του ΕΑΜ. Πρώτα οργάνωσε ΠΑΟ στο Βογατσικό. Έπεισε τον μεγαλοκτηματία Τακαντζά, ο οποίος τουφεκίστηκε αργότερα από τον ΕΛΑΣ. Μετά δημιούργησε ΠΑΟ στο Μαυροχώρι. Από την ΠΑΟ Μαυροχωρίου πήρε σύνδεση με την ΠΑΟ της Καστοριάς και της Θεσσαλονίκης, οπότε και συνδέθηκε με τη γερμανική Γκεστάπο. Άρχισαν να γίνονται προδοσίες στην πόλη και η Κομματική Οργάνωση (Κ.Ο) του ΚΚΕ και του ΕΑΜ Καστοριάς πληροφορήθηκε τη γραμματεία της Π.Ε του ΚΚΕ Καστοριάς ότι τα πράγματα δεν πάνε καλά. Γίνονται προδοσίες από την κορυφή της καθοδήγησης του ΕΑΜ και ΚΚΕ της περιοχής. Η υποψία για τον Νταϊλιάνη γεννήθηκε και σε εμένα. Δρούσα τότε σαν διοικητής του ανεξάρτητου λόχου του ΕΛΑΣ και είχα εντολή από την Αχτίδα να δίνω φρουρά στον Νταϊλιάνη για να τον συνοδεύει στα χωριά που περιόδευε. Μερικές φορές ήμουν στη συνοδεία του. Από συζητήσεις που κάναμε διαπίστωσα ότι ο Νταϊλιάνης διαπνεόταν από εθνικιστικές και αντιδραστικές απόψεις. Είπα τις υποψίες μου στον Θ. Πετκανά. Η Π.Ε του ΚΚΕ έστειλε στην Αχτίδα μας τον Κώστα Παπαδημητρίου (Φώτης), δεύτερο γραμματέα. Κάλεσε σύσκεψη της Αχτίδας στην οποία έλαβα μέρος. Μου ζήτησαν να εκθέσω λεπτομερώς τις επαφές που είχε ο Νταϊλιάνης στα χωριά. Σε ποια σπίτια έμενε και με ποιους ανθρώπους σχετιζόταν. Ανέφερα όσα συγκεκριμένα πράγματα γνώριζα για σπίτια, ονόματα, τις εθνικιστικές απόψεις του. Είπα ότι προσπαθούσε να μας πείσει να χρησιμοποιήσουμε τρομοκρατία ενάντια στους σλαβόφωνους που τους αποκαλούσε Βουλγάρους κλπ. Ύστερα από πλατιά συζήτηση αποκαλύφθηκε ο ρόλος του Νταϊλιάνη.

προπαγάνδα τους στα χωριά των Σ/Μακεδόνων ήταν «να πάρουν όπλα για να προστατευθούν από τους Έλληνες αντάρτες κομμουνιστές, για να μην τους σκοτώσουν».

Όταν στα τέλη Απριλίου (1943) τα αντάρτικα σώματα είχαν πλησιάσει αρκετά κοντά στην ίδια την πόλη της Καστοριάς⁶⁶, το επιτελείο της ιταλικής μεραρχίας στα Τρίκαλα διέταξε να πραγματοποιηθεί στις 29 Απριλίου (1943) εκκαθαριστική επιχείρηση στο νοτιοδυτικό τμήμα της περιφέρειας Καστοριάς. Σ' αυτή θα έπαιρναν μέρος περίπου 1.000 Ιταλοί στρατιώτες από τα τμήματα του συντάγματος που στρατοπέδευαν στην Καστοριά και ένα μέρος από την ιταλική μεραρχία της Κορυτσάς. Έτσι, στις 5 τα ξημερώματα της 29^{ης} Απριλίου τα τμήματα του ιταλικού στρατού από την Καστοριά, με 6 άρματα μάχης και περίπου 200 άλογα και ημιόνους, ξεκίνησαν. Στην επιχείρηση πήρε μέρος και ο Πρόεδρος του Κομιτάτου Παντελής Μακρής καθώς και ο διοικητής του αποσπάσματος Καλοχωρίου Πασχάλης Νικόλωφ Καλιμάνης. Σ' αυτή την ιταλική επιχείρηση, εκτός από τα δύο αποσπάσματα του Καλοχωρίου, πήρε μέρος και το απόσπασμα του Λουκά Διαμανίδη από το Άργος Ορεστικό.

«Οι Ιταλοί⁶⁷ δεν επιτρέπουν στο Διεθνή Ερυθρό Σταυρό να στείλει τρόφιμα στην Κατοριά και να επισκεφθεί τους χιλιάδες φυλακισμένους. (1943)

«Η Βικτώρια⁶⁸ Μεβοράχ ήταν η νύφη του Χαχάμη στην Καστοριά και γυναίκα του δασκάλου του εβραϊκού σχολείου ... Με τρόπο λοιπόν και προσεκτικά ο δάσκαλος αφηγούνταν στον πατέρα μου τα εξής. Η γυναίκα μου γυρίζει από την καραμπινιερία που είναι διερμηνεύς του υπομοιράρχου Τζιόνα κουρασμένη, συντετριμμένη. Γίνεται γερός ξυλοδαρμός σε αρκετούς Έλληνες. Ο Τζιόνα υποπτεύεται ότι ακόμη αρκετοί Έλληνες έχουν κρυμμένα όπλα και οργιάζει ξυλοκοπώντας τους κρατούμενους. Από την υπόθεση αυτή δεν είναι μακριά και ο συμπατριώτης μας Μιχάλης Γ. Λύτσκας, ο οποίος μαζί με τον Τζιοβάνη και Νταμιάνο αποτελούν ένα τρίο σε συνεχή αλκοολική κατάσταση... Ο υπομοίραρχος Τζιόνα όμως έχει και μερικούς καραμπινιέρηδες, πραγματικά βουβάλια, με ξυρισμένα τα κεφάλια τους, που σακατεύουν τους κρατούμενους. Στις φυλακές Αγροτικής Τραπέζης μαρτυρεί και ο γέρος υπουργός Ιωάννης Βαλαλάς. Ο μακαρίτης Ελευθέριος Μαριανάκης και ο νεαρός επίσης Εμμανουήλ Δαϊλάκης έκαναν ό,τι μπορούσαν για να διευκολύνουν τον γέροντα Βαλαλά, όταν δεν τους πρόσεχαν τα τσακάλια που τους φύλαγαν. Τη στιγμή που άνοιγε η πόρτα όλο και περιμέναμε το όνομά μας, γιατί γνωρίζαμε πως μας έχουν για εκτέλεση. Την ημέρα που πήραν για εκτέλεση ένδεκα μαζί ήτο μέσα και ο Εμ. Δαϊλάκης, μόλις 22 χρόνων και ο δάσκαλος Β. Χαμτζιτζίδης».

Ίδρυση Αξονομακεδονοβουλγαρικού Κομιτάτου

Όταν την άνοιξη του 1943 η εμφάνιση των ανταρτών στην περιοχή της Καστοριάς εντάθηκε, οι διεργασίες για την ίδρυση «κομιτάτου» επιταχύνθηκαν μάλλον. Φαίνεται όμως πως οι διεργασίες είχαν ξεκινήσει ενωρίτερα, γιατί όπως κατέθεσε ο μάρτυρας κατηγορίας, Χαράλαμπος Αλεξιάδης, από την Οινόη Καστοριάς, Γραμματέας της Κοινότητας, 46 ετών, στη δίκη δοσιλόγων 1631/5-7-1945, Θεσσαλονίκη «Την 17 Δεκεμβρίου 1942 κατέβηκα στη Καστοριά και πληροφόρηθηκα την ύπαρξιν μυστικής Βουλγαρικής κινήσεως από 9μελή επιτροπήν, μεταξύ της οποίας περιλαμβάνοντο οι Παντελής Μακρής, Πασχάλης Καλλιμάνης, Λουκάς Δαμιανίδης, Σέκρος, Στογιάννης και Βαλάσης».

Επίσης ο μάρτυρας κατηγορίας, Τσάλιος Κωνσταντίνος, 31 ετών χωροφύλαξ από Ιωάννινα, στη δίκη δοσιλόγων 1631/5-7-1945, Θεσσαλονίκη «...Ο Ζήσης Σέκρος έκανε προ της ιδρύσεως του κομιτάτου δύο καταστάσεις μια των δυναμένων να φέρουν όπλα και ετέραν των Βουλγαρικών οικογενειών Καστοριάς, ας απέδωσε στο Ραβάλ».

⁶⁶ Η Διοίκηση του αρχηγείου Πίνδου Φωτεινός-Χείμαρος με δύο συγκροτήματα του υπαρχηγείου Γρεβενών και ένα του υπαρχηγείου Βοΐου συνολικής δύναμης περίπου 180 ανδρών, κινήθηκαν προς την Καστοριά. Βλ. Βαφειάδης, *ό.π.*, σ. 288.

⁶⁷ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 48

⁶⁸ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 123

Αυτά περίπου κατέθεσε κι ο μάρτυρας κατηγορίας, Λιακόπουλος Ναούμ, 29 ετών, Ενωματάρχης από τον Πύργο, στη δίκη δοσιλόγων 1631/5-7-1945, Θεσσαλονίκη «...Από τον ίδιο το Ραβάλ έμαθα ότι την κατάσταση με τα 109 ονόματα των εν Καστοριά Βουλγάρων του την επέδωσεν το παιδί του Σέκρου, από τα τρία το ψηλότερο. Από τους τρεις αδελφούς Σέκρου ψηλότερος είναι ο Ζήσης. Στην κατάσταση αυτή περιέλαβε γυναίκες και παιδιά, καθώς και ανύπαρκτα πρόσωπα για να φαίνονται πολλοί οι Βούλγαροι της πόλεως, μαζί δε του έδωσε και 300 ύφασμα για στολές».

Για τη στάση του Σέκρου κατέθεσε κι ο μάρτυρας κατηγορίας, Λιακόπουλος Ναούμ, 29 ετών, Ενωματάρχης από τον Πύργο, στη δίκη δοσιλόγων 1631/5-7-1945, Θεσσαλονίκη «...Ο γέρον Σέκρος από του 1940 είχε εκδηλωθεί Βούλγαρος και γι' αυτό εξορίστηκε στη Χίο, απ' όπου επανήλθεν απελευθερωθείς υπό των Γερμανών. Είναι σημαίνον πρόσωπον στην Καστοριά με επιρροήν στο βουλγαρόφωνο στοιχείο... ενώ αντιθέτως ο Τομίδης από τον οποίον επίσης εξήτησαν οι κομιτατζήδες συνδρομήν δεν έδωσε διαμαρτυρηθείς μάλιστα στις ιταλικές αρχές στις οποίες εδήλωσεν ότι είναι Έλλην και δεν θέλει να συνδράμει του κομιτατζήδες, οι δε Ιταλοί τον επροστάτευσαν...

Το πρώτο⁶⁹ ιταλικό μέτρο στις ενέργειες του Ε.Λ.Α.Σ ήταν η συγκέντρωση όλων των υποδιοικήσεων χωροφυλακής στην Καστοριά μέχρι στις 4 Φεβρουαρίου 1943. Τότε σημαντικός αριθμός αξιωματικών, υπαξιωματικών και ανδρών της χωροφυλακής προσχώρησε στον Ε.Λ.Α.Σ και από το φόβο αντίποινων από τους Ιταλούς. Στα μέσα Φεβρουαρίου 1943 ξεκίνησαν εκκαθαριστικές επιχειρήσεις των Ιταλών στα ορεινά χωριά του Βοΐου οι οποίες, αντί της καταδίωξης των ανταρτών, επιδόθηκαν στη δίωξη του πληθυσμού με συλλήψεις, φόνους, πυρπολήσεις και λεηλασίες σπιτιών, αρπαγές ζώων με την πρόφαση ότι ενισχύουν τους αντάρτες.

Αυτό αναφέρει κι ο κ. Σφέτας στο βιβλίο του, Η ίδρυση και η δράση της Οχράνας (1943-44) στη Δυτική και Κεντρική Μακεδονία στα πλαίσια της πολιτικής της VMRO και των Ιταλογερμανικών Αρχών Κατοχής, «Τα αντίποινα⁷⁰ των Ιταλών άρχισαν ήδη από το Φεβρουάριο του 1943. Ταυτόχρονα, οι Ιταλοί ενίσχυσαν τη στρατιωτική τους δύναμη στην Καστοριά με 37 τανκς και 400 μοτοσικλετιστές και άρχισαν να διανέμουν όπλα στους βουλγαρίζοντες, αρχικά 70 τουφέκια στο χωριό Σπήλαια, 30 στο χωριό Βαψόρι και 25 στο χωριό Λακκώματα. Βουλγαρίζοντες Σλαβόφωνοι εξέφρασαν αρχικά φόβους μήπως με τον εξοπλισμό τους θα έδιναν το έναυσμα στους αντάρτες για επίθεση εναντίον τους, αλλά οι βουλγαρικές αρχές στο Μοναστήρι έκριναν ότι δεν έπρεπε να αρνηθούν τη στρατιωτική συνεργασία με τους Ιταλούς. Την όλη κίνηση συντόνιζε ο Kalceν σε συνεργασία με τη VMRO, ενημερωνόταν ο Ivan Mihajlon στο Ζάγκρεμπ, ενώ δεν παρέμειναν αδιάφορες οι βουλγαρικές και πολιτικές αρχές στο Μοναστήρι»

Έτσι λοιπόν «οι διεργασίες⁷¹ για τη σύσταση του Αξονομακεδονοβουλγαρικού κομιτάτου στην Καστοριά είχαν ξεκινήσει από τις αρχές του 1943. Είχε προηγηθεί συνάντηση στα Τίρανα του Αντζελο ντε Ματέι, αρχηγού της Ιταλικής Αντικατασκοπείας στην Αλβανία και του αντίστοιχου στη Μακεδονία Γερμανού Καθηγητή Ζάουερ». Καταλυτική όμως υπήρξε η άφιξη και δραστηριοποίηση του Βούλγαρου Υπολοχαγού Κάλτσεφ.

Σύμφωνα με έκθεση⁷² του «απεσταλμένου» του Γραμματέα του Υπουργείου Εσωτερικών Λεωνίδα Μπατρίνου στην Καστοριά, «το πρώτο⁷³ 5νθήμερο του Μαρτίου

⁶⁹ Αθαν. Χρυσόχου, Η Κατοχή εν Μακεδονία, Δημοσιεύματα της Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών, Θεσσαλονίκη 1949, σελ. 47

⁷⁰ Σπυρίδων Σφέτα, Η ίδρυση και η δράση της Οχράνας (1943-44) στη Δυτική και Κεντρική Μακεδονία στα πλαίσια της πολιτικής της VMRO και των Ιταλο-γερμανικών Αρχών Κατοχής, σελ. 350

⁷¹ Σοφίας Ηλιάδου-Τάχου, Τα χρώματα της βίας στη Δυτική Μακεδονία 1941-1944, Επίκεντρο 2018, σελ. 217

⁷² Ιδιωτικό αρχείο Χρυσόστομου Παπασταύρου, Μάιος 1943

⁷³ Ιδιωτικό αρχείο Χρυσόστομου Παπασταύρου, Μάιος 1943

αφίκετο εν Καστορία ο εν Φλώρινη εγκατεστημένος Βούλγαρος υπολοχαγός Κάλτσεφ ονόματι και έσχε μακράν συνεργασία μετ' του Ιταλού φρουράρχου.

Σύμφωνα με την έκθεση⁷⁴, στις 28 Μαΐου 1943, του απεσταλμένου του Γενικού Γραμματέα του Υπουργείου Εσωτερικών «...ότε την 7^{ην} Μαρτίου 1943 ιδρύθη εν Καστορία παρά των Ιταλικών Αρχών αξιωμακεδονοβουλγαρικών κοιμημάτων αι Δημόσιαι Ελληνικαί Αρχαί είχαν σχεδόν αυτοδιαλυθή, Νομάρχης δεν υπήρχε, Πρόεδρος Δικαστηρίου όχι, Διευθυντής Ταχυδρομείου αφίκετο κάποιος Λαζατόπουλος, όστις μετ' ολίγας ημέρας απήλθεν διότι τον ενοχλούσε το κλίμα της Καστορίας, Διευθυντής Δημοσίου Ταμείου δεν υπήρχε ούτε Δασάρχης. Επίσης ενώ από το 1942 ιδρύθη εν Καστορία Διοικήσις Χωροφυλακής ακόμη δεν εβρέθη δυστυχώς Ταγματάρχης δια να σταλή. Ως να μην ήρκουν τα' ανωτέρω, Δημόσιοι υπάλληλοι ηγούνται της ΕΑΜ ίνα κατόπιν λιποτακτήσωσι εκ Καστορίας εγκαίρως...»

Στις 30-4-43 επιρπολήθησαν τα χωρία Νεστόριν, Τσούκα, κλπ

Σύμφωνα με την έκθεση⁷⁵, στις 28 Μαΐου 1943, του απεσταλμένου του Γενικού Γραμματέα του Υπουργείου Εσωτερικών «Ο υποφρούραρχος του κοιμητάτου Καστορίας δίσ ηξίωσε από Έλληνα ανθυπομοίραρχον να τον χαιρετίση. Δι' ενόπλων του απηγόρευσε κατ' επανάληψιν εις τους χωροφύλακας να κυκλοφορώσιν εν τη αγορά»

Σύμφωνα με την έκθεση⁷⁶, στις 28 Μαΐου 1943, του απεσταλμένου του Γενικού Γραμματέα του Υπουργείου Εσωτερικών «Την 5-4-43 αφίκετο επί κεφαλής φάλαγγος εις Καστορίαν ο Ιταλός Στρατηγός Ιωάννης Ντελτζιούντιτσι, δι' ο και αφέθη ικανός αριθμός, εκ των όσων είχαν συλληφθή. Κατόπιν επανειλημμένων αιτήσεων του Δημάρχου και Νομαρχούντος ενεκρίθη η αποστολή επιτροπής προς τους αντάρτας ίνα του πείση να εγκαταλείψωσιν τον Νομόν Καστορίας και την 11-4-43 προς τούτο ο Μητροπολίτης Καστορίας μετ' του Γεωργίου Ωρολογόπουλου ανεχώρησεν εις Νεστόριον προς συνάντησιν των ανταρτών. Εις τούτους οι αντάρται εν Νεστορίω απήντησαν ότι δεν πρόκειται ν' υποχωρήσωσιν ουδέ και τα όπλα να καταθέσωσιν»

Σύμφωνα με την έκθεση⁷⁷, στις 28 Μαΐου 1943, του απεσταλμένου του Γενικού Γραμματέα του Υπουργείου Εσωτερικών «Την 6^{ην} Μαρτίου 1943 διετάχθη επειγόντως μέχρι της 11^{ης} πρωινής ώρας της επομένης η εκκένωσις του Αστυνομικού Τμήματος, την δε επομένων ώραν 9^{ην} διετάχθη όπως άπασα η εξ οπλιτών και ανθυπασπιστών δύναμις των συμπτυχθεισών εις Καστορίαν δύναμις της χωροφυλακής ετοιμασθή προκειμένου μετ' 2ωρον ν' αναχωρήση δια Φλώριναν και Έδεσσαν. Η δύναμις αυτή αποτελουμένη από εβδομήντα επτά (77) οπλίτας και έναν (1) ανθυπασπιστή συνεκεντρώθη έξωθι του Ιταλικού εφοδιασμού παρά του Μοιράρχου Λάιου μετ' των αποσκευών ότε αίφνης περί ώραν 13^{ην} λόχος πεζικού περικύκλωσε την δύναμιν ταύτην και την οδήγησε υπό συνοδείαν εις τινας σταύλους όπου και ετέθη υπό κράτησιν υπό ισχυράν φρουράν. Το μέτρον τούτο παρέμεινεν ανεξήγητον μέχρι του απογεύματος ότε ενεφανίσθησαν οι πρώτοι ένοπλοι χωρικοί ένα εν συνεχεία άρξωσιν αι δραματικά ημέραι δια τον Νομόν Καστορίας»

Σύμφωνα με την έκθεση⁷⁸, στις 28 Μαΐου 1943, του απεσταλμένου του Γενικού Γραμματέα του Υπουργείου Εσωτερικών «Την 9^{ην} Μαρτίου 1943 έφθασεν ο εκ Κρανιώνας πρώην κομμουνιστής Λουκάς Δαμιανίδης και ανέλαβε την διοήσιν του Σώματος των ατάκτων και εγκατεστάθη ως υπαρχηγός 2)Νικολάου Σιστοβάρη (Μπαϊκόλε) 3)Βασίλειον Γιαννάκην εκ Μανιάκων και 4)Λάζαρον Ούταν εκ Γάβρου και εν Ασποκέπω διαμένων με Γενικόν Γραμματέα του Κοιμητάτου τον Παναγιώτη Γαβρόλαν εκ Λιθιάς. Αρχηγοί των ομάδων ανέλαβον οι Κοσμάς Κυριακόπουλος εξ Αγίας Άννης και Πασχάλης (Γ)Κολιμάνης

⁷⁴ Ιδιωτικό αρχείο Χρυσόστομου Παπασταύρου, Μάιος 1943

⁷⁵ Ιδιωτικό αρχείο Χρυσόστομου Παπασταύρου, Μάιος 1943

⁷⁶ Ιδιωτικό αρχείο Χρυσόστομου Παπασταύρου, Μάιος 1943

⁷⁷ Ιδιωτικό αρχείο Χρυσόστομου Παπασταύρου, Μάιος 1943

⁷⁸ Ιδιωτικό αρχείο Χρυσόστομου Παπασταύρου, Μάιος 1943

εξ Καλοχωρίου. Αι ορδαία αύται των ατάκτων ήρξαντο επιτάσσουναι διάφορα είδη βιοτικής ανάγκης και αντί χρημάτων να εγχειρίζουσιν σημειώματα του αρχηγού, των ειδών υποδήσεως, είδη ιματισμού, είδη γραφικής ύλης, ξύρισμα και κοπή μαλλιών και πάσα εν γένει συναλλαγή εγένετο και γίνεται δια σημειωμάτων του Κομιτάτου. Άτακτοι ετοποθετήθησαν εις Πόστο Μπλοκ της Καστορίας και ήσκουν έλεγchon επι πάντων μέχρι του σημείου ώστε χωροφύλαξ κεκτημένος άδειαν της Καραμπιναρίας να αναχωρήση δια Κλεισούραν του απηγορεύθη η έξοδος διότι δεν εκέκτητο θεώρησιν του Βουλγαρικού Φρουραρχείου των. Γενικώς η Καστορία εκηρύχθη εις κατάστασιον πολιορκίας και απηγορεύθη πάσα είσοδος ή έξοδος άνευ αδείας το Κομιτάτου.

Σύμφωνα με την έκθεση⁷⁹, στις 28 Μαΐου 1943, του απεσταλμένου του Γενικού Γραμματέα του Υπουργείου Εσωτερικών «Την 8^{ην} Μαρτίου 1943 εξεκενώθη ο προσφυγικός συνοικισμός Καστορίας και μετεβλήθη δύναται τις ειπείν η περιοχή του εις βουλγαρικών στρατόπεδον ήρξαντο δε συλλήψεις διαφόρων πολιτών είτε ιδιωτών είτε υπαλλήλων φθάσασαι τους υπερπέντηκοντας. Πλείσται δε οικίαι της πόλεως ιδίως κατά την κάτω αγορά, εξεκενώθησαν και μετετράπησαν εις φυλακάς και πολεμίστρας. Αι υπάρχουσαι εις τας αποθήκας της ΚΕΠΕΣ ποσότητες σιτηρών υπέρ τα 80.000 οκάδας εν Καστορία εδεσμέθησαν. Επίσης εδεσμεύθη ποσότης 40.000 οκάδων σιτηρών προερχομένων εξ αλεστικών δικαιωμάτων ως και ποσότης 5.000 οκάδων περίπου ελαίου, αποσταλέν εκ του Μονοπωλίου. Άπαντα τα είδη ταύτα μετεφέρθησαν εις αποθήκας του Ιταλικού εφοδιασμού και επί πολλάς ημέρας διεκόπη η αρτοδοσία της πόλεως και η κατάστασις των κατοίκων είχεν αποβή απελπιστική. Γενικώς από της 7^{ης} Μαρτίου εν Καστορία έπαυσε λειτουργούσα πάσα Δημοσία Ελληνική Αρχή πλην της Δημαρχίας, λόγω των καλών σχέσεων του ιατρού Τσαμίση μετά του Ιταλού Συνταγματάρχου Βενιέρι Φρουράρχου Καστορίας.

Σύμφωνα με την έκθεση⁸⁰, στις 28 Μαΐου 1943, του απεσταλμένου του Γενικού Γραμματέα του Υπουργείου Εσωτερικών «Άπαντες οι άρρενες από του 18^{ου} έτους μέχρι του 50^{ου} κάτοικοι Καστορίας διετίθεντο καθ' εκάστην εις αγγαρείαν ανεξαιρέτως κατ' αρχήν πλην των δημοσίων υπαλλήλων και είτα με τινας εξαιρέσεις. Η αγγαρεία συνεχίζεται και έτι αλλ' εκ περιτροπής και κατά στρατολογικάς κλάσεις πέντε έως εξ καθ' εκάστην και χρησιμοποιείται δια την ανέγερσιν ιταλικής εκκλησίας και δι' άλλας διαφόρους εργασίας εντός της πόλεως και εκτός αυτής δια την κοπήν καυσοξύλων, κλπ σκύψε σκλάβε και φορτώσου επικράτησε κι επικρατεί υπό τον βούρδουλαν. Επίταξις κλινοσκεπασμάτων, έλαβε χώραν εν Καστορία συνοδευθείσα με βιαιότητας και κακοποιήσεις»

«Ο Παπατζανάκης⁸¹ κατέθεσε στη δίκη των 25 κατοίκων της Καστορίας που πρωτοστάτησαν στην ίδρυση του Κομιτάτου, ότι οι κατηγορούμενοι «όταν εμπήκαν οι Γερμανοί οργάνωσαν υποδοχήν με επικεφαλής τον Αναστάσιον Βαλάσην, φέροντες σημαίες βουλγαρικές». Στην ίδια δίκη ο Γεώργιος Κουτουρίκος, επιστάτης δημοσίων έργων από τη Βέροια, κάτοικος Κορησού, κατέθεσε ότι «ενώ άπας ο ελληνικός πληθυσμός ήτο κατάκλειστος στα σπίτια του, έμπροσθεν του κτιρίου της Αγροτικής Τράπεζας, εβγήκαν οι ολίγοι Βούλγαροι της Καστορίας με επικεφαλής τον Αναστάσιον Βαλάσην μαζί με τις γυναίκες των και έραναν τους Γερμανούς στρατιώτας με λουλούδια και με ρύζι». Στη Βασιλειάδα, σύμφωνα με προφορικές μαρτυρίες, οι κάτοικοι έστησαν ασίδα περιμένοντας (μάταια όπως αποδείχτηκε) να υποδεχτούν τον βουλγαρικό στρατό.

Ο Ραϋμόνδος Αλβανός «Την επόμενη⁸² μέρα, στις 5 Μαρτίου 1943, συγκροτήθηκε στην Καστοριά το Αξονομακεδονοβουλγαρικό Κομιτάτο (Α.Μ.Β.Κ.) έχοντας 6 μέλη στην

⁷⁹ Ιδιωτικό αρχείο Χρυσόστομου Παπασταύρου, Μάιος 1943

⁸⁰ Ιδιωτικό αρχείο Χρυσόστομου Παπασταύρου, Μάιος 1943

⁸¹ Ραϋμόνδου Αλβανού, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστορίας (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, σελ. 198

⁸² Ραϋμόνδου Αλβανού, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστορίας (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, σελ.224

κεντρική επιτροπή. Επίσης και ο Σ. Σφέτας⁸³ «Στις 5 Μαρτίου 1943 ιδρύθηκε στην Καστοριά «Βουλγαρο-Μακεδονικό Επαναστατικό Κομιτάτο» με Πρόεδρο τον Παντελή Μακρή (Pando Makriev) από τη Μεσοποταμία και Αντιπρόεδρο τον Λουκά Διαμανίδη (Luka Dimanov) από την Κρασιώνα Καστοριάς. Σκοπός του Κομιτάτου ήταν η καθοδήγηση της ένοπλης δράσης των βουλγαριζόντων Σλαβοφώνων κατά των ανταρτών». (διαφορετική ημερομηνία)

Παράλληλα το Κομιτάτο απέστειλε αναφορά στην ιταλική κυβέρνηση με τρία βασικά αιτήματα: 1) να αναγνωρισθεί ο σχηματισμός της αστυνομίας, 2) να καταργηθεί η ελληνική χωροφυλακή και 3) η επαρχία της Καστοριάς να προσαρτηθεί στη Βουλγαρία.

Όπως κατέθεσε ο μάρτυρας κατηγορίας, Γεώργιος Κουτορίκος, 38 ετών, Βέροια, Επιστάτης Δημοσίων Έργων, και κατοικεί στην Κορησό, στη δίκη δοσιλόγων 1631/5-7-1945, Θεσσαλονίκη «Ο Επιθεωρητής Εκπαιδύσεως Στεργιόπουλος μου ανέθεσε να παρακολουθώ τους κομιτατζήδες, αφού προηγουμένως με όρκισε ότι θα εκτελέσω το καθήκον μου ευσεινηδώς. Αρκετοί από τους κατηγορούμενους κατά την κατάρρευση της Ελλάδος ήταν στην εξορία, φαντάζονταν δε ότι επανερχόμενοι θα εύρισκαν εις την Καστορίαν Βουλγάρους, ευρόντες δε τους Ιταλούς ήρχισαν αμέσως την κίνησιν. Συνεκέντρωσαν περί τους 200 από τα γύρω χωριά και εκλέξαντες επιτροπήν την έστειλαν στο Μοναστήρι, με επικεφαλής τον Αναστάσιον Σόλδαν, η οποία παρουσιάσθηκε στον εκεί Βούλγαρο Στρατηγό και διεμαρτυρήθηκε γιατί ύστερα από 29 χρονια δουλείας δεν έσπευδεν ο βουλγαρικός στρατός να τους ελευθερώσει. Ο Στρατηγός τους είπεν ότι το ζήτημα είναι πολιτικόν και τους παρέπεμψεν στον Πρόξενον ο οποίος τους είπεν ότι κατόπιν της μετά της Ελλάδος συμβάσεως περί ανταλλαγής των πληθυσμών δεν μπορούν να τους θεωρήσουν Βουλγάρους, συνέστησε δε να πάρουν λίστες κάρτες και να μοιράσουν τον δυνατόν περισσότερες για να παρουσιάσουν εν καιρώ μεγάλιν δύναμιν βουλγαρικού πληθυσμού, υποσχεθείς να στείλει αξιωματικούς στους οποίους αυτοί δαιρκώς να διαμαρτύρονται, συστήσας άμα και στενήν συνεργασίαν με τους Ρουμανίζοντας Βλάχους. Δια την οικονομική των ενίσχυσιν τους παρέπεμψε στον εις Περγλέ Ταμείν του Κομιτάτου. Εις εκτέλεσιν της υποσχέσεως αυτής εστάλη στην περιφέρεια ο Κάλτσεφ, πλην όμως οι εδώ επιτροπή παρά τις τεράστιες προσπάθειές της δεν κατόρθωσε ούτε το 1/3 των υποσχεθέντων να μοιράσει.

Από τα Πρακτικά⁸⁴ συνεδριάσεως του ειδικού δικαστηρίου της Σ. Π. 6 του 1945, δικάσιμος 5-8 Ιουλίου 1945, αρ. 86, διαβάζουμε πως σύμφωνα με τη μαρτυρία του Κωνσταντίνου Αντωνίου Υπομοιράρχου, οι κατηγορούμενοι είχαν προτείνει ίδρυση του Κομιτάτου «κατά τον παλαιόν τύπον» αρκετά νωρίτερα αλλά οι Ιταλοί θεωρούσαν ότι παλιότερα η περιοχή της Καστοριάς (την οποία ονόμαζαν Κωστίτσιο) κατοικούνταν από αλβανικό πληθυσμό που είχαν διώξει οι Έλληνες, άρα έπρεπε να προσαρτηθεί η περιοχή στην Αλβανία.

Σύμφωνα πάλι με το μάρτυρα κατηγορίας, Κωνσταντίνο Αντωνίου Υπομοιράρχου, στη δίκη δοσιλόγων 1631/5-7-1945, Θεσσαλονίκη «Τον Δεκέμβριο 1942 ενεφανίσθησαν στην περιφέρειά μας οι πρώτοι αντάρτες και ο Ραβάλ όργανον της βουλγαρικής προπαγάνδας συνέλαβε την ιδέα της επανιδρύσεως του βουλγαρικού κομιτάτου προς επιτυχία των άπώτερων σκοπών του» κι σε άλλο σημείο της κατάθεσης «Οι κατηγορούμενοι εκμεταλλευόμενοι την κατάστασιν αυτήν δι' επιτροπής των εξήτησαν την ίδρυση κομιτάτου κατά τον παλαιόν τύπον, οι Ιταλοί όμως προόριζαν την Καστοριά για τους Αλβανούς και δεν ενέδωσαν αμέσως, την εθεωρούσαν ως έλγον ως το Παλιόν Κωστίτσιο κατοικούμενων από αλβανικόν πληθυσμόν τον οποίον εξεδίωξαν οι Έλληνες... το Δεκέμβριο του 1942 εκάλεσε τον πρόεδρο Πισοδερίου και του προσέφερε όπλα με σκοπό να χτυπήσουν τους αντάρτες, προσεπάθει δε κυρίως να συγκεντρώσει γύρω του τα βουλγαρικά στοιχεία της περιφέρειας, ήρχετο δε εις τακτικήν επαφή με τον Κάλτσεφ έχοντα την έδρα του της Φλώρινα... Την 6^η

⁸³ Σπυρίδων Σφέτας, Όψεις του Μακεδονικού ζητήματος στον 20ο αιώνα, Εκδόσεις Βάνιας, σελ. 89

⁸⁴ Ραϊμόνδου Αλβανού, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, σελ. 203

Μαρτίου 1943 έγινε η επίσημη σύστασις του κοιμιτάτου και την ίδια ημέρα διετάχθη η αστυνομία να εγκαταλείψει το κτίριο που κατείχε στον προσφυγικόν συνοικισμόν όπου εγκατασταθεί το κοιμιτάτο την δεν επόμενη εθεάθησαν στην πόλη της Καστοριάς οι πρώτοι ένοπλοι κοιμιτατζήδες.

Όπως κατέθεσε ο μάρτυρας κατηγορίας, Γεώργιος Κουτορικός, 38 ετών, Βέροια, Επιστάτης Δημοσίων Έργων, και κατοικεί στην Κορησό, στη δίκη δοσιλόγων 1631/5-7-1945, Θεσσαλονίκη «Εγώ υπηρετούσα τότε στην ιτλαϊκή караμπινερία ως διερμηνεύς. Εκεί υπηρετούσε και ένας υπομοίραρχος Ιταλός Σλαβομάχος, ο οποίος πολύ με εξυπηρέτησε, εισακούων σχεδόν πάντοτε τις εισηγήσεις μου και στέλων στις φυλακές αρκετούς Βουλγάρους υπό διάφορα προσχήματα. Ο Ραβάλ είχε σχέδιον προσαρτήσεως της Καστοριάς στην Ιταλία δια της μεθόδου της προσαρτήσεώς της στο αλβανικόν κράτος, προς εκπλήρωσιν δε των σχεδίων του συνέδραμε στην ίδρυσιν του κοιμιτάτου. Μόλις ιδρύθηκε το κοιμιτάτο ήρχισε εξαιρετική πίεσις του ελληνικού στοιχείου. Έβγαλαν ένοπλα τμήματα τα οποία κατόρθωσαν να ανακαλύψουν και παραδώσουν στου Ιταλούς όλους σχεδόν τους υπέρ του εθνικού αγώνος εργαζομένους».

Όπως καταθέτει κι ο μάρτυρας κατηγορίας Σπυρίδων Παπατζανάκης στη δίκη δοσιλόγων 1631/5-7-1945, Θεσσαλονίκη «Το μήνα Μάρτιο του 1943 ιδρύθηκε το Μακεδονικό Κοιμιτάτο, με τις ενέργειες του οποίου, όλη η αστυνομική δύναμη Καστοριάς συνελήφθη και κλείστηκε στις φυλακές για ένα μήνα. Αξιώθηκε ακόμη κι η απομάκρυνσή της.

Όπως κατέθεσε ο μάρτυρας κατηγορίας, Λιακόπουλος Ναούμ, 29 ετών, Ενωματάρχης από τον Πύργο, στη δίκη δοσιλόγων 1631/5-7-1945, Θεσσαλονίκη «...Το κοιμιτάτο ιδρύθηκε επίσημα την 7 Μαρτίου 1943, οπότε και εκυκλοφόρησαν οι πρώτοι ένοπλοι κοιμιτατζήδες στη Καστοριά. Το ξενοδοχείον του Πετρόπουλου ήταν Λέσχη των Κοιμιτατζήδων, ο ίδιος δε ήταν επικεφαλής των αγγαρειών και μετέσχε της επισιτιστικής επιτροπής....

«Ο Ζαφειρόπουλος⁸⁵ τονίζει ότι προς το τέλος του 1942 (αφού είδαν οι Ιταλοί ότι δεν «προχωράει» η κίνηση για την Αλβανία) και βλέποντας την κίνηση για ένοπλη αντίσταση των Ελλήνων εναντίον τους (που ήδη άρχιζε σε άλλες περιοχές της Ελλάδας) «τότε εστράφησαν πλέον προς την υπόθαλψιν και υποστήριξιν της Βουλγαρικής κινήσεως, ουχί διότι συνεπάθουν ταύτην αλλά διότι ήθελον να εκμεταλλευθώσι τους ενόπλους εκ των βουλγαροφρόνων της περιοχής δια την επαύξησιν της ασφαλείας των».

Για το ίδιο θέμα η κ. Αποστόλου Βερόνικα-Στυλιανή αναφέρει: «Στις 5 Μαρτίου⁸⁶ του ίδιου έτους (1943) αποτέλεσμα της ιταλοβουλγαρικής συμμαχίας ήταν η ίδρυση του «Κοιμιτάτου» στην Καστοριά. Η επίσημη ονομασία του ήταν «Βούλγαρο-Μακεδονικό Κοιμιτάτο παρά τω Αξόνι» ενώ πολύ συχνά συναντάται και ως «Αξονομακεδονικό Κοιμιτάτο». Πρόεδρος της Κεντρικής Επιτροπής ορίστηκε ο Παντελής Μακρής με καταγωγή από την Μεσοποταμία και αντιπρόεδρος ο Λουκάς Δαμιανίδης με καταγωγή από την Κρανιώνα. Σκοπός του Κοιμιτάτου ήταν «η προφύλαξη των βουλγαρικών χωριών από ενδεχόμενη εισχώρηση των ανταρτών». Ωστόσο η Επιτροπή έθεσε ένα πολύ βασικό όρο στις κατοχικές δυνάμεις και αυτός ήταν η αναγνώριση των δικαιωμάτων των βουλγαριζόντων Σλαβόφωνων. Αυτό το αίτημα είχε ακυρωθεί επανειλημμένα στο παρελθόν από τις ελληνικές αρχές. Έτσι η ιταλική διοίκηση Καστοριάς υπέγραψε ένα Πρωτόκολλο με το οποίο διευθετούνταν οι αμοιβαίες σχέσεις μεταξύ Κοιμιτάτου και των ιταλικών κατοχικών αρχών»

Στο βιβλίο του, Η ίδρυση και η δράση της Οχράνας (1943-44) στη Δυτική και Κεντρική Μακεδονία στα πλαίσια της πολιτικής της VMRO και των Ιταλο-γερμανικών Αρχών Κατοχής, ο κ. Σφέτας αναφέρει: Στην Καστοριά (1943) είχε εγκατασταθεί το ιταλικό

⁸⁵ Ραϋμόνδου Αλβανού, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, σελ. 209

⁸⁶ Αποστόλου Βερόνικας-Στυλιανής, Όψεις του κοινωνικού βίου στην πόλη της Καστοριάς την περίοδο της Κατοχής 1941-1944, Διπλωματική εργασία, σελ. 19

σύνταγμα «Pinerolo», δυνάμει 4.000 ανδρών που τελούσε υπό τη διοίκηση του συνταγματάρχη Aldo Venier και υπαγόταν στη μεραρχία των Τρικάλων, αλλά η ύπαιθρος ήταν αφύλακτη. Στους αντάρτες παρείχε υποστήριξη ο ελληνικός πληθυσμός, οι ελληνόφωνες Σλαβόφωνοι και βλαχόφωνοι, ενώ άρχισαν να προσχωρούν και οι ελληνικές αστυνομικές δυνάμεις. Οι νέες αυτές περιστάσεις εξανάγκασαν τους Ιταλούς να ζητήσουν τη συνδρομή των ντόπιων βουλγαριζόντων Σλαβόφωνων, οι οποίοι ως γνώστες της περιοχής και έχοντας πλέον τη στρατιωτική βοήθεια των Ιταλών μπορούσαν να στραφούν όχι μονάχα κατά του ελληνικού πληθυσμού, αλλά και κατά των ελληνοφρόνων σλαβοφώνων. Έτσι, ο Giovanni Ravalli, υπολοχαγός και διευθυντής του γραφείου πληροφοριών του ιταλικού συντάγματος της Καστοριάς, συζήτησε τα σχετικά θέματα της συνεργασίας με τον Kalcev, στρατιωτικό σύνδεσμο της Βουλγαρίας στο γερμανικό φρουραρχείο της Φλώρινας. Ως πρώτο αναγκαίο μέτρο οι Ιταλοί θεώρησαν τον αφοπλισμό της δύναμης της ελληνικής χωροφυλακής, ώστε να μη περιέλθουν όπλα στους αντάρτες.

Η ίδρυση της ένοπλης πολιτοφυλακής (Οχράνας) που συμφωνήθηκε ανάμεσα στην ιταλική διοίκηση στην Καστοριά και τον απεσταλμένο του βουλγαρικού κομιτάτου στην ίδια πόλη, τυπικά απέβλεπε στην προστασία του Βουλγαρόφωνων. Ουσιαστικά όμως ήταν μια ένοπλη υποστήριξη του βουλγαρικού κομιτάτου προς την έντρομη, λόγω εμφάνισης των ανταρτών, ιταλική διοίκηση. Η ένοπλη αυτή υποστήριξη γνωρίζοντας καλύτερα τον τόπο θα αντιπαρατεθεί με τις αντιστασιακές ομάδες και θα προχωρήσει όχι μόνο στη δημιουργία προβλημάτων προς τους ελληνοφρονες ή γενικότερα τους αντίθετους με τα σχέδια της, αλλά θα προχωρήσει σε λεηλασίες και κάθε είδους βιαιότητες.

Την ημέρα της ίδρυσης του Αξονομακεδονοβουλγαρικού κομιτάτου, 7 Μαρτίου 1943 και περί τις 14:00 η ώρα συγκροτήθηκε επιτροπή από τους Νικόλαο Σιστοβάρη (Μπαϊκόλε), Απόστολο Παπαμάρκου και Ελευθέριο Σόλδα κι η οποία προκάλεσε γενική συνέλευση όλων των Βουλγαροφρόνων κατοίκων της Καστοριάς, μεταξύ των οποίων και οι έμποροι Σέκρος, Τουμπίδης, Βορριάδης και Πυροβέτσης. Την πρόσκληση συνόδευαν και απειλές όπως σε περίπτωση αποχής επικρέμεται φυλάκιση, δήμευση της περιουσίας, τουφεκισμός μελών της οικογένειας...

Οι παραπάνω έμποροι αναζήτησαν οδηγίες. Έτσι στην έκθεση του απεσταλμένου του Μπατρίνου αναφέρεται ότι «οι άρρενες των εμπορών Σέκρου, Τουμπίδη, Βορειάδου πιέζονται και απειλούνται ήδη παρά του ιταλικού φρουραρχείου υπολοχαγού Ραβάλλι όπως συμμαθεξωσι εν τω κομιτάτω. Ζητούσιν ούτοι οδηγίας περί του πρακτέου και οι Νομαρχών, Δήμαρχος και Μητροπολίτης επιχειρούν να τους πείσουν να αναλάβωσιν υπηρεσίαν εις το κομιτάτον υπό την πρόθεσιν ότι θα προσφέρωσι υπηρεσίαν εις τον τόπον. Υπεδείχθη εις Δ/ντήν Νομαρχώντα ότι σκέπτονται αντεθνικώς πλην επί ματαίω. Τοις εξηγήθη ότι όταν οι χωρικοί πληροφορηθώσι ότι τα μεγάλα κεφάλια των βουλγαροφρόνων εν Καστορία έλαβον τα όπλα όχι μόνο οι άρρενες αλλά και οι γυναίκες θα κατέλθωσι προς ανάληψιν οπλισμού. Τοις εξηγήθη επίσης ότι τα μέλλοντα έργα του κομιτάτου δεν θα αποφασίζονται από ένα ή δύο ή από το κομιτάτο αλλά από το ιταλικό φρουραρχείο πλην ο φόβος, η δειλία και ο φιλοτομαρισμός εμπόδισαν κάθε διορατικότητα και εξηκολούθουν επιμένοντες όπως αι ανωτέρω οικογένειες λάβωσι θέση εις το κομιτάτον. Εις την επιμονήν των αυτήν επενέβη ο Διοικητής του Αστυνομικού Τμήματος Καστοριάς ανθυπομοίραρχος Αντωνίου, όστις εις την δοκιμασίαν αυτήν του νομού Καστοριάς διεκρίθη δια τα εθνικά του αισθήματα αποτανθείς εις τους ίδιους ενδιαφερομένους τους οποίους απέτρεψεν από πάσαν έστω και φιλικήν προς το κομιτάτο εκδήλωσιν με κίνδυνον αυτής ταύτης της ζωής του και το επέτυχεν. Ως και ανωτέρω επαναλαμβάνω αι ελληνικάί αρχαί αυτοεξηφανίσθησαν το δε Κέντρον ουδαμού φαίνεται.» Εν πάση περιπτώσει τους εδόθη η απάντησις να πράξωσι ό,τι τους επιβάλλει η συνείδησις των και απέσχον.

Στο βιβλίο του, «Το βουλγαρικό όργιο αίματος εις την Δυτικήν Μακεδονίαν 1941-1944», ο Γρηγορίου, αναφέρει: «Την 6 Μαρτίου⁸⁷ 1943 (ο Τζοβάννι Ραβάλλι) εκάλει εις το γραφείον του τους πράκτορας του Μιχαήλωφ, Ε. Σόλδαν, Π. Γιαννάκιν, Ν. Σιστοβάρην και Κοντόπουλον και τους έδιδε εντολήν να προβούν εις την σύστασιν και οργάνωσιν τούτου. Χρήματα και όπλα θα τους επρομήθευεν από τον ιταλικόν στρατόν. Τίτλον το κοιμητάτον ελάμβανε «Αξονομακεδονικόν Κομητάτον Καστοριάς» Α.Μ.Β.Κ.Κ. Άδεια της ιταλικής κυβερνήσεως δια την σύστασιν του δεν εξητήθη... Το Κομητάτον συσταθέν αμέσως προέβη εις τας εξής ενεργείας, εν συνεργασία με τον Ραβάλλι: ίδρυσε Μακεδονοβουλγαρικόν φρουραρχείον εις την Καστοριάν, το οποίο εστεγάσθη ομού μετά της διοικήσεως του Α.Μ.Β.Κ.Κ εις το οίκημα όπου εστεγάζετο το ελληνικόν αστυνομικόν τμήμα. Φρούραρχος διορίσθη ο Σιστοβάρης. Ο υπό των Ιταλών προφυλακισμένος ως κομμουνιστής βουλγαρόφωνος Δαμιανίδης απεφυλακίζετο την 9 Μαρτίου και ανελάμβανε την γενικήν αρχηγίαν του Κομητάτου. Δι' εκτάκτων αγγελιοφόρων παρηγγέλθη εις τους βουλγαρόφωνους χωρικούς να προσέλθουν εις Καστοριάν προς εξοπλισμόν των, διαφορετικά θα ετυφεκίζοντο, αι οικογένεια των θα εξορίζοντο και αι περιουσίαι των θα εδημεύοντο. 1.500 τούτων προσήλθον και οπλίσθησαν. Διαιρεθέντες δε εις ομάδας αποκαλεσθείσας «συμμορίαί» κατεμήθησαν εις διάφορα τμήματα της πόλεως. Ούτοι από της 8 Μαρτίου το απόγευμα, καταλύσαντες την πόλιν Καστοριάς, ηπειλούν τους πάντας και τα πάντα... Ως επιτελείς του αρχηγού Δαμιανίδη ορίσθησαν οι βουλγαρόφωνοι και πράκτορες του κοιμητατζηδισμού Παντελής Μακρής εκ Μεσοποταμίας, Ν. Σιστοβάρης εκ Καστοριάς, Β. Γιαννάκης εκ Μανιάκων, Λάζος Ούντας εκ Γαύρου. Γενικός Γραμματεύς των «επιτελών» τούτων ορίσθει ο περιβόητος κοιμητατζής από την Λιθίαν, Παντελής Γαμβρίλας. Τας πρώτας αρχηγίας των «συμμοριών» ανέλαβον ο κοσμάς Κυριακόπουλος εξ Αγίας Άννης, Πασχάλης Γκαλιμάνης εκ Καλοχωρίου, Λέλιος εκ Κορησσού, Κεραμιδάς εκ Πολυκάρπης και Τραϊανός εκ Τοιχιού. Εις τους μέχρι τούδε ιταλικούς ελέγχους εις τας εισόδους της Καστοριάς εγκαθίστανται κοιμητατζήδες.»

Την επόμενη, 8 Μαρτίου 1943, της ίδρυσης του Αξονομακεδονοβουλγαρικού κοιμητάτου, η διοίκηση «κάλεσε» όλους τους Σλαβόφωνους του Νομού να προστρέξουν στην πόλη της Καστοριάς και να παραλάβουν όπλα. Εκατοντάδες, κυρίως Σλαβόφωνοι, συνέρευσαν και από τα γύρω χωριά κι έτσι πρέπει να εξοπλίστηκαν περί τα 1.500 άτομα. Στην έκθεση του απεσταλμένου του Μπατρίνου, αναφέρεται: «Την επομένην αι οδοί της πόλεως διεσχίζοντο από τας ενόπλους φάλαγγας των βουλγαροφρόνων ατάκτων διάφοροι δε απεσταλμένοι εξαποστέλλοντο εκ Καστοριάς εις διάφορα χωριά και εκκαλούν τους κατοίκους να προσέλθωσι προς όπλισιν λέγοντες ότι όποιος δεν αφίχθη εις Καστοριάν δια να λάβη οπλισμόν θα φυλακισθή. Τοιουτοτρόπως συνεχισθείσης της εξοπλίσεως υπέρ τους 1.500 χωρικούς εξοπλίσθησαν. Ενώ ταύτα ελάμβανον χώρα αι ελληνικάί αρχαί ενεκλείσθησαν εις τους 4 τοίχους των γραφείων των μοιρολογούσαι και πανικοβλήτους προϊσταμένους και υφισταμένους διασκεπτομένους την διάλυσιν. Ο Νομάρχης Πέτροβας είχε σχεδόν απομακρυνθεί από πάσης επαφής μετά του Ιταλικού φρουραρχείου. Δια τον Σεβασμιώτατον Νικηφόρον ουδεμία εκτίμησις υπήρχε ουδέ και υπάρχει παρά τοις Ιταλοίς και οι λοιποί προϊστάμενοι των άλλων υπηρεσιών εσκέφθησαν μόνο το σαρκίον των. Οι άτακτοι αρχίζουν να εξακοντίζουν απειλάς κατά των Καστοριαίων και των Δημοσίων Υπηρεσιών ητίμαζον Νομάρχην, Δήμαρχον και λοιπά, ηκούσθησαν χαρακτηρισμοί λέγοντες έως τώρα μας ρουφάγατε το αίμα σεις τώρα ήλθε η σειρά μας.»

Η κ. Τάχου στο βιβλίο της «Τα χρώματα της βίας στη Δυτική Μακεδονία 1941-1944» για το ένοπλο τμήμα της βουλγαρικής πολιτοφυλακής (Οχράνα), στο εξής κοιμητάτο αναφέρει, «περιλάμβανε⁸⁸ 1.600 οπλισμένους πολιτοφύλακες, από τους οποίους οι 526 ήταν ενταγμένοι στα κινητά αποσπάσματα και κινούνταν μαζί με τους Ιταλούς, εναντίον στόχων

⁸⁷ Εμ. Γρηγορίου, Το βουλγαρικό όργιο αίματος εις την Δυτικήν Μακεδονίαν 1941-1944, Πυρσός 1947, σελ. 35

⁸⁸ Σοφία Ηλιάδου-Τάχου, Τα χρώματα της βίας στη Δυτική Μακεδονία 1941-1944, Επίκεντρο 2018, σελ. 219

του ΕΛΑΣ. Οι λοιποί 1.000 περιφρουρούσαν τα χωριά τους. Κατά τον Ραϋμόνδο Αλβανό το ποσοστό των Σλαβόφωνων που κατατάχθηκε στο κομιτάτο ήταν λίγο μεγαλύτερο από 5%, αλλά θα έπρεπε να το θεωρήσουμε ήδη μεγάλο, αν υπολογίσουμε ότι οι επίστρατοι αποτελούσαν το 10% του συνολικού πληθυσμού και επομένως σε αυτό το σύνολο οι ενταγμένοι στο κομιτάτα αντιπροσώπευαν το 50%».

Κατά το μάρτυρα κατηγορίας, Κωνσταντίνο Αντωνίου Υπομοίραρχο, στη δίκη δοσιλόγων 1631/5-7-1945, Θεσσαλονίκη «Στην πρώτη σύσκεψη που έγινε στο σπίτι του Ελευθερίου Σόλδα παρευρέθησαν οι Ελευθέριος και Αναστάσιος Σόλδας, Αναστάσιος και Φώτιος Παλάσης, Χριστόπουλος, Κοντόπουλος, Κοσμάς και Νικόλαος Σιστοβάρης, Λεωνίδας Σέκρος, Πασχάλης Καλλιμάνης και Βασίλειος Γιαννάκης. Ο Μπαϊκόλιας Σιστοβάρης ορίσθει φρούραρχος Καστοριάς, ειδοποιήθησαν δε όλα τα βουλγαροχώρια να προσέλθουν εντός 24 ωρών και πάρουν όπλα, όρισαν δε πρώτη επιτροπή εκ των Πασχάλη Καλλιμάνη και ενός Λαζάρου από το Γαύρο, παντρεμένος στον Απόσκεπο του οποίου δεν ενθυμούμαι το επώνυμο»

Όπως κατέθεσε ο μάρτυρας κατηγορίας, Τσάλιος Κωνσταντίνος, 31 ετών χωροφύλαξ από Ιωάννινα, στη δίκη δοσιλόγων 1631/5-7-1945, Θεσσαλονίκη «Στην Επιτροπή του κομιτάτου ήταν και οι 1)Δαμιανός Κοντόπουλος, 2)Ιωάννης Στογιάννης, 3)Κων/νος Χριστόπουλος, 4)Αντώνιος Σέκρος, 5)Λάζαρος Πετρόπουλος, 6) Πασχάλης και 7)Βασίλειος Γιαννάκης. Κάποτε δε ο αρχηγός Χρήστος Νασκόπουλος, φονευθείς αργότερα παρ' ανταρτών, μεθυσμένος μου είπε ότι «για ότι γίνεται δεν φταίμε εμείς. Όλα τα κάνει η επιτροπή η οποία μας βάζει να κάνουμε ψεύτικες ανακρίσεις και σκοτώνουμε Έλληνες».

Για τις ανάγκες στέγασης του κομιτάτου ιδρύθηκαν φρουραρχεία, όπου εγκαταστάθηκαν μέλη των κομιτάτων. Στην πόλη της Καστοριάς το φρουραρχείο του κομιτάτου στεγάστηκε στις εγκαταστάσεις των ελληνικών αστυνομικών τμημάτων. Στο Άργος Ορεστικό στη νεόδμητη οικοδομή του Γήτα. Φρουραρχεία ιδρύθηκαν επίσης στη Μεσοποταμία και την Κορησσό.

Κατά το μάρτυρα κατηγορίας, Κωνσταντίνο Αντωνίου Υπομοίραρχο, στη δίκη δοσιλόγων 1631/5-7-1945, Θεσσαλονίκη «Μετά την πρώτη σύσκεψίν των οι κατηγορούμενοι πλην των μικρών παιδιών επήγαν εις του Ραβάλ, ο οποίος τους ομίλησε, ειπών ότι όλοι των είναι Βούλγαροι και ότι εχθρός των είναι οι Έλληνες, οι οποίοι τους εξετόπιζαν δήθεν ως κομμουνιστάς. Ο Φώτης Παλάσης τότε εξήτησε να διωχθεί η ελληνική αστυνομία και να εγκαθιδρύσουν δική των αστυνομία. Μετά δύο μέρες ο Ραβάλ τους ξανακάλεσε όλους, καλέσας αυτή τη φορά και τους αρνούμενους να εγγραφούν στο κομιτάτο, εις νέαν δε άρνησιν αυτών τους εφυλάκισε. Εξ αυτών ο Βορέαδης επλήρωσε 10 λίρες και απεφαλίσθει. Έκτοτε η Επιτροπή θα συνεδριάσει αρκετές φορές, στα σπίτια Χριστόπουλου και Στογιάννη, με το Κάλτσεφ κι άλλους Βούλγαρους αξιωματικούς και θα δίνει οδηγίες στα ένοπλα τμήματα. Κατά τον ίδιο μάρτυρα, στα χωριά έστησαν ασπίδες με επιγραφές «καλώς μας ήρθατε ελευθερωταί», όταν μπήκαν οι Γερμανοί οργάνωσαν υποδοχή με επικεφαλής τον Αναστάσιο Βαλάση, φέροντες σημαίες βουλγαρικές και πληροφορούμενοι επίσης όσα υπέφεραν οι Έλληνες της Ανατολικής Μακεδονίας εγκωμιάζαν τα κομητατζήδικα τμήματα των διότι δεν τους μιμούνταν στις κακουργίες τους εκεί Βούλγαρους. Κατέδιδαν στους Ιταλούς Έλληνες με ψεύτικες κατηγορίες, παρουσιάζονταν και οι ίδιοι ως ψευδομάρτυρες και καταπίεζαν ποικιλότροπα τον πληθυσμό, ο Στογιάννης έλαβε μέρος στις πυρπολήσεις του Νεστορίου, Κωσταραζίου, Άργους Ορεστικού, Πενταβρύσου, Αγίας Άννης, κλπ μαζί με Ιταλούς και άλλους κομητατζήδες, αλλά και ενίσχυσαν υλικά το κομιτάτο είτε με είδη (300 πήχεις ύφασμα έδωσε ο Σέκρος) είτε με χρήματα (Ο Σέκρος προσέφερ κάποτε οικονομικήν ενίσχυσιν δρχ 5.000.000, κατάθεση κατέθεσε ο μάρτυρας κατηγορίας, Χαράλαμπος Αλεξιάδης, από Οινόη Καστοριάς, Γραμματέας της Κοινότητας, 46 ετών, στη δίκη δοσιλόγων 1631/5-7-1945, Θεσσαλονίκη). Παραδόθηκε λίστα στο Ραβάλλι (από το Σέκρο) με 109 ονόματα Βουλγάρων της Καστοριάς και με τη δήλωση όλων ότι είναι Βούλγαροι

αυτονομιστές. Οργάνωνε επίσης η Επιτροπή του Κομιτάτου υποδοχή με την άφιξη Βούλγαρου αξιωματικού στην Καστοριά και τους φιλοξενούσαν συνήθως στο σπίτι Βαλάση. Αρχικά το Κομιτάτο οπλίστηκε από τους Ιταλούς, αργότερα όμως ο Κάλτσεφ έφερε και πρόσθετο οπλισμό. Οι συλλήψεις Ελλήνων γινόταν με εντολή της Επιτροπής. Με την απελευθέρωση, κάποιοι προσπάθησαν να διαφύγουν ακολουθώντας τα γερμανικά στρατεύματα.

Τέλη Μαρτίου 1943 το Α.Μ.Β.Κ.Κ. άλλαξε αρχηγό. Στη θέση του Δαμιανίδη ορίζεται ο Παντελής Μακρής ή Μακρόφ.

«Ο Παντελής⁸⁹ Μακρής μόλις ανέλαβε την αρχηγία τον «Α.Μ.Β.Κ.Κ.» εκάλεσε αμέσως εις σύσκεψιν όλους τους σπουδαιότερους παράγοντας της οργανώσεως, ίνα από κοινού αποφασίσουν το πρόγραμμα της περαιτέρω ενεργείας των. Μεταξύ άλλων άπεφασίσθη εντέλει νά ζητήσουν από την Ιταλική κυβέρνησιν εν είδη υπομνήματος τά εξής: 1) Αναγνώρισιν του Κομιτάτου ως επισήμου συμμαχικού μακεδονοβουλγαρικού στρατιωτικού οργανισμού και συνεπώς συγκυριάρχου. 2) Ανάλησιν τροφοδοσίας και συντηρήσεως των κοιμιτατζήδων παρά της ιταλικής επιμελητείας. 3) Προσάρτησιν της περιφέρειας Καστοριάς, αν όχι στρατιωτικώς τουλάχιστον πολιτικώς, εις την Βουλγαρίαν ή αυτόνομησιν ταύτης, και 4) Απομάκρυνσιν της ελληνικής διοικήσεως και ανάλησιν ταύτης υπό του Κομιτάτου. Το υπόμνημα τούτο απεστάλη υπό μεν του Ραβάλλι ιεραρχικώς εις την κυβέρνησιν Ρώμης, μέσω της ιταλικής μεραρχίας Τρικάλων, υπό δε τού Κομιτάτου εις την κυβέρνησιν Σόφιας εις τον εκεί δρώντα σύλλογον «Δυτικομακεδόνων» και εις τον Ιβάν Μιχαήλωφ... Η φασιστική κυβέρνησις από το υποβληθέν υπόμνημα του Κομιτάτου Καστοριάς, εδέχθη μόνον το αίτημα της τροφοδοσίας των κοιμιτατζήδων από την επιμελητείαν του ιταλικού στρατού. Η απάντησις εστάλει εις τον Διοίκησιν Κορυτσάς εις την οποίαν ήδη είχε υπαχθεί ολόκληρος η Καστοριά. Ο Ιταλός διοικητής μένεα πνέων κατά του Ραβάλλι, δια τας πρωτοβουλίας του, αφού εκοινοποίησε την απάντησιν της κυβερνήσεως προς τον συνάδελφόν του μέραρχον Τρικάλων, έσπευδεν ο ίδιος εις Καστοριάν, προς συνάντησιν των αρχηγών των κοιμιτατζήδων. Εκεί... τους εδήλωσε ότι θα λυθεί ασφαλώς το ζήτημα δια της διπλωματικής οδού. Μέχρι της ώρας εκείνης ο Ιταλός στρατός θα τους παρέσχε κάθε εφόδιον. Αι δηλώσεις αυταί του Ιταλού στρατηγού εκοινοποιήθησαν εις την Σόφιαν, η οποία αφ' ης στιγμής έλαβε το υπόμνημα των κοιμιτατζήδων Καστοριάς, ειργάζετο δια την πραγματοποίησιν του και απεφάσιζε την σοβαράν ενίσχυσιν των. Επιτροπή από του Βασίλωφ, Στούμπωφ και Ρούκωφ απεστέλλετο εσπευσμένα εις Καστοριάν ίνα μελετήσει την οργάνωσιν του εκεί ιδρυθέντος Κομιτάτου... Οι τρεις απεσταλμένοι έφθασαν ταχέως εις Καστοριάν. Εντός ολίγου, διαταγή της βουλγαρικής κυβερνήσεως ή στρατιωτική βουλγαρική διοικήσεως Μοναστηρίου έστειλε εις το Α.Μ.Β.Κ.Κ. 45.000 φυσίγγια, 800 όπλα, 10 οπλοπολυβόλα και δύο βαρέα πολυβόλα... η βουλγαρική κυβέρνησις καθόρισε την μηνιαίαν μισθολογικήν κλίμακα αυτής ως εξής: Γενικός αρχηγός Α.Μ.Β.Κ.Κ 10.000 λέβα, υπαρχηγός 7.000, αρχηγός συμμοριών 4.000, υπαρχηγοί 2.000, ολίται 1.500, Γενικός Γραμματεύς 3.000, βοηθός 2.000. Επίσης εις την οικογένειαν κάθε φονευμένου, τραυματιζομένου ή αιχμαλωτιζομένου κοιμιτατζή εδίδετο μηνιαίον βοήθημα 2.000 λέβων».

Όπως κατέθεσε ο μάρτυρας κατηγορίας, Ιωάννης Παπαμαντζάρης, 38 ετών γουνοποιός, Καστοριά, στη δίκη δοσιλόγων 1631/5-7-1945, Θεσσαλονίκη «Παρά του Νομάρχου Μέξια είχα λάβει εντολήν να παρακολουθώ την κοιμιτατζίδικην κίνησιν της πόλεως. Ο Μέξιας δια χρηματισμού του Παντελή Μακρή, στον οποίο κατέβαλε δρχ 8.0000.000 κατόρθωσε να σώσει στο Άργος Ορεστικό 10 υπό εκτέλεσιν Έλληνας πράγμα που δεν μας αφήκε καμιά αμφιβολία ότι η επιρροή των κοιμιτατζήδων στους Ιταλούς ήταν μεγάλη... Ο Ζήσης Σέκρος εις σύστασίν μας να μπει στο κοιμιτάτο ηρνήθη ειπών ότι «τώρα έκαμε περιουσία δεν εννοεί ν' αναμιχθεί» ... Το κοιμιτάτο έπαιρνε σιτάρι από τον Επισιτισμό Καστοριάς, το οποίον

⁸⁹ Εμ. Γρηγορίου, Το βουλγαρικό αίμα εις την Δυτικήν Μακεδονίαν 1941-1944, Πυρσός 1947, σελ. 40

εμοίραζε στις οικογένειές των κομιτατζήδων. Στην πόλιν εμοίραζαν ψωμί μόνο σε 2.000 άτομα προς 30 δράμια κατά μερίδα ημερησίως.

Όπως κατέθεσε ο μάρτυρα κατηγορίας, Κωνσταντίνου Αντωνίου Υπομοίραρχος, στη δίκη δοσιλόγων 1631/5-7-1945, Θεσσαλονίκη «Κάποτε εσυνελάβαμε έναν νέο από τη Βασιλειάδα, ο οποίος είρχετο από το Μοναστήρι και είχε Βουλγαρικές εφημερίδες. Χολωθείς γι' αυτό τον έδειρα πάρα πολύ εκείνος όμως φανταζόμενος ότι τον έδερνα διότι ήξερα την αποστολή του, μου απεκάλυψε ότι ήταν ειδικός σύνδεσμος μεταξύ του κομιτάτου Καστοριάς και του εις το Μοναστήρι διαμένοντος Μιλάν Ποπώφ εκπροσώπου της βουλγαρικής προπαγάνδας όποιος ετοιμάζε να αποστείλει ένοπλα τμήματα όπου δεν υπήρχαν Βούλγαροι, όπου υπήρχαν τέτοια να δημιουργήσει τμήματα εκ των εντοπίων κατοίκων, μου έδωσε δε όλα τα στοιχεία... Την διοικητικήν επιτροπήν του κομιτάτου αποτελούσαν οι αδελφοί Γιαννάκη, οι αδελφοί Σόλδα, Γρηγόριος Κοντόπουλος, Κωνσταντίνος Χριστόπουλος και κάποιος Λάζαρος από τον Απόσκεπο. Η σύνθεση της επιτροπής αυτής μετεβλήθη μετά την αποφυλάκισή του Λουκά Δαμιανίδη. Ο Δαμιανός Κοντόπουλος την 15^η Μαρτίου 1943 απεχώρησε του κομιτάτου.»

Όπως κατέθεσε ο μάρτυρας κατηγορίας, Τσάλιος Κωνσταντίνος, 31 ετών χωροφύλαξ από Ιωάννινα, στη δίκη δοσιλόγων 1631/5-7-1945, Θεσσαλονίκη «...Ο Γρηγόριος Κοντόπουλος ήταν σύνδεσμος, περιερχόμενος με ποδήλατο την ύπαιθρον και διανέμων εφημερίδας, προκηρύξεις, κλπ.

Ο πρόσφατα αποφυλακισθείς από την Ακροναυπλία, κομμουνιστής Λουκάς Δαμιανίδης, ανέλαβε τη διοίκηση του κομιτάτου και ο ίδιος εγκαταστάθηκε στο φρουραρχείο Καστοριάς. Οι ανάγκες στρατωνισμού και σίτισης των ανδρών του κομιτάτου οδήγησαν σύντομα στην επίταξη ειδών για τις παραπάνω ανάγκες. Έλεγχος όμως του κομιτάτου ασκείται σε όλα και μόνο με τα ειδικά σημειώματά του μπορούν να πραγματοποιηθούν συναλλαγές.

Στο βιβλίο του «Όψεις του Μακεδονικού ζητήματος στον 20^ο αιώνα» ο Σπ. Σφέτας, αναφέρει «Στις 9 Απριλίου (1943) ο Venier⁹⁰ απέστειλε επιστολή στη ηγεσία του Κομιτάτου, δίνοντας τις ακόλουθες οδηγίες για την οργάνωση της Οχράνας. «Για την εξασφάλιση των βουλγαρικών χωριών από τον κίνδυνο των ανταρτών είναι αναγκαίο να οργανωθούν κατά τον εξής τρόπο τα αμετακίνητα αποσπάσματα. 1) Να χωριστεί η περιοχή σε ζώνες κατά τέτοιο τρόπο, ώστε κάθε ζώνη να περιλαμβάνει μερικά χωριά και να διαθέτει ένα απόσπασμα. 2) Σε κάθε ζώνη να διοριστεί ένας διοικητής, στον οποίο να υπάγονται όλοι οι ένοπλοι των χωριών που ανήκουν στη ζώνη, 3) σε περίπτωση που ένα χωριό δεχτεί επίθεση από τους αντάρτες, οι ένοπλοι Βούλγαροι των άλλων χωριών της ίδιας ζώνης οφείλουν να προστρέξουν σε βοήθεια, μόλις πληροφορηθούν το συμβάν, ακόμα και χωρίς να κληθούν, 4) σε περίπτωση ανάγκης το φρουραρχείο της Καστοριάς μπορεί να καλέσει μέχρι 20% των ενόπλων από κάθε χωριό για επιχειρήσεις κατά των ανταρτών σε άλλες ζώνες, αλλά για σύντομο χρονικό διάστημα, 5) οι διοικητές των ζωνών υπάγονται στο Κομιτάτο της Καστοριάς, που εκδίδει τις εντολές του, ανάλογα με τις διαταγές της ιταλικής διοίκησης, 6) Τα μετακινούμενα αποσπάσματα είναι πάντοτε στη διάθεση του Κομιτάτου και της (ιταλικής) διοίκησης, όσο διαρκεί αυτή η κατάσταση έκτακτης ανάγκης. Μετά θα αποσυγκροτηθούν. Οι ένοπλοι θα επιστρέφουν στα χωριά τους, όπου θα τεθούν υπό τις εντολές των διοικητών των ζωνών, έτοιμοι πάντα με την πρώτη κλήση να σχηματίσουν ξανά μετακινούμενα αποσπάσματα. Η παρούσα διαταγή να κοινοποιηθεί σε όλα τα ένοπλα άτομα. Οι ζώνες θα καθοριστούν κατόπιν συμφωνίας με την (ιταλική) διοίκηση. Αργότερα να μου δώσετε ονομαστικό κατάλογο των ενόπλων σε κάθε ζώνη με την επισήμανση των χωριών, που θα βρίσκονται οι διοικητές των ζωνών»

Λίγες μόνο μέρες μετά την ίδρυσή του και το κομιτάτο ξεδίπλωσε και τις πραγματικές του προθέσεις, ανάμεσα στις οποίες ήταν κι η αντιπαράθεση με τους αντάρτες της

⁹⁰ Σπυρίδων Σφέτας, Όψεις του Μακεδονικού ζητήματος στον 20ο αιώνα, Εκδόσεις Βάνιας, σελ. 91

αντίστασης. Έτσι στις 9 Απριλίου 1943 αποστέλλεται επιστολή προς αυτούς, από το κοιτάτο, με την οποία απαιτείται η απελευθέρωση ένδεκα (11) οπλιτών του κοιτάτου που είχαν συλληφθεί και μάλιστα εντός σαράντα οκτώ (48) ωρών. Σε διαφορετική περίπτωση το κοιτάτο θα εκτελούσε πενήντα πέντε (550 κρατούμενους πρόσφυγες από τα χωριά της Βασιλειάδας και της Κορησσού.

Στο βιβλίο του, Η ίδρυση και η δράση της Οχράνας (1943-44) στη Δυτική και Κεντρική Μακεδονία στα πλαίσια της πολιτικής της VMRO και των Ιταλο-γερμανικών Αρχών Κατοχής, ο Σπ. Σφέτας μας ενημερώνει «για το πώς οι Ιταλοί⁹¹ ενημερώθηκαν για τα πρόσωπα που ήταν οργανωμένα στο αντάρτικο κίνημα, υπάρχει η ακόλουθη πληροφορία των Κροατών, που προέρχεται από ιταλικές πηγές: Στο χωρίο Ανταρτικό σκηνοθετήθηκε δημόσια κακοποίηση του βουλγαρίζοντα Σλαβόφωνου Σταύρου Καραφυλλίδη (Stavro Karafiley) από τους Ιταλούς με την επίπλαστη κατηγορία του γραικομανισμού. Ο Καραφυλλίδης κατέφυγε στους αντάρτες της Φλώρινας, αυτοπαρουσιαζόμενος ως θύμα των Ιταλών και των Βουλγάρων. Εντάχθηκε σε αντάρτικο σώμα και έτσι ενημερώθηκε για την ανάπτυξη του αντάρτικου κινήματος στην ευρύτερη περιοχή. Κατόπιν λιποτάκτησε στις ιταλικές αρχές, στις οποίες έδωσε όλες τις σχετικές πληροφορίες, συμπεριλαμβανομένων των ονομάτων των αρχηγών των ανταρτών και των οργανωμένων στο κίνημα. Ιδιαίτερα ενοχοποιήθηκε ο Μητροπολίτης Καστοριάς Νικηφόρος.

Σε έκθεσή του, γράφει ο υπομοίραρχος Αντωνίου για τα βασανιστήρια και τους Βουλγάρους που τα υποκινούσαν: «Κατηγορούν (οι Βούλγαροι) τους Έλληνας δι' αντιιταλικήν προπαγάνδαν και ως ετοιμούς να δράσωσι κατά του στρατού κατοχής. Τους κατηγορούν ως κατέχοντας όπλα, τα όποια ρίπτουν αυτοί τη συνένοχη των Ιταλών, δια να έχουν πειστήρια, λάθρα εις τας οικίας ή εις τους σταύλους και υποδεικνύοντες τα σημεία της δήθεν αποκρύψεως, τους συλλαμβάνουν και τοιουτοτρόπως γεμίζουν αι φυλακαί και τα στρατόπεδα συγκεντρώσεως από τους Έλληνας. Δέρονται ανηλεώς, κρέμονται με τας χείρας δέσμιους επί δένδρων. Αποσπώνται ανά μία αι τρίχες των γυναικών, φθάνουν έως το σημείον του σαδισμού να εισαγάγωσι αέρα εις τον οργανισμόν Ελλήνων δι' έλαστικής αεραντλίας ποδηλάτου δια του πρωκτού μέχρι τυμπανισμού και να αναγκάσωσιν ιερέα να αυνανισθεί ενώπιον άλλων προσώπων υπό την απειλήν περίστροφον και ουκ έστιν αριθμός των προς βασανισμόν Ελλήνων. Η επινόησις βασανιστηρίων από τους φασίστας που επιβάλλουν εις τους Έλληνας, δεν έχει όριον... Επί 40 ημερονύκτια οι κάτοικοι του Νεστορίου εβασανίζοντο συνεχώς ... Άνθρωποι έπαθαν από το ξύλο αιματουρία... πολλάκις επρόβαιναν εις εικονικάς εκτελέσεις. Άλλοτε τους έβαζαν ν' ανοίγουν τους τάφους των ότι δήθεν θα τους εκτελέσουν εμπρός εις αυτούς. Ενόστε παρέτασσαν εις την γραμμήν και το εκτελεστικόν απόσπασμα επυροβολούσε εναντίον των με άσφαιρα όπλα. Έπαιρναν εντόσθια ζώνων και τα επεδείκνυαν ει τους χωρικούς: «Είναι τ' άντερα των φυλακισμένων συγγενών σας!» Εις εικονικάς δια χειροβομίδων εκτελέσεις προέβησαν εναντίον χωρικών και μέσα εις την εκκλησίαν της Κοτύλης ... Ο Ραβάλλι μετά τα βασανιστήρια που υπέβαλλε τους Έλληνας, τους εκάλει εις το Φρουραρχείον για να δηλώσουν ενυπογράφως «ότι δεν έπαθαν τίποτε», ενώ οι Βούλγαροι έσπευδαν όπου ήσαν οι φυλακισμένοι, όπου εβασανίζοντο, να τους ειπούν: «Δηλώσατε ότι είσθε Βούλγαροι για να γλιτώσετε»

Όμοια δεινά αναφέρει κι ο Παπακυριακόπουλος στο βιβλίο του «Τη νύχτα⁹² έμπαιναν οι κοιτατζήδες στα σπίτια των Ελλήνων, ενώ οι Ιταλοί στρατιώτες έκαναν χρέη υπηρέτη, και έπαιρναν ό,τι ήθελαν. Κι αυτό με το πρόσχημα έρευνας σε βάρος των κατοίκων, τους οποίους κατήγγειλαν για αγγλοφιλία, κατοχή όπλων και συνεργασία με τους αντάρτες.

⁹¹ Σπυρίδων Σφέτα, Η ίδρυση και η δράση της Οχράνας (1943-44) στη Δυτική και Κεντρική Μακεδονία στα πλαίσια της πολιτικής της VMRO και των Ιταλο-γερμανικών Αρχών Κατοχής, σελ. 351

⁹² Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 46

Επίσης τα παραπάνω δεινά αναφέρει κι ο Λυκούργος Συνόπουλος, στο βιβλίο του «Αλλά⁹³ για την περισυλλογή του ελαφριού οπλισμού έκαναν σχέδια ποια χωριά θα περικύκλωναν και θα μάζευαν τους άνδρες στο σχολείο του χωριού, πού θα ήταν ο τόπος μαρτυρίου και βασανισμού. Εν τω μεταξύ από σλανόφωνους χαφιέδες είχαν καταθέσεις ότι είδαν τον τάδε τότε με όπλο και τα λοιπά. Ο Χρίστος ο Νασκόπουλος, ο Κοσμάς ο Κυριακόπουλος, ο Πασχάλης ο Καλημάνης και ένας νέος από την Μεσοποταμία, Πασχάλης το μικρό του όνομα, ήταν οι δήμιοι και ψευδοδιερμηνείς των Ιταλών. Ο κοσμάκης μαρτύρησε της μάνας του το γάλα. Η λεγομένη φάλαγγα είναι σε ημερήσια διάταξη. Βγάλσιμο νύχια με την τανάλια και λοιπά.

Κατά το μάρτυρα κατηγορίας, Κωνσταντίνο Αντωνίου Υπομοίραρχο, στη δίκη δοσιλόγων 1631/5-7-1945, Θεσσαλονίκη «Από της ιδρύσεως του κομιτάτου αρχίζει μία μαύρη σελίδα διώξεων για τους Καστοριανούς. Από τις 7 Μαρτίου 1943 εφυλακίσθησαν άνω των 500. Τους καταλόγους των προγραμμένων συνέτασεν ο Ραβάλ κατόπιν υποδείξεων της επιτροπής του κομιτάτου. Η επιτροπή αυτή είχε αποβεί πανίσχυρος στην Καστοριά. Κατέσχε 90.000 οκάδες σίτου της Κ.Ε.Π.Ε.Σ προορισμένο για την αρτοδοσία του αστικού πληθυσμού και προκάλεσε την διακοπή της αρτοδοσίας επί 20ημερο. Όταν ύστερα από διαμαρτυρίες των κατοίκων στις ιταλικές αρχές επανήρχισεν η αρτοδότησις, η μερίδα ήταν μειωμένη (30 δράμια μόνο) διεκόπει δε οριστικώς η παροχή άρτου στους δημοσίους υπαλλήλους. Αντικειμενικός σκοπός του τελευταίου μέτρου των ήταν ο εξαναγκασμός των υπαλλήλων να εγκαταλείψουν την Καστοριά για να μπορέσουν αυτοί να εγκαταστήσουν εντελώς ιδικάς των αρχάς. Τότε διεμοιράσθησαν και τας θέσεις. Νομάρχης προορίζετο να γίνει ο Δαμιανός Κοντόπουλος και δήμαρχος ο Κωνσταντίνος Χριστόπουλος. Η επιτροπή αυτή ευθύνεται για το φόνο 7 Ελλήνων μεταξύ των οποίων ο Πρόεδρος της Βυσσινιάς Τόσκας, ο Ιωάννης Ρουσούλης, ο δάσκαλος Χαμτσητσίδης κ.ά. Το Μάρτιο 1943 εξετελέσθησαν εν όλω 48.

Κατά τον Χρυσόχου, «Οι Ιταλοί⁹⁴ εξοπλίζουν μεγάλο αριθμό βουλγαριζόντων, οι οποίοι έφεραν περιβραχιόνιο με τις λέξεις «Σολντάτο Γκρέκο». Οι ομάδες αυτές οργιάζουν σε βάρος του ελληνικού πληθυσμού, καθώς συλλαμβάνουν, πυρπολούν, βιάζουν, αρπάζουν και προκαλούν την εκτέλεση πενήντα αθών Ελλήνων, από τους Ιταλούς».

Όπως κατέθεσε ο μάρτυρας κατηγορίας, Γεώργιος Κουτορικός, 38 ετών, Βέροια, Επιστάτης Δημοσίων Έργων, και κατοικεί στην Κορησό, στη δίκη δοσιλόγων 1631/5-7-1945, Θεσσαλονίκη «...Μετά ένα χρόνο (άρα το 1943) ίδρυσαν το κομιτάτο, το οποίο από της ιδρύσεώς του απέβη τρομερά μάλιστα για το ελληνικό στοιχείο μέχρι σημείου ώστε κατόπιν επανειλημμένων διαμαρτυριών ν' εξαναγκασθούν οι Ιταλοί να τους απαγορεύσουν τας απευθείας εκτελέσεις και να τους περιορίσουν τα χορηγούμενα φυσίγγια. Οι εμπρησμοί, διώσεις, εκτελέσεις, βιασμοί και πάσης φύσεως καταπιέσεις στις οποίες προέβησαν οι κομιτατζήδες, είναι απερίγραπτοι. Εζήτησαν επανειλημμένως την προσάρτησιν της περιφέρειας Καστοριάς στη Βουλγαρία, καθόρισαν δε και τα αξιώματα που θα ελάμβανεν έκαστος. Για Νομάρχης προορίζετο ο Δαμιανός Κοντόπουλος, Δήμαρχος δε ο Κων/νος Χριστόπουλος. Ο αριθμός των εκτελεσθέντων στην Καστοριά, τη απαιτήσει των κομιτατζήδων ανέρχεται σε εξήντα τρεις (63). Οι Ιταλοί δεν απέτρεπον τας εκτελέσεις, ήθελαν όμως να τας δικαιολογούν με κάποιαν ανάκρισιν. Κάποτε οι κομιτατζήδες μας έφεραν έναν ονόματι Νικολήν Τόλην, με την κατηγορίαν ότι όταν συνελήφθη κατέπιε ένα χαρτάκι γραμμένο. Η γενομένη ανάκρισις απέδειξε ότι ήταν ψευδής η κατηγορία».

Όπως κατέθεσε ο μάρτυρας κατηγορίας, Χαράλαμπος Αλεξιάδης, από Οινόη Καστοριάς, Γραμματέας της Κοινότητας, 46 ετών, στη δίκη δοσιλόγων 1631/5-7-1945, Θεσσαλονίκη «Επυρπόλησαν και εληλάτησαν τα ελληνοχώρια Μελάνθιο, Φτεριά, Χιονάτο, Πεντάβρυσο, Βιτσιστα, κ.ά.

⁹³ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 89

⁹⁴ Αθαν. Χρυσόχου, Η Κατοχή εν Μακεδονία, Δημοσιεύματα της Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών, Θεσσαλονίκη 1949, σελ. 57

Όπως κατέθεσε ο μάρτυρας κατηγορίας, Χαρίλαος Δώδος, 39 ετών, δικηγόρος, στη δίκη δοσιλόγων 1631/5-7-1945, Θεσσαλονίκη «Εγώ υπηρέτησα άντάρτης στον ΕΛΑΣ και συγκεκριμένα στο 28^ο Σύνταγμα τής ΙΧ Μεραρχία... Έκ τής δράσεως τών κομιτατζήδικων συμμοριών, επυρπολήθησαν τά χωριά Βίτσιστα, Μελάνθιον, Χιονάτο, Άργος Ορεστικόν, Πεντάβρυσος, κ. ά.

Όπως αναφέρει στο βιβλίο του, Όψεις του Μακεδονικού ζητήματος στον 20^ο αιώνα, ο Σπ. Σφέτας, «Ο Venier⁹⁵ αρνήθηκε κατηγορηματικά να αναλάβει οποιαδήποτε δέσμευση σε ουσιαστικά πολιτικά θέματα που αφορούσαν τους Οχρανίτες και τη βουλγαρική πλευρά, όπως την κατάλυση των ελληνικών διοικητικών αρχών, τη λειτουργία βουλγαρικών εκκλησιών και σχολείων ή την ένωση της περιοχής με τη Βουλγαρία. Αρκέστηκε μονάχα στην τοποθέτηση Σλαβόφωνων κοινοταρχών σε βουλγαρίζοντα χωριά. Θεώρησε επίσης άνωφελή την παρουσία Βούλγαρου στρατιωτικού συνδέσμου στο ιταλικό φρουραρχείο της Καστοριάς.

Στο βιβλίο του ο Παπακυριακόπουλος αναφέρει πως «Υποστήριξε⁹⁶ (ο Ραβάλλι) υπόμνημα του Αξονομακεδονικού κοιμιτάτου να θεωρηθεί αυτό (το κοιμιτάτο), τμήμα του αξονικού στρατού, βοηθούμενο σ' αυτό από τον Ιταλό κατάσκοπο στην Αλβανία, Παλλάντρια».

Οι κομιτατζήδες⁹⁷ καμιά διαταγή δεν εκτελούσαν εάν δεν ήταν υπογεγραμμένη από το Ραβάλλι. Στα χωριά έλεγαν: «Πάμε στην πόλη να πάρουμε οδηγίες από το Ραβάλλι». Αυτός⁹⁸ (ο Ραβάλλι) εγκαθιστά κι αντικαθιστά τους φρούραρχους των κομιτατζήδων. Σ' αυτόν⁹⁹ (Ραβάλλι) αναφέρουν οι χαφιέδες ποιοι Έλληνες πρωταγωνιστούν σε ρόλο εθνικό.

Στο σπίτι¹⁰⁰ τεσσάρων Βουλγάρων της Καστοριάς, των Σίτσα, Σόλντα, Πολάση και Χριστοπούλωφ συνεδρίαζε (ο Ραβάλλι) με τον Κάλτσεφ.

Τον Ιούνιο του 1943 έγινε η αντικατάσταση του Ραβάλλι από τον Τζόνα στην Καστοριά. Το γεγονός οδήγησε γρήγορα στη μείωση της βουλγαρικής δραστηριότητας. Ο Βενιέρι αρνήθηκε να διώξει τις ελληνικές αρχές ή να ιδρύσει βουλγαρικά σχολεία.

Στελέχη¹⁰¹ του Κομιτάτου φαίνεται ότι ήταν σε συνεννόηση με τις ελληνικές αρχές από τις οποίες όχι σπάνια δωροδοκούνταν. Για παράδειγμα ο Αντωνίου αναφέρει ότι «χρησιμοποιούσε ως πληροφοριοδότη» τον γραμματέα του Κομιτάτου, Παντελή Γαμβρόλα από τη Λιθιά, ο οποίος του έδωσε πολλές πληροφορίες για τις δραστηριότητες του Κομιτάτου, ενώ σύμφωνα με τη μαρτυρία του καστοριανού Ιωάννη Παπαμαντζάρη ο νομάρχης Καστοριάς Μέξας είχε δωροδοκήσει το στέλεχος του Κομιτάτου, Παντελή Μακρή με 8 εκατομμύρια δραχμές για να αποσοβήσει την εκτέλεση 10 Ελλήνων από τους Ιταλούς στο Άργος Ορεστικό.

Κι άλλα δεινά από την ιταλική κατοχή

Στο βιβλίο της, Τα χρώματα της βίας στη Δυτική Μακεδονία 1941-1945, η κ. Τάχου αναφέρει: «Η κατεχόμενη¹⁰² περιοχή της ιταλικής ζώνης ήταν τελείως αποκλεισμένη από την αλβανική περιοχή και μόνο με την άδεια της βασιλικής καραμπιναρίας μπορούσαν κάποιοι να μουν στην ιταλική ζώνη κατοχής. Οι πολίτες στις κατεχόμενες περιοχές της ιταλικής ζώνης όφειλαν να καταγγέλλουν στους φρουρούς όσους έκρυβαν τρόφιμα. Η μη καταγγελία ή η ψευδής καταγγελία τιμωρούνταν. Ακόμα ποινές είχαν θεσπιστεί για δολιοφθορές, αρπαγές ή τραυματισμούς ζώων, καθώς και για ενδεχόμενη προσγείωση μικρών

⁹⁵ Σπυρίδων Σφέτας, Όψεις του Μακεδονικού ζητήματος στον 20ο αιώνα, Εκδόσεις Βάνιας, σελ. 93

⁹⁶ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 54

⁹⁷ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 54

⁹⁸ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 55

⁹⁹ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 55

¹⁰⁰ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 54

¹⁰¹ Ραϋμόνδου Αλβανού, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, σελ.263

¹⁰² Τα χρώματα της βίας στη Δυτική Μακεδονία 1941-1945, Επίκεντρο, Σοφία Ηλιάδου-Τάχου, σελ. 38

αεροπλάνων, η οποία δεν δηλωνόταν στις αρχές, από όποιον λάμβανε γνώση. Επίσης κατάσχονταν τα περιουσιακά δεδομένα όσων αξιωματικών είχαν φύγει στο εξωτερικό και εξορίζονταν οι οικογένειές τους από την ιταλική περιοχή. Στην ιταλική ζώνη η ιταλική λίρα και το αλβανικό φράγκο είχαν εισαχθεί ως ανταλλακτικό νόμισμα. Οι περισσότερες όμως συναλλαγές γίνονταν με ανταλλαγή αγαθών».

Για την είσπραξη του φόρου της δεκάτης και τις σχέσεις των παραγόντων με τους κατακτητές, ο Ραϋμόνδος Αλβανός στη Διατριβή του «Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949)» αναφέρει: «Οι Ιταλοί¹⁰³ επέβαλλαν τη δεκάτη στο σιτάρι και ο έλεγχος της ανατέθηκε σε πρώην αξιωματικούς του ελληνικού στρατού οι οποίοι τέθηκαν επικεφαλής των υπηρεσιών συγκέντρωσης σταριού, με αποτέλεσμα να γίνουν «ο εφιάλης του νομού Φλώρινας μπαίνοντας παντού όπου νόμιζαν ότι θα βρουν κρυμμένο σιτάρι». Αντίστοιχα, στην Καστοριά, ο δήμαρχος της πόλης (και πρώην Μακεδονομάχος) Φιλόλαος Πηγεών, ο μητροπολίτης Νικηφόρος, ο διοικητής χωροφυλακής Καστοριάς και ο επιθεωρητής δημοτικών σχολείων Περικλής Ηλιάδης φαίνεται ότι είχαν καλή σχέση συνεργασίας με τους Ιταλούς...

Για συνεργασία της χωροφυλακής με τους κατακτητές κάνει λόγο ο Θανάσης Ζιώγας στο βιβλίο του «Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1994», καθώς «η χωροφυλακή Καστοριάς δίνει λίστα σε Ιταλούς και γίνονται συλλήψεις¹⁰⁴

Ιδιαίτερα απειλητικοί ήταν οι κατακτητές και ίσως και οι ελληνικές αρχές, με τους κομμουνιστές του Νομού. Ο Ραϋμόνδος Αλβανός, στην ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή του, αναφέρει, «χαρακτηριστική¹⁰⁵ είναι και η μαρτυρία πρόσφυγα από το χωριό Κορομηλιά (που είχε πυρήνα κομμουνιστών λόγω της επιρροής του Λάζου Τερπόφσκι από το γειτονικό Δενδροχώρι), όπου περιγράφεται πως η χωροφυλακή της Καστοριάς «έδωσε στους Ιταλούς τα ονόματα 17 νέων και παλιών κομμουνιστών του [εξολοκλήρου ελληνόφωνου προσφυγικού] χωριού, οι οποίοι συνελήφθησαν και ρίχτηκαν στη φυλακή της Καστοριάς... Πέρα¹⁰⁶ από τους κομμουνιστές, οι ελληνικές αρχές προέβαιναν και σε διώξεις αυτών που θεωρούνταν βουλγαρίζοντες. Σύμφωνα με τον Παρμενίωνα Παπαθανασίου, οι βουλγαρίζοντες «έτρεχαν να καταφύγουν στη βουλγαροκρατούμενη σερβική Μακεδονία», λόγω της δράσης ένοπλων ομάδων, στην ηγεσία των οποίων τοποθετήθηκαν μόνιμοι και έφεδροι αξιωματικοί, καθώς και «εκλεκτοί οπλαρχηγοί γνώσται των περιοχών».

Ο Γενικός Γραμματέας του Υπουργείου Εσωτερικών επί Κατοχής κ. Μπατρίνος βεβαίωσε την ισχύ του Ραβάλλι. Ο Συνταγματάρχης Χρυσόχου, οι νομάρχες κι οι ειδικοί απεσταλμένοι του ζητούν να φύγει ο Ραβάλλι και να μην πατήσει στην περιοχή ο Κάλτσεφ. Ακόμη κι όταν ο κ. Μπατρίνος κατήγγειλε στον Γκρατσιόλι τον Ραβάλλι για δωροδοκία από τους Βούλγαρους, εκείνος έσκισε την αναφορά.

Στο βιβλίο του ο Παπακυριακόπουλος αναφέρει, «Καταδότες¹⁰⁷ και κοιτατζήδες θα είναι η καμαρίλα του υπολοχαγού Ραβάλλι. Δημιούργησε¹⁰⁸ ομάδα από 56 καταδότες «μεταξύ των οποίων προέχουσα θέση κατέχουν Βούλγαροι, δηλαδή κρυπτοβούλγαροι «ελληνώνυμοι και ελληνόφωνοι» κατά την ομολογία του καθηγητή Πράτσικα, ενώ πρόκειται για εγκάθετους του βουλγαρικού υπουργείου των Εξωτερικών που διατάχθηκαν να παραμείνουν στην Μακεδονία μετά τη σύμβαση ανταλλαγής Καφαντάρη-Μολλώφ»

¹⁰³ Ραϋμόνδου Αλβανού, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, σελ. 204

¹⁰⁴ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 55

¹⁰⁵ Ραϋμόνδου Αλβανού, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, σελ. 205

¹⁰⁶ Ραϋμόνδου Αλβανού, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, σελ. 207

¹⁰⁷ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 11

¹⁰⁸ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 17

Και συνεχίζει. «Με εντολές Ραβάλι¹⁰⁹, επίσης:

- ✓ Συλλαμβάνεται ο υπομοίραρχος Οικονομόπουλος, διότι συνέλαβε τον Δημάνωφ, και ραπίζεται από Ιταλό ανθυπασπιστή
- ✓ Συλλαμβάνει ο ίδιος στο Μακροχώρι τον Ειρηνοδίκη, διότι έκαμε ελληνική προπαγάνδα
- ✓ Καλεί νύχτα τον Πρωτοδίκη Προυκάκη και τον διατάζει να συνεννοηθεί για ορισμένες δικογραφίες με τον προδότη δικηγόρο Ματούση
- ✓ Εισηγείται μεγάλο αριθμό αδικαιολόγητων συλλήψεων
- ✓ Για κάθε¹¹⁰ έξοδο, ακόμη και μετάβαση στο κτήμα απαιτούνταν άδεια των Ραβάλι και Τζόνα

Ο λοχαγός Πρίμα εβίασε δυο νεανίδας, αφού τους έδωσε μορφίνη. Ο Γκραντενίκο έστρεφε με την πένσαν τον αφαλό του κρεμασμένου Δημητρακάκη. Ο Αλταντόνα έβαζε φωτιά στα σπίτια με τα χέρια του. Ο ίδιος εσκότωσε τον Σαββα Ραφαηλίδη, Ο Σπαταρό εσκότωσε στην σκάλα Μονοτοπίου 12 ποιμένας.

... ήρκει¹¹¹ η κατηγορία ότι ο τάδε Έλληνας είναι «ζωηρός αγγλόφιλος» δια να ριφθεί εις τα φυλακάς ή δια ν' αντικρίσει το εκτελεστικόν απόσπασμα... «Τάκα σάκα Ράβαλ» ουρλιάζουν τα τέρατα. Δηλαδή «αυτό θέλει ο Ραβάλι». Και βασανίζουν τους Έλληνες... Συνελλάμβανε τον μοίραρχο Οικονομόπουλο δια να τον ραπίσει Ιταλός ανθυπασπιστής επειδή είχε συλλάβει τον Βούλγαρο χαφιέ Δημάνωφ. Διέτασε συλλήψεις ειρηνοδικών διότι ηρνούντο να έλθουν σε επαφή με τους πράκτορες του Μουσολίνι κουτσοβάλχους Ματούση και Διαμαντή

Στο βιβλίο του ο Λυκούργος Συνόπουλος, γράφει πως «ο λοχίας Αντονέλι¹¹² μαζί με τον βοηθό του Τοματσίνο καβάλα σε αλόγατα με φλοκάτες και κοντά τους είχαν και κάτι ξεπλυμένες γύριζαν τα χωριά και επιτάζανε τα λαχανικά. Στην Μηλίτσα, Λαχανόκηπους Μαύροβο, Πολυκάρπη και άλλα χωριά γύρω από το Άργος Ορεστικό γινόταν θραύση. Είχαν και άλλους στρατιώτες που γύριζαν στα σπίτια και κατάσχανε αυγά και πουλερικά για την λέσχη αξιωματικών. Η ζωή μας καθημερινώς γινόταν και πιο μαρτυρική από την έλλειψη κάθε είδους. Ένα πρωί πήγα στο Μαύροβο να ψωνίσω ό,τι ήταν δυνατόν. Ένας Μαυροβινός κακομαθημένος, μόλις μας είδε μπουλούκι, εκστόμισε κάτι το βρώμικο: «Οι Καστοριανοί σήμερα θα πουλήσουν και τις κυλότες από τις αδελφές τους για να ψωνίσουν».

Ο Παπακυριακόπουλος στο βιβλίο του περιγράφει λειτουργία των εκτελέσεων «Ο Μπενέλλι¹¹³ τηλεγραφούσε προς το Βενιέρι «Σκοτώστε 7 Έλληνες». Κι ο ο Βενιέρι διέταζε το Ραβάλι για τα περαιτέρω».

Ο ανθυπασπιστής Αλταντόνα διατάζει την πυρπόληση του σπιτιού του Ι. Αλβανού και τοποθετεί φρουρούς ώστε να μην είναι δυνατή η κατάσβεσή της. Ο ανθυπασπιστής Αλταντόνα δολοφονεί τον Ραφαηλίδη Σάββα χωρίς τελικά να λογοδοτήσει για το έγκλημά του.

Κι άλλα δεινά αναφέρει στο βιβλίο του ο Παπακυριακόπουλος, «για την εξυπηρέτηση¹¹⁴ της ιταλικής μαύρης αγοράς «Οργανιζατσιόνε Φερλάτσιο» άδειασαν τα τρόφιμα της περιφέρειας, ενώ οι Ιταλοί αξιωματικοί χρηματίζονταν ασύστολα».

Όπως κατέθεσε ο μάρτυρας κατηγορίας, Τσάλιος Κωνσταντίνος, 31 ετών χωροφύλαξ από Ιωάννινα, στη δίκη δοσιλόγων 1631/5-7-1945, Θεσσαλονίκη «...Μεταξύ των θυμάτων των κοιμητηζήδων συγκαταλέγεται και ο Εισαγγελεύς Λαυρακόπουλος, ο οποίος διαταχθείς να μην εισαγάγει εις δίκην υπόθεσιν κατά ενός κοιμηταζή, επί εξυβρίσεως της Αρχής, ηρνήθη να υπακούσει και τουναντίον, την υπεστήριξε με θέρμη την κατηγορίαν από της έδρας

¹⁰⁹ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 18

¹¹⁰ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 54

¹¹¹ Εμ. Γρηγορίου, Το βουλγαρικόν όργιο αίματος εις την Δυτικήν Μακεδονίαν 1941-1944, Πυρός 1947, σελ. 18

¹¹² Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 88

¹¹³ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 49

¹¹⁴ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 47

προκαλέσας την καταδίκη του κατηγορουμένου και δια τον λόγον αυτόν συνελήφθη και φυλακίσθη.

Όπως κατέθεσε ο μάρτυρας κατηγορίας, Ηρακλής Χρυσόχου, 50 ετών, γουνοποιός, Καστοριά, στη δίκη δοσιλόγων 1631/5-7-1945, Θεσσαλονίκη «...Ο πενθερός μου Ιωάννης Ρουσούλης, ακούσας στου Σόλδα το μαγαζί να τραγουδούν βουλγαρικά τραγούδια, τους έβρισε, μόλις δε ιδρύθει το κομιτάτο και εντός 10ημερου από της ιδρύσεώς του, τον συνέλαβον και τον εξετέλεσαν.

Κατά το μάρτυρα κατηγορίας, Κωνσταντίνο Αντωνίου Υπομοίραρχο, στη δίκη δοσιλόγων 1631/5-7-1945, Θεσσαλονίκη «ο Ραβάλλι «σχηματίσας στην Ελλάδα μεγάλην περιουσίαν ώστε να στείλει στην Ιταλία και χρυσόν εις ράβδους μέσα σε ένα γουναρικό, το οποίο ανακαλύφθηκε στην Αυλώνα»

Υπήρξε φημολογία¹¹⁵, όπως μαρτυρεί και ο ιταλός Cassona, για απόπειρα εξαγωγής χρυσού από τους Ραβάλλι και Ντελ Ζούντιτσε, μέσω Αλβανίας, στην Ιταλία.

Στη Διδακτορική Διατριβή του ο Ραϋμόνδος Αλβανός, αναφέρει «συνεπώς¹¹⁶ στην πρώτη φάση της Κατοχής (δηλαδή μέχρι τον Μάρτιο του 1943) υπήρξε μια συνέχεια της ελληνικής διοίκησης στην περιοχή (εκτός από το σύντομο διάστημα από τον Απρίλιο 1941 έως τον Ιούνιο του ίδιου έτους οπότε επανεγκαταστάθηκαν οι ελληνικές αρχές), παρά το γεγονός ότι το γενικότερο έλεγχο τον ασκούσαν οι Ιταλοί. Οι χωροφύλακες, οι πρόεδροι των χωριών παρέμειναν λίγο πολύ τα ίδια πρόσωπα για την περιοχή της Καστοριάς και υπήρχε ένα είδος συνέχειας με το προηγούμενο καθεστώς. Όμως, στη συνέχεια θα ακολουθήσει (μετά τον Μάρτιο του 1943) μια νέα περίοδος όπου οι Σλαβόφωνοι θα βρίσκονταν σε θέση εξουσίας. Αυτή η μεταγενέστερη φάση κατά την οποία οι βουλγαρίζοντες Σλαβόφωνοι ήταν πράγματι οι προνομιακοί συνομιλητές και συνεργάτες των δυνάμεων Κατοχής είναι αυτή που πέρασε στην ιστοριογραφία σαν να αφορούσε όλη την περίοδο της Κατοχής.

¹¹⁵ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 39

¹¹⁶ Ραϋμόνδου Αλβανού, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, σελ. 210

8. Βουλγαρία

Γενικά

Ήταν επίμονο το αίτημα των Βουλγάρων προς τη σύμμαχο Γερμανία για επέκταση της βουλγαρικής κατοχής σε Θεσσαλονίκη, Κεντρική και Δυτική Μακεδονία. Αν και έγινε αρχικά αποδεκτό τελικά δεν ικανοποιήθηκε καθώς τεράστιες διαδηλώσεις, με θύματα, ταλάνισαν ιδιαίτερα την Αθήνα. Ανάμεσά τους και οι Καστοριανοί ανθυπολοχαγοί Μενέλαος Τυπάδης και Ρίζος Κρίκης.

Σε ό,τι αφορά τώρα την Καστοριά, κι ενώ ο Νομός βρισκόταν υπό ιταλική κατοχή οι βουλγαρικές βλέψεις και η βουλγαρική προπαγάνδα βρισκόταν σε άνθηση. Έτσι:

- ✓ Τον Ιούνιο κιόλας του 1941 (πριν καλά καλά εγκατασταθούν οι Ιταλοί ως κατακτητές) επιτροπή βουλγαροφρόνων στάλθηκε στο Μοναστήρι, ώστε να αποτρέψει την επανατοποθέτηση των ελληνικών αρχών, που είχαν διαλυθεί μετά τη γερμανική κατοχή.
- ✓ Δημιουργούνταν¹¹⁷ επίσης επεισόδια με ανυπακοή στους ελληνικούς νόμους, για να δοθεί η περιοχή σε βουλγαρική διοίκηση.
- ✓ «Η δράση¹¹⁸ του Βούλγαρου συνδέσμου Νταντσώφ στην περιοχή της Καστοριάς το 1941 δημιούργησε προβλήματα στην άσκηση της ελληνικής διοίκησης, αφού έφερε σε προστριβή τον Εισαγγελέα και Δ/ντή υποδιοικήσεως με τον Ιταλό φρούραρχο.
- ✓ Φημολογίες έκαναν λόγο για τον ερχομό του βουλγαρικού στρατού και την υπαγωγή του Νομού Καστοριάς στη βουλγαρική κατοχή
- ✓ Έγιναν επίσης από «βουλγαρόφρονες¹¹⁹» προσπάθειες για την ίδρυση βουλγαρικών σχολείων. Διευθυντής Δημοτικού κατήγγειλε ότι, μετά από παρότρυνση του Βούλγαρου συνδέσμου, πραγματοποιήθηκε αποχή των μαθητών από το ελληνικό σχολείο, ως μέσο εκβιασμού για να επιτραπεί η σύσταση βουλγαρικού σχολείου, στα χωριά του νομού Καστοριάς, Γάβρο, Μαυρόκαμπο, Απόσκεπο, Άνω Λεύκη, Σιδηροχώρι, Λιθιά, Πολυκέρασο, Βέργη, Μακροχώρι, Τσιρίλοβο και Δενδροχώρι. Στην Καστοριά αποφασίστηκε η ρίψη προκηρύξεων με περιεχόμενο «ΚΑΤΩ ΤΑ ΧΕΡΙΑ ΑΠΟ ΤΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ, ΕΞΩ ΟΙ ΒΟΥΛΓΑΡΟΙ» Σε σύσκεψη στον ιερό ναό Αγίου Γεωργίου, αποφασίστηκε το βάρος του παραπάνω εγχειρήματος να επωμιστούν οι ΕΠΟΝίτες μαθητές του Γυμνασίου Καστοριάς που εισήχθησαν σε αυτό το 1938. Δεκαπεντάχρονα δηλαδή παιδιά. «Ενδεικτικά¹²⁰ αναφέρω τους: Λίτσα Μανακίδου, Χρηστό Χατζή, Συμεών Παπαδόπουλο, Κων/νο Πυρρίλη, Κων/νο Πιπιλιάγκα, Δημήτριο Πετρίδη, Δημήτριον Παπακονδύλην, Μιχάλην Κοσετσίδην, Βασίλειον Καρυπίδη, Μιχαήλ Γιόκαν, Απόστολον Πετκανάν, Κων/νο Χαλικεράν. Οι οκτώ πρώτοι σύντομα εξήλθαν στο βουνό, πλαισίωσαν τα μάχιμα τμήματα του ΕΑΑΣ... Στις επιχειρήσεις του 1944, έπεσαν σε μάχες με τον εχθρό, τέσσερα παιδιά από την Καστοριά: Μιχαήλ Μήρτσιος, Γεώργιος Ζήλας, Σιδέρης Σιούτας και Αθανάσιος Καλουψής, ηλικίας 16-17 ετών!»
- ✓ Η δημιουργία¹²¹ βουλγαρικών επιτροπών είχε επεκταθεί και στα χωριά της Καστοριάς, στα οποία υπήρξε προτροπή για εφοδιασμό με βουλγαρικές ταυτότητες, για να τεθεί ζήτημα βουλγαρικής μειονότητας.
- ✓ Τα φαινόμενα¹²² αμφισβήτησης όμως εντάθηκαν στη συνέχεια, αφού την 1^η Δεκεμβρίου του 1941 έλαβε χώρα παρέμβαση Βούλγαρου αξιωματικού στο ιταλικό φρουραρχείο Καστοριάς, για την απελευθέρωση των συλληφθέντων «βουλγαροφρόνων».

¹¹⁷ Σοφίας Ηλιάδου-Τάχου, Τα χρώματα της βίας στη Δυτική Μακεδονία 1941-1944, Επίκεντρο 2018, σελ. 215

¹¹⁸ Σοφίας Ηλιάδου-Τάχου, Τα χρώματα της βίας στη Δυτική Μακεδονία 1941-1944, Επίκεντρο 2018, σελ. 215

¹¹⁹ Σοφίας Ηλιάδου-Τάχου, Τα χρώματα της βίας στη Δυτική Μακεδονία 1941-1944, Επίκεντρο 2018, σελ. 216

¹²⁰ Π. Κρίκης, Ο αντιστασιακός αγώνας των Καστοριανών 1941-1944, Κουλτούρα 2006, σελ. 181

¹²¹ Σοφίας Ηλιάδου-Τάχου, Τα χρώματα της βίας στη Δυτική Μακεδονία 1941-1944, Επίκεντρο 2018, σελ. 215

¹²² Σοφίας Ηλιάδου-Τάχου, Τα χρώματα της βίας στη Δυτική Μακεδονία 1941-1944, Επίκεντρο 2018, σελ. 216

- ✓ Στις 27 Φεβρουάριου¹²³ 1942, δύο κάτοικοι της Λεύκης, περιφέρειας Άργους Ορεστικού έπεισαν το 90% των κατοίκων να συμπληρώσουν ένταξη εγγραφής στη βουλγαρική λέσχη, με επισήμανση ότι διώκονταν από τους Έλληνες, αγαπούσαν τους Ιταλούς και ήταν Βούλγαροι.
- ✓ Προβλήματα¹²⁴ δημιουργήθηκαν και με τις στρατηγικές για το παρακράτημα και τη δεκάτη που αναπτύχθηκαν από την ελληνική διοίκηση. Στις 16 Μαρτίου 1942 εκδηλώθηκε ομαδική διαμαρτυρία 100 χωρικών στο Κεφαλάρι Καστοριάς, με βουλγαρική όπως αποδείχτηκε παρότρυνση. Η διαμαρτυρία αφορούσε στην παράδοση της σοδείας τους στους υπαλλήλους της Νομαρχίας Καστοριάς. Η χωροφυλακή της ελληνικής διοίκησης συνέλαβε 15 κατοίκους που δεν υπάκουσαν στις ιταλικές αρχές.
- ✓ «Τον Ιούλιο¹²⁵ του 1943 η Γερμανία απεφάσισε την παράδοσιν της Δυτικής Μακεδονίας, συμπεριλαμβανομένης και της Θεσσαλονίκης εις την Βουλγαρίαν. Η επέκταση της κατοχής ματαιώθηκε, συνέπεια των υπό των οργανώσεων Εθνικής Αντιστάσεως (διάβαζε ΕΑΜΙΚΩΝ) μεγάλων λαϊκών κινητοποιήσεων σε όλες τις μεγάλες πόλεις της Ελλάδας»

Καθώς η βουλγαρική κατοχή είχε εξαπλωθεί έως και το Μοναστήρι, ο απώτερος στόχος της πολιτικής ήταν να πείσει τους Γερμανούς για την προσάρτηση των Νομών Φλώρινας-Καστοριάς και γενικότερα των Βόρειων περιοχών της Μακεδονίας. Εναλλακτικό σχέδιο, η αυτονόμηση των παραπάνω περιοχών. «Βασιζόμενοι¹²⁶ οι επίσημοι Βούλγαροι στις εξήντα χιλιάδες των Βουλγαροφώνων που δεν ηθέλησαν να μεταναστεύσουν εις την Βουλγαρίαν το 1926 δηλώσαντες ότι είναι Έλληνες και που μωρά η ελληνική πολιτική τουςπίστευσε... Ταυτόχρονα, από την Αθήνα, η βουλγαρική πρεσβεία ενεργεί παράλληλα α) με την κυβέρνηση (Σόφιας), β) το επιτελείο και γ) το κοιτάτο της Σόφιας στην προπαρασκευή του εδάφους για τη δράση του Κάλτσεφ. Έτσι: 1) Αποστέλλονται για εγκατάσταση στη Δυτική Μακεδονία από τη Βουλγαρία, αρκετοί Βούλγαροι από εκείνους που είχαν ανταλλάξει με τη σύμβαση του 1925, 2) Οι καταφυγόντες στην Αθήνα Σλαβόφωνοι στρατιώτες αναγκάζονται από τη βουλγαρική πρεσβεία να επιστρέψουν στη Δ. Μακεδονία και να συγκροτήσουν εκεί κέντρα βουλγαρισμού..., 3) Με την επέμβαση των Ιταλογερμανικών αρχών απολύονται από τις φυλακές Ακροναυπλίας δεκαεπτά (17) πράκτορες του υπουργείου των εξωτερικών της Σόφιας. Μεταξύ αυτών οι αιμοβόροι κοιμιτατζήδες Τερπόφκσυ (είχε διατελέσει υπάλληλος της βουλγαρικής πρεσβείας στην Αθήνα), Μποζίνεφ (σκότωσε και τεμάχισε τον μακεδονομάχο Χατζημάγκα), Μιχαήλ και Ζήσης Καλλιμάνωφ.... Ταυτοχρόνως με τις ενέργειες αυτές επιστρατεύοντο με διάφορους βαθμούς οι «διανοούμενοι» και «καθηγηταί» και «επιστήμονες» Ντόιτσεφ, Ίλτσεφ, Πάσκωφ, Μίτκωφ, Τσάνεφ, Σαρακίνωφ, Μπλαντίνωφ, Μποσίλωφ, Μπντικάρωφ, Μάρκωφ, Μπαμπούλωφ και αξιωματικοί με τις γερμανικές αρχές».

Σύμφωνα με το Ραϋμόνδο Αλβανό, «η Βουλγαρία¹²⁷ διεκδικούσε τη Φλώρινα και την Καστοριά καθώς και τις δυτικές αλβανόφωνες περιοχές της σερβικής Μακεδονίας, ενώ οι Ιταλοί σχεδίαζαν την προσάρτηση αυτών των περιοχών στην ελεγχόμενη από αυτούς Αλβανία». Σύμφωνα επίσης και με τον Ευάγγελο Κωφό, «η Βουλγαρία σκόπευε να επεκτείνει την κυριαρχία της και στην Κεντρική και Δυτική Μακεδονία». Έτσι, στα πλαίσια ενός οργανωμένου σχεδίου για να αποκτηθεί ο έλεγχος της περιοχής, η Βουλγαρία προσπάθησε να αποδείξει ότι οι κάτοικοι της ήταν Βούλγαροι παρέχοντας ειδικές ταυτότητες οι κάτοχοι

¹²³ Σοφίας Ηλιάδου-Τάχου, Τα χρώματα της βίας στη Δυτική Μακεδονία 1941-1944, Επίκεντρο 2018, σελ. 215

¹²⁴ Σοφίας Ηλιάδου-Τάχου, Τα χρώματα της βίας στη Δυτική Μακεδονία 1941-1944, Επίκεντρο 2018, σελ. 217

¹²⁵ Εφημερίδα ΕΣΤΙΑ, 18-5-200, Αριστομένης Αντωννακέας Υποστράτηγος Ε.Α (πήρε μέρος στις μάχες της Κρήτης, Μέσης Ανατολής και στον Εμφύλιο)

¹²⁶ Εμ. Γρηγορίου, Το βουλγαρικό όργιο αίματος εις την Δυτικήν Μακεδονίαν 1941-1944, Πυρός 1947, σελ. 1

¹²⁷ Ραϋμόνδου Αλβανού, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, σελ. 203

των οποίων δικαιούνταν τροφή και ειδικά προνόμια. Παράλληλα, Βούλγαροι πράκτορες έφτασαν στην περιοχή με το καθήκον να προσηλυτίσουν τους κατοίκους στη Βουλγαρία.

Τα σχέδια των Βουλγάρων για προσάρτηση του Νομού Καστοριάς στη Βουλγαρία περιήλθαν σε γνώση της ιταλικής αντικατασκοπείας, η οποία πληροφόρησε το ιταλικό Υπουργείο των Εξωτερικών, προφανώς και την ιταλική διοίκηση Καστοριάς.

Για την υλοποίηση των επιδιώξεών της βουλγαρικής προπαγάνδας στο Νομό Καστοριάς και σύμφωνα με δικαστική απόφαση¹²⁸ της 28 Αυγούστου 1947, με την οποία οι κατηγορούμενοι Χ, «διενήργησαν προπαγάνδα υπέρ της Βουλγαρίας διαδίδοντας ότι η Ελλάδα μετέβαινε στην Βουλγαρία και μοίραζαν προπαγανδιστικές προκηρύξεις και φωτογραφίες του βασιλιά της Βουλγαρίας Βόρη, προκαλώντας την ηττοπάθεια του ελληνικού λαού» και «Επίσης οι κατηγορούμενοι κατά το διάστημα από τον Ιούλιο του 1944 έως τον Δεκέμβριο του 1946 θέλοντας να αποσπάσουν ένα τμήμα της επικράτειας της Μακεδονίας και να το προσαρτήσουν στη Βουλγαρία συνεννοήθηκαν με Βούλγαρους πράκτορες και έλαβαν συμμετοχή στην βουλγαρική κομμουνιστική ένωση ΣΝΟΦ επιδιώκοντας την αυτονόμηση της Μακεδονίας» καθώς και την απόφαση της 10 Σεπτεμβρίου 1947, σύμφωνα με την οποία η κατηγορούμενη Χ, «Διακήρυττε δημόσια ότι τώρα εδώ θα γίνει Βουλγαρία εσείς οι Έλληνες πρέπει να φύγετε γιατί δε σας θέλουμε, μολύνετε την Μακεδονία, να πάτε από κει που ήρθατε».

Στάση Ιταλών στη βουλγαρική προπαγάνδα

Για τη στάση των Ιταλών, απέναντι στη βουλγαρική προπαγάνδα και σύμφωνα με την αναφορά του Μοίραρχου Βασίλη Λάιου «η καταδίωξη¹²⁹ της βουλγαρικής προπαγάνδας ξεκίνησε από το καλοκαίρι του 1942 μέχρι τους πρώτους μήνες του 1943 και οι πράκτορες της Λουκάς Δαμιανίδης, Βασίλειος και Πασχάλης Γιαννάκης, Χρήστος Νασκόπουλος, Βόριν Στογιάννης και Κων. Κιοσές που είχαν «χρησιμοποιηθεί» μέχρι τότε από την ιταλική προπαγάνδα (προφανώς εννοεί στα πλαίσια των ταγμάτων ερεύνης) φυλακίστηκαν από τους Ιταλούς.

Σύμφωνα¹³⁰ με τον διοικητή χωροφυλακής Καστοριάς, η βουλγαρική προπαγάνδα «όχι μόνον δεν ηυνοείτο παρά της ιταλικής Κατοχής, αλλ' αντιθέτως συνεγκέντρουν όλην την προσοχήν των ιταλικών καταδιωκτικών αρχών και παρά τας επισήμους παραστάσεις της Σόφιας και της Βουλγαρικής πρεσβείας των Αθηνών, τα όργανα της κατεδιώκοντο αμειλίκτως παρά των ενταύθα ιταλικών αρχών και ιδία της ιταλικής αστυνομίας». Τέτοιες όμως αναφορές για τη στάση των ιταλικών αρχών Καστοριάς προς τη βουλγαρική προπαγάνδα δεν υπάρχουν στο βιβλίο του κ. Αντωνίου «Η ΣΛΑΥΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΒΟΥΛΗ ΚΑΙ Η ΑΝΤΙΣΤΑΣΙΣ ΤΩΝ ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ»

Η μεταβολή της ιταλικής στάσης συνδέεται προφανώς με την εμφάνιση των ανταρτικών ομάδων στα τέλη του 1942.

1941

Τον Αύγουστο του 1941 ο Κάλτσεφ αντικατέστησε τον Μπλαδάνωφ στη Φλώρινα, που θεωρήθηκε από τη βουλγαρική κυβέρνηση ότι απέτυχε, ως σύνδεσμος των τριών Νομών Φλώρινας, Πέλλας και Καστοριάς. Ο Κάλτσεφ διατελούσε υπό των διαταγών του Στρατηγού Μαρίνωφ, Βούλγαρου Διοικητού του Μοναστηρίου και με την εντολή να βρίσκεται σε διαρκή επαφή με τον στρατηγό Ζίλκωφ που είχε εγκατασθεί στη Θεσσαλονίκη και τον

¹²⁸ Αποστόλου Βερόνικας-Στυλιανής, Όψεις του κοινωνικού βίου στην πόλη της Καστοριάς την περίοδο της Κατοχής 1941-1944, Διπλωματική εργασία, σελ. 36

¹²⁹ ΕΛΙΑ, Αρχείο Αθανασίου Χρυσόχου, Διοίκηση Χωροφυλακής Καστοριάς, μοίραρχος Βασίλειος Λάιος, «ετήσια έκθεσις δράσεως ξένων προπαγανδών», Καστοριά, 3 Ιανουαρίου 1943, αρ. πρ. 34/1/1.

¹³⁰ Ραϋμόνδου Αλβανού, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, σελ.221

«ναύαρχο» Ιβάνωφ, πρόεδρο της βουλγαρικής Λέσχης Θεσσαλονίκης. Οι φράσεις που διαδίδονταν «Τσέλι γκε ούμπρινε», δηλαδή «όλοι θα πεθάνετε» και «Ούμπρε Μάρκο! Ντόιτε ναστς» δηλαδή «πέθανε η Ελλάδα, θα έρθουν οι δικοί μας» «Στις αρχές¹³¹ Νοεμβρίου 1941 εμφανίζεται για πρώτη φορά στην Καστοριά. Έβγαλε λόγους σε διάφορα χωριά. Οι Βουλγαρόφωνοι του προσέφεραν άνθη, του φιλούσαν τα χέρια και του έστηναν αντίδες...τις ίδιες μέρες ο Τερπόφσκυ δολοφονούσε στη Λεύκη τον ένδοξο μακεδονομάχο Νταϊλάκη». Σύμφωνα¹³² με τον ίδιο τον Κάλτσεφ «η υπηρεσία αξιωματικών συνδέσμων είχε σαν αποστολή να προστατεύσει τα συμφέροντα της μειονότητας» (βουλγαρικής).

Προκειμένου να γίνει αντικατάσταση των ελληνικών δημοσίων αρχών με βουλγαρικές, οι υπάλληλοι τρομοκρατούνται ή εξαναγκάζονται σε φυγή. Στο βιβλίο του, Ο αντιστασιακός αγώνας των Καστοριανών 1941-1944, ο Πάνος Κρίκης γράφει πως «στο κενό¹³³ εξουσίας η Βουλγαρία είναι έτοιμη σε προσάρτηση, με Νομάρχη Κουϊσλινγκ. Όμως οι προσπάθειες αποβαίνουν άκαρπες καθώς η ΕΑΜική ηγεσία της Καστοριάς, από πράκτορες γνώριζε τα τεκταινόμενα. Έτσι όταν ένα πρωί πήγαν (οι Βούλγαροι) στη Νομαρχία και τις άλλες δημόσιες υπηρεσίες, διαπίστωσαν πως στις θέσεις των προϊσταμένων υπήρχαν σημαντικές προσπωκότητες της Καστοριάς, όπως: Αθανάσιος Κρίκης, Προϊστάμενος στο Πρωτοδικείο, Χαράλαμπος Δήμου, Πρόεδρος Πρωτοδικών, Δαμιανός Παπαντίνας, Έφορος, Νικόλαος Κρίκης, Διευθυντής Φυλακών, Χριστόδουλος Τσαμίσης, στη Δημόσια Υγεία, Δημήτριος Δημητριάδης και Ιωάννης Αϊβάζης στη Νομαρχία και έπονται πολλοί.»

Και δεν είναι μόνος του ο Κάλτσεφ. Στο βιβλίο του, Ο αντιστασιακός αγώνας των Καστοριανών 1941-1944, ο Πάνος Κρίκης γράφει πως «εδώ¹³⁴ στη Δυτική Μακεδονία, στα χωριά μας, με εντολή του Κομιτάτου Σόφιας κυκλοφορούσε ομάδα που φανάτιζε υπέρ της Βουλγαρίας. Η ομάδα αυτή που απαρτιζόταν από τον Αντώνιον Κάλτσεφ, Λάζαρον Τερπόφσκη ή Ζησιάδη, έδινε εντολή στην ομάδα που αποτελούνταν από τον Ζήκο Κολιόφσκι ή Νικολαΐδην, Δημήτριον Σίσκον, Βασίλειον Τέλην, Στάγκο και Βλάχον. Οι τελευταίοι τρεις καταδιώκοντο από την ελληνική αστυνομία για κλοπές. Και στις 5-10-1941 δολοφόνησαν τον αρχηγό Μακεδονομάχο «ΛΑΚΗΝ ΝΤΑΗΛΑΚΗΝ», πατέρα Ευστρατίου Νταηλάκη, αντιστρατήγου. Ο λαός της Καστοριάς αλλά και ολοκλήρου του νομού έμαθε την εγκληματική αυτή πράξη και κατάλαβε ότι άρχιζε μία περίοδος που θα στοίχιζε σε θύματα αρκετές χιλιάδες»

Στο βιβλίο του, Η ζωή και η δράση του Βασίλη Νταϊλιάνη αυτοβιογραφία, ο Βασίλης Νταϊλιάνης γράφει, «στην περιοχή¹³⁵ Βοΐου - Καστοριάς δρα η μεγαλοϊδεατική Βουλγάρικη φασιστική προπαγάνδα με επικεφαλής τον υπολοχαγό της Βουλγάρικης Οχράνας Αντόνωφ Κάλτσεφ με τους υπαρχηγούς τους Ντήμτσεφ¹³⁶, Κολονέου, Μπόρηδες κ.ά., που με τη βοήθεια της φασιστικής Βουλγαρίας καταφέρνουν να οπλίσουν πολλά Σλαβόφωνα χωριά και να δημιουργήσουν συμμορίες Βουλγαροκομιτατζήδων...

1942

Κάθε επίσκεψη¹³⁷ του Κάλτσεφ στην Καστοριά, συνοδεύονταν από θυελλώδη δράση των Κομιτατζήδων. «Σύμφωνα με τον Παπακυριακόπουλο, ήταν πολιτική της επίσημου Βουλγαρίας «να επανεγκαθιστά στη Δυτική Μακεδονία πολλούς εκ των ανταλλαγέντων» όπως π. χ. τους αδερφούς Μπαϊκόλια.

¹³¹ Εμ. Γρηγορίου, Το βουλγαρικό όργιο αίματος εις την Δυτικήν Μακεδονίαν 1941-1944, Πυρός 1947, σελ. 12

¹³² Ραϋμόνδου Αλβανού, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, σελ. 202

¹³³ Π. Κρίκης, Ο αντιστασιακός αγώνας των Καστοριανών 1941-1944, Κουλτούρα 2006, σελ. 167

¹³⁴ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 90

¹³⁵ Βασίλη Νταϊλιάνη, Η ζωή και η δράση του Βασίλη Νταϊλιάνη αυτοβιογραφία, Κώδικας Θεσσαλονίκη 1995, σελ. 65

¹³⁶ Αξιωματικό της βουλγαρικής αεροπορίας και μέλος της VMRO

¹³⁷ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 56

Κι ενώ η πείνα¹³⁸ κι ο λιμός θέριζαν τους κατοίκους, κατέφθανε ο Κάλτσεφ από το Μοναστήρι με το καλαμπόκι και τους βουλγαρικές ταυτότητες για όσους επιθυμούσαν να αλλαξοπιστήσουν.

Όπως κατέθεσε ο μάρτυρας κατηγορίας, Γεώργιος Κουτορικός, 38 ετών, Βέροια, Επιστάτης Δημοσίων Έργων, και κατοικούσε στην Κορησό, στη δίκη δοσιλόγων 1631/5-7-1945, Θεσσαλονίκη «...Τον Οκτώβριο του 1942 εντολή των Ιταλών έγινε ένα είδος απογραφής των κατοίκων της περιφέρειας. Σ' αυτήν έγιναν πολλές αυθαιρεσίες, παρά ταύτα όμως οι Βούλγαροι δεν έμειναν ικανοποιημένοι από τον αριθμό και εξήτησαν τότε να συμπεριληφθούν στο δικό τους αριθμό και οι ρουμανόβλαχοι, το δε Βογατσικό με τα γύρω ελληνοχώρια μα υπαχθεί στην Κοζάνη. Στο Άργος Ορεστικό παρουσίασαν 700 Ρουμάνους, ενώ ημείς είχαμε δοσμένες εκεί μόνον 64 ταυτότητες. Ειδοποίησα αμέσως το Νομάρχη Μέξα, ο οποίος μου συνέστησε να ζητήσω και εισηγηθώ ώστε να ερωτηθούν οι Προέδροι των Κοινοτήτων αυτός δε ειδοποίησε καταλλήλως τους Προέδρους. Εγώ πράγματι έκαμα την πρόταση αυτή στους Ιταλούς και εισακούσθηκα, των Ιταλών ενεργησάντων την έρευνα και ανακαλυψάντων την πλαστότητα των αριθμών της απογραφής που ενήργησαν οι Βούλγαροι. Σ' όλες μου τις ενέργειες με εβοηθούσε πάρα πολύ και κάποιος ενωμοτάρχης Κασιόνι, ο οποίος ήταν από Ελληνίδα μάνα. Την άνοιξη 1942 αποπειράθηκαν να κάμουν Βουλγαρικήν λεγεώνα κατά τον τύπον της βλαχικής.

1943

Η εμφάνιση ανταρτών στα τέλη του 1942 και στις αρχές του 1943 άλλαξαν άρδην τη στάση των έντρομων Ιταλών. Στη Διδακτορική του Διατριβή ο Ραϋμόνδος Αλβανός, αναφέρει πως «η κρίση¹³⁹ των μέχρι τότε καλών σχέσεων μεταξύ ιταλικών και ελληνικών αρχών επισφραγίστηκε με την εκτέλεση, στις αρχές Μαρτίου του 1943, είκοσι ενός (21) Ελλήνων της Καστοριάς και τη σύλληψη σαράντα δύο (42) από τις θεωρούμενες ως σημαντικότερες προσωπικότητες της πόλης με την κατηγορία της συνεργασίας με τους αντάρτες ... Η δραματική¹⁴⁰ κατάσταση που περιήλθε ο ελληνικός πληθυσμός της περιοχής περιγράφεται και σε σημείωμα που έλαβε στις 16 Μαρτίου ο Αθανάσιος Χρυσόχου από τον μητροπολίτη Καστοριάς Νικηφόρο: «Μέτρα αυστηρότατα ελήφθησαν. Περιορισμοί, φυλακίσεις, εκτελέσεις, διώξεις, πυρπολήσεις υπό βουλγαριζόντων. Απειλαί διωγμοί, πείνα, τρομοκρατία αφάνταστος. Σπεύσατε προς βοήθειαν μας»

Στο βιβλίο του, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, ο Παπακυριακόπουλος αναφέρει πως «από τηλεφωνική¹⁴¹ συνδιάλεξη, την οποία παρακολούθησε κι ο νομάρχης Φλώρινας κ. Μπόνης, προέκυψε ότι ο Κάλτσεφ έστειλε χρήματα αξίας 100 χρυσών λιρών από Φλώρινα για διανομή στους αξιωματικούς του ιταλικού φρουραρχείου στην Καστοριά. Επιδίωξη η ίδρυση Βουλγάρικης αστυνομίας και Okhpana στην Καστοριά¹⁴² με σκοπό την ενσωμάτωση με τη Βουλγαρία... Επίσης το βουλγαρικό¹⁴³ κομιτάτο και διαμέσου της πρεσβείας στην Αθήνα, ασκεί ψυχολογική βία στους εκεί καταφυγόντες Σλαβόφωνους στρατιώτες από το Άργος Ορεστικό Θωμά Σικαβίτσα και Ιβανίδη (όπως και αρκετούς από την Έδεσσα) για να γίνουν πυρήνες βουλγαρικοί στη Μακεδονία. Τους εξαγγέλλεται: «Έλληνες να φοβούνται από εδώ και πέρα. Στη Μακεδονία θα βρείτε τον Κάλτσεφ προστάτη σας» και τους μοιράζει χρήματα, τρόφιμα

¹³⁸ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 47

¹³⁹ Ραϋμόνδου Αλβανού, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, σελ.224

¹⁴⁰ Ραϋμόνδου Αλβανού, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, σελ.227

Ο βουλγαροχαφίης Μιχ. Λιτσίκης όταν συνελήφθη από άνδρες της Αντίστασης, ομολόγησε ότι Ελλήνων που οπλοφορούσαν οι Βούλγαροι τους έβγαλαν τα μάτια και κατόπιν από πίσω τους σκότωσαν οι Ιταλοί.

¹⁴¹ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 39

¹⁴² Παναγιώτης Δημητράκης, Οι Γερμανικές Μυστικές υπηρεσίες στην Ελλάδα του Μεσοπολέμου και της Κατοχής, Ενάλιος, σελ. 83

¹⁴³ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 35

για να τους καταστήσει όργανά της, ενώ αντιδρούν οι βουλευτές Καλιγκάτσης και Γρηγοριάδης.

Στις 31 Οκτωβρίου 1943, ο Κάλτσεφ μετατίθεται στο φρουραρχείο Καστοριάς, ως αξιωματικός σύνδεσμος, με σκοπό την οργάνωση των εξοπλισμένων του κομιτάτου, στη δύσκολη αυτή ώρα καθώς η Ιταλία συνθηκολόγησε.

Κομιτάτο

Σύμφωνα με τις βουλγαρικές πηγές, που επικαλείται ο Σφέτας, ο Μιχαήλωβ κατέβαλε προσπάθειες να πείσει τις ιταλικές αρχές για την ανάγκη «εξοπλισμού και αυτοάμυνας των Βουλγάρων» στις περιοχές της Μακεδονίας, που τελούσαν υπό ιταλική κατοχή, ώστε να αντιμετωπιστεί η «αλβανική και η ελληνική τρομοκρατία». Η Ιταλία αρνήθηκε αρχικά να δεχτεί τον Μιχαήλωβ. Στις αρχές του 1943 ο τελευταίος ζήτησε τη βοήθεια του Πάβελιτς, ο οποίος σε επίσκεψη του στη Ρώμη κατάφερε να πείσει τους Μουσολίνι και Τσιάνο για την ανάγκη εξοπλισμού των Βουλγάρων. Η μεταβολή της ιταλικής στάσης συνδέεται άμεσα με τη δυναμική εμφάνιση των ανταρτών του ΕΛΑΣ στα τέλη του 1942 και στις αρχές του 1943 οι οποίοι αποτελούσαν απειλή για τους Ιταλούς. Πράγματι, η χρησιμοποίηση των κατά τόπους μειονοτήτων από τους Ιταλούς και τους Γερμανούς αποτελούσε πάγια πολιτική των Ιταλών και των Γερμανών προκειμένου να αντιμετωπίσουν τις αντιστασιακές ομάδες στα Βαλκάνια.

Το επίσημο βουλγαρικό κράτος, διατηρούσε επιφυλακτική στάση στο παραπάνω εγχείρημα εξοπλισμού. Αυτό προκύπτει και από τα: α) «Στις 6 Μαρτίου (1943) το Κομιτάτο¹⁴⁴ απήλυσε έκκληση προς τον διοικητή της βουλγαρικής μεραρχίας στο Μοναστήρι, συνταγματάρχη Ivan Marinov, στην οποία τονίζοταν ότι ο βουλγαρικός πληθυσμός εξεγέρθηκε εναντίον της ελληνικής διοίκησης και των ανταρτών και παρακαλεί να του παρασχεθεί βοήθεια σε τουφέκια, πυρομαχικά, άρβηλα, στολές και σε έμπειρους οπλαρχηγούς. Το Κομιτάτο ζήτησε επίσης από τη βουλγαρική κυβέρνηση και τον βασιλιά την ένωση της νοτιο-δυτικής Μακεδονίας με τη Βουλγαρία. Αλλά ο Marinov, χωρίς να έχει εντολή από το Υπουργείο Πολέμου, φάνηκε ιδιαίτερα επιφυλακτικός» β) «αντιπροσωπεία¹⁴⁵ του Κομιτάτου επισκέφθηκε τη Σόφια και συναντήθηκε με τον πρωθυπουργό Bogdan Filov, τον υπουργό Πολέμου Teodosij Daskalov και τον υπουργό Εξωτερικών Ivan Popov, χωρίς να αποσπάσει κάποια συγκεκριμένη υπόσχεση για βοήθεια, διότι το επίσημο βουλγαρικό κράτος δεν ήθελε να αναμιχθεί φανερά στα τεκταινόμενα στην ιταλική ζώνη κατοχής και γ) «στον περιφερειάρχη¹⁴⁶ Μοναστηριού, Dragomir Dimitrov, που επισκέφθηκε στις αρχές Μαρτίου τη Σόφια, ο Filov συνέστησε ο βουλγαρικός πληθυσμός να μην εμπλακεί στην κρίση που ανέκυψε στις ελληνο-ιταλικές σχέσεις, δ) σε επιστολή¹⁴⁷ του προς τους διοικητές της 5^{ης} βουλγαρικής στρατιάς (Σκόπια) Vasii Dojdev και της 15^{ης} μεραρχίας πεζικού (Μοναστήρι) Ivan Marinov ο Επιτελάρχης των βουλγαρικών ενόπλων δυνάμεων Αντιστράτηγος Konstantin Lukas τόνιζε χαρακτηριστικά: «Να παροτρυνθεί ο βουλγαρικός πληθυσμός της Καστοριάς ότι ο εξοπλισμός που του προτάθηκε από την πλευρά των Ιταλών και η εμπλοκή του στον αγώνα κατά των Ελλήνων ανταρτών είναι πράγματα επικίνδυνα για τους Βούλγαρους εκεί. Οι Βούλγαροι να μην επιτεθούν εναντίον του ελληνικού πληθυσμού και των ανταρτών- δεν είναι ακόμα καιρός γι' αυτό. Αν δεχτούν επίθεση από τους Έλληνες, να αμυνθούν όσο μπορούν, αλλά σε καμιά περίπτωση να μην προκαλούν. Να φυλάγουν τον οπλισμό τους μονάχα για προσωπική αυτοάμυνα σε απόλυτη ανάγκη. Όταν έρθει ο καιρός

¹⁴⁴ Σπυρίδων Σφέτας, Όψεις του Μακεδονικού ζητήματος στον 20ο αιώνα, Εκδόσεις Βάνιας, σελ. 89

¹⁴⁵ Σπυρίδων Σφέτας, Όψεις του Μακεδονικού ζητήματος στον 20ο αιώνα, Εκδόσεις Βάνιας, σελ. 89

¹⁴⁶ Σπυρίδων Σφέτας, Όψεις του Μακεδονικού ζητήματος στον 20ο αιώνα, Εκδόσεις Βάνιας, σελ. 89

¹⁴⁷ Σπυρίδων Σφέτας, Η ίδρυση και η δράση της Οχράνας (1943-44) στη Δυτική και Κεντρική Μακεδονία στα πλαίσια της πολιτικής της VMRO και των Ιταλο-γερμανικών Αρχών Κατοχής, σελ. 352

για ενεργό δράση, θα τους λεχτεί από τις βουλγαρικές αρχές. Να μην υπόκεινται σε ξένες επιρροές» και δ) κατά το Ραϋμόνδο Αλβανό «αποκαλυπτική¹⁴⁸, για το πώς βλέπανε οι Βούλγαροι τον οπλισμό των κομιτατζήδων, είναι η εμπιστευτική έκθεση της περιφερειακής διοίκησης Μοναστηρίου προς τον βούλγαρο πρωθυπουργό στις 17/4/43, κατά την οποία καταδικάζεται η «αναποτελεσματική αντιμετώπιση» του αντάρτικου από τους Ιταλούς και τονίζεται ο ενθουσιασμός των Σλαβόφωνων κατοίκων της περιοχής από τον εξοπλισμό τους. Ο συντάκτης της αναφοράς τονίζει το γεγονός πώς «οι Ιταλοί χρησιμοποιούν τον πληθυσμό μας σαν τσιμπίδα εναντίον των ανταρτών χάρι στην αφέλεια του, τη μεγαλοκαρδία του, την εντιμότητα του»

Γιατί εντάχθηκαν πολίτες στο κομιτάτο:

Είναι ανάγκη να γίνει διάκριση των Σλαβόφωνων σε Ελληνόφρονες (γραιοκόμιοι) και Βουλγαρόφρονες. Ανάμεσα στις πιθανές αιτίες εξοπλισμού των Σλαβόφωνων και κυρίως του Βουλγαρόφρονων θα πρέπει ίσως να εκτιμηθούν και οι παρακάτω.

- 1) Μία από τις αιτίες είναι οργανωμένη προσπάθεια της βουλγαρικής προπαγάνδας με την αποστολή ικανών στελεχών και ο προσεταιρισμός άλλων αυτόχθονων. Έτσι στο βιβλίο του, Φαρδύκαμπος, ο Ζαχαρίας Δρόσος αναφέρει «η βουλγαρική¹⁴⁹ φασιστική κλίκα και ιδιαίτερα το Σώμα Στρατού που ήταν σύμμαχος των Γερμανών δεν αρκέστηκε στην κατάληψη της Ανατολικής Μακεδονίας. Κατέβαλε προσπάθεια να προπαγανδίσει ανάμεσα στους Σλαβόφωνους πληθυσμούς της Δυτικής Μακεδονίας με σκοπό την απόσπαση τμημάτων της Μακεδονίας από την Ελλάδα. Για το σκοπό αυτό έστειλε στην Καστοριά και στη Φλώρινα δυο αξιωματικούς του βουλγαρικού στρατού, τον Κάλτσεφ και τον Ντήμτσεφ, για να οργανώσουν την προπαγάνδα. Αυτοί ήρθαν σε επαφή με ορισμένους ανθρώπους τυχοδιώκτες και καιροσκόπους, οι οποίοι ανέλαβαν να δημιουργήσουν ένοπλες ομάδες κομιτατζήδων. Τον εξοπλισμό τους ανέλαβαν οι δυο αξιωματικοί. Οι ομάδες άρχισαν το ανθελληνικό τους έργο στα χωριά Λακκόματα, Βασιλειάδα, Κολοκυθού, Ποριά, Μεσοποταμιά και άλλα, ιδιαίτερα σ' αυτούς που δεν συμφωνούσαν με τα σχέδιά τους. Αρχηγοί των ομάδων: ο Πασχάλης Καλιμάνης, ο Ναούμ Παπαχρήστος, ο Χρήστος Βασιλειάδης, ο Πέτρος Σιστοβάρης, ο Κιοσές και άλλοι...». Επίσης «κατάσκοπος¹⁵⁰ των Συμμάχων στη βουλγαρική πρεσβεία στην Αθήνα, προήγγειλε στο νομάρχη Σπηλιώτη ότι ο Κάλτσεφ «ξέρει να κάνει καλά τη δουλειά του» και ότι έχει περιβληθεί αυτός με ευρεία δικαιοδοσία από το βουλγαρικό επιτελείο.
- 2) Το περιεχόμενο της προπαγάνδας, αλλά και οι απειλές. Στο βιβλίο του, Η ίδρυση και η δράση της Οχράνας (1943-44) στη Δυτική και Κεντρική Μακεδονία στα πλαίσια της πολιτικής της VMRO και των Ιταλο-γερμανικών Αρχών Κατοχής, ο Σπ. Σφέτας αναφέρει, «Αυτή¹⁵¹ ήταν κυρίως η προπαγάνδα του Kalcen προς τους χωρικούς κατά την περιοδεία του στο νομό Καστοριάς. Για να σώσετε τα κεφάλια σας από τους Έλληνες εθνικιστές πρέπει να εξοπλιστείτε. Με τον αγώνα αυτόν θα ολοκληρώσουμε το έργο του Ίλιντεν, θα δοθεί η δυνατότητα με την άδεια της Γερμανίας να ενωθεί η Μακεδονία. Εμείς ως Βουλγαρο-Μακεδόνες και το βουλγαρικό κράτος δεν αγωνιζόμαστε κατά της Ρωσίας και κατά των κομμουνιστών. Έχουμε ισχυρούς πολιτικούς. Αν νικήσει η Ρωσία, δεν θα τιμωρηθούμε, εφόσον δεν πολεμάμε εναντίον της. Δεν υπάρχουν Έλληνες κομμουνιστές. Όλοι είναι εθνικιστές και αγγλόφιλοι. Το ΕΑΜ δεν δίνει τίποτα στους Μακεδόνες». Επίσης στο βιβλίο του, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία , ο

¹⁴⁸ Ραϋμόνδου Αλβανού, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, σελ.223

¹⁴⁹ Ζαχαρίας Δρόσος, Φαρδύκαμπος, Αθήνα, 1984, Ζαχαρίας Δρόσος, σ.194-195

¹⁵⁰ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 56

¹⁵¹ Σπυρίδων Σφέτας, Η ίδρυση και η δράση της Οχράνας (1943-44) στη Δυτική και Κεντρική Μακεδονία στα πλαίσια της πολιτικής της VMRO και των Ιταλο-γερμανικών Αρχών Κατοχής, σελ. 359

Παπακυριακόπουλος γράφει πως «Παρήγγειλε¹⁵² (Ο Κάλτσεφ), μέσω του διερμηνέα των Γερμανών Ξεσφίγγη, στο νομάρχη Μέξα τηλεφωνικά να μην προχωρήσει στην Καστοριά, διότι εκεί είναι Βουλγαρία και δεν εθύνεται για τη ζωή του. Ο ίδιος (ο Κάλτσεφ) απολογήθηκε ότι νόμισε πως ο νομάρχης Μέξας πήγαινε στα βουλγαρικά σύνορα. Τελικά ο νομάρχης δεν παρενοχλήθηκε στη μετάβαση του στην Καστοριά για ανάληψη των καθηκόντων. Με βεβαίωση όμως και του Ραβάλλι οι απόπειρες δολοφονίας κατά του νομάρχη Μέξα έφτασαν στις τέσσερις».

- 3) Η ταύτιση με τον ισχυρό. Στο βιβλίο του ο Παπακυριακόπουλος αναφέρει, «Οι κομιτατζήδες¹⁵³ διαταγή ακόμη και των Γερμανών να απολύσουν δύο Έλληνες δημόσιους υπαλλήλους τους οποίους είχαν φυλακίσει, δεν δέχτηκαν να την εκτελέσουν αν δεν τους διέτασσε ο Κάλτσεφ»
- 4) Ο διαχωρισμός των γηγενών. Στην έκθεσή¹⁵⁴ του «Έκθεσις περί της εν Καστορία καταστάσεως από της κηρύξεως του αξονομακεδονικού κομιτάτου και εντεύθεν» προς τον αξιότιμον κύριον Γενικόν Γραμματέα Υπουργείου Εσωτερικών, στις 28 Μαΐου 1943, αναφέρεται: «Επί του ελληνικού πτώματος είχαν αρχίσει να ασχημονεί και η θρασίτης οργάνων της βουλγαρικής προπαγάνδας, παρ' ών οργάνων παρεσύροντο εις αντεθνικάς κινήσεις και ενεργείας εις σχετικώς ικανόν αριθμόν και οι χωρικοί της περιφερείας. Εκηρύχθη ένας πόλεμος κατά των προσφύγων της υπαίθρου οίτινες έγιναν τα θύματα των διαφόρων καταδόσεων εκ μέρους Βουλγαροφρόνων και ούτω επήλθε χάσμα μεταξύ γηγενών και προσφύγων ώστε μετ' ου πολύ η κατοχή να χρησιμοποιήσει τους μεν κατά τους δε, ιδίως όμως τους Βουλγαρόφρονας κατά των προσφύγων...»
- 5) Στη ρευστή κατάσταση που επικρατούσε στην Ελλάδα της Κατοχής κι ιδιαίτερα στο Νομό Καστοριάς, οι κάτοικοι έπρεπε να πάρουν θέση. Έτσι σύμφωνα με την διπλωματική εργασία της Αποστόλου¹⁵⁵ Βερόνικα-Στυλιανή, εμφανίζονται «Σλαβόφωνοι Παιοζήδες γκρεκομάνοι, βουλγαρίζοντες Σλαβόφωνοι κομιτατζήδες, Έλληνες δεξιοί Παιοζήδες, Έλληνες Εαμίτες αριστεροί και Σλαβόφωνοι Σνοφίτες αριστεροί». Όλοι αυτοί ανταγωνίζονται για το μονοπώλιο της βίας και την απόκτηση της τοπικής εξουσίας. Οι Σλαβόφωνοι πληθυσμοί παίρνουν κατά βάση δύο θέσεις. Είτε συντάσσονται υπέρ της προσάρτησης της Μακεδονίας στη Βουλγαρία (πρόκειται κυρίως για όσους οικειοθελώς στελέχωναν το κομιτάτο) είτε, και αυτό μέσω της προπαγάνδας του κυρίαρχου στην περιοχή το 44-45 ΕΑΜ, υπέρ της αυτονομησης της Μακεδονίας και της ένταξης τους σε μία ξεχωριστή εθνική ομάδα. Η δεύτερη ομάδα ήταν και η πιο περιορισμένη»
- 6) Για οικονομικά οφέλη. Στο βιβλίο του, Ο ατίθασος ταγματάρχης, ο Αργύρης Κοβάτσης αναφέρει, «Στην Καστοριά¹⁵⁶ ο Βούλγαρος Κάλτσεφ επέδρασε πολύ στο να παρασυρθούν πολλοί Σλαβομακεδόνες και να οπλιστούν εναντίον του ΕΛΑΣ. Μόλις κατάφεραν να οπλίσουν τους πρώτους, τους έπαιρναν οι Ιταλοί μαζί τους σε επιχειρήσεις και τους ωθούσαν σε πλιάτσικο στα «ελληνικά χωριά». Ελληνικά χωριά θεωρούνταν αυτά που δεν είχαν κομιτατζήδες, ανεξάρτητα τι πληθυσμός ζούσε σε αυτά. Σε πολλά χωριά οι κομιτατζήδες «ξεγύμνωναν» τον κόσμο. Έπαιρναν τα ζώα και ό,τι τους άρεσε από τα σπίτια, όπως ραπτομηχανές, ενδύματα, μαγειρικά σκεύη κ.ά. Το ΚΚΕ έστειλε σε πολλά χωριά διαφωτιστές να εξηγήσουν στον κόσμο τους σκοπούς του Κομιτάτου και να μην δεχτούν όπλα. Αυτοί που πήραν να τα καταθέσουν ή να έρθουν στον ΕΛΑΣ μαζί με τα όπλα τους.

¹⁵² Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 55

¹⁵³ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 56

¹⁵⁴ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

¹⁵⁵ Αποστόλου Βερόνικα-Στυλιανής, Όψεις του κοινωνικού βίου στην πόλη της Καστοριάς την περίοδο της Κατοχής 1941-1944, Διπλωματική εργασία, σελ. 27

¹⁵⁶ Αργυρίου Κοβάτση ή Δημητρίου, Ο ατίθασος ταγματάρχης, Νοέμβριος 2009, σελ. 23

- 7) Οι φημολογίες που κυοφορούνταν. Από τα πρώτα ενδιαφέροντα του κοιμιτάτου και κατ' άλλους Οχράνα, ήταν να οπλίσει τους βουλγαρόφρονες. Έτσι σε κάθε χωριό συστήθηκε ένοπλη ομάδα. Προπαγανδίζονταν επίσης ότι σύντομα επίκειται η κατάληψη της Δυτικής Μακεδονίας από το βουλγαρικό στρατό. Στο βιβλίο του, Το βουλγαρικό όργιο αίματος εις την Δυτικήν Μακεδονίαν 1941-1944, ο Γρηγορίου αναφέρει «Οι βουλγαρόφρωνι¹⁵⁷ κοιμιτατζήδες Βασίλειος Αλεξόπουλος, σύνδεσμος και ταχυδρόμος άλλοτε του Μιχαήλωφ, ο Λάζαρος Μποζίνης, ο Πασχάλης Μητρόπουλος, ο Πασχάλης Καλιμάνης κι οι αδελφοί Παντελής, Δημήτριος, ο Κύριλλος Παπαβασιλείου, ο Γεώργιος Βλάχος, ο Αριστείδης Γκουρπιδάρης, ο Περικλής Ινδρούκτωρ, ο Ιωάννης Ναύλου, ο Ευάγγελος Μαρκόπουλος, ο Φώτιος Κεραμίδας, ο Δημήτριος Σιαλαπούτης, ο Θεοχάρης Ζήσος, ο Δημήτριος Σίσκος, ο Αντώνιος Λαζαρίδης, ο Ιωάννης Σίσκος, οι Σπύρος και Αναστάσιος Λαζαρίδης, ο Βασίλης Τέλης, ο Χρήστος Στάμκος, ο Παναγιώτης Βλάχος, ο Χρήστος Κίτσος, οι Αντώνιος και Ιωάννης Μακρής, ο Α. Κοσμάς, ο Χρήστος Ρούκας, ο Ναούμ Πέιος κι άλλοι αποτελούν τα κυριότερα στελέχη του επιτελείου Κάλτσεφ...Και επικεφαλής όλως ο περιβόητος Γκότσεφ.»
- 8) Οι βιοτικές ανάγκες, καθώς σύμφωνα με τον Αντωνίου: «Η πείνα¹⁵⁸ ώθησεν ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού να υπογράψη δηλώσεις, ότι επιθυμεί τη βουλγαρικήν κυριαρχίαν, εις την περιφέρειαν Καστοριάς και πολλούς να εγγραφώσιν εις την βουλγαρικήν Λέσχην Θεσσαλονίκης, η οποία τους εφωδίαζεν με βουλγαρικάς ταυτότητας, επί των οποίων το ονοματεπώνυμο εξεβουλγαρίζετο. Δια του τρόπου αυτού ηδύναντο να κυκλοφορούν ελευθέρως επί των βουλγαροκρατούμενων περιοχών Ελλάδος και Σερβίας»,
- 9) Στην παραπάνω αιτία θα πρέπει κανείς να συμπεριλάβει και τις απειλές άμεσες ή έμεσες που αφορούσαν τη ζωή, την ύπαρξη της οικογένειας, της δήμευσης της περιουσίας ή της εξορίας.
- 10) Η βουλμία για πλούτο από την εκμετάλλευση του δικαιώματος για τη δυνατότητα μαύρης αγοράς. Ο Παπακυριακόπουλος στο βιβλίο του γράφει, «Οι Βούλγαροι¹⁵⁹ αποζημιώνονταν με τη μαύρη αγορά στην ύπαιθρο, εξαιτίας του οποίου σημειώθηκαν και κρούσματα δηλητηριάσεως καθώς πουλούσαν και ψοφίμια».
- 11) Η επιθυμία για διατήρηση των κεκτημένων. Στη Διδακτορική του Διατριβή ο Ραϋμόνδος Αλβανός, γράφει «Στη Βασιλειάδα¹⁶⁰, ένα από τα προπύργια των κοιμιτατζήδων, οι αρχηγοί του Κομιτάτου ήταν κυρίως αγρότες με σχετικά μεγάλες ιδιοκτησίες γης. Ήταν κατά κάποιον τρόπο οι «κομματάρχες» του βουλγαρικού κόμματος, αυτοί που υπόσχονταν ότι με την προσάρτηση της περιοχής στη Βουλγαρία θα άλλαζε προς το καλύτερο η ζωή για τους Σλαβόφρονους κατοίκους της περιοχής. Σε κάθε χωριό που εξοπλίστηκε από το Κομιτάτο υπήρχε ένας τέτοιος πυρήνας, ορισμένοι κάτοικοι του χωριού με επιρροή, που όπλισαν τους υπόλοιπους. Οι ηγετικοί αυτοί πυρήνες σε κάθε χωριό, σε πολλές περιπτώσεις, ήταν οι ίδιοι άνθρωποι που είχε εξορίσει το Μεταξικό καθεστώς»
- 12) Η επιθυμία για μία καλύτερη ζωή μέσω της διατήρησης της δικής τους γλώσσας. «Αυτό¹⁶¹ στο οποίο αποβλέπουν (οι Σλαβόφρωνι) δεν είναι τόσο μια δική τους εθνικότητα όσο η ελευθερία να μιλούν τη γλώσσα τους, να ζήσουν ανενόχλητοι και να απολαμβάνουν μια καλύτερη ζωή» υπογραμμίζει ο Άγγλος αξιωματικός Evans

¹⁵⁷ Εμ. Γρηγορίου, Το βουλγαρικό όργιο αίματος εις την Δυτικήν Μακεδονίαν 1941-1944, Πυρσός 1947, σελ. 27

¹⁵⁸ Κων. Αντωνίου,, Η Σλαυική και κομμουνιστική επιβουλή και η αντίσταση των Μακεδόνων, Θεσσαλονίκη 1950, σελ. 62

¹⁵⁹ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 47

¹⁶⁰ Ραϋμόνδου Αλβανού, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, σελ.237

¹⁶¹ Andrew Rossos, The Macedonians of Aegean Macedonia, σελ. 298

- 13) Οι διακρίσεις που είχαν υποστεί. Όπως έγραφε¹⁶² τοπικός κομματάρχης προς τον Φίλιππο Δραγούμη το καλοκαίρι του 1937: «Ο κόσμος όλος έχει φθάσει σε απελπισίαν, έφθασαν σε σημείον οι Έλληνες να γίνουν Βούλγαροι διότι όλους [ο νομάρχης Τσαχτσίρας] αποκαλεί Βουλγάρους και κανέναν δε σέβεται. Μας χάλασε όλην την εργασίαν που είχομεν κάμνει εδώ». Αλλά και ο καταγόμενος από το Άργος Ορεστικό, φαρμακοποιός, Αριστοτέλης Λιάκος έγραφε «πολύ κακώς επί τόσες δεκαετίες τους φέρονταν (Σλαβόφωνους) όλοι ως Βούλγαροι», ΑΦΔ, 68.1 εγγρ. 28.
- 14) Τις αδικίες εις βάρος τους και τον αποκλεισμό διατυπώνει κι ο Χρυσόχοου¹⁶³ «αι αδικίαι αύται παρουσίασαν νέας αφορμάς δημιουργίας προσφόρου εδάφους δράσεως της προπαγάνδας, ήτις, ελάχιστα θιγείσα εκ των γενομένων εκτοπισμών, εκαλλιέργησεν εις τας οικογενείας και τους συγγενείς των εκτοπισθέντων μίσος, συνεπαγόμενον έφεσιν εκδικήσεως. Εδημιουργήθη ούτω νέα τάξις ηδικημένων, οίτινες λόγω της εμφανούς πλέον υποψίας προς αυτούς του ελληνικού κράτους ωθήθησαν ήδη εις τας αγκάλας της βουλγαρικής προπαγάνδας, ήτις επύκνωσεν ούτω τας τάξεις των φίλα προσκείμενων προς την βουλγαρικήν ιδεολογίαν»
- 15) Τις διώξεις που είχαν υποστεί. Στη Διδακτορική του Διατριβή ο Ραϋμόνδος Αλβανός αναφέρει πως «Πέρα¹⁶⁴ από τους κομμουνιστές, οι ελληνικές αρχές προέβαιναν και σε διώξεις αυτών που θεωρούνταν βουλγαρίζοντες. Σύμφωνα με τον Παρμενίωνα Παπαθανασίου, οι βουλγαρίζοντες «έτρεχαν να καταφύγουν στη βουλγαροκρατούμενη σερβική Μακεδονία», λόγω της δράσης ένοπλων ομάδων, στην ηγεσία των οποίων τοποθετήθηκαν μόνιμοι και έφεδροι αξιωματικοί, καθώς και «εκλεκτοί οπλαρχηγοί γνώσται των περιοχών». Αντίστοιχα, ο Κωτσόπουλος αναφέρεται σε «μεικτά αποσπάσματα Γερμανών και χωροφυλάκων», οι οποίοι προέβησαν σε ομαδικές συλλήψεις, το καλοκαίρι και το φθινόπωρο του 1941, στο Καλοχώρι και σε άλλα χωριά της Καστοριάς και της Φλώρινας διότι ήθελαν να εκδικηθούν τους Σλαβόφωνους που στην αρχή της Κατοχής προέβησαν σε φιλοβουλγαρικές εκδηλώσεις.
- 16) Η απαλλαγή από τα δεινά που το δικτατορικό καθεστώς του Μεταξά τους είχε επιβάλλει από την απαγόρευση της γλώσσας, τις αδικίες στη διανομή των κτημάτων και τις αντεγκλήσεις με τους πρόσφυγες έως και την εξορία κατά τη διάρκεια του ελληνοϊταλικού πολέμου. Στο βιβλίο, Η δράσις της βουλγαρικής προπαγάνδας, ο Χρυσόχοου γράφει πως «τα σφάλματα¹⁶⁵ της ελληνικής διοικήσεως κατά το παρελθόν, αι απελάσεις, τα παράπονα κατά των αρχών και της χωροφυλακής, καλλιεργηθέντα και εκμεταλλευθέντα υπό της προπαγάνδας εν συνδυασμώ με την αναμενόμενην επέκτασιν της βουλγαρικής διοικήσεως και τας υποσχέσεις κατασχέσεως και διανομής των περιουσιών και των γαιών των προσφύγων και των λοιπών εκδιωχθησομένων Ελλήνων, προσείλκυσαν ικανόν αριθμόν γηγενών κατοίκων του σλαυοφώνου στοιχείου, προς το οποίον ενέπνευσαν το μίσος και την εκδίκησιν κατά παντός ελληνικού»
- 17) Η ρευστή συνείδηση ορισμένων. Σε έκθεσή του το 1930 ο Νομάρχης Φλώρινας Καλλιγιάς διατυπώνει το συμπέρασμα πως, «η πλειοψηφία των σλαβοφώνων είχε ελαστική συνείδηση αλλά υπήρχε και μια μερίδα σλαβοφώνων που «θα ηδυνάμεθα να ονομάσωμεν εμπιστευτικώς εθνικήν βουλγαρικήν μειονότητα». Αλλά και «Βασικότερος¹⁶⁶ παράγοντας που επηρέασε την επιλογή των Σλαβοφώνων που εντάχθηκαν στο Κομιτάτο

¹⁶² Ραϋμόνδου Αλβανού, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, σελ.234

¹⁶³ Αθανάσιος Χρυσόχοου, Η δράσις της βουλγαρικής προπαγάνδας, τεύχος Α, 1941 και 1942, σελ. 15

¹⁶⁴ Ραϋμόνδου Αλβανού, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, σελ. 207

¹⁶⁵ Αθανάσιος Χρυσόχοου, Η δράσις της βουλγαρικής προπαγάνδας, τεύχος Α, 1941 και 1942, σελ. 17

¹⁶⁶ Ραϋμόνδου Αλβανού, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, σελ.231

ήταν σύμφωνα με ορισμένους Βούλγαρους και Έλληνες ιστορικούς η βουλγαρική τους συνείδηση. Σύμφωνα με τον σημαντικότερο ίσως μελετητή του Μακεδονικού, τον Ευάγγελο Κωφό, η πλειοψηφία των Σλαβόφωνων της περιοχής ένωσαν Βούλγαροι και για αυτό το λόγο εντάχθηκαν στο Κομιτάτο»

- 18) Η αδυναμία συγκράτησης από τη βουλγαρική προπαγάνδα. Στη Διδακτορική του Διατριβή ο Ραϋμόνδος Αλβανός αναφέρει πως «Οι συνειδητά¹⁶⁷ ελληνόφρονες Σλαβόφωνοι (ή με την ορολογία των αντιπάλων τους: «οι γκρεκομάνοι») αποτέλεσαν μια κοινωνική κατηγορία με μεγάλη σημασία που δεν κατάφερε τελικά να αποτελέσει την ηγεσία της Σλαβόφωνης κοινότητας κατά την περίοδο της Κατοχής, αποτρέποντας την από τη συμμετοχή της στο Κομιτάτο (όπου αυτό αναπτύχθηκε), και οδηγώντας την έτσι προς την ενσωμάτωση στην υπόλοιπη ελληνική κοινωνία».
- 19) Οι φημολογίες για έλευση βουλγαρικού στρατού και κατ' επέκταση η υπαγωγή στη Βουλγαρία. Στη Διδακτορική του Διατριβή ο Ραϋμόνδος Αλβανός αναφέρει πως «Έντονος ήταν οι φήμες¹⁶⁸ ότι η περιοχή της Δυτικής Μακεδονίας θα βρισκόταν υπό βουλγαρική Κατοχή, κάτι που ενθουσίαζε τους Σλαβόφωνους πολλών χωριών, οι οποίοι ανάρτησαν βουλγαρικές σημαίες και ετοίμαζαν ασπίδες υποδοχής του βουλγαρικού στρατού».
- 20) Και βέβαια ίσως ένας συνδυασμός από τις προαναφερθείσες αιτίες

Πόσοι εντάχθηκαν

Ο μέγιστος αριθμός των ένοπλων ανδρών του κομιτάτου την άνοιξη του 1943 θα πρέπει να έφτανε τους 1.600 άνδρες περίπου. Οι πεντακόσιοι (500) περίπου στα «κινητά αποσπάσματα» και οι υπόλοιποι είχαν επιφορτιστεί με το έργο της φρούρησης των χωριών τους.

Στη Διδακτορική του Διατριβή ο Ραϋμόνδος Αλβανός αναφέρει πως «Αν δεχτούμε¹⁶⁹ τη βουλγαρική εκτίμηση του αριθμού των κομιτατζήδων σε 1.600, καθώς και το ότι ο αριθμός των σλαβοφώνων του νομού ήταν μεταξύ 22.327 και 25.676 τότε το ποσοστό των σλαβοφώνων του νομού, που εντάχθηκε στο πλευρό των ιταλικών δυνάμεων σε σχέση με τον πληθυσμό ήταν μεταξύ 6,23% και 7,16%. Το πραγματικό ποσοστό όμως ήταν μικρότερο αφού στον αριθμό των 1.600 κομιτατζήδων φαίνεται ότι συμπεριλαμβάνονταν και οι κομιτατζήδες της επίσης ιταλοκρατούμενης περιοχής των Πρεσπών... Το ποσοστό αυτό δεν ήταν παντού ενιαίο καθώς σε ορισμένα χωριά οι οπλισμένοι έφθαναν μέχρι και το 30% του αντρικού πληθυσμού ενώ σε άλλα χωριά η παρουσία τους ήταν μηδαμινή»

Στο βιβλίο του, Η ίδρυση και η δράση της Οχράνας (1943-44) στη Δυτική και Κεντρική Μακεδονία στα πλαίσια της πολιτικής της VMRO και των Ιταλο-γερμανικών Αρχών Κατοχής, ο Σπ. Σφέτας αναφέρει πως «η ίδρυση¹⁷⁰ του «Πρώτου¹⁷¹ Μακεδονικού Τάγματος» στην Καστοριά, όπου μέχρι τα τέλη Ιουνίου (1943) εξοπλίστηκαν 3.000 χωρικοί, είχε ανατεθεί στον Ivan Motikarov, που όμως συναντούσε πολλές δυσκολίες λόγω της δράσης του ΕΛΑΣ. Για το λόγο αυτό ο Dimceν απέστειλε ενίσχυση 500 ανδρών από την Έδεσσα στην Καστοριά, ώστε να καταστεί δυνατή η συγκρότησή του... Όπλα είχαν δοθεί στα χωριά Βασιλειάδα, Σκλήθρο, Βαρικό, Αετός, Ασπρόγεια, Περικοπή, Πεδινό και σε άλλα».

¹⁶⁷ Ραϋμόνδου Αλβανού, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, σελ.245

¹⁶⁸ Ραϋμόνδου Αλβανού, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, σελ. 197

¹⁶⁹ Ραϋμόνδου Αλβανού, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, σελ.229

¹⁷⁰ Σπυρίδων Σφέτα, Η ίδρυση και η δράση της Οχράνας (1943-44) στη Δυτική και Κεντρική Μακεδονία στα πλαίσια της πολιτικής της VMRO και των Ιταλο-γερμανικών Αρχών Κατοχής, σελ. 370

¹⁷¹ Το «Δεύτερο Μακεδονικό Τάγμα» υπό τον Ivan Iliev ιδρύθηκε τον Αύγουστο του 1944 στο Ξυνό Νερό με ενισχύσεις που στάλθηκαν πάλι από τον Dimceν. Αριθμούσε περίπου 250 άνδρες.

Σε ποιες περιοχές εξαπλώθηκε το κομιτάτο;

Οι περιοχές όπου το κομιτάτο βρήκε πρόσφορο έδαφος ήταν ολόκληρος σχεδόν ο Νομός Καστοριάς (και η περιοχή Πρεσπών), με μικρές ανταποκρίσεις στα νότια και νοτιοδυτικά της πόλης της Καστοριάς, όπου είχε αρχίσει να αναπτύσσεται η αντίσταση ή είχε ισχυρά ερείσματα το ΚΚΕ. Στη Διδακτορική του Διατριβή ο Ραϋμόνδος Αλβανός αναφέρει πως «στο χωριό Χιλιόδενδρο¹⁷² οι προσπάθειες για εξοπλισμό των Σλαβόφωνων κατοίκων δεν είχαν αποτέλεσμα γιατί υπήρχε στο χωριό παρουσία κομμουνιστών με σημαντική επιρροή. Η παρουσία στο Χιλιόδενδρο τουρκόφωνων ποντίων οδήγησε σε μια συμμαχία μεταξύ των ντόπιων Σλαβόφωνων του χωριού και των μικρασιατών προσφύγων, υπό τη σκέπη του ΕΑΜ, εναντίον των τουρκόφωνων κατοίκων του χωριού οι οποίοι (όπως και στην υπόλοιπη Μακεδονία) αντιτάχθηκαν στην Αντίσταση».

Ο Τάσος Κωστόπουλος σε άρθρο του αναφέρει πως «χωριά¹⁷³ που θεωρούνταν «ελληνόφρονα» κατά το Μεσοπόλεμο ήταν από τα πρώτα που οπλίστηκαν στο Κομιτάτο ενώ άλλα χωριά που θεωρούνταν «βουλγαρίζοντα» αντιστάθηκαν στον εξοπλισμό»

Πώς εξοπλίστηκε το κομιτάτο;

Αν και το επίσημο βουλγαρικό κράτος διατήρησε επιφυλακτική στάση, όπως προαναφέραμε, απέναντι στο αξιωμακεδονικό κομιτάτο, όπως γράφει ο Σπ. Σφέτας, στο βιβλίο του Όψεις του Μακεδονικού ζητήματος στον 20^ο αιώνα, «ηθική¹⁷⁴ υποστήριξη και ανθρωπιστική βοήθεια εξασφάλισε ωστόσο η αντιπροσωπεία του Κομιτάτου από τη VMRO και τη φοιτητική οργάνωση Sar, που διοργάνωσαν και συγκέντρωσαν συμπαραστάση με το σύνθημα «όλα για την Καστοριά... Οπλισμό¹⁷⁵ παρείχαν σε πρώτη φάση οι Ιταλοί. Κυρίως με όπλα του πρώην ελληνικού στρατού εξοπλίστηκαν μέχρι τα μέσα Απριλίου 1943 (χίλιοι εξακόσιοι) 1.600 βουλγαρίζοντες... Οι Οχρανίτες φορούσαν δίκωχο με τα αρχικά «IBK SIM» - Italo-Balgarski Komitet, Svoboda ili Smart- Ιταλο-Βουλγαρικό Κομιτάτο, «Ελευθερία ή Θάνατος», από μίμηση του εμβλήματος της VMRO του Μεσοπολέμου... Στα μέσα Απριλίου¹⁷⁶ 1943 τα αμετακίνητα αποσπάσματα αποτελούνταν από 598 άνδρες, που κατανεμήθηκαν σε 15 ζώνες: 1→Πυξός, 2→Άγιος Γερμανός, 3→Ανταρτικό, 4→Βατοχώρι, 5→Μακροχώρι, 6→Καλοχώρι, 7→Χάλαρα, 8→Μεσοποταμία, 9→Καστοριά, 10→Βασιλειάδα, 11→Κρανοχώρι, 12→Πεντάβρυσος, 13→Κορησσός, 14→Αγία Άννα, 15→Άργος Ορεστικό. Τα μετακινούμενα αποσπάσματα αποτελούνταν από 526 άνδρες και είχαν κατανεμηθεί στις ζώνες της Καστοριάς, του Άργους Ορεστικού, του Καλοχωρίου, της Μεσοποταμίας και της Κορησσού. Άλλοι 500 χωρικοί είχαν επίσης όπλα, προφανώς ως εφεδρικές δυνάμεις. Έτσι, συμπληρώθηκε ο αριθμός των 1.600 περίπου ενόπλων ανδρών».

Στο βιβλίο του Όψεις του Μακεδονικού ζητήματος στον 20^ο αιώνα, ο Σπ. Σφέτας γράφει «Για να έχει¹⁷⁷ σαφή εικόνα της κατάστασης, το νομό Καστοριάς επισκέφθηκε τον Απρίλιο (1943) ο Περιφερειάρχης Μοναστηριού Dimitrov με τη συνοδεία του Ivanov. Περίοδευσε πολλά χωριά, συνομίλησε με τον Venier, με πολλούς Οχρανίτες και συνέταξε έκθεση για ενημέρωση της βουλγαρικής κυβέρνησης. Η κατάσταση παρουσιάστηκε κάθε άλλο παρά ως ρόδινη. Οι Ιταλοί, με εξαίρεση το μετακινούμενο απόσπασμα της Καστοριάς, αδιαφορούσαν για τον επισιτισμό των Οχρανιτών και τη συντήρηση των οικογενειών τους, με αποτέλεσμα οι Οχρανίτες να επιτάσσουν τις περιουσίες Ελλήνων και γραικομάνων. Ο ιταλικός στρατός είχε οχυρωθεί στην Καστοριά. Μόλις οι Οχρανίτες εντόπιζαν αντάρτικα σώματα,

¹⁷² Ραϋμόνδου Αλβανού, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, σελ.230

¹⁷³ Αξιωμακεδονικό Κομιτάτο και Οχράνα (1943-1944): μια πρώτη προσέγγιση, Αρχαιοτάξιο, τεύχος 5, Μάιος 2003, σελ. 40

¹⁷⁴ Σπυρίδων Σφέτας, Όψεις του Μακεδονικού ζητήματος στον 20ο αιώνα, Εκδόσεις Βάνιας, σελ. 89

¹⁷⁵ Σπυρίδων Σφέτας, Όψεις του Μακεδονικού ζητήματος στον 20ο αιώνα, Εκδόσεις Βάνιας, σελ. 90

¹⁷⁶ Σπυρίδων Σφέτας, Όψεις του Μακεδονικού ζητήματος στον 20ο αιώνα, Εκδόσεις Βάνιας, σελ. 92

¹⁷⁷ Σπυρίδων Σφέτας, Όψεις του Μακεδονικού ζητήματος στον 20ο αιώνα, Εκδόσεις Βάνιας, σελ. 92

ενημέρωναν τον Venier που με τη δύναμη του πυροβολικού ή της αεροπορίας προσπαθούσε να καταδιώξει τους αντάρτες, χωρίς ωστόσο να αναλάβει σοβαρή εκκαθαριστική επιχείρηση στην ύπαιθρο. Οι Οχρανίτες υποδεικνυαν στον Venier τα σπίτια των Ελλήνων και των «κακών Βουλγάρων», δηλαδή των ελληνοφρόνων Σλαβόφωνων, που καταστρέφονταν από την ιταλική αεροπορία και το πυροβολικό... Οι αντάρτες προέβαιναν με τη σειρά τους σε αντίποινα και σε απαγωγές βουλγαριζόντων, ως μέσου πίεσης για την απελευθέρωση Ελλήνων που αιχμαλωτίστηκαν από την Οχράνα».

Στο βιβλίο του Όψεις του Μακεδονικού ζητήματος στον 20^ο αιώνα, ο Σπ. Σφέτας γράφει «Στην έκθεσή¹⁷⁸ του ο Dimitrov¹⁷⁹ αφήνει αιχμές για τη στάση των Ιταλών έναντι των Ελλήνων, θεωρώντας την «ανεκτική» πιστεύοντας πως ουσιαστικά γίνεται εκμετάλλευσή του «πληθυσμού μας» και κάνει αναφορά για ενθουσιασμό στον πληθυσμό των χωριών από τα οποία πέρασε.

Στο βιβλίο του ο Παπακυριακόπουλος αναφέρει πως «φτάνει¹⁸⁰ στην Καστοριά ο Βούλγαρος Μαρίνωφ από το Μοναστήρι. Προχώρησε σε επιθεώρηση των κοιμητοζήδων, συνοδευόμενος από το Βενιέρι στο βουλγαρικό φρουραρχείο κι εκεί τους έβγαλε λόγο στη βουλγαρική γλώσσα και τους είπε να μείνουν πιστοί κι αφοσιωμένοι στον Άξονα και να εκτελούν με τυφλή αφοσίωση τις εντολές των ανωτέρων τους στις κρίσιμες για τον αγώνα στιγμές. Επίσης ότι θα μεριμνήσει ο ίδιος για το κοιτάτο, για τη μισθοδοσία, εξοπλισμό και διατροφή των ανδρών και για πάδη φύσεως διευκολύνσεις»

Τον Ιούνιο του 1943 έγινε η αντικατάσταση του Ραβάλλι από τον Τζόνα στην Καστοριά. Το γεγονός οδήγησε γρήγορα στη μείωση της βουλγαρικής δραστηριότητας. Ο Βενιέρι αρνήθηκε να διώξει τις ελληνικές αρχές ή να ιδρύσει βουλγαρικά σχολεία.

Δεινά Στη συνεργία του κοιμητοζήτου

Όπως κατέθεσε ο μάρτυρας κατηγορίας, Ηρακλής Χρυσόχου, 50 ετών, γουνοποιός, Καστοριά, στη δίκη δοσιλόγων 1631/5-7-1945, Θεσσαλονίκη «Επήγα πολλές φορές αγγαρεία. Μια μέρα κουβαλήσαμε από το μαγαζί του Αναστασίου Βαλάση κουραμάνες και όσπρια και τα επήγαμε στο κοιτάτο, όπου ήταν οι Κων/νος Χριστόπουλος, Δαμιανός και Γρηγόριος Κοντόπουλος και Ιωάννης Στογιάννης. Την άλλη ημέραν παρελάβαμε κουραμάνες από το μαγαζί του Στούμπου, μέλους της επιτροπής, και τα επήγαμε στο κοιτάτο, αργότερα δε ο Πετρόπουλος μας έβαλε και μεταφέραμε κάτι πόρτες από ένα εγκαταλελειμένο σπίτι και τις τοποθετήσαμε στο ξενοδοχείο του. Στις αγγαρείες μας εφύλαγε και ένοπλος κοιμητοζής».

¹⁷⁸ Σπυρίδων Σφέτας, Όψεις του Μακεδονικού ζητήματος στον 20ο αιώνα, Εκδόσεις Βάνιας, σελ. 93

¹⁷⁹ «Σας γνωστοποιήσω, κύριε Πρωθυπουργέ, ότι από τις πληροφορίες εδώ και ενάμιση μήνα, από τις συνομιλίες και τις άμεσες εντυπώσεις μπορεί να λεχθεί ότι οι Ιταλοί, παρόλο που αγωνίζονται αναποτελεσματικά εναντίον των αντάρτικου κινήματος στην Καστοριά και στο υπόλοιπο μέρος της Ελλάδας που τελεί υπό την κατοχή τους, συνεχίζουν την πολιτική της ανεκτικότητας έναντι των ελληνικών αρχών και του πληθυσμού και ότι λόγω των τρεχουσών περιστάσεων χρησιμοποιούν προσωρινά τον πληθυσμό μας σαν τσιμπίδα εναντίον των ανταρτών, χάρη στην αφέλειά του, την καλοκαρδία του, την εντιμότητά του, τον ενθουσιασμό του και την ετοιμότητά του για αυτοθυσία. Δεν αναλαμβάνουν απέναντι του καμιά συγκεκριμένη δέσμευση. Ούτε για τη συντήρηση των αστυνομικών και οικογενειών τους φροντίζουν... Ο συνταγματάρχης Venier, εννοείται, δεν πιστεύει ότι η πλειοψηφία των αστυνομικών θίγεται άμεσα υλικά και ότι οι οικογένειές τους έχουν απομείνει χωρίς στήριγμα και διατροφή... Από την άλλη πλευρά ο Venier δείχνει κάποια επιείκεια προς τους Έλληνες αντάρτες, καθώς για κάθε δολοφονημένο Βούλγαρο τουφεκίζει μονάχα έναν από τους Έλληνες αιχμαλώτους. Δεν καταφεύγει σε εκείνα τα αντίποινα εναντίον του ελληνικού πληθυσμού, στα οποία συνήθως καταφεύγουν σε τέτοιες περιπτώσεις αποτελεσματικά οι Γερμανοί. Η συμπεριφορά του αυτή δεν ικανοποιεί τους αστυνομικούς μας. Ο ενθουσιασμός στον πληθυσμό μας είναι μεγάλος. Αυτό μπόρεσα να το διαπιστώσω σε δεκάδες χωριά από τα οποία πέρασα. Να γιατί, παρόλο που βρέθηκαν τρόποι να γίνουν συστάσεις στους αστυνομικούς μας σύμφωνα με τις υποδείξεις σας, ήδη είναι πολύ αργά για να μεταβληθεί η κατάσταση. Από την άλλη πλευρά αυτό το ιταλικό παιχνίδι σίγουρα θα κάνει δύσπιστο τον πληθυσμό μας στην Καστοριά και θα τον απογοητεύσει. Θα αντιμετωπίσουν το ενδεχόμενο, άλλοι να προσανατολιστούν προς τον γραικομανισμό και άλλοι να μεταναστεύσουν στη Βουλγαρία».

¹⁸⁰ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 52

Στο βιβλίο του ο Παπακυριακόπουλος γράφει πως «τα βουλγαρίζοντα¹⁸¹ χωριά όπως τα Σπήλαια, η Βασιλειάδα κι ο Βέργας έμειναν άθικτα. Στο Νομό Καστοριάς πέρασαν δια πυρός και σιδήρου την Πεντάβρυσο, το Κωσταράζι, το Γέρμα, το Μελάνθιο, την Αγία Άννα, το Βογατσικό, το Άργος Ορεστικό, την Κορομηλιά, την Αγία Κυριακή, τη Λάγγα, το Υψηλό, τα Κρύα Νερά, το Λέχοβο, το μοναστήρι Τσούκας, την Αυγή, το Καστανόφυτο, το Βράχο, το Δισπηλιό, τη Μηλίτσα, την Κορυσσό, το Καλοχώρι, τη Νίκη και την Οινόη. Και οι κάτοικοι, από τους λόφους όπου τρομοκρατημένοι είχαν καταφύγει, έβλεπαν να καίγονται τα σπιτάκια και το νοικοκυριό τους και ζούσαν στις σπηλιές σαν τα θηρία. Ένας Ιταλός λοχαγός έλεγε στη γυναίκα του νομάρχη «Δεν θα φύγουμε από την Ελλάδα, αν δε λιώσουμε και το τελευταίο ελληνικό λαθάρι... Τα κατά τόπους βουλγαρικά¹⁸² φρουραρχεία έγιναν τόποι βιασμών. Συλλάμβαναν τον άνδρα για να αναγκάσουν τη σύζυγο και τις αδελφές να τους δοθούν γιατί διαφορετικά ο προστάτης τους θα εκτελούνταν... Στην ύπαιθρο¹⁸³ γίνονταν και ομαδικοί βιασμοί και βίαιες απαγωγές γυναικών ηλικίας 15-25 ετών, από τα σπίτια τους και επιδρομές τη νύκτα εντός των σπιτιών των Ελλήνων προκειμένου να επιτύχουν τους ασελγείς σκοπούς τους οι Βούλγαροι. Περισσότερους από 15 βιασμούς γνωρίζει με την ιδιότητα του γιατρού ο μάρτυρας (της δίκης) Αναγνωστόπουλος. Πάνω από 100 Ελληνίδες είχαν κλείσει στις δικές τους φυλακές οι κομιτατζήδες για πραγμάτωση βιασμών».

Στο βιβλίο του, Η ίδρυση και η δράση της Οχράνας (1943-44) στη Δυτική και Κεντρική Μακεδονία στα πλαίσια της πολιτικής της VMRO και των Ιταλο-γερμανικών Αρχών Κατοχής, ο Σπ. Σφέτας γράφει ότι «Καθώς¹⁸⁴ οι αντάρτες του ΕΛΑΣ τον Απρίλιο του 1943 πλησίασαν πάλι στην Καστοριά, το επιτελείο της ιταλικής μεραρχίας στα Τρίκαλα έδωσε εντολή για την ανάληψη μιας εκκαθαριστικής επιχείρησης. Επιστρατεύθηκαν 1.000 Ιταλοί στρατιώτες από το σύνταγμα της Καστοριάς με 6 τανκς και 200 περίπου άλογα και ημίονους, ένα μέρος από την ιταλική μεραρχία της Κορυτσάς και 1.900 περίπου Οχρανίτες, συμπεριλαμβανομένου και του Προέδρου του Κομιτάτου Παντελή Μακρή. Τις πρωινές ώρες της 29^{ης} Απριλίου 1943 ο ιταλικός στρατός από την Καστοριά με τους Οχρανίτες διέσχισαν τα χωριά Καλοχώρι, Φτελιά, Κρανοχώρι και έφθασαν στην Αγία Άννα. Στο χωριό αυτό κατοικούσαν 36 οικογένειες Σλαβοφώνων (196 συνολικά άτομα) που θεωρούνταν ως γραικομάνοι. Παρά την μη ύπαρξη ανταρτών, οι Ιταλοί, με τη σύμφωνη γνώμη του Παντελή Μακρή, πυρπόλυσαν τα σπίτια και τους αχυρώνες. 16 κάτοικοι τουφεκίστηκαν από τους Ιταλούς στην προσπάθεια τους να διασωθούν, ενώ οι Οχρανίτες προέβησαν σε λεηλασίες των περιουσιών των κατοίκων. Από την Αγία Άννα¹⁸⁵ οι Ιταλοί και οι Οχρανίτες μετακινήθηκαν προς το Νεστόριο. Μετά από μια σύντομη μάχη με τους αντάρτες, η ιταλική αεροπορία βομβάρδισε το Νεστόριο. Το Νεστόριο είχε 4.200 κατοίκους, από τους οποίους οι 700 ήταν Έλληνες και γραικομάνοι Σλαβόφωνοι. Οι Ιταλοί με τη σύμφωνη γνώμη των Οχρανιτών έκαψαν το χωριό (620 σπίτια), ολόκληρος ο πληθυσμός τράπηκε σε φυγή, ενώ οι Οχρανίτες λεηλάτησαν τις περιουσίες των κατοίκων. Στο Νεστόριο έφθασαν και οι Ιταλοί στρατιώτες από την Κορυτσά, αφού πρώτα είχαν κάψει το χωριό Αρχάγγελος (30 σπίτια με 155 Σλαβόφωνους κατοίκους). Οχρανίτες υπό τον αντιπρόεδρο του Κομιτάτου Λουκά Διαμανίδη (Luka Dimianov) έκαψαν τα 120 σπίτια των Ελλήνων προσφύγων του χωριού Πεντάβρυσος. Ωστόσο, η επιχείρηση καταδίωξης των ανταρτών διεκόπη και οι Ιταλοί στρατιώτες επέστρεψαν στις βάσεις τους στις 30 Απριλίου. Την 1^η Μαΐου 1943 οι αντάρτες κατέλαβαν τα χωριά Νεστόριο, Αρχάγγελος, Αγία Άννα, Πεντάβρυσος και Κρύα Νερά. Σε αντίποινα για

¹⁸¹ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 49

¹⁸² Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 44

¹⁸³ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 45

¹⁸⁴ Σπυρίδων Σφέτα, Η ίδρυση και η δράση της Οχράνας (1943-44) στη Δυτική και Κεντρική Μακεδονία στα πλαίσια της πολιτικής της VMRO και των Ιταλο-γερμανικών Αρχών Κατοχής, σελ. 355

¹⁸⁵ Σπυρίδων Σφέτα, Η ίδρυση και η δράση της Οχράνας (1943-44) στη Δυτική και Κεντρική Μακεδονία στα πλαίσια της πολιτικής της VMRO και των Ιταλο-γερμανικών Αρχών Κατοχής, σελ. 355

την πυρπόληση των σπιτιών των Ελλήνων στην Πεντάβρυσο οι αντάρτες έκαψαν τα 90 σπίτια των σλαβοφώνων στο ίδιο χωριό. Την ίδια μέρα ισοπέδωσαν και το χωριό Λακκώματα, μετά από μια σκληρή μάχη με τους Οχρανίτες. Υψηλός υπήρξε ο αριθμός των θυμάτων και από τις δύο πλευρές. Ο ΕΛΑΣ είχε 44 νεκρούς και 60 τραυματίες. Οι αντάρτες συνέλαβαν από τα Λακκώματα 72 συγγενείς των Οχρανιτών ως ομήρους... Η επιχείρηση¹⁸⁶ της 24^{ης} Απριλίου είχε σκοπό την εκκαθάριση της υπαίθρου από τον ΕΛΑΣ, αλλά το αποτέλεσμα ήταν τελείως διαφορετικό. Στη έκθεσή του για τα διαδραματισθέντα ο Dimitron εξέφραζε φανερά τη δυσαρέσκειά του. «Ο τρόπος με τον οποίο εκτελέστηκε η ιταλική επιχείρηση δείχνει κυρίως την αναποτελεσματικότητά της έναντι των ανταρτικών ομάδων. Η περιοχή δεν εκκαθαρίστηκε, οι αντάρτες δεν εξουδετερώθηκαν και το μοναδικό αποτέλεσμα είναι αρνητικό, η πυρπόληση των χωριών Νεστόριο, Αρχάγγελος, Αγία Άννα, Πεντάβρυσος και Λακκώματα. Τα πρώτα τρία από τους Ιταλούς, η Πεντάβρυσος από τους αστυνομικούς μας και τα Λακκώματα από τους αντάρτες. Όλα αυτά ανησυχούν τον πληθυσμό μας...»

Στο βιβλίο του ο Παπακυριακόπουλος αναφέρει ότι, «Φτάνει επιτροπή¹⁸⁷ στην Καστοριά από τη Σόφια αποτελούμενη από τους 1)Σπύρο Βασίλειφ, υποδιοικητή της βουλγαρικής Αγροτικής Τράπεζας 2)Μάρκωφ, καθηγητή 3)Στούμπωφ και 4)Ανζίρ. Στα αυτοκίνητά τους όλοι αυτοί έχουν τρόφιμα πάνω και από κάτω όπλα. Βγάζουν λόγους, κάνουν μνημόσυνα του Καλλιμάνωφ, μοιράζουν υποσχέσεις, χρήματα, όπλα, περιοδεύουν στην ύπαιθρο και οργανώνουν τα χειρότερα με αποκορύφωμα την τραγωδία της Κλεισούρας. Στο εξής θα γίνονται εκτελέσεις όχι μόνο από τους Καραμπινιέρους ή τους Ιταλούς στρατιώτες, αλλά και από τους κομιτατζήδες.

Στο βιβλίο του, Η ίδρυση και η δράση της Οχράνας (1943-44) στη Δυτική και Κεντρική Μακεδονία στα πλαίσια της πολιτικής της VMRO και των Ιταλο-γερμανικών Αρχών Κατοχής, ο Σπ. Σφέτας γράφει ότι «Στις 10 Μαΐου¹⁸⁸ (1943) οι Ιταλοί επιχείρησαν μια νέα εκκαθαριστική επιχείρηση, χωρίς όμως ουσιαστικά αποτελέσματα. Κατόπιν αυτοπεριχαράκωθηκαν στην Καστοριά και δεν επιδόθηκαν σε καμιά σοβαρή κίνηση για την αντιμετώπιση των ανταρτών. Στους Οχρανίτες επικράτησε σύγχυση, πανικός και αβεβαιότητα για το μέλλον, καθώς δεν είχαν ούτε προστασία από τους Ιταλούς, ούτε σοβαρή βοήθεια από το βουλγαρικό κράτος. Από την 15^η βουλγαρική μεραρχία πεζικού δόθηκαν στους Οχρανίτες 960 τουφέκια και 3 πολυβόλα με τα απαραίτητα πυρομαχικά, ενώ ανθρωπιστική βοήθεια σε τρόφιμα και ρουχισμό παραχωρήθηκε από τον σύλλογο Καστοριάς της Σόφιας. Ο Venier άρχισε να αποκαλεί τους Οχρανίτες «αφερέγγυους, απείθαρχους και ληστές» και να επιδεικνύει ανεκτικότητα προς τις ελληνικές αρχές... Το νέο¹⁸⁹ κλίμα που άρχισε να διαμορφώνεται καταγράφηκε ως εξής στην έκθεση του Dimitron που τον Μάιο (1943) είχε επισκεφθεί το νομό Καστοριάς. «Είναι σημαντικό ότι η προπαγάνδα αυτή βρίσκει απήχηση όχι μονάχα στους Έλληνες, πράγμα που εξηγείται εύκολα, αλλά και στον πληθυσμό μας. Αυτό οφείλεται στην πολύχρονη ελληνική επίδραση. Επίσης στο γεγονός ότι ο βουλγαρικός πληθυσμός της Καστοριάς από τη μια πλευρά αισθάνεται και κατανοεί ότι δεν μπορεί να βασίζεται στην υπεράσπιση των Ιταλών και ότι υπάρχει ιταλικός εμπαιγμός. Από την άλλη πλευρά και το βουλγαρικό κράτος κατά τη διάρκεια των τελευταίων τεσσάρων μηνών, μετά τη νεοδημιουργηθείσα κατάσταση, δεν έδωσε πιο αισθητά σημάδια της ύπαρξής του, καθώς υπάρχει η συναισθηματική φόρτιση του ίδιου του πληθυσμού. Αυτό οδηγεί τους Γραικομάνους Βούλγαρους πάλι να προσανατολίζονται προς την Ελλάδα και τους Βούλγαρους να μην εκφράζουν έτσι ανοικτά τα βουλγαρικά τους αισθήματα. Για το λόγο

¹⁸⁶ Σπυρίδων Σφέτα, Η ίδρυση και η δράση της Οχράνας (1943-44) στη Δυτική και Κεντρική Μακεδονία στα πλαίσια της πολιτικής της VMRO και των Ιταλο-γερμανικών Αρχών Κατοχής, σελ. 355

¹⁸⁷ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 52

¹⁸⁸ Σπυρίδων Σφέτα, Η ίδρυση και η δράση της Οχράνας (1943-44) στη Δυτική και Κεντρική Μακεδονία στα πλαίσια της πολιτικής της VMRO και των Ιταλο-γερμανικών Αρχών Κατοχής, σελ. 357

¹⁸⁹ Σπυρίδων Σφέτα, Η ίδρυση και η δράση της Οχράνας (1943-44) στη Δυτική και Κεντρική Μακεδονία στα πλαίσια της πολιτικής της VMRO και των Ιταλο-γερμανικών Αρχών Κατοχής, σελ. 357

αυτό και ο ενθουσιασμός που προηγούμενα συνάντησα έχει εξαφανιστεί και έχει αντικατασταθεί από ανησυχία, σύγχυση και αποθάρρυνση τόσο μεταξύ των αστυνομικών όσο και μεταξύ του πληθυσμού. Η ανησυχία αυτή προκαλείται επίσης και από την έλλειψη αρχηγών των αστυνομικών με κύρος.

Το Αξονομακεδονοβουλγαρικό κοιτάτο οδεύει προς το τέλος του

Στο βιβλίο του, Η ίδρυση και η δράση της Οχράνας (1943-44) στη Δυτική και Κεντρική Μακεδονία στα πλαίσια της πολιτικής της VMRO και των Ιταλο-γερμανικών Αρχών Κατοχής, ο Σπ. Σφέτας γράφει ότι «Η εντατικοποίηση¹⁹⁰ της ένοπλης δράσης του ΕΛΑΣ και η αδράνεια του Venier, που μιλούσε πλέον όχι για Βούλγαρους, αλλά για βουλγαρόφωνους, συνετέλεσαν ώστε η Οχράνα να αρχίσει τον Ιούλιο του 1943 να εμφανίζει σημάδια αποδιοργάνωσης¹⁹¹. Μερικοί Οχρανίτες προσχώρησαν στους αντάρτες που κάλεσαν την Οχράνα να παραδώσει τα όπλα και επέτρεψαν στους χωρικούς να συλλέξουν την αγροτική τους παραγωγή. Η συμμαχική απόβαση στη Σικελία επέτεινε το αίσθημα της αβεβαιότητας.

Στο βιβλίο του, ο ατίθασος ταγματάρχης, ο Αργύρης Κοβάτσης γράφει πως «Με το συνδυασμό¹⁹² διαφώτισης και ρόπαλου άρχισε το Κομιτάτο να διαλύεται. Ένα παράδειγμα είναι το Κομιτάτο της Πολυκάρπης. Ο επικεφαλής του ήταν έντιμος, είχε αριστερές και δημοκρατικές ιδέες. Όταν διαπίστωσαν ότι είχαν παρασυρθεί σε πλιάτσικο, με τη διαφώτιση του Κώστα Πάτσιου, όλοι οι οπλισμένοι της Πολυκάρπης παρέδωσαν τα όπλα στον ΕΛΑΣ. Έτσι μέχρι το Μάη του 1944 τα χωριά αποπλίστηκαν, εκτός από ένα χωριό, τη Λιθιά.

Στο βιβλίο του, Η ίδρυση και η δράση της Οχράνας (1943-44) στη Δυτική και Κεντρική Μακεδονία στα πλαίσια της πολιτικής της VMRO και των Ιταλο-γερμανικών Αρχών Κατοχής, ο Σπ. Σφέτας γράφει ότι «Τον Αύγουστο¹⁹³ του 1943 η Οχράνα βρέθηκε στα πρόθυρα της διάλυσης, καθώς άρχισε η σταδιακή αποχώρηση του ιταλικού στρατού από την Καστοριά. Η κατάσταση επιδεινώθηκε μετά τη συνθηκολόγηση της Ιταλίας... 15 περίπου Οχρανίτες παραδόθηκαν στον ΕΛΑΣ.

Η μετάλλαξη του κοιτάτου στη γερμανική κατοχή

Στις 9 Σεπτεμβρίου 1943 έγινε η συνθηκολόγηση των Ιταλών και η παράδοση των όπλων στον ΕΛΑΣ. Η δεύτερη γερμανική κατοχή για το Νομό Καστοριάς ξεκινά από τις 9 Σεπτεμβρίου 1943 και θα διαρκέσει έως τις 11 Σεπτεμβρίου 1944 ημέρα απελευθέρωσης.

Στο βιβλίο του, Η ίδρυση και η δράση της Οχράνας (1943-44) στη Δυτική και Κεντρική Μακεδονία στα πλαίσια της πολιτικής της VMRO και των Ιταλο-γερμανικών Αρχών Κατοχής, ο Σπ. Σφέτας γράφει ότι «Μετά τη συνθηκολόγηση¹⁹⁴ της Ιταλίας η VMRO προσωρινά ήλπιζε ότι θα εισερχόταν βουλγαρικός στρατός στις πρώην ιταλοκρατούμενες περιοχές, προφανώς έχοντας ως προηγούμενο την είσοδο της 7^{ης} βουλγαρικής μεραρχίας

¹⁹⁰ Σπυρίδων Σφέτα, Η ίδρυση και η δράση της Οχράνας (1943-44) στη Δυτική και Κεντρική Μακεδονία στα πλαίσια της πολιτικής της VMRO και των Ιταλο-γερμανικών Αρχών Κατοχής, σελ. 358

¹⁹¹ Ό,τι και να σκέφτονται οι Ιταλοί, ό,τι και να υποθέτουν με την καχυποψία τους σχετικά με την έκταση της υποστήριξής μας και τις προθέσεις μας, μετά από εμπεριστατωμένη μελέτη και έρευνα επί τόπου, η Περιφερειακή Διοίκηση θεωρεί ως καθήκον της, κύριε Πρωθυπουργέ, να Σας ενημερώσει ότι στις σημερινές της διαστάσεις η βοήθειά μας δεν είναι σε θέση να αναπτερώσει το ηθικό του βουλγαρικού πληθυσμού και να τον ενθαρρύνει... Επί πλέον με τη σημερινή παθητική στάση των Ιταλών, με τις μηχανορραφίες του συνταγματάρχη Venier, και με τις ερωτοτροπίες του με τους Έλληνες, ο πληθυσμός μας αισθάνεται φοβισμένος και έχει επιτακτική ανάγκη από αρχηγούς με κύρος, αποφασιστικότητα, εξυπνάδα και πείρα, ώστε να αναλάβουν την ηγεσία του Κομιτάτου. Αν συνεχιστεί η σημερινή κατάσταση, θα επιδεινωθεί η θέση των συμπατριωτών μας, καθώς πλησιάζει και ο χειμώνας και αύριο μπορούμε να αντιμετωπίσουμε πιο δυσάρεστες καταστάσεις. (Αρ. Εγγρ.590, Περιφερειακή Διοίκηση Μοναστηρίου προς Βούλγαρο Πρωθυπουργό και Υπουργείο Εξωτερικών, Μοναστήρι, 18. 7.1943, Προσωπικό-Εμπιστευτικό)

¹⁹² Αργυρίου Κοβάτση ή Δημητρίου, Ο ατίθασος ταγματάρχης, Νοέμβριος 2009, σελ. 24

¹⁹³ Σπυρίδων Σφέτα, Η ίδρυση και η δράση της Οχράνας (1943-44) στη Δυτική και Κεντρική Μακεδονία στα πλαίσια της πολιτικής της VMRO και των Ιταλο-γερμανικών Αρχών Κατοχής, σελ. 358

¹⁹⁴ Σπυρίδων Σφέτα, Η ίδρυση και η δράση της Οχράνας (1943-44) στη Δυτική και Κεντρική Μακεδονία στα πλαίσια της πολιτικής της VMRO και των Ιταλο-γερμανικών Αρχών Κατοχής, σελ. 359

πεζικού στην Κεντρική Μακεδονία (μέχρι το Κιλκίς) τον Ιούλιο του 1943. Με τη γερμανική όμως κατάληψη των περιοχών αυτών η VMRO προσπάθησε να αξιοποιήσει και τον γερμανικό παράγοντα για την προώθηση των σχεδίων της. Έτσι, άρχισε η δεύτερη φάση της Οχράνας, αυτή της συνεργασίας με τη Γερμανία... Τη διάλυση¹⁹⁵ της Οχράνας απέτρεψε τελικά ο Kalceν μετά την κατάληψη της Καστοριάς από τους Γερμανούς, καθώς στις 20 Σεπτεμβρίου διορίστηκε στρατιωτικός σύνδεσμος της Βουλγαρίας στο γερμανικό φρουραρχείο της πόλης. Οι Γερμανοί διατήρησαν το Βουλγαρο-Μακεδονικό Κομιτάτο και τα αποσπάσματα της Οχράνας στην ύπαιθρο, αποπλίζοντας μονάχα τους Οχρανίτες που ανήκαν στη ζώνη της πόλης της Καστοριάς. Η νέα κατάσταση που δημιουργήθηκε έθεσε τη VMRO μπροστά σε νέα προβλήματα».

Η αξιοποίηση των ενόπλων πολιτικοφυλάκων από τη Γερμανία ξεκινά στην ουσία από τις αρχές του 1943. Στο βιβλίο της, Τα χρώματα της βίας στη Δυτική Μακεδονία 1941-1944, η Σοφία Ηλιάδου-Τάχου, γράφει ότι «Στις 15 Ιανουαρίου¹⁹⁶ 1943 η Στρατιωτική Διοίκηση Θεσσαλονίκης-Αιγαίου, πήρε εντολή από την Ομάδα Στρατιών Ε, να αρχίσει την οργάνωση ενόπλων μονάδων-πολιτοφυλάκων από τους κόλπους της «βουλγαρικής μειονότητας». Στόχος ήταν να μπορέσει η «μειονότητα» να προστατεύεται από τυχόν επιθέσεις των «συμμοριτών» ή και να συμμετέχει επιπρόσθετα σε επιχειρήσεις με γερμανικές μονάδες... Ειδικότερα προτεινόταν από τις γερμανικές αρχές να ενσωματωθούν στις μονάδες αυτές Γερμανοί υπαξιωματικοί (της στρατιωτικής αστυνομίας) και μεταφραστές, οι οποίοι, είτε θα αναλάμβαναν την ηγεσία των πολιτοφυλάκων, είτε θα εγγυόνταν τη γερμανική επιρροή και καθοδήγησή τους... οι εθνικές-βουλγαρικές¹⁹⁷ ομάδες θα βοηθούσαν στη διατήρηση της ησυχίας και τάξης, στα επαπειλούμενα εδάφη και θα εξασφάλιζαν και την προσωπική τους ασφάλεια, ενεργώντας κάτω από το σύνθημα Αγώνας κατά του κομμουνισμού. Σκοπός ήταν η χρησιμοποίησή τους κατά του ΕΛΑΣ, για τον έλεγχο των ορεινών διαβάσεων, των δρόμων. Ο Γερμανός Ράισλ εγκαταστάθηκε στην Καστοριά, στις αρχές Μαρτίου 1944, ως αξιωματικός σύνδεσμος με το Κομιτάτο... Τελικά¹⁹⁸ συγκροτήθηκαν 2-3 Εθελοντικά τάγματα ασφαλείας της ΕΜΕΟ υπό τη διοίκηση του Ταξιάρχου Σιμάνα, Ανώτερου Διοικητή των SS και της Αστυνομίας στην Ελλάδα. Τα τάγματα είχαν δική τους στολή, αλλά οι Γερμανοί φρόντιζαν για τον εξοπλισμό τους με οπλοπολυβόλα και εξαρτήσεις. Οι Γερμανοί είχαν αναλάβει, εκτός από τον εξοπλισμό των Οχρανιτών, τη διατροφή, τη παροχή ιατροφαρμακευτικού υλικού και τη μισθοδοσία τους... Το νέο¹⁹⁹ σύνθημα της φασιστικής πτέρυγας της ΕΜΕΟ που συγκροτούσε και τον οργανωτικό πυρήνα του κομιτάτου ήταν η καταπολέμηση του κομμουνισμού. Ως τα μέσα Ιανουαρίου (1944) είχαν εξοπλίσει 1.000 Σλαβόφωνους. Πυρήνας ήταν τα κομιτάτα Κεφαλαρίου, Βασιλειάδας και Λιθιάς. Οι Γερμανοί είχαν προχωρήσει και στον εξοπλισμό επιπλέον 1.000 ατόμων, τους οποίους ενέταξαν στον προϋπάρχοντα πυρήνα της Οχράνα. Είχε καταβληθεί ακόμα έντονη προσπάθεια για την αναδιοργάνωση της Οχράνα του Βενιέρι από άποψη τεχνικής κατάρτισης των μελών της και πύκνωσης των τάξεών της. Οι εξοπλισμένοι διευθύνονταν από Γερμανούς υπαξιωματικούς. Οι Οχρανίτες αυτοί πήραν μέρος στις γερμανικές επιχειρήσεις Wolf, Elefant, αλλά και στα γερμανικά εγκλήματα της Κλεισούρας... Η ολοκλήρωση²⁰⁰ της προσπάθειας Κάλτσεφ και η ίδρυση του κομιτάτου πραγματοποιήθηκε το καλοκαίρι του 1944, όταν δημιουργήθηκαν και εξοπλίστηκαν 3 Εθελοντικά Τάγματα Ασφάλειας... Σύμφωνα μάλιστα με το Κέντρο αλλοδαπών Θεσσαλονίκης, στις 17 Μαρτίου 1944

¹⁹⁵ Σπυρίδων Σφέτα, Η ίδρυση και η δράση της Οχράνας (1943-44) στη Δυτική και Κεντρική Μακεδονία στα πλαίσια της πολιτικής της VMRO και των Ιταλο-γερμανικών Αρχών Κατοχής, σελ. 358

¹⁹⁶ Σοφίας Ηλιάδου-Τάχου, Τα χρώματα της βίας στη Δυτική Μακεδονία 1941-1944, Επίκεντρο, σελ. 223

¹⁹⁷ Σοφίας Ηλιάδου-Τάχου, Τα χρώματα της βίας στη Δυτική Μακεδονία 1941-1944, Επίκεντρο, σελ. 224

¹⁹⁸ Σοφίας Ηλιάδου-Τάχου, Τα χρώματα της βίας στη Δυτική Μακεδονία 1941-1944, Επίκεντρο, σελ. 224

¹⁹⁹ Σοφίας Ηλιάδου-Τάχου, Τα χρώματα της βίας στη Δυτική Μακεδονία 1941-1944, Επίκεντρο, σελ. 224

²⁰⁰ Σοφίας Ηλιάδου-Τάχου, Τα χρώματα της βίας στη Δυτική Μακεδονία 1941-1944, Επίκεντρο, σελ. 224

υλοποιήθηκε η ίδρυση εν Μακεδονία παραρτήματος Βουλγαρικού κομιτάτου. Μετέχουν 200 εξοπλισμένοι, αναμένουν την επάνοδο ταγματάρχη Μίτκωφ και ειδικών εκπαιδευτών. Το όλο εγχείρημα τελεί υπό την έγκριση των Γερμανών.

Στο βιβλίο της, Τα χρώματα της βίας στη Δυτική Μακεδονία 1941-1944, η Σοφία Ηλιάδου-Τάχου, γράφει ότι «Στις 19 Μαρτίου²⁰¹ 1944 έγινε η συγκεκριμενοποίηση της οργανωτικής δομής των ομάδων αυτοπροστασίας του βουλγαρικού πληθυσμού στην Καστοριά στη σύσκεψη στην οποία παραβρέθηκαν ο στρατιωτικός διοικητής της Ομάδας Στρατιών Ε, Αλεξάντερ Λαιρ και ο επικεφαλής του βουλγαρικού Γενικού Επιτελείου. Στη συνάντηση αυτή ο Λαιρ επισήμανε πως οι πολιτοφύλακες δεν έπρεπε σε καμιά περίπτωση να λάβουν μέρος σε δραστηριότητες σε περιοχές όπου υπήρχε πλειοψηφία του ελληνικού πληθυσμού. Οι ομάδες αυτοάμυνας υπάγονταν στον Ανώτατο Αρχηγό των SS και της Αστυνομίας στην Ελλάδα, αντιστράτηγο των Βάφφεν- SS Σιμάνα. Εντολή σύστασης των παραπάνω ομάδων είχε ήδη ανατεθεί, από 18 Φεβρουάριου, στον αξιωματικό των SS δ Βέρνερ Χάιντε, ο οποίος αναλάμβανε να συστήσει και να εποπτεύει την οργάνωση των εθνικιστικών δυνάμεων της «βουλγαρικής μειονότητας»

Στο βιβλίο της, Τα χρώματα της βίας στη Δυτική Μακεδονία 1941-1944, η Σοφία Ηλιάδου-Τάχου, γράφει ότι «Οι εθνικές²⁰² αξονοβουλγαρομακεδονικές πολιτοφυλακές (Οχράνα) εμφανίστηκαν σε περιοχές της Καστοριάς (Μακροχώρι, Μελάς, Χαλάρα, Μεταμόρφωση, Λιθιά, Βασιλεία, Αγία Άννα, Μεσοποταμιά, Άργος Ορεστικό). Ο Στρατιωτικός Διοικητής στην Ελλάδα στρατηγός Βίλχελμ Σπάλιντελ, εκφράζοντας τις αντιρρήσεις του στο εγχείρημα, έλεγε ότι αυτή η έμμεση υποστήριξη των βουλγαρικών αξιώσεων από τη Γερμανία, θα διακινδύνευε την τόσο επίπονα δρομολογημένη σχέση εμπιστοσύνης μεταξύ των γερμανικών και των ελληνικών υπηρεσιών και θα προκαλούσε επίσης από την πλευρά του ελληνικού πληθυσμού περισσότερα αισθήματα συμπάθειας και αλληλεγγύης προς το κίνημα των συμμοριών... Τον Ιούνιο²⁰³ του 1944 η δράση των ομάδων αυτοάμυνας ήταν ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα του ΕΑΜ/ΚΚΕ. Ωστόσο ο εαμικός τύπος προσπαθώντας να ενθαρρύνει τα στελέχη της αντίστασης έγραφε διθυράμβους, εξοβελίζοντας ήδη τους κομιτατζήδες από την Καστοριά. Στις 17 Ιουνίου 1944 πραγματοποιήθηκε η επίθεση κομιτατζήδων στο Δενδροχώρι. Στις 26 Αύγουστου 1944 πραγματοποιήθηκε επίθεση της ΙΧης μεραρχίας του ΕΛΑΣ εναντίον των κομιτατζήδων στον Μελισσότοπο Καστοριάς και στο Πολυκέρασο. Στις 3 Σεπτεμβρίου 1944 επετεύχθη παράδοση και αφοπλισμός κομιτατζήδων στα χωριά: Δισπηλιό, Κορησσός, Λιθιά, Σταυροπόταμος, Βασιλειάδα, Βέργα, Βαρικό.

Σε μια ύστατη προσπάθεια η βουλγαρική κυβέρνηση να αποτρέψει τη διαφαινόμενη εισβολή του σοβιετικού στρατού στην επικράτειά της και να εξασφαλίσει τουλάχιστον τη Δυτική Θράκη και την Ανατολική Μακεδονία, οδηγήθηκε στην κήρυξη της ουδετερότητάς της στις 26 Αυγούστου 1944 καθώς μάλιστα έβλεπε πως η πλάστιγγα της νίκης γέρνει υπέρ των Συμμάχων αλλά και σε μυστικές επαφές της μαζί τους (Αγγλία κι Αμερική). Από την πλευρά των Αγγλο-Αμερικάνων δεν αναλήφθηκε καμιά δέσμευση και απαιτήθηκε η κήρυξη του πολέμου από τη Βουλγαρία κατά της Γερμανίας.

Οι παραπάνω συγκυρίες όπως κι αυτές που περιγράφονται παρακάτω οδήγησαν ώστε «στα τέλη Αυγούστου (1944) η Οχράνα²⁰⁴ άρχισε να αντιμετωπίζει προβλήματα επιβίωσης. Η ίδρυση των υπό κομμουνιστικό, γιουγκοσλαβικό στην ουσία, έλεγχο των Σλαβόφωνων ταγμάτων Αριδαίας, Έδεσσας και Φλώρινας-Καστοριάς ως συνέχεια του SNOF δημιούργησε

²⁰¹ Σοφίας Ηλιάδου-Τάχου, Τα χρώματα της βίας στη Δυτική Μακεδονία 1941-1944, Επίκεντρο, σελ. 224

²⁰² Σοφίας Ηλιάδου-Τάχου, Τα χρώματα της βίας στη Δυτική Μακεδονία 1941-1944, Επίκεντρο, σελ. 225

²⁰³ Σοφίας Ηλιάδου-Τάχου, Τα χρώματα της βίας στη Δυτική Μακεδονία 1941-1944, Επίκεντρο, σελ. 226

²⁰⁴ Σπυρίδων Σφέτα, Η ίδρυση και η δράση της Οχράνας (1943-44) στη Δυτική και Κεντρική Μακεδονία στα πλαίσια της πολιτικής της VMRO και των Ιταλο-γερμανικών Αρχών Κατοχής, σελ. 372

νέα ανταγωνιστικά κέντρα και προκάλεσε περαιτέρω ιδεολογική σύγχυση και κρίση ταυτότητας στους Σλαβόφωνους.

Πέρα από τις διαπραγματεύσεις του επίσημου βουλγαρικού κράτους κι ο Ντίμτσεφ άρχισε τις δικές του διαπραγματεύσεις με τον Ούρντωφ, διοικητή του 30^{ου} Τάγματος του ΕΛΑΣ, σχεδόν αυτόνομου, που δρούσε στην Αριδαία. Ο Ντίμτσεφ αντάλλαξε την προσχώρηση της Οχράνα με την ανεξαρτησία της Μακεδονίας, αλλά δεν έγιναν αποδεκτοί από τον εκπρόσωπο του ΕΛΑΣ Μαύρο που συναντήθηκε μαζί τους. Η ιδιαίτερη συνάντηση που είχαν στις 25 Αυγούστου 1944 οι Ντίμτσεφ και Ούρντωφ κατέληξε στη συμφωνία όπως γράφει στο βιβλίο του, Όψεις του Μακεδονικού ζητήματος, ο Σπ. Σφέτας «της Ελεύθερης και Ανεξάρτητης Μακεδονίας»²⁰⁵ και την ανάγκη της συγκρότησης ενός ενιαίου αντιστασιακού μετώπου» και τη συνένωση της Οχράνα με το τάγμα Αριδαίας και με το γιουγκοσλαβικό αντιστασιακό κίνημα. Η συνάντηση όμως δεν διάφυγε της προσοχής του Γερμανού Hayde που «παρόπλισε» τον Ντίμτσεφ στη Θεσσαλονίκη. Εκεί πληροφορήθηκε από τον Νάστεβ την επίτευξη συμφωνίας με τους Γερμανούς για ανεξάρτητη Μακεδονία και δέχθηκε την πρότρυνση να οδηγήσει την Οχράνα στα Σκόπια. Ο Ντίμτσεφ προτίμησε να μεταβεί ο ίδιος στην περιοχή των Σκοπίων όπου όμως συνελήφθη από τον Τέμπο που σκοπός του ήταν η ένταξη της Μακεδονίας στη Γιουγκοσλαβική Ομοσπονδία... Στις 5 Σεπτεμβρίου 1944 η Σοβιετική Ένωση κήρυξε τον πόλεμο στη Βουλγαρία. Στις 8 Σεπτεμβρίου 1944, αφού είχε ήδη ολοκληρωθεί η αποχώρηση του γερμανικού στρατού από τη Βουλγαρία, η κυβέρνηση του Muraviev κήρυξε τον πόλεμο στη Γερμανία. Στις 9 Σεπτεμβρίου ο σοβιετικός στρατός εισήλθε στη Βουλγαρία και η πολιτική κατάσταση άλλαξε ριζικά. Οι ραγδαίες αυτές εξελίξεις καθόρισαν και την τύχη της Οχράνας. Οι Γερμανοί διέλυσαν αμέσως την Οχράνα. Ένα μέρος των Οχρανιτών επέστρεψε στα χωριά τους, ενώ ένα άλλο μέρος μεταφέρθηκε από τον Hayde στα Σκόπια, για την ανάληψη αστυνομικών καθηκόντων. Άλλοι προσχώρησαν στους Γιουγκοσλάβους παρτιζάνους και άλλοι, μετά την απελευθέρωση των Σκοπίων στις 13 Νοεμβρίου 1944, ακολούθησαν τους Γερμανούς στη Βιέννη, μεταξύ αυτών και οι Ivan Motikaron και Ivan Hiev, οι επικεφαλής της Οχράνας στην Καστοριά και το Ξυνό Νερό. Ο Kalcev²⁰⁶ οδηγήθηκε από τους Γερμανούς στα Σκόπια, όπου συνελήφθη από τους Γιουγκοσλάβους παρτιζάνους.

²⁰⁵ Από το βιβλίο του κ. Σπυρίδωνα Σφέτα «Όψεις του Μακεδονικού ζητήματος, σελ. 121: «Σχετικά με τα γερμανικά σχέδια για την Ανεξάρτητη Μακεδονία, πράγματι στα τέλη Αυγούστου 1944 ο Hitler είχε εγκρίνει την ανακήρυξη ενός ανεξάρτητου μακεδονικού κράτους (κυρίως στα όρια της γιουγκοσλαβικής Μακεδονίας) για στρατηγικούς λόγους. Μετά την ουδετερότητα της Βουλγαρίας, την ανατροπή του Antonescu στη Ρουμανία (23.8.1944) και την είσοδο σοβιετικού στρατού στη χώρα, η γιουγκοσλαβική Μακεδονία αποτελούσε τη μόνη διέξοδο για την αποχώρηση της Ομάδας Στρατού Ε από τη Βόρεια Ελλάδα. Η γιουγκοσλαβική Μακεδονία ανακηρύχθηκε σε γερμανική στρατιωτική ζώνη με διοικητή τον Αντιστράτηγο Scheuerlen. Τη γερμανική πλευρά ενδιέφερε πρωτίστως η εγκατάσταση μιας Κυβέρνησης κουίσιλικ στα Σκόπια και η εξασφάλιση επαρκών αστυνομικών δυνάμεων, για την επιβολή της τάξης και την αντιμετώπιση πιθανών επιθέσεων των παρτιζάνων. Αρχικά οι Γερμανοί στράφηκαν στη VMRO και τον Mihajlon που με γερμανικό αεροπλάνο έφθασε στα Σκόπια από το Ζάγκρεμπ. Αν και η έκβαση του πολέμου ήταν πλέον φανερή, ο Mihajlon ίσως εκτιμούσε ότι ένα ανεξάρτητο μακεδονικό κράτος θα μπορούσε από προσωρινό γερμανικό προτεκτοράτο να μετατραπεί σε μόνιμο αγγλικό προτεκτοράτο, ως μια σφήνα μεταξύ μιας κομμουνιστικής Γιουγκοσλαβίας, Βουλγαρίας και Ελλάδας. Για το λόγο αυτό δέχτηκε τη γερμανική πρόσκληση. Στις 4 Σεπτεμβρίου²⁰⁵ 1944 ο Mihajlon βρισκόταν ήδη στα Σκόπια, για να βολιδοσκοπήσει την κατάσταση. Μετά από συσκέψεις με τους στενούς του συνεργάτες της VMRO (Vladimir Kurtev, Zoro Nastev, Dimitar Cilev, Christo Ognjanov και άλλους) στις 6 και στις 7 Σεπτεμβρίου κατέληξε τελικά στο συμπέρασμα ότι ήταν ανέφικτη η ανακήρυξη της Ανεξάρτητης Μακεδονίας, καθώς δεν υπήρχαν οι απαραίτητες ένοπλες δυνάμεις και δεν μπορούσαν να αγνοηθούν πια οι παρτιζάνοι. Αποφασίστηκε οι Ivan Mihajlon και Dimitar Cilev να αναχωρήσουν με τους Γερμανούς, ενώ οι Vladimir Kurtev, Zoro Nastev και Kiril Dragov να μεταβούν στη Σόφια, για την ανασυγκρότηση της VMRO. Κάτω από τις συνθήκες αυτές δεν προβλέφθηκε τίποτα για το μέλλον της Οχράνας, που αφέθηκε στη μοίρα της. Μετά από νέες προσπάθειες, οι Γερμανοί ίδρυσαν τελικά στα Σκόπια μια φιλοβουλγαρική διοικούσα επιτροπή (Verwaltungs-ausschuss), κύρια αποστολή της οποίας ήταν η συγκρότηση μια αστυνομικής δύναμης».

²⁰⁶ Από το βιβλίο του κ. Σπυρίδωνα Σφέτα «Όψεις του Μακεδονικού ζητήματος, σελ. 123: «Οι Kalcev και Dimcevan εκδόθηκαν τελικά στις 24 Δεκεμβρίου 1944 στον ΕΛΑΣ. Μετά από δημόσια διαπόμπευση και χλευασμό στους δρόμους της Φλώρινας φυλακίστηκαν στην Κοζάνη και τη Θεσσαλονίκη. Ο Kalcev καταδικάστηκε σε θάνατο από το στρατοδικείο Θεσσαλονίκης ως ένοχος για ηθική αυτοουργία σε διαπραχθέντες φόνους, συλλήψεις και εκποτίσεις Ελλήνων, για εμπρησμούς χωριών, για συστηματική τρομοκρατία και για προσπάθεια εκρίζωσης του εθνικού φρονήματος και αλλοίωσης της εθνικής σύνθεσης των κατεχομένων εδαφών Ο Dimcevan κάτω από αδιευκρίνιστες μέχρι σήμερα συνθήκες κατάφερε να επιστρέψει στη Βουλγαρία. Υπάρχει η άποψη ότι στάλθηκε εκεί

Στο βιβλίο του, ο Λυκούργος Συνόπουλος γράφει ότι «Με αυτή²⁰⁷ την απότομη απουσία των Γερμανών αρκετοί Κομιτατζήδες από τη Μεσοποταμία, Κολοκυνθού και άλλα χωριά πέσαν στα χέρια του ΕΛΑΣ. Δεν παραδόθηκαν αμαχητί. Ήταν φανατικοί Βούλγαροι και αντιστάθηκαν. Το ανταρτοδικείο τους καταδίκασε σε θάνατο και εκτελέστηκαν. Πρώτος και καλύτερος ο Χρήστος Νασκόπουλος, τον οποίο ο λαός της Δαμασκηιάς του φόρεσε αγκάθινο στεφάνι από συρματόπλεγμα...Μεταξύ των κομιτατζήδων που συνελήφθησαν και τουφεκίστηκαν αυτή την φορά ήτο και ο μεγαλόσωμος Παναγιώτης Μακρής, αρχηγός του βουλγαρικού κομιτάτου τότε. Όλους αυτούς που συνέλαβε στην Καστοριά το ΕΛΑΣ εκείνη την ημέρα, τους πήραν συνοδεία, τους πέρασαν από την κάτω αγορά. Ο Θωμάς Τόλιος ήτο ο υψηλότερος και βιάδιζε με το κεφάλι ψηλά. Ευτύχημα επέζησε αυτός και αρκετοί άλλοι. Αλλά ορισμένους τους δείρανε πολύ. Ο Αργύρης Παπαργυρίου βρήκε την παλιά του γειτόνισσα, μητέρα του Ανδρέα Τζήμα και τον έσωσε. Ο Λάμπρος Παπατέρπος, ο έφορος είχαν κάνει φυλακή στην Καστοριά από τους Ιταλοκομιτατζήδες και τώρα βρισκότανε στην πλεκτάνη του ΕΑΜ. Σε τέτοιες εποχές υπάρχουν και προσωπικοί λογαριασμοί. Όταν τους μεταφέρανε με την σειρά αυτούς τους κρατούμενους, προς τη γέφυρα του Μανιάκι, ο δοσίλογος Αχιλλέας Γάτσας αποπειράθει να δραπετεύσει. Έγινε όμως αντιληπτός και οι σφαίρες τον πρόκαναν και τον άφησαν νεκρό. Από το κορμί του ξεχύθηκαν αρκετά χρήματα. Πολύ κακό έκανε και αυτός ο παλιάνθρωπος. Τον δε Μπαϊκόλε και τον αδελφό του Μπαϊκούζο, αμφότεροι φανατικοί Βούλγαροι, μάλλον και ανισόρροποι, τους τουφέκισαν».

σκόπιμα από τους Άγγλους για κατασκοπεία. Επιβίωσε στο κομμουνιστικό καθεστώς της Βουλγαρίας. Σκοτώθηκε το 1982 σε αυτοκινητιστικό δυστύχημα. Πολλοί από τους Οχρανίτες που παρέμειναν στην Ελλάδα καταδικάστηκαν από στρατοδικεία στη διάρκεια του 1945»

²⁰⁷ Λυκούργου Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριά 1998, σελ. 160

9. Γερμανία

Κατάληψη της Καστοριάς

Τη Μεγάλη Τρίτη, 15 Απριλίου 1941, δόθηκε η τελευταία μάχη πριν την κατάληψη της πόλης και του Νομού Καστοριάς, από τους Γερμανούς.

Μερικές ελληνικές δυνάμεις, ιππικού και πυροβολικού είχαν τοποθετηθεί στην περιοχή Αμπελοκήπων. Η κύρια, από τα υπολείμματα της υποχώρησης, δύναμη του ελληνικού πυροβολικού είχε τοποθετηθεί πίσω από το λόφο Δισπηλιού προς την περιοχή του Άργους Ορεστικού. Στις 5:30 το πρωί, η επίλεκτη γερμανική μηχανοκίνητη Μεραρχία των SS, από το δρόμο Κλεισούρας προς Καστοριά, έφτασε έως την Κρεπενή. Η πρώτη επίθεσή της αποκρούστηκε. Δεύτερη επίθεση των Γερμανών, στις 13:30 προς την περιοχή της Μηλίτσας όπου νεκροί πέφτουν οι Έλληνες, Ίλαρχος Κλείτος Χατζηλιάδης κι ο Ταγματάρχης Παπαρόδου. Στις 17:00 εκδηλώνεται νέα επίθεση, συνοδευόμενη από αεροπλάνα και βαρέα πυροβόλα. Έτσι τα γερμανικά τεθωρακισμένα κατάφεραν να προχωρήσουν. Ακολουθούσε το γερμανικό πεζικό εξουδετερώνοντας κάθε αντίσταση.

Στις 18:00 ορισμένα μηχανοκίνητα προήλασαν προς το Άργος Ορεστικό, καθώς οι ελληνικές δυνάμεις ανατίναζαν τη γέφυρα Μανιάκων και προσπαθούσαν να διαφύγουν βορειοδυτικά. Στις 19:30 οι Γερμανοί κατέλαβαν το Άργος Ορεστικό όπου συνέλαβαν και ασύντακτους στρατιώτες της ελληνικής μεραρχίας.

Για την προέλαση προς την Καστοριά οι Γερμανοί υποχρεώθηκαν σε σκληρές μάχες με τις ελληνικές δυνάμεις οι οποίες κατάφεραν να διαφύγουν προς Σκαλοχώρι. Στις 20:00 οι Γερμανοί κατέλαβαν και την Καστοριά.

Η αναφορά της 12^{ης} Γερμανικής Στρατιάς για τη νύχτα της 15^{ης} Απριλίου 1941, ξεκινούσε: «Οι Έλληνες προβάλλουν πεισματώδη αντίσταση δυτικά της Φλώρινας και στην Καστοριά...». Στα μέσα Μαΐου 1941 οι Γερμανοί ζήτησαν πληροφορίες για τη μάχη της Καστοριάς. Ο Γερμανός Αντιστράτηγος Ντίντριχ εξοργίστηκε όταν ο Έλληνας συνταγματάρχης Ε. Λιώσης παρέταξε στο χάρτη τις θέσεις των ελληνικών μονάδων. Δεν πίστευε ότι του είχαν αντιταχθεί τόσο λίγες δυνάμεις, 2 τάγματα πεζικού, 1 επιλαρχία ιππικού, 1 τάγμα πολυβόλων και 9 πυροβολαρχίες με 47 στοιχεία. Γιατί σύμφωνα με τις γερμανικές εκτιμήσεις στην μάχη έλαβαν μέρος 3 ελληνικές μεραρχίες της 9ης, της 10ης και της 13ης. Αλλά και ο Τσολάκογλου γράφει στην πολεμική του έκθεση: «Ένεκα τούτου την 15 Απριλίου, συνήψεν ο Μουτούσης ημερήσιαν μάχην προς τους εισβάλλοντας Γερμανούς, δι' ην μετά θαυμασμού εξεφράσθη ο στρατηγός Φον Λιστ. Την μάχην αυτήν παρακουλούθησα αυτοπροσώπως υπό υψώματος ανατολικώς της Σμίξης (Ν. Άργους Ορεστικού) και αντελήφθη τας σοβαράς απωλείας, ας υπέστησαν οι Γερμανοί. Κατεστράφησαν κατά αυτήν 25 άρματα. Οι Γερμανοί δεν θα διέσπων την ασθενήν μας άμυναν, αν δεν κατεστρέφοντο παρά των στούκας τα πυροβόλα μας».

Από τις 15 Απριλίου 1941 ο Νομός Καστοριάς, επαρχία του Νομού Φλώρινας τότε, βρίσκεται υπό γερμανική κατοχή. Οι ελληνικές δημόσιες αρχές έπαψαν να λειτουργούν. Κατά την εφημερίδα «Φωνή της Καστοριάς» στις 13 Απριλίου 1947, η είσοδος των Γερμανών στην Καστοριά συνοδεύτηκε και από λεηλασίες καταστημάτων.

Η γερμανική αυτή κατοχή ήταν ολιγόμηνη, καθώς από τις 27 Ιουνίου 1941 ο Νομός Καστοριάς παραδόθηκε στην ιταλική κατοχή. Θα ακολουθήσει νέα γερμανική κατοχή, ύστερα από την ιταλική συνθηκολόγηση με τους Συμμάχους, από τις 9 Σεπτεμβρίου 1943 ή κατ' άλλους από τις 13 Σεπτεμβρίου²⁰⁸ 1943 έως 11 Σεπτεμβρίου 1944.

²⁰⁸ Σε έκθεση του προς το υπουργείο Εσωτερικών ο διοικητής της Χωροφυλακής Καστοριάς, Λάιος, αναφέρει: «Την 13^{ην} Σεπτεμβρίου κατόπιν των γνωστών πολεμικών γεγονότων, η ιταλική Κατοχή αντεκατεστάθη υπό της γερμανικής. Το βουλγαρικών Κομιτάτων από της εγκαταστάσεως της γερμανικής Κατοχής καίτοι απώλεσε την ελευθερίαν δράσεως του, εν τούτοις ουδαμώς διέκοψε ταύτην»

Νέο Κομιτάτο ή Τάγμα Εθελοντών ή Οχράνα

Σχηματισμός

Από τον Οκτώβριο του 1943, ο Mihajlon είχε θέσει στη διάθεση των Γερμανών, μέλη της VMRO για επιχειρήσεις κατά των ανταρτών στη Μακεδονία. Το γερμανικό σχέδιο προέβλεπε τη δημιουργία 2-3 ταγμάτων, με δική τους στολή αλλά γερμανικό εξοπλισμό υπό τον Γερμανό Ταξίαρχο Schimana που θα δρούσαν στη Μακεδονία. Στο Γερμανό Hayde που έφτασε για το σκοπό αυτό στη Σόφια, για διαβουλεύσεις με γερμανικούς θεσμικούς παράγοντες, ο επικεφαλής της γερμανικής αντικατασκοπείας Delius τόνισε τις δυσκολίες από την παράκαμψη του επίσημου βουλγαρικού κράτους και την υπερεκτίμηση της επιρροής του Mihajlon στη Μακεδονία. Ο Hayde αναχώρησε για τη Θεσσαλονίκη.

Η συνθηκολόγηση της Ιταλίας, η όλο και πιο έντονη δράση των ανταρτών αλλά και η δημιουργία των SNOF από τον ΕΛΑΣ, οδήγησαν τους Γερμανούς ύστερα από προβληματισμούς στην υιοθέτηση του προσεταιρισμού των μέχρι τώρα ενόπλων του κομιτάτου αλλά και τη στράτευση άλλων ντόπιων. Έτσι, «ο Κάλτσεφ²⁰⁹, στις 31 Οκτωβρίου 1943, εγκαταστάθηκε στην Καστοριά ως σύνδεσμος με το γερμανικό Φρουραρχείο και ανέλαβε την οργάνωση των εξοπλισμένων βουλγαριζόντων.

Ο Mihajlon απηύθυνε επίσης προτάσεις²¹⁰, μέσω τρίτων και στον Βούλγαρο πρωθυπουργό Bozilov και το θέμα πήρε πολιτικές διαστάσεις. Έτσι ο Hermann Neubacher, πληρεξούσιος του Γ' Ράιχ στα Βαλκάνια προχώρησε στη σύνταξη υπομνήματος²¹¹, το Δεκέμβριο του 1943. Στο βιβλίο του, Η ίδρυση και η δράση της Οχράνας (1943-44) στη Δυτική και Κεντρική Μακεδονία στα πλαίσια της πολιτικής της VMRO και των Ιταλο-γερμανικών Αρχών Κατοχής, ο Σπ. Σφέτας γράφει «Ο Γερμανός²¹² Kaltenbrunner φάνηκε πρόθυμος να διατάξει τη σύλληψη του Mihajlon, αν έθετε πολιτικά αιτήματα στη Βόρεια

²⁰⁹ Όλγα Μπελεγάκη, Πτυχές της δράσης της Οχράνας στη Δυτική Μακεδονία με βάση νεότερες βουλγαρικές πηγές, Μεταπτυχιακή εργασία ΑΠΘ, Θεσσαλονίκη 2010, σελ. 73

²¹⁰ Προτάσεις Mihajlon προς τον Βούλγαρο πρωθυπουργό: 1) Η VMRO προτίθεται να αναλάβει αμέσως τον αγώνα στην ελληνική Μακεδονία για την αποκατάσταση της τάξης σύμφωνα με τα γερμανικά συμφέροντα, 2) παρακαλεί για την απαλλαγή από τον βουλγαρικό στρατό 500-1000 υποδεικνυθέντων σε λίστα ατόμων που ο Mihajlon θέλει να αποστείλει εκεί 3) για την άμεση λειτουργία βουλγαρικών σχολείων και εκκλησιών στην ελληνική Μακεδονία, όπως και για την όλη υπόθεση, η βουλγαρική κυβέρνηση πρέπει να καταβάλει χρηματικά ποσά. Ως αντάλλαγμα η Θεσσαλονίκη με την ενδοχώρα της, καθώς και οι περιοχές με βουλγαρικές μειονότητες θα εκχωρηθούν στη Βουλγαρία».

²¹¹ «Το ζήτημα μίας πιθανής στρατολόγησης γηγενών Μακεδόνων (οπαδών της VMRO), λόγω της αρμοδιότητάς μου για τη διεξαγωγή αντικομμουνιστικής δράσης στη Νοτιοανατολική Ευρώπη, τέθηκε σε μένα μεταξύ 11 και 13 Νοεμβρίου στο Βερολίνο από τον Hayde, ανώτατο στέλεχος της κρατικής ασφάλειας που δρα στη Βόρεια Ελλάδα. Ο Hayde θεώρησε ως δυνατή την αποστολή μερικών χιλιάδων ανδρών της VMRO ως εθελοντική αστυνομία στη Βόρεια Ελλάδα που μαστίζεται πολύ από κομμουνιστές αντάρτες. Ζήτησε τη συγκατάθεσή μου. Ανακοίνωσα στον Hayde ότι μια τέτοια αποστολή συνάδει κατά βάση με τη γραμμή της στρατολόγησης υγιών αντικομμουνιστικών δυνάμεων στη Νοτιοανατολική Ευρώπη και ότι ακριβώς λόγω της έντονης απειλής της Βόρειας Ελλάδας από σοβιετικές ενέργειες επιδοκιμάζω μια τέτοια αποστολή κάτω από ορισμένες προϋποθέσεις. Έπρεπε όμως emphaticά να του επιστήσω την προσοχή στο γεγονός, ότι η VMRO επιδιώκει τον πολιτικό στόχο της Μεγάλης Μακεδονίας και ότι η βουλγαρική κυβέρνηση με καχυποψία παρακολουθεί τη δράση της. Για το λόγο αυτό θα πρέπει να υπάρχει η απόλυτη εγγύηση ότι οι Μακεδόνες εθελοντές θα περιοριστούν αποκλειστικά στον ένοπλο αγώνα εναντίον των κομμουνιστών της Βόρειας Ελλάδας και ότι θα αποφύγουν οπωσδήποτε κάθε προπαγανδιστική ή πολιτική δράση. Επί πλέον πρέπει να επιστήσω την προσοχή στο γεγονός ότι οι γηγενείς Μακεδόνες έχουν την τάση να χαρακτηρίζουν τους Έλληνες ως κομμουνιστές και να τους εξοντώνουν. Για το λόγο αυτό πρέπει να αναλάβουμε την ευθύνη για την αποστολή Μακεδόνων εθνικιστών, αν επίσης τα τμήματα αυτής της αστυνομίας τεθούν υπό την ηγεσία και τον έλεγχο Γερμανών αξιωματικών του στρατού ή της αστυνομίας. Διαφορετικά, θα καούν όλα τα ελληνικά χωριά. Ο Hayde ενημερώθηκε για τις κατευθυντήριες αυτές γραμμές παρόντος ενός υπασπιστή του ανώτατου αρχηγού των ομάδων SS, Kaltenbrunner. Στο μεταξύ δεν έχω παραλάβει καμιά άλλη έκθεση. Από διαθέσιμες εκθέσεις προκύπτει ότι σε συνάρτηση με τη σχεδιασμένη αποστολή στη Βόρεια Ελλάδα ένας εκπρόσωπος της VMRO απευθύνθηκε στη βουλγαρική Κυβέρνηση με την παράκληση να αποδεσμεύσει υπαξιωματικούς από το βουλγαρικό στρατό και να χορηγήσει χρηματικά μέσα για βουλγαρικές εκκλησίες και σχολεία. Η επέμβαση αυτή έχει επιβεβαιώσει την υποψία μου ότι η VMRO θέλει να ασκήσει πολιτική της "Μεγάλης Μακεδονίας" στη Βόρεια Ελλάδα. Ενημέρωσα προφορικά τον Kaltenbrunner για την κατάσταση αυτή των πραγμάτων και παρακάλεσα για τη λήψη των αντίστοιχων μέτρων, έτσι ώστε το επεισόδιο αυτό θεωρείται λήξαν.

²¹² Σπυρίδων Σφέτας, Η ίδρυση και η δράση της Οχράνας (1943-44) στη Δυτική και Κεντρική Μακεδονία στα πλαίσια της πολιτικής της VMRO και των Ιταλο-γερμανικών Αρχών Κατοχής, σελ. 363

Ελλάδα, ενώ ο Ribbentrop²¹³ υπήρξε περισσότερο επιφυλακτικός και σε σημειώμά του (προφανώς προς την ηγεσία των SS) πρότεινε την παύση της υποστήριξης προς τον Mihajlon».

Η διατήρηση επίσης των ισορροπιών απέναντι σε Ελλάδα και Βουλγαρία έβρισκαν αρνητική τη Γερμανία στο τέλος του 1943, στην ανακήρυξη μιας Ανεξάρτητης Μακεδονίας με πρωτεύουσα τη Θεσσαλονίκη και προσεχτική στο σχηματισμό ομάδων από ντόπιους ενόπλους.

Στη μεταπτυχιακή της εργασία, η Όλγα Μπελεγάκη, αναφέρει πως «το γερμανικό²¹⁴ επιτελείο, αν και γνώριζε πολύ καλά τις επιπτώσεις που θα επέφερε μια συνεργασία με το Σλαβόφωνο στοιχείο, με το πρόσχημα της υπεράσπισης των χωριών από τις «συμμορίες των Ελλήνων Κομμουνιστών», του ΕΑΜ και του ΕΛΑΣ, είχε δώσει νωρίτερα την συγκατάθεση για την ανασυγκρότηση των εξοπλισμένων βουλγαριζόντων. Ο εξοπλισμός των Οχρανιτών, που οι Γερμανοί ονόμαζαν «Τάγματα Εθελοντών», για την αντιμετώπιση των ανταρτών είχε τεθεί από τους πρώτους μήνες του 1944 στο επίκεντρο της γερμανικής πολιτικής στην περιοχή της Καστοριάς. Έτσι, στην Καστοριά οι Γερμανοί προχώρησαν στον εξοπλισμό επιπλέον 1.000 ατόμων, τους οποίους ενέταξαν στον προϋπάρχοντα πυρήνα της Οχράνας».

Τους εξοπλισμένους του Αξονομακεδονικού κομιτάτου προσπαθούσε να προσεταιριστεί κι ο ΕΛΑΣ με τον ένα ή άλλο τρόπο. Στο βιβλίο του, Λεηλασία φρονημάτων, ο Ι. Κολιόπουλος αναφέρει: «Προκήρυξη²¹⁵ του ΕΛΑΣ με ημερομηνία 3 Μαρτίου (1944) εξάλλου εκαλούσε τους «καλούς» κομιτατζήδες να εγκαταλείψουν το Κομιτάτο: «Όσοι Σλαβομακεδόνες ανήκουν στο Κομιτάτο ακόμη και πονούν για το σλαβομακεδονικό λαό και τον εαυτό τους και δεν τους βαρύνουν πράξεις φόνου, βιασμοί, έχουν υποχρέωση να φύγουν αμέσως και να γυρίσουν στα σπίτια τους και αν θέλουν να καταταχθούν αντάρτες μαζί με τους υπόλοιπους Σλαβομακεδόνες σε στενή συνεργασία με τους Έλληνες να παλέψουν για το γρήγορο διώξιμο των Γερμανο-Βουλγάρων φασιστών απ' τ' αγιασμένα μας χώματα και να χτυπήσουν κάθε αντίδραση που θα ήθελε να μας φέρει τις παλιές καταστάσεις... Άλλα στελέχη²¹⁶ είχαν επιδόσεις στη «σύλληψη» και τον «αφοπλισμό» Κομιτατζήδων που αρνούνταν να προσχωρήσουν στον ΕΛΑΣ, καθώς και στη σύλληψη «Γραικομάνων» που αρνούνταν να καταταγούν στον ΕΛΑΣ».

Στη μεταπτυχιακή της εργασία η Όλγα Μπελεγάκη, γράφει πως «το 1944 το κύμα²¹⁷ των προσχωρήσεων (κομιτατζήδων προς τα ΣΝΟΦ) ενισχύθηκε ακόμη πιο πολύ. Με επιστολή του προς το Πασχάλη Μητρόπουλου, γραμματέα του ΣΝΟΦ Καστοριάς, το Φεβρουάριο του 1944, ο Μιχαήλ Κεραμιτζής, «Στρατιωτικός Υπεύθυνος της Γκρούπας Κορεστίων» ζητούσε: «Να μου δοθεί το δικαίωμα να έρθω εις συνεννόησιν με τους τοπικούς αρχηγούς των Κομιτατζήδων και εάν υπάρχει συνεννόησις να τους πάρουμε με το μέρος μας, εάν δεν υπάρχει τοιαύτη να τους κτυπήσω». Και σε υστερόγραφο υπογεγραμμένο από τον

²¹³« ..Η VMRO στη Βόρεια Ελλάδα θέτει ως σκοπό τη Μεγάλη Μακεδονία. Έτσι, δεν έχει ισχύ η προϋπόθεση κάτω από την οποία κατέστη δυνατή η χορήγηση της έγκρισης για τη διεξαγωγή της επιχείρησης από τον πρέσβη Neubacher. Ο Υπουργός Εξωτερικών του Τρίτου Ράιχ παρακαλεί λοιπόν να εγκαταλειφθεί κάθε περαιτέρω υποστήριξη του Μακεδόνα ηγέτη Mihajlon, διότι, λαμβάνοντας υπόψη τη βουλγαρική Κυβέρνηση, είναι ανεπιθύμητη μια περαιτέρω συνεργασία με τον Mihajlon. Στο πλαίσιο της γερμανικής εξωτερικής πολιτικής η Βουλγαρία, αποτελεί το ισχυρότερο ενεργό στήριγμα στα Βαλκάνια. Πρέπει κατά συνέπεια να αποφευχθεί το κάθε τι που θα μπορούσε να εγείρει δυσπιστία ή παρεξήγηση στη βουλγαρική κυβέρνηση. Αυτό, ανάλογα με την κατάσταση των πραγμάτων, θα συνέβαινε στην περίπτωση που η βουλγαρική Κυβέρνηση μπορεί να θεωρήσει τη δράση τον Mihajlon και της VMRO ως απειλή και μια συνεργασία μαζί του ως στρεφόμενη εναντίον της. Το πιθανό κέρδος μιας επιχείρησης εναντίον των παρτιζάνων στη Βόρεια Ελλάδα είναι δυσανάλογο με τον κίνδυνο μιας δυσαρέσκειας της βουλγαρικής Κυβέρνησης από τη γερμανική συνεργασία με την κίνηση για Μεγάλη Μακεδονία που έδειξε ότι, παρά τον από καιρού σε καιρό αγώνα εναντίον των παρτιζάνων, επιδιώκει κυρίως να πραγματοποιήσει πολιτικά σχέδια...»

²¹⁴ Όλγα Μπελεγάκη, Πτυχές της δράσης της Οχράνας στη Δυτική Μακεδονία με βάση νεότερες βουλγαρικές πηγές, Μεταπτυχιακή εργασία ΑΠΘ, Θεσσαλονίκη 2010, σελ. 79

²¹⁵ Ιωάννη Σ. Κολιόπουλου, Λεηλασία φρονημάτων, Εκδόσεις Βάνιας 1994, σελ. 174

²¹⁶ Ιωάννη Σ. Κολιόπουλου, Λεηλασία φρονημάτων, Εκδόσεις Βάνιας 1994, σελ. 175

²¹⁷ Ιωάννη Σ. Κολιόπουλου, Λεηλασία φρονημάτων, Εκδόσεις Βάνιας 1994, σελ. 174

ίδιο και τον Ευστράτιο Κέντρο ή Σλομπόντα «Στρατιωτικό Υπεύθυνο του Εφεδρικού ΕΛΑΣ» της περιοχής την εποχή αυτή, αναφέρεται: «Αφοπλίσαμε όλους του μικρόψυχους και ύποπτους Κομιτατζήδες και τα όπλα τους τα δώσαμε σε γερά χέρια»

Η απήγηση που είχε αρχίσει να αποκτά άλλωστε, το ΕΑΜ στους κόλπους των Σλαβοφώνων προβλημάτιζε τις γερμανικές αρχές. Στη μεταπτυχιακή της εργασία, η Όλγα Μπελεγάκη αναφέρει πως «το ενδεχόμενο²¹⁸ να καταλήξει ο εξοπλισμός των χωρικών σε έμμεσο εφοδιασμό των ανταρτών με όπλα και πυρομαχικά προκαλούσε έντονη ανησυχία στους Γερμανούς ιθύνοντες. Για τον σκοπό αυτό εγκαταστάθηκε στις αρχές Μαρτίου 1944 στην Καστοριά, ως αξιωματικός σύνδεσμος με το «Κομιτάτο», ο Λοχαγός Μαξιμίλιαν Ράισλ, ο οποίος είχε επιφορτιστεί με την καθοδήγηση και υποστήριξη των Βουλγάρων αξιωματικών συνδέσμων που ήταν αρμόδιοι για τη συγκρότηση τμημάτων των Οχρανιτών. Έχοντας ως πυρήνα τα κομιτάτα Κεφαλαρίου, Βασιλειάδας και Λιθιάς καταβλήθηκε έντονη προσπάθεια για την αναδιοργάνωση της Οχράνας από άποψη τεχνικής κατάρτισης των μελών της και πυκνώσεως των τάξεών της μέσω του εξοπλισμού όσο το δυνατόν μεγαλύτερου αριθμού Σλαβοφώνων. Οι Γερμανοί είχαν αναλάβει, εκτός από τον εξοπλισμό των Οχρανιτών, τη διατροφή, τη παροχή ιατροφαρμακευτικού υλικού και τη μισθοδοσία τους. Τα υπό ίδρυση τάγματα αποφασίστηκε να ενταχθούν σε λόχους υπό γερμανική διοίκηση κάτω από την εποπτεία των περιφερειακών γερμανικών Φρουραρχείων. Με βασικό στόχο «την καταπολέμηση του κομμουνισμού», άρχισε ο συστηματικός εξοπλισμός των Οχρανιτών και η συγκρότηση νέων τμημάτων που στόχευε στην επέκταση της ζώνης ασφαλείας γύρω από την πόλη της Καστοριάς.

Αλλά και γενικότερα, εκτός από την αντιμετώπιση των ανταρτών όπως και η πιθανότητα απόβασης συμμαχικών δυνάμεων κάπου στο Αιγαίο, οδήγησαν σε επαναπροσδιορισμό της στάσης των Γερμανών. Στο βιβλίο του, η ίδρυση και η δράση της Οχράνας (1943-44) στη Δυτική και Κεντρική Μακεδονία στα πλαίσια της πολιτικής της VMRO και των Ιταλο-γερμανικών Αρχών Κατοχής, ο Σπ. Σφέτας αναφέρει ότι «Έτσι²¹⁹, στελέχη της VMRO άρχισαν να εκπαιδεύονται στρατιωτικά στο Ζάγκρεμπ και το Βερολίνο... Ωστόσο, προέκυψαν ορισμένα ουσιαστικά θέματα που απασχόλησαν τους Γερμανούς: 1) Κατά πόσο πράγματι υπήρχε καταπίεση των βουλγαριζόντων Σλαβόφωνων από τον ελληνικό πληθυσμό, επιχείρημα που πάντα πρόβαλε η βουλγαρική πλευρά... Υπήρχε επίσης ο φόβος μήπως η συγκρότηση των ταγμάτων συμβάλει στην όξυνση των εθνοτικών διενέξεων μεταξύ Ελλήνων και Βουλγάρων και εξαναγκάσει τον ελληνικό πληθυσμό να προσχωρήσει μαζικότερα στους αντάρτες, 2) κατά πόσο οι βουλγαριζόντες Σλαβόφωνοι ήταν πράγματι βάσιμο στοιχείο. Ήδη με την ίδρυση του SNOF (Οκτώβριος-Νοέμβριος 1943) άρχισε μια προσχώρηση πρώην Οχρανιτών στη νέα αυτή υπό κομμουνιστικό έλεγχο οργάνωση... Βέβαια²²⁰, στην περιοχή της Καστοριάς είχε διατηρηθεί ένας πυρήνας από την αρχική Οχράνα και οι Γερμανοί είχαν εξοπλίσει άλλους 1.000 χωρικούς. Οχρανίτες που συμμετείχαν στις επιχειρήσεις Wolf, Elefant, όπως αργότερα και στα γερμανικά εγκλήματα της Κλεισούρας στις 5 Απριλίου 1944, αλλά υπήρχαν αποδεικτικά στοιχεία και για προσχώρηση ατόμων που είχαν εξοπλιστεί από τους Γερμανούς στους αντάρτες».

Η Ομάδα στρατού Ε της Θεσσαλονίκης υπέβαλλε πόρισμα²²¹ στις 29 Φεβρουαρίου 1944, προς την ομάδα στρατού Φ, στο Βελιγράδι, από το οποίο γίνεται φανερό πως οι

²¹⁸ Όλγα Μπελεγάκη, Πτυχές της δράσης της Οχράνας στη Δυτική Μακεδονία με βάση νεότερες βουλγαρικές πηγές, Μεταπτυχιακή εργασία ΑΠΘ, Θεσσαλονίκη 2010, σελ. 79

²¹⁹ Σπυρίδων Σφέτα, Η ίδρυση και η δράση της Οχράνας (1943-44) στη Δυτική και Κεντρική Μακεδονία στα πλαίσια της πολιτικής της VMRO και των Ιταλο-γερμανικών Αρχών Κατοχής, σελ. 364

²²⁰ Σπυρίδων Σφέτα, Η ίδρυση και η δράση της Οχράνας (1943-44) στη Δυτική και Κεντρική Μακεδονία στα πλαίσια της πολιτικής της VMRO και των Ιταλο-γερμανικών Αρχών Κατοχής, σελ. 364

²²¹ «Οι ανταρτικές ομάδες στις παραμεθόριες περιοχές των βουλγαρικών μειονοτήτων αποτελούνται μονάχα κατά ένα μικρό μέρος από Έλληνες. Υπερισχύουν κομμουνιστές Βουλγαρομακεδόνες και Σέρβοι. Ο αγώνας αυτών των αντάρτικων ομάδων στρέφεται τόσο εναντίον της γερμανικής κατοχικής δύναμης όσο και εναντίον των μη κομμουνιστικών στοιχείων της χώρας, χωρίς διάκριση

Γερμανοί αντιλαμβάνονται τις προθέσεις της Βουλγαρίας για τη Μακεδονία, γνωρίζουν για τη δραστηριοποίηση Γιουγκοσλάβων στρατιωτικών του Τίτο σε αυτή, τον αγώνα των αντιστασιακών ομάδων κατά των Γερμανών αλλά και κατά μη κομμουνιστών.

Η φημολογούμενη απόβαση των Συμμάχων στην Ελλάδα, οι ανάγκες στο Ανατολικό Μέτωπο, αλλά και η διάλυση το Μάιο του 1994, των SNOF από τον ΕΛΑΣ οδήγησαν τελικά τη Γερμανία σε επαναπροσδιορισμό του θέματος τον Ιούνιο του 1944. Έτσι, όπως αναφέρει και στο βιβλίο του, η ίδρυση και η δράση της Οχράνας (1943-44) στη Δυτική και Κεντρική Μακεδονία στα πλαίσια της πολιτικής της VMRO και των Ιταλο-γερμανικών Αρχών Κατοχής, ο Σπ. Σφέτας «Στις 14 Ιουνίου 1944 πραγματοποιήθηκε²²² σύσκεψη στελεχών της VMRO στο Μοναστήρι (με την ανοχή της 15^{ης} μεραρχίας πεζικού), κατά την οποία το μέλος της Κεντρικής Επιτροπής της VMRO, Vladimir Kurtev, ανακοίνωσε τα σχέδια της οργάνωσης: «Αποφασίστηκε να ιδρυθούν σε Καστοριά, Φλώρινα και Έδεσσα εθελοντικά τάγματα, η αποστολή των οποίων θα συνίσταται σε παροχή βοήθειας στον τοπικό πληθυσμό, που εξοντώνεται μαζικά από τους Έλληνες. Πρώτη αποστολή είναι η συγκρότηση στρατιωτικής δύναμης, δεύτερη αποστολή η διοίκηση και ακολουθεί το εκπαιδευτικό έργο. Θα αποσταλούν περίπου 500 άτομα, στρατιωτικοί, διοικητές, που θα οργανώσουν τον τοπικό πληθυσμό, και στα τέλη Αυγούστου και οι αναγκαίοι δάσκαλοι... Από τα 36 στελέχη της VMRO²²³ (που έφτασαν στην Έδεσσα τον Ιούνιο του 1944) ο Dimceν με 7 άλλα άτομα παρέμειναν στην Έδεσσα, ενώ τα υπόλοιπα 27 στελέχη αναχώρησαν για την Καστοριά. Στην Καστοριά²²⁴ λόγω της προϋπάρχουσας κατάστασης είχε ήδη αρχίσει η προσπάθεια της ίδρυσης ενός τάγματος από τον Hayde. Τον Απρίλιο του 1944 υπήρχε ένα πυρήνας 680 ανδρών, με στρατιωτική βάση τα χωριά Κεφαλάρι, Λιθιά, Βασιλειάδα και Μεσοποταμία. Λόγω της διαρροής προς το SNOF μέχρι τα τέλη Μαΐου παρέμειναν πιστά στο κομιτάτο μόνο τα χωριά Μεσοποταμία, Κολοκυνθού, Ποριά, Κεφαλάριο, Βασιλειάδα, Κορησσός, Λιθιά και Μελισσοπόταμος. Οι στρατιωτικές στολές και τα όπλα δόθηκαν από τους Γερμανούς. Στο

εθνικότητας. Αλλά πρέπει εδώ ξανά να εξακριβωθεί αν η μάζα των Βουλγαρομακεδόνων έχει κομμουνιστικές τάσεις. 2) Οι Βούλγαροι διεξάγουν στην παραμεθόρια αυτή περιοχή, την οποία ανοικτά διεκδικούν, έναν εθνικό αγώνα εξουσίας, χωρίς διάκριση μέσων και με μοναδικό σκοπό να δημιουργήσουν μια βουλγαρική πλειοψηφία για να επιβάλουν τις διεκδικήσεις τους. Κατά συνέπεια στη μεταχείριση των Βουλγαρομακεδόνων της Ελλάδας από τους Βούλγαρους πρόκειται...για μια συνειδητή εκμετάλλευση του κομμουνισμού για την υλοποίηση της μεγαλοβουλγαρικής ιδέας. Ξεκινούν από το γεγονός ότι επί του παρόντος ο κομμουνισμός είναι το μοναδικό ισχυρό κίνημα στο οποίο μπορούν αδιάσπαστα να συμπεριληφθούν οι Βουλγαρομακεδόνες. Η δεύτερη κατευθυντήρια γραμμή στον αγώνα αυτό εξουσίας είναι ότι κάθε μέσο που συντελεί στην εξασθένηση του ελληνικού στοιχείου είναι σωστό, όπου δεν παίζει κανένα ρόλο αν οι πληγέντες Έλληνες είναι κομμουνιστές ή όχι... 3) Οι κομμουνιστές με τη σειρά τους εκμεταλλεύονται τις διεκδικήσεις και το ενδιαφέρον των Βουλγάρων για τις μειονοτικές περιοχές, παρουσιάζονται για το λόγο αυτό ως Βουλγαρομακεδόνες, ακόμα και στην περίπτωση που δεν γνωρίζουν καμιά βουλγαρική λέξη, και έτσι απολαμβάνουν κυρίως την προστασία και πάντοτε τη συμπάθεια των Βουλγάρων. 4) Οι Βούλγαροι διεξάγουν αυτόν τον αγώνα εξουσίας τόσο αδιάστακτα, ώστε συχνά συγκεκαλυμμένα, σε μερικές περιπτώσεις ακόμα και φανερά, σαμποτάρουν τα γερμανικά μέτρα. Ιδιαίτερα πρέπει εδώ να επισημανθεί η δραστηριότητα της βουλγαρικής Λέσχης... 5) Παρά τα όσα επισημάνθηκαν η Ομάδα Στρατού Ε έχει συνείδηση του γεγονότος ότι το ζήτημα της προστασίας των βουλγαρικών μειονοτήτων πρέπει να αντιμετωπιστεί ξεχωριστά, διότι επηρεάζει τις βουλγαρογερμανικές σχέσεις. Παρά τους βουλγαρικούς ισχυρισμούς, οι Βουλγαρομακεδόνες πάντα αντιμετωπίζονται ως προνομιούχοι. Σε πολλές περιπτώσεις οι Βούλγαρομακεδόνες λόγω της καταγωγής τους έχουν καταδικαστεί ηπιότερα απ' ό,τι οι Έλληνες και πολλοί Βουλγαρομακεδόνες ακόμα αθωώθηκαν λόγω του δελτίου μέλους της βουλγαρικής Λέσχης. 6) Από την Ανώτερη Διοίκηση των SS και της Αστυνομίας της Ελλάδας, σε συμφωνία με Ανώτατη Διοίκηση της Ομάδας Στρατού Ε και με την υποστήριξή της, σχεδιάζεται επί του παρόντος μια ένοπλη άμυνα των εθνικά Βουλγάρων κατοίκων στις παραμεθόριες περιοχές, αλλά η συγκρότησή της λόγω των γεγονότων που περιγράφηκαν στην αρχή πρέπει να επιχειρηθεί προσεκτικά και επομένως με αργούς ρυθμούς. 7) Συμπερασματικά μπορεί να λεχθεί ότι δεν μπορεί να γίνει κανένας λόγος για μια καταπίεση των Βουλγαρομακεδόνων από τους Έλληνες και για μια υποστήριξη του γεγονότος αυτού από γερμανικές υπηρεσίες. Ο αγώνας εναντίον των αντάρτικων ομάδων, από τις οποίες υποφέρει στον ίδιο βαθμό ο υγιής πληθυσμός όλων των εθνοτήτων, διεξάγεται από την Ομάδα Στρατού Ε με όλα τα διαθέσιμα μέσα. Ιδιαίτερα φαίνεται ότι είναι επαρκώς εξασφαλισμένη η προστασία των Βουλγαρομακεδόνων με πολλά μέτρα και με τη συγκρότηση της άμυνας των Βουλγαρομακεδόνων κατοίκων. Η παρουσία βουλγαρικού στρατού στις μειονοτικές περιοχές δεν είναι επομένως ούτε απαραίτητη ούτε επιθυμητή...»

²²² Σπυρίδων Σφέτας, Η ίδρυση και η δράση της Οχράνας (1943-44) στη Δυτική και Κεντρική Μακεδονία στα πλαίσια της πολιτικής της VMRO και των Ιταλο-γερμανικών Αρχών Κατοχής, σελ. 368

²²³ Σπυρίδων Σφέτας, Η ίδρυση και η δράση της Οχράνας (1943-44) στη Δυτική και Κεντρική Μακεδονία στα πλαίσια της πολιτικής της VMRO και των Ιταλο-γερμανικών Αρχών Κατοχής, σελ. 369

²²⁴ Σπυρίδων Σφέτας, Η ίδρυση και η δράση της Οχράνας (1943-44) στη Δυτική και Κεντρική Μακεδονία στα πλαίσια της πολιτικής της VMRO και των Ιταλο-γερμανικών Αρχών Κατοχής, σελ. 369

δίκωχο των νέων οχρανιτών με εντολή του Dimceν διατηρήθηκε το έμβλημα της VMRO: νεκροκεφαλή με οστά σε χιαστό σχήμα και το σύνθημα Ελευθερία ή Θάνατος. Ο Hayde δεν έφερε αντιρρήσεις, προφανώς διότι έβρισκε κοινά σημεία με τα εμβλήματα των SS».

Αρχές καλοκαιριού του 1944 ο ανδρικός Σλαβόφωνος κυρίως πληθυσμός του Νομού Καστοριάς είχε τρεις βασικές επιλογές. Είτε θα εντάσσονταν στο νέο κομιτάτο των Γερμανών είτε στον ΕΛΑΣ και τα ΣΝΟΦ είτε στους αντάρτες του Τίτο. Ο Ι. Κολιόπουλος στο βιβλίο του, Ληλασία φρονημάτων, αναφέρει ότι «οι Σλαβόφωνοι²²⁵ λοιπόν εκαλούντο να επιλέξουν ανάμεσα στο Κομιτάτο, τους Παρτιζάνους και τον ΕΛΑΣ ή σωστότερα το ΣΝΟΦ, (αλλά και τους Γερμανούς). Όπως ήταν επόμενο, οι Βούλγαροι αξιωματικοί σύνδεσμοι, αλλά και πράκτορες του Μιχαήλωφ, κλήθηκαν και πάλι να παίξουν ρόλο μεσολαβητού, αυτή τη φορά μεταξύ Γερμανών και Σλαβοφώνων. Οι Σλαβόφωνοι εντάχθηκαν στη νέα πολιτοφυλακή για τους ίδιους λόγους που είχαν ενταχθεί στο κομιτάτο των Ιταλών... Χρησιμοποιώντας²²⁶ εθνικιστικά και κομμουνιστικά συνθήματα ... κάθε προελεύσεως προσπαθούσαν να κρατήσουν τους εκτεθειμένους Σλαβοφώνους, σύμφωνα με κομμουνιστικές εκτιμήσεις της εποχής, μακριά από τις «προοδευτικές» δυνάμεις... (αλλά και) οι κομιτατζήδες αναμένονταν ασφαλώς να εξελιχθούν σε αντάρτες πειθήνιους στους κομμουνιστές ηγέτες και στα κελεύσματά τους, επειδή είχαν εκτεθεί έναντι των άλλων Ελλήνων συνεργαζόμενοι με τις δυνάμεις κατοχής ... η συντριβή τους συνεπαγόταν κίνδυνο αλλά αι δυσαρέσκεια όσων ήδη υπηρετούσαν στον ΕΛΑΣ.

Η Όλγα Μπελεγάκη στη μεταπτυχιακή εργασία αναφέρει πως «Ο σκληρός²²⁷ ανταγωνισμός για τον προσεταιρισμό των Σλαβοφώνων οδήγησε στην εκδήλωση συγκρούσεων μεταξύ των δύο προπαγανδών, Οχρανιτών και Κομμουνιστών. Αποτέλεσμα της σύγκρουσης υπήρξε η δολοφονία του Σνοφίτη ηγέτη Βασίλη Αλεξόπουλου από τους Οχρανίτες και η πυρπόληση από τους σνοφίτες σπιτιών χωρικών οι οποίοι είχαν εξοπλισθεί από τη βουλγαρική προπαγάνδα στα χωριά Ποριά και Κολοκυνθού και η επίθεσή εναντίον του Κομιτάτου της Κορησού, τα μέλη του οποίου προσπάθησαν να προστατευθούν στο οίκημα του σχολείου. Έπειτα από τα επεισόδια αυτά, ο Κάλτσεφ διέταξε τις οικογένειες των Οχρανιτών που διέμεναν στα χωριά Ποριά και Κολοκυνθού να τα εγκαταλείψουν και να εγκατασταθούν στην πόλη της Καστοριάς. Την περίοδο αυτή ο ανταγωνισμός μεταξύ των δύο αντιμαχόμενων παρατάξεων είχε πάρει μεγάλες διαστάσεις με τα χωριά Μεσοποταμία, Ποριά, Κολοκυνθού, Κεφαλάρι, Τοιχίο, Σιδηροχώρι, Βασιλειάδα, Κορησό, Λιθιά και Μελισσότοπο να παραμένουν πιστά στο κομιτάτο, ενώ το ΣΝΟΦ να είναι κυρίαρχο κυρίως στα Κορέστια, αλλά και στα υπόλοιπα χωριά».

Η Οχράνα, παρά το γεγονός ότι ήταν συνδεδεμένη με την εθνικιστική κυβέρνηση της Βουλγαρίας μέσω των Βούλγαρων αξιωματικών συνδέσμων και των πρακτόρων του Μιχαήλωφ, δεν απέκλειε τη χρησιμοποίηση αριστερών φιλοβουλγαρικών στοιχείων. Για την επίτευξη του στόχου τους κάθε είδους πολιτική θεωρούνταν εκμεταλλεύσιμη.

Ο Ι. Κολιόπουλος στο βιβλίο του, Ληλασία φρονημάτων, θεωρεί πως ανταγωνισμός των παραπάνω αντιμαχόμενων, μάλλον λειτούργησε υπέρ των Γερμανών, αφού «για κάθε²²⁸ κομιτατζή ή όπλο κομιτατζή ωστόσο που κατέληγε στους Αντάρτες η Λερναία Ύδρα των Κομιτατζήδων φαινόταν να παράγει πολλαπλάσιους οπλισμένους άνδρες στην υπηρεσία των Γερμανών την εποχή αυτή (άνοιξη 1944). Όχι πολύ μετά τις συμπλοκές και τις πυρπολήσεις σπιτιών που αναφέρθηκαν, τα χωριά της περιοχής (Κολοκυνθού, Ποριά, ..) είχαν εκ νέου οπλισθεί από τους Γερμανούς... Κατά²²⁹ τις εκτιμήσεις παρατηρητών της εποχής, οι Κομιτατζήδες της περιοχής που μελετούσαν το ενδεχόμενο να περάσουν στον ΕΛΑΣ,

²²⁵ Ιωάννη Σ. Κολιόπουλου, Ληλασία φρονημάτων, Εκδόσεις Βάνιας 1994, σελ. 138

²²⁶ Ιωάννη Σ. Κολιόπουλου, Ληλασία φρονημάτων, Εκδόσεις Βάνιας 1994, σελ. 160

²²⁷ Όλγα Μπελεγάκη, Πτυχές της δράσης της Οχράνας στη Δυτική Μακεδονία με βάση νεότερες βουλγαρικές πηγές, Μεταπτυχιακή εργασία ΑΠΘ, Θεσσαλονίκη 2010, σελ. 80

²²⁸ Ιωάννη Σ. Κολιόπουλου, Ληλασία φρονημάτων, Εκδόσεις Βάνιας 1994, σελ. 176

²²⁹ Ιωάννη Σ. Κολιόπουλου, Ληλασία φρονημάτων, Εκδόσεις Βάνιας 1994, σελ. 160

αποφάσισαν μετά την αποσκίρτηση του Πείου (Μάιος 1944) στους Παρτιζάνους να παραμείνουν υπό την προστασία των Γερμανών... Οι ελληνικές αρχές από το άλλο μέρος χρησιμοποίησαν το επεισόδιο για να στηρίξουν τη θέση τους ότι οι Έλληνες κομμουνιστές εξόπλιζαν τους «Βούλγαρους» για να πολεμήσουν από κοινού εναντίον της Ελλάδος.

Οδεύοντας προς το τέλος του το Νέο Κομιτάτο ή Μακεδονικά Τάγματα ή Τάγμα Εθελοντών ή Οχράνα ή Τρίτη Μακεδονική Ταξιαρχία

Από τα μέσα του καλοκαιριού του 1944, φαίνεται πως άρχισε η αντίστροφη μέτρηση για την ύπαρξη του Νέου κομιτάτου ή Τάγματος Εθελοντών ή της Οχράνας των Γερμανών. Ο Ι. Κολιόπουλος, στο βιβλίο του Ληλασία φρονημάτων, αναφέρει πως «έως²³⁰ τον Ιούνιου (1944) και μετά την αποσκίρτηση και την επάνοδο του Πείου, ύστερα από άλλη μία εκτεταμένη επιχείρηση του ΕΛΑΣ με σκοπό τον αφοπλισμό των οπλισμένων χωριών της περιοχής, ο αριθμός των Κομιτατζήδων φαίνεται πως είχε κάπως μειωθεί. Σε διάστημα ενός έτους, 1.200 Κομιτατζήδες, είχαν «αφοπλισθεί» από τους Αντάρτες του ΕΛΑΣ, κατά τους υπολογισμούς των Παρτιζάνων, οι οποίοι είχαν κατά το ίδιο διάστημα στρατολογήσει άλλους τόσους Κομιτατζήδες και βουλγαρόφιλους γενικώς στην ίδια περιοχή... Οι αριθμοί όπως και η κατάσταση ήσαν ρευστοί, αλλά συνεχώς απέβαιναν προς όφελος των Ανταρτών και των Παρτιζάνων... Έως²³¹ τα μέσα Αυγούστου (1944) ο Πείος είχε εντάξει στην ομάδα του τις φρουρές Κομιτατζήδων του Σιδηροχωρίου και του Τοιχιού. Την ίδια εποχή η μονάδα αναφέρεται ότι αριθμούσε 270 άνδρες... Στο τέλος του μηνός εξήτησε να ενταχθεί στη μονάδα των Σλαβόφωνων αποκλειστικά και όχι σε άλλη μονάδα του 28^{ου} Συντάγματος η πολυπληθής φρουρά των Κομιτατζήδων της Βασιλειάδας με αποτέλεσμα να ενταθούν οι σχέσεις του τάγματος με τη διοίκηση του συντάγματος που έβλεπε ότι έχανε τον έλεγχο της καταστάσεως... Οι αντάρτες²³² του ΕΛΑΣ ανέλαβαν τις τελευταίες δέκα ημέρες του Αυγούστου και την πρώτη εβδομάδα του Σεπτεμβρίου (προέβησαν σε) σειρά επιθέσεων εναντίον των Κομιτατζήδων στα κυριότερα ορμητήρια τους (και με τις ενέργειες αυτές) πήραν μερικές εκατοντάδες όπλα και άλλους τόσους «αιχμαλώτους» Κομιτατζήδες, οι οποίοι προφανώς δεν είχαν τη δυνατότητα να φύγουν στους Παρτιζάνους... Από τους 300 που είχαν προσχωρήσει τελευταίως (Αύγουστος 1944,...) στον ΕΛΑΣ είχαν «αποκηρυχθεί» μόνο έξι... Με απόφαση²³³ του Μακεδονικού Γραφείου του ΚΚΕ και την απαραίτητη διαταγή του διοικητού του 28^{ου} Συντάγματος, το «Απόσπασμα Βίτσι» αποτέλεσε το Σεπτέμβριο του 1944, δύο τάγματα από τα οποία το Π/28 ονομάστηκε «Σλαβομακεδονικό Τάγμα». Διοικητής του τάγματος ορίστηκε ο Κοσμάς Σπανός ή Αμύντας από το Λέχοβο και πολιτικός επίτροπος ο Ηλίας Δημάκης ή Γκότσε... Ένα μήνα²³⁴ αργότερα (Οκτώβριος 1944), η διοίκηση της μονάδας των Σλοβόφωνν στο Βίτσι έγραφε προς την Κεντρική Επιτροπή του ΕΑΜ και το Γενικό Στρατηγείο του ΕΛΑΣ ότι είχε «αφοπλίσει» με ηγέτη τον Πασχάλη Μητρόπουλο 45 κομιτατζήδικα χωριά με 3.000 όπλα.

Η προσπάθεια αφοπλισμού και προσεταιρισμού των κομιτατζήδων από τον ΕΛΑΣ σε συνεργασία με τους Παρτιζάνους του Τίτο, η δημιουργία των ΣΝΟΦ, οδήγησαν σε πολύ δύσκολη θέση το ΕΑΜ/ΚΚΕ, καθώς όπως αναφέρει στη μεταπτυχιακή της εργασία κι η Όλγα Μπελεγάκη, «Τον Σεπτέμβριο²³⁵ του 1944, παράλληλα με τις αγγλο-ρωσικές μυστικές επαφές για το μέλλον της Ελλάδας, οι ελληνικές αντιστασιακές δυνάμεις αντιμετώπιζαν σοβαρά προβλήματα από τη δράση του Σλαβόφωνου στοιχείου που επιζητούσε την

²³⁰ Ιωάννη Σ. Κολιόπουλου, Ληλασία φρονημάτων, Εκδόσεις Βάνιας 1994, σελ. 177

²³¹ Ιωάννη Σ. Κολιόπουλου, Ληλασία φρονημάτων, Εκδόσεις Βάνιας 1994, σελ. 183

²³² Ιωάννη Σ. Κολιόπουλου, Ληλασία φρονημάτων, Εκδόσεις Βάνιας 1994, σελ. 179

²³³ Ιωάννη Σ. Κολιόπουλου, Ληλασία φρονημάτων, Εκδόσεις Βάνιας 1994, σελ. 180

²³⁴ Ιωάννη Σ. Κολιόπουλου, Ληλασία φρονημάτων, Εκδόσεις Βάνιας 1994, σελ. 179

²³⁵ Όλγα Μπελεγάκη, Πτυχές της δράσης της Οχράνας στη Δυτική Μακεδονία με βάση νεότερες βουλγαρικές πηγές, Μεταπτυχιακή εργασία ΑΠΘ, Θεσσαλονίκη 2010, σελ. 91

αυτονόμηση της ελληνικής Μακεδονίας και την υπαγωγή της είτε στη φιλοαξονική Βουλγαρία είτε στην Ομόσπονδη Γιουγκοσλαβία που οραματίζονταν να δημιουργήσουν οι παρτιζάνοι του Τίτο» .

Ακολούθησαν οι επαφές του Ντίμτσεφ με τον Ούρντωφ, εκπρόσωπο του τάγματος Έδεσσας. Οι όροι που έθεσε ο Ντίμτσεφ και στον Μαύρο, καπετάνιο του ΕΛΑΣ στις 24 Αυγούστου 1944, δεν έγιναν αποδεκτοί όπως κι οι όροι που είχε θέσει λίγο νωρίτερα το ΣΝΟΦ. Στη δεύτερη μυστική συνάντηση του Ντίμτσεφ με τον Ούρντωφ, ο οποίος ενδιαφερόταν άμεσα για τον ποιοτικά ανώτερο οπλισμό των Οχρανιτών, συμφωνήθηκε η Οχράνα να αποσκιρτήσει από τους Γερμανούς και να αποσυρθεί στο Καϊμακτσαλάν. Αντέδρασαν όμως μέλη του Συμβουλίου, αλλά αποκαλύφθηκε και η πρόθεση αυτή στους Γερμανούς και τελικά συνελήφθη στη Γιουγκοσλαβική Μακεδονία. Άλλωστε η Οχράνα, η οποία αγωνιζόταν πλέον για ανεξάρτητη Μακεδονία, αποτελούσε αντίπαλη δύναμη για τους Γιουγκοσλάβους αντάρτες, που σκοπό είχαν την ενσωμάτωση της Μακεδονίας, στη Γιουγκοσλαβική Ομοσπονδία. Οι παρτιζάνοι είχαν αποφασίσει να εξαφανίσουν κάθε ίχνος φιλοβουλγαρισμού, τουλάχιστον όσον αφορά στο τμήμα της γιουγκοσλαβικής Μακεδονίας το οποίο τους ενδιέφερε άμεσα.

Η Οχράνα των Γερμανών λοιπόν που στη δημιουργία της είχε σαφώς φιλοβουλγαρική στάση, ύστερα και από τη ληλασία των ένοπλων ανδρών της είτε προς τα ΣΝΟΦ του ΕΛΑΣ είτε προς τους παρτιζάνους του Τίτο, υποχρεώθηκε σε επαναπροσδιορισμό των επιδιώξεών της, παρά την ανακήρυξη από τον Χίτλερ της Ανεξάρτητης Μακεδονίας. Η ιδέα της αυτόνομης Μακεδονίας δεν γίνονταν αποδεκτή άλλωστε από καμιά από τις ανταγωνίστριες και διαφαινόμενες νικήτριες δυνάμεις. Έτσι άρχισε να κλείνει προς την ιδέα ενσωμάτωσης στην Ομόσπονδη Γιουγκοσλαβία. Στη μεταπτυχιακή της εργασία η Όλγα Μπελεγάκη, αναφέρει πως «τον Σεπτέμβριο²³⁶ του 1944, όταν άρχισε να διαφαίνεται η καταστροφική ήττα της Βέρμαχτ στα Βαλκάνια, έπειτα και από την είσοδο του σοβιετικού στρατού στη Βουλγαρία, οι Γερμανοί δεν είχαν πολλά περιθώρια ελιγμών. Στα τέλη Αυγούστου 1944 ο Χίτλερ ενέκρινε το σχέδιο για την ίδρυση ενός ανεξάρτητου Μακεδονικού κράτους, στα όρια της γιουγκοσλαβικής Μακεδονίας, ως τη μοναδική διέξοδο για την αποχώρηση της Ομάδας Στρατού Ε από τη Βόρεια Ελλάδα. Η γιουγκοσλαβική Μακεδονία ανακηρύχτηκε σε γερμανική στρατιωτική ζώνη και οι Γερμανοί ήρθαν σε επαφή με τον Μιχαήλωφ προκειμένου να συνάψουν συμμαχία με την ΕΜΕΟ και να εξασφαλίσουν έτσι τις απαραίτητες δυνάμεις για την ασφάλεια της περιοχής από την δράση των παρτιζάνων... Η δράση των παρτιζάνων στην περιοχή δεν μπορούσε να αγνοηθεί. Η επιρροή που ασκούσαν οι Βούλγαροι στους Σλαβόφωνους της περιοχής αντικαταστάθηκε από την επιρροή των Γιουγκοσλάβων με αποτέλεσμα η ΕΜΕΟ να μη μπορεί να εξασφαλίσει τις απαραίτητες ένοπλες δυνάμεις ώστε να κινηθεί κατά των παρτιζάνων... Με δεδομένη²³⁷ τη σοβιετική παρουσία στο βουλγαρικό έδαφος και την ήττα της Γερμανίας να πλησιάζει τα πράγματα δυσκόλευαν πολύ, με το μέλλον για την Οχράνα να διαγράφεται δυσοίωνα. Υπό αυτές τις συνθήκες οι Γερμανοί προχώρησαν στη διάλυση της Οχράνας. Ο Ντίμτσεφ με τον Κάλτσεφ και ένα μέρος των Οχρανιτών κατέφυγαν στα Σκόπια προκειμένου να αναλάβουν υπό τον Χάιντε την ανάληψη αστυνομικών καθηκόντων. Κάποιοι από τους Οχρανίτες κατόρθωσαν να περάσουν στο στρατόπεδο των παρτιζάνων, ενώ άλλοι μετά την απελευθέρωση των Σκοπίων στις 13 Νοεμβρίου 1944, ακολούθησαν τους Γερμανούς στη Βιέννη. Μεταξύ αυτών που ακολούθησαν τους Γερμανούς ήταν και οι Ivan Motikarov και Ivan Iliev, επικεφαλής της Οχράνα στην Καστοριά και το Ξυνό Νερό... Οι περισσότεροι²³⁸ από τους Οχρανίτες που δεν

²³⁶ Όλγα Μπελεγάκη, Πτυχές της δράσης της Οχράνας στη Δυτική Μακεδονία με βάση νεότερες βουλγαρικές πηγές, Μεταπτυχιακή εργασία ΑΠΘ, Θεσσαλονίκη 2010, σελ. 93

²³⁷ Όλγα Μπελεγάκη, Πτυχές της δράσης της Οχράνας στη Δυτική Μακεδονία με βάση νεότερες βουλγαρικές πηγές, Μεταπτυχιακή εργασία ΑΠΘ, Θεσσαλονίκη 2010, σελ. 93

²³⁸ Όλγα Μπελεγάκη, Πτυχές της δράσης της Οχράνας στη Δυτική Μακεδονία με βάση νεότερες βουλγαρικές πηγές, Μεταπτυχιακή εργασία ΑΠΘ, Θεσσαλονίκη 2010, σελ. 95

προσχώρησαν στους παρτιζάνους και παρέμειναν στο ελληνικό έδαφος καταδικάστηκαν από στρατοδικεία για συνεργασία με τον κατακτητή. Το Ειδικό Δικαστήριο Δοσιλόγων προχώρησε σε ολική δήμευση περιουσιών των περισσότερων Οχρανιτών και σε καταδίκη τους σε ισόβια δεσμά.

Ομοιότητες - Διαφορές του νέου κομιτάτου

Κατά το μάρτυρα κατηγορίας, Κωνσταντίνο Αντωνίου Υπομοίραρχο, στη δίκη δοσιλόγων 1631/5-7-1945, Θεσσαλονίκη «Μετά την κατάρρευση της Ιταλίας οι αντικατηστήσαντες αυτούς στη διοίκηση Γερμανοί δεν έδωσαν την ίδια σημασία στους κομιτατζήδες και τους επέβαλαν έλεγχο. Στις 25 Σεπτεμβρίου 1943 ήλθεν ο Γκότσεφ και η επιτροπή συνέταξε τότε νέο υπόμνημα προς τας Γερμανικάς αυτήν τη φορά αρχάς δια του οποίου εξητούσαν και πάλι την κατάληψη της περιφέρειας Καστοριάς υπό βουλγαρικού Στρατού, ο Γκότσεφ συνέστησε να περιμένουν την άφιξη του Κάλτσεφ, όστις αφιχθείς την 30 Σεπτεμβρίου 1943 έμεινε σύμφωνος και το υπόμνημα υπεβλήθη. Τον Ιανουάριο 1944 ο Κάλτσεφ επήγε στη Σόφια, επανελθών μετονόμασε το κομιτάτο εις Μακεδονικά Τάγματα. Το κομιτάτον έλαβεν απόφασην δολοφονίας του Δημάρχου Τσαμίση και απομακρύνσεως δια συκοφαντιών του Δεσπότη και του Πέτροβα. Τους ειδοποίησα εγκαίρως».

Ο Ραϋμόνδος Αλβανός στη Διδακτορική του Διατριβή, αναφέρει ότι τον Ιανουάριο του 1944, «Αν και η ονομασία²³⁹ Κομιτάτο και κομιτατζήδες επικράτησε, η πραγματικότητα είναι ότι οι Γερμανοί τον Ιανουάριο του 1944 άλλαξαν το όνομα του Κομιτάτου και το αντικατέστησαν με την ονομασία Τάγμα Εθελοντών. Η νέα πολιτοφυλακή έγινε γνωστή επίσης ως Οχράνα και για το σχηματισμό της οι Γερμανοί βασίστηκαν πέρα από τους προηγούμενους αρχηγούς και μέλη του Κομιτάτου και στη βοήθεια Βούλγαρων αξιωματικών οι οποίοι πλέον δεν είχαν τα εμπόδια στη δράση τους στην περιοχή όπως συνέβαινε κατά την περίοδο όπου τον έλεγχο είχε η ανταγωνιστική ως προς τη Βουλγαρία, Ιταλία, απολογία Κάλτσεφ, εφ. Μακεδονία και Ελληνικός Βορράς, 18 Μαΐου 1948 όπου τονίζεται ότι οι Βούλγαροι αξιωματικοί ήταν πράκτορες της ΕΜΕΟ του Μιχαήλωφ και όχι της επίσημης Βουλγαρίας. Κατά τον Troebst το Κομιτάτο (το οποίο το αποκαλεί Οχράνα) αναδιοργανώθηκε από τους Γερμανούς το καλοκαίρι του 1944 και συγκροτήθηκε μια μονάδα τακτικού στρατού που πήρε το όνομα «Τρίτη Μακεδονική Ταξιαρχία», Stefan Troebst, ο. π., σ. 250»

Η μικρή απήχηση που είχε η Οχράνα των Γερμανών στους ενόπλους του παλιού κομιτάτου των Ιταλών και Βουλγάρων αποδεικνύεται και από το γεγονός που αναφέρει ο Αργύρης Κοβάτσης στο βιβλίο του, πως «το καλοκαίρι²⁴⁰ του 1944 έφεραν επίσης από την Έδεσσα και πεντακόσιους οπλισμένους, τους οποίους τοποθέτησαν στα χωριά Βέργα, Βασιλειάδα, Κορησό, Δισπηλιό. Στο Δισπηλιό μάλιστα τοποθέτησαν εκατό περίπου κομιτατζήδες της Έδεσσας στο σχολείο του χωριού. Δεν πέρασαν πολλές μέρες και τους χτυπήσαμε, με αποτέλεσμα να τους αιχμαλωτίσουμε όλους. Τους στείλαμε στην ελεύθερη περιοχή του ΕΛΑΣ στο Γράμμο να δικαστούν».

Για τη δράση και τις επιδιώξεις της Οχράνας των Γερμανών, η Όλγα Μπελεγάκη στη Μεταπτυχιακή της εργασία, αναφέρει ότι, «οι Οχρανίτες,²⁴¹ και στους τρεις νομούς, δεν περιορίστηκαν στην καταδίωξη των ανταρτών και στην παροχή προστασίας στους «βουλγαροζόντες» κατοίκους, αλλά επιδόθηκαν σε κακουργηματικές πράξεις και σε διώξεις εναντίον του φιλήσυχου πληθυσμού προκειμένου με τη βία να τον καθυποτάξουν στην ιδέα της δημιουργίας ανεξάρτητου Μακεδονικού κράτους. Μια ιδέα την οποία ο ίδιος ο Κάλτσεφ,

²³⁹ Ραϋμόνδου Αλβανού, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, σελ.277

²⁴⁰ Αργυρίου Κοβάτση ή Δημητρίου, Ο ατίθασος ταγματάρχης, Νοέμβριος 2009, σελ. 24

²⁴¹ Όλγα Μπελεγάκη, Πτυχές της δράσης της Οχράνας στη Δυτική Μακεδονία με βάση νεότερες βουλγαρικές πηγές, Μεταπτυχιακή εργασία ΑΠΘ, Θεσσαλονίκη 2010, σελ. 89

κινούμενος μεταξύ Καστοριάς, Φλώρινας και Έδεσσας, φρόντιζε να ενισχύει μέσω των πρακτόρων του οι οποίοι καλούσαν τον πληθυσμό να εξοπλιστεί και να πολεμήσει μέχρι «εξόντωσης του ελληνικού πληθυσμού και αυτονομίσεως της Μακεδονίας». Η προσπάθεια εξόντωσης κάθε δυναμικού ελληνικού στοιχείου επιβεβαίωνε τους πολιτικούς στόχους της Οχράνας, κύριοι εχθροί της οποίας αποτελούσαν οι αντιστασιακές οργανώσεις του ΕΑΜ, του ΚΚΕ, της ΕΠΟΝ αλλά και του ΕΔΕΣ, τα εγκλήματα εναντίον των οποίων προκάλεσαν την αγανάκτηση ακόμη και των Γερμανών... Η όλη²⁴² προσπάθεια των Οχρανιτών θα φτάσει στο απόγειο της στις 2 Αυγούστου 1944 όπου με ιδιαίτερη λαμπρότητα γιορτάστηκε στην Έδεσσα η 41^η επέτειος της εξέγερσης του Ίλιντεν. Με την παρουσία πλήθους κόσμου που είχε συρρεύσει από τα γύρω χωριά έγινε η τελετή ορκωμοσίας των εξοπλισθέντων Οχρανιτών, «όρκος πίστης προς την Ελεύθερη Μακεδονία», και η ανύψωση της «ιδιορρύθμου σημαίας» της ανεξάρτητης Μακεδονίας (4 ισοσκελή εφαπτόμενα τρίγωνα, εναλλάξ κόκκινα και μαύρα, με το έμβλημα της ΕΜΕΟ στο κέντρο)».

Δεινά από τους Γερμανούς

Στο παράρτημα (ή 3^ο μέρος) της παρούσας εργασίας έχουν επιμεριστεί ανά οικισμό του Νομού τα δεινά όλων των κατακτητών της Κατοχής, επομένως και των Γερμανών και γι' αυτό το λόγο και δεν αναφέρονται εδώ. Οπότε στην υποενότητα αυτή θα αναφερθούν μόνο τα γενικά που αφορούν συνολικά την περιοχή Καστοριάς.

Όπως κατέθεσε ο μάρτυρας κατηγορίας, Τσάλιος Κωνσταντίνος, 31 ετών χωροφύλαξ από Ιωάννινα, στη δίκη δοσιλόγων 1631/5-7-1945, Θεσσαλονίκη «...Οι Βαλάσηδες έβαλαν στα μαγαζιά των βουλγαρικές επιγραφές, ο δε Αναστάσιος πρώτος έμασε τους Βουλγάρους και τους παρουσίασε στους Γερμανούς.

Όπως κατέθεσε ο μάρτυρας κατηγορίας, Λιακόπουλος Ναούμ, 29 ετών, Ενωματάρχης από τον Πύργο, στη δίκη δοσιλόγων 1631/5-7-1945, Θεσσαλονίκη «...Ο Βαλάσης Φώτης...Στο μαγαζί του ανήρτησε βουλγαρικήν επιγραφήν για να μην τον πειράζουν οι Γερμανοί...

Όλα υπό τον έλεγχο των Γερμανών και βέβαια μεταφορικά μέσα όπως «οι βάρκες²⁴³ ήταν υπό τον έλεγχο των Γερμανών και οι ψαράδες τις παίρνανε σε καθορισμένη ώρα και τις επέστρεφαν επίσης σε καθορισμένη ώρα στο χώρο της συγκέντρωσης και φρουρούνταν από τους Γερμανούς στο Μαυροχώρι», αναφέρει στο βιβλίο του ο Αργύρης Κοβάτσης.

Αν η διετής και πλέον ιταλο(βουλγαρική) κατοχή στο Νομό Καστοριάς άφησε πυρπολημένα σπίτια, κατεστραμμένους οικισμούς και εκατοντάδες νεκρούς, η γερμανική κατοχή ολοκλήρωσε την καταστροφή.

Επιχείρηση «Σταυραετός» Γερμανών

Από το φθινόπωρο του 1943 οι Γερμανοί σχεδίαζαν επιχειρήσεις για εξόντωση των ανταρτών που έδρευαν στο Βόιο-Γρεβενά και είχαν έδρα τον Πεντάλοφο. «Η Ομάδα²⁴⁴ Στρατού Ε, στο πλαίσιο της διεξαγωγής μιας σειράς μεγάλων εκκαθαριστικών επιχειρήσεων, δρομολόγησε και αυτή με την κωδική ονομασία «Löwe = Λιοντάρι». Η επιχείρηση αναβλήθηκε, λόγω των εκκαθαριστικών επιχειρήσεων στο Βέρμιο, καθώς «οι Γερμανοί²⁴⁵ υπολόγιζαν, υπερεκτιμώντας την ισχύ του αντιπάλου τους, σε δύο τις μεραρχίες του ΕΛΑΣ που στάθμευαν στην περιοχή του Πενταλόφου, συνολικής δύναμης πέντε με έξι χιλιάδων αντρών», αναφέρει στη Διδακτορική του Διατριβή ο Στράτος Δορδανάς.

²⁴² Όλγα Μπελεγάκη, Πτυχές της δράσης της Οχράνας στη Δυτική Μακεδονία με βάση νεότερες βουλγαρικές πηγές, Μεταπτυχιακή εργασία ΑΠΘ, Θεσσαλονίκη 2010, σελ. 89

²⁴³ Αργυρίου Κοβάτσης ή Δημητρίου, Ο ατίθασος ταγματάρχης, Νοέμβριος 2009, σελ. 31

²⁴⁴ Στράτος Δορδανάς, Αντίποινα των Γερμανικών Αρχών Κατοχής στη Μακεδονία (1941-1944), Διδακτορική Διατριβή 2002, σελ. 675

²⁴⁵ Στράτος Δορδανάς, Αντίποινα των Γερμανικών Αρχών Κατοχής στη Μακεδονία (1941-1944), Διδακτορική Διατριβή 2002, σελ. 680

Το τελικό γερμανικό σχέδιο προέβλεπε τη συγκέντρωση δυνάμεων στην Καστοριά, στην Κοζάνη, Κόνιτσα και Μέτσοβο, ώστε με κυκλωτική κίνηση να εξοντωθούν οι αντάρτες. Με συμπαράσταση όμως, αφού «τις γερμανικές²⁴⁶ φάλαγγες ακολουθούν και Έλληνες συνεργάτες, οι Πουλικοί και οι παοτζήδες, με αρχηγούς τον Πούλο και τον Μιχάλαγα».

Στη Διδακτορική του Διατριβή ο Στράτος Δορδανάς, αναφέρει πως «στις αρχές Ιουλίου²⁴⁷ 1944, οι κύριες γερμανικές δυνάμεις... κατέλαβαν θέσεις για την εκκαθάριση των εδαφών της Βόρειας Πίνδου, τα οποία ο ΕΛΑΣ θεωρούσε τμήμα της «Ελεύθερης Ελλάδας». Η διεύθυνση της επιχείρησης έλαβε τελικά την κωδική ονομασία «Steinadler = Σταυραετός»... Τα σχέδια επίθεσης δεν είχαν διαφοροποιηθεί σημαντικά σε σχέση με αυτά που είχαν εκπονηθεί το προηγούμενο διάστημα για τη συγκεκριμένη επιχείρηση... Κύριος στόχος ήταν η κύκλωση των τμημάτων της 9^{ης} Μεραρχίας του ΕΛΑΣ και η κατάληψη του Πενταλόφου. Για να επιτευχθεί η κυκλωτική κίνηση, τα γερμανικά στρατεύματα χωρίστηκαν σε τέσσερις ομάδες, Βορράς, Νότος, Ανατολή και Δύση, ανάλογα με τη γραμμή αφετηρίας τους. Στις 3 Ιουλίου 1944 οι εκκαθαριστικές επιχειρήσεις των Γερμανών ξεκίνησαν. «Από την περιοχή²⁴⁸ της Καστοριάς, τα στρατεύματα της Ομάδας «Βορράς», με τη συμμετοχή ενός αδιευκρίνιστου αριθμού Κομιτατζήδων, ήταν τα μόνα που ήρθαν την πρώτη ημέρα σε επαφή με τον εχθρό, αναγκάζοντάς τον να εγκαταλείψει τις θέσεις που έως τότε κατείχε στο Βόιο και να υποχωρήσει προς τα νότια. Καταδιώκοντάς τον, οι Γερμανοί προσέγγισαν τη γραμμή Λάγκα – Κρύα Νερά – Σκαλοχώρι. Από την πρώτη αυτή αντιπαράθεση με τον ΕΛΑΣ, οι Γερμανοί κατέγραψαν και τις πρώτες εχθρικές απώλειες. Στην παραπάνω περιοχή, το 54^ο Τάγμα «Κυνηγών» εντόπισε, καταδίωξε και εξόντωσε τέσσερις λόχους του ΕΛΑΣ, αναφέροντας «120 νεκρούς συμμορίτες, 145 αιχμάλωτους, 18 οπλοπολυβόλα, 8 αντιαρματικά, 122 όπλα, 82 κάνες οπλοπολυβόλων, 3 τηλέφωνα, 1 ραδιογωνιόμετρο(;)». Στον αριθμό των νεκρών «συμμοριτών» περιλαμβάνονταν και άμαχοι, οι οποίοι εκτελέστηκαν μέσα και έξω από τα χωριά, μετά την κατάληψή τους από τους Γερμανούς». Έγινε επίσης προώθηση και των υπολοίπων γερμανικών δυνάμεων...

«Στις 5 Ιουλίου²⁴⁹, τα γερμανικά στρατεύματα περικύκλωσαν τον Πεντάλοφο. Το 54^ο Τάγμα «Κυνηγών» μπήκε στο Επταχώρι... τα παραπάνω στρατεύματα των Ομάδων «Βορράς» και «Δύση» αντίστοιχα αποκατέστησαν επαφή στο Επταχώρι». Η ομάδα «Ανατολή» από την Κοζάνη προήλασε προς Γρεβενά, Νεάπολη και Τσοτύλι, με δολοφονίες ανθρώπων των χωριών και πυρπολήσεις και λεηλασίες. «Από την Κοζάνη, επίσης, ξεκίνησαν την ίδια χρονική στιγμή τρία αποσπάσματα του Εθνικού Ελληνικού Στρατού, διενεργώντας έρευνες στα χωριά των Βεντζίων. Άλλωστε, η συμμετοχή των αντρών του Μιχάλαγα είχε αποφασιστεί ήδη από τον Απρίλιο, με σκοπό να παραπλανηθεί ο ΕΛΑΣ αναφορικά με τον χώρο διεξαγωγής της επιχείρησης, τους στόχους της και γενικά τις κινήσεις των γερμανικών στρατευμάτων»

«Οι Γερμανοί²⁵⁰ κατέλαβαν και έκαψαν τον Πεντάλοφο στις 6 Ιουλίου (1944) χωρίς να συναντήσουν καμία αντίσταση, εκτελώντας έξι κατοίκους που είχαν αναζητήσει καταφύγιο εκτός του χωριού... Στη γερμανική έκθεση που συνόδευε την κατάληψη του προπυργίου του ΕΛΑΣ σημειώνονταν χαρακτηριστικά: «Στο εξής, μόνο ασθενείς δυνάμεις του εχθρού, οι οποίες τις περισσότερες φορές υποχωρούν αμαχητί». «Η διοίκηση²⁵¹ της 9^{ης} Μεραρχίας του ΕΛΑΣ είχε επιλέξει την τακτική της πλήρους οπισθοχώρησης των τμημάτων του 27^{ου}, 28^{ου} και 53^{ου} Συντάγματος από την παρενοχλητική δράση. Φυσικά, ένα σχέδιο υπεράσπισης των εδαφών που θα οδηγούσε στην ανοικτή σύγκρουση με τους Γερμανούς δεν ήταν ρεαλιστικό»

²⁴⁶ Ανδρέα Ι. Τσιάτα, Αναμνήσεις από την αντίσταση, Εκδόσεις Ζήτη 2009, σελ. 135

²⁴⁷ Στράτου Δορδανά, Αντίποινα των Γερμανικών Αρχών Κατοχής στη Μακεδονία (1941-1944), Διδακτορική Διατριβή 2002, σελ. 682

²⁴⁸ Ανδρέα Ι. Τσιάτα, Αναμνήσεις από την αντίσταση, Εκδόσεις Ζήτη 2009, σελ. 135

²⁴⁹ Στράτου Δορδανά, Αντίποινα των Γερμανικών Αρχών Κατοχής στη Μακεδονία (1941-1944), Διδακτορική Διατριβή 2002, σελ. 684

²⁵⁰ Στράτου Δορδανά, Αντίποινα των Γερμανικών Αρχών Κατοχής στη Μακεδονία (1941-1944), Διδακτορική Διατριβή 2002, σελ. 686

²⁵¹ Στράτου Δορδανά, Αντίποινα των Γερμανικών Αρχών Κατοχής στη Μακεδονία (1941-1944), Διδακτορική Διατριβή 2002, σελ. 687

Ο ΕΛΑΣ, από το χρόνο εκδήλωσης των εκκαθαριστικών γερμανικών επιχειρήσεων διέταξε τη σύμπτυξη όλων των τμημάτων στη Βάλια Κάλντα, τόσο του Βοΐου-Γρεβενών όσο κι εκείνων του Βιτσιού-Άσκιου, ως μέρος ασφαλές. Κριτικές για τη στάση αυτή της 9^{ης} Μεραρχίας του ΕΛΑΣ υπάρχουν και από τον Υψηλάντη. Το παραπάνω σχέδιο του ΕΛΑΣ αποκαλύφθηκε στους Γερμανούς που στόχο είχαν πλέον την εξόντωση των εναπομεινάντων ανταρτών. Ο κλοιός των τεσσάρων γερμανικών ομάδων έσφιγγε όλο και περισσότερο και «οι εκκαθαρίσεις²⁵² αυτές περιλάμβαναν ένα «χτένισμα» των περιοχών που οδήγησε στην ανακάλυψη των θέσεων, όπου είχαν βρει καταφύγιο τόσο αντάρτες όσο κυρίως οι άμαχοι. Εκεί όπου οι Γερμανοί απέφυγαν να εισχωρήσουν, χρησιμοποίησαν το πυροβολικό, τους όλμους και τα πολυβόλα, βάλλοντας στα τυφλά μέσα στα δάση». Στους νεκρούς των επιχειρήσεων πρέπει να προστεθεί και αριθμός αιχμαλώτων, κυρίων Ιταλών. «Απελευθερώθηκαν²⁵³ πολλοί Γερμανοί στρατιώτες, τους οποίους ο ΕΛΑΣ είχε αιχμαλωτίσει σε διάφορες χρονικές περιόδους. Μπροστά στις απώλειες του εχθρού, οι αντίστοιχες γερμανικές, όπως ενημερώθηκε το 22^ο Σώμα, ήταν ασήμαντες.

«Η επιχείρηση²⁵⁴ «Σταυραετός» ολοκληρώθηκε στις 13 Ιουλίου, αφού διήρκεσε δέκα ημέρες, τις περισσότερες από κάθε άλλη επιχείρηση που είχε διεξαχθεί μέχρι τότε τουλάχιστον στην Κεντρική και Δυτική Μακεδονία. Οι καταστροφές που προκάλεσε στις περιοχές των Γρεβενών και του Βοΐου ήταν ανυπολόγιστες και ήρθαν να προστεθούν σε αυτές που είχαν υποστεί οι δύο επαρχίες από προηγούμενες επιχειρήσεις... Από την στιγμή²⁵⁵ έναρξης του «Σταυραετού» και μέσα σε μια εβδομάδα μόνο στην Επαρχία Βοΐου είχαν πυρποληθεί ολικώς ή μερικώς και είχαν λεηλατηθεί πενήντα επτά κοινότητες και συνοικισμοί... Η δε κατάσταση²⁵⁶ των πυροπαθών θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως τραγική. Μια γλαφυρή εικόνα των συνθηκών κάτω από τις οποίες ήταν αναγκασμένοι να ζήσουν, αλλά και του αντίκτυπου που είχαν προκαλέσει οι καταστροφές αυτές στους κατοίκους άλλων χωριών, δίνει σχετική έκθεση που είχε συντάξει το διάστημα εκείνο η Αγροτική Τράπεζα της Ελλάδας : «[...] Γενικότερον η κατάσταση των πυροπαθών των Επαρχιών Σερβίων, Γρεβενών, Βοΐου, Καστοριάς, Κοζάνης [...] είναι τοιαύτη ώστε προκαλεί αληθινόν δέος εις τους λοιπούς μη πυροπαθείς χωρικούς οι οποίοι ζουν καθημερινώς με την αγωνίαν μην τυχόν υποστούν την ιδίαν συμφοράν. Άστεγοι, ρακένδυτοι, ανυπόδητοι, πεινασμένοι, εγκαταλελειμμένοι από όλους και αβοήθητοι, χωρίς δυνατότητα να επιδοθούν εις την καλλιέργειαν της γης και το χειρότερον μη ευρίσκοντες ουδεμίαν Κρατικήν Αρχήν ή Υπηρεσίαν, εν Δυτική Μακεδονία προς την οποίαν να ηδύναντο να αποταθούν μετ' εμπιστοσύνης ίνα αναφέρουν τας ανάγκας των και τας ανησυχίας των, διέρχονται ημέρας αγωνίας, φόβου και χωρίς ελπίδα δια την επαύριον τριγυρίζουν άφωνοι επί των ερειπίων των χωριών των... Σύμφωνα²⁵⁷ με έκθεση του τότε Νομάρχη Κοζάνης, Χαρίσιου Γκοβεντάρου, σε εκατό χιλιάδες ανερχόταν ο συνολικός πληθυσμός των Επαρχιών Γρεβενών και Βοΐου που βρισκόταν σε αξιοθρήνητη κατάσταση «υφ' όλης τας απόψεις καθ' όσον πλην της πυρπολήσεως των οικιών και οικοσκευών αφηρέθησαν και άπαντα τα ζώα και είδη διατραφής».

«Στις 14 Ιουλίου²⁵⁸, το 22^ο Σώμα Ορεινών Καταδρομών υπέβαλε την τελική έκθεση με τα αποτελέσματα της επιχείρησης «Σταυραετός»: «Απώλειες του εχθρού: 455 καταμετρημένοι νεκροί, εκτιμάται ότι σε αυτούς πρέπει να προστεθούν ακόμη 150-200. Τραυματίες (εκτίμηση): 250-300. Αιχμάλωτοι: Συμμορίτες: 976. Ιταλοί 341, μεταξύ αυτών και 21 αξιωματικοί, 7 Άγγλοι.

²⁵² Στράτου Δορδανά, Αντίποινα των Γερμανικών Αρχών Κατοχής στη Μακεδονία (1941-1944), Διδακτορική Διατριβή 2002, σελ. 690

²⁵³ Στράτου Δορδανά, Αντίποινα των Γερμανικών Αρχών Κατοχής στη Μακεδονία (1941-1944), Διδακτορική Διατριβή 2002, σελ. 690

²⁵⁴ Στράτου Δορδανά, Αντίποινα των Γερμανικών Αρχών Κατοχής στη Μακεδονία (1941-1944), Διδακτορική Διατριβή 2002, σελ. 691

²⁵⁵ Στράτου Δορδανά, Αντίποινα των Γερμανικών Αρχών Κατοχής στη Μακεδονία (1941-1944), Διδακτορική Διατριβή 2002, σελ. 692

²⁵⁶ Στράτου Δορδανά, Αντίποινα των Γερμανικών Αρχών Κατοχής στη Μακεδονία (1941-1944), Διδακτορική Διατριβή 2002, σελ. 691

²⁵⁷ Στράτου Δορδανά, Αντίποινα των Γερμανικών Αρχών Κατοχής στη Μακεδονία (1941-1944), Διδακτορική Διατριβή 2002, σελ. 692

²⁵⁸ Στράτου Δορδανά, Αντίποινα των Γερμανικών Αρχών Κατοχής στη Μακεδονία (1941-1944), Διδακτορική Διατριβή 2002, σελ. 697

Σε ένα δεκαήμερο οι Γερμανοί είχαν καταλάβει όλες σχεδόν τις περιοχές που ήλεγχε ο ΕΛΑΣ. Την επαύριο όμως της αποχώρησης των γερμανικών στρατευμάτων ο ΕΛΑΣ ανακατέλαβε τις περιοχές αυτές. Βαθιά πληγωμένος όμως, τόσο σε πολεμικό υλικό, όσο και σε ερείπια. Προπάντων όμως σε ανθρώπινες απώλειες.

10. Ρουμανία

Γενικά

Πριν και από τη συμφωνία του Βουκουρεστίου το 1913, ανάμεσα στον Έλληνα πρωθυπουργό κ. Ελευθέριο Βενιζέλο και τον ομόλογό του στη Ρουμανία κ. Μαγιορέσκου, είχαν ανταλλαχθεί επιστολές με τις οποίες η Ελλάδα αναλάμβανε την υποχρέωση: «...Να παράσχη αυτονομίαν εις τας σχολάς και εκκλησίας των Κουτσοβλάχων (Αρωμούνων) τας ευρισκομένας εις τας μελλούσας ελληνικάς κτήσεις και να επιτρέψη την σύστασιν επισκοπής δια τους Κουτσοβλάχους τούτους, της ρουμανικής κυβερνήσεως δυναμένης να επιχορηγή, υπό την επίβλεψιν της ελληνικής κυβερνήσεως, τα ειρημένα ενεστώτα και μέλλοντα θρησκευτικά και εκπαιδευτικά καθιδρύματα». Έτσι λειτουργούσαν σχολεία στοιχειώδους εκπαίδευσης σε αρκετά χωριά με ρουμανίζοντες, που διέθεταν συνήθως πλούσιο εξοπλισμό, ρουμανοδιδασκάλους και συντηρούνταν αποκλειστικά από το ρουμανικό κράτος.

Κατά την κατοχή και ιδιαίτερα το πρώτο διάστημα, φαίνεται πως η ρουμάνικη προπαγάνδα προσπάθησε να ενεργοποιηθεί ή να συντηρήσει τους ρουμανίζοντες. Έτσι, «Σε έγγραφο²⁵⁹ του Διοικητή του Κέντρου Αλλοδαπών Θεσσαλονίκης κ. Δασκαλόπουλου προκύπτει πως η ρουμανική προπαγάνδα προμηθεύει κυρίως με καλαμπόκι (280 χιλιάδες κιλά), αλλά και με χοιρινό κρέας (8.200 κιλά), ζυμαρικά (6.500 κιλά), σιτάρι (3.780 κιλά), μπιζέλια (58 κιλά) και λάδι (474 κιλά) τα οποία κατευθύνονται προς διάφορες κοινότητες και το Ρουμανικό Λύκειο Θεσσαλονίκης.

Στην υπ. σρ. 2329Δ.Μ/4 διαταγή ο Νομάρχης²⁶⁰ Φλώρινας κ. Ζ. Ξηροτύρης, αναφέρει: «Αναγνωρισμένη ρουμανική μειονότης μικρού αριθμού υπάρχει εις τα κοινότητας Κλεισούρας, Νυμφαίου και Δροσοπηγής, αίτινες όμως εις ουδέν έκτροπον προέβησαν. Κατά το 1941, ότε ο ελληνικός πληθυσμός εμαστίζετο εκ της πείνης, μετέφερον αύται αραβόσιτον και λοιπά τρόφιμα εκ Ρουμανίας και διένεμον ταύτα εις όλους τους κατοίκους... Ωσαύτως αναφερόμεν ότι οι Τουρκοαλβανικάί, Αρμενικάί, κλπ προπαγάνδαι ουδεμίαν εσημείωσαν δράσιν, άτε μη υπάρχοντος προσφόρους εδάφους...»

Φαίνεται ακόμη πως το ρουμάνικο στοιχείο είμαι τελείως αντίθετο με τις ενέργειες των Βουλγάρων. Σε έγγραφο²⁶¹ του Διοικητή του Κέντρου Αλλοδαπών Θεσσαλονίκης κ. Δασκαλόπουλου αναφέρεται ότι από τη ρουμάνικη προπαγάνδα κυκλοφόρησε το σύνθημα για εντολή συνεργασίας των Ρουμανοφρόνων με τον ελληνικό πληθυσμό ώστε να καταπολεμηθεί ο κίνδυνος του Πανσλαβισμού και ιδιαίτερα της βουλγαρικής προπαγάνδας στην οποία θα αντιδράσουν με αντιπροπαγάνδα και παροχή τροφίμων. Τονίζεται επίσης πως δεν υπάρχουν εδαφικές βλέψεις μεταξύ Ρουμανίας-Ελλάδας και καυτηριάζουν τις ενέργειες του Διαμάντη Αλκιβιάδη που αυτοαποκαλείται Πρίγκιπας της Πίνδου και τον χαρακτηρίζουν απατεώνα και τυχοδιώκτη. Αιτιολογούν επίσης τη δίωξη των ανταρτών διότι πιστεύουν ότι πρόκειται για κομμουνιστές και διότι αυτοί προέβησαν σε αρπαγή κουτσοβλαχικών περιουσιών.

Η ρουμάνικη προπαγάνδα είχε τους ανθρώπους της στο Νομό Καστοριάς, αλλά «με το πρώτο²⁶² άκουσμα ότι υπάρχουν αντάρτες στο βουνό χάθηκε από την Καστοριά ο προπαγανδιστής της ρουμανικής προπαγάνδας Γεώργιος Ταμπούρας με την αδελφή του. Χάθηκε από την Καστοριά και ο Δημήτριος Παπακωνσταντίνου. Ο Μπατρίνος τον διόρισε έπαρχο κάπου σε γερμανοκρατούμενη περιοχή».

²⁵⁹ Αρχείο βουλγαρικής κατοχής, ΕΛΙΑ Θεσσαλονίκης

²⁶⁰ Εμ. Γρηγορίου, Το βουλγαρικών όργιον αίματος εις Δυτικήν Μακεδονία 1941-1944, Πυρσός 1947, , σελ. 52

²⁶¹ Αρχείο βουλγαρικής κατοχής, ΕΛΙΑ Θεσσαλονίκης

²⁶² Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 104

11. Οι βλάχοι

Γενικά

Σε επίπεδο Δυτικής Μακεδονίας και στους νομούς Γρεβενών, Καστοριάς, Κοζάνης κατοικούσε και την εποχή της κατοχής σημαντικός πληθυσμός βλάχων. Τους πληθυσμούς αυτούς έγινε προσπάθεια να προσεταιριστούν η Ρουμανία με αντίστοιχη προπαγάνδα, αλλά και η Ιταλία με την αντίστοιχη δική της προπαγάνδα.

Πριν την κήρυξη του ελληνοϊταλικού πολέμου, υπήρξαν πληροφορίες για ρουμανίζοντες που διέκειντο φιλικά για τους Ιταλούς, οπότε το μεταξικό καθεστώς προχώρησε σε συλλήψεις και εκτοπισμούς πολλών βλάχων. Προφανώς υπήρχαν δυσαρεστημένοι, όπως βέβαια και συμφεροντολόγοι που δε δίστασαν να υπηρετήσουν τους κατακτητές. Όμως σίγουρα δεν μπορούν να γίνουν γενικεύσεις. Κυρίως οι διωκόμενοι θα μεταβληθούν σε ανθέλληνες και ορισμένοι από αυτούς θα συνταχθούν με την ιταλική προπαγάνδα κι άλλοι με τη ρουμανική.

Προσεταιρισμός βλάχων από την ιταλική προπαγάνδα

Με πρωταγωνιστή το Διαμάντη Αλκιβιάδη από τη Σαμαρίνα Γρεβενών, τους βλάχους προσπάθησε να προσεταιριστεί και η Ιταλία. Έτσι στο βιβλίο της, Τα χρώματα της βίας στη Δυτική Μακεδονία 1941-1944, η Σοφία Ηλιάδου-Τάχου αναφέρει πως «στις 25 Σεπτεμβρίου²⁶³ 1941 ο Διαμάντης συνέταξε ως εκπρόσωπος των βλαχικών κοινοτήτων της Πίνδου και της νότιας Βαλκανικής υπόμνημα στο οποίο τασσόταν υπέρ της συνεργασίας με τον Τσολάκογλου στο όνομα της Νέας Τάξης. Ο σημαντικότερος συνεργάτης του που συνέβαλε στη σύνθεση των θέσεων του ήταν ο δικηγόρος Λαρίσης Νικόλαος Ματούσης».

Η κάποια γλωσσική ομοιότητα, οι προσωπικές αδύναμες στιγμές, όλες οι δυσκολίες που πηγάζουν από καταστάσεις κατοχής και η προπαγάνδα πως η βλάχικη καταγωγή πληθυσμοί είναι απόγονοι της 5^{ης} Ρωμαϊκής Λεγεώνας με αυτά κι άλλα παρόμοια κατάφερε ο Διαμάντης να εξοπλίσει αρκετούς, με την υπόσχεση βέβαια και της αυτονομίας.

Ιδρύθηκε έτσι από το Διαμάντη Αλκιβιάδη, στη Λάρισα στη 1 Μαρτίου 1942, η «Ρωμαϊκή Λεγεώνα». Την προσπάθειά του αυτή πλαισίωσαν και «καταξιομένοι» βλαχόφωνοι, ευκατάστατοι επιχειρηματίες με αποτέλεσμα να προστρέξουν κι απλοί βλαχόφωνοι πολίτες, ως ένοπλοι της παραπάνω Λεγεώνας. Στο βιβλίο της, Τα χρώματα της βίας στη Δυτική Μακεδονία 1941-1944, η Σοφία Ηλιάδου-Τάχου αναφέρει πως «τα μέλη²⁶⁴ της Λεγεώνας τύγγαναν ειδικής μεταχείρισης από τις ιταλικές αρχές κατοχής, ενώ αντάλλασσαν τα προνόμια με αστυνομικές περιπολίες με συνοδεία ιταλικών ταγμάτων έρευνας, με εκβιασμούς και παροχή πληροφοριών». Στις ειδικές μεταχειρίσεις θα πρέπει να υπολογίζονται οι αγορές σε ειδικές τιμές, η επίταξη ειδών, οι αρπαγές και εκτός των άλλων και οι διορισμοί σε τοπικά κοινοτικά συμβούλια όπως σε θέσεις αγροφυλάκων.

Στη δίκη²⁶⁵ των πρωταιτίων της Λεγεώνας, ως μάρτυρες κατηγορίας κατέθεσαν Βλάχοι, τους οποίους η Λεγεώνα είχε καταδιώξει, γιατί δεν συντάχθηκαν μαζί της, αλλά και γιατί αντιτάχθηκαν στη δράση της. Οι Διαμάντης και Ματούσης δικάστηκαν ερήμην. Ειδικά ο Διαμάντης, καταδικάστηκε δις εις θάνατον από το Ειδικό Δικαστήριο Δοσιλόγων Εφετείου Λάρισας, διότι: «Στο Βόλο²⁶⁶, Λάρισα, Θεσσαλία και Μακεδονία από του μηνός Μαΐου 1941 μέχρι Σεπτεμβρίου 1943, κατ' εξακολούθησιν και διά πολλών μικροτέρων πράξεων εν συνεργασία και με την βοήθειαν του εχθρού»

²⁶³ Σοφίας Ηλιάδου-Τάχου, Τα χρώματα της βίας στη Δυτική Μακεδονία 1941-1944, Επίκεντρο, σελ. 254

²⁶⁴ Σοφίας Ηλιάδου-Τάχου, Τα χρώματα της βίας στη Δυτική Μακεδονία 1941-1944, Επίκεντρο, σελ. 253

²⁶⁵ Πρακτικά Ε.Δ.Δ. Εφετείου Λάρισας, 16-23/1/1946

²⁶⁶ Πρακτικά Ε.Δ.Δ. Εφετείου Λάρισας, 16-23/1/1946 και 13/12/1948

Προκλήθηκε επίσης και κίνηση για τη δημιουργία «Πριγκιπάτου της Πίνδου». Ο Διαμάντης Αλκιβιάδης συνεπικουρούμενος και τους Ρουμανοδιδασκάλους των Ρουμάνικων σχολείων στην ελληνική επικράτεια διακήρυττε τη δημιουργία του με πρωτεύουσα τη Σαμαρίνα και πρίγκιπα ασφαλώς τον Διαμάντη. Το σύνθημα²⁶⁷ «βομβαρδιστικά στην Αθήνα, πρωτεύουσα στη Σαμαρίνα».

Την παραπάνω κίνηση στήριξαν με τις υπογραφές βλάχοι, ανάμεσά τους κι αρκετοί Καστοριανοί βλάχοι. Πληροφορητής αναφέρει στην διπλωματική εργασία της κ. Βερόνικας Αποστόλου²⁶⁸ «Δυστυχώς εκείνη την κρίσιμη στιγμή βρέθηκαν 13 Καστοριανοί να υπογράψουν και προσωπικότητες με κοινωνική επιφάνεια, να υπογράψουν την δημιουργία του προτεκτοράτου της Πίνδου σαν εκπρόσωποι της πόλεως της Καστοριάς. Από αυτούς, που κατηγορήθηκαν, εκτελέστηκε μόνο ένας, οι άλλοι την πήδησαν για τον άλφα-βήτα λόγο, «ξέρεις εγώ έτσι, δεν φταίω εγώ, εμένα με παρέσυρε ο άλλος» και το ένα και το άλλο. Ένας μόνο εκτελέστηκε από τους δεκατρείς (13)». Επίσης, ορισμένοι από τους βλάχους, προτιμήσαν τη μετανάστευση προκειμένου να αποφύγουν τη λογοδοσία για το δωσιλογισμό τους.

Για τη δράση του Διαμάντη αναφέρεται στο βιβλίο της, Τα χρώματα της βίας στη Δυτική Μακεδονία 1941-1944, η Σοφία Ηλιάδου-Τάχου, καθώς «η εμφάνιση²⁶⁹ του Διαμάντη στα Γρεβενά συνοδεύτηκε από μια σειρά επαχθών μέτρων. Επέβαλε φορολογία, 5 δραχμών κατά κεφαλή ζώου, έκλεισε τα ελληνικά σχολεία και δημιούργησε την Ένωση Ρουμανικών Κοινοτήτων Πίνδου-Θεσσαλίας- Ηπείρου-Μακεδονίας. Οι Έλληνες δάσκαλοι στη Σαμαρίνα Μιλτιάδης Παπαθανασίου και Ιφιγένεια Μπαλίτσα και του Δίστρατου ο Στέργιος Ρουσικόπουλος απολύθηκαν. Ο δάσκαλος της Σαμαρίνας Γ. Σακελλαρίου φυλακίστηκε από τον Διαμάντη... Μετά την αποχώρηση του Διαμάντη στις 20 Ιουνίου 1942, την αυτονομιστική²⁷⁰ κίνηση ανέλαβε ο Νικόλαος Μητσιμπόνας. Η σύμπραξη μερίδας των Βλάχων με τον ιταλικό παράγοντα συνεχίστηκε και το 1943. Τον Φεβρουάριο μάλιστα του 1943 συγκροτήθηκε στα Γρεβενά μια ένοπλη ομάδα ακόμα από τον Γεώργιο Μητσιμπόνα στόχος της οποίας ήταν η καταπολέμηση του ΕΛΑΣ. Φαίνεται ότι οι Ιταλοί ενίσχυσαν αυτό το ένοπλο σώμα με Βλάχους προερχόμενους και από άλλες περιοχές προκειμένου να εκπαιδευτούν στρατιωτικά. Η συνθηκολόγηση της Ιταλίας ανέστειλε τη δράση της προπαγάνδας, επειδή οι Γερμανοί δεν ενδιαφέρθηκαν για τα πρόσκαιρα κέρδη μιας μικρής μερίδας του πληθυσμού των ρουμανοφρόνων στην ελληνική Μακεδονία.

Για τη δράση άλλων προσώπων υπάρχουν και οι αναφορές α) «Ο Αχιλλέας Γάτσας²⁷¹, Ρουμανόβλαχος από το Άργος Ορεστικό, ο άνθρωπος των Ιταλών που επίτασσε στην περιφέρεια Καστοριάς τα ζώα για την τροφοδοσία κρέατος των Ιταλών.» β) «Ο Ανδρέας²⁷² Δημ. Τζίμας ή Σαμαρινιώτης ή Τζίμοφ, πρεσβευτής Π.Ε.Ε.Α στον Τίτο και βουλευτής του ΚΚΕ το 1936 στην Καστοριά, συνεργάζονταν στενά με τον αυτοαποκαλούμενο πρίγκιπα της Πίνδου, Αλκιβιάδη Διαμάντη, για τη δημιουργία λατινοβλαχικού κράτους στην Πίνδο. Ο Διαμάντης Τσιστίνας υποψήφιος βουλευτής του ΚΚΕ στην περιφέρεια Καστοριάς, ο Ζήσης Καλιμάνης, ο Ανασ. Καρατζάς και ο Λάμπρος Μόσχος αναδείχθηκαν στην Καστοριά στενοί συνεργάτες των Ιταλών, καταδότες των διωκόμενων Ελλήνων και επίλεκτα στελέχη του βουλγαρισμού, βρισκόμενοι σε σύνδεση με το παράρτημα του βουλγαρικού κομιτάτου στο Μοναστήρι».

²⁶⁷ Βασίλη Νταϊλιάνη, Η ζωή και η δράση του Βασίλη Νταϊλιάνη αυτοβιογραφία, Κώδικας Θεσσαλονίκη 1995, σελ. 65

²⁶⁸ Φωνές, σελ. 71

²⁶⁹ Σοφίας Ηλιάδου-Τάχου, Τα χρώματα της βίας στη Δυτική Μακεδονία 1941-1944, Επίκεντρο, σελ. 254

²⁷⁰ Σοφίας Ηλιάδου-Τάχου, Τα χρώματα της βίας στη Δυτική Μακεδονία 1941-1944, Επίκεντρο, σελ. 255

²⁷¹ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 130

²⁷² Αθαν. Χρυσόχου, Η Κατοχή εν Μακεδονία, Δημοσιεύματα της Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών, Θεσσαλονίκη 1949, σελ. 14

Προσεταιρισμός βλάχων από τη ρουμανική προπαγάνδα

«Οι κινήσεις²⁷³ του Διαμάντη ενεργοποίησαν τη ρουμανική κυβέρνηση, η οποία επιδίωξε, μέσα από την παρέμβασή της στον Πληρεξούσιο του Γ' Ράιχ το εκ νέου άνοιγμα των ρουμανικών σχολείων σε κοινότητες με βλάχικο πληθυσμό, αλλά και την αναστολή των διώξεων των Βλάχων».

«... ο Ιταλός²⁷⁴ ενισχύει με κάθε μέσον την Ρουμανική προπαγάνδα, που ανακαλύπτει τώρα και αυτή Ρουμάνους εις την Δυτικήν Μακεδονίαν. Ο περιβόητος πρίγκηψ της Πίνδου, ο εξοχώτατος «Γκουβερνατόρε» Διαμαντής, εμφανίζεται δρων εις την Καστοριάν. Δύο ρουμανικά σχολεία ιδρύονται. Ένα εις την Κλεισούρα και ένα εις το Άργος Ορεστικό. Επιθεωρητής των ορίζεται ο Στέφανος Βεληβάσης. Επειδή δε κανείς μαθητής δεν φοιτά εις τα σχολεία αυτά, ο «επιθεωρητής» και ένας Ρουμάνος πράκτωρ ο Γκέτσιος, καταγγέλλουν εις τα γερμανικά αρχάς ότι οι κάτοικοι του ανωτέρω χωρίου τραγουδούν άσματα υβριστικά δια τον Άξονα και τη Ρουμανία»

Σε έγγραφο²⁷⁵ του Τμήματος Αλλοδαπών Θεσσαλονίκης, ο Αντισυνταγματάρχης Ξανθόπουλος ενημερώνει τη Διεύθυνση Υπηρεσιών Αλλοδαπών Θεσσαλονίκης ότι η ρουμανική κοινότητα υπέβαλλε υπόμνημα, υπογεγραμμένο από Ρουμάνους καθηγητές και διάφορους ιδιώτες της Ρουμανικής προπαγάνδας, προς τη Ρουμανική κυβέρνηση με το οποίο ζητούν από αυτήν να αποκηρύξει τις ενέργειες του Διαμάντη Αλκιβιάδη διότι από διπλωματικής πλευράς η στάση του αποδεικνύεται ασύμφορη.

Προσεταιρισμός βλάχων από τη βουλγαρική προπαγάνδα

Σε έγγραφο²⁷⁶ του Διοικητή του Κέντρου Αλλοδαπών Θεσσαλονίκης κ. Δασκαλόπουλου αναφέρεται ότι από τη βουλγαρική προπαγάνδα καταβλήθηκαν προσπάθειες συνεργασίας με τους Βλάχους. Αυτό προκύπτει από: 1) αναγνώριση ορισμένων πλεονεκτημάτων σε μέρη όπου υπερτερεί το βλάχικο στοιχείο, 2) σκοπός της συνεργασίας η αυτονόμηση της Πίνδου και της Μακεδονίας, 3) επειδή οι Βλάχοι έχουν την πλειοψηφία, αυτοί θα κατευθύνουν τις ενέργειες για αυτονόμηση της Μακεδονίας, 4) παροχή οικονομικών ενισχύσεων, ιδίως τροφίμων, στο βλάχικο στοιχείο από τη Βουλγάρικη Λέσχη. Οι παραπάνω προτάσεις δεν έγιναν δεκτές από αρμόδιο πρόσωπο της ρουμανικής προπαγάνδας το οποίο συνέστησε να αποφευχθεί κάθε συνεργασία με τους Βουλγάρους.

²⁷³ Σοφίας Ηλιάδου-Τάχου, Τα χρώματα της βίας στη Δυτική Μακεδονία 1941-1944, Επίκεντρο, σελ. 255

²⁷⁴ Εμ. Γρηγορίου, Το βουλγαρικό όργιο αίματος εις την Δυτικήν Μακεδονίαν 1941-1944, Πυρσός 1947, σελ. 17

²⁷⁵ Αρχείο βουλγαρικής κατοχής, ΕΛΙΑ Θεσσαλονίκης

²⁷⁶ Αρχείο βουλγαρικής κατοχής, ΕΛΙΑ Θεσσαλονίκης

12. ΕΛΛΑΣ

Ίδρυση του ΕΑΜ/ΕΛΑΣ

Στις 27 Σεπτεμβρίου 1941, ιδρύθηκε στην Αθήνα το ΕΑΜ. Στις 10 Οκτωβρίου το πρώτο διάγγελμα. Στις 16 Φεβρουαρίου 1942, ιδρύθηκε το ένοπλο σκέλος του ΕΑΜ, ο ΕΛΑΣ. Από τον Ιούλιο του 1943 ο ΕΛΑΣ διαμορφώθηκε σε πρότυπα οργανωμένου στρατού.

Στη Δυτική Μακεδονία στάλθηκε από το ΚΚΕ, ο Ανδρέας Τζήμας, για τον οποίο ο Εμ. Γρηγορίου στο βιβλίο του, Το βουλγαρικό αίματος εις την Δυτικήν Μακεδονίαν 1941-1944, αναφέρει πως εκτός από τις προσπάθειες για την ίδρυση κινήματος αντίστασης, υπήρξαν διασυνδέσεις και επαφές με αυτονομιστικούς για τη Μακεδονία κύκλους. Γράφει λοιπόν: «Με την σύστασιν²⁷⁷ της Κεντρικής Επιτροπής του ΕΑΜ εις τας Αθήνας, απεστέλλετο προς Δυτικήν Μακεδονίαν, όπως οργανώσει εκεί το «Απελευθερωτικόν Μέτωπον» ο τέως βουλευτής του Κ. Κ. Ανδρέας Τζήμας ή Σαμαρινιώτης, αποφυλακισθείς των φυλακών Ακροναυπλίας μετ' άλλων 16 Βουλγαρομακεδόνων, υπό της Κυβερνήσεως Τσολάκογλου, πιεσθείσης από την Ιταλικήν και την Βουλγαρικήν πρεσβείαν Αθηνών. Ο Τζήμας φθάσας εις Φλώριναν ήλθεν αμέσως εις επαφήν με την «Ανεξάρτητον Κομμουνιστικήν ομάδα Δυτικής Μακεδονίας», πρόγραμμα της οποίας ήτο η αυτονόμησις και η σοβιετοποίησης των νομών Καστοριάς. Το θέρος του 1941 της οργανώσεως αυτής ηγούντο οι Ζήκος, Σαλαπούτης, Σίσκος από την Λεύκη, Καλιμανής από τό Καλοχώρι, Σωτήριος Παντούλης από την Αυγήν και Τσάκαλης από την Καστοριάν.»

Για τη συνέχεια της παραπάνω προσπάθειας, ο Εμ. Γρηγορίου στο βιβλίο του, γράφει: «Όταν ετέθησαν²⁷⁸ αι πρώται βάσεις, ο Τζήμας αναχωρεί από την Μακεδονίαν και εις την θέσιν του κατά το 1942 τοποθετείται εις ονόματι Περικλής²⁷⁹, ο όποιος επανασυνδέει όλους τους παλαιούς αυτονομιστάς εις κομμουνιστικούς πυρήνας της περιφέρειας. Τέλος, ώριζεν ως εξής την Κεντρικήν Επιτροπήν του Ε.Α.Μ. Δυτικής Μακεδονίας: 1) Περικλής, υπεύθυνος ΚΚΕ, 2) Λευτέρης υπεύθυνος του ΕΑΜ, 3) Ευάγγελος Υφαντής από το Γέρμα στρατιωτικός υπεύθυνος του ΕΑΜ, στενοί και άμεσοι συνεργάτες των ορίζονται οι εξής: 1) Νικόλαος Ποθητός εκ Σαμαρίνης, ανεπιός του περιβόητου πρίγκηπος Διαμαντή, 2) Ιωάννης Τριανταφυλλίδης. 3) Άθ. Ζώγος, 4) Δ. Τσάκαλης, 5) Α.. Σερμπέτης, 6) Σιμώτας, 7) Α. Αθανασιάδης. 8) Κ. Μ. και Χ. Πάτσος, 9) Κ. Βασδέκας, 10) Σ. Τζαβάρας. 11) Γ. Σίμος, καθηγητής, 12) Γκανιάτσος, δημοδιδάσκαλος, ο γνωστός Χείμαρρος. 13) Α. Χουτίδης, ο γνωστός Αριανός και οι αδελφοί Καραδήμου»

Ο Αργύρης Κοβάτσης στο βιβλίο του «Ο ατίθασος ταγματάρχης, Αυτοβιογραφικό έργο του Αργύρη Κοβάτση ή Δημητρίου» για την οργάνωση της αντίστασης στο Νομό Καστοριάς, αναφέρει: «Εκείνο²⁸⁰ που εγώ προσωπικά γνώρισα στην περιοχή μου είναι ότι αυτοί που πρώτοι οργάνωσαν την Αντίσταση ήταν δηλωσίεις²⁸¹ της περιόδου Μεταξά. Αναφέρω τα ονόματά τους: 1) Κ. Πάτσιος, 2) Χρυσούλης Πάτσιος, 3) Θωμάς Πάτσιος, 4) Μιχάλης Πάτσιος, 5) Γρήγορης Πάτσιος, 6) Θεανώ Πάτσιου, 7) Ευγενία Πάτσιου (σύζυγος του Κ. Πά- τσιου). Και οι έξι όλοι αδελφια από το Δισπηλιό. 8) Τάσος Μιχαλόπουλος από το Δισπηλιό, 9) Λάζαρος Δόλλας, δάσκαλος από το Κωσταράζι, 10) Γιώργος Βασίλκος, δάσκαλος από τη Μηλίτσα. Υπάρχουν και πολλοί άλλοι δηλωσίεις κομμουνιστές που πρωτοστάτησαν στον ξεσηκωμό της Αντίστασης».

Ο Θανάσης Ζιώγας, στο βιβλίο του «Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1994, αναφερόμενος στην κομμουνιστική νεολαία, αναφέρει: «Από τα καλύτερα²⁸² στελέχη της ΟΚΝΕ ήταν ο Καλλίνικος Χαρίλαος, ατρόμητο παλικάρι, δεξί μου χέρι για την

²⁷⁷ Εμ. Γρηγορίου, Το βουλγαρικό αίματος εις την Δυτικήν Μακεδονίαν 1941-1944, Πυρσός 1947, σελ. 31

²⁷⁸ Εμ. Γρηγορίου, Το βουλγαρικό αίματος εις την Δυτικήν Μακεδονίαν 1941-1944, Πυρσός 1947, σελ. 32

²⁷⁹ Αντώνης Χαλκιάς (Περικλής) από τη Χαλκιδική

²⁸⁰ Αργυρίου Κοβάτση ή Δημητρίου, Ο ατίθασος ταγματάρχης, Νοέμβριος 2009, σελ. 20

²⁸¹ Δηλωσίεις ονομάστηκαν όσοι με δήλωσαν υπέγραψαν πως δεν ανήκουν στο ΚΚΕ, κατά την εποχή της μεταξικής δικτατορίας

²⁸² Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 142

επαφή με την οργάνωση Καστοριάς, ο Λαμπρίδης Λάμπρος (Γιώργος) από το Βογατσικό, κατοπινός Γραμ. του Ν.Σ. Καστοριάς μετά τον Αναστασιάδη Γιώργο, οι Τσάλης Αντώνης, Καρατζάς Βασίλης, Μόσχος Ναούμ από το Δενδροχώρι, οι Πούπτης Μιχάλης, Μιχάλης Γκέτσιος, Μανάκα Όπη, Οικονόμου Νίτσα και ο αδελφός της Οικονόμου..., οι Παπαγιαννόπουλος Γιώργος, Κατσέλας Λ., Πισμίχου Ανθή από το Άργος Ορεστικό, οι Καλλιμάνης Δημήτρης, Καλλιμάνη Χρύσα, Σαββόπουλος Νίκος, από το Καλοχώρι, Φουλίδης Θόδωρος, Σαμπανίδης Ηλίας από την Κορομηλιά, Νικολαΐδης Ζήκος, Σαλαπούτης Δημήτρης, από τη Λεύκη, Μποζίνης, Γιαγκούλας Χρήστος από τον Απόσκεπο, Παντούλης Σωτήρης από την Αυγή και πολλοί άλλοι που δε θυμάμαι»

Για την ΕΠΟΝ Καστοριάς, πάλι ο Θανάσης Ζιώγας, στο βιβλίο του «Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1994, γράφει: «Η ΕΠΟΝ²⁸³ Καστοριάς νεολαιίστικα στελέχη που πλαισιώνουν την οργάνωση της ΕΠΟΝ – αναφέρω ορισμένους από αυτούς: Γκουγκουλίτσας Λεωνίδα (Λιόντας), γραμμ. ΕΠΟΝ Καστοριάς και μέλος του Ν.Σ. ΕΠΟΝ, Αθανασίου Θανάσης (Σάκης), μέλος Ν.Σ. ΕΠΟΝ, Κρίκης Παναγιώτης, Τσαμίσης Κοσμάς, Καραμπατζακίδης Θόδ., Παπαδίσκος Γιώργος, Εύδος Γιάννης, Κεφαλά (Παπαντίνα) Μαρία, Χάτσιος Δημήτριος, Παπαδίσκου - Ζαΐμη Ισμήνη, Παπαμανώλης Εμμαν., Σιώμκος Παναγ., Πετκανάς Νικ., Χατζηφωτιάδης Δημ. και άλλοι».

Είναι πάντως γεγονός πως στον ΕΛΑΣ εντάχθηκε πλειάδα ανθρώπων με σκοπό να αγωνιστούν για την απελευθέρωση της Ελλάδας, χωρίς βέβαια να είναι μνημένοι στο κόμμα ΚΚΕ. Στη διπλωματική εργασία της κ. Αποστόλου Βερόνικας υπάρχει καταχωρημένη πληροφορία από πληροφοριοδότη, ότι «Ο δάσκαλος, ο πατέρας μου, ούτε τουφέκι, ούτε αυτό αλλά ήταν στην οργάνωση, αλλά ούτε ήξερε για κομμουνιστές, ήξερε για Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο... Το κακό ήταν ότι το ΕΑΜ πήρε την αντίσταση για δική του κι ας ήταν χιλιάδες οι αγωνιστές. Δεν λέω, αυτούς τους είχε εξορίσει, τους είχε κακοποιήσει ο Μεταξάς, αλλά ο κόσμος όμως του ΕΑΜ δεν πήγε για τον κομμουνισμό ούτε...»

Διοίκηση

Για τη διοίκηση των μονάδων του ΕΛΑΣ, χαρακτηριστική είναι η κατάθεση του μάρτυρα κατηγορίας, Χαρίλαου Δώδου στη δίκη δοσιλόγων 1631/5-7-1945, Θεσσαλονίκη «...Η διοίκησης τῶν μονάδων του ΕΛΑΣ ἦτο τριμελής, κατά σύστημα τριαδικόν ὅπως τὸ ονόμαζον, ἀποτελουμένη ἀπὸ τὸν Στρατιωτικόν Διοικητὴν, τιτουλάριον ἐν πολλοῖς διοικητὴν τῆς μονάδος, τὸν ΚΑΠΕΤΑΝΙΟΝ καὶ τὸν πολιτικὸ «Ἵπεύθυνον». Οἱ δύο τελευταῖοι ἀπαραιτήτως ἦσαν κομμουνισταί.

Δράση

Σύμφωνα με το Θανάση Ζιώγα στο βιβλίο του «Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1994» η ανασυγκρότηση των μελών του ΚΚΕ Καστοριάς, ξεκίνησε με πρωτοβουλία του του Χρήστου Γκάλμπου από την Αυγή, (υποψήφιος βουλευτής του ΚΚΕ στις εκλογές του 1936) και δική του. Συμπορεύτηκαν οι Ν. Πούπτης δάσκαλος από το Άργος Ορεστικό, Λαζ. Δόλας δάσκαλος, ο Βογατσιώτης, ο Ευσταθιάδης από το Άργος Ορεστικό και ο Βαγγέλης Μάγκος από τη Λεύκη. Στην προσωρινή επιτροπή αργότερα προστέθηκαν κι οι Κώστας Ζησιάδης, Νίκος Παπαγιαννόπουλος και Θαν. Καρβαγιώτης. Παλαιά και νέα μέλη εντάχθηκαν στην «ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ» ενώ οι καθοδηγητές έκαναν περιοδείες στα χωριά. «Στο Νεστόριο²⁸⁴ υπήρχαν γύρω στα 35 παλιά και νεοστρατολογημένα μέλη του ΚΚΕ και της ΟΚΝΕ, στο Δενδροχώρι 25, στην Κορομηλιά 15, στο Καλοχώρι 15. Πολύ καλή ήταν η οργάνωση του Άργους Ορεστικού, που είχε καλή δραστήρια νεολαία, της Άνω και Κάτω Λεύκης. Μικρότερες οργανώσεις υπήρχαν στο Χιλιόδενδρο, την Ποριά, την Αυγή, στο Βογατσικό, το Γέρμα, που είχαν αποφύγει το κτύπημα της δικτατορίας, στην Κολοκυνθού,

²⁸³ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 142

²⁸⁴ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 77-80

το Μανιάκι, ακόμα και στο Σκαλοχώρι»... Στα τέλη του Ιούλη ήρθαν στην οργάνωσή μας 5 από τους 27 συντρόφους που απελευθερώθηκαν από την Ακροναυπλία. Ο Πυλάης Κυριάκος (Πέτρος), ο οποίος συμπεριλήφθηκε αμέσως στη σύνθεση της ΠΕ, και οι Καλλιμάνης Ζήσης (Τενεκετζής), Δελιόπουλος Ζήσης, και οι δύο από το Καλοχώρι, που χρησιμοποιήθηκαν σαν οργανωτές από την οργάνωση Καστοριάς, ο Μόσχος Λάμπρος από το Δενδροχώρι, που χρησιμοποιήθηκε αργότερα στον τεχνικό μηχανισμό, και ο Λάζαρος Μποζίνης από τον Απόσκεπο... Οργανωτικά, η περιοχή της Καστοριάς χωρίστηκε σε 4 αχτίδες: Κορεστέων, Νεστορίου, Αυγής, Άργους Ορεστικού. Η Καστοριά (πόλη), ανεξάρτητη οργάνωση»

Σκοπός της, οργάνωσης «ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ» σύμφωνα πάντα με τα γραφόμενα του κ. Θανάση Ζιώγα, ήταν «να ασχοληθεί με την περισυλλογή και απόκρυψη παντός είδους οπλισμού, τη σύσταση ημιστρατιωτικής οργάνωσης και τη δημιουργία στρατιωτικού καθοδηγητικού κέντρου από μόνιμους και έφεδρους αξιωματικούς που θα καθοδηγούσε τον ένοπλο αγώνα. Σοβαρή προσοχή έπρεπε να δώσει στην ενότητα του λαού, στο να μην επιτρέψει στον κατακτητή να τη διασπάσει. Η υλοποίηση της απόφασης αυτής απαιτούσε χρόνο. Γι' αυτό αποφασίστηκε με προκηρύξεις που θα κυκλοφορούσαμε αμέσως, να γίνει γνωστή η παρουσία των οργανώσεων «ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ» και ΚΚΕ... Έτσι στο πρώτο δεκαήμερο του Ιούνη 1941 κυκλοφόρησε η πρώτη προκήρυξη της οργάνωσης «ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ» η οποία καλούσε το λαό του νομού Φλώρινας-Καστοριάς σε αγώνα για το διώξιμο των κατακτητών, για την απελευθέρωση, την ανεξαρτησία και ακεραιότητα της πατρίδας μας».

Κάπου μετά το φθινόπωρο του 1941, ο Θανάσης Ζιώγας στο βιβλίο του «Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1994» αναφέρεται και στο κοινωνικό έργο του ΕΑΜ, μέσω της ίδρυσης της Εθνικής Αλληλεγγύης. Έτσι, «στην Καστοριά²⁸⁵, μετά τον αποχωρισμό της από τη Φλώρινα, την Επιτροπή της ΕΑ (Εθνική αλληλεγγύη), αποτελούσαν οι Σερμπέτης Απόστολος, νομομηχανικός Καστοριάς, Λιάμος Γιάννης, οικοδόμος από το Νεστόριο, Σακελλαρίου Σωτήρης, δάσκαλος από το Άργος Ορεστικό, Λιούσης Ιωσήφ και Παπατέρος Παντ. από το Νεστόριο, Κώστας Γιώργος (Γεροδήμος), δασικός από τη Λάγγα (δολοφονήθηκε από παρακρατικούς στην Κοζάνη), Καραγκούνης Τριαντ., Τριατατικός από τη Σιάτιστα, Πάιχος Θεοδ., από την Αυγή, και άλλοι. Μέλη το σύνολο σχεδόν του πληθυσμού. Στην ύπαιθρο της Καστοριάς τα 65% εκτός από Βασιλειάδα και Βυσσινιά, καλλιεργούνταν, σπέρνοντας, ποτίζοντας, θερίζοντας χωράφια των ανταρτών που πέσαν στον Αγώνα. Οργάνωσε παιδικούς σταθμούς, παιδιά συσσίτια, λαϊκά φαρμακεία, λαϊκά ιατρεία». Κατά τον Ι. Παπακυριακόπουλο «Ο Κωνσταντινίδης²⁸⁶, πρέπει να πούμε, ήταν ο ιδρυτής της ΕΑ (Εθνική Αλληλεγγύη) στη Φλώρινα – Καστοριά».

Για την Εθνική Αλληλεγγύη κι από άλλη πηγή: «Τον Ιούνη του 1941 δημιουργήθηκε η πρώτη Εθνικοαπελευθερωτική οργάνωση - η Εθνική Αλληλεγγύη (ΕΑ). Κι αν τα πρώτα της καθήκοντα ήταν περιορισμένα, η τετράχρονη σκλαβιά με τις αρπαγές των τροφίμων, τον τρομερό λιμό του 1942, τις λεηλασίες και τους εμπρησμούς κλπ. δημιουργούσαν όλο και νέες πληγές, που για να γιατρευτούν χρειάστηκε αδιάκοπη πολύμορφη και πολυδιάστατη δουλειά της ΕΑ. Χιλιάδες ήταν οι πυροπαθείς και οι βομβόπληκτοι. Οι άνθρωποι που στερούνταν το ψωμί, είχαν ανάγκη από φάρμακα, σκεπάσματα και εκατοντάδες ήταν οι οικογένειες στο νομό Καστοριάς - Φλώρινας που βρίσκονταν χωρίς στέγη. Εκατοντάδες οι οικογένειες που έχασαν τους προστάτες τους πολεμώντας τον κατακτητή ή κλείστηκαν στις φυλακές και τα στρατόπεδα. Άδειασαν τελείως τα μαγαζιά. Οι έμποροι κρύβαν τα εμπορεύματά τους. Πουλούσαν κρυφά μόνο με χρυσό. Ο Λιάμος Γιάννης διηγείται: «Στην Καστοριά η πείνα ήταν αφόρητη. Οι κάτοικοι αναγκάζονταν να πουλάνε τα επίπλά τους, τις προίκες των κοριτσιών τους, τα κτήματά τους για ένα κομμάτι ψωμί. Γέμιζε η ύπαιθρος από ντουλάπες και γραμμόφωνα. Στην Κολοκυθού, σε κάθε παράθυρο είχε από δύο γραμμόφωνα. Από την

²⁸⁵ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 109

²⁸⁶ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 109

Ήπειρο κατέβαιναν στρατιές ολόκληρες φορτωμένες στην πλάτη με λάδι για να το ανταλλάξουν με γέννημα. Φτάναν ως τη Φλώρινα. Περισσότερες ήταν οι γυναίκες. Οι άντρες φοβούνταν, γιατί από τους δυστυχείς αυτούς, οι προδότες και οι Ιταλοί είχαν κατασχέσει το λάδι». Οι γυναίκες της Φλώρινας, της Καστοριάς, του Άργους Ορεστικού με κινητοποιήσεις κατορθώνουν να αποσπάσουν ορισμένα τρόφιμα. Την ίδια επιτυχία έχουν οι κινητοποιήσεις των ορεινών χωριών στην Καστοριά. Οι κάτοικοι της Φτελιάς κατόρθωσαν να αποσπάσουν 700 οκάδες μπιζέλια και 27 οκάδες ζάχαρη, του Κρανοχωριού - 560 οκάδες μπιζέλια, του Καλοχωριού κάμποσες εκατοντάδες οκάδες μπιζέλια.

Στον αγώνα χρησιμοποιήθηκαν και παιδιά, τα «αετόπουλα». Ο Θανάσης Ζιώγας στο βιβλίο του «Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1994» αναφέρεται στο 12χρονο αγόρι από τη Λεύκη Καστοριάς, τον Πασχάλη Αποστολίδη, που σύμφωνα με τον συγγραφέα μετέφερε προκηρύξεις στην Καστοριά, κρυμμένο σε φορτίο ζώων με ξύλα και κάποια άλλη στιγμή πρόλαβε να καταστρέψει το διαφωτιστικό υλικό όταν το χωριό τους περικυκλώθηκε από τους Γερμανούς.

Αναφέρεται επίσης ο Θανάσης Ζιώγας στο βιβλίο του «Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1994» και στο έργο της ΕΠΟΝ που περικλείεται στο τρίπτυχο «Πολεμάμε, τραγουδάμε, κτίζουμε». «Παντού²⁸⁷ όπου τα σχολεία ήταν κατεστραμμένα η ΕΠΟΝ με τη βοήθεια της τοπικής αυτοδιοίκησης επιδιόρθωνε τα κατεστραμμένα σχολεία, καθάριζε τους δρόμους, άνοιγε αυλάκια, διοχέτευε τα στάσιμα νερά που ήταν πηγή ελονοσίας, καθάριζε τις βρύσες, έκτιζε νέες, επιδιόρθωνε και έκτιζε νέα γεφύρια, οργάνωνε εκπολιτιστικές βραδιές και θεατρικά σκετς»

Στην Καστοριά, σύμφωνα με το Θανάση Ζιώγα και το βιβλίο του «Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944» υπήρχαν δύο γραφομηχανές, ραδιόφωνο με μπαταρίες στο μύλο του Ράλλη στην Καστοριά και με αυτοσχέδιο πολύγραφο κυκλοφορούσαν προκηρύξεις, εξέδιδαν εφημερίδες. «Στην Καστοριά²⁸⁸, όταν αποτέλεσε ανεξάρτητη οργάνωση από τη Φλώρινα, έβγαιναν οι εφημερίδες «Σπίθα» της ΠΕ του ΚΚΕ Καστοριάς, το «Λαϊκό βήμα» της Περ. Επ. ΕΑΜ Καστοριάς, τα «Φλογερά Νιάτα» του Νομ. Συμβ. ΕΠΟΝ Καστοριάς. Με την ανάπτυξη του ΕΛΑΣ εκδίδονται εφημερίδες όπως: «Γράμμος» του 28^{ου} συν/τος, ή «Χαραυγή Λευτεριάς» του συγκροτήματος Γράμμου, το «Βίτσι» το 1^{ου} λόχου του Π/28 τάγματος, το «Εμπρός» του 2^{ου} λόχου του Π/28 τάγματος... Σε μια επίθεση του ΕΛΑΣ στο Άργος Ορεστικό, το Νοέμβρη του 1943, η επιτροπή διαφώτισης της ΠΕ Καστοριάς πήρε όλο το μηχανισμό του τυπογραφείου του Χρήστου Λέκκα ο οποίος τον παραχώρησε εθελοντικά. Τον μετέφερε στον Πεντάλοφο ο Δημ. Σαρρής από το περιβολάκι Καστοριάς»

Αντίσταση

Αναφερόμενη στην προσπάθεια του Συνάνογλου, από το Άργος Ορεστικό, η Αποστόλου Βερόνικα-Στυλιανή γράφει, «στις αρχές²⁸⁹ του '42 στα βουνά της Καστοριάς δημιουργήθηκαν δύο αντάρτικες ομάδες, οι οποίες προέκυψαν όταν ένας χωροφύλακας, φοιτητής της Νομικής ελευθέρωσε μια ομάδα φυλακισμένων. Οι Πόντιοι και Σλαβομακεδόνες φυγάδες οπλίστηκαν και χωρίστηκαν σε δύο ομάδες εκ των οποίων η μία κατευθύνθηκε προς τα Κορέστια και η άλλη προς τα υψώματα του Νεστορίου. Προς τα τέλη του ίδιου έτους αντάρτες του ΕΛΑΣ δραστηριοποιούνταν στις περιοχές της Πίνδου και του Βοΐου. Με εντονότερη την αντάρτικη δράση στη Δυτική Μακεδονία στις αρχές του '43»

²⁸⁷ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 167

²⁸⁸ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 109

²⁸⁹ Αποστόλου Βερόνικας-Στυλιανής, Όψεις του κοινωνικού βίου στην πόλη της Καστοριάς την περίοδο της Κατοχής 1941-1944, Διπλωματική εργασία, σελ. 19

Ο Αργύρης Κοβάτσης στο βιβλίο του αναφέρεται σε άλλη προσπάθεια, «Ο Γ. Βασίλκος²⁹⁰ αποφασίζει με τέσσερα άλλα παλικάρια να εκδηλωθεί ανοικτά, στα μέσα του 1942, και ν' ανάψει τη φωτιά στην περιοχή μας. Ήταν αυτό που λέμε αποκοτιά! Χωρίς την έγκριση του Κόμματος. Μόνος του με τέσσερις άλλους γενναίους πιάνουν τη θέση Κορτσι, στη διασταύρωση του Αλιάκμονα με παραπόταμο της λίμνης Καστοριάς. Δυστυχώς προδόθηκε. Η δύναμη ήταν μικρή. Στήριξη δεν είχε από πουθενά και από κανέναν. Κυκλώθηκε. Οι Ιταλοί συνέλαβαν τους τέσσερις αντάρτες. Ο Βασίλκος διέφυγε. Το Κόμμα έκρινε αυστηρά το τόλμημά του. Η ενέργεια του «δηλωσία» Βασίλκου θεωρήθηκε «προβοκάτσια» και η διαφυγή του ύποπτη. Αμέσως η Περιφερειακή Επιτροπή (Π.Ε) εξέδωσε την ανακοίνωση: «Ο Βασίλκος είναι απειθαρχος, αποκηρυγμένος, και δεν θα έχετε καμιά επαφή μαζί του». Ο Βασίλκος πέρασε στην αφάνεια. Επανήλθε μετά το Μάρτη του 1943 στα ένοπλα τμήματα του ΕΛΑΣ στο Γράμμο»

Ύστερα από τα τρία παραπάνω εγχειρήματα, όπως γράφει ο Ανδρέας Τσιάτας, «στην περιοχή Καστοριάς²⁹¹ αρχές του Φλεβάρη 1943 δημιουργήθηκαν αντάρτικες ομάδες με επικεφαλής τον ανθυπολοχαγό Γιώργο Γαιννούλη, τον ανθυπασπιστή Γιάννη Πατσιούρα και τον υπολοχαγό Κιουρτσιδάκη».

Ορισμένες αιτίες που μπορεί να οδήγησαν στην ένοπλη αντίσταση των κατοίκων του Νομού Καστοριάς, περιγράφει στο βιβλίο, Η Κατοχή εν Μακεδονία, ο Χρυσόχοου. «Οι εκκαθαριστικές²⁹² επιχειρήσεις των Ιταλών στα ορεινά των χωριών του Βοΐου και κυρίως οι εκτροπές τους, οδήγησαν τους κατοίκους κι άλλων χωριών στον εξοπλισμό τους με την καθοδήγηση και αξιωματικών που διέμεναν στις περιοχές αυτές και συνδεδεμένοι προς συνεργασία με τον Ε.Λ.Α.Σ ο οποίος στις 25 Φεβρουαρίου 1943 κήρυξε όλη την περιοχή Βοΐου ελεύθερη.

Τα πρώτα αποτέλεσμα της ένοπλης αντίστασης εμφανίζονται. Ο Βασίλης Νταϊλιάνης στο βιβλίο του αναφέρει πως «η Ιταλική²⁹³ διοίκηση της Καστοριάς τρομοκρατημένη απ' την αιχμαλωσία του Ιταλικού τάγματος στο Φαρδύκαμπο, αναγκάζεται να εγκαταλείψει το Νεστόριο και το Άργος Ορεστικόν στις 8 του Μάρτη και να συγκεντρωθούν και να κλειστούν στην Καστοριά. Έτσι απ' τις 8 του Μάρτη το 1943 στο Νεστόριο και Άργος Ορεστικό μπήκαν μέσα οι αντάρτες. Οι Ιταλοί ενισχύουν επειγόντως τη φρουρά Καστοριάς με 2 τάγματα και 6 πυροβόλα που έφεραν από την Κορυτσά της Αλβανίας.

Με τις πρώτες επιτυχίες αναδύονται και τα πρώτα εσωτερικά προβλήματα της αντίστασης στον ΕΛΑΣ. Ο Αργύρης Κοβάτσης στο βιβλίο του γράφει, «Στις 11 Μαρτίου 1943, το συγκρότημα²⁹⁴ Αρριανού, το συγκρότημα Γ. Ριζόπουλου από το Γράμμο και οι ανταρτομάδες Αμπελοκήπων - Μηλίτσας - Δισπηλιού - Βογατσικού αποφάσισαν να χτυπήσουν την ιταλική φρουρά του Άργους Ορεστικού στις 11/3/1943. Έγινε κατανομή αποστολής και επίθεση από τρία μέτωπα. Η ιταλική φρουρά αιφνιδιάστηκε και τράπηκε σε φυγή εγκαταλείποντας τα πάντα. Δεν εκδηλώθηκε καμιά αντίσταση, ούτε τουφεκιά ακούστηκε... Μετά από τρεις μέρες κινήθηκαν προς Άργος Ορεστικό δύο ιταλικές φάλαγγες. Μια προερχόμενη από την Αλβανία και η δεύτερη από την Κοζάνη. Στη δύσκολη αυτή στιγμή λιποτάκτησε ο Γιώργης Γιαννούλης, διοικητής των συγκροτημάτων, και τη θέση του παίρνει ο Νίκος Θεοχαρόπουλος, γνωστός σαν «Καπετάν Σκοτίδας» από το Βόιο. Μετά από 15 μέρες ο Γιαννούλης επέστρεψε. Ζήτησε συγγνώμη για τη στάση του. Ακολούθησε δίκη. Δικάστηκε επεικώς σε αργία 40 ημερών με το ελαφρυντικό ότι δεν προσχώρησε στην ομάδα των

²⁹⁰ Αργυρίου Κοβάτση ή Δημητρίου, Ο ατίθασος ταγματάρχης, Νοέμβριος 2009, σελ. 21

²⁹¹ Ανδρέα Ι. Τσιάτας, Αναμνήσεις από την αντίσταση, Εκδόσεις Ζήτη 2009, σελ. 71

²⁹² Αθαν. Χρυσόχοου, Η Κατοχή εν Μακεδονία, Δημοσιεύματα της Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών, Θεσσαλονίκη 1949, σελ. 48

²⁹³ Βασίλη Νταϊλιάνη, Η ζωή και η δράση του Βασίλη Νταϊλιάνη αυτοβιογραφία, Κώδικας Θεσσαλονίκη 1995, σελ. 88

²⁹⁴ Αργυρίου Κοβάτση ή Δημητρίου, Ο ατίθασος ταγματάρχης, Νοέμβριος 2009, σελ. 22

εθνικιστών αξιωματικών με επικεφαλής τον Κιουρτσινάκη, αξιωματικό του ελληνικού στρατού, και τον Πασχάλη Μπασκάκη, αξιωματικό Χωροφυλακής, που δραστηριοποιούνταν στην περιοχή μας. Μετά από 40 ημέρες ο Γιαννούλης επανεντάσσεται στον ΕΛΑΣ σαν διοικητής ομάδας.

Στις αρχές του Απρίλη του 1944, τους ιθύνοντες του ΕΑΜ Καστοριάς απασχόλησε το θέμα του Αντώνη Νταϊλιάνη²⁹⁵. Η ΠΕ του ΚΚΕ Καστοριάς θεωρούσε πως είχε πολλά ενοχοποιητικά στοιχεία εις βάρος του, όπως δεσμούς με την ΠΑΟ, απόψεις για εξόντωση του Σλαβόφωνου στοιχείου και βέβαια η λιποταξία του στην πόλη της Καστοριάς και η περιφρούρησή του από τους Γερμανούς σε σπίτι, κοντά στο τότε υδραγωγείο της πόλης. Σύμφωνα με τον κ. Κοβάτση Αργύρη κι όπως οι απόψεις του εκφράζονται στο βιβλίο «Ο ατίθασος ταγματάρχης» «Στην Καστοριά ο Νταϊλιάνης συναντήθηκε με τους Παοτζήδες συνεργάτες των Γερμανών, χάραξαν κοινή γραμμή πάλης μαζί με τους Γερμανούς ενάντια στο ΕΑΜ - ΕΛΑΣ - ΕΠΟΝ και βιαζόταν να φύγει για τη Θεσσαλονίκη, όπου η ζωή του θα ήταν πιο ασφαλής και θα τον περίμεναν οι ταγματασφαλίτες και οι ΠΑΟτζήδες». Αποφασίστηκε η αιχμαλωσία του ώστε να λογοδοτήσει. Μια πρώτη προσπάθεια έγινε να συλληφθεί σε φάλαγγα αυτοκινήτων που κινούνταν στο δρόμο του Δισπηλιού προς Κλεισούρα και που υποτίθεται θα τον μετέφερε στη Θεσσαλονίκη. Από την απόπειρα αυτή προέκυψαν τριάντα έξι (36) αιχμάλωτοι χωροφύλακες και η απελευθέρωση μερικών αιχμάλωτων ανταρτών. Η δεύτερη προσπάθεια προέβλεπε την υφαρπαγή του Α. Νταϊλιάνη από το σπίτι της πόλης της Καστοριάς όπου φρουρούνταν, τη μεταφορά και τη λογοδοσία του. Το εγχείρημα πολύ τολμηρό και ιδιαίτερα δύσκολο, καθώς η όλη επιχείρηση θα διεξάγονταν με διέλευση της λίμνης, μα τις βάρκες των ψαράδων οι Γερμανοί της συγκέντρωναν σε σημείο που φρουρούνταν, αλλά και προπάντων γιατί έστω και νύχτα θα έπρεπε να διασχίσουν τη γερμανοκρατούμενη Καστοριά και βέβαια να εξουδετερώσουν τους Γερμανούς φρουρούς του σπιτιού. Η προσπάθεια τελικά στέφθηκε από επιτυχία καθώς εντεταλμένη για το σκοπό αυτό ομάδα κατάφερε να τον υφαρπάξει και με δυσκολίες λόγω του ανέμου και των κυμάτων στη λίμνη να τον διεκπεραιώσει, δεμένο χειροπόδαρα και υπνωτισμένο, στην περιοχή της Κρεπενής. Μια τυχαία διέλευση γερμανικών αυτοκινήτων, ανάγκασε την ομάδα να τον κρύψει στα καλάμια της λίμνης όπου και τελικά εκτελέστηκε.

²⁹⁵ Αργυρίου Κοβάτση ή Δημητρίου, Ο ατίθασος ταγματάρχης, Νοέμβριος 2009, σελ. 27

13. Εμφύλιες συγκρούσεις

Τέλη του 1942 με αρχές του 1943 στην περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας κι ιδιαίτερα στο Βόιο εμφανίστηκαν οι πρώτες αντιστασιακές ομάδες υπαγόμενες στο ΕΑΜ και λιγοστές στην ΠΑΟ. Έτσι:

- ❖ Ο Ι. Κολιόπουλος γράφει: «Οι εαμοκίνητες²⁹⁶ ομάδες έκαναν την εμφάνισή τους από κοινού στα ορεινά του Βοΐου και της Καστοριάς στις αρχές Μαρτίου (1943) κηρύσσοντας γενική «εξέγερση» εναντίον των Ιταλών... Στους αρχηγούς συμπεριλαμβάνονταν δεξιοί και κεντρώοι μόνιμοι αξιωματικοί κα υπαξιωματικοί του στρατού και της χωροφυλακής, όπως ο Άγγελος Κιουρτσιδάκης, ο Βασίλειος Μπασκάκης, μέλη του ΕΑΜ και του ΚΚΕ, όπως ο Πατσιούρας, ο Γεώργιος Γιαννούλης, ο Χουτούρας, ο Θεοχαρόπουλος κι ο Αντώνιος Αντωνόπουλος ή καπετάν Περικλής, ... και ο Θεόδωρος Μαριώλης ή καπετάν Λευτέρης.
- ❖ Ο Θανάσης Ζιώγας, γράφει: « Από την Καστοριά²⁹⁷, με τη βοήθεια της Εαμικής οργάνωσης, βγαίνουν στο βουνό ορισμένοι μόνιμοι αξιωματικοί: Κιουρτσιδάκης, Μανταρόπουλος, Καρράς (Ζήσης), Εφραιμίδης, Αγγελόπουλος (ανθυπασπιστής χωροφυλακής) και άλλοι.
- Ο Ι. Παπακυριακόπουλος γράφει: «Αρχές²⁹⁸ του 1943 ο ταγματάρχης Πόρτης, ο ανθυπασπιστής της χωροφυλακής Μπασκάκης, ο Κώστας Ζήσης μαζί με τους Κιουρτσιδάκη και Μανταρόπουλο και άλλους δημιούργησαν ομάδα από 450 άνδρες. Στη μάχη της Σιάτιστας (Φαρδύκαμπο) αιχμαλώτισαν ιταλικό τάγμα από 608 άνδρες και 28 αξιωματικούς.

Αυγερινός 1943

Το πρώτο «κίνημα» που ταλάνισε τον ΕΛΑΣ (8 Μαρτίου 1943) ήταν κι αυτό που έληξε με τη μάχη στον Αυγερινό. Οι εθνικόφρονες αξιωματικοί με τον Σιδηρόπουλο βρίσκονταν στο σχολείο και στη μάχη που ακολούθησε σκοτώθηκε ο Σιδηρόπουλος και αιχμαλωτίστηκαν οι Παναγιωτίδης Δημήτριος, Μπουλογιάννης, Παναγιωτόπουλος Ιωάννης, Πόρτης, Τσουκνίδας. Καταδικάστηκαν σε θάνατο και οι Πόρτης, Μπουλογιάννης οι οποίοι κι εκτελέστηκαν. Παρατίθενται δύο Εαμικές πηγές για το θέμα. Η μία από το βιβλίο «Αναμνήσεις²⁹⁹ από την Αντίσταση» του Ανδρέα Τσιάτα

²⁹⁶ Ιωάννη Σ. Κολιόπουλου, Ληλασία φρονημάτων, Εκδόσεις Βάνιας 1994, σελ. 107

²⁹⁷ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 182

²⁹⁸ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 42

²⁹⁹ «Αξιωματικοί που προέρχονταν από την ΥΒΕ, οι Μιλιτιάδης Πάρτης, Κοσμάς Μπουλογιάννης, Καραμπέρης και άλλοι, είχαν προσχωρήσει στον ΕΛΑΣ και ζητούσαν να αναλάβουν καίριες θέσεις. Πράγματι σε μια σύσκεψη στο Γυμνάσιο Τσοτυλίου το Αρχηγείο Βοΐου τούς έδωσε προνομακίες θέσεις, να διοικήσουν μεγάλες μονάδες του ΕΛΑΣ. Αλλά ο σκοπός τους ήταν άλλος, να διαλύσουν τον ΕΛΑΣ και το ΕΑΜ και αυτό φάνηκε αργότερα. Βρήκαν τον έφεδρο ανθυπολοχαγό Θεόδωρο Σιδηρόπουλο, έναν άνθρωπο φιλόδοξο, που προερχόταν από τις τάξεις του ΕΛΑΣ, να ηγηθεί μιας ανταρσίας. Οργάνωσαν το κίνημα και με έδρα τον Αυγερινό σχεδίαζαν να δημιουργήσουν δικό τους Αρχηγείο, το Εθνικό Αρχηγείο Βοΐου. Δυστυχώς το γλέντι διακόπηκε, όταν πρωινές ώρες έφτασε ένας σύνδεσμος από την οργάνωση του ΕΑΜ Αυγερινού που μας πληροφόρησε ότι στον Αυγερινό (Κοστάντσκο) Βοΐου ο έφεδρος ανθυπολοχαγός Θεόδωρος Σιδηρόπουλος με 300 περίπου ένοπλους αντάρτες ζητούσε από το Αρχηγείο Βοΐου του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ να παραδώσουν τα όπλα και να διαλυθούν όλες οι πολιτικές οργανώσεις της περιοχής. Άρχισε να κατηγορεί το ΕΑΜ ότι είναι κομμουνιστικό κίνημα και απείλησε ότι θα συλλάβει τους πολιτικούς αρχηγούς του Βοΐου και ότι θα τους κρεμάσει στην αγορά του Τσοτυλίου. Τις φοβέρες τις έκανε και από τηλεφώνου. Ο Σιδηρόπουλος είχε συγκεντρώσει γύρω στους 300 άνδρες από τα γύρω χωριά, κυρίως τουρκόφωνους. Τους ξεγέλασε ότι θα πάνε να χτυπήσουν τους κομιτατζήδες και τους οδήγησε στον Αυγερινό. Οι δυο ομάδες μας μέχρι αυτή τη στιγμή δε γνώριζαν αυτές τις σκοτεινές κινήσεις του Σιδηρόπουλου και των άλλων αξιωματικών, δε γνώριζαν την ανταρσία. Γι' αυτό οι αρχηγοί των δύο ομάδων συνήλθαν και αποφάσισαν μέσω τηλεφώνου με την Περιφερειακή Οργάνωση να συναντηθούν με τον Σιδηρόπουλο, για να συνομιλήσουν για την κατάσταση και τι είναι αυτό που τους χωρίζει. Ανέθεσαν στην οργάνωση του Αυγερινού και σε άλλους παράγοντες του χωριού, ιδιαίτερα στον παπά Πούλιο, να βρεθεί λύση και να μη χυθεί αίμα άδικα. Αντί αυτού όμως ο Σιδηρόπουλος απάντησε αρνητικά και συνέχισε τις απειλές. Έτσι μετά από όλα αυτά πάρθηκε η απόφαση να επέμβουν οι δυο ομάδες μας για τη διάλυση των τμημάτων του Σιδηρόπουλου. Ειδοποιήθηκαν όλοι οι έφεδροι των γύρω χωριών, πριν ξημερώσει, να βρίσκονται έξω από το χωριό Αυγερινός. Με την ομάδα μου φύγαμε, πριν φέξει, από το Βυθό και πρωινές ώρες βρισκόμαστε έξω από τον Αυγερινό. Η ομάδα Αρριανού-Κερανού έπιασε τα υψώματα προς το

κι η άλλη από το βιβλίο του Βασίλη Νταϊλιάνη «Η ζωή³⁰⁰ και η δράση του Βασίλη Νταϊλιάνη, αυτοβιογραφία»

Μελάνθιο 1943

Σε σύσκεψη την άνοιξη του 1943 στην Κοζάνη αποφασίστηκε, ανάμεσα στο ΕΑΜ και τους αξιωματικούς των άλλων αντιστασιακών οργανώσεων, η συνεργασία στην περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας. Ακολούθησε σύσκεψη στελεχών του ΚΚΕ στο Τσοτούλι (24 Μαρτίου 1943), όπου αποφασίστηκε η ακύρωση της συμφωνίας αξιωματικών-Ε.Α.Μ, στην Κοζάνη. Αλλά και οι «εθνικόφρονες» αξιωματικοί, «λόγω³⁰¹ της επιστράτευσης, των τρομοκρατικών απειλών, των κατηγοριών από τους πολιτικούς καπετάνιους, αλλά και βλέποντας την κομμουνιστική κατεύθυνση οι εθνικόφρονες αξιωματικοί αποχώρησαν. Οι Μπασκάκης (διοικητής σταθμού χωροφυλακής Μεσοποταμίας), Κιουρτσιδάκης (αγρονόμος Καστοριάς) και Μανταρόπουλος (ανθυπασιπιστής) συγκεντρώθηκαν στο Νεστόριο». Ένας «εμφύλιος» μέσα στον ΕΛΑΣ είχε ξεκινήσει.

Οι αξιωματικοί Κιουρτσιδάκης, Μανταρόπουλος, Καρράς, Εφραιμίδης, Σπυρόπουλος, κλπ φαίνεται πως πληροφορήθηκαν τις προθέσεις του ΕΑΜ εναντίον τους. Έτσι έχουμε δύο εκδοχές:

1. «Ο Καραμπέρης³⁰² διατάσσεται προφορικά να ενημερώσει στο Νεστόριο τον υπολοχαγό Κιουρτσιδάκη ότι ο ΕΛΑΣ σύντομα θα επιτίθενταν κατά της ΠΑΟ. Με τη συνοδεία του Θωμά Παπαδόπουλου φτάνει στη Λάγκα και φιλοξενείται στο σπίτι του παπά. Εκεί ο γιος του παπά, Ευάγγελος Παπαϊωάννου ενημερώνει; «Ακούστε κύριε Καραμπέρη. Εγώ είμαι κομμουνιστής, αλλά ιδεολόγος και δεν ανέχομαι τέτοια πράγματα. Γι' αυτό σας λέω ότι

χωριό Δάφνη. Η ομάδα Αστραπή έπιασε τα υψώματα δυτικά του Αυγερινού. Οι άντρες του Σιδηρόπουλου είχαν πει ότι θα αποσύρουν τα φυλάκια γύρω από τον Αυγερινό, αλλά διαπιστώσαμε ότι δεν το έκαναν. Η ομάδα Αρριανού χτυπήθηκε από τους άντρες των φυλακίων και στη συμπλοκή είχε ένα νεκρό, το Μαυρομάτη και έναν τραυματία, τον Παντίδη. Το Αρχηγείο του ΕΛΑΣ Βοΐου είχε δώσει εντολή στους αντάρτες των δύο ομάδων να μην πυροβολήσει κανείς εναντίον των αντρών του Σιδηρόπουλου. Το πρωί οι άντρες του Σιδηρόπουλου σηκώθηκαν και έπαιρναν το τσάι τους συγκεντρωμένοι στο προαύλιο του σχολείου. Δώδεκα οπλοπολυβόλα και τα ατομικά όπλα των αντρών των δύο ομάδων ήταν στραμμένα εναντίον τους. Τότε το λόγο πήραν οι τηλεβόες των ομάδων που τους καλούσαν να μην προβάλουν καμία αντίσταση, γιατί ήταν περικυκλωμένοι από τα τμήματα του ΕΛΑΣ και δε θέλανε να χυθεί αίμα. Αυτοί αντί άλλης απάντησης άρχισαν να παίρνουν θέσεις και με τα όπλα τους να βάζουν εναντίον μας. Τότε απαντήσαμε κι εμείς αλλά οι βολές μας ήταν στον αέρα. Εάν ρίχναμε επάνω τους την ώρα που έπαιρναν συσσίτιο, δε θα γλίτωνε κανείς. Αυτή την εντολή είχαμε, να μη τους χτυπήσουμε και την κρατήσαμε και αυτό αποδεικνύεται από τα θύματα που είχαμε. Στη συνέχεια μπήκαμε στο χωριό και καταλάβαμε το σχολείο στο οποίο μέσα ήταν η μισή δύναμη. Αυτούς τους αφοπλίσαμε και τους αφήσαμε ελεύθερους. Οι υπόλοιποι άντρες με το Σιδηρόπουλο πέρασαν απέναντι από το σχολείο και συνέχισαν να ανθίστανται. Σε μια στιγμή ένας δικός μας που γνώριζε καλά τον Σιδηρόπουλο, γιατί συνυπηρέτησαν στον ελληνοϊταλικό πόλεμο, σηκώθηκε όρθιος και του φώναξε: «Θόδωρε, είμαι ο Γιώργος Γκαβανάς από το Ροδοχώρι, να σταματήσουμε να σκοτωνόμαστε. Στην Αλβανία πολεμούσαμε τους Ιταλούς, στο Φαρδύκαμπο κάναμε το ίδιο, γιατί να χυθεί άδικα αίμα;» Ο Σιδηρόπουλος αντί άλλης απάντησης τον πυροβόλησε και τον σκότωσε. Τότε ο λοχίας Θανάσης Νέστορας που παρακολουθούσε τη σκηνή με μια ριπή οπλοπολυβόλου τον γάζωσε και τον έριξε νεκρό. Έτσι σκοτώθηκε ο Σιδηρόπουλος, ο αρχηγός της ομάδας. Οι υπόλοιποι ένοπλοι βλέποντας τον αρχηγό τους νεκρό και άλλους δύο, τον Παπάνθιμο και τον ανθυπολοχαγό Ευαγγελόπουλο, εγκατέλειψαν τις θέσεις τους και διαλύθηκαν στα χωριά τους. Στη συμπλοκή αυτή η ομάδα μας είχε δύο νεκρούς. Τον Γιώργο Γκαβανά από το χωριό Ροδοχώρι και τον Μαυρομάτη από το χωριό Ομαλή. Τραυματίστηκε στο πόδι ο έφεδρος ανθυπολοχαγός Νίκος Παντίδης (Κεραυνός) από το χωριό Βελανιδιά».

³⁰⁰ «Στις 25 του Μάρτη (1943) παρουσιάστηκαν στο αρχηγείο, στο χωριό Μόρφη Βοΐου οι αξιωματικοί Πόρτης-Κοντονάσιος, Μπουλογιάννης και δήλωσαν πως αν δεν γίνουν δεκτές οι προτάσεις τους, εμείς αποχωρούμε. Έφυγαν, πήγαν στον Πεντάλοφο και εκεί έκαναν την έδρα του αρχηγείου. Ορίζουν υπαρχηγό τους το Σιδηρόπουλο Θόδωρο που επιστρατεύει αντιδραστικούς, δημιούργησαν ένα τμήμα ένοπλο κάπου 200 άνδρες και κάνει έδρα το χωριό Αυγερινό Βοΐου. Και από την έδρα του Αυγερινού ο Σιδηρόπουλος απειλεί θεούς και δαίμονες, κι ότι σύντομα θα διαλύσει όλες τις ΕΑΜΙΚΕΣ οργανώσεις και ΕΛΑΣ. Τώρα ζητούσαν ανοιχτά να παραδώσουμε τα όπλα και να παραδεχτούμε την κατοχή των Γερμανών. Τυφλωμένοι από φασιστικό μεθύσι, είχαν πιστέψει πως θα διαλούσαν τον ΕΑΑΣ και αυτό διότι είχαν πιστέψει πως είχαν δύναμη και επαφή στο λαό και στηρίζονταν στα αποτελέσματα που 'χαν Σέρβια-Σιάτιστα, καθώς και στην περιοχή Καστοριάς, που 'χαν επικρατήσει οι αξιωματικοί που 'χαν προσχωρήσει στον ΕΛΑΣ, όπως οι: Κυρτσιδάκης, Καρράς, Εφραιμίδης, Βαγγελόπουλος, Μανταρόπουλος κ.ά. βρήκαν την ευκαιρία διέλυσαν τις ομάδες του ΕΛΑΣ, εκτός την ομάδα του Πατσούρα Γιάννη-Μαυρατζά Στέργιο κ.α. που μαζί με το λαό του Νεστορίου κρατούσαν το Νεστόριο. Επιστρατεύουν αντιδραστικούς βασιλόφρονες, τουρκόφωνους, καλλιεργούν το μίσος ενάντια στον ΕΛΑΣ-ΕΑΜ και καλούσαν το λαό να πολεμήσει εναντίον των ΕΑΜΙΚΩΝ οργανώσεων ενάντια στον ΕΛΑΣ.

³⁰¹ Αθαν. Χρυσόχου, Η Κατοχή εν Μακεδονία, Δημοσιεύματα της Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών, Θεσσαλονίκη 1949, σελ. 53-54

³⁰² Στεφ. Καραμπέρη, Οι αναμνήσεις μου από την δράση μου εις τα τμήματα της Π.Α.Ο, Πελασγός, σελ. 31

πήραμε διαταγή από το Αρχηγείο του ΕΛΑΣ να σας συλλάβουμε και να σας εκτελέσουμε αμέσως. Γι' αυτό φάτε τον τραχανά που σας ετοίμασε η μάνα μου και φύγετε αμέσως. Και να προσέχετε διότι έχουν στηθεί ενέδρες».

2. «Ο Καραμπέρης³⁰³ πλησιάζοντας προς Νεστόριο συνάντησε το τμήμα Κιουρτσιδάκη κι αυτός τον ενημερώνει ότι «χθες το απόγευμα διερχόμενος έξω από το αρχηγείο του ΕΛΑΣ στο Νεστόριο, ήκουσα τον Περικλή να τηλεφωνεί και να λέγει. Ο Καραμπέρης κινείται προς Νεστόριο. Να κινηθούν δεκαρχίες από τα χωριά, να του στήσουν ενέδρα, να τον συλλάβουν άνευ ετέρας διαταγής. Γι' αυτό λοιπόν έλαβα τα μέτρα μου και ήλθα εδώ να σε περιμένω».

Στο «κίνημα» λοιπόν του Μελανθίου Καστοριάς είχαν συσπυρωθεί οι εθνικόφρονες αρχηγοί: Ζήσης Κ., Κιουρτσιδάκης, Εφραιμίδης, Μανταρόπουλος και προχώρησαν στη συγκέντρωση και οργάνωση των εθνικοφρόνων ανταρτών. Τη νύχτα 11-12 Απριλίου 1943 χτυπήθηκε αιφνιδιαστικά το Μελάνθιο και χωρίς μάχη συνελήφθησαν οι αρχηγοί. Στις 17 Απριλίου 1943, στις 6 το πρωί, εκτελέστηκαν οι Κιουρτσιδάκης και Ζήσης Κ..

Για τα γεγονότα αυτά και τις αιτίες που τα προκάλεσαν υπάρχουν κατά βάση δύο εκδοχές. Η Εαμική εκδοχή θέλει τους «εθνικόφρονες» αξιωματικούς να συνεργάζονται με την ΠΑΟ, να υποσκάπτουν το έργο του ΕΛΑΣ, να έχουν τάσεις φυγής προς τον Ζέρβα, να θέλουν να αναλάβουν την αρχηγία, ... Η «εθνικόφρων» εκδοχή θέλει την ούτως ή άλλως εξόντωση των μη κομμουνιστών αρχηγών από τον ΕΛΑΣ για τη μονοπώληση από το ΚΚΕ του αγώνα, τη διαφοροποίηση στον τρόπο αντίστασης κατά των κατακτητών, στην υποκίνηση για την εξόντωση των «εθνικοφρόνων» αξιωματικών από τη βουλγαρική προπαγάνδα και τον Κάλτσεφ, ... Οι εκδοχές μέσα από τις πηγές:

- Τμήμα του ΕΛΑΣ υπό τον υπολοχαγό Κιουρτσιδάκη ζητά από το τμήμα της ΠΑΟ υπό τον Καραμπέρη να ενταχθεί στην ομάδα, διότι διαπίστωσε ότι το ΕΑΜ-ΕΛΑΣ κατευθύνονταν από το ΚΚΕ. Ύστερα από συνεννόηση με το υπαρχηγείο ΠΑΟ Δαμασκηνιάς, ο Κιουρτσιδάκης με το τμήμα του έγινε δεκτός.
- «Αξιωματικοί³⁰⁴ που προέρχονταν από την ΥΒΕ, οι Μιλτιάδης Πάρτης, Κοσμάς Μπουλογιάννης, Καραμπέρης και άλλοι, είχαν προσχωρήσει στον ΕΛΑΣ και ζητούσαν να αναλάβουν καίριες θέσεις. Πράγματι σε μια σύσκεψη στο Γυμνάσιο Τσοτυλίου το Αρχηγείο Βοΐου τούς έδωσε προνομιακές θέσεις, να διοικήσουν μεγάλες μονάδες του ΕΛΑΣ. Αλλά ο σκοπός τους ήταν άλλος, να διαλύσουν τον ΕΛΑΣ και το ΕΑΜ...»
- «Σύμφωνα³⁰⁵ με τη μαρτυρία του Ελασίτη Ηλία Ηλιάδη από το προσφυγικό χωριό Κορομηλιά, στις 13 Μαρτίου 1943, 18 άτομα από το χωριό συγκρούστηκαν στα υψώματα της Διποταμίας με το εθνικιστικό (αποτελούμενο κυρίως από τουρκόφωνους πρόσφυγες) τμήμα του αξιωματικού Κιουρτσιδάκη με αποτέλεσμα οι Κορομηλιώτες Ελασίτες να έχουν 3 νεκρούς.
- «Ο Κιουρτσιδάκης³⁰⁶ με τον Μπασχάκη, μνημένοι και οι δυο από τους αξιωματικούς του Βοΐου στην οργάνωση ΥΒΕ, συλλαμβάνουν και αποπλίζουν τις ομάδες των ανταρτών που ήταν αντίθετες στις ιδέες τους. Με άλλους ομοϊδεάτες τους πραξικοπηματικά θέλησαν να πάρουν την ηγεσία του απελευθερωτικού αγώνα στα χέρια τους. Ο Γεώργιος Γιαννούλης οργανωμένος στις γραμμές του ΕΑΜ μη μπορώντας ν' αντέξει αυτήν την κατάσταση είχε πάρει ήδη την ομάδα του και είχε καταφύγει στο χωριό του το Επταχώρι. Αμέσως μετά τη σύγκρουση των τμημάτων των ανταρτών με τα τμήματα του Σιδηρόπουλου στον Αυγερινό Βοΐου με τα γνωστά αποτελέσματα οι Διοικήσεις των Αρχηγείων Βοΐου και Γρεβενών έστειλαν τμήματα για την αντιμετώπιση της κατάστασης.

³⁰³ Στεφ. Καραμπέρη, Οι αναμνήσεις μου από την δράσιν μου εις τα τμήματα της Π.Α.Ο, Πελασγός, σελ. 32

³⁰⁴ Ανδρέα Ι. Τσιτάτα, Αναμνήσεις από την αντίσταση, Εκδόσεις Ζήτη 2009, σελ. 94

³⁰⁵ Ραϋμόνδου Αλβανού, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, σελ.266

³⁰⁶ Ανδρέα Ι. Τσιτάτα, Αναμνήσεις από την αντίσταση, Εκδόσεις Ζήτη 2009, σελ. 97

Το βράδυ διανυκτέρευσαν στο χωριό Νόστιμο Καστοριάς και την άλλη μέρα ξεκίνησαν ταυτόχρονα αλλά με διαφορετική κατεύθυνση. Τμήματα του Αρχηγείου Βοΐου με τον Αρριανό και το Σκοτίδα κατευθύνθηκαν στην έδρα του Αρχηγείου Καστοριάς, το χωριό Μελάνθιο, με σκοπό να λύσουν τις διαφορές που υπήρχαν. Τμήματα του Αρχηγείου Γρεβενών αναχώρησαν για τα Λακκώματα. Στα υψώματα του χωριού Μελάνθιο αναπτύχθηκαν η ομάδα Αστραπή και η ομάδα Αρριανού. Οι προσπάθειες που έγιναν από μέρους των αρχηγών Σκοτίδα και Αρριανού, για να μη χυθεί αίμα, δεν έφεραν αποτέλεσμα. Και εδώ ο τηλεβόας χρησιμοποιήθηκε και κάλεσε τον Κιουρτσιδάκη να μην κάνουν καμιά κίνηση αντίστασης, διότι είναι κυκλωμένοι, οπότε θα θεωρηθεί άρνηση από μέρους τους. Ο Σκοτίδας με τον τηλεβόα με αυστηρό τόνο προς τον Κιουρτσιδάκη έδωσε προθεσμία 15 λεπτών να απαντήσουν αν θα παραδοθούν. Αν όχι, ήταν αναγκασμένος να διατάξει τους ολμιστές να βάλουν εναντίον τους και «αν επιχειρήσετε να αντισταθείτε για ό,τι συμβεί θα είστε υπεύθυνοι» είπε. Μετά απ' όλα αυτά η απάντηση ήταν αρνητική. Σειρά τότε είχαν τα όπλα. Έτσι διατάχθηκε η διάλυσή τους. Όπως λέγεται, ο Μπασχάκης κατά την ανταλλαγή πυρών εγκατέλειψε τον Κιουρτσιδάκη και έφυγε στην Ήπειρο, στον Ζέρβα. Ο Κιουρτσιδάκης σκοτώθηκε κατά τη συμπλοκή και κατά μια άλλη εκδοχή συνελήφθηκε και εκτελέστηκε. Οι υπόλοιποι παραδόθηκαν και αφοπλίστηκαν. Έτσι τελείωσε και η ανταρσία στο Αρχηγείο Καστοριάς. Τη διοίκηση του Αρχηγείου ανέλαβε ο Γιάννης Πατσιούρας με άλλα στελέχη της περιοχής»

- Στα υψώματα³⁰⁷ της Αγίας Κυριακής και της Ιεροπηγής τα τμήματα του ΕΛΑΣ δίνουν σκληρές μάχες. Ο εχθρός, που έρχεται από την Αλβανία για να ενισχύσει του Ιταλούς μετά τη μάχη στο Φαρδύκαμπο, είχε σοβαρές απώλειες. Η προέλασή του αναχαιτίζεται. Αυτή τη στιγμή, όταν ο εχθρός εκστρατεύοντας από Κοζάνη και Αλβανία φρόντιζε να εγκλωβίσει τα τμήματα του ΕΛΑΣ και να τα συντρίψει, διάλεξαν για να πραγματοποιήσουν τα μαύρα σχέδιά τους και οι αξιωματικοί Κιουρτσιδάκης, Μανταρόπουλος, Καρράς, Εφραιμίδης, Σπυρόπουλος κλπ. Οι προδότες αυτοί, όπως και οι συνάδελφοί τους στο Μπουγάζι, εγκαταλείπουν το μέτωπο, παρασέρνοντας και μέρος των ανταρτών, και κατευθύνονται προς Μελάνθιο, Λάγγα και Κυψέλη. Κατά την αποχώρησή τους συγκρούστηκαν με την ομάδα των 18 Κορομηλιωτών που πήγαιναν να καταταχτούν στα τμήματα του ΕΛΑΣ. Κατά τη σύγκρουση σκοτώθηκαν τα τρία αδέρφια Σταύρος, Γιάννης και Κώστας Θεοφανίδης. Ταυτόχρονα, εγκαταλείπει τον τομέα της Αμμουδάρας, που ήταν βασικός, και ο ανθυπασπιστής χωροφυλακής Αγγελόπουλος - που ήταν κι αυτός μνημένος στα σχέδια του Κιουρτσιδάκη ενώ την ίδια ώρα διαλύει το τμήμα του και φεύγει για το χωριό του Εφταχώρι ο Γιαννούλης, επηρεασμένος από την κατάσταση. Οι προδότες αρχίζουν να στρατολογούν και να δημιουργούν «εθνικά», όπως τα ονόμαζαν, τμήματα από αντιδραστικά στοιχεία.
- ✓ «Καταδικάστηκαν³⁰⁸ στο Νεστόριο τον Απρίλιο του 1943 και εκτελέστηκαν στην Λάγγα και ετάφηκαν σε ομαδικόν τάφο εννέα άτομα: Ο Κώστας Ζήσης, ο Άγγελος Κιουρτσιδάκης, Μάντζιος - Πόρτης Νικόλαος, Κελάιδης - Παναγιωτίδης - Μπουλογιάννης - Αθανάσιος Αγγελόπουλος χωροφύλαξ και Μπασκάκης...Οι κομμουνιστάι πήγαιναν τότε να καταλύσουν το κάθε κίνημα της ελληνικής δεξιάς κατηγορώντας ότι επρόκειτο για την συνέχεια της 4^{ης} Αυγούστου, καθεστώς φασιστικό, που θα τους ξανάστελνε στα νησιά εξορία. Και γι' αυτό, εάν δεν χόρευες με τον δικό τους ζουρνά, περνούσες στη θέση της μαύρης αντίδρασης»
- ✓ Στο Μελάνθιο³⁰⁹, ομάδα βουλγαροκομμουνιστών του Ε.Α.Μ, συνέλαβε και εκτέλεσε τους Κιουρτσιδάκη, Ζήση και Ευφραιμίδα και λίγες μέρες αργότερα στο Επταχώρι τον Μπασκάκη.

³⁰⁷ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 186

³⁰⁸ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 145

³⁰⁹ Αθάν. Χρυσόχου, Η Κατοχή εν Μακεδονία, Δημοσιεύματα της Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών, Θεσσαλονίκη 1949, σελ. 60

- ✓ Το τμήμα Κιουρτσιδάκη κινείται προς Αυγερινό Βοΐου, σε βοήθεια των άλλων τμημάτων της ΠΑΟ που έχουν περικυκλωθεί εκεί από τον ΕΑΜ-ΕΛΑΣ. Δυνάμεις όμως του ΕΛΑΣ τους κύκλωσαν στο Μελάνθιο και ύστερα από φριχτά βασανιστήρια εκτέλεσαν τους: Κιουρτσιδάκη, Μανδραρόπουλο, Ζήση κι άλλα στελέχη. Στον Αυγερινό νεκρός έπεσε ο Σιδηρόπουλος. Οι Πόρτης, Μάντζος, Αγγελόπουλος και Μπουλογιάννης αφού αιχμαλωτίστηκαν, βασανίστηκαν και εκτελέστηκαν στη Βουχωρίνα. Ο ΕΛΑΣ είναι πλέον κυρίαρχος στην περιοχή Βοΐου και Καστοριάς. «Όλοι όσοι δεν ήσαν με το μέρος του εδιώκοντο, εβασανίζοντο και άλλοι εξετελούντο. Είχον δημιουργήσει «Λαϊκά Δικαστήρια» και οι αποφάσεις ελαμβάνοντο δια βοής των παρευρισκομένων οπαδών του ΚΚΕ. Σε κάθε χωριό είχαν ορίσει υπευθύνους του ΕΑΜ και ΕΛΑΣ μέλη του ΚΚΕ οι οποίοι κατηύθυναν και τας τύχας των χωριών. Ουδείς τολμούσε να έχει αντίρρησης εις τα όσα έλεγεν ή απεφάσιζεν ο υπεύθυνος. Τυχόν αντίρρησης συνεπάγετο βασανιστήρια, εις πολλούς δε και θάνατον. Η τρομοκρατία ήτο το κύριον μέσον επιβουλής των θελήσεων του ΚΚΕ. Επίσης σε κάθε χωριόν είχαν οργανωθεί ένοπλες δεκαρχίες όπως τας ονόμασαν που αποτελούσαν και τα εφεδρικά τμήματα του ΕΛΑΣ³¹⁰»
- ✓ Από το βιβλίο του Ι. Παπακυριακόπουλου «Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία», διαβάζουμε: «Τον Απρίλιο³¹¹ του 1943 και με απόφαση Εαμικού ανταρτοδικείου εκτελέστηκαν στο Νεστόριο ο έφεδρος αξιωματικός Κώστας Ζήσης, ο επόπτης αγροφυλακής Άγγελος Κιουρτσιδάκης, οι έφεδροι αξιωματικοί Ηλίας Μανταρόπουλος και Μάντζιος, οι μόνιμοι αξιωματικοί Πόρτης, Νικολαΐδης, Παναγιωτίδης και Μπουλογιάννης και οι ανθυπασπιστές της χωροφυλακής Αγγελόπουλος και Μπασκάκης, αρχηγοί όλοι εθνικιστικών ανταρτικών ομάδων. Εαμικοί μάρτυρες κατέθεσαν για «προδοσία». Κι ο βασιλικός επίτροπος ρωτά «Ήταν προδότες γιατί διαφώνησαν με την τακτική του Ε.Α.Μ; Ήταν ήρωες γιατί ανέκοψαν και νικητές της μάχης της Σιάτιστας. Τότε γιατί φονεύθηκαν; Είναι έργο του Τερπόφσκυ, ο οποίος είχε διεισδύσει στις τάξεις του Ε.Α.Μ. για να εξυπηρετήσει τους δικούς του σκοπούς. Και πίσω από τον Τερπόφσκυ κρύβεται ο Κάλτσεφ. Αποδείξεις των κρυφών δεσμών τους είναι: α) η συνεργασία για το φόνο του Καπετάν-Νταϊλάκη, β) Ο Τερπόφσκυ ήταν υπάλληλος της βουλγαρικής πρεσβείας των Αθηνών, όπως βεβαιώνει επίσημα η ελληνική αστυνομία γ) ο Σπυρόπουλος συνέλαβε τον κοιμιτατζή Θεοδωρίδερ και τον πήγε στον Τερπόφσκυ ο οποίος τον άφησε ελεύθερο, κι ο Σπυρόπουλος βλέποντας ποιο ρόλο έπαιζε ο Τερπόφσκυ έφυγε από τα βουνά, δ) οι εθνικιστές αξιωματικοί και ιδιαίτερα ο Ζήσης υποστήριζαν τη γνώμη να χτυπηθεί το κοιμιτάτο, ο δε Τερπόφσκυ οργίζονταν με την άποψη αυτή «Είναι δικά μας παιδιά, έλεγε για τους κοιμιτατζήδες, θα έρθουνε με εμάς». Ο ανθυπασπιστής Μπασκάκης οργανώθηκε για να συλλάβει τον αρχικοιμιτατζή Πασχάλη Καλλιμάνωφ κα μετά από λίγο καταδικάστηκε και εκτελέστηκε. Το δίκωχο το πήγαν ως τρόπαιο στο Βενιέρι που το έστησε ως τρόπαιο στο αυτοκίνητό του. Κοιμιτατζήδες, Τερπόφσκυ, Κάλτσεφ ήταν ένα και το αυτό. Η απόφαση εκτέλεσης του Ζήση λήφθηκε στο σπίτι του Ευάγγελου Ζούπα στα Σπήλαια, ξαδέρφου του Κάλτσεφ, με βάση έκθεση του δασκάλου Νταλιάνη, υπεύθυνου περιφέρειας και όργανο του Τερπόφσκυ. Όταν ο Νταλιάνης διαμαρτυρήθηκε ο Τερπόφσκυ «θα σε στήσω βρε και σένα στο παλούκι, του είπε, διότι πάνε να μου φάνε τους Μακεδόνας μου», αυτά ανακοίνωσε ο Μαρόπουλος, συγγενής του Κάλτσεφ, στο υπομοίραρχο Αντωνίου. Ο μάρτυρας Σωτήρης Ζήκος, από την Καστοριά, ανθυπολοχαγός του Ε.Α.Μ κατέθεσε επί λέξει «με τους Βούλγαρους Τερπόφσκυ κλπ. όργανα του Κάλτσεφ, κατόρθωσε η Βουλγαρία να μετατρέψει τον πόλεμό μας σε εμφύλιο». Σε ένδειξη ευγνωμοσύνη οι Βούλγαροι, τον εθνικό τους άνδρα,

³¹⁰ Στεφ. Καραμπερή, Οι αναμνήσεις μου από την δράσιν μου εις τα τμήματα της Π.Α.Ο, Πελασγός, σελ. 37

³¹¹ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 62

τον Τερπόφσκυ, μετά το θάνατό του, την Γκρούπα του την ωνόμασαν «Γκρούπα Τσακαλάρωφ» γιατί στο πρόσωπό του έβλεπαν τον συνεχιστή.

- ✓ «Οι μη κομμουνιστές³¹² αρχηγοί άρχισαν ν' απομακρύνονται από τους κομμουνιστές συνεργάτες τους ευθύς μετά το επιτυχημένο εγχείρημα της Σιατίστης μόλις άρχισαν ν' αντιλαμβάνονται τις προσπάθειες των κομμουνιστών να θέσουν τις ομάδες υπό τις διαταγές και τον έλεγχο τους...οι μη κομμουνιστές αρχηγοί ήσαν αντίθετοι προς την επιδίωξη του ΕΑΜ να οδηγηθούν με κάθε μέσο στα ορεινά συγκροτήματα όσο το δυνατόν περισσότεροι χωρικοί, συνήθως ως αποτέλεσμα των σκληρών αντιποίνων για το φόνο στρατιωτών των δυνάμεων κατοχής... εθεωρούσαν τις επαγγελίες των κομμουνιστών ηγετών περί μαζικής εξεγέρσεως φαινάκη ανευθύνων ανθρώπων. Αντί της εξεγέρσεως ο Κιουρτσιδάκης επρότεινε τη μεταφορά των επιχειρήσεων στους Σλαβόφωνους θυλάκους για τον τερματισμό της βουλγαρικής διεισδύσεως με την ανοχή των Ιταλών. Ήταν οι προτάσεις αυτές ουσιαστικά όσα συνιστούσαν και οι ηγέτες της ΠΑΟ κατά την απέλπιδα προσπάθεια του είτε να συνεργαστούν με το ΕΑΜ είτε να εξασφαλίσουν στη Μακεδονία ανταρτικές ομάδες ανεξάρτητες από τον έλεγχο των κομμουνιστών.
- ✓ «Σε διάστημα³¹³ μικρότερο των δύο εβδομάδων τον Απρίλιο του 1943 ο ένας μετά τον άλλο ή ομαδικά οι μη κομμουνιστές αρχηγοί και οι άνδρες τους είτε εξολοθρεύθηκαν είτε εγκατέλειψαν τον αγώνα και αποσύρθηκαν.
- ✓ Όπως κατέθεσε ο [μάρτυρας κατηγορίας, Φραγκίσκος Κολλάρας, κάτοικος Καστοριάς, 50 ετών](#), στη δίκη δοσιλόγων 1631/5-7-1945, Θεσσαλονίκη [«Τον Οκτώβριο 1942 βγήκα αντάρτης. Τον Απρίλιο 1943 οι κομμουνισταί έφεραν για μεγάλο καθοδηγητή κάποιον Βούλγαρο Τερπόφσκυ, χάρις στις ενέργειες του οποίου έγινε η δια προδοσίας σύλληψις και εκτελέσις των αξιωματικών Κιουρτσιδάκη, Ζήση, κ.ά. Κατόπιν όλων αυτών εδραπέτευσα με το τμήμα μου αργότερα δε συνέλαβα τον Τερπόφσκυ και τον εξετέλεσα. ΣΝΟΦ και Κομιτάτο ήταν το ίδιο πράγμα. Πολλοί όπως ο Παπαδημητρίου ήταν στο ΕΑΜ και τα παιδιά των στο Κομιτάτο.](#)

Πεντάλοφος 1944

Το σοβαρότερο όμως «κίνημα» που ταλάνισε τον ΕΛΑΣ, ήταν αυτό που εξυφάνθηκε με πρωτεργάτη τον Ταγματάρχη Λαζαρίδη κι εκδικάστηκε στο 31^ο Ανταρτοδικείο της ΙΧ Μεραρχίας του ΕΛΑΣ, στον Πεντάλοφο, τον Ιούνιο του 1944. Το «κίνημα» φάνηκε να ξεκίνησε τον Αύγουστο του 1943, με σκοπό την ανατροπή της ηγεσίας του ΕΛΑΣ και την κατάληψή της από τους κινηματίες, όπως βέβαια διατυπώθηκε στο επίσημο κατηγορητήριο. Στο κίνημα ήταν μνημένοι αξιωματικοί του ΕΛΑΣ, αντάρτες του ΕΛΑΣ και κάτοικοι αρκετών χωριών. Μισό σχεδόν χρόνο αργότερα η κίνηση έγινε αντιληπτή από τον ΕΛΑΣ, οπότε πολλοί κινηματίες το Φεβρουάριο του 1944 συνελήφθησαν, εκτός του πιθανολογούμενου αρχηγού του κινήματος Ταγματάρχη κ. Λαζαρίδη Χρήστο και Διοικητή του 28^{ου} Συντάγματος, με έδρα τη Λάγγα, που η σύλληψή του έγινε αργότερα. Ακολούθησαν ανακρίσεις κάτω από αμφιλεγόμενες συνθήκες. Ορισμένοι, κυρίως αξιωματικοί, οδηγήθηκαν στο ανταρτοδικείο Πενταλόφου, ενώ οι περισσότεροι από τους μνημένους αντάρτες διαμοιράστηκαν σε άλλες μονάδες του ΕΛΑΣ. Στο Ανταρτοδικείο κατέθεσαν μάρτυρες κατηγορίας κι υπεράσπισης, απολογήθηκαν κι οι κατηγορούμενοι. Κάποιοι κρίθηκαν αθώοι, κάποιοι καταδικάστηκαν με ισόβια δεσμά και κάποιοι με την ποινή του θανάτου. Μια πρώτη προσέγγιση του θέματος, στην εισήγηση «Προσπάθεια αποτύπωσης των πτυχών του 31^{ου} Στρατοδικείου ΙΧ Μεραρχίας του ΕΛΑΣ» στο συνέδριο «Η Δυτική Μακεδονία στη Δεκαετία του 1940-1950» στη Φλώρινα το 2017 που έγινε από το δάσκαλο Γιώργο Ε. Μπεροπούλη κι όπως αυτή συμπληρώθηκε και από μεταγενέστερη κατάθεση του Χαρ. Δώδου σε δίκη στη Θεσσαλονίκη και από δύο επιστολές που αναφέρονται στα γραφόμενα των πρακτικών του

³¹² Ιωάννη Σ. Κολιόπουλου, Ληλασία φρονημάτων, Εκδόσεις Βάνιας 1994, σελ. 108

³¹³ Ιωάννη Σ. Κολιόπουλου, Ληλασία φρονημάτων, Εκδόσεις Βάνιας 1994, σελ. 10

ανταρτοδικείου και κάνουν λόγο για «στρέβλωση» της στάσης της μάρτυρας κ. Ζαχαρούλας Χατσέρας.

Ο Ι. Κολιόπουλος, στο βιβλίο του, Ληλασία φρονημάτων, αναφέρει πως «Το ΕΑΜ³¹⁴ κυβερνούσε με τη βοήθεια του ΕΛΑΣ, τη νομιμότητα που αντλούσε από την ταύτιση με τους Συμμάχους στον αγώνα κατά του Άξονος, τα εφόδια και τα όπλα που έστελναν αεροπορικάς οι Βρετανοί, τις αναφορές στον ανταρτοπόλεμο ως συνέχεια του κλεφτοπολέμου της Τουρκοκρατίας, αλλά και τα ανταρτοδικεία και τα λαϊκά δικαστήρια».)

³¹⁴ Ιωάννη Σ. Κολιόπουλου, Ληλασία φρονημάτων, Εκδόσεις Βάνιας 1994, σελ. 97

ΣΝΟΦ

Γενικά

Από το Φεβρουάριο του 1943 ξεκίνησαν οι συζητήσεις για την ίδρυση από το ΕΑΜ των ΣΝΟΦ (Σλαβομακεντόσκα Νατσιονάλεν Οσβομποντίτισλεν Φρόντ, δηλαδή Σλαβομακεδονικό Απελευθερωτικό μέτωπο), όταν έφτασε ο Τέμπο, ως απεσταλμένος του Τίτο στην περιοχή της γιουγκοσλαβικής Μακεδονίας. Η ιδέα μιας βαλκανικής ομοσπονδίας φάνηκε κι από το ΕΑΜ/ΚΚΕ εφικτή.

Λίγους μήνες αργότερα (20 Ιούνιος 1943) σε συνάντηση των Κομμουνιστικών κομμάτων στο Κοτσάκι Αλβανίας τέθηκε ζήτημα για αυτοδιάθεση των Μακεδόνων.

Σε συνάντηση στο Τσοτύλι (25 Ιουνίου 1943), παρουσία του Τέμπο, συζητήθηκε η δημιουργία Κοινού Στρατηγείου Ανταρτών από τα κομμουνιστικά κόμματα της Γιουγκοσλαβίας, της Ελλάδας και της Αλβανίας, με είσοδο Γιουγκοσλάβων ανταρτών στο ελληνικό έδαφος ώστε να επιτευχθεί η ενεργοποίηση του σλαβομακεδονικού στοιχείου. Στη θετική μάλλον στάση του Τζήμα υπήρξαν αντρίδράσεις στο ΕΑΜ/ΚΚΕ, καθώς μάλιστα ο ΕΛΑΣ εντάχθηκε τότε στο Συμμαχικό Στρατηγείο Μέσης Ανατολής.

Στις 29 Νοεμβρίου 1943, λήφθηκε η απόφαση για την ίδρυση Ομόσπονδης Γιουγκοσλαβίας που θα εμπεριέχει και τη Λαϊκή Δημοκρατία της Μακεδονίας. Οι προσπάθειες για προσέλευση Σλαβομακεδόνων στους αντάρτες του Τίτο περιέκλειαν και το παραπάνω επιχείρημα ενισχυμένο με την προπαγάνδα περί μακεδονικού έθνους. Έτσι δυνάμεις του ΕΛΑΣ και κυρίως οι Σλαβόφωνοι άρχισαν να φυλλορούν προς τις δυνάμεις του Τίτο, καθώς το σύνθημα για αυτοδιάθεση ήταν δελεαστικότερο, ιδιαίτερα για κάποια μέλη της ηγετικής ομάδας των Σλαβοφώνων, από τις θέσεις του ΚΚΕ περί αναγνώρισής τους ως μειονότητας και περί παραχώρησης σε αυτούς ισοτιμίας, στο πλαίσιο ενός ελληνικού κράτους.

Τον Οκτώβριο του 1943, με έδρα τον Πολυάνεμο και αρχηγό τον Πασχάλη Μητρόπουλο, ιδρύθηκαν τα ΣΝΟΦ. Στο βιβλίο, Τα χρώματα της βίας στη Δυτική Μακεδονία 1941-1944, η Σοφία Ηλιάδου-Τάχου, αναφέρει «σύμφωνα³¹⁵ με τη βιβλιογραφία, η ίδρυσή τους αποφασίστηκε από το Μακεδονικό και από το Δυτικομακεδονικό γραφείο του ΚΚΕ, για να αντιμετωπιστούν οι πιέσεις του Αξονομακεδονικοβουλγαρικού κοιμιτάτου που στρατολογούσε οπαδούς ανάμεσα στον Σλαβόφωνο πληθυσμό, θέτοντας σε κίνδυνο το εαμικό κίνημα. Είναι όμως σίγουρο ότι για τη λήψη της απόφασης του ΕΑΜ/ΚΚΕ για τη συγκρότηση των οργανώσεων των σλαβοφώνων κυρίαρχο ρόλο διαδραμάτισαν και οι πιέσεις των Γιουγκοσλάβων κομμουνιστών, που προπαγάνδιζαν τη σύσταση αυτόνομης Μακεδονίας, εντός μιας βαλκανικής ομοσπονδίας»

Σε συνάντηση στη Φούστανη της Πέλλας (21 Δεκεμβρίου 1943) ανάμεσα σε Τέμπο και τους Τζήμα και Στρίγγο, τέθηκε θέμα περιορισμού των κινήσεων των Γιουγκοσλάβων ανταρτών και του προσηλυτισμού που επιχειρούσαν, ενώ ο ΕΛΑΣ κατηγορήθηκε για αποφυγή συγκρούσεων με τους Γερμανούς.

Στη Διδακτορική του Διατριβή, ο Ραϋμόνδος Αλβανός αναφέρει πως «το χειμώνα³¹⁶ 1943-1944 έγιναν επαφές μεταξύ στελεχών του ΣΝΟΦ και του Κάλτσεφ. Για τις αντικομμουνιστικές πηγές, αυτές οι συναντήσεις αποτελούν από μόνες τους αποδείξεις συνεργασίας των δύο οργανώσεων. Σύμφωνα με τον Παπακυριακόπουλο σημειώθηκε «συνάντηση Κάλτσεφ σνοφιστών δια να καθορίσουν από κοινού την περαιτέρω στάση των Βουλγάρων». Όμως σε επιστολή του Περικλή προς μέλος του Μακεδονικού Γραφείου του ΚΚΕ αναφέρεται ότι ο Μήτρεσκι (ο Μητρόπουλος) είχε πάρει εντολή από το

³¹⁵ Σοφίας Ηλιάδου-Τάχου, Τα χρώματα της βίας στη Δυτική Μακεδονία 1941-1944, Επίκεντρο, σελ. 243

³¹⁶ Ραϋμόνδου Αλβανού, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, σελ.280

Δυτικομακεδονικό Γραφείο να έλθει σε επαφή με τον Κάλτσεφ, ούτως ώστε ο τελευταίος να παραδοθεί μαζί με τους κομιτατζήδες».

Τον Ιανουάριο του 1944 σε σύσκεψη της ΠΕ ΣΝΟΦ Καστοριάς και ΠΕ ΣΝΟΦ Φλώρινας έγιναν αντιληπτές οι μεταξύ τους αποκλίσεις, καθώς η πρώτη φάνηκε να ασπάζεται το όραμα Τίτο ενώ η δεύτερη έμεινε πιστή στις θέσεις του ΚΚΕ.

Στα παραπάνω προβλήματα για το ΕΑΜ ήρθαν να προστεθούν κι άλλα. Στο βιβλίο της, Τα χρώματα της βίας στη Δυτική Μακεδονία 1941-1944, η Σοφία Ηλιάδου-Τάχου γράφει πως «τον Απρίλιο³¹⁷ μάλιστα του 1944 ο Διοικητής των Γιουγκοσλάβων παρτιζάνων Ντεγιάν, όπως γράφει ο Χάμοντ, επιχείρησε να προσηλυτίσει στον στρατό του Τίτο απευθείας κατοίκους της Μακεδονίας, αποσπώντας τους από τον ΕΛΑΣ και συγκρούστηκε με το απόσπασμα Βίτσιου του 28^{ου} Συντάγματος του ΕΛΑΣ». Τον ίδιο μήνα (Απρίλιος 1944) ο Ναούμ Πέιος αυτομόλησε με τμήμα του λόχου του στους Γιουγκοσλάβους του Τίτο ενώ περισσότεροι από 1.200 Παρτιζάνοι επιχειρούσαν στρατολογήσεις, κυρίως Σλαβομακεδόνων, στην περιοχή των Κορεστέων.

Στη Διδακτορική του Διατριβή, ο Ραϋμόνδος Αλβανός αναφέρει πως «σύμφωνα³¹⁸ με την εαμική εφημερίδα Γράμμος «το Στρατοδικείο της ΙΧ Μεραρχίας στις 2/2/44 καταδίκασε σε θάνατο για εγκλήματα, λεηλασίες, βιασμούς, φόνους, εμπρησμούς και προδοσία σε βάρος του λαού του τόπου μας τους Παπαχρήστον Ναούμ εκ Πενταβρύσου, Παπάν Ν. εκ Λεύκης, Νασκόπουλον Πασχάλην εκ Πετροπουλακιού, Λυσίτην Μιχαήλ εκ Λεύκης, Αργυρίου Ναούμ εκ Μεσοποταμίας και Σκέκλιον Κων/νον εκ Μελισσοτόπου, όργανα όλοι της αξονοβουλγαρικής κομιτατζίδικης πανούκλας της περιφέρειας μας. Οι παραπάνω εξετελέστηκαν στις 13/2/44... Οι βίαιες³¹⁹ συγκρούσεις μεταξύ ΣΝΟΦ και Κομιτάτου ξεκίνησαν τον Μάρτιο του 1944, εποχή που γινόταν προσπάθεια εξοπλισμού Σλαβόφωνων χωριών από τον Κάλτσεφ σε συνεργασία με τους Γερμανούς... Την ανοιχτή³²⁰ σύγκρουση μεταξύ σλαβοφώνων, ή αλλιώς μεταξύ ΣΝΟΦ και Κομιτάτου, διαπιστώνει η νέα έκθεση του Βασίλειου Λάιου, προς το υπουργείο Εσωτερικών, (η οποία αναφέρεται στον Μάρτιο του 1944): «Κατά τη διάρκεια του λήγοντος μηνός κατεβλήθη έντονος προσπάθεια προς αναδιάρθρωσιν του βουλγαρικού κομιτάτου Καστοριάς από της απόψεως της τεχνικής καταρτίσεως των μελών του και της πυκνώσεως των τάξεων του δια του εξοπλισμού πλειόνων σλαυοφώνων με πυρήνα πάντοτε το κομιτάτον Κεφαλαρίου, Βασιλειάδος και Λιθιάς. Τοιαύτη προσπάθεια προσέκρουσεν εις τα συμφέροντα της κομμουνιστικής προπαγάνδας προσπαθούσης(;) να παρασύρη προς αυτήν τον σλαυοφώνον πληθυσμόν και σημειούται έκδηλος σύγκρουσις των δύο προπαγανδών [...] Η διένεξις μεταξύ των δύο προπαγανδών (κομμουνιστική και βουλγαρική) φαίνεται λαμβάνουσα διαστάσεις και εισερχομένη εις οξείαν φάσιν. Το μεν βουλγαρικόν Κομιτάτον φαίνεται ότι επικρατεί εις τα χωρία Μεσοποταμία, Κολοκυνθού, Ποριά, Κεφαλάρι, Τειχιό, Σιδηροχώρι, Βασιλειάδα, Κορησό, Λιθιάν και Μελισσότοπον ενώ το ΣΝΟΦ εις τα Κορέστια γενικώς και τ' άλλα χωρία» (ΕΛΙΑ, Αρχείο Αθανασίου Χρυσοχόου, Διοίκηση Χωροφυλακής Καστοριάς, μοίραρχος Βασίλειος Λάιος, «έκθεσις δράσεως ξένων προπαγανδών», Καστοριά, 3 Απριλίου 1944, αρ. πρ. 62/2/6.

Τις επιδιώξεις του ΣΝΟΦ περιγράφει, στη Διδακτορική του Διατριβή, ο Ραϋμόνδος Αλβανός «Σύμφωνα³²¹ με τις αποφάσεις της 1^{ης} Συνδιάσκεψης του ΣΝΟΦ Καστοριάς που έγινε το δεύτερο δεκαήμερο του Απριλίου του 1944 ως καθήκον της οργάνωσης ορίζεται:

³¹⁷ Σοφίας Ηλιάδου-Τάχου, Τα χρώματα της βίας στη Δυτική Μακεδονία 1941-1944, Επίκεντρο, σελ. 246

³¹⁸ Ραϋμόνδου Αλβανού, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, σελ.280

³¹⁹ Ραϋμόνδου Αλβανού, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, σελ.282

³²⁰ Ραϋμόνδου Αλβανού, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, σελ.285

³²¹ Ραϋμόνδου Αλβανού, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, σελ.270

«Να δημιουργήσουμε εθνική συνείδηση στο λαό μας, συνοχή και ενότητα κάνοντας χτήμα του ιδιαίτερα την επαναστατική ιστορία του Ίλιντεν και ικανό να συνεχίζει τις καλές λαϊκές παραδόσεις του». Επίσης δηλώνεται ρητά ότι το ΣΝΟΦ τάσσεται στο πλευρό της ΠΕΕΑ, για το σχηματισμό κυβέρνησης εθνικού συνασπισμού, «πιστεύοντας ακράδαντα πως σε μια Ελλάδα της Λαϊκής Κυριαρχίας εμείς οι σλαβομακεδόνες θα βρούμε απόλυτη κοινωνική και πολιτική ισοτιμία με τους Έλληνες»

Η δημιουργία των ΣΝΟΦ φαίνεται πως όχι μόνο δεν έλυσε, αλλά τουναντίον δημιούργησε επιπρόσθετα προβλήματα στο ΕΑΜ/ΚΚΕ. Σε όσα αναφέρθηκαν παραπάνω πρέπει να προστεθούν και οι αντιδράσεις στο εσωτερικό του ΕΛΑΣ που οδήγησε, εκτός των άλλων ίσως αιτιών, και στις προσπάθειες δημιουργίας κινημάτων για ανατροπή της ηγεσίας του ΕΛΑΣ.

Τη ρήξη του ΣΝΟΦ με τον ΕΛΑΣ, αναφέρει στο βιβλίο του, Ληλασία φρονημάτων, ο Ι. Κολιόπουλος. «Το Μάιο³²² (πρώτο δεκαήμερο Μαΐου 1944) οι Σλαβόφωνοι αυτονομιστές του ΣΝΟΦ προκάλεσαν την πρώτη ανοιχτή ρήξη με την ηγεσία του ΚΚΕ και του ΕΛΑΣ. Η τοπική κομμουνιστική ηγεσία αντέδρασε με τη σύλληψη των στελεχών του ΣΝΟΦ, όπως ο Ναούμ Πέιος και ο Πασχάλης Μητρόπουλος, για αυτονομιστική προπαγάνδα ή την αποπομπή άλλων, οι οποίοι θεωρήθηκαν λιγότερο επικίνδυνοι. Η πρωτοβουλία αυτή της ουσιαστικής διαλύσεως του ΣΝΟΦ Καστοριάς ανήκε φαίνεται στον Αντώνιο Αντωνόπουλο ή Περικλή, γραμματέα της περιφερειακής Επιτροπής Καστοριάς του ΚΚΕ... Στις 16 Μαΐου, ωστόσο, μία εβδομάδα μετά τη σύλληψή του, ο Πέιος αναφέρεται ελεύθερος και μάλιστα επικεφαλής 30 άλλων Σλαβομακεδόνων, με τους οποίους πέρασε στη γιουγκοσλαβική Μακεδονία. Φαίνεται πως ο Πέιος, γραμματέας της Επιτροπής του ΣΝΟΦ Κορεστίων, αφέθηκε ελεύθερος ύστερα από παρέμβαση του Μιχαήλ Κεραμιτζή, αντιπροσώπου της περιοχής στην ΠΕΕΑ»

Στη σωρεία λοιπόν των προβλημάτων που είχε να αντιμετωπίσει, «το ΕΑΜ/ΚΚΕ³²³ ανακοίνωσε τη «συγχώνευση» του ΣΝΟΦ με το ΚΚΕ με κύριο επιχείρημα την καταπολέμηση των αυτονομιστικών τάσεων που διασπούσαν την ενότητα του κινήματος, Εγκύκλιος προς την οργάνωση Καστοριάς, 23.5.1944. Το απόσπασμα Βίτσι με το έγγραφο 39 προς τη διοίκηση του 2^{ου} σερβικού Συντάγματος ζήτησε την επιστροφή τους. Ακόμα το ίδιο απόσπασμα έστειλε προκήρυξη στο λαό των Κορεστίων καταγγέλλοντας την απόσχιση»

Η διαφαινόμενη λύση από την αναμενόμενη συγχώνευση των ΣΝΟΦ δημιούργησε, κατά τον Κωστόπουλο, «κατακόρυφη αύξηση των μελών του Αξονομακεδονοβουλγαρικού κομιτάτου». Έτσι αποφασίστηκε από το ΕΑΜ/ΚΚΕ να δεχτεί χωρίς συνέπειες τους αποσκιρτήσαντες και στα πλαίσια του ΕΛΑΣ να ιδρυθούν δύο Σλαβομακεδονικά Τάγματα, ένα στην Έδεσσα κι ένα στην Καστοριά.

Στις 24 Ιουλίου 1944 λοιπόν, στη Χαλάρα των Κορεστίων ιδρύθηκε το δεύτερο Σλαβομακεδονικό Τάγμα με καπετάνιο τον Ηλία Δημάκη (Γκότσε) που η δύναμή του στο απώγειό της έφτασε μέχρι και τους 1.500 άνδρες.

Αλλά και αυτή η προσπάθεια του ΕΑΜ/ΚΚΕ δεν είχε τα αναμενόμενα αποτελέσματα, καθώς «πολλοί³²⁴ στο ΕΑΜ το είδαν, από τη μια έγινε η κολυμβήθρα του Σιλβάμ για την άφεση αμαρτιών των εξοπλισμένων του βουλγαρικού κομιτάτου και από την άλλη έγιναν εστία ενός σεπαρατιστικού φιλογιουγκοσλαβισμού, τον οποίο το ΚΚΕ αδυνατούσε να ελέγξει».

Το Σεπτέμβριο του 1944 πύκνωσαν οι αντιδράσεις για τη δράση των ΣΝΩΦ και του Γκότσε καθώς όπως κατήγγειλε ο Στρίγγος οι εξοπλισμένοι του τάγματος Γκότσε είχαν φτάσει τους 2.000-3.000, η στρατολόγηση γινόταν μάλλον ανεξέλεγκτα. Διατυπώθηκαν επίσης κατηγορίες κατά του Άγγλου Έβανς πως εξόπλιζε τον πάλοι αποσκιρτήσαντα Πέιο.

³²² Ιωάννη Σ. Κολιόπουλου, Ληλασία φρονημάτων, Εκδόσεις Βάνιας 1994, σελ. 155

³²³ Σοφίας Ηλιάδου-Τάχου, Τα χρώματα της βίας στη Δυτική Μακεδονία 1941-1944, Επίκεντρο, σελ. 247

³²⁴ Σοφίας Ηλιάδου-Τάχου, Τα χρώματα της βίας στη Δυτική Μακεδονία 1941-1944, Επίκεντρο, σελ. 248

Στις 6 Οκτωβρίου 1944 έγινε η σύλληψη μιας διλοχίας του τάγματος Γκότσε από τον Παύλο Τσάμη. Λίγες ημέρες αργότερα ο Γκότσε «αποσκήρτησε» από τον ΕΛΑΣ κι ακολούθησαν ζυμώσεις στο εσωτερικό του ΕΛΑΣ είτε για επίθεση εναντίον του Γκότσε είτε με κοινοποιήσεις προς τους Φλώρινας-Καστοριάς για παράνομες στρατολογήσεις από τον Γκότσε. Τελικά στις 8 Οκτωβρίου 1944 ο ΕΛΑΣ πήρε την απόφαση για «κλείσιμο» των συνόρων και σύγκρουση με τον Γκότσε ο οποίος ευθαρσώς δήλωσε στον απεσταλμένο του ΕΑΜ/ΚΚΕ Στράτο Κέντρο (9 Οκτωβρίου 1944) ότι παίρνει οδηγίες μόνο από τη Σερβία. Τις επόμενες ημέρες οι άνδρες του Γκότσε διεκπεραιώθηκαν μεσω Πρέσπας στη σερβική Μακεδονία.

Τον Οκτώβρη του 1944 γίνεται το συνέδριο της Τριανταφυλλιάς από τους Βουλγάρους που είναι μέσα στο ΣΝΟΦ. Στο συνέδριο αυτό καλούν και τους Έλληνες δασκάλους για να τους επιβάλλουν να διδάξουν το σλαβομακεδονικό ιδίωμα και τη βουλγαρική γλώσσα... Και επειδή όλοι οι Έλληνες δάσκαλοι αρνούνται να εκτελέσουν τα σχέδια των Βουλγάρων Σνοφιστών και μάλιστα του Λιάπτσεφ, τους σφάζουν μετά από λίγο με το μαχαίρι της ΣΝΟΦ. Στη συνέχεια και εν ονόματι της ισότητας δικαιωμάτων που υποσχόταν το ΕΑΜ/ΚΚΕ στον Σλαβόφωνο πληθυσμό ξεκινούσε την αναζήτηση δασκάλων για τα «σλαβομακεδονικά» σχολεία.

Μετά από αυτά το Γενικό Αρχηγείο του ΕΛΑΣ διέταξε την ΙΧ Μεραρχία να κινηθεί προς καταστολή της κίνησης Γκότσεφ. Ο Ι. Κολιόπουλος στο βιβλίο του, Ληλασία φρονημάτων, αναφέρει πως «Η αναμέτρηση³²⁵ άρχισε την πρώτη εβδομάδα του Οκτωβρίου (1944) με αφορμή διαταγή της ΙΧ Μεραρχίας να περιορισθεί η δύναμη της μονάδας των Σλαβόφωνων σε δύναμη τάγματος, δηλαδή 350 άνδρες με ταυτόχρονη προσπάθεια συγκρατήσεως των αυτονομιστών στον διοικητικό μηχανισμό του ΕΛΑΣ. Ακολούθησε σύσκεψη στο Μελά. Από την πλευρά του ΕΛΑΣ συμμετείχαν οι Μιχαλέας, Θεοχαρόπουλος και Κέντρος και από την άλλη πλευρά οι Γκότσης, Τουρούντζιας, Κεραμιτζής, Κοροβέσης. Ανταλλάχθηκαν κατηγορίες και οι διαφορές έμειναν αγεφύρωτες.

Ο Κώστας Μπράμος στο βιβλίο του, Σλαβοκουμμουνιστικά οργανώσεις εν Μακεδονία, αναφέρει ότι «τέλη του Οκτώβρη³²⁶ του 1944 είχε επιτευχθεί η κύκλωση των κύριων τμημάτων του Γκότσεφ στην Αγία Παρασκευή Φλώρινας, αλλά παρενέβη η περιφερειακή επιτροπή ΚΚΕ Φλώρινας, υπό τον Ευστράτιο Κέντρο, η οποία απαγόρευσε την επίθεση και διευκόλυνε τη διαφυγή στο σερβικό έδαφος. Εκεί ο Γκότσεφ κι οι άνδρες του εντάχθηκαν στον τακτικό στρατό του Τίτο όπου αποτέλεσαν την «Πρώτη Ταξιαρχία Κρούσεως της Μακεδονίας του Αιγαίου».

Στις 5 Νοεμβρίου (1944) μετά την αποχώρηση των γερμανικών στρατευμάτων από την περιοχή, ο Γκότσης εγκατέστησε τη διοίκηση της μονάδας του στο Μοναστήρι... Στις 15 Νοεμβρίου 200 περίπου Έλληνες Σλαβόφωνοι σπουδαστές από τη Σόφια, με όπλα και στολές του βουλγαρικού στρατού, κατατάχθηκαν στην μονάδα του Γκότση. Εν τω μεταξύ ο Τουρούντζιας είχε εισέλθει στην περιοχή, όπου στρατολόγησε 150 Σλαβόφωνους, κυρίως στο χωριό του Ξινού Νερού και τα γύρω χωριά. Τα αποτελέσματα ωστόσο της συνεχιζόμενης στρατολογίας αντιστάθμιζαν οι αυτομολίες πολλών επιστράτων... Μετά τα Δεκεμβριανά (1944) και τη συντριβή του ΕΛΑΣ πολλοί Σλαβόφωνοι Αντάρτες του ΕΛΑΣ κατέφυγαν στη μονάδα του Γκότση, η οποία είχε εν τω μεταξύ ονομασθεί «Ταξιαρχία του Αιγαίου»

³²⁵ Ιωάννη Σ. Κολιόπουλου, Ληλασία φρονημάτων, Εκδόσεις Βάνιας 1994, σελ. 185

³²⁶ Κώστα Μπράμου, Σλαβοκουμμουνιστικά οργανώσεις εν Μακεδονία, Θεσσαλονίκη 1953, σελ. 129

Κριτική

Το ΕΑΜ/ΚΚΕ δέχτηκε ποικίλες κριτικές. Αρνητικές και θετικές. Έτσι:

Αρνητικές κριτικές

Ανάμεσα στα ΣΝΟΦ που ίδρυσε το ΕΑΜ/ΚΚΕ και την Οχράνα (κομιτάτο) υπήρχε συνεργασία. Όπως κατέθεσε ο μάρτυρας κατηγορίας, Φραγκίσκος Κολλάρας, κάτοικος Καστοριάς, 50 ετών, στη δίκη δοσιλόγων 1631/5-7-1945, Θεσσαλονίκη «Τον Οκτώβριο 1942 βγήκα αντάρτης. Τον Απρίλιο 1943 οι κομμουνισταί έφεραν για μεγάλο καθοδηγητή κάποιον Βούλγαρο Τερόφσκυ, χάρις στις ενέργειες του οποίου έγινεν η δια προδοσίας σύλληψις και εκτέλεσις των αξιωματικών Κιουρτσιδάκη, Ζήση, κ.ά. Κατόπιν όλων αυτών εδραπέτευσα με το τμήμα μου αργότερα δε συνέλαβα τον Τερόφσκυ και τον εξετέλεσα. ΣΝΟΦ και Κομιτάτο ήταν το ίδιο πράγμα. Πολλοί όπως ο Παπαδημητρίου ήταν στο ΕΑΜ και τα παιδιά των στο Κομιτάτο». Αυτό ισχυρίζεται κι ο Παπακυριακόπουλος³²⁷ κι ο Ιωάννης Κολιόπουλος³²⁸.

Η απήχηση που είχαν τα ΣΝΟΦ, σκοπό για την οποία υποτίθεται και πως δημιουργήθηκαν, ήταν περιορισμένη, αναφέρει ο κ. Ιωάννης Κολιόπουλος, «Όλες³²⁹ οι μεταγενέστερες εκτιμήσεις καταλήγουν στη διαπίστωση ότι το ΣΝΟΦ είχε περιορισμένη απήχηση στους μη εκτεθειμένους Σλαβοφώνους, πολύ μικρότερη από την απήχηση που είχε έως τότε το ΕΑΜ στους ίδιους»

Τα ΣΝΟΦ δημιούργησαν ανασφάλεια, φυγή των κατοίκων από τις περιοχές κατοίκησης αλλά και κατηγορίες εις βάρος των κατοίκων, όπως γράφει ο Ιωάννης Κολιόπουλος, «Τον Μάρτιο³³⁰ του 1944, ο Κάλτσεφ κατόρθωσε με προσωπική του επίσκεψη στο χωριό της Καστοριάς Ποριά να επιστρατεύσει έναν κάτοικο για τους κομιτατζήδες (Οχρανίτες) και να προσελκύσει έναν ακόμη σε λίγες μέρες. Η επίσκεψη στελέχους του ΣΝΟΦ για επιστράτευση νέων στις σνοφικές ομάδες, την ίδια εποχή, προκάλεσε τη φυγή των στρατευσίμων στην Καστοριά. Το συνηθισμένο σχόλιο των στελεχών του ΣΝΟΦ για τη συμπεριφορά των Σλαβοφώνων σε τέτοιες περιπτώσεις ήταν «Βουλγαροφιλία»

Η δημιουργία των ΣΝΟΦ και η υποχωρητικότητα του ΕΑΜ, να επιτρέψει την είσοδο Γιουγκοσλάβων ανταρτών, προκάλεσε αντιδράσεις στο εσωτερικό του. Ο Ιωάννης Κολιόπουλος ισχυρίζεται, «Οι διοικητές³³¹ των μονάδων το ΕΛΑΣ στην περιοχή διαμαρτυρήθηκαν για τη στρατολογία Σλαβοφώνων το 1944, καθώς και για την είσοδο των Παρτιζάνων χωρίς άδεια σε ελληνικό έδαφος, αλλά οι διαμαρτυρίες φαίνεται δεν ήταν αρκετά αυστηρές. Άλλοι παρτιζάνοι «αφόπλιζαν» κομιτατζήδες στα χωριά της Φλωρίνης και τους στρατολογούσαν για μια νέα μονάδα που είχαν σχηματίσει, όπως έλεγαν το «Μακεδονικόν Σύνταγμα Καστοριάς και Φλωρίνης». Έλεγαν στους χωρικούς ότι ο ΕΛΑΣ

³²⁷ Στο βιβλίο «Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 65 «Ο μόνιμος λοχαγός Τσιάμης³²⁷ που υπηρέτησε στο Ε.Α.Μ λέει ότι το «δελτίο πληροφοριών μας στις 30/5/43 συνέλαβε εντολή του βουλγαρικού κομιτάτου προς τους εξοπλισμένους να προσχωρήσουν στην οργάνωση αυτή. Και προσχωρούν τότε όλοι από το Ανταρτικό κομιτατζήδες και του Αγίου Γερμανού παραδίνουν τον εξοπλισμό του. Μετά τον ερχομό των Σνοφιτών αυτών, συλλαμβάνονται και εκτελούνται από αυτούς ο Μακεδομονάρχος καπετάν Στέφος και άλλοι. Και πάσχει το στοιχείο το ελληνικό διότι μπαινεί δάκτυλος βουλγαρικός. Η Οχράνα, λέει, μεταπίπτει αργά, αλλά ασφαλώς στον αυτονομισμό, διότι το επιβάλλουν οι περιστάσεις». Κι ενώ έως τότε το ιταλοβουλγαροαξονομακεδονικό κομιτάτο όνειρό του είχε και σκοπό της ελληνικής Μακεδονίας και την ένωση με τη Βουλγαρία και ενώ η Οχράνα επιδίωκε την απόσπαση της Μακεδονίας, η ΣΝΟΦ επεδίωκε την αυτονομία της Μακεδονίας. Και οι δύο οργανώσεις, διότι τώρα το κομιτάτο λέγεται Οχράνα, και οι δύο οργανώσεις η Οχράνα που ανήκει στη δεξιά βουλγαρική αμφίεση και η ΣΝΟΦ που ανήκει στην αριστερά, θέλουν να πάρουν από την Ελλάδα τη Μακεδονία...Έβλεπε κανείς το περίεργο θέαμα Βούλγαροι μιας και της ίδιας οικογένειας να είναι συγχρόνως Κομιτατσοχρονίτες και Σνοφίτες. Έτσι πχ. Οι Παπαδημητρίεφ, Σουκαβίτσι, Ιβανίδες, λέει ο φαρμακοποιός Λιάκος».

³²⁸ Στο βιβλίο, Ιωάννη Σ. Κολιόπουλου, Λεηλασία φρονημάτων, Εκδόσεις Βάνιας 1994, σελ. 139 «Οι δύο αυτές οργανώσεις (Οχράνα και ΣΝΟΦ), θεωρητικά εκ διαμέτρου αντίθετες και εχθρικές, είχαν αναμιχθεί στη βάση τους τόσο πολύ έως την άνοιξη του 1944 και είχαν αναπτυχθεί τόσο διάυλοι επικοινωνίας ώστε η μεταξύ τους διάκριση να είναι δύσκολη.

³²⁹ Ιωάννη Σ. Κολιόπουλου, Λεηλασία φρονημάτων, Εκδόσεις Βάνιας 1994, σελ. 142

³³⁰ Ιωάννη Σ. Κολιόπουλου, Λεηλασία φρονημάτων, Εκδόσεις Βάνιας 1994, σελ. 142

³³¹ Ιωάννη Σ. Κολιόπουλου, Λεηλασία φρονημάτων, Εκδόσεις Βάνιας 1994, σελ. 145

στερούσε από τους Έλληνες Σλαβοφώνους τα «δικαιώματά» τους. Τους παρτιζάνους ακολουθούσε στην περίπτωση αυτή ως διερμηνέας και οδηγός ο Ηλίας Δημάκης ή Γκότσε».

Η δημιουργία των ΣΝΟΦ και οι προσπάθειες του ΕΑΜ/ΚΚΕ για φιλικές σχέσεις με τον Τίτο, προκάλεσαν μείωση τελικά των δυνάμεων του, καθώς οι Παρτιζάνοι στρατολογούσαν για λογαριασμό τους. Ο Ιωάννης Κολιόπουλος γράφει, «Στο χωριό Ποιμενικό (Βαυώρι) (Απρίλιος 1944) ένας αρχηγός Παρτιζάνων ... εκάλεσε να καταταγούν στις μονάδες των παρτιζάνων, επειδή ο ΕΛΑΣ ακολουθούσε «εθνικιστική» πολιτική στο Μακεδονικό...

Τα ΣΝΟΦ εκτελούν και Εαμίτες, όπως γράφει ο Παπακυριακόπουλος, «γίνονται³³² εκτελέσει όχι μόνο εθνικιστών Ελλήνων, αλλά και Εαμικών. Έτσι Σνοφίτες δολοφόνησαν τους εαμίτες Λούκαρη, Συμεωνίδη, Σιγανίδη και τον εν αποστρατεία εθνικόφρονα μόνιμο ταγματάρχη Αθανασόγλου». Το ίδιο ισχυρίζεται κι ο Λυκούργος Συνόπουλος στο βιβλίο³³³ του, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957, όπου τα ΣΝΟΦ εκτελούν εκτός από μέλη του ΕΑΜ και μέλη της ΠΑΟ και εθνικόφρονες πολίτες.

Τα ΣΝΟΦ δεν ελέγχονταν εντέλει από το ΕΑΜ/ΚΚΕ, αλλά από τη Βουλγαρία και τα όργανά της, αναφέρει ο Παπακυριακόπουλος, «Η ΣΝΟΦ³³⁴ δεν άργησε να φύγει από τα χέρια του Ε.Α.Μ και να περιέλθει στα χέρια στους Βουλγάρους, τον Κάλτσεφ και τον Μαρίνωφ. Αποδείξεις: α) κανείς ποτέ Σνοφίτες δεν έπαθε τίποτε από τους Οχρανίτες ή τους Γερμανούς. Σε πολλά χωριά, πχ την Κρανιώνα, το Γάβρο και τη Χαλάρα, έμεινε για μακρό χρονικό διάστημα στρατοπεδευμένα συγχρόνως ένοπλες δυνάμεις κομιτατζηδοχρανιτών αφενός και Σνοφιτών αφετέρου χωρίς να ποτέ να κτυπηθούν. γ) Πολλές φορές διατάχθηκε να στηθεί ενέδρα στο Κάλτσεφ, αλλά ποτέ δεν τον πέτυχαν. Κι ενώ σκότωναν καμιά φορά κανένα Γερμανό και του έκοβαν τα απόκρυφα μέλη και τα έβαζαν στο στόμα του για να καίγονται με ασφάλεια τα κοντινά ελληνικά χωριά δ) στη ΣΝΟΦ λειτουργούν καθαρά βουλγαρικά τάγματα υπό τους Ούρντωφ και Τουρούντεφ. Σ' αυτά ο Κάλτσεφ μπάζει τα όργανα του Δέλλιο³³⁵ και τους αδελφούς της μνηστής του και αρκετούς τέως κομιτατζήδες... Ο κ. Κλιτισίδης, Σνοφίτης, βεβαιώνει για δύο συναντήσεις εκπροσώπων του Σνοφ και του κομιτάτου, στο Άργος Ορεστικό και το Σιδηροχώρι. Τη ΣΝΟΦ εκπροσωπούν οι Πέιος, Κεραμιτζής, Ρένος και Β. Μακρής το δε κομιτάτο ο ίδιος ο Κάλτσεφ. Κι όπως λέει ο μάρτυρας «Για να καθορίσουν από κοινού την περαιτέρω στάση των Βουλγάρων»

Μέσα στα ΣΝΟΦ δημιουργήθηκαν αποσχιστικές τάσεις³³⁶ είτε προσάρτησης από τη

³³² Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 65

³³³ Από το βιβλίο «Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 149 «Τότε στην Καστοριά είχε έρθει στην Νομαρχία Διευθυντής ή Νομαρχέων κάποιος ονόματι Πέτροβας. Και με τον ιατρόν και μετά Δήμαρχο Σαράντη Τσεμάνη και τον Σεβασμιώτατο Δεσπότη Καστοριάς Νικηφόρον δημιούργησαν την Οργάνωση της Π.Α.Ο. Η Οργάνωση αυτή της δεξιάς είχε αρκετή απήχηση σε ολόκληρο το νομό Καστοριάς. Και τούτο, διότι απεκαλύφθη ότι η οργάνωσις του ΣΝΟΦ ήτο η συνέχεια του βουλγαρικού κομιτάτου, που λειτουργούσε με τον πιο ύπουλο τρόπο και εντός των τάξεων του ΕΛΑΣ... Το ΣΝΟΦ συνέλαβε στον Γάβρο τον Παναγιώτη Καβατσίδα του Ζήσου και τον Ιωάννη Ζιασπάλη. Αυτά τα δύο άτομα τα καταταραννήσανε, οπότε απεκάλυψαν την οργάνωση της Π.Α.Ο. Έγιναν έξαλλοι από το μίσος. Και στις 25 Μαρτίου 1944 συνέλαβαν και εκτέλεσαν τον ανθυπασπιστή Γρηγόριο... Όταν επληροφορήθησαν οι Σνοφίτες ότι μόνον στα παραμεθόρια χωριά η Π.Α.Ο. αριθμούσε περισσότερα από τριακόσια μέλη, λυσσάζανε. Στήσανε ενέδρα τον σταθμάρχη χωροφυλακής ανθυπασπιστή, ονόματι Δημοσθένη, και τον σκοτώσανε επί τόπου. Χωροφύλαξ του σταθμού που άκουσε τους πυροβολισμούς απήντησε με αυτόματο αμέσως και τραυμάτισε τον Μιλτιάδη Κοβατσίδα, δολοφόνο του ανθυπασπιστού, ο οποίος εφέρετο και σαν αρχηγός ομάδος Σνοφιτών... Συνέλαβαν και εκτέλεσαν τον Λουκά Γεωργιάδη, τον Δημήτριο Παπαθανασίου, την Θεοδώρα Μιλαδένη, δασκάλα, τον Ζήση Τσίκα από το χωριό Κωσταράζι, τον υπολοχαγό, Τσένο από το Λέχοβο, τον εύελλη ανθυπασπιστή Στέφο, γιο του δολοφονηθέντος Μακεδονομάχου, τον Αθανάσιο Πεντζόπουλο, τον Ηρακλή Σκόμπα, το Γεώργιο Κομζέλη, εκ Φιλιάρων Σπάρο Βαρβαρίγο. Ο σφαγείς του Βαρβαρίγου ο σνοφίτης Ντόπρης. Οι σνοφίται Μιλτιάδης Κοβατσίδης, Μακρής Βασίλειος του Φιλίππου, ο Κώστας Γάλιος, ο Κοβατσίδης Αντώνιος, είναι η συμμορία του Σνοφ με αρχηγό τον Μιλτιάδη Κοβατσίδα, επαναλαμβάνω, και δολοφόνο του σταθμάρχη χωροφυλακής Δημοσθένους».

³³⁴ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 65

³³⁵ Ζήσης Δέλιος: από το Καλοχώρι Καστοριάς. Στον ΕΛΑΣ κατέληξε διατηρώντας σχέσεις με τους Κομιτατζήδες, ανταποκρινόμενος προφανώς στις προτροπές των αυτονομιστικών κύκλων της περιοχής. Απελευθερωθείς κομμουνιστής από την Ακροναυπλία το 1941. (Ληλασία φρονημάτων, Ιωαν. Κολιόπουλος, σελ. 170)

³³⁶ Όπως κατέθεσε ο μάρτυρας κατηγορίας, Χαρίλαος Δώδος, 39 ετών, δικηγόρος, στη δίκη δοσιλόγων 1631/5-7-1945, Θεσσαλονίκη «...διότι εις τήν περιφέρειαν αυτήν (Καστοριάς) είχε δημιουργηθεί μία ιδιαίτερη κατάσταση με τήν προσπάθειαν του ΕΑΜ προσεταιρισμού τών Σλαβοφώνων. Πρός τούτον ιδρύθη τό ΣΝΟΦ. Τά γράμματα αυτά είναι τά αρχικά τριών βουλγαρικών λέξεων

Βουλγαρία είτε υπαγωγής στην ομοσπονδία της Γιουγκοσλαβίας³³⁷. Τελικά βέβαια κυριάρχησε η δεύτερη τάση, είτε λόγω και των συγκυριών, διαφαινόμενη ήττα του Άξονα, ύπαρξη ηγετικών φυσιογνωμιών όπως του Τίτο, είτε των προπαγανδιστικών συνθημάτων του Τίτο είτε και λόγω των δεινών που ο πληθυσμός είχε υποφέρει κατά τη διάρκεια της ιταλικής κατοχής και την παράλληλη δράση της βουλγαρικής προπαγάνδας. Ο Παπακυριακόπουλος αναφέρει, «μετά³³⁸ το Συμβούλιο του Λιβάνου και το σχηματισμό κυβέρνησης με τον Γ. Παπανδρέου οι Σνοφίτες οργίστηκαν, Οι καπετάνιοι διαφώνησαν. Άλλοι ζητούσαν την άμεση προσάρτηση (στη Βουλγαρία), άλλοι την αυτονόμηση κι άλλοι ομόσπονδο κράτος υπό τον Τίτο. επικράτησε η δεύτερη κλίκα».

Η δημιουργία των ΣΝΟΦ δημιούργησε ρήγματα και στον πληθυσμό της Μακεδονίας, εθνικιστές-κομμουνιστές κι ανέσυρε φοβικούς συνειρμούς ιδιαίτερα στους πρόσφυγες για πιθανές αποσχίσεις εδαφών. Ο Ραϋμόνδος Αλβανός γράφει, «η καχυποψία³³⁹ των προσφύγων και των άλλων Ελλήνων συνδέεται με το γεγονός ότι η ίδρυση του ΣΝΟΦ σήμαινε την επίσημη και δημόσια αναγνώριση από μεριάς του ΕΑΜ της ύπαρξης και της ανάγκης ανάπτυξης της σλαβομακεδονικής, ξεχωριστής εθνικά, μειονότητας. Μολονότι, η αναγνώριση σλαβομακεδονικής μειονότητας δεν θεωρούνταν ότι έπληττε άμεσα τους υπόλοιπους Έλληνες, η πιθανότητα απόσχισης των εδαφών στα οποία οι Σλαβομακεδόνες αποτελούσαν την πλειοψηφία (όπως στην περιοχή των νομών Καστοριάς και Φλώρινας), ανησυχούσε ιδιαίτερα τόσο το προσφυγικό όσο και το ντόπιο ελληνόφωνο στοιχείο. Αυτή την ανησυχία εκμεταλλεύτηκαν οι Έλληνες εθνικιστές-αντικομμουνιστές, συνεργάτες των Γερμανών, οι οποίοι επιθυμούσαν να υπονομεύσουν την εμπιστοσύνη των Ελλήνων για το ΕΑΜ και ιδίως για το ΚΚΕ. Στα πλαίσια αυτής της προσπάθειας άρχισαν να κυκλοφορούν φήμες περί μυστικών συμφωνιών μεταξύ ΚΚΕ και δυνάμεων του Άξονα για παραχώρηση της Μακεδονίας στη Βουλγαρία.

Η δημιουργία των ΣΝΟΦ προκάλεσε ένωση των αντίπαλων προς το ΕΑΜ ομάδων. Ο Ραϋμόνδος Αλβανός αναφέρει, «στέλεχος³⁴⁰ του 28^{ου} συντάγματος του ΕΛΑΣ ανέφερε, τον Μάρτιο του 1944, (σε γράμμα του προς την ΠΕ ΣΝΟΦ), ότι «η ΠΑΟ αδελφώνεται με το Κομιτάτο». (Την πληροφορία επιβεβαιώνει ο Γ. Νεδέλκος (ό. π, σ. 67-67) και επισημαίνει ότι οι τοπικές αρχές της Καστοριάς «ένωσαν την ΠΑΟ με το Κομιτάτο» και έφτιαξαν την οργάνωση ΠΕΚ (Πατριωτικό Εθνικό Κομιτάτο).

Η δημιουργία των ΣΝΟΦ επέτρεψε την ανάμιξη εκτός των άλλων και των Άγγλων με σκοπό την αποδυνάμωση του ΕΛΑΣ. Ο Λ. Στρίγγος γράφει στη μεταπολεμική του έκθεση προς την ΚΕ του ΚΚΕ: «Η διάσπαση του Γκότσε στα τμήματα της 9^{ης} Μεραρχίας καθοδηγούνταν -απ' όλα τα στοιχεία που υπήρχαν- άμεσα από την κλίκα Μητρόφσκυ. Η

άποτελούντων τίτλον οργανώσεως αποδιοδομένων εις τήν ελληνικήν ως «Σλαβομακεδονικών Απελευθερωτικών Μέτωπων». Τό ΕΑΜ εξέδιδε βουλγαρικήν έφημερίδα τήν Σλαβομακεδονικήν φωνήν, εις τήν όποία ή ίδρυσις του ΣΝΟΦ εχαιρετίσθη με τήν φράσιν ότι τό ΕΑΜ δια τήν απελευθέρωσιν του Σλαβομακεδονικού στοιχείου από του φασιστικού ζυγού ίδρύει τό ΣΝΟΦ, όπερ είναι άδελφή όργάνωσις, κτλ. Απεκάλλει τούς Παύλον Μελά, Πετροπουλάκην, Καραβίτην, καί λοιπούς Μακεδονομάχους, ως φασίστας άποσπασαντας τήν Μακεδονίαν από τόν λαόν τής καί έξεθείαζε τόν Βούλγαρον αρχικομητατζήν κατά τόν Μακεδονικόν Άγώνα Τσακαλάρωφ, ως Λαϊκόν άγωνιστήν. Όλη αυτή ή προπαγάνδα συνετέλεσεν ώστε νά υπερπληρωθούν αι τάξεις του ΣΝΟΦ, καθώς καί αύτου του ΕΛΑΣ από Βουλγάρους, δήθεν κομμουνιστάς. Είς τό Σύνταγμα μας είχομεν δύο τάγματα του Γράμμου καί του Βιτσίου. Τό δεύτερον έξ αυτών ήτο καθαρώς βουλγαρικόν, ένω εις τό πρώτον έπλεόναζε τό ελληνικόν στοιχείον. Όλοι οι Έλληνες άντάρται, υπό διάφορα προσήματα καί έξαναγκασόμενοι έκ τής καταστάσεως έφρόντιζον νά άπολύονται τών τάξεων του ΕΛΑΣ. Παράλληλως ιδρύθει καί ή ΚΡΟΥΠΑ, λέξις παραγομένη προφανώς έκ του ξενικού ΓΚΡΟΥΠ, ή όποία ήτο ένοπλον σώμα, είδος έκτελεστικού άποσπάσματος του ΣΝΟΦ καί όπερ ένήργει αύτοβούλως, κατευθυνόμενου μόνον υπό τών πολιτικών καθοδηγητών.

³³⁷ «Ο Λάζαρος³³⁷ Αδαμόπουλος, Ντάμος (το Γενάρη του 1944) ... μέλος της τριμελούς Γραμματείας της Περιφερειακής Επιτροπής του ΣΝΟΦ Καστοριάς, έγγραφε: «Την πρώτη φάση της συμμετοχής του (σλαβομακεδονικού λαού) στο Κομιτάτο πρέπει να την μελετήσουμε βαθιά, γιατί είναι η δυναμική έκφραση του σλαβομακεδονικού στοιχείου που επηρεασμένο από την ελληνική προπαγάνδα πίστεψε πως είναι Βούλγαροι, μα έγκαιρα είδε η θέση του δεν ήταν εκεί [...]. Γι' αυτό συσπειρώθηκε στο ΣΝΟΦ που και αυτό αν δεν του δικαιώσει τον πόθο του θα τραβήξει προς την κατεύθυνση που θα του ολοκληρώσει τον πόθο του»

³³⁸ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 65

³³⁹ Ραϋμόνδου Αλβανού, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, σελ.276

³⁴⁰ Ραϋμόνδου Αλβανού, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, σελ.281

διάσπαση αυτή έγινε ακριβώς στις παραμονές της απελευθέρωσης της Ελλάδας και είχε σκοπό να εξυπηρετήσει τα σχέδια των Άγγλων, δηλ. να μας αδυνατίσει στις πιο αποφασιστικές στιγμές. Οι Άγγλοι από το ένα μέρος έκαναν ρίψεις στο τμήμα του Γκότσε για να το ενισχύσουν και από το άλλο μέρος με τους πράκτορες τους ή τους ανθρώπους που επηρέαζαν (Καλαμπαλίκης, Μπακιρτζής κ.λ.π.) προσπαθούσαν να μας παρασύρουν για να συγκεντρώσουμε τις δυνάμεις κατά του τμήματος του Γκότσε. Ο Καλαμπαλίκης είχε ζητήσει προσανατολισμό των δυνάμεων προς τον Γκότσε και αυτό ματαιώθηκε με την επέμβαση της οργάνωσης. Ο Μπακιρτζής επίσης ζητούσε τις παραμονές ακριβώς της συγκέντρωσης των δυνάμεων μας στη Θεσσαλονίκη να προσανατολίσουμε τις δυνάμεις μας προς τον Γκότσε. Και αυτό επίσης ματαιώθηκε χάρη στην επέμβαση της κομματικής οργάνωσης». Βέβαια η αγγλική πλευρά δεν έχει την ίδια άποψη. Ο Άγγλος λοχαγός P. H. Evans, στρατιωτικός σύνδεσμος στη Δυτική Μακεδονία (Μάρτιος-Δεκέμβριος 1944), στην απόρρητη έκθεση απολογισμού των δραστηριοτήτων του (1.12.1944) δεν αναφέρει καμιά ιδιαίτερη συναλλαγή με τον Γοσε, παρά μονάχα ότι συναντήθηκε μία φορά μαζί του. Ο Evans, που παραδέχεται ότι δε γνωρίζει το Μακεδόνικο Ζήτημα, δεν αμφιβάλλει για την ύπαρξη ενός σλαβομακεδονικού πατριωτικού αισθήματος, το οποίο όμως μπορεί να χαρακτηριστεί περισσότερο ως τοπικιστικό αίσθημα. Εκείνο που προκάλεσε ιδιαίτερη εντύπωση στο νεαρό αξιωματικό ήταν η ρευστότητα της εθνικής συνείδησης των Σλαβομακεδόνων που καθοριζόταν κυρίως από ωφελιμιστικά κίνητρα. Το τελικό συμπέρασμα του Evans είναι πως οι Σλαβομακεδόνες μπορούν άνετα να παραμείνουν στο ελληνικό κράτος, εφόσον τους εξασφαλιστούν καλύτερες συνθήκες διαβίωσης και τους επιτραπεί να μιλούν το τοπικό τους ιδίωμα και πως δεν υπάρχουν αντικειμενικές προϋποθέσεις για «Ελεύθερη Μακεδονία»

Η ίδρυση και των ΣΝΟΦ, εκτός των άλλων, δημιούργησε και σοβαρές αντιδράσεις αξιωματικών και ανταρτών στο εσωτερικό του ΕΛΛΑΣ. Αντιδράσεις που κάμφθηκαν με συλλήψεις, ανταρτοδικεία και εκτελέσεις και επηρέασαν την ενότητά του.

Η ίδρυση των ΣΝΟΦ αντιμετώπιστηκε με δυσπιστία από τους αυτόχθονες κατοίκους: «Ο Λάζαρος³⁴¹ Χατζής, γραμματέας του τμήματος του ΣΝΟΦ Καλοχωρίου έγραφε τον Απρίλιο του 1944, ύστερα από περιοδεία στα χωριά του τμήματός του, ότι: ο λαός ολόκληρος δέχεται την οργάνωση του ΣΝΟΦ με διστακτικότητα και αμφιβολία σαν μια οργάνωση δικιά του όχι απόλυτα, η οποία δεν απορρέει μέσα από την ψυχή τους, αλλά σαν οργάνωση η οποία τους επιβάλλεται. Επικρατεί επίσης διστακτικότητα μήπως βρεθούν μια μέρα αντιμέτωποι του ελληνικού στοιχείου». Είχαν προηγηθεί συλλήψεις κομιτατζήδων από τον ΕΛΑΣ, με συνέπεια ν' αυξηθεί η δυσπιστία των Σλαβοφώνων.

Θετικές κριτικές:

Η δημιουργία των ΣΝΟΦ βοήθησε αποφασιστικά στον αφοπλισμό του Αξονομακεδονικοβουλγαρικού κοιμιτάτου. Ο Ραϋμόνδος Αλβανός γράφει, «Το ΣΝΟΦ³⁴² συντέλεσε αποφασιστικά στην αποδυνάμωση του Κομιτάτου. Είναι ενδεικτικό ότι τον Ιούνιο του 1944, μόλις 450 άτομα παρέμεναν, σύμφωνα με στοιχεία της Παμμακεδονικής Επιτροπής του ΕΑΜ, οπλισμένοι από το Κομιτάτο. Ο φόρος αίματος που κατέβαλε ο ΕΛΑΣ στις συγκρούσεις με τους κομιτατζήδες, το καλοκαίρι του 1944, ήταν σύμφωνα με βρετανική αναφορά της εποχής 38 αντάρτες νεκροί και 50 τραυματίες»

Η δημιουργία των ΣΝΟΦ λειτούργησε επίσης ανασταλτικά στον εξοπλισμό κομιτατζήδων από τους Γερμανούς. Κι αυτό διαφαίνεται όταν σε κάποια χρονική στιγμή το ΕΑΜ/ΚΚΕ αποφάσισε τη διάλυσή τους. «Ταυτόχρονα³⁴³ η διάλυση των ΣΝΟΦ λειτούργησε

³⁴¹ Ιωάννη Σ. Κολιόπουλου, Λεηλασία φρονημάτων, Εκδόσεις Βάνιας 1994, σελ. 140

³⁴² Ραϋμόνδου Αλβανού, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, σελ.288

³⁴³ Ραϋμόνδου Αλβανού, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, σελ.296

ανασχετικά στη διαδικασία αφοπλισμού των κομιτατζήδων. Σε γράμμα, μέλους του Μακεδονικού Γραφείου του ΚΚΕ, τέλη Μαΐου 1944, επισημαίνεται ότι μετά τη λιποταξία του Πέιου, δύο χωριά προσχώρησαν στο Κομιτάτο, «δημιουργήθηκε η τάση να εξοπλισθούν και άλλα χωριά», ενώ πολλά Σλαβόφωνα χωριά που ήταν εξοπλισμένα από τους Γερμανούς και ήταν έτοιμα να παραδώσουν τα όπλα τους, τελικά δεν το έκαναν.

Η δημιουργία των ΣΝΟΦ συντέλεσε σε κάποιο βαθμό στην κινητοποίηση, μέχρι κάποιου βαθμού, του Σλαβομακεδονικού στοιχείου. Ο Άγγλος αξιωματικός Έβανς, γράφει: «Ο σκοπός αυτής της παραλλαγής που λέγεται ΣΝΟΦ (γιατί περί παραλλαγής πρόκειται, το ΕΑΜ σε παραλλαγή ΣΝΟΦ) ήταν να ελκύει το σλαβομακεδονικό στοιχείο στην τροχιά του ΕΑΜ. Η κίνηση επέτυχε μόνο κατά το ήμισυ. Στην αρχή το ΣΝΟΦ παρήγαγε θαυμάσιο έργο, εισχωρώντας σε περιοχές που παρέμειναν έως τότε εχθρικές, όχι μόνο προς τους Έλληνες αλλά και προς τους Συμμάχους»

Η δημιουργία των ΣΝΟΦ επέτρεψε ασφαλώς κι αύξηση των δυνάμεων του ΕΛΑΣ και επομένως και της πολιτικής του επιρροής του, βοήθησε στην αρχική διατήρηση «καλών» σχέσεων με τον Τίτο και σχέσεις συνεργασίας με τα γειτονικά Κομμουνιστικά κόμματα της Γιουγκοσλαβίας, Βουλγαρίας κι Αλβανίας.

14. Δωσίλογοι

Δωσίλογοι ονομάστηκαν οι συνεργάτες των δυνάμεων κατοχής. Μόνο οι συνεργάτες-πληροφοριοδότες προς τον Ραβάλι στο Νομό Καστοριάς ανέρχονταν σε πενήντα έξι (56), σύμφωνα με τον Παπακυριακόπουλο. Οι λόγοι μπορεί να οδήγησαν στο δωσιλογισμό προφανώς είναι πολλοί και ποικίλοι, ανάμεσα τους και η δίψα για εύκολο πλουτισμό, η επιθυμία για αντεκδίκηση σε προσωπικές κι άλλες υποθέσεις, η απειλή κατά της ζωής κι η βίαιη στρατολόγηση, η απειλή της ζωής μελών της οικογένειας, η αδυναμία του χαρακτήρα κι η επιθυμία για ταύτιση με τον «ισχυρό», η αναγκαστική τοποθέτηση με το μέρος κάποιου και κυρίως με του «νικητή», η επήρεια της προπαγάνδας των δυνάμεων κατοχής, οι προσωπικές εθνικές πολιτικές πεποιθήσεις, κ.ά.

Στην κατηγορία των δωσιλογων ανήκουν όχι μόνο όσοι αποτέλεσαν τους πληροφοριοδότες ή τους οδηγούς των ταγμάτων έρευνας, αλλά και όσοι ως ένοπλοι εντάχθηκαν είτε στην Οχράνα (Ιταλών, Βουλγάρων, Γερμανίας) είτε αποτέλεσαν τους εθελοντές σε άλλα ένοπλα σώματα που υπηρέτησαν τις δυνάμεις κατοχής.

Μερικοί από τους οποίους αποτέλεσαν το σώμα των 56 καταδοτών προς το Ραβάλι, σύμφωνα με τον Ι. Παπακυριακόπουλο, είναι οι: Καζάκωφ Ν.μ 80 ετών, Βούλγαρος στρατηγός, Μακρής Παντελής, Στογιάνωφ Βόρις τέως κομμουνιστής, Δαμιανίδης Λουκάς ή Δημάνωφ, τέως κομμουνιστής, Ρούκας Χρήστος ή Ρούκωφ από την Ιεροπηγή, Σαλαπούτη οικογένεια, Γαμβρόλας, Λίτσκας, Λιτσίκης Μιχ. Στο ημερολόγιό του έγραφε ότι του αρέσει να δέρνει του Έλληνας τη νύχτα μετά τις 11, Σιστοβάρης Νικόλαος ή Μπαϊκόλιας, Κλωνάρης Μιχ. από τα Δωδεκάνησα που στεφανώθηκε από τον υπομοίραρχο Αντωνίου, Ανδρεάδης που στάλθηκε από τη Θεσσαλονίκη ως ιταλομαθής, Λύτρας Ε., λοχίας όπως βεβαιώνει ο Ραβάλι, ... Οι Βούλγαροι αυτοί χαφιέδες, σύμφωνα πάντα με τον Ι. Παπακυριακόπουλο, κι έχοντας το σύνθημα «Τάκα σάκα Ράβαλ» (έτσι θέλει ο Ραβάλι) θα γίνουν σε λίγο οι βασανιστές, αργότερα με εκατοντάδες άλλους ομοεθνείς τους οι ένοπλοι κομιτατζήδες, μετά Οχρανίτες, κατόπιν Σνοφίτες, αργότερα θα ξαναγίνουν Οχρανίτες. Στο τέλος θα βρεθούν μερικοί στις φυλακές, μερικοί ελεύθεροι στους δρόμους, πολλοί στη Βουλγαρία και οι περισσότεροι στη Γιουγκοσλαβία.

Στο Νομό Καστοριάς από το 1945 άρχισαν οι δίκες δωσιλογων και συνεχίστηκαν για αρκετά έτη. Στο ειδικό Δικαστήριο Δωσιλόγων Καστοριάς λήφθηκαν οι πρωτόδικες αποφάσεις, κρίθηκαν αρκετοί ένοχοι κι άλλοι αθώοι. Ασκήθηκαν εφέσεις που εκδικάστηκαν στην Κοζάνη και επί αυτών στη Θεσσαλονίκη. Για το έτος 1945 ο αριθμός των δικών έφτασε τουλάχιστον τις είκοσι τρεις (23), για το έτος 1946 τουλάχιστον τις διακόσιες δέκα επτά (217), για το έτος 1947 τουλάχιστον τις εβδομήντα επτά (77), για το έτος 1948 τουλάχιστον τις εκατόν έξι (106). Ο αριθμός των δικών βέβαια δεν είναι ταυτόσημος με τον αριθμό των κατηγορουμένων για δωσιλογισμό, καθώς σε μία δίκη ενδέχεται οι κατηγορούμενοι να είναι περισσότεροι του ενός.

Παραθέτουμε απόσπασμα από το κατηγορητήριο, με αριθμό³⁴⁴ 85 του Ειδικού Δικαστηρίου Δωσιλόγων Καστοριάς στις 14/5/1946, ως ενδεικτικό των κατηγοριών για τις οποίες ενέχονταν συνήθως οι δωσίλογοι. Προφανώς οι πρόσφυγες δωσίλογοι ήταν σχετικά λιγοστοί έναντι του γηγενούς πληθυσμού του νομού Καστοριάς. Έτσι και με βάση το παραπάνω κατηγορητήριο, κατηγορούνται ορισμένοι πρόσφυγες, κάτοικοι προσφυγικού χωριού του νομού μας για τα ακόλουθα: «α) κηρύσσει τον «Χ» ένοχον του ότι εν «Χ» και αλλαχού της περιφέρειας Νομού Καστοριάς κατά τη διάρκεια της ξένης εν Ελλάδι κατοχής (Απρίλιος 1941 – Σεπτέμβριος 1944) εγένετο συνειδητόν όργανον του εχθρού (Ιταλών και Βουλγάρων) προς διάδοσιν της προπαγάνδας του, εξαίρων το έργο του κατακτητού και προκαλών την ηττοπάθειαν παρά τω Ελληνικώ λαώ και την περιφρόνησιν του Εθνικού

³⁴⁴ Ειδικό Δικαστήριο Δωσιλόγων αρ. 85/6/1945 στις 14/5/1946, Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

Συμμαχικού Αγώνος, ήτοι αποτέλεσεν την διοργανωτική επιτροπή του βουλγαρικού κοιμητάτου (όνομα χωριού) έλαβεν όπλον παρά του εχθρού, ισχυρίζετο ότι η Ελλάς δεν υπάρχει, επροπαγάνδισεν υπέρ της Βουλγαρίας, β) Αθών δε τούτον του ότι κατά τον αυτόν ως άνω τόπον και χρόνον: 1) ανέλαβε υπηρεσίαν παρά τοις Αρχές Κατοχής (Ιταλοίς, Βουλγάροις και Γερμανοίς), ενήργησεν κατά τρόπο πιεστικόν δια το λαό και διευκόλυνε το έργον της κατοχής, 2) εξοπλισθείς υπό των Ιταλών και Βουλγάρων και συμπράξει τούτων προέβη εις πράξεις εις βάρος Ελλήνων ένεκα της δράσεως αυτών κατά του εχθρού, ήτοι ως ένοπλον μέλος του βουλγαρικού κοιμητάτου (όνομα χωριού) και άλλα χωριά της περιφέρειας αποκομίσας εντεύθεν διάφορα είδη ρουχισμού κλπ, 3) εν συνεργασία και με τη βοήθεια των Βουλγάρων εγένετο αρχηγός κινήσεως τεινούσης εις την προσβολήν της ακεραιότητος της χώρας ήτοι επροπαγάνδισεν υπέρ της αυτονομίσεως της ελληνικής Μακεδονίας και προσαρτήσεως αυτής εις τη Βουλγαρία, συννεοήθει προς τούτο με Βουλγάρους και ηυκόλυνε τα προς τούτο το τέλος τείνοντα σχέδια. 4) Κατά το μήνα Ιανουάριο 1944 εν (όνομα χωριού) εκ προμελέτης απεφάσισε και εσκεμμένως εξετέλεσε ανθρωποκτονίας κατά τριών ανταρτών καταγομένων εκ Νεαπόλεως και Γρεβενών, αγνώστων πλήζας αυτούς δια του πλήρους πυρίτιδος και σφαιρών πυροβόλου όπλου του εξ εγγυτάτης αποστάσεως εις διάφορα του σώματός των μέρη, εξ ων πληγών ως μόνης ενεργούς αιτίας επήλθεν ο θάνατος αυτών. 5) Κηρύσσει ένοχον τον Χ του ότι κατά τον αυτόν ως άνω τόπον και χρόνος συνηργάσθει μετά του εχθρού κατά τρόπον ανάξιον Έλληνοσ πολίτου θίγοντα την εθνικήν αξιοπρέπειαν και διευκόλυνεν ούτω το έργο της Κατοχής. Οι ποινές που επιβλήθηκαν για τον πρώτο κατηγορούμενο: α) Ποινή φυλάκισης 12 ετών, β) δήμευση των 2/3 της περιουσίας και γ) στέρηση των πολιτικών δικαιωμάτων για το δεύτερο κατηγορούμενο: α) ποινή φυλάκισης 2 και ½ ετών και β) στέρηση των πολιτικών δικαιωμάτων ισόβια.

Όμως οι «εκλεκτοί» των κατακτητών Γερμανών έγκαιρα αποχώρησαν πριν λογοδοτήσουν. Ανάμεσά τους φέρεται κι ένας Καστοριανός³⁴⁵ καθηγητής με το όνομα Φλόκας, όπως αναφέρεται στο περιοδικό Περισκόπιο.

Βέβαια η εμπόλεμη σύγκρουση του ΕΑΜ/ΚΚΕ με τους πολιτικούς του αντιπάλους, που ξεκίνησε σχεδόν αμέσως μετά την απελευθέρωση, τα αντικομμουνιστικά καθεστώτα που προέκυψαν μετά τον εμφύλιο, έθεσαν σε δεύτερη μοίρα τη δικαστική κρίση των δωσιλόγων. Κι όπως ανφέρει ο Δημήτρης Κουσουρής στο βιβλίο του, Δίκες των Δοσιλόγων 1944-1949, «Τούτο³⁴⁶ επέτρεψε στους περισσότερους από αυτούς να (επαν)εσωματωθούν -ενίστε δε και να καταλάβουν καίρια πόστα- στους μηχανισμούς του μεταπολεμικού καθεστώτος. Η στάση της επίσημης Δικαιοσύνης έναντι των δοσιλόγων κυμάνθηκε ανάμεσα στην ακραία επιείκεια και την πλήρη ατιμωρησία, ενώ οι όποιες κυρώσεις επιβλήθηκαν έπληξαν κυρίως τα μέλη, τα στελέχη και τους οπαδούς του εαμικού κινήματος»

Και η κ. Τάχος³⁴⁷ στο βιβλίο της «Τα χρώματα της βίας στη Δυτική Μακεδονία 1941-1944», διατυπώνει την ίδια άποψη. Σε ό,τι αφορά ιδιαίτερα την Καστοριά, «η Καστοριά

³⁴⁵ «Ένα κίνημα γεννιέται», εκδόσεις Περισκόπιο, σελ. 83 «Στις 12 Σεπτεμβρίου 1944 ξεκίνησε από την Αθήνα μια ειδική αμαξοστοιχία αποτελούμενη από δύο βαγόνια με 40 περίπου «εκλεκτούς» γερμανόφιλους, με προορισμό τη Βιέννη. Ανάμεσά τους ήταν ο Κ. Γούλας των ΕΕΕ και ο αδελφός του, ο υπεύθυνος προπαγάνδας του ραδιοφωνικού σταθμού Αθηνών Κωνστ. Σκανδάλης με τη γυναίκα του και τον γιο του, ο κουνιάδος του Χ.Κ. (ο οποίος ζει σήμερα στη Νυρεμβέργη), ένας καθηγητής με το όνομα Φλόκας από την Καστοριά, ο Ιωάννης Κοσμίδης των ΕΕΕ με τη γυναίκα του και τα τρία παιδιά του, ο γνωστός αντιστασιακός Αριστ. Ανδρόνικος με τη γυναίκα του και την κόρη του Βόλια και ο δικηγόρος Βλαχογιάννης των Τρία Εψιλον της Θεσσαλονίκης και αργότερα προϊστάμενος Νομαρχιών (επί Επταετίας). Στο τραίνο ήταν ακόμα ο Γεώργιος Κ., τότε μόλις 22 ετών, κάποιος Χρήστος Στάγγος που καταγόταν από την Ανατολική Ρωμυλία, ο Κυρτσόγλου από τη Σμύρνη και πολλοί ακόμα διερμηνείς, συνεργάτες και φίλοναζιστές που είχαν ταυτίσει την προσωπική τους πορεία με τη γερμανική νίκη ή την ήττα»

³⁴⁶ Δημήτρης Κουσουρής, Δίκες των Δοσιλόγων 1944-1949, Πόλις Historia, σελ. 25

³⁴⁷ «Ός προς την αντιμετώπιση των δωσιλόγων πρέπει να παρατηρήσουμε πως παρατηρείται μία σχετική επιείκεια των δικαστικών αρχών προς την πρώτη κατηγορία ενώ μεγαλύτερη αυστηρότητα φαίνεται να εκδηλώνεται προς την δεύτερη κατηγορία. Ενώ, δηλαδή κατηγορίες σχετικά με πρώην αξιωματούχους της εποχής φαίνεται να αποδομούνται με σχετική ευκολία και επίκληση ηθικών αρχών και εθνικοφροσύνης δύσκολα αποδείξιμης, η αντιμετώπιση των μειονοτικών πληθυσμών είναι μάλλον αυτοματοποιημένη προς την κατεύθυνση της καταδίκης. Η διαφοροποίηση αυτή έχει πολλούς παράγοντες να την εξηγούν. Αφενός,

ακολούθησε το παράδειγμα και των υπόλοιπων ελληνικών πόλεων, ως προς τη μεταχείριση των δωσίλογων. Οι δωσίλογοι στην πλειοψηφία τους είχαν μία επεικέστατη μεταχείριση και μάλιστα γρήγορα, ειδικά μετά τη συμφωνία της Βάρκιζας, απέκτησαν εξουσία, εξαπολύοντας βία κυρίως προς τα πρώην μέλη του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ. στην περίοδο που έχει επικρατήσει να αποκαλείται «λευκή τρομοκρατία». Αντίθετα, οι μειονοτικοί πληθυσμοί, είτε κατηγορήθηκαν για δωσιλογισμό είτε όχι, δέχθηκαν βίαιες επιθέσεις που οδήγησαν πολλούς από αυτούς είτε στην μετανάστευση σε γειτονικές χώρες είτε στην έξοδο στο βουνό και στη στελέχωση του Δημοκρατικού Στρατού Ελλάδας, δίχως την ύπαρξη ιδεολογικής ταύτισης στις περισσότερες, τουλάχιστον, περιπτώσεις, αλλά με σκοπό την επιβίωση και την αποφυγή της εξαπολύομενης εις βάρος τους βιαιότητας»

οι πολίτες της πρώτης κατηγορίας, λόγω και της προηγούμενης ισχυρής τους θέσης βρίσκονταν ακόμη σε θέση να ελέγχουν πρόσωπα και καταστάσεις προς το συμφέρον τους. Επίσης, πρόκειται για άτομα, πλήρως ενταγμένα στην τοπική κοινωνία τα οποία ήταν δύσκολο να απομονωθούν από αυτήν, ενώ, τέλος, δεν πρέπει να ξεχνάμε και τη στενή σχέση που το μετεμφυλιακό κράτος δόμησε με τους πρώην συνεργάτες των κατοχικών δυνάμεων, πάνω στην κοινή βάση του αντικομμουνισμού και της πάταξης του εσωτερικού εχθρού. Αντίθετα, οι μειονοτικοί πληθυσμοί ήταν ήδη στο περιθώριο των τοπικών κοινωνιών, λόγω της πολιτικής διακρίσεων που είχε επιβάλλει το προπολεμικό κράτος εις βάρος τους. Επίσης, οι σλαβόφωνοι και τουρκόφωνοι πολίτες, αποτέλεσαν και τα εύκολα θύματα του εύθραυστου μεταπολεμικού κράτους, το οποίο προσπάθησε να ενισχύσει το εθνικό φρόνημα, μέσω της στοχοποίησης των πληθυσμών αυτών ως εχθρικών, εθνοπροδοτικών και χειραγωγούμενων από εχθρικά κράτη.

15. Εβραίοι Καστοριάς

1942:

Φαίνεται πως η εβραϊκή κοινότητα Καστοριάς ήταν μια πολυπληθής κοινότητα με έντονη οικονομική δραστηριότητα. Τη διάρκεια της ιταλικής κατοχής δεν γνώρισε ιδιαίτερα προβλήματα. Ο Λυκούργος Συνόπουλος στο βιβλίο του αναφέρει: «Οι Εβραίοι³⁴⁸ στην πόλη μας ήταν περίπου 1.050. Ήταν μια κοινότητα πολύ καλύτερα οργανωμένη από εμάς. Είχαν καλύτερες σχέσεις με το Σλαβόφωνο στοιχείο του νομού μας. Και τούτο οφειλόταν επίσης στα τέσσερα χρόνια της δικτατορίας Μεταξά. Οι Εβραίοι, εμπορευόμενοι άνθρωποι, είχαν υφάσματα, ψιλικά και τόσα άλλα είδη χρειαζούμενα και απαραίτητα για τη ζωή. Οι χωρικοί το γέννημα, βούτυρο, τυρί και τα λοιπά. Είχαν μια δική τους συνεργασία που κανείς δεν μπορούσε να την κατακρίνει. Δεν φαντάζομαι να υπάρχει Εβραίος που να κοιμόταν ή να περιφερόταν με άδειο στομάχι. Τους βόλευε επίσης που βρίσκονταν υπό ιταλικήν κατοχήν. Και ενώ είχαμε τέσσερις φυλακές στην Καστοριά, μου φαίνεται μόνον ένας ήτο φυλακή, ο οποίος βρέθηκε στα βιβλία της αστυνομίας ως κομμουνιστής και συνελήφθη με την κήρυξη του πολέμου εναντίον της Σοβιετικής Ένωσης, ο Μισέλ Μεβοράχ, ο μόνος αργόσχολος Εβραίος, που έκανε αρκετές ζαβολιές στη ζωή του».

Η ενασχόληση των πολλών με το εμπόριο συνεχίζεται και τα πρώτα χρόνια της κατοχής. Υπάρχουν δύο αναφορές σχετικές, στο βιβλίο του Λυκούργου Συνόπουλου, έτσι αναφέρει πως η πόλη της Καστοριάς, τα πρώτα χρόνια της Κατοχής, είχε έξι μύλους στη θέση Μπέη Μπουνάρι, και οι δύο καλύτεροι ήταν της οικογένειας Καλέφ Ελιάου και σε άλλη αναφορά πως «το άλλο άτομο λοιπόν ήταν Εβραίος (συνταξιδιώτης του Γιάννη Μπεφάνη που μετέφερε με το φορτηγό του εμπορεύματα από και προς Αθήνα). Και δεν έκρυψε τον ενθουσιασμό του, όταν είδε τους αντάρτες. Το είπε στον πατέρα μου και στον Μισέλ Ελιάου από τον οποίο επανειλημμένως αγόρασε εμπόρευμα από την Ιταλία».

1943:

Η εβραϊκή κοινότητα προσέφερε και κτήριο για τη στέγαση των Δικαστηρίων Καστοριάς. Η Λυκούργος Συνόπουλος, στο βιβλίο του αναφέρεται στο κτήριο του Εβραίου Τσήνου που χρησιμοποιήθηκε ως Δικαστήριο, αλλά και σε φωτιά που κατέστρεψε και οικία του Εβραίου Καλέφ Ελιάου. «Το κτήριο των δικαστηρίων Καστοριάς ήταν «Τετράγωνο³⁴⁹ κτίριο με πελεκητή πέτρα και αρκετά μεγάλο για την πόλη μας. Παλιά περιουσία κάποιου πλούσιου Εβραίου, ονόματι Τσήνου. Ο άνθρωπος αυτός ηναγκάσθη να εγκαταλείψει την Καστοριά κάπως πικραμένος. Και τούτο, διότι τον κάνανε κλοπή στο σπίτι. Συνωμότης με τους κλέφτες ένας Εβραίος χαμάλης, ο οποίος κάτι μετέφερε την ημέρα στο σπίτι και κρύφτηκε δίχως να φύγει. Το βράδυ αυτός άνοιξε τις πόρτες στους κλέφτες και έγινε μια κλοπή αρκετά βίαια με επακόλουθα δυσάρεστα. Η αστυνομία τον έπιασε, και εκείνο που θυμάμαι ο Εβραίος χαμάλης μέχρι τα βαριά του γεράματα ήταν πάντα ένας ασυνείδητος άνθρωπος... Στη φωτιά αυτή του πελεκητού κτιρίου (παλιά δικαστήρια) με γρανίτη δεν έμεινε τίποτε. Το κακό όμως δεν σταμάτησε μόνο στο δικαστήριο. Κοντά κάηκε και το σπίτι του Καλέφ Ελιάου και το σπίτι του Γιαχαέλ, μεγαλύτερου παιδιού του ντελάλη της Καστοριάς με την γενειάδα...

Η εβραϊκή κοινότητα Καστοριάς είχε τη δική της συνδρομή στην αντίσταση. Στο βιβλίο του Λυκούργου Συνόπουλου, διαβάζουμε «έναν³⁵⁰ από τους κυριότερους του ΕΑΜ στην πιάτσα τότε ήτο και ο Εβραίος Ναυταλής».

³⁴⁸ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 92

³⁴⁹ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 144

³⁵⁰ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 136

Η εβραϊκή κοινότητα έμμεσα ενημερώνει για τα δεινά που υφίστανται οι Έλληνες στις φυλακές. Ο Λυκούργος Συνόπουλος στο βιβλίο του αναφέρει «η Βικτώρια³⁵¹ Μεβοράχ ήταν η νύφη του Χαχάμη στην Καστοριά και γυναίκα του δασκάλου του εβραϊκού σχολείου... Με τρόπο λοιπόν και προσεκτικά ο δάσκαλος αφηγούνταν στον πατέρα μου τα εξής. Η γυναίκα μου γυρίζει από την καραμπινιερία που είναι διερμηνεύς του υπομοιράρχου Τζιόνα κουρασμένη, συντετριμμένη. Γίνεται γερός ξυλοδαρμός σε αρκετούς Έλληνες. Ο Τζιόνα υποπτεύεται ότι ακόμη αρκετοί Έλληνες έχουν κρυμμένα όπλα και οργιάζει ξυλοκοπώντας τους κρατούμενους.

Η αλλαγή κατακτητή στην Καστοριά, σήμαινε και την αλλαγή της στάσης προς την εβραϊκή κοινότητα. Αν οι Ιταλοί έδειξαν τον όποιο σεβασμό, η γερμανική κατοχή έμελε να είναι μοιραία. Και οι Γερμανοί έδειξαν τις προθέσεις από την αρχή. Στη Μεταπτυχιακή εργασία της Αποστόλου Βερόνικας-Στυλιανής, διαβάζουμε «Το Σεπτέμβριο³⁵² του 1943 μπήκαν στην πόλη της Καστοριάς οι Γερμανοί. Παραμονή του Γιομ Κιπούρ,- σύμφωνα με το πάγιο γερμανικό τέχνασμα της επιλογής μεγάλων εβραϊκών εορτών για την επιβολή αντισημιτικών μέτρων. Ζητήθηκε από την κοινότητα να καταβάλει ένα σημαντικό χρηματικό ποσό, ως αντίποινα- λύτρα για τη διαφυγή κάποιων νέων στο βουνό. Ένα άλλο τέχνασμα που χρησιμοποιήθηκε είναι η αποστολή πλαστών γραμμάτων από συγγενείς που βρίσκονταν στην Πολωνία και προσκαλούσαν τους συγγενείς τους να τους ακολουθήσουν, καθώς η ζωή εκεί ήταν απολαυστική. Φυσικά επρόκειτο για χυδαία ψέματα με σκοπό την οδήγηση στα στρατόπεδα συγκέντρωσης με τις λιγότερες δυνατές αντιδράσεις».

Κι έφτασε ο τελευταίος χειμώνας για το σύνολο σχεδόν των κατοίκων της εβραϊκής κοινότητας. «Χειμώνας³⁵³ 1943-1944. Ο Γερμανός φρούραρχος στην Καστοριά ήταν όπως είπαμε αφάνταστα σκληρός και βάρβαρος. Εκείνοι που πέρασαν όμως πραγματικό μαρτύριο ήταν οι Εβραίοι. Ο μακαρίτης Καλέφ Ελιάου, πρόεδρος των Εβραίων, έχοντας και στενούς συγγενείς στο σπίτι του που ήλθαν από τη Σερβία, είμαι σίγουρος ότι πέρασε αφάνταστα δύσκολες ημέρες. Ο Γερμανός με απειλές, ζητώντας για το παραμικρό χρυσές λίρες και με χίλια τόσα τερτίπια κατόρθωσε να τους κρατήσει στην Καστοριά μέχρι τις 24 Μαρτίου που ήλθε το τάγμα της μεραρχίας Ρόζεμπεργκ. Κύκλωσε την πόλη και τους έπιασε όλους. Ήταν τυχεροί μερικοί που βρίσκονταν στους μύλους Ελιάου και κατόρθωσαν και έφυγαν στον ανταρτοκρατούμενο χώρο... Κάτω στην αγορά υπήρχαν εβραϊκά μαγαζιά, αλλά κανείς Εβραίος δεν κατοικούσε κάτω... Ήταν αρχές το απόγευμα και ανέβηκα στην επάνω αγορά. Βρέθηκα μπροστά σε μια φρικτή σκηνή. Τέσσερις πολίται κρατούσαν μια καφέ σκούρα κουβέρτα, από την οποία έσταζαν σταγόνες αίματος. Μέσα στην κουβέρτα βρισκόταν μία εβραία γυναίκα που εκείνη την ημέρα έφερε στον κόσμο ένα παιδί, η οποία βογκούσε από τους πόνους. Ένας λοχίας Γερμανός είχε περασμένο από το λουρί του κράνους στο χέρι του, το κράνος γεμάτο χρυσά νομίσματα και μπιζού. Απολιθώθηκα τελείως από το φρικτό θέαμα. Και κάποια στιγμή μου έδωσε το τέρας αυτό μια κλωτσιά με την μπότα του, που πόνεσα αφάνταστα... μετέφεραν την πονεμένη αυτή γυναίκα στο σπίτι του Βαλαλά στο γκέτο που είχαν συγκεντρώσει όλους τους Εβραίους»

1944:

Στις 24 Μαρτίου 1944 έγινε η σύλληψη του συνόλου σχεδόν του εβραϊκού πληθυσμού της Καστοριάς. Φυλακίστηκαν στο Γυμνάσιο Θηλέων, πλην ελαχίστων που διέφυγαν καθώς βρίσκονταν έξω από την πόλη και μερικών δεκάδων ακόμη που φυγαδεύτηκαν σε σπίτια γνωστών τους στην Καστοριά. Το ανάγλυφο της περιοχής, η χερσόνησος όπου είναι

³⁵¹ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 123

³⁵² Αποστόλου Βερόνικας-Στυλιανής, Όψεις του κοινωνικού βίου στην πόλη της Καστοριάς την περίοδο της Κατοχής 1941-1944, Διπλωματική εργασία, σελ. 24

³⁵³ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 146

δομημένη η πόλη της Καστοριάς, συνέτειναν ώστε ελέγχοντας τον «λαιμό» της χερσονήσου να είναι αδύνατη η διαφυγή.

Ο Θανάσης Ζιώγας στο βιβλίο του, *Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944*, ισχυρίζεται πως «Οι ΕΑΜικές³⁵⁴ και ΕΠΟΝίτικες οργανώσεις έκαναν επανειλημμένες προσπάθειες να πείσουν τους Εβραίους να βγουν στο βουνό...δυστυχώς ένα πολύ μικρό μέρος τους άκουσε... Παραθέτω ονόματα ορισμένων Εβραίων που σώθηκαν χάρη στις προσπάθειες των οργανώσεων Καστοριάς: Ελιάου Αβραάμ του Ισαάκ, Ρουσό Ιακώβ του Αβραάμ, Ναθαναήλ (Νάτος) Χονέ, Μαϊριού Δαβίδ, Ουριέ Βενιαμίν, Αλμπάλα Αλμπέρτος, Καμχή Μωίς, Ρουσό Αλμπέρτος του Αβεσαλόμ, Μάτσα Μωίς, Μεντές..., Αλβο Νισίμ, Καλντερών Σαν μουήλ. Σώθηκαν από τα στρατόπεδα κυρίως γυναίκες: Ελιάου Έστερ του Ιακώβ, Ζαχαρία Αλέγρο του Ισαάκ, Καμχή Χανίκα του Χαϊμ, Μεβοράχ Λίζα του Αβραάμ, Παρδό Σάρα του Ιακώβ, Ρουσό Χάνα του Αβραάμ, Χαζάν Ζάνα του Αβραάμ, ο Χαχάμης Καστοριάς κ.α...

Τις λίγες ημέρες που οι Εβραίοι παρέμειναν φυλακισμένοι, υπέστησαν τα μαρτύρια της πείνας, των βασανισμών ίσως και βιασμών από τους Γερμανούς. Από εκείνες τις ημέρες ξεκίνησε και η λεηλασία των περιουσιών τους. Ο Λυκούργος Συνόπουλος στο βιβλίο του θυμάται «Πέρασα³⁵⁵ με αγώγι μπροστά στην εβραϊκή συναγωγή και έμεινα έκθαμβος. Διάφορα άτομα γνωστά και άγνωστα κατεδάφιζαν την συναγωγή για να πάρουν τα ξύλινα πατώματα, καθίσματα και τα λοιπά... Εκεί λοιπόν προς τον παιδικό σταθμό διέταξε και έφεραν ποσότητα από διάφορα είδη ρουχισμού που κατέσχον από τους Εβραίους³⁵⁶ και τα μοίραζε πετώντας από τα παράθυρα... και πρώτα³⁵⁷ θυμάμαι άρχισε η ανταρτική πολιτοφυλακή το χάλασμα κατερειπωμένων σπιτιών». Από την Καστοριά μεταφέρθηκαν με καμιόνα στο Αμύνταιο, στη συνέχεια με τραίνο στη Θεσσαλονίκη και από εκεί στο γερμανικό στρατόπεδο του Άουσβιτς-Μπιρκενάου της Πολωνίας. Από τα 763 συνολικά άτομα που αιχμαλωτίστηκαν, μόνο 35 γλίτωσαν. Οι υπόλοιποι οδηγήθηκαν και βρήκαν το θάνατο στους θαλάμους αερίων.

Μία πόλη έχασε περίπου το ένα τρίτο του πληθυσμού της μα για δεκαετίες κανείς δε μιλούσε. Μία πόλη έχασε παιδιά, οικογένειες, φίλους, γείτονες μα κανείς δε μιλούσε. Ό,τι δεν άρπαξαν οι Γερμανοί, το άρπαξαν οι Καστοριανοί. Λεηλατήθηκαν τα σπίτια από τιμαλφή, τρόφιμα, έπιπλα, φωτιστικά... Λεηλατήθηκε η Συναγωγή... Λεηλατήθηκαν τα καταστήματά τους στην Καστοριά κι εκείνα που διέθεταν στο Άργος Ορεστικό.

Για το τι απέγιναν οι ισραηλίτικες περιουσίες, ενδεικτικές είναι οι παρακάτω πηγές που για πρώτη φορά βλέπουν το φως της δημοσιότητας.

Σε έγγραφό³⁵⁸ του κ. Λασηθιωτάκη με ημερομηνία 5 Απριλίου 1945, προς τον Πρόεδρο της Διαχείρισης της Ισραηλιτικής Περιουσίας, αναφέρεται: «Λαμβάνω την τιμή να αναφέρω Υμίν εις απάντησιν της υπ. Αριθ. 14/5-4-45 Δ/γης Υμών τα κάτωθι: Δια της υπ. Αριθ. 144/7-6-44 Δ/γης του Οικονομικού Εφόρου Καστοριάς διορίσθην ως διαχειριστής της αποθήκης υφασμάτων της Ισραηλιτικής Περιουσίας εν τω καταστήματι του Αβραάμ Ελιάου όπου είχαν μεταφερθεί και εξ άλλων Ισραηλιτικών καταστημάτων προερχόμενα υφάσματα. Κατόπιν δε αποφάσεως του Συμβουλίου της ΥΔΠ προσελήφθησαν ως πραγματογνώμονες δια τον καταχωρισμόν κατά ποιότητας και δια την καταμέτρησιν των υφασμάτων οι έμποροι κ. Βασιλείου και κ. Πανταζής. Την εργασίαν της καταμετρήσεως παρηκολούθησα αυτοπροσώπως της παρουσίας μάλιστα και μελών του Συμβουλίου της ΥΔΠ το αποτέλεσμα δε ταύτης κατέγραψα εις δυο βιβλία όπου κατεχωρήθησαν τα υφάσματα κατά κατηγορίας και ανεγράφη ο αριθμός των πήχεων εκάστου. Μετά ταύτα κατόπιν αποφάσεως του Συμβουλίου

³⁵⁴ Θανάση Ζιώγα, *Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944*, Εντός 2016, σελ. 172

³⁵⁵ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, *Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957)*, Καστοριάς 1998, σελ. 178

³⁵⁶ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, *Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957)*, Καστοριάς 1998, σελ. 167

³⁵⁷ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, *Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957)*, Καστοριάς 1998, σελ. 178

³⁵⁸ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

της ΥΔΠ ήρχισεν η εκποίηση κατά μικράς ποσότητας και δια πλειοδοτικών δημοπρασιών. Μόλις όμως είχαν γίνει δύο δημοπρασίαι εις τας οποίας εξεποιήθησαν εκ των υφασμάτων οι αλατζάδες και εν είδος βελούδων ονομαζομένων καρεκόλ ότε την παραμονήν της ημέρας καθ' ην οι Γερμανοί εγκατέλειψαν την πόλιν μας μου εξητήθη επειγόντως παρά του Δ/του της ΥΔΠ κ. Δαμιανού Παπαντίνα να παραδώσω την κλειδα της αποθήκης την οποίαν ως ειδικός διαχειριστής εκράτουν (αι άλλαι δε 2 κλειδες της ίδιας αποθήκης ευρίσκοντο εις χείρας άλλων μελών της επιτροπής ει τρόπον ώστε δια να ανοιχθεί θα έπρεπε να γίνει τούτο παρουσία των τριών τουλάχιστον μελών της Επιτροπής τα οποία εκράτουν τας εν λόγω κελίδας). Εγώ πληροφορηθείς ότι η παράδοσις των κλειδών ήτο απαίτησις του Γερμανικού Φρουραρχείου παρέδωσα ταύτην εις τον κ. Παπαντίνα όστις άλλωστε ως Δ/της της υπηρεσίας είχε την ευθύνην μεγαλύτερον βαθμόν. Η αναχώρησις των Γερμανών εκ της Καστορίας εγένετο νύκτα, την πρωίαν δε της επομένης αι θύραι της αποθήκης υφασμάτων ευρέθησαν ανοικταί εντός δε αυτής ουδέ πήχυς υφάσματος. Όλα είχαν φορτωθεί υπό των Γερμανών εις τα αυτοκίνητά των και τοιουτρόπως μία περιουσία αρκετών χιλιάδων λιρών ανήκουσα εις το Ελληνικόν Δημόσιον είχε εξαφανισθεί λεηλατηθείσα κατά τον αισχρότερον τρόπον παρά των Ευρωπαϊών Γερμανών. Τα καθαρογεγραμμένα βιβλία της αποθήκης υφασμάτων ευρίσκοντο εις τα γραφεία της ΥΔΠ δεν γνωρίζω δε εάν ταύτα διασώζονται σήμερον δεδομένου ότι μετά την υπό των Γερμανών λεηλασίαν της αποθήκης της οποίας την διαχείρισιν είχαν αναλάβει δεν ανεμίχθη πλέον εις την ΥΔΠ δεδομένου ότι δεν πλέον εκεί καμμίαν θέσιν. Εφρόντισα όμως και εκράτησα τα πρόχειρα γεγραμμένα Διαχειριστικά βιβλία της αποθήκης ει τρόπον ώστε δύναμαι σήμερον να θέσω αυτά την διάθεσιν της υπηρεσίας εις περίπτωσιν καθ' ην τα καθαρογεγραμμένα τοιαύτα δεν ήθελον ανευρεθεί. Ευπειθέστατος. Πλα. Λασηθιωτάκης. Ότι ακριβές αντίγραφον εκ του εις χείρας μου πρωτοτύπου. Ο τέως Πρόεδρος της ΥΔΠ Πρωτοδίκης. Ε. Κόκκαλης»

Σε αναφορά³⁵⁹ του κ. Κων Κεφαλά, Γραμματέα της Νομαρχίας Καστορίας, με ημερομηνία 9 Απριλίου 1945 προς τον Πρόεδρο της ΥΔΠ, αναφέρονται: «Εις εκτέλεσιν της υπ. Αριθ. 14 υμετέρας Δια/γης λαμβάνω την τιμήν να ανφέρων υμίν τα ακόλουθα. Άμα τη αποσπάσει μου τη Υπηρεσία Διαχειρίσεως Ισραηλιτικής Περιουσίας, ήρχισα συμφώνως προς τας δοθείσας μοι οδηγίας την απογραφήν των γυαλικών άτινα είχαν συγκεντρωθεί εις το κατάστημα Γιάκου. Η εργασία συνεχίζετο κανονικώς, όταν μίαν ημέραν εισήλθον εις το κατάστημα Γερμανοί των οίτινες και ήρχισαν να αφαιρούν τα καλλίτερα των εν τω καταστήματι ειδών. Εκάλεσα τότε αμέσως του κ. Καραδήμον και Σαχίνην οίτινες και παρέστησαν στη ληστεία εκείνην. Η κατάστασις εσυνεχίσθη και τας επομένας ημέρας και όπως γνωρίζετε και υμείς σας εκάλουν πάντοτε να παρασταθείτε εις τας συνεχείς εκείνας αρπαγάς & επειδή λοιπόν η απογραφή δεν ήτο δυνατόν να συνεχισθεί υπό τας συνθήκας εκείνας και επειδή υπήρχε κίνδυνος όλα τα είδη να διαρπαγούν διότι οι Γερμανοί κάθε φορά που έβλεπον το κατάστημα ανοικτόν εισήρχοντο και προέβαινον εις αρπαγάς εθεώρησα καλόν να κλείσω το κατάστημα επί τίνιας ημέρας και να διακόψω την απογραφήν ήτις και τελικώς επερατώθη. Η καταγραφή των ειδών εγένετο εις ειδικόν βιβλίον όπερ εφυλάσσετο εις το κατάστημα. Εκ των ειδών δέον να αφαιρεθούν τα είδη άτινα εδόθησαν εις τον κ. Παπατέρπου (υπάρχει σχετική κατάστασις) ως επίσης και εκείνα άτινα επωλήθησαν δια δημοπρασίας ως ταύτα αναγράφονται εις τα πρακτικά. Ως εμπειρογνώμονες είχαν προσέλθει ο Δημητριάδης και κάποιος άλλος έμπορος του οποίου αγνοώ το επώνυμον. Μετά την είσοδον των ανταρτών αγνοώ την τύχην των αντικειμένων του καταστήματος διότι ως και Υμείς γνωρίζετε μας αφηρέθησαν αι κλειδες των καταστημάτων. Ευπειθέστατος Κ. Κεφαλάς. Ακριβές αντίγραφον εκ του εις χείρας μου πρωτύπου τοιούτου. Ο τέως Πρόεδρος της ΥΔΠ Πρωτοδίκης. Ε. Κόκκαλης»

³⁵⁹ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

Σε έγγραφό³⁶⁰ του (αριθ. έ.έ. 224), στις 3 Μαΐου 1945 ο Οικονομικός Έφορος Καστοριάς κ. Χαρ. Σεκουλίδης προς το Αστυνομικό Τμήμα Καστοριάς, αναφέρει: «Έχομεν την τιμήν να γνωρίσωμεν υμίν ότι εις χείρας των κάτωθι ευρίσκονται αι κατωτέρω μηχαναί και εξαρτήματα μηχανών της Υπηρεσίας Διαχειρίσεως Ισραηλιτικών περιουσιών: 1) Χ, κατοίκων Χ (όνομα χωριού) 6 καινούργιες γουναρομηχαναί, 7 ή 8 παλαιαί γουναρομηχαναί, 80 τεμάχια ποδαρικών, ένα τραπέζι μηχανής και διάφορα εξαρτήματα 2) Χ κατοίκου Χ (όνομα χωριού) μία ραπρομηχανή 3) Κάποιου Χ μία μηχανή υποδηματοποιίας. Προς περισυλλογήν των ειδών τούτων παρακαλώ όπως ευαρεστούμενοι διαθέσετε αυτοκίνητον ορίζοντες προς τούτο ημερομηνίαν μεταβάσεως εκείσε προς κατάσχεσιν τούτων προκειμένου να παραστεί και Εφοριακός Υπάλληλος. Ωσαύτως παρακαλώ όπως ευαρεστούμενοι εξετάσητε τον εν ταις παινικαίς φυλακαίς υπόδικον Χ, να καταθέσει πόσαι μηχαναί παρελήφθησαν υπό της Ε.Τ.Α κατά την είσοδον των Ανταρτών εις την πόλιν της 3^{ης} Σεπτεμβρίου παρ. έτους (1944) και πού αύται διετέθησαν. Ο Οικονομικός Έφορος»

Σε έγγραφό³⁶¹ του (αριθ. Πρωτ. 277), στις 3 Μαΐου 1945 ο Οικονομικός Έφορος Καστοριάς κ. Χαρ. Σεκουλίδης προς το Αστυνομικό Τμήμα Καστοριάς, αναφέρει: Συνεχεία του υπ. αριθμ. 224 έ.έ. εγγράφου μας και εις απάντησιν του υπ. αριθμ. 8/5/3 έ.έ. υμετέρου έχομεν την τιμήν να σας παρακαλέσωμεν όπως ευαρεστούμενοι μας γνωρίσητε την ημέραν και την ώραν της εις Χ (όνομα χωριού) μεταβάσεως Αστυνομικής δυνάμεως προς κατάσχεσιν ραπτομηχανών και γουναρομηχανών της Ισραηλιτικής Περιουσίας, προκειμένου να ορίσωμεν υπάλληλόν μας, όστις θέλει παρασταθεί κατά την κατάσχεσιν. Παρακαλούμεν όπως επισπεύσητε την εκείσε μετάβασιν αστυνομικής δυνάμεως δια την εν λόγω κατάσχεσιν καθότι παρερχομένου του χρόνου υπάρχει κίνδυνος η σημαντική εις αξίαν αύτη περιουσία να εξαφανισθεί. Ο Οικονομικός Έφορος»

³⁶⁰ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

³⁶¹ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

16. Η Μητρόπολη Καστοριάς

Μητροπολίτης Καστοριάς από το 1936 υπήρξε ο Νικηφόρος³⁶² Παπασιδέρης. Ο Ιωάννης Μπακάλης στο βιβλίο του, Ιστορία της Καστοριάς περιόδου Κατοχής και Ανταρτοπολέμου (Δεκαετία 1940-1950), αναφέρεται με ιδιαίτερα θερμά λόγια για τη δράση του Ιεράρχη κατά τη διάρκεια του ελληνοϊταλικού πολέμου.

Για το έργο της Μητρόπολης Καστοριάς την περίοδο της Κατοχής αναφέρεται η Αποστόλου Βερόνικα-Στυλιανή στη Μεταπτυχιακή³⁶³ της εργασία, «η φιλανθρωπική δράση της Μητρόπολης Καστοριάς κατά τη διάρκεια της κατοχής ήταν πολύπλευρη. Οργάνωσε, μέσω των δικών της οικονομικών πόρων, συσσίτια για τους φτωχούς και τους πεινασμένους πολίτες, συνέβαλλε στην ενίσχυση της κοινωνικής πρόνοιας γενικά, συμπαραστάθηκε ηθικά και οικονομικά στους στρατευμένους στο μέτωπο αλλά και στις οικογένειες τους κατά την περίοδο της κατοχής, όπως επίσης, βρισκόταν δίπλα στους φυλακισμένους και στους ετοιμοθάνατους, εμπνυχώνοντάς τους. Πολλές φορές οργάνωνε φιλανθρωπικές δράσεις ανάλογα με τις ανάγκες των «ημερών», μη φοβούμενη τις βίαιες αντιδράσεις των κατακτητών γνωρίζοντας όμως ότι όλα γίνονταν για τον ιερό σκοπό της ελευθερίας... Η δράση της Μητρόπολης δεν έμεινε μόνο στην ηθική και υλική συμπαραστάση. Πέρασε και στην ενεργό δράση, γράφοντας και στέλνοντας εκατοντάδες διαβήματα προς τους κατακτητές, κρύβοντας και φυγαδεύοντας άντρες της Αντίστασης, με την οποία συνεργαζόταν, αλλά και αρκετοί ιερείς έφυγαν στα βουνά, για να πολεμήσουν»

Ο Μητροπολίτης Νικηφόρος φέρεται να πρωτοστατεί στην δημιουργία της οργάνωσης ΠΑΟ στην Καστοριά³⁶⁴.

Σύμφωνα με τον Αργύρη Κοβάτση και το βιβλίο³⁶⁵ του, ο Μητροπολίτης Νικηφόρος φέρεται επίσης επικεφαλής επιτροπής, που δημιούργησαν οι Ιταλοί και που σκοπός της ο αγώνας ενάντια στον κομμουνισμό και τον ΕΛΑΣ. Έτσι στις 12 Απριλίου 1942, ο Μητροπολίτης³⁶⁶ Νικηφόρος, ως επικεφαλής της επιτροπής, μετέβη στο Νεστόριο και ζήτησε οι αντάρτες να παραδώσουν τα όπλα. Τον υποχρέωσαν μεταξύ άλλων να πάρει στην Επιτροπή (κομιτάτο) τον Πασχάλη Καλιμάνη από το Καλοχώρι, τον Βασίλη Γιαννάκη από το Μανιάκι, τον Κοσμά Κυριαζόπουλο από την Αγία Άννα και άλλους τέσσερις, αναφέρει ο Αργύρης Κοβάτσης.

³⁶² Ο Μητροπολίτης Καστοριάς Νικηφόρος Παπασιδέρης γεννήθηκε στην Καστοριά το έτος 1888 από πατέρα Δισπηλιώτη κι από μητέρα Καστοριανή. Το κατά κόσμον όνομά του ήταν Νικόλαος. Τελείωσε το Δημοτικό Σχολείο Δισπηλιού και υπηρέτησε ως δάσκαλος στα χωριά Αμπελόκηποι και Τσάκωνη του Νομού Καστοριάς (1900-1904), τα δύσκολα χρόνια του Μακεδονικού Αγώνα. Έζησε όλους τους πολέμους της εποχής του (ατυχής πόλεμος του 1897, Μακεδονικός Αγώνας, Α' και Β' Βαλκανικός πόλεμος, Α' και Β' Παγκόσμιος πόλεμος, Μικρασιατική Εκστρατεία, Εμφύλιος πόλεμος). Ο Μητροπολίτης Καστοριάς Νικηφόρος με κλήρο και λαό, έμπροσθεν του Μητροπολιτικού Ναού. Το 1904 ακολουθώντας την κλήση του, μετέβη στην Ιερά Μονή του Αγίου Νικάνορος στη Ζάβορδα, με σκοπό να μονάσει εκεί. Ο Ηγούμενος της Μονής, βλέποντας την έφεσή του στα γράμματα, τον έστειλε στη Σιάτιστα και στην Κοζάνη αργότερα (1912) όπου τελείωσε το Γυμνάσιο. Μετέπειτα μετέβη στην Κωνσταντινούπολη όπου το 1916 αποφοίτησε από την Θεολογική Σχολή της Χάλκης και από τη Σχολή Βυζαντινής Μουσικής. Όταν επέστρεψε υπηρέτησε ως Ηγούμενος στην Ιερά Μονή Αγίου Νικάνορος έως το 1929. Κατά την εκεί ηγουμενία του, συνόδευσε τα Ιερά Λείψανα του Αγίου Νικάνορος στην Καστοριά, όπου ο λαός εκείνη την εποχή υπέφερε από την επιδημία οστρακιάς. Μετά το 1930 υπηρέτησε ως Γραμματέας της Ιεράς Συνόδου παράλληλα όμως απέκτησε το πτυχίο Φιλολογίας του Εθνικού Πανεπιστημίου. Το 1936 εκλέχθηκε Μητροπολίτης Καστοριάς την οποία και ποίμανε για 22 έτη με ζήλο αγάπη και αυταπάρνηση. (<http://www.imkastorias.gr/14-10-2018>)

³⁶³ Αποστόλου Βερόνικας-Στυλιανής, Όψεις του κοινωνικού βίου στην πόλη της Καστοριάς την περίοδο της Κατοχής, 1941-1944, Θεσσαλονίκη 2016, σελ. 21

³⁶⁴ Από το βιβλίο, Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 149: Τότε στην Καστοριά είχε έρθει στην Νομαρχία Διευθυντής ή Νομαρχέυων κάποιος ονόματι Πέτροβας. Και με τον ιατρόν και μετά Δήμαρχο Σαράντη Τσεμάνη και τον Σεβασμιώτατο Δεσπότη Καστοριάς Νικηφόρον δημιούργησαν την Οργάνωση της Π.Α.Ο. Η Οργάνωση αυτή της δεξιάς είχε αρκετή απήχηση σε ολόκληρο το νομό Καστοριάς. Και τούτο, διότι απεκαλύφθη ότι η οργάνωσις του ΣΝΟΦ ήτο η συνέχεια του βουλγαρικού κομιτάτου, που λειτουργούσε με τον πιο ύπουλο τρόπο και εντός των τάξεων του ΕΛΑΣ...

³⁶⁵ Αργυρίου Κοβάτση ή Δημητρίου, Ο ατίθασος ταγματάρχης, Νοέμβριος 2009, σελ. 22

³⁶⁶ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 62

Ο Μητροπολίτης Νικηφόρος όντως χρειάστηκε να μεταβεί στο Νεστόριο και να συναντήσει τους αντάρτες καθώς το Φεβρουάριο του 1943 είχαν προηγηθεί οι εκτελέσεις σαράντα ενός ατόμων στα νεκροταφεία της Καστοριάς. Έτσι, «όταν ο Δεσπότης Νικηφόρος³⁶⁷ Καστοριάς παρουσιάστηκε στον Ραβάλλι, αυτόν τον αρχιμάγειρα του θανάτου και του είπε να σταματήσει τις εκτελέσεις, ο Ραβάλλι απήντησε, να πάτε στο Νεστόριο να τους ειπείτε να παραδώσουν τα όπλα οι αντάρτες και τότε θα σταματήσω», γράφει ο Λυκούργος Συνόπουλος στο βιβλίο του.

Ο Σπυρίδων Σφέτας στο βιβλίο³⁶⁸ του, Η ίδρυση και η δράση της Οχράνας (1943-44) στη Δυτική και Κεντρική Μακεδονία στα πλαίσια της πολιτικής της VMRO και των Ιταλογερμανικών Αρχών Κατοχής, αναφερόμενος στην πληροφόρηση των Ιταλών για το αντάρτικο κίνημα από τον Καραφυλλίδη, κάνει λόγο και για ιδιαίτερη ενοχοποίηση του Μητροπολίτη Καστοριάς Νικηφόρου.

Ο Ραϋμόνδος Αλβανός στην ανέκδοτη Διδακτορική³⁶⁹ Διατριβή του, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949), αναφέρεται σε συνεργασία του Μητροπολίτη με τους Ιταλούς, αναπαράγοντας τα: «Ο Δουβαλίδης αναφέρει ότι ο διοικητής χωροφυλακής Καστοριάς σε διαταγή προς τα υφιστάμενα τμήματα χωροφυλακής χαρακτήρισε την πράξη του χωροφύλακα Σινάνογλου (ο οποίος το 1942 απελευθέρωσε Έλληνες φυλακισμένους για αντάρτικη δράση) ως έγκλημα κατά της πατρίδας και ο Σινάνογλου εκτελέστηκε με την κατηγορία του προδότη. Το ίδιο αναφέρει και ο Σταύρος Κωτσόπουλος, (ό. π., σ. 163, 89-91), όπου και επισημαίνει τη συνεργασία των Ηλιάδη, Πηχιών, Νικηφόρου και του νομάρχη Καστοριάς Χαρισιάδη με τους Ιταλούς».

Σε άλλο σημείο της Διδακτορικής Διατριβής³⁷⁰ του αναφέρει επίσης «Αντίστοιχα στέλεχος του 28^{ου} συντάγματος του ΕΛΑΣ ανέφερε, τον Μάρτιο του 1944, (σε γράμμα του προς την ΠΕ ΣΝΟΦ), ότι «η ΠΑΟ αδελφώνεται με το Κομιτάτο». Την πληροφορία επιβεβαιώνει ο Γ. Νεδέλκος (ό. π., σ. 67-67) και επισημαίνει ότι οι τοπικές αρχές της Καστοριάς «ένωσαν την ΠΑΟ με το Κομιτάτο» και έφτιαξαν την οργάνωση ΠΕΚ (Πατριωτικό Εθνικό Κομιτάτο). Επίσης σύμφωνα με (ανεπιβεβαίωτες) προφορικές μαρτυρίες ο μητροπολίτης Νικηφόρος έπαιξε ενεργό ρόλο στην οργάνωση των κοιμητησίων.

Τέλος σε άλλο πάλι σημείο της Διδακτορικής Διατριβής³⁷¹ του, «Επίσης πρβλ. Π. Δουβαλίδης, ό. π., σ. 149, όπου αναφέρει πως κατά τη δίκη των Κάλτσεφ και Ραβάλλι στην Αθήνα, δύο μάρτυρες ο Καρβαγιώτης από το Νεστόριο και ο Κηρυτόπουλος από την Κορομηλιά Καστοριάς διαμαρτυρήθηκαν που κλήθηκε ο μητροπολίτης Νικηφόρος ως μάρτυρας κατηγορίας στη δίκη του Κάλτσεφ και του Ραβάλλι και «με περιστατικά που απαρίθμησαν, απέδειξαν ότι αυτός υπήρξε ομοτράπεζος και συνεργάτης των δυο δικάζομένων εγκληματιών».

³⁶⁷ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 120

³⁶⁸ Από το βιβλίο Σπυρίδων Σφέτα, Η ίδρυση και η δράση της Οχράνας (1943-44) στη Δυτική και Κεντρική Μακεδονία στα πλαίσια της πολιτικής της VMRO και των Ιταλο-γερμανικών Αρχών Κατοχής, σελ. 351: Για το πώς οι Ιταλοί ενημερώθηκαν για τα πρόσωπα που ήταν οργανωμένα στο αντάρτικο κίνημα, υπάρχει η ακόλουθη πληροφορία των Κροατών, που προέρχεται από ιταλικές πηγές: Στο χωρίο Ανταρτικό σκηνοθετήθηκε δημόσια κακοποίηση του βουλγαρίζοντα σλαβόφωνου Σταύρου Καραφυλλίδη (Stavro Karafiliev) από τους Ιταλούς με την επίπλαστη κατηγορία του γραικομανισμού. Ο Καραφυλλίδης κατέφυγε στους αντάρτες της Φλώρινας, αυτοπαρουσιαζόμενος ως θύμα των Ιταλών και των Βουλγάρων. Εντάχθηκε σε αντάρτικο σώμα και έτσι ενημερώθηκε για την ανάπτυξη του αντάρτικου κινήματος στην ευρύτερη περιοχή. Κατόπιν λιποτάκτησε στις ιταλικές αρχές, στις οποίες έδωσε όλες τις σχετικές πληροφορίες, συμπεριλαμβανομένων των ονομάτων των αρχηγών των ανταρτών και των οργανωμένων στο κίνημα. Ιδιαίτερα ενοχοποιήθηκε ο Μητροπολίτης Καστοριάς Νικηφόρος.

³⁶⁹ Ραϋμόνδου Αλβανού, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, σελ. 205

³⁷⁰ Ραϋμόνδου Αλβανού, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, σελ. 281

³⁷¹ Ραϋμόνδου Αλβανού, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, σελ. 281

Για την προσφορά γενικότερα των ιερωμένων της Καστοριάς στην περίοδο της κατοχής βρίσκουμε στον ιστότοπο της αποστολικής³⁷² διακονίας της Εκκλησίας της Ελλάδος, «οι πλέον γνωστοί από τους ιερείς της Καστοριάς που έδωσαν τη ζωή τους στην εθνική αντίσταση ήταν: Ιερέυς Ανδρέας Αθανασίου-Μάιος 1943, Ιερέυς Άνθιμος Γαλάνης-27 Ιουλίου 1943, Ιερέυς Δαμιανός Καρακώστας-2 Νοεμβρίου 1943, Ιερέυς Κωνσταντίνος Κούστας-6 Αύγουστου 1943. Ιερέυς Γεώργιος Μήτρας-5 Απριλίου 1944, Ιερέυς Μηνάς Παπαδόπουλος-Ιούλιος 1943, Ιερέυς Απόστολος Παπανικολάου-2 Ιουλίου 1943, Ιερέυς Χρήστος Παπαχρήστου-20 Μαρτίου 1943»

³⁷²http://www.apostolikidiakonia.gr/gr_mam^atel^sni^tiieologia_zoirthemata.asp?cat=afier&NF=l&conteüts=contents_Katoxi.asp&mam=kato_xi_1 & file=2 2. htm

17. Η Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση στο Νομό Καστοριάς το 1942

Σε απόρρητη³⁷³ έκθεσή του ο Νομάρχης Καστοριάς, κ. Αρ. Σπηλιώτης προς το Υπουργείο των Εσωτερικών στις 20 Ιανουαρίου 1942 για την εκπαίδευση στο Νομό Καστοριάς, γράφει μεταξύ άλλων.

Α. Κατώτερη εκπαίδευση: Η εκπαιδευτική περιφέρεια Καστοριάς περιλαμβάνει 58 δημοτικά σχολεία με αντίστοιχο προσωπικό 155 δασκάλους και δασκάλες. Ο αριθμός των υπηρετούντων ανέρχεται για το μήνα Δεκέμβριο του 1942 σε 125 δασκάλους από τους οποίους οι 11 βρίσκονται σε αναρρωτική άδεια. Κατά τον συντάκτη η ελάττωση του προσωπικού οφείλεται αφενός στην ύπαρξη κενών θέσεων κι αφετέρου στην απόσπαση δασκάλων σε άλλες περιφέρειες. Τα νηπιαγωγεία της περιφέρειας ανέρχονται σε 47 με αντίστοιχες θέσεις 51 νηπιαγωγών. Οι υπηρετούντες νηπιαγωγοί ανέρχονται σε 39.

Λόγω έλλειψης προσωπικού έξι σχολεία (δεν αναφέρονται ποια) παραμένουν κλειστά και η ύπαρξη τόσων κενών θέσεων δυσχεραίνει κατά πολύ την ομαλή λειτουργία των σχολείων. Επομένως υπάρχει ανάγκη ικανών, αρκετών, μα προπάντων πατριωτών, πεπειραμένων, αφόβων και ικανών να δράσουν αποτελεσματικά, διότι συνεχίζει ο συντάκτης:

- 1) θα βρίσκονται εν μέσω Σλαβόφωνων στοιχείων
- 2) Τα άπειρα παιδιά που διορίζονται δεν μπορούν να ανταποκριθούν ούτε στοιχειωδώς στο δύσκολο, λεπτό, τραχύ και τόσο επικίνδυνο έργο.

Ύστερα και από προσωπική περιοδεία του Νομάρχη σε αρκετά χωριά δεν έμεινε ικανοποιημένος από την εργατικότητα των υπηρετούντων, καθώς ελάχιστοι στάθηκαν στο ύψος των περιστάσεων και παρέμειναν πιστοί στο καθήκον, αφού, οι περισσότεροι από τους δασκάλους έχουν στραφεί στις προσωπικές τους υποθέσεις, αναζητώντας κυρίως λύση των επισιτιστικών και οικονομικών τους αναγκών, με προφανή κι άμεση ζημία του σχολείου.

Εξαίρει από την άλλη το έργο των δύο επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων των κ. Στεργιόπουλου και κ. Χατζηγιάνη, καθώς:

- 1) περιοδεύουν και στο πιο απομακρυσμένο χωριό
- 2) αψηφούν τους κινδύνους από τα βουλγαρικά στοιχεία
- 3) αψηφούν το ορεινό του εδάφους
- 4) πεζοπορούν για ώρες και μέρες ακόμη και εν μέσω δύσβατων εδαφών και δριμύ ψύχους
- 5) εμψυχώνουν τους δασκάλους για να τους επαναφέρουν στο δρόμο του καθήκοντος
- 6) τονώνουν το εθνικό τους φρόνημα

Αναφέρει επίσης ο Νομάρχης πως μέσω των επιθεωρητών και με επανειλημμένες διαταγές επέστησε την προσοχή και αξίωσε προσήλωση στο καθήκον και με ζήλο εκτέλεση της εργασίας. Για τους μη συμμορφωθέντες και ολιγωρούντες, μέσω των επιθεωρητών, λήφθηκαν δραστικά μέτρα (ποια) οπότε κατόπιν αυτών των ενεργειών παρατηρήθηκε αισθητή μεταβολή, αφού:

- 1) η φοίτηση των μαθητών έγινε πιο τακτική
- 2) τα μαθήματα γίνονται κανονικά και
- 3) οι απουσίες των δασκάλων έπαψαν οριστικά.

Αλλά παρόλα αυτά όμως δεν μπορεί να πει ότι οι εργαζόμενοι δάσκαλοι διακατέχονται όλοι από τον ενδεικνυόμενο ζήλο και ενθουσιασμό κι ότι κινούνται με πλήρη επίγνωση των δύσκολων στιγμών που περνά η πατρίδα μας.

Σε ό,τι αφορά τους μαθητές αναφέρει πως το σχολικό έτος 1942-1943 εγγράφηκαν 5.500 μαθητές. Το σχολικό έτος 1941-1942 είχαν εγγραφεί 7.202 μαθητές και το σχολικό έτος 1940-1941 είχαν εγγραφεί 7.363 μαθητές. Η μείωση του μαθητικού πληθυσμού οφείλεται κατά το κ. Νομάρχη:

³⁷³ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

- 1) αποκλειστικά στην αντίδραση των κατοίκων των Σλαβόφωνων χωριών (εκτιμά πως μόνο το 70-80% των μαθητών φοιτά)
- 2) στις οικονομικές δυσχέρειες των λαϊκών μαζών
- 3) στην προπαγάνδα των Σλαβόφωνων που δρα εντατικά (αν και η αντίδραση κατά των σχολείων βρίσκεται σε ύφεση)
- 4) στη φοίτηση πολλών στο Μοναστήρι, όπως προκύπτει από σημεία της αναφοράς του
- 5) αντιδράσεις Ρωμούνων, όπως προκύπτει από σημεία της αναφοράς του

Εξειδικεύοντας ο Νομάρχης αναφέρεται στα χωριά της περιοχής των Κορεστίων αλλά και σε άλλα Σλαβόφωνα χωριά όπου οι μαθητές διδάσκονται, όπως αναφέρει, κατ' οίκον από τους γονείς τους τη βουλγαρική γλώσσα, από βουλγαρικά αναγνωστικά τα οποία έχει διαθέσει με πράκτορες η βουλγαρική προπαγάνδα. Επίσης αναφέρει πως πολλοί μαθητές από τα παραπάνω χωριά βρίσκονται προ πολλού στο Μοναστήρι για να φοιτήσουν στα βουλγαρικά σχολεία κι όπου τους παρέχεται δωρεάν τροφή, ρούχα και κατοικία. Αναφέρει ακόμη πως στα χωριά Μακροχώρι, Χαλάρα και Κρανιώνα, στα οποία περιόδευσε προσωπικά, έχει διαδοθεί ότι για τη φοίτηση των μαθητών στο ελληνικό σχολείο απαιτείται η παράδοση 10 οκάδων σταριού ή οσπρίων ως δίδακτρα.

Διατυπώνει επίσης την άποψη πως η αντίδραση κατά του σχολείου, υφίσταται, καθώς:

- 1) η φοίτηση των περισσότερων μαθητών γίνεται περισσότερο από το φόβο διαφόρων κυρώσεων των ελληνικών αρχών... Εξαιρεί επίσης την «εθνική» όπως τη χαρακτηρίζει προσπάθεια του τέως συναδέλφου του κ. Νικ. Παπαδάκη αφού κατόρθωσε να τρομοκρατήσει τη βουλγαρική προπαγάνδα και να εδραιώσει το κρατικό γόητρο.
- 2) οι περισσότεροι από τους Σλαβόφωνους, λόγω της αμφίβολης έκβασης της κατάστασης, αποφεύγουν την εμφανή αντίδραση για την αποφυγή μελλοντικών συνεπειών.
- 3) οι μαθητές παντού και πάντα εκτός του σχολείου μιλούν τη σλαβική διάλεκτο και προτιμούν να ψάλλουν βουλγαρικά τραγούδια κι αυτό προέρχεται από την καθοδήγηση των γονιών τους
- 4) οι μαθητές, αιτία των καθημερινών οδηγιών των γονιών τους και της οικογενειακής ατμόσφαιρας που βιώνουν, δείχνουν απροθυμία να φοιτήσουν ή να ακούσουν μαθήματα τα οποία εξάρουν τη δράση του ελληνικού στοιχείου.

Αναφέρει επίσης πως παρατηρείται κι αντίδραση των Ρωμούνων Κλεισούρας και Άργους Ορεστικού, όπου επίσημα λειτουργούν ρουμανικά σχολεία, οι δάσκαλοι των οποίων καταβάλλουν μεγάλες προσπάθειες για να παρασύρουν μαθητές στα σχολεία τους. Στο Άργος Ορεστικό δεν κατόρθωσαν τίποτα, συνεχίζει, αλλά στην Κλεισούρα κατόρθωσαν να προσηλυτίσουν πολλούς μαθητές με την παροχή συσσιτίου, ρουχισμού, χρηματικών βοηθημάτων και τροφίμων στις οικογένειες των μαθητών.

Σε ό,τι αφορά τη στάση των Αρχών Κατοχής έναντι της γενικότερης κίνησης των Σλαβοφώνων, ο Νομάρχης αναφέρει πως δεν μπορεί να εκθέσει γραπτώς στην παρούσα αναφορά. Αναφέρει όμως πως έναντι των σχολείων ποτέ δεν εκδήλωσαν αντίθετη διάθεση κι ιδιαίτερα ο Φρούραρχος Καστοριάς επέδειξε ζωνηρό ενδιαφέρον για τη φοίτηση των μαθητών και την ομαλή λειτουργία των σχολείων, προχώρησε μάλιστα στην άρση της επίταξης των οικημάτων δύο Δημοτικών σχολείων στην πόλη της Καστοριάς.

Καταλήγοντας την αναφορά προτείνει τη λήψη μέτρων, όπως:

- 1) ενίσχυση του προσωπικού των δασκάλων με την τοποθέτηση ικανών, πεπειραμένων και «εμφορουμένων υπό εξακριβωμένων εθνικών αισθημάτων»
- 2) να διατεθεί από το Υπουργείο Παιδείας ικανό κονδύλιο για διδακτικές ανάγκες πρώτης ανάγκης
- 3) να λειτουργήσουν μαθητικά συσσίτια, ενισχυμένα εκτός από χρηματικούς πόρους και με τρόφιμα του επαρκή του Ερυθρού Σταυρού σε διάφορα επίκαιρα χωριά.
- 4) Να χορηγηθεί γραφική ύλη και διδακτικά βιβλία στους περισσότερους μαθητές εντελώς δωρεάν

- 5) να χορηγηθούν είδη ιματισμού στους φτωχούς μαθητές κι ιδιαίτερα σε αυτούς που διακρίνονται για την επίδοση και διάφορα δώρα ...
 - 6) να ενισχυθούν οικονομικά και επισιτιστικά οι δάσκαλοι της περιφέρειας
 - 7) να διώκονται ποινικά (ως απεργοί πχ) και εισάγονται προς εκτόπιση στις νομαρχιακές επιτροπές ασφαλείας οι δάσκαλοι εκείνοι που αποσπώνται για εκτέλεση υπηρεσίας και ενώ ενισχύονται οικονομικά δεν προσέρχονται στις θέσεις τους και υποβάλλουν παραίτηση
 - 8) να τεθεί στη διάθεση των επιθεωρητών ικανό χρηματικό ποσό για κατάλληλες ενέργειες προπαγάνδας του σχολείου
 - 9) να ληφθούν μέτρα συντονισμού δράσης όλων των δημόσιων υπηρεσιών ώστε η προσπάθεια εξουδετέρωσης της Σλαβόφωνης προπαγάνδας να είναι ενιαία και έντονη.
- Τέλος, για την κατάσταση στη Μέση Εκπαίδευση, αναφέρει, ότι θα αποστείλει άλλη ιδιαίτερη έκθεση.

18. Ο Ερυθρός Σταυρός

Δεν είναι ιδιαίτερα γνωστή η δράση του Διεθνούς Ερυθρού Σταυρού στο Νομό Καστοριάς, παρόλο που ο εδώ αντιπρόσωπος, Ελβετός Αιμίλιος Βένγκερ δημιούργησε σε συνεργασία με την Αγροτική Τράπεζα, αποθήκη τροφίμων για το ορφανοτροφείο και το νοσοκομείο έχοντας αρωγούς άξιους ιατρούς. Φροντίδα έδειχνε επίσης και για τους φυλακισμένους. Η δράση του θα πρέπει να υπολογίζεται τουλάχιστον από το φθινόπωρο του 1942. Ο Λυκούργος Συνόπουλος, στο βιβλίο³⁷⁴ του γράφει: «ο ακούραστος Ελβετός Αιμίλιος Βένγκερ, αντιπρόσωπος του Ερυθρού Σταυρού, ο οποίος με κίνδυνο της ζωής του μετέφερε μερικές καμιονέτες τρόφιμα και σιτάρι προπαντός για τα ιδρύματα, ορφανοτροφείο με 175 ορφανά κορίτσια και το προσωπικό νοσοκομείων, το οποίο λειτουργούσε με τρόπο αρκετά κουραστικό, με τους Σπαρτιάτες ιατρούς, προπαντός Νώντα Βασιλείου, Φιλώτα Ταλίδη, Γ. Βουΐτση, ο οποίος ανέλαβε και δήμαρχος για την σωτηρία της Καστοριάς, χειρουργό Αγγελή, ιατρό Χαρίση και άλλους όπως Σαράντη Τσεμάνη και αδελφούς Τσιαμίση. Έπαινο και σεβασμό σε όλους αυτούς...»

Βέβαια δεν έλλειψαν κι οι αναφορές για καταχρήσεις Καστοριανών στις αποθήκες του Ερυθρού Σταυρού. Στη Διδακτορική του Διατριβή, ο Ραϋμόνδος Αλβανός αναφέρει πως «κατά τον Απόστολο Στούμπο³⁷⁵, αντάρτη της ομάδας Κολλάρα, από την Κορησό, ο Κολλάρας βγήκε στο βουνό το φθινόπωρο του 1942, «όχι από πατριωτισμό, αλλά επειδή τον καταδιώξαν οι ιταλικές αρχές, για ορισμένες καταχρήσεις, διότι ένα διάστημα μετά τον Αξιώτη, πρόεδρος είχε αναλάβει ο Κολλάρας κι ορισμένα τρόφιμα, που έστελναν οι αρχές τότε μέσω Ερυθρού Σταυρού, ο Κολλάρος τα είχε καταχραστεί και επειδή είχαν διαμάχες με τον Αξιώτη και τον Γεωρ. Κουτορίκο, που συνεργάζονταν με τους Ιταλούς, αυτοί τον κατέδωσαν στους Ιταλούς για κατάχρηση και αναγκάστηκε να φύγει στο βουνό με μερικούς πατριώτες».

Από την άνοιξη του 1943, το έργο του Ερυθρού Σταυρού και του Βένγκερ δυσκόλεψε ακόμη περισσότερο, καθώς όπως αναφέρει ο Δ. Μαγκριώτης στο βιβλίο του, «οι Ιταλοί³⁷⁶ δεν επιτρέπουν στο Διεθνή Ερυθρό Σταυρό, την άνοιξη του 1943, να μοιράσει τρόφιμα στους λιμοκτονούντες κατοίκους της Καστοριάς ούτε και να επισκεφθεί τους φυλακισμένους». Αναφέρεται επίσης ακόμη κι ανατίναξη ημιφορτηγού του Ερυθρού Σταυρού στην περιοχή Γκιόλε.

Ιδιαίτερη επίσης ήταν η συμβολή του Ερυθρού Σταυρού και του Αιμίλιου Βένγκερ την περίοδο της μεγάλης πείνας στο Νομό Καστοριάς, από το φθινόπωρο του 1943. Ο Λυκούργος Συνόπουλος στο βιβλίο³⁷⁷ του γράφει: «Ο αντιπρόσωπος του Ερυθρού Σταυρού ήταν ο άνθρωπος που με κίνδυνο της ζωής του θα έκανε το παν και θα σώσει πολλούς ανθρώπους στο διάστημα της παραμονής του στην Ελλάδα. Υπόδειγμα ανθρώπου...Και περισσότερο στην περίοδο της γερμανικής κατοχής, μετά το 1943. Στον καιρό της πείνας δημιούργησε λαϊκά συσσίτια... Με βοηθούς τον αλησμόνητο Βασ. Παπαμιχάλη και το Χρήστο Μπουϊνη». Και άλλου πάλι, αναφέρει³⁷⁸: «Εμείς οι Καστοριανοί, το ζήτημα της ανέχειας εξακολουθούσε και κατά 75% ήμεθα αδύνατοι, σκελετωμένοι... Ο λαός της Καστοριάς έκανε σειρά και με κατσαρόλες περίμενε και έπαιρνε μια σούπα από αρακά σπασμένο ή μπιζέλι ξηρό. Μόνον αυτά τα δύο είδη διέθετε σε όλο το διάστημα της κατοχής ο Ερυθρός Σταυρός». Ακόμη και

³⁷⁴ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 152

³⁷⁵ Ραϋμόνδου Αλβανού, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, σελ. 247

³⁷⁶ Δημητρίου Ι. Μαγκριώτη, Θυσία της Ελλάδος και εγκλήματα κατοχής 1941-1944, Αθήνα 1946, σελ. 213

³⁷⁷ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 104

³⁷⁸ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 173

στα κατεστραμμένα χωριά ο Ερυθρός Σταυρός κι ο Βένγκερ προσπάθησαν να είναι παρών, όπως συνέβη μετά την καταστροφή του χωριού Κωσταράζι³⁷⁹ από τους Γερμανούς.

Τον άνθρωπο αυτόν λοιπόν, τον Ελβετό Αιμίλιο Βένγκερ, που έσωσε την Καστοριά από την πείνα, παραλίγο ο όχλος να τον σκοτώσει το φθινόπωρο του 1944, όπως περιγράφει δύο φορές στο βιβλίο³⁸⁰ του ο Λυκούργος Συνόπουλος.

³⁷⁹ Από το βιβλίο Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, του Λυκούργου Α. Συνόπουλου, σελ 176: Στην περίπτωση των δύο χωριών, τα γερμανικά μέτρα περιορίστηκαν στην ολοσχερή καταστροφή τους και στην απαγόρευση επανακατοίκησής τους. Στόχος δεν ήταν στην προκειμένη περίπτωση οι άμαχοι, αλλά οι διευκολύνσεις που παρείχαν στους αντάρτες. Χωρίς να έχουν διασώσει τίποτε από τα υπάρχοντά τους και έχοντας άμεση ανάγκη ενισχύσεως από τις μόνες πηγές επισιτισμού, τα εφόδια του Ερυθρού Σταυρού, οι κάτοικοι από το Κωσταράζι αναγκάστηκαν μετά από δέκα ημέρες, όταν απελευθερώθηκαν και οι εβδομήντα οκτώ άντρες, να μετοικήσουν στους Αμπελόκηπους, τη Μηλίτσα και το Μαυροχώρι, ενώ οι κάτοικοι από τον Γέρμα στο Βογατσικό.

³⁸⁰ Από το βιβλίο Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, του Λυκούργου Α. Συνόπουλου, σελ 104: έτυχα μάρτυρας μπροστά στην Ντόπλητσα, κάτω από τους στρατώνες, επί Ε.Α.Μ. Έβγαινε (Βένγκερ) από την πόλη της Καστοριάς με το μικρό αυτοκινητάκι που διέθετε η υπηρεσία του Ερυθρού Σταυρού για τις μετακινήσεις του. Εκείνη την ημέρα ερχότανε για διαδήλωση στην Καστοριά χωριάτες, και όπως παρατήρησα ολαβόφωνοι προπαντός. Τον σταμάτησαν το αυτοκίνητο. Και, ενώ φώναζαν θέλουμε φάρμακα, θέλουμε τρόφιμα, με το κάτασπρο κεφάλι του κουνώντας συγκατατέθηκε στα αιτήματα των διαδηλωτών. Όλοι τους σήκωναν ψηλά και μια μαγκούρα που κρατούσαν στα χέρια τους και την κουνούσαν απειλητικά. Λες και μπροστά τους ήταν ο Χίτλερ. Κάποια στιγμή, κάποιος ανισόρροπος εξ αυτών φώναξε «θάνατος στον Βένγκερ». Πιάσανε τότε το μικρό φορτηγάκι και θέλησαν να το ρίξουν κάτω από τον τοίχο στα δικά μας τότε λευκάδια μπροστά στο βυρσοδεψείο. Θυμάμαι που βγήκε από το αμάξι του και φώναξε: «Γιατί τάνατο Βένγκερ, τι έκανε Βένγκερ;» ... Εκείνη τη στιγμή, Θεού θέληση, ήρθε μια επιτροπή του Ε.Α.Μ. να πάρει και να καθοδηγήσει τον όχλο αυτό προς την πόλη. Διέκρινα μεταξύ αυτών τον Διαμαντή τον Τσιστήνα, τον οποίο για να πλησιάσω και να τον μιλήσω, τρέχω δεξιά, σκαρφαλώνω στο φράχτη και με δυσκολία έφθασα φωνάζοντας: «Σύντροφε, Τσιστήνα, τι έχετε με τον άνθρωπο αυτό;» Με ρώτησε ποιος ήταν και του εξήγησα ότι ήταν αντιρόσωπος του Ερυθρού Σταυρού, πού έσωσε την Καστοριά από την πείνα. Έπεσε με το πελώριο κορμί του, απομάκρυνε τους άξεστους αυτούς διαδηλωτές και με κάποια ευγένεια είπε στον Βένγκερ «παρδόν» και τον συνέστησε να μπει στο αμάξι του και να φύγει. Τότε εκείνη τη στιγμή με αναγνώρισε και μειδίασε. Ο άνθρωπος τρόμαξε και για αρκετό διάστημα δεν ήλθε στην Καστοριά. Μεταξύ των τρελών του όχλου ήτο και ο ξανθός Πετκανάς από το Μαύροβο...»

19. Η ΠΑΟ στο Νομό Καστοριάς

Ο Βασίλης Νταϊλιάνης, στο βιβλίο του «Η ζωή και η δράση του Βασίλη Νταϊλιάνη αυτοβιογραφία», αναφέρει, «ακόμα³⁸¹ διαδίδονταν ότι από τις αρχές του 1943 δημιουργήθηκε μία οργάνωση Υ.Β.Ε., στην περιοχή Βοΐου και Καστοριάς, που δεν κατονόμαζαν πρόσωπα και πράγματα ούτε καμιά δραστηριότητα.

Από το βιβλίο του Λυκούργου Α. Συνόπουλου³⁸², Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), διαβάζουμε για την ίδρυση της αντιστασιακής οργάνωσης ΠΑΟ, με τον ερχομό του Νομαρχεύοντος Πέτροβα. Στην οργάνωση της ΠΑΟ, στην πόλη της Καστοριάς συμμετείχαν σημαίνοντα πρόσωπα όπως ο Μητροπολίτης Νικηφόρος κι ο Δήμαρχος Καστοριάς Σαράντης Τσεμάνης. Φαίνεται όμως πως η οργάνωση είχε εξαπλωθεί και στα χωριά του νομού με σημαντικό αριθμό μνημένων, καθώς μόνο στα παραμεθόρια χωριά αριθμούσε περισσότερα από τριακόσια μέλη. Φαίνεται επίσης πως ο αριθμός των μελών της ΠΑΟ αυξάνονταν και ως αντίθεση στα κομιτάτα και τα ΣΝΟΦ. Η σύλληψη όμως των Παναγιώτη Κοβατσίδα και Ιωάννη Ζιασπάλη από τα ΣΝΟΦ, πάντα κατά τον Συνόπουλο, οδήγησε ύστερα από βασανιστήρια, στην αποκάλυψη μελών της ΠΑΟ προς τα ΣΝΟΦ. Ακολούθησαν οι εκτελέσεις μελών της ΠΑΟ από τα ΣΝΟΦ.

Ο Θανάσης Ζιώγας στο βιβλίο³⁸³ του «Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1994», κάνει λόγο για την ύπαρξη μνημένων στην ΠΑΟ αξιωματικών και την προσπάθειά τους να υπονομεύσουν τον ΕΛΑΣ. Επίσης κάνει λόγο για συνεργασία³⁸⁴ ΠΑΟ

³⁸¹ Βασίλη Νταϊλιάνη, Η ζωή και η δράση του Βασίλη Νταϊλιάνη αυτοβιογραφία, Κώδικας Θεσσαλονίκη 1995, σελ. 79

³⁸² Από το βιβλίο «Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 149 «Τότε στην Καστοριά³⁸² είχε έρθει στην Νομαρχία Διευθυντής ή Νομαρχεύων κάποιος ονόματι Πέτροβας. Και με τον ιατρόν και μετά Δήμαρχο Σαράντη Τσεμάνη και τον Σεβασμιώτατο Δεσπότη Καστοριάς Νικηφόρον δημιούργησαν την Οργάνωση της Π.Α.Ο. Η Οργάνωση αυτή της δεξιάς είχε αρκετή απήχηση σε ολόκληρο το νομό Καστοριάς. Και τούτο, διότι απεκαλύφθη ότι η οργάνωση του ΣΝΟΦ ήτο η συνέχεια του βουλγαρικού κομιτάτου, που λειτουργούσε με τον πιο ύπουλο τρόπο και εντός των τάξεων του ΕΛΑΣ... Το ΣΝΟΦ συνέλαβε στον Γάβρο τον Παναγιώτη Καβατσίδα του Ζήσου και τον Ιωάννη Ζιασπάλη. Αυτά τα δύο άτομα τα καταταραννήσανε, οπότε απεκαλύψαν την οργάνωση της Π.Α.Ο. Έγιναν έξαλλοι από το μίσος. Και στις 25 Μαρτίου 1944 συνέλαβαν και εκτέλεσαν τον ανθυπασπιστή Γρηγόριο... Όταν επληροφορήθησαν οι Σνοφίτες ότι μόνον στα παραμεθόρια χωριά η Π.Α.Ο. αριθμούσε περισσότερα από τριακόσια μέλη, λυσάξανε. Στήσανε ενέδρα τον σταθμάρχη χωροφυλακής ανθυπασπιστή, ονόματι Δημοσθένη, και τον σκοτώσανε επί τόπου. Χωροφύλαξ του σταθμού που άκουσε τους πυροβολισμούς απήχησε με αυτόματο αμέσως και τραυμάτισε τον Μιλτιάδη Κοβατσίδα, δολοφόνο του ανθυπασπιστού, ο οποίος εφέρετο και σαν αρχηγός ομάδος Σνοφίτων... Συνέλαβαν και εκτέλεσαν τον Λουκά Γεωργιάδη, τον Δημήτριο Παπαθανασίου, την Θεοδώρα Μιλαδένη, δασκάλα, τον Ζήση Τσίκα από το χωριό Κωσταράζι, τον υπολοχαγό, Τσένο από το Λέχοβο, τον εύελλη ανθυπασπιστή Στέφο, γιο του δολοφονηθέντος Μακεδονομάχου, τον Αθανάσιο Πεντζόπουλο, τον Ηρακλή Σκόμπα, το Γεώργιο Κομζέλη, εκ Φιλιαρών Σπάρου Βαρβαρίγου. Ο σφαγείς του Βαρβαρίγου ο σνοφίτης Ντόπρης. Οι σνοφίται Μιλτιάδης Κοβατσίδης, Μακρής Βασίλειος του Φιλίππου, ο Κώστας Γάλιος, ο Κοβατσίδης Αντώνιος, είναι η συμμορία του Σνοφ με αρχηγό τον Μιλτιάδη Κοβατσίδα, επαναλαμβάνω, και δολοφόνο του σταθμάρχη χωροφυλακής Δημοσθένους».

³⁸³ Στο βιβλίο «Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1994», σελ. 186: Στις 18 Μαρτίου 1943, στα υψώματα της Αγίας Κυριακής και της Ιεροπηγής τα τμήματα του ΕΛΑΣ δίνουν σκληρές μάχες. Ο εχθρός, που έρχεται από την Αλβανία για να ενισχύσει του Ιταλούς μετά τη μάχη στο Φαρδύκαμπο, είχε σοβαρές απώλειες. Η προέλασή του αναχαιτίζεται. Αυτή τη στιγμή, όταν ο εχθρός εκστρατεύοντας από Κοζάνη και Αλβανία φρόντιζε να εγκλωβίσει τα τμήματα του ΕΛΑΣ και να τα συντρίψει, διάλεξαν για να πραγματοποιήσουν τα μαύρα σχέδιά τους και οι αξιωματικοί Κιουρτσιδάκης, Μανταρόπουλος, Καρράς, Εφραιμίδης, Σπυρόπουλος κλπ. Οι προδότες αυτοί, όπως και οι συνάδελφοί τους στο Μπουγάζι, εγκαταλείπουν το μέτωπο, παρασέρνοντας και μέρος των ανταρτών, και κατευθύνονται προς Μελάνθιο, Λάγγα και Κυψέλη. Κατά την αποχώρησή τους συγκρούστηκαν με την ομάδα των 18 Κορομηλιωτών που πήγαιναν να καταταχτούν στα τμήματα του ΕΛΑΣ. Κατά τη σύγκρουση σκοτώθηκαν τα τρία αδέρφια Σταύρος, Γιάννης και Κώστας Θεοφανίδης. Ταυτόχρονα, εγκαταλείπουν τον τομέα της Αμμουδάρας, που ήταν βασικός, και ο ανθυπασπιστής χωροφυλακής Αγγελόπουλος - που ήταν κι αυτός μνημένος στα σχέδια του Κιουρτσιδάκη ενώ την ίδια ώρα διαλύει το τμήμα του και φεύγει για το χωριό του Εφταχώρι ο Γιαννούλης, επηρεασμένος από την κατάσταση. Οι προδότες αρχίζουν να στρατολογούν και να δημιουργούν «εθνικά», όπως τα ονόμαζαν, τμήματα από αντιδραστικά στοιχεία.

³⁸⁴ Στο βιβλίο «Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1994», σελ. 186: Στις 3 Φλεβάρη 1944 ο λόχος του Ηρακλή Παπαδόπουλου (Νικηφόρου) συνόδευσε στελέχη της οργάνωσης του ΕΑΜ της Δυτικής Μακεδονίας, για να παραβρεθούν σε μια σύσκεψη των νομαρχιακών οργανώσεων Καστοριάς, Πτολεμαΐδας και Κοζάνης στο χωριό Λιβερά Κοζάνης. Το χωριό Λιβερά είναι χτισμένο σε μια λεκάνη και γύρω γύρω εκτείνονται βουνά. Ήταν καλά οργανωμένο στο ΕΑΜ, γι' αυτό προτιμήθηκε για την ασφάλεια των στελεχών. Όλα όμως τα γύρω χωριά ήταν οργανωμένα και οπλισμένα από την ΠΑΟ. Ο λόχος του Νικηφόρου και τα στελέχη της Δυτικής Μακεδονίας νύχτα έφτασαν στα Λιβερά και τακτοποιήθηκαν σε σπίτια που ήταν ασφαλή. Η οργάνωση των πασιζήδων είχε πληροφορίες για τη σύσκεψη και τις έδωσε στους Γερμανούς. Έτσι πρωινές ώρες οι Γερμανοί κύκλωσαν το χωριό, τους δε σκοπούς του λόχου τούς έπιασαν στον ύπνο. Ο λόχος του Νικηφόρου για να αποφύγει την αιχμαλωσία έσπασε τον κλοιό, αλλά στην ηρωική

(Κοζάνης) και Γερμανών. Βέβαια η αντιαμική πλευρά θεωρούσε πως οι κατηγορίες του ΕΑΜ/ΚΚΕ για συνεργασία με τους κατακτητές βάρυνε κάθε άλλη αντιστασιακή οργάνωση εκτός ΕΑΜ.

του έξοδο άφησε πίσω του 6 νεκρούς και γύρω στους 15 τραυματίες. Μεταξύ των νεκρών ήταν και ο ξάδελφός μου Γιάννης Στάμος, αρχινοσοκόμος του 53ου Συντάγματος και μεταξύ των τραυματιών και ο λοχαγός Νικηφόρος. Οι Γερμανοί συνέλαβαν και εκτέλεσαν από τα στελέχη τούς παρακάτω: Χρήστο Κάλφα (Ανδρέα), Μήτσο Κωνσταντινίδη (Σάββα), Κοσμά Σαββίδη (Λεβεντάκο), Μιχάλη Θεοδωρίδη (Μίχα), Θεόδωρο Μαργιόλη (Λευτέρη), Στέφανο Σαρκή, Βασίλη Παπαδόπουλο και Θανάση Παγκαρλιώτη. Συνέλαβαν επίσης και εκτέλεσαν κατοίκους του χωριού μαζί με τον ιερέα. Σύνολο νεκρών 53 άτομα»

20. Δεινά

Τα δεινά που υπέστη ο Νομός Καστοριάς την περίοδο της κατοχής, αφορούσαν:

1. **Εμπαιγμοί.** Εξαπάτησαν³⁸⁵ (Ιταλοί & Βούλγαροι) το νομάρχη Μέξα να πληρώσει στους υποδηματοποιούς τα παπούτσια των φτωχών δήθεν παιδιών των χωριών και διαπιστώθηκε κατόπιν ότι ήταν τα άρβυλα των κομιτατζήδων.
2. **Αυθαιρεσίες και υποχείρια** των προσωπικών επιθυμιών σημαινόντων προσώπων των κατακτητών και ιδιαίτερα Ιταλών και Βουλγάρων. Πρόσωπα των Ιταλών: Φεράρα, Μπενέλλι, Ντελ Ζουντιτσε, Βενιέρι, Μαριέτι, Παρίζι, Ντί Πρίμα, Σλαβατόρε Σπατάρομ Αλταντόννα, Γκραντενίκο, Ραβάλλι, Τζοβάνι. Πρόσωπα των Βουλγάρων: Μαρίνωφ, Ζίλκωφ, Ιβάνωφ, Τσάνεφ, Μπλαντένωφ, Νόϊτσε, Μίτκωφ, Κάλτσε. Ράισελ, Χίλντενμπραντ, Γκρίζε. Έτσι από τον Ι. Παπακυριακόπουλο ο Φρούραρχος³⁸⁶ Συνταγματάρχης κι αργότερα υποστράτηγος Ντελ Ζούντιτσε χαρακτηρίζεται μέθυσος και άβουλος αριστοκράτης που συνοδεύονταν από τον Ραβάλλι ή τον υπομοίραρχο Τζόνα. Όφειλε τους βαθμούς του στο κόμμα. Είχε διαπράξει αξιόποινες πράξεις που ως ανακριτής κάλυψε ο Τζόνα. Ενώ ο φρούραρχος³⁸⁷ Συνταγματάρχης Βενιέρι χαρακτηρίζεται από τον Ι. Παπακυριακόπουλο σαν ένας έκλυτος γέροντας που είχε αρκετές Βουλγάρες ερωμένες στην Καστοριά. Χαρτιά και γλέντι ήταν η ζωή του. Τον χαρακτηρίζει ακόμη γελοίο, αναποφάσιστο και δειλό. Ο Αρχικαραμπινιέρος³⁸⁸ ο Τζόνας, εχθρός του Ραβάλλι και δυσανεστημένος διότι οι Βούλγαροι εισχώρησαν στη δικαιοδοσία του. Χαρακτηρίζεται ακόμη ύπουλος και πανούργος, από τον Ι. Παπακυριακόπουλο. Στον υπολοχαγό Μαριέτι³⁸⁹ ανατέθηκε, σύμφωνα με τον Ι. Παπακυριακόπουλο, από τον φρούραρχο Ντελ Ζούντιτσε ο ρόλος του ελληνόφιλου, ενώ στο Ραβάλλι ο ρόλος του βουλγαρόφιλου. Για τον Μαριέτι ο Νομάρχης Παπαδάκης αναφέρει «θαυμάσιο παιδί, που καταφέρονταν κατά του τρόπου των Ιταλών». Σύμφωνα όμως με το Ραβάλλι έριξε όπλο στο σπίτι του Αγγελόπουλου για να τον συλλάβει. Ο λοχίας Τζοβάνι, τραυλός, το φόβητρο της Καστοριάς
3. **Φορολογία εισοδημάτων.** Είχε δοθεί διαταγή από τους κατακτητές προς τους προέδρους κοινοτήτων για καθορισμό παράδοσης μέρους της παραγωγής (σιτάρι, σικάλη, καλαμπόκι), αλλά και ζώων (βόδια, αγελάδες, μοσχάρια, πρόβατα, γίδια, κόττες, αυγά) ακόμη και γάλακτος. Συνήθως η χωροφυλακή ήταν εντεταλμένη για τη συγκέντρωσή της.
4. **Επίταξη τροφίμων- Διόγκωση του πληθωρισμού.** Από κατακτητές ή αργότερα από αντιστασιακές ομάδες και αύξηση των τιμών των προϊόντων. Οι κατακτητές επιτάξανε τρόφιμα και ζώντα ζώα για τις ανάγκες τροφοδοσίας των στρατευμάτων τους. Άλλοτε γινόταν βέβαια για εμπόριο και ιδιαίτερα για τη διοχέτευση στη μαύρη αγορά αρκετών που επιδίωκαν τον πλουτισμό τους και κυρίως των συνεργατών τους, αφού κι έτσι αντάλλασσαν τις υπηρεσίες τους. Από το χειμώνα του 1942 και μετέπειτα με την εμφάνιση των αντιστασιακών ομάδων συχνά οι κάτοικοι ήταν υποχρεωμένοι να προσφέρουν τρόφιμα για τη συντήρησή τους, ακόμη και φιλοξενία. Το 1942 οι Ιταλοί³⁹⁰ δέσμευσαν 320.000 οκάδες φασόλια από τα οποία μόνο 2.000 έφαγαν οι Έλληνες. Τις αποθήκες του ΚΕΠΕΣ τις άδειασαν και με προσωπική αγγαρεία των κατοίκων κάτω από το βούρδουλα του υπολοχαγού Onorato μετέφεραν τα αγαθά στις ιταλικές αποθήκες. Πήραν κι όλη την ποσότητα λαδιού της Αγροτικής Τράπεζας κι έκτοτε ό,τι τρόφιμα

³⁸⁵ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 54

³⁸⁶ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 15

³⁸⁷ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 15

³⁸⁸ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 15

³⁸⁹ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 17

³⁹⁰ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 47

υπήρχαν διατίθονταν για τον ιταλικό στρατό και τους κομιτατζήδες, για τον επισιτισμό των οποίων ο Ραβάλλι είχε συγκροτήσει ειδική επιτροπή από Βούλγαρους. Η Αποστόλου Βερόνικα στη Διπλωματική της αναφέρει: «Γενικά³⁹¹, οι καταστροφές που υπέστη η πόλη της Καστοριάς κατά την περίοδο της κατοχής (1941-1944) ήταν ανυπολόγιστες και σε υλικό επίπεδο και αυτό οφειλόταν κυρίως στις επιτάξεις όλων των τροφίμων και πρώτων υλών από τα γερμανικά και ιταλικά στρατεύματα κατοχής. Το γεγονός αυτό εκτίναξε στα ύψη τις τιμές των προϊόντων στο εσωτερικό της χώρας, με αποτέλεσμα την εκρηκτική άνοδο του πληθωρισμού. Τον Ιούλιο³⁹² του 1944 οι Βούλγαροι στην περιφέρεια Καστοριάς και Βοΐου άρπαξαν 12 χιλιάδες μεγάλα ζώα και 30 χιλιάδες αιγοπρόβατα. Οι Ιταλοί έπαιρναν από κάθε χωριό ως φορολογία 25 δαμάλια, 150 πρόβατα και 250 οκάδες μαλλί. Παραπονιούνταν μάλιστα ότι τους εκμεταλλεύονταν οι Βούλγαροι. Ο λοχαγός Antonelli γύριζε στα χωριά και μάζευε αβγά, κότες και το λάδι των κατοίκων. Αν αρνούσαν να του τα δώσουν τους έπαιρνε τα πρόβατα. Οι Ιταλοί έπαιρναν ως φορολογία το 25% των ζώων, ενώ οι Βούλγαροι όποιο ζώο τους άρεσε. Οι λεηλασίες και οι ληστείες συνέβαλαν πολύ στην επίταση του λιμού, στην περιφέρεια Καστοριάς. Ακόμη και τα τρόφιμα που αποστέλλονταν από την Επιτροπή επισιτισμού στην Αθήνα, οι κομιτατζήδες με απειλές τα αφαιρούσαν. Και επιδίδονταν στο προνομοιακό μαυρεμπόριο. Ένα είδος αμοιβής για τη συμμετοχή στο κομιτάτο. Οι Έλληνες έσπερναν, οι κομιτατζήδες θέριζαν. Οι κομιτατζήδες κατέστρεψαν και τους μύλους στα χωριά για να επιτείνουν την πείνα. Στις παραστάσεις των κατοίκων αποφασίστηκε επί 10.000 καστοριάνων πολιτών να δοθούν 3.000 ψευτομερίδες ψωμιού». Άλλωστε, «Οι Ιταλοί³⁹³ δεν επιτρέπουν στο Διεθνή Ερυθρό Σταυρό, την άνοιξη του 1943, να μοιράσει τρόφιμα στους λιμοκτονούντες κατοίκους της Καστοριάς ούτε και να επισκεφθεί τους φυλακισμένους».

5. **Ξέσπασμα λιμού 1941-1942.** Η έλλειψη³⁹⁴, των πρώτων υλών, των τροφίμων και γενικά των ειδών πρώτης ανάγκης, είχε ως αποτέλεσμα το ξέσπασμα του λιμού κατά την περίοδο 1941- 1942. Όπως βεβαίωσε ο γιατρός Αναγνωστόπουλος³⁹⁵, η νεολαία της Δυτικής Μακεδονίας είναι καταδικασμένη σε θάνατο από τη φυματίωση. Έχει κοκκινίσει το χρώμα από τις αιμοπτύσεις. «Η Καστοριά, είπε, πρέπει να μετβληθεί σε ένα απέραντο Σανατόριο για να γιάνει τα αγιάτρευτα που ετσάκισαν νιάτα».
6. **Ανάδυση μαύρης αγοράς.** Καραβάνια ανθρώπων και ζώων κινούνταν για ανεύρεση των αναγκαίων από Ήπειρο για αλάτι, λάδι, Αλβανία, συνήθως με ανταλλακτικό εμπόριο. Στο δρόμο πιθανόν ληστές ή αποσπάσματα που έπαιρναν μέρος των αντικειμένων. Οι Βουλγαρόφρονες κυρίως κινούνταν προς την αγορά του Μοναστηρίου. Βέβαια για όλα αυτά απαιτούνταν άδεια και η διάθεσή προϋπόθετε την παροχή είτε σε χρήμα είτε σε συνεργασία.
7. **Ανταλλακτικό εμπόριο** Καθώς η αξία του χρήματος είχε κατατροπωθεί από τον πληθωρισμό το ανταλλακτικό εμπόριο γνώρισε άνθιση.
8. **Ξεπούλημα κινητών κι ακίνητων περιουσιών.** Πούλησαν³⁹⁶ οι Καστοριανοί ό,τι πολύτιμο είχαν και βγήκαν στα χωριά για ψωμί. Τρέφονταν οι Έλληνες με βελανίδια και ωμά χόρτα ακόμη κι από τα πεζοδρόμια.
9. **Ληστρικές επιδρομές κι αρπαγές.** Είτε αρχικά οι Ιταλοί και τα τάγματα ερεύνης είτε αργότερα οι ένοπλοι κομιτατζήδες πολλές φορές επιδόθηκαν σε πλιατσικολόγηση.

³⁹¹ Αποστόλου Βερόνικας-Στυλιανής, Όψεις του κοινωνικού βίου στην πόλη της Καστοριάς την περίοδο της Κατοχής 1941-1944, Διπλωματική εργασία, σελ. 3

³⁹² Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 46

³⁹³ Δημητρίου Ι. Μαγκριώτη, Θυσία της Ελλάδος και εγκλήματα κατοχής 1941-1944, Αθήνα 1946, σελ. 213

³⁹⁴ Αποστόλου Βερόνικας-Στυλιανής, Όψεις του κοινωνικού βίου στην πόλη της Καστοριάς την περίοδο της Κατοχής 1941-1944, Διπλωματική εργασία, σελ. 3

³⁹⁵ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 46

³⁹⁶ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 47

10. **Άγχος κι ανασφάλεια.** Η όλη κατάσταση μόνο άγχος κι ανασφάλεια μπορούσε να προκαλεί.
11. **Έλλειψη αρχών κι αστυνόμευσης.** Οι Δημόσιες υπηρεσίες αρχικά διαλύθηκαν. Όταν και με ενέργειες του Μητροπολίτη Νικηφόρου επαναλειτούργησαν το έργο τους βρισκόταν πάντα κάτω από τη σκιά των κατακτητών και των επιθυμιών του. Αλλά και η χωροφυλακή αδυνατούσε και κυρίως το τελευταίο έτος της ιταλικής κατοχής να ανταποκριθεί, γιατί είχε ξεκινήσει η αντίσταση. Αρχικά ο ΕΛΑΣ στράφηκε κατά των σταθμών χωροφυλακής, θεωρούσε τους χωροφύλακες συνεργάτες των κατακτητών λόγω είσπραξης και της δεκάτης, επεδίωκε να εξασφαλίσει τον οπλισμό τους αλλά και να κάνει αισθητή τη δική του εξουσία στην περιοχή. Οι Ιταλοί και προκειμένου ο οπλισμός να μην περιέλθει στα χέρια των ανταρτών, διέταξαν αρχικά τη σύλληψή τους και λίγο αργότερα τη συγκέντρωση όλων των σταθμών χωροφυλακής σε Καστοριά και Άργος Ορεστικό. Πολλοί χωροφύλακες φοβούμενοι τις εξελίξεις που θα ακολουθούσαν από την αδυναμία τους να συλλάβουν τους αντάρτες αλλά και ως προσωπική επιλογή ίσως, αυτομόλησαν στον ΕΛΑΣ. Και αρκετοί αξιωματικοί του στρατού επίσης βρέθηκαν στον ΕΛΑΣ, ορισμένοι από τους οποίους κατηγορήθηκαν για υπονόμευση του ΕΛΑΣ. Επίσης ο ΕΛΑΣ όταν «ελευθέρωσε» το Άργος Ορεστικό, στις 12 Μαρτίου 1943, έκαψε τα αρχεία της κοινότητας. Το ίδιο βέβαια συνέβη και στο Νεστόριο.
12. **Εκβιασμοί και κλίμα τρομοκρατίας.** Ο Θανάσης Ζιώγας στο βιβλίο του αναφέρει, «Οι συλλήψεις³⁹⁷, οι φυλακίσεις, τα βασανιστήρια και οι εκτελέσεις, οι αλληλοκαταδόσεις δημιουργούσαν κλίμα φοβίας, καχυποψίας και εχθρότητας, διευκόλυναν το έργο του κατακτητή στην αντιπαράθεση των κατοίκων του ίδιου χωριού»
13. **Ρευστότητα εθνικής συνείδησης.** Από τον Οκτώβριο του 1941 που άρχισε η πείνα ο Κ. Αντωνίου γράφει: «Η πείνα³⁹⁸ ώθησεν ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού να υπογράψει δηλώσεις, ότι επιθυμεί τη βουλγαρική κυριαρχία, εις την περιφέρειαν Καστοριάς και πολλούς να εγγραφώσιν εις την βουλγαρικήν Λέσχην Θεσσαλονίκης, η οποία τους εφωδίαζεν με βουλγαρικάς ταυτότητας, επί των οποίων το ονοματεπώνυμο εξεβουλγαριζέτο. Δια του τρόπου αυτού ηδύναντο να κυκλοφορούν ελευθέρως επί των βουλγαροκρατούμενων περιοχών Ελλάδος και Σερβίας». Ανάμεσα σε αυτούς που προμηθεύτηκαν τότε βουλγαρικές ταυτότητες ήταν (σύμφωνα με την ίδια πηγή) ακόμη και «εκ Μικράς Ασίας πρόσφυγας». Κι ο Παπακυριακόπουλος στο βιβλίο του γράφει πως «Κι ενώ η πείνα³⁹⁹ κι ο λιμός θέριζαν τους κατοίκους, κατέφθανε ο Κάλτσεφ από το Μοναστήρι με το καλαμπόκι και τους βουλγαρικές ταυτότητες για όσους επιθυμούσαν να αλλαξοπιστήσουν. Από τις 14.000 βουλγαρικές ταυτότητες που κατόρθωσαν να διανείμουν στη Μακεδονία, οι 1.800 ταυτότητες αναλογούν στην Καστοριά, όσοι δηλαδή οι ένοπλοι κομιτατζήδες και μερικά ακόμη ρευστά στοιχεία, τα οποία έγκαιρα παρέδωσαν στις ελληνικές αρχές.
14. **Βιασμοί.** Οι μάρτυρες⁴⁰⁰ Μπακάλης και Προυκάκης κατέθεσαν ότι με την πείνα, δηλαδή με δόλωμα το ψωμί πέτυχαν ασέλγειες ο Ρασβάλλι και οι άλλοι Ιταλοί.
15. **Εκτοπίσεις κι εξορίες.** Αρκετοί αξιωματικοί του αλβανικού μετώπου εξορίζονται στην Ιταλία, όπως οι λοχαγός Παπατέρπος, λοχαγός Γεροδάκης, έφεδρος υπολοχαγός Κρανιάς, ιερέας Παπαδαμιανός Καρασκότης, ο 80χρονος γέροντας Τσίρλης Ηλίας ο οποίος αφού στάλθηκε από την Ιταλία στη Γερμανία, δολοφονήθηκε. Ο αγροφύλακας Γιαννακάκης εκτοπίζεται στα Γιαννιτσά όπου και εκτελείται από τους Γερμανούς.

³⁹⁷ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 116, 117

³⁹⁸ Ραϋμόνδου Αλβανού, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, σελ. 217

³⁹⁹ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 47

⁴⁰⁰ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 45

16. **Συλλήψεις.** Ο Θανάσης Ζιώγας στο βιβλίο του αναφέρει, «Έστελναν⁴⁰¹ τους γονείς στις φυλακές και στα στρατόπεδα για να αναγκάσουν τα παιδιά τους, τ' αδέρφια τους να οπλιστούν»
17. **Βασανιστήρια.** Ο Παπακυριακόπουλος στο βιβλίο του αναφέρει πως «Ο πρόεδρος⁴⁰² κοινότητας Αμανατίδης δέρνονταν επί μία βδομάδα συνεχώς και έμεινε κλινήρης 40 ημέρες... Ιερέα⁴⁰³ καρκινοπαθούς, τα Τάγματα Ερεύνης, του ξερίζωσαν όλα τα γένια και τα φρύδια». Κι ο Λυκούργος Συνόπουλος στο βιβλίο του αναφέρει πως «Το ξυλοκόπημα⁴⁰⁴ του ελληνικού λαού από το τάγμα ερεύνης προκαλούσε τέτοια αγανάκτηση μα και αρκετή διχόνοια, διότι σε χωριά που οι κομιτατζήδες θεωρούσαν δικά τους και δεν πήγε το τάγμα ερεύνης, ήταν εκτεθειμένα και η βουλγαρική προπαγάνδα τους έλεγε ότι έπρεπε να οπλιστούν, διότι οι Έλληνες θα τους εκδικούνταν. Αυτό όμως ήταν δικό τους τέχνασμα»
18. **Φυλακίσεις.** Ο Λυκούργος Συνόπουλος στο βιβλίο του αναφέρει, «Στην Καστοριά⁴⁰⁵ το πόσοι ήταν οι κρατούμενοι στις τέσσερις φυλακές δεν ήταν εξακριβωμένο. Ο μέσος όρος ήταν μεταξύ τετρακόσιοι και πεντακόσιοι άνδρες και γυναίκες από την Καστοριά και την περιφέρεια». Κι ο Παπακυριακόπουλος επίσης στο βιβλίο του αναφέρει «Οι φυλακές⁴⁰⁶ ήταν υπερπλήρεις αφού εκατοντάδες στάλθηκαν σ' αυτές ύστερα από τις εξορμήσεις των ταγμάτων ασφαλείας. Και οι φυλακισμένοι κυριολεκτικά στοιβαγμένοι. Στις φυλακές δέρνονταν απάνθρωπα οι κρατούμενοι. Το γραφείο του διευθυντή των φυλακών Καστοριάς και το υπόγειο της Καραμπινερίας ήταν κέντρα βασανιστηρίων. Γύμωναν τον κρατούμενο και τον τοποθετούσαν επάνω στο τραπέζι του γραφείου και τον έδερναν με φάλαγγα και με ξύλα, τα οποία έκοβαν από την απέναντι των φυλακών ακακία. Τα ξύλα αυτά έσπαζαν στα πόδια και τα κεφάλια των δερόμενων, τα δε κομμάτια που ξέφευγαν έσπαζαν τα τζάμια. Και τα τζάμια πλήγωναν τους δερόμενους. Και οι τοίχοι του γραφείου ήταν κόκκινοι από τα αίματα. Και μέχρι τον ουρανό οι οίμωγές των Ελλήνων»
19. **Δολοφονίες.** Ιδιαίτερα οι κατακτητές και οι συνεργάτες τους δεν δίστασαν να προβούν σε δολοφονίες χωρίς δίκη ή προσχηματικές δίκες προκειμένου να αποσπάσουν πληροφορίες, να τιμωρήσουν ή να εκφοβίσουν. Μέχρι κάποιου σημείου και οι αντιστασιακές ομάδες χρησιμοποίησαν το μέτρο αυτό είτε για να τιμωρήσουν συνεργάτες των κατακτητών είτε για να εκβιάσουν σε προσχώρηση είτε ως ξεκαθάρισμα λογαριασμών. Έτσι από τον Κολάρα, σκοτώθηκαν οι Καλιμάνης Ζήσης, Καλλίνικος Χαρίλαος, Σιαπέρας, Τσώτσος, Δημητριάδου Σοφία, Παυλίδης, Πάτσιος, Αλεξόπουλος, ...⁴⁰⁷. Στο βιβλίο του ο Παπακυριακόπουλος γράφει, «15 Μαρτίου 1943, εκτελέστηκαν⁴⁰⁸ έξω από την πόλη της Καστοριάς και κοντά στα μνήματα οι: 1)Κυρίμης Κωνσταντίνος, δάσκαλος από την Τρίπολη 2)Καλλίνικος Χαρίλαος ψαράς από την Καστοριά, 3)Βάρνης Μάρκος μυλωνάς από το Άργος Ορεστικό 4)Πλούσιος Πολυχρόνης από το Άργος Ορεστικό 5)Αντωνιάδης Αλέξανδρος από Πολυπόταμο Φλώρινας, 6)Αποστολίδης Ηλίας δάσκαλος από το Άργος Ορεστικό... στις 20 Μαρτίου 1943, στα μνήματα⁴⁰⁹ της Καστοριάς εκτελούνται οι: 1)Αγγελόπουλος Ιωάννης δικηγόρος από τον Άγιο Γερμανό, 2)Τόσκος Δαμιανός, πρόεδρος της κοινότητας; Βυσσινιάς (απέτρεψε τον εξοπλισμό των καστοίκων της κοινότητας από τους κομιτατζήδες), 3)Ευφραιμίδης Ιωάννης, υπάλληλος Τ.Τ.Τ από τη

⁴⁰¹ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 116, 117

⁴⁰² Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 24

⁴⁰³ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 24

⁴⁰⁴ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 104

⁴⁰⁵ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 104

⁴⁰⁶ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 24

⁴⁰⁷ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 82

⁴⁰⁸ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 51

⁴⁰⁹ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 51

Θεσσαλονίκη... στις 21 Μαρτίου 1943, έξω από την πόλη⁴¹⁰ της Καστοριάς και κοντά στο μνήματα εκτελούνται οι: 1) Παπαχρήστου Χρήστος ιερέας από τους Λαχανόκηπους, 2) Γερούκης Ευθύμιος από την Ποριά, 3) Κωνσταντρινίδης Κωνσταντίνος από την Ομορφοπκκλησιά, 4) Τσαγγαλίδης Ευστάθιος, 5) Τσαγγαλίδης Αναστάσιος, 6) Σαμαπνίδης Απόστολος, Λευκόπουλος Ευστάθιος όλοι από την Κορομηλιά, 7) Νταϊλάκης Εμμανουήλ από τη Λεύκη 8) Χαμτζιτζίδης Βασίλειος δάσκαλος, 9) Οικονομίδης Τρύφων από το Άργος Ορεστικό. Ο Λυκούργος Συνόπουλος στο βιβλίο του αναφέρει πως στις «25 Μαρτίου⁴¹¹ (1944) η σφαγή από το ΣΝΟΦ στα παραμεθόρια χωριά»

20. **Δωσιλογισμός.** Δωσίλογοι υπήρξαν πολλοί από τους Σλαβόφωνους, αλλά και άτομα υπεράνω υποψίας ή και άτομα με σημαντικές θέσεις. Άτομα που προσπαθούσαν να καρπωθούν οικονομικά οφέλη, προνόμια και θέσεις ισχύος ή που πίστευαν σε μια αυτόνομη Μακεδονία ή σε προσάρτηση στη Βουλγαρία ή τη Ρουμανία. Σε Έκθεση⁴¹² προς τον Γενικό Γραμματέα του Υπουργείου Εσωτερικών, η κοινωνία της Καστοριάς παρουσιάζεται διχασμένη οι μεν να εποφθαλμιούν τους δε και μερικοί που επιθυμούν να είναι αρεστοί στους κατακτητές με αντάλλαγμα μικροάδεια για συναλλαγές με Αλβανία. Οι Πρόσφυγες της υπαίθρου περιέρχονται σε δεινή θέση καθώς καθίστανται θύματα καταδόσεων Βουλγαρόφρονων κι έτσι επέρχεται χάσμα μεταξύ γηγενών και προσφύγων. Στη Διδακτορική του Διατριβή, ο Ραϋμόνδος Αλβανός αναφέρει πως και «στελέχη⁴¹³ του Κομιτάτου φαίνεται ότι ήταν σε συνεννόηση με τις ελληνικές αρχές από τις οποίες όχι σπάνια δωροδοκούνταν. Για παράδειγμα ο Αντωνίου αναφέρει ότι «χρησιμοποιούσε ως πληροφοριοδότη» τον γραμματέα του Κομιτάτου, Παντελή Γαμβρόλα από τη Λιθιά, ο οποίος του έδωσε πολλές πληροφορίες για τις δραστηριότητες του Κομιτάτου, ενώ σύμφωνα με τη μαρτυρία του καστοριανού Ιωάννη Παπαμαντζάρη ο νομάρχης Καστοριάς Μέξας είχε δωροδοκήσει το στέλεχος του Κομιτάτου, Παντελή Μακρή με 8 εκατομμύρια δραχμές για να αποσοβήσει την εκτέλεση 10 Ελλήνων από τους Ιταλούς στο Άργος Ορεστικό... Περιστατικά⁴¹⁴ προσχωρήσεων των κομιτατζήδων στον ΕΛΑΣ έπεισαν τους Ιταλούς ότι δεν θα μπορούσαν να στηρίζονται ούτε και στους κομιτατζήδες.
21. **Εμφύλιες συγκρούσεις.** Η ποικιλότητα του πληθυσμού, όπως αναπτύσσεται στην εισαγωγή, διευκόλυνε την όξυνση των αντιθέσεων. Γίνεται ιδιαίτερα αναφορά σε άλλο σημείο της εργασίας.
22. **Πυρόπληκτοι και κατεστραμμένοι οικισμοί.** Αντίποινα υπάρχουν από κατακτητές αλλά και από τις αντιστασιακές ομάδες προς τους ταλαίπωρους κατοίκους. Συνεργασία, υπόθαλψη ανταρτών σήμαινε σωρεία δεινών. Μετά την «απελευθέρωση» του Άργους Ορεστικού από τους αντάρτες (Μάρτιος 1943), οι Ιταλοί με τους κομιτατζήδες πυρπόλησαν σπίτια και προχώρησαν σε πολλές βιαιότητες εναντίων των Ελληνοφρονούντων κατοίκων. Λίγες μέρες νωρίτερα η ιταλική αεροπορία είχε βομβαρδίσει το Άργος Ορεστικό, τη Μεσοποταμία και μερικά ακόμη χωριά, ως αντίποινα. Ένα μήνα αργότερα αντίποινα των Ιταλών με τους κομιτατζήδες εκδηλώθηκαν με την πυρπόληση οικιών Ελληνοφρονούντων της Αγίας Άνας, του Νεστορίου & της Πενταβρύσου. Λίγο αργότερα οι αντάρτες πυρπόλησαν σπίτια σλαβοφώνων στη Πεντάβρυσσο και επιτέθηκαν στο χωριό Λακκώματα. Κάνοντας ένα πολύ γενικό απολογισμό ο Θανάσης Ζιώγας στο βιβλίο του γράφει πως «Ολοκληρωτική⁴¹⁵ πυρπόληση σπιτιών 2.110, μερικώς

⁴¹⁰ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 51

⁴¹¹ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 151

⁴¹² Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 152

⁴¹³ Έκθεσις προς τον Γ.Γ. Υπουργείου Εσωτερικών, 28 Μαΐου 1943

⁴¹⁴ Ραϋμόνδου Αλβανού, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, σελ.263

⁴¹⁵ Ραϋμόνδου Αλβανού, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, σελ.263

⁴¹⁵ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 111

πυρποληθέντα 598, βοηθητικά οικήματα 2.151, καταστήματα 74, εκκλησίες 17, σχολεία 32, αρπαγή μεγάλων ζώων 4.688, αρπαγή μικρών ζώων 19.825, εκτέλεση πολιτών 408, εκτέλεση ιερέων 3, όμηροι 59»

23. **Χρέος για αγώνα.** Ήδη από το 1942 ο Συνάνογλου, από το Άργος Ορεστικό, πρώτος ξεκίνησε την αντίσταση. Το πλήρωσε όμως με τη ζωή. Ιδιαίτερα από τις αρχές του 1943 όταν το αντάρτικο άρχισε να φουντώνει, απόρροια ίσως της διαφαινόμενης ήττας και του Άξονα που επέτεινε και η συνθηκολόγηση της Ιταλίας, οι άνθρωποι του Νομού «εξαναγκάστηκαν» σε αντίσταση. Έσπευσαν άλλοι να οργανωθούν στην ΠΑΟ, άλλοι στον ένοπλο ΕΛΑΣ κι άλλοι στις εφεδρείες του ΕΛΑΣ. Η ένταξη σε οποιαδήποτε ομάδα σήμαινε αντίποινα, ηθικά ή και σωματικά. Η μη ένταξη στην ΠΑΟ συνεπάγονταν κομμουνιστικές πεποιθήσεις. Η ένταξη στο ΕΛΑΣ σήμαινε «προδοσία». Γενικά η μη ένταξη σε αντιστασιακή ομάδα σήμαινε «προδοσία». Και οι αντιστασιακές ομάδες κατά καιρούς επιδίδονταν σε προδοσία μελών της άλλης αντιστασιακής ομάδας ή και εκτελέσεις για παραδειγματισμό. Η έκθεση όμως σε οποιαδήποτε αντιστασιακή ομάδα συνεπάγονταν ούτως ή άλλως αντίποινα όμως από τους κατακτητές.
24. **Λειψανδρία.** Από τα δεινά κι η μείωση του ανδρικού πληθυσμού καθώς ένα ποσοστό έχασε τη ζωή του στην αντιμετώπιση της επίθεσης των Ιταλών και Γερμανών, ένα άλλο ποσοστό από τις δυνάμεις κατοχής ή αντίστασης, κατά την κατοχή κι ένα άλλο αναγκάστηκε να μετοικήσει είτε για καλύτερη μοίρα είτε γιατί συνεργάστηκε και προκειμένου να αποφύγει τη λογοδοσία. Γενικότερα βέβαια ο Νομός θα παρουσιάσει και μείωση του συνολικού πληθυσμού όχι μόνο λόγω της λειψανδρίας, αλλά και λόγω της δραματικής μείωσης των γάμων, του φόβου γεννήσεων, του υποσιτισμού, των γενικότερων κακουχιών, των ασθενειών κι επιδημιών, της στράτευσης κι από νεαρή ηλικία για τις ανάγκες της αντίστασης.

21. Συνοπτική ιστορία Νομού Καστοριάς την περίοδο της κατοχής από το Νομάρχη κ. Μαρή

«Καστοριά⁴¹⁶ 4 Ιουλίου 1945

Άκρως Εμπιστευτικόν

Προς
Τον κ. Γενικό Διοικητήν Δυτικής Μακεδονίας
Κοζάνην

Εν συνεχεία προς την υπ. αριθ. Ε.Π 56. έ.έ εμπιστευτικήν ημών αναφοράν, λαμβάνομεν την τιμήν ν' αναφέρωμεν τα κάτωθι, σχετικώς με την κατάστασιν του Νομού Καστοριάς από του χρόνου της υπό εχθρικών στρατευμάτων καταλήψεως τούτου, μέχρι της ημέρας της προωθήσεως του Εθνικού μας Στρατού.

Γερμανική Κατοχή (Απρίλιος 1941 – Ιούνιος 1941)

Η κατάληψη της επαρχίας Καστοριάς του Νομού Φλώρινας έγινε το πρώτο δεκαπενθήμερο του Απρίλη του 1941. Περιοχές της περιφέρειας Καστοριάς, κατοικούνταν και από Σλαβόφωνους κατοίκους. Κυρίως ανάμεσά τους υπήρχαν και ορισμένοι Βουλγαρόφρονες κάτοικοι και ιδιαίτερα στο βόρειο τμήμα, περιοχές Κορεστίων & Βασιλειάδας. Σε ορισμένα χωριά, τα γερμανικά στρατεύματα έγιναν δεκτά με αφίδες στολισμένες με γερμανικές και βουλγαρικές σημαίες, ακόμη και εικόνες του Χίτλερ και του Βόρι. Οι εκδηλώσεις αυτές αποδόθηκαν στη δράση της βουλγαρικής προπαγάνδας τα προηγούμενα έτη και τη ρευστότητα της συνείδησης των κατοίκων.

Μετά τη διακοπή, λόγω της κατάκτησης του Νομού από τους Γερμανούς, της λειτουργίας των δημοσίων υπηρεσιών αυτές από τις 10 Μαΐου 1941, αφού εγκαταστάθηκαν σε ολόκληρο το νομό, άρχισαν και πάλι τη λειτουργία τους προσπαθώντας να επιβάλλουν το κύρος και το σεβασμό της ελληνικής διοίκησης και παρά τις αντιδράσεις των Βουλγαρόφρονων κατοίκων της περιοχής.

Οι Βουλγαρόφρονες κάτοικοι του Νομού, μέρες αργότερα από τη γερμανική κατάκτηση έστειλαν Επιτροπή στο Μοναστήρι, όπου είχε έδρα βουλγαρικός στρατός και ζήτησαν την κατάληψη του Νομού Καστοριάς από αυτόν. Εκεί, από τις προξενικές και στρατιωτικές υπηρεσίες, πήραν οδηγίες ώστε όλοι οι Βουλγαρόφρονες κάτοικοι να εφοδιαστούν με «Λίτσνα Κάρτα», δελτία δηλαδή βουλγαρικής ταυτότητας. Να καταβάλλουν επίσης προσπάθειες, ώστε να έλθουν σε στενή επαφή και συνεργασία τόσο με τους Γερμανούς όσο και με τους Ιταλούς αργότερα και να επιδιώξουν να αναλάβουν υπηρεσίες από αυτούς. Πήραν επίσης την εντολή να κρατούν ψηλά το ηθικό των Βουλγαροφρόνων κατοίκων με συχνές διαδόσεις όπως, ότι σε κάποιο χρονικό διάστημα και το διάστημα αυτό ανανεώνονταν διαρκώς, πρόκειται να γίνει εισβολή και κατάληψη από του βουλγαρικό στρατό της περιφέρειας Καστοριάς. Φρόντιζαν επίσης σε ορισμένα χωριά τα λουλούδια και το πράσινο των αγίδων να ανανεώνονται συνεχώς.

Η ελληνική διοίκηση απείλησε ότι θα αναφερθεί στην ελληνική κυβέρνηση και τις κυβερνήσεις του Άξονα ώστε να καταργήσει τη φανερή αυτή ανθελληνική τάση, μερίδας του Σλαβόφρονου πληθυσμού. Έτσι κατάφερε να πετύχει σχετική διαταγή του γερμανικού φρουραρχείου.

Την περίοδο αυτή της γερμανικής κατοχής το ελληνικό στοιχείο δεν υπέφερε όσα συνέβησαν κατά την ιταλική κατοχή.

⁴¹⁶ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

Ιταλική κατοχή (Ιούνιος 1941 – Σεπτέμβριος 1943)

Αρχές Ιουνίου του 1941 τα γερμανικά στρατεύματα αποχώρησαν και την περιφέρεια Καστοριάς κατέλαβαν τα ιταλικά στρατεύματα. Στην πόλη της Καστοριάς, έδρα συντάγματος, εγκατέστησαν τη Στρατιωτική Διοίκηση με το Συνταγματάρχη Ντάντε Φερράρα. Σε άλλα σημεία της περιφέρειας (Άργος Ορεστικό, Νεστόριο, ...) εγκατέστησαν μικρότερες στρατιωτικές μονάδες και υπηρεσίες. Στην ολιγόχρονη διοίκηση του Φερράρα τίποτε το αξιοσημείωτο δεν συνέβη σε βάρος του ελληνικού πληθυσμού. Η ιταλική κυβέρνηση και κατόπιν συμφωνίας με τη γερμανική χαρακτήρισε το Νομό Καστοριάς, ως ζώνη *reservata*. Ο τρόπος διοίκησης του Νομού, επαφίονταν στην κρίση των Ιταλών.

Τον Αύγουστο του 1941 στρατιωτικός διοικητής του Νομού, τοποθετείται ο Συνταγματάρχης Ντελ Τζιούντισε Τζιοβάνι.

Το Σεπτέμβριο του 1941 με το Ν.Δ. 325 η επαρχία Καστοριάς, προάγεται σε Νομαρχία Καστοριάς.

Ο Συνταγματάρχης Ντελ Τζιούντισε, με ανθελληνικά αισθήματα, επιδίωκε να εκθέσει με κάθε τρόπο τις ελληνικές αρχές ώστε να πετύχει την εκδίωξη από το Νομό Καστοριάς με απώτερο σκοπό την εγκατάσταση ιταλικών αρχών. Υπέθαλπε και ενίσχυσε την κίνηση ορισμένων Ελλήνων της Καστοριάς για την προσάρτηση του Νομού Καστοριάς στην Αλβανία και επομένως στην Ιταλία. Στη θητεία του άρχισε ο φανατικότερος διωγμός του ελληνικού στοιχείου. Συνελήφθησαν ο Νομαρχών Βουλιέρης, ο Εισαγγελέας Χαρ. Λαμπρακόπουλος, ο Γυμνασιάρχης Κ. Πηχιών, Δήμαρχος Φιλ. Πηχιών, πολλοί Έλληνες αξιωματικοί, δημόσιοι υπάλληλοι και πλήθος πολιτών με διάφορα προσχήματα και ψεύτικες κατηγορίες. Επί εποχής του έδρασαν τα «Τάγματα Ερεύνης» όπλων τα οποία υπέβαλαν σε ποικίλα βασανιστήρια τον ελληνικό πληθυσμό και τα οποία ενίσχυσαν Βουλγαρόφορες κάτοικοι του Νομού. Επί εποχής του άρχισε την πλέον έντονη δράση της στο Νομό κι η βουλγαρική προπαγάνδα υπό τον Βούλγαρο καθηγητή πανεπιστημίου Ντόιτσεφ και τον υπολοχαγό Κάλτσεφ.

Το Σεπτέμβριο του 1942 το Συνταγματάρχης Ντελ Τζιούντισε που προήχθη σε Στρατηγό, διαδέχθηκε στην Καστοριά ο Συνταγματάρχης Άλτο Βενιέρ.

Από το Φεβρουάριο του 1943, όταν εμφανίστηκαν αντάρτικα κινήματα στο Νομό, αρχίζει μια νέα κατάσταση. Αρχίζει ο άτεγκτος διωγμός κι ο Γολγοθάς του ελληνικού στοιχείου. Οι Ιταλοί παίρνουν ιδιαίτερα σκληρά μέτρα σε βάρος του ελληνικού πληθυσμού και των υπηρεσιών. Καταργούν όλες τις Δημόσιες Αρχές στην ύπαιθρο. Συγκεντρώνουν τις εκτός της πόλης της Καστοριάς αστυνομικές δυνάμεις σε στρατόπεδο και τις εκδιώχνουν στη γερμανοκρατούμενη περιοχή.

Στις αρχές του Μάρτη του 1943 δημιουργείται το Βουλγαρικό Κομιτάτο με πολιτικές υπηρεσίες, στρατιωτικούς αρχηγούς και ένοπλα σώματα δύο χιλιάδων (2.000) περίπου ανδρών που εγκαθίστανται σε επίκαιρα σημεία του Νομού (Καστοριά, Άργος Ορεστικό, Μεσοποταμία, ...) και έχουν από τους Ιταλούς την ελευθερία δράσης σε βάρος του ελληνικού στοιχείου. Ιταλική διοίκηση και βουλγαρική προπαγάνδα υποδαυλίζουν το φανατισμό και το μίσος για κάθε ελληνικό.

Οι Ιταλοί συγκεντρώνουν όλες τις δυνάμεις τους και υπηρεσίες τριών χιλιάδων (3.000) ανδρών στην πόλη της Καστοριάς, από την οποία κάνουν εξορμήσεις, λεηλατούν, πυρπολούν και καταστρέφουν ελληνικά χωριά, συνεπικουρούμενοι από ένοπλα τμήματα του βουλγαρικού κομιτάτου, τους Κομιτατζήδες. Χωριά όπως η Αγία Κυριακή, η Οινόη, η Πεντάβρυσος, το Κωσταράζι και ο Γέρμας δοκιμάζουν την πρώτη καταστροφική μανία των Ιταλοκομιτατζήδων. Ακολουθούν η Ομορφοκκλησιά, το Νεστόριο που μετατρέπονται σε ερείπια.

Το Μάρτιο του 1943 και σε συνεργασία με το βουλγαρικό κομιτάτο, συλλαμβάνουν και κλείνουν στις φυλακές Καστοριάς περίπου διακόσιους (200) Έλληνες, κατοίκους της πόλης της Καστοριάς αλλά και των περιχώρων. Από αυτούς εκτελούν τους σαράντα οκτώ (48) σε

αντίποινα φόνων Ιταλών στρατιωτών. Σε όλη την υπόλοιπη διάρκεια της Κατοχής διατηρούν την πόλη της Καστοριάς σε αυστηρή απομόνωση και την καθιστούν ένα μεγάλο στρατόπεδο συγκέντρωσης.

Ιθύνων νους της ανθελληνικής δράσης, των διωγμών και εκτελέσεων, είναι ο Ιταλός Υπολοχαγός Τζιοβάνι Ραβάλλι, Διευθυντής του 2^{ου} Γραφείου του ιταλικού φρουραρχείου. Η βουλγαρική προπαγάνδα εκμεταλλευόμενη και το φόβο των Ιταλών κορυφώνει τη δράση της. Κατασυκοφαντεί το ελληνικό στοιχείο και πετυχαίνει συλλήψεις και εκτελέσεις του. Συνεργοί των, οι Κ. Κυριακόπουλος από την Αγία Άννα, Λουκάς Δαμιανίδης από την Κρανιώνα, Χρήστος και Κωνσταντίνος Νασκόπουλος από το Πετροπουλάκι, Νικόλαος και Κοσμάς Σιστοβάρης από το Τοιχίο, Παντελής Μακρής από τη Μεσοποταμία, Πασχάλης Καλλιμάνης από το Καλοχώρι, Βόρις και Ιωάννης Στογιάννης, Χρήστος Ρούκας από την Ιεροπηγή, πρόεδρος του βουλγαρικού κομιτάτου, κ.ά.

Η τραγική αυτή κατάσταση του Νομού θα συνεχιστεί για μήνες. Οι Ιταλοί, εξαιτίας της δράσης των ανταρτών, περιορίστηκαν αποκλειστικά και μόνο στην πόλη της Καστοριάς την οποία μετέτρεψαν σε πραγματικό φρούριο με χαρακώματα, πολυβολεία και πολλά φυλάκια περιμετρικά της. Ο υπόλοιπος Νομός βρισκόταν στην επιρροή των ανταρτών.

Η Επιτροπή του Βουλγαρικού Κομιτάτου, με έδρα την Καστοριά, παρείχε την προστασία της στα ιταλικά στρατεύματα από τις ανταρτικές κινήσεις κι έτσι μπορεί να αναπτύσσει τις δράσεις της και να επιβάλλει τις απαιτήσεις της. Με τις ένοπλες ομάδες της λεηλατεί, καίει χωριά, καταστρέφει περιουσίες, προβαίνει σε ατιμασίες κατά του ελληνικού πληθυσμού, τον χρησιμοποιεί σε αγγαρείες και γενικά λυμάνεται την ελληνική ύπαιθρο. Κατορθώνει επίσης να παραλάβει για την τροφοδοσία των ανδρών της όλη την ποσότητα σιτηρών από τις αποθήκες επισιτισμού, αφήνοντας μόνο το καλαμπόκι για την τροφοδοσία των κατοίκων της Καστοριάς. Χρειάστηκαν μεγάλες προσπάθειες από τη Νομαρχία Καστοριάς ώστε να καταφέρει να αποδεσμεύσει ποσότητες και να επαναλάβει την χορήγηση ψωμιού στους κατοίκους, ύστερα από δίμηνη διακοπή.

Η Επιτροπή του Κομιτάτου ζήτησε από τους Ιταλούς να αναγνωρισθούν ως Συμμαχικό Στρατιωτικό Τμήμα προσκολλημένο στους Ιταλούς, οι ένοπλοι άνδρες του. Ζήτησε επίσης να αναλάβουν την άσκηση αστυνομικών καθηκόντων και καθηκόντων επιβολής της τάξης στην Καστοριά και την ύπαιθρο. Ζήτησε την εκδίωξη των ελληνικών πολιτικών αρχών και την αντικατάστασή τους από τους ίδιους, μέχρι και το διορισμό δικού τους Δημάρχου Καστοριάς, δίπλα στον Έλληνα Δήμαρχο. Πέτυχε επίσης τον περιορισμό της ελληνικής χωροφυλακής στο Αστυνομικό Τμήμα Καστοριάς, χωρίς υπηρεσία για πολύ χρονικό διάστημα και την άσκηση από τους ίδιους των αστυνομικών καθηκόντων. Δεν κατάφερε να επιβάλλει την απαίτησή της να προσαρτηθεί ο Νομός Καστοριάς στη Βουλγαρία (ίσως γιατί οι Ιταλοί τον προόριζαν για τους ίδιους).

Γερμανική Κατοχή (Σεπτέμβριος 1943 – 3 Σεπτέμβριου 1944)

Μετά τη συνθηκολόγηση της Ιταλίας, η Κατοχή του Νομού Καστοριάς περιήλθε και πάλι στους Γερμανούς. Διακόσιοι (200) περίπου Γερμανοί στρατιώτες απόπλισαν, έπειτα από μικρή αντίσταση, τρεις χιλιάδες (3.000) Ιταλούς στρατιώτες οι οποίοι και παραδόθηκαν σ' αυτούς.

Όλος ο Νομός βρίσκονταν ουσιαστικά υπό την επίβλεψη των ανταρτών καθώς οι Γερμανοί επέβλεπαν μόνο την Καστοριά και το Άργος Ορεστικό και στη Μεσοποταμία πήρχε εγκατεστημένο τμήμα Κομιτατζήδων. Η Επιτροπή του βουλγαρικού Κομιτάτου συνέχισε την υπόστασή της, ο αριθμός όμως των ενόπλων ανδρών της, κομιτατζήδων, περιορίστηκε. Οι εναπομείναντες στο Κομιτάτο ένοπλοι άνδρες, διοικούνται από Γερμανό αξιωματικό και χρησιμοποιούνται σε επιχειρήσεις κατά των ανταρτών. Ένα μέρος από αυτούς οργανώθηκε σε «Γκρούπες». Αρκετοί από τους ένοπλους κομιτατζήδες που προσχώρησαν στον ΕΛΑΣ, μετά τον Απρίλιο του 1944, σχημάτισαν ιδιαίτερη ένοπλη

οργάνωση, τα ΣΝΟΦ, με αυτονομιστικές επιδιώξεις αρχικά υπό βουλγαρική κι αργότερα υπό σερβική κηδεμονία.

Τον Απρίλιο του 1944 οι Γερμανοί σε αντίποινα της αντάρτικης δράσης στο Νομό, συλλαμβάνουν, εκτελούν κι απαγχονίζουν πολλούς Έλληνες. Καταστρέφουν το χωριό Κλεισούρα και δολοφονούν περί τα 270 γυναικόπαιδα και γέροντες. Γενικά οι Γερμανοί δείχνουν αφάνταστη αγριότητα στην εκτέλεση των αποφάσεών τους.

Τον Ιούλιο του 1944 ενισχυμένοι και από κομιτατζήδες εκτελούν σε ευρύ μέτωπο, μεγάλες και ευρείας κλίμακας εκκαθαριστικές επιχειρήσεις στις ανταρτοκρατούμενες περιοχές του Νομού, καίγοντας, λεηλατώντας, καταστρέφοντας και δολοφονώντας. Στις εκκαθαριστικές επιχειρήσεις συλλαμβάνουν μεγάλο αριθμό αιχμαλώτων ενώ συναποκομίζουν περί τα τέσσερις χιλιάδες (4.000) ζώα μικρά και μεγάλα, καταστρέφοντας έτσι και την κτηνοτροφία του Νομού. Έτσι εκτελέστηκαν 180 πολίτες, καταστράφηκαν, ολοσχερώς 7 από τους 22 οικισμούς του Νομού, μερικώς 7 από τους 39 συνοικισμούς, 3.091 κατοικίες, 2.808 στάβλοι, 10.197 μεγάλα ζώα, 51.532 μικρά ζώα.

Στις 3 Σεπτεμβρίου 1944, με την οριστική αποχώρηση των Γερμανών από την πόλη της Καστοριάς, μπαίνουν στην πόλη τα αντάρτικα τμήματα και εγκαθιστούν σε αυτή στρατιωτικές και πολιτικές διοικήσεις.

Με την επέκταση του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ σε ολόκληρη την περιοχή του Νομού, καταργεί όλες τις Δημόσιες Υπηρεσίες του μέχρι τότε κράτους, ξεκινώντας από τη Νομαρχία και τα δικαστήρια. Τη Νομαρχία την αντικατέστησε με το Επαρχιακό Συμβούλιο και τον Διοικητικό αντιπρόσωπο της ΠΕΕΑ. Τα τακτικά δικαστήρια με τα λαϊκά. Πραγματοποιεί επίσης δημοτικές εκλογές για την ανάδειξη των οργάνων τοπικής αυτοδιοίκησης. Εξαπολύει φανερά επίσης τα συνθήματά του τα οποία από την πρώτη στιγμή καθιστούν κατάδηλες τις κατευθύνσεις και τους πραγματικούς σκοπούς του. Προσπαθεί να επιβάλει τις αρχές του και να πυκνώσει τις τάξεις του με την εγγραφή νέων μελών χρησιμοποιώντας τρομοκρατικά μέσα. «Εις το σημείον τούτο & δια την Ιστορίαν, σημειούμεν το εξής, ότι κατά τον Οκτώβριον του 1944, το ΣΝΟΦ, αποθρασυνθέν εκκινήθη όπως επιστρατεύση -δια τας τάξεις του- ορισμένας ηλικίας κατοίκων του Νομού, ευρεθέν αντιμέτωπον του ΕΛΑΣ, μετά του οποίου και επί τι διάστημα συνεκρούσθη»

Συνάντησε όμως την αντίδραση του ελληνικού στοιχείου, ο πληθυσμός, ιδιαίτερα της πόλης της Καστοριάς, ανέπτυξε σοβαρή και τολμηρή αντίδραση και προπάντων όταν ρίχθηκε από την οργάνωση αυτή το προσφιλές της σύνθημα «Ζήτω η συναδέλφωση Ελλήνων-Σλαβομακεδόνων». Τα συλλαλητήρια διαδέχονται το ένα το άλλο. Σε αυτά βλέπει κανείς να κυματίζουν δεκάδες κόκκινες σημαίες και καμιά ελληνική. Όποιος τολμούσε να εμφανιστεί δέχονταν επίθεση. Στα συλλαλητήρια ακούγεται από τους ομιλητές η βουλγαρική γλώσσα. Σε αυτά μιλούν συχνά οι αρχηγοί της αυτονομιστικής βουλγαρικής οργάνωσης του ΣΝΟΦ, Πασχάλης Μητρόπουλος, Κεραμιτζής, κλπ

Στην Εθνική Πολιτοφυλακή υπηρετούν κυρίως πρώην κομιτατζήδες. Ενεργούνται συλλήψεις εθνοκοφρόνων πολιτών σε ευρεία κλίμακα και γίνεται στενή παρακολούθησή τους. Οι προσωπικές ελευθερίες καταργούνται και κανείς δεν έχει το δικαίωμα να εκφράσει αντίθετες προς τις κομμουνιστικές αρχές ιδέες.

Στην περιοχή του Νομού, το ΕΑΜ-ΕΛΑΣ στηρίζεται κατ' εξοχήν στο Σλαβόφωνο στοιχείο, το οποίο περιβάλλει με ιδιαίτερη συμπάθεια και φροντίδα. Σε κάποια χωριά ανοίγονται Σλαβόφωνα σχολεία, το δε Εποπτικό Συμβούλιο της Εκπαίδευσης ασχολείται με τη σύνταξη «Αναγνωστικού» στη σλαβική διάλεκτο. Στο Άργος Ορεστικό ιδρύεται «Μαρξιστική Σχολή» όπου διδάσκονται οι αρχές του κουμμουνισμού, ενώ παράλληλα εξακολουθεί να λειτουργεί η Ρουμανική Σχολή και ανοίγει «Διδασκαλείο» σλαβικής γλώσσας.

Η τύχη των κατοίκων του Νομού βρίσκεται στα χέρια του Θεσσαλονικέα κομμουνιστή εργάτη, «Περικλή» Α' Γραμματέα του ΚΚΕ περιοχής Καστοριάς και της συντροφιάς του.

Συλλήψεις εθνικοφρόνων πολιτών γίνονται μεμονωμένα πριν από την 3^η Σεπτεμβρίου 1944 και μαζικά μετά από την ημερομηνία αυτή. Εκατοντάδες εθνικόφρονες πολίτες οδηγούνται σε Στρατόπεδα συγκέντρωσης όπου διαβιούν υπό τραγικές συνθήκες.

Μετά την εγκατάσταση του Εθνικού Στρατού στην πόλη της Καστοριάς και σε κάποια επίκαιρα σημεία του Νομού, όσα από τα στελέχη του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ βαρύνονται με εγκλήματα, καταφεύγουν στα βουνά όπου δημιουργούν ένοπλες ομάδες. Παρ' όλα αυτά κατορθώθηκε η σύλληψη πολλών εγκληματιών μέχρι και δοσιλόγων.

Με προηγούμενες αναφορές μας εκθέσαμε την από απόψεως τάξης και ασφάλειας κατάσταση στο Νομό μας και προτείναμε τα ενδεικνύμενα μέτρα για την πλήρη εμπέδωσή της. Πάντως για μια ακόμη φορά επικαλούμεθα το αμέριστο κυβερνητικό ενδιαφέρον για την από πάσης πλευράς, επισφαλή αυτή περιοχή της ελληνικής επικράτειας, η οποία και αποτελεί την αχίλλειο πτέρνα.

Υπάρχει απόλυτη και επιτακτική ανάγκη να ενισχυθεί η δύναμη της χωροφυλακής με 400 τουλάχιστον ακόμη χωροφύλακες, να φθάσει δηλαδή την προπολεμική της συγκρότηση, και να εφοδιαστεί με πολύκροτα όπλα και όλμους.

Επίσης να αυξηθεί και η δύναμη της Εθνοφυλακής σε Ταξιαρχία καθώς το τάγμα, λόγω της μικρής του δύναμης, δεν μπορεί να διώξει αποτελεσματικά τις συχνές και μεμονωμένες εμφανίσεις των ένοπλων συμμοριών των κομιτατζήδων, ΣΝΟΦ και ΕΛΑΣ και να πυκνώσει το δίκτυο των συνοριακών φυλακίων, ώστε να καταστήσει αδύνατη την απ' έξω ενίσχυση των συμμοριών αυτών.

Συμπεράσματα

Από τη συμπεριφορά γενικά του πληθυσμού του Νομού κατά τη μαύρη περίοδο της εχθρικής κατοχής των τρεισήμισι ετών, κατά τη διάρκεια αυτής των τραγικών γεγονότων που διαδραματίστηκαν σε βάρος της ελληνικής διοίκησης και του ελληνικού στοιχείου, μπορούμε να καταλήξουμε στα εξής συμπεράσματα:

Η ψυχή του ελληνικού στοιχείου της περιφέρειας του ακραίου αυτού Νομού της ελληνικής επικράτειας, παρ' όλες τις αφάνταστες αγριότητες, διώξεις εκ μέρους των εχθρών της πατρίδας, τις καταστροφές και την οικονομική εξαθλίωση, έμεινε καθαρά ελληνική, αγνή ελληνική, χαλκευμένη και σφυρηλατημένη από τις δυστυχίες, τους κινδύνους και τους διωγμούς. Οι πρόσφυγες ιδιαίτερα μπορούν να χαρακτηρισθούν, χωρίς υπερβολή, ως σημαιοφόροι της εθνικής ιδέας.

Το Σλαβόφωνο στοιχείο, το οποίο το 1924 δήλωσε ότι επιθυμεί να παραμείνει στην Ελλάδα, διότι είναι ελληνικό, έδειξε -εκτός από ελαχιστότατες εξαιρέσεις- διαγωγή άνευ προηγουμένου αντεθνική και πρωτοστάτησε σε αγριότητα, φανατισμό και διώξεις κάθε ελληνικού. Εναντίον του στοιχείου αυτού, ελαχίστου άλλωστε, έχουμε τη γνώμη ότι πρέπει να ληφθούν σε εύθετο χρόνο, εκ μέρους της κυβέρνησης, τα κατάλληλα μέτρα διότι, στη γωνία αυτή της ελληνικής γης πρέπει να κατοικούν ακρίτες Έλληνες, ικανοί και πρόθυμοι να αντιμετωπίσουν με ηρωισμό κάθε εθνικό κίνδυνο και να υπερασπισθούν την πατρίδα με αυτοθυσία. Το Σλαβόφωνο στοιχείο, οτιδήποτε κι αν ειπωθεί για τη δυνατότητα προσηλυτισμού του στην ελληνική εθνική ιδέα με κατάλληλες εργασίες και προπαγάνδα, πιστεύουμε ότι ποτέ δεν θα αποκτήσει ακραιφνή ελληνική συνείδηση. Αυτό αποδείχτηκε από τα σχετικά αποτελέσματα από το 1924 μέχρι σήμερα. Είναι δύσκολο να υπερβάλλουμε σε ένταση τη βουλγαρική προπαγάνδα η οποία χρησιμοποιεί χρήμα, πρόσωπα αποφασιστικά και καταχθόνια μέσα για την επιτυχία των σκοπών της.

Τα όργανα της ελληνικής κρατικής μηχανής (οι δημόσιοι υπάλληλοι) σχεδόν στην ολότητά τους, τήρησαν στάση άψογη, εθνοπρεπή και αλτρουιστική. Βρέθηκαν πάντοτε στις επάλξεις του καθήκοντος, παρά τους προσωπικούς τους κινδύνους από μέρους των Γερμανοϊταλών και Κομιτατζήδων και έθεσαν τους εαυτούς τους στη διάθεση της πατρίδας

και του δύστυχου λαού της. Αναδείχθηκαν πραγματικοί θεματοφύλακες της εθνικής παρακαταθήκης και ιδέας.

Ο Νομάρχης
Α. Μαρής»

22. Συζήτηση

Σλαβόφωνοι

Το γλωσσικό ιδίωμα, η προπαγάνδα γειτονικών χωρών, η ρευστή εθνική συνείδηση ορισμένων, τα συμφέροντα των κατακτητών και η πολιτική τους «διαίρει και βασιλεύει», οι προσωπικές επιδιώξεις ατόμων, η στάση του επίσημου ελληνικού κράτους τα προηγούμενα έτη, προφανώς βέβαια κι άλλοι λόγοι, συνετέλεσαν ώστε η κατοχή στο Νομό Καστοριάς να έχει πολλαπλές ιδιαιτερότητες, να επιφέρει σωρεία δεινών και η απελευθέρωση να βρίσκει τον πληθυσμό κατακερματισμένο. Και η τριπλή κατοχή συσσωρεύσε πολλαπλάσια μάλλον δεινά.

Το Σλαβόφωνο στοιχείο ιδιαίτερα αποτέλεσε «το μήλον της έριδος» από τις δυνάμεις κατοχής και τις αντιστασιακές ομάδες. Κι αυτό με τη σειρά του προσπάθησε να αγκιστρωθεί κάπου. Προφανώς δεν ήταν μόνο Σλαβόφωνοι που συμμετείχαν στα κατά καιρούς «κομιτάτα⁴¹⁷» κι επομένως έχουν σοβαρότατες ευθύνες, όμως τελικά ήταν οι μόνοι⁴¹⁸ που κυρίως ενοχοποιήθηκαν. Γιατί εντύπωση προκαλούν τα γραφόμενα του Νομάρχη κ. Μαρή, στις 4 Ιουλίου 1945, δηλαδή μήνες μετά την απελευθέρωση, όπου αναφερόμενος στο σλαβικό στοιχείο του Νομού, αναφέρει πως «πιστεύουμε ότι ποτέ δεν θα αποκτήσει ακραιφνή ελληνική συνείδηση».

Δυστυχώς εξέλειπαν οι ηγέτες που θα μπορούσαν να πραγματώσουν τα οράματα του Μακεδόνα Φίλιππου Δραγούμη⁴¹⁹ για ισοπολιτεία, δικαιοσύνη, ασφάλεια, δικαίωμα για εργασία και εκπαίδευση, γιατί όπως πίστευε «είμαι βέβαιος πως οι χωρικοί αυτοί καλά προστατευμένοι, ένα θα θέλουν: να μείνουν Έλληνες και να μπορέσουν ελεύθεροι, ασφαλείς και ανενόχλητοι ν' αφοσιωθούν ειρηνικά στη γη, που αγαπούν επάνω απ' όλα»

Ιταλία

Η ιταλική διοίκηση απέσπασε την περιοχή της Καστοριάς από το Νομό Φλώρινας, όπου ανήκε ως επαρχία και τον ανακήρυξε αυτόνομο νομό, με απώτερο σκοπό την προσάρτηση στην Αλβανία, του δικού τους προτεκτοράτου. Η προπαγάνδα της είχε αρχίσει να ξεδιπλώνεται και κατά τη διάρκεια του ελληνοϊταλικού πολέμου με προκηρύξεις και να αποδίδει κάποιους καρπούς με αυτομολήσεις Ελλήνων στρατιωτών προς την πλευρά τους. Γενικά η στάση των ιταλικών δυνάμεων κατοχής ήταν σε μικρό βαθμό θέμα προσωπικότητας του Φρουράρχου. Κυρίως κατευθύνονταν από τον υπολοχαγό του 2^{ου} Γραφείου Ραβάλι και επηρεάζονταν από τον τοποθετημένο Βούλγαρο αξιωματικό. Ποιοι όμως αποτελούσαν το

⁴¹⁷ Ο Αργύρης Κοβάτσος ή Δημητρίου στο βιβλίο του, σελ. 24 αναφέρεται στην ενοχοποίηση μόνο του Σλαβόφωνου στοιχείου και την απαλλαγή των άλλων, δίνοντας και μια ακόμη πτυχή, πάντα βέβαια κατά την άποψή του, αφού «για το Κομιτάτο πολλά ειπώθηκαν, πολλά γράφτηκαν, πολλοί χαρακτηρισμοί δόθηκαν, με μοναδικό σκοπό να κατηγορηθεί, να σπλωθεί, να κατασκευοφαντηθεί όλος ο Σλαβόφωνος πληθυσμός της ελληνικής Μακεδονίας, μέχρι την τελική εξόντωσή του και το διώξιμο όλων των Σλαβόφωνων από τις εστίες τους... Όταν δεκάδες χιλιάδες «ελληνόφρονες» οπλίστηκαν, φόρεσαν τη γερμανική στολή και κατακρεούργησαν τον ελληνικό λαό, αντί να δικαστούν έγιναν αργότερα ευνοούμενοι του μεταπολεμικού ελληνικού κράτους. Όλοι οι γερμανοντυμένοι από το Κιλκίς, την Πτολεμαΐδα, την Κοζάνη, περίπου 25.000, πήραν το συγχωροχάρτι της «εθνικοφροσύνης». Για μερικές όμως εκατοντάδες κομιτατζήδες, καταδικάστηκαν όλοι οι Σλαβόφωνοι...»

⁴¹⁸ Ο Ραϊμόνδος Αλβανός, στη Διδακτορική του Διατριβή, σελ. 331, αναφέρεται στην ατιμωρησία μάλλον των άλλων συνεργατών των δυνάμεων κατοχής και σε εκείνους που προσυπέγραψαν το πρωτόκολλο για προσάρτησή του στην Αλβανία, «ουσιαστικά οι μόνοι που τιμωρήθηκαν για τη συνεργασία τους με τις δυνάμεις Κατοχής ήταν οι Σλαβόφωνοι κομιτατζήδες... Αντίστοιχα, και στο νομό Καστοριάς όσοι από τους συνεργάτες των δυνάμεων Κατοχής δεν ήταν Σλαβόφωνοι αθώωθηκαν, βλ. Φωνή της Καστοριάς, 6/1/1946, όπου αναφέρεται η πανηγυρική αθώωση των κατηγορουμένων («ευσπολήπτων συμπολιτών μας»), που είχαν συμμετέχει στην κίνηση για προσάρτηση της περιοχής της Καστοριάς στην Αλβανία, στην αρχή της Κατοχής. Αξίζει να σημειωθεί ότι σύμφωνα με πηγές του ΚΚΕ, ο Περικλής Ηλιάδης ήταν ανάμεσα σε εκείνους που υπέγραψαν το πρωτόκολλο της προσάρτησης του τότε νομού Φλώρινας...»

⁴¹⁹ Φίλιππος Δραγούμης, «Η μεγάλη μάζα των βουλγαροφώνων δεν είχαν την εθνική συνειδητότητα ανεπτυγμένη και μολονότι θέλουν την ησυχία, την ελευθερία και την ασφάλειά των, που τους είχε προσφέρει το ελληνικό καθεστώς, παρασύρονται από τη φορά των πραγμάτων. Αξιολύπητοι άνθρωποι που είναι όμως άξιοι καλύτερης τύχης γιατί είναι, όπως οι περισσότεροι Μακεδόνες και Θράκες, λαμπροί γεωργοί, αφοσιωμένοι στη γη, εργατικότατοι, λιτότατοι, σκληραγωγημένοι και νομοταγέστατοι. Εάν τους εδιδόταν καιρός, θ' αποκτούσαν με την κατάλληλη διοίκηση κ' εκπαίδευση την εμπιστοσύνη στη δικαιοσύνη και στο κρατικό ενδιαφέρον, καθώς και τη συνείδηση της ενικότητάς των και θα γίνονταν πρώτης τάξης στοιχείο του έθνους μας

δίκτυο καταδοτών του Ραβάλλι; Έχουν λογοδοτήσει για τη δράση τους αυτή; Ποιοι επίσης αποτελούσαν το δίκτυο πληροφοριοδοτών του Κάλτσεφ; Έχουν λογοδοτήσει για τη δράση τους αυτή; Τι αποκόμισαν από την υπηρεσία τους αυτή;

Προς το τέλος του έτους 1941 (Οκτώβριος 1941 ή Δεκέμβριος 1941) οι Ιταλοί ιδρύουν δύο τάγματα ερεύνης, τα οποία συνοδεύουν και Έλληνες και κατά ορισμένους «Βουλγαρόφρονες». Η δράση των ταγμάτων ερεύνης συγχέεται από πολλούς συγγραφείς με τη δράση των ενόπλων του «κομιτάτου» που δημιουργήθηκε όμως μήνες αργότερα, οπότε ορισμένα από όσα αποδίδονται στη δράση τους, είναι επισφαλής. Από τα δεινά που τους αποδίδονται: ζωοκλοπές, ληστείες, βασανισμοί, φυλακίσεις, βιασμοί, εκτελέσεις, κ.ά. Κι ο Κάλτσεφ στην απολογία αναφέρθηκε στα εγκλήματα των Ιταλών (1942) κι όπως είπε προκάλεσαν διάβημα της βουλγαρικής κυβέρνησης προς την ιταλική. Βέβαια τίθεται το ερώτημα εάν η βουλγαρική προπαγάνδα είχε ανάμειξη στα παραπάνω εγκλήματα;

Το καλοκαίρι του 1942 έγινε προσπάθεια, με τη συγκέντρωση υπογραφών, ώστε ο Νομός να προσαρτηθεί στην Αλβανία. Υπέγραψαν ορισμένοι κι ανάμεσά τους «ευνόληπτοι» πολίτες. Το διάβημα της κυβέρνησης Τσολάκογλου προς τους Γερμανούς, έθεσε τέρμα στην προσπάθεια, παρά τις υποσχέσεις και φήμες των Ιταλών. Πρέπει θαρρώ να διερευνηθεί εάν υπήρξαν «ανταλλάγματα» προς ορισμένους κι αν οι επικλήσεις των υπογραψάντων για μη βουλγαροποίηση του νομού, ανάμεσα στις άλλες, είναι αρκετές για την ατιμωρησία τους;

Οι τελευταίοι μήνες του 1942, επρόκειτο να γίνουν η απαρχή για τα φοβερότερα δεινά του Καστοριανού πληθυσμού. Η εμφάνιση των αντιστασιακών ομάδων οδήγησε τους Ιταλούς σε νέες προσπάθειες προσεταιρισμού των Σλαβόφωνων, των Βλάχων και τελικά στη συνεργασία με τους Βούλγαρους του Κάλτσεφ. Έτσι ίδρυσαν το «αξονομακεδονοβουλγαρικό» κομιτάτο, καθώς οι εκκαθαριστικές επιχειρήσεις δεν απέδωσαν τα αναμενόμενα. Οι διεργασίες βέβαια για την ίδρυσή του φαίνεται πως είχαν ξεκινήσει τουλάχιστον από το Δεκέμβρη του 1942. Διχογνωμίες υπάρχουν για την επίσημη ημερομηνία σύστασης καθώς αναφέρονται και ως πιθανές 5 ή 6 ή 7 Μαρτίου του 1943.

Πριν την ίδρυση του αξονομακεδονοβουλγαρικού κομιτάτου είχε προηγηθεί η αιχμαλωσία της αστυνομικής δύναμης Καστοριάς και ακολούθησαν η παύση λειτουργίας των Δημόσιων Υπηρεσιών κι η δέσμευση τροφίμων. Τα δεινά των κατοίκων της περιοχής, ήταν φοβερότερα εκείνων που είχαν υποστεί των ταγμάτων ερεύνης. Ληλασίες, ξυλοδαρμοί, ακρωτηριασμοί, εξαγωγές δοντιών και ονύχων, αποτελούσαν συνήθεις πρακτικές. Οι Ιταλοί και οι συνεργάτες τους κατηγορήθηκαν για μαζικούς βιασμούς γυναικών και εξευτελισμούς ιερωμένων. Γιατί λοιπόν μόνο η καταδίκη Ραβάλλι; Ποιο ήταν το τέλος του Ραβάλλι;

Στο τελευταίο έτος της ιταλικής κατοχής η βία κατά των αμάχων με το πρόσχημα επιχειρήσεων κατά των αντιστασιακών οργανώσεων οδήγησε σε πυρπολήσεις οικισμών, βομβαρδισμούς, λεηλασίες, καταστροφές, αλλά και ομηρίες ανθρώπων που εκτοπίζονταν. Η απουσία γραπτών εντολών προς τις ιταλικές δυνάμεις και κυρίως ως προς τους συνεργαζόμενους ενόπλους του κομιτάτου δεν πρέπει να θεωρείται τυχαία. Διότι ενδιέφερε το αποτέλεσμα και όχι ο τρόπος κι επομένως κατατρομοκρατούνταν ο πληθυσμός, επιτείνονταν βίαιες και εκτεταμένες μέθοδοι και δεν αποδίδονταν ευθύνες.

Η αντικατάσταση του Ραβάλλι μείωσε και τη βουλγαρική δραστηριότητα, ίσως και γιατί οι Ιταλοί αντιλήφθηκαν τις πραγματικές προθέσεις της βουλγαρικής προπαγάνδας.

Βουλγαρία

Οι βουλγαρικές επιδιώξεις για το νομό εκδηλώνονται πολυποίκιλα. Αρχικά προσεταιρίζονται τους συμμάχους τους. Έτσι στρέφονται με αίτημα προς τη Γερμανία ώστε να επεκτείνουν τη βουλγαρική κατοχή μέχρι και τη Δυτική Μακεδονία, που έγινε αρχικά αποδεκτό, αλλά απέτρεψαν τελικά οι διαδηλώσεις των Ελλήνων και κυρίως στην Αθήνα. Στη συνέχεια στρέφονται προς την Ιταλία και πετυχαίνουν την εγκατάσταση αξιωματικών κι

άλλων προσώπων. Με διάφορους τρόπους πετυχαίνουν τη φιλική συνεργασία με το Ραβάλλι και τη βήμα βήμα υλοποίηση των σχεδίων τους.

Δραστηριοποιούνται όμως και προς τον πληθυσμό της περιοχής με επανεγκατάσταση Βουλγαροφρόνων, εφοδιασμό με βουλγάρικες ταυτότητες, αποχή από ελληνικά και προσπάθεια σύστασης σχολείων, φημολογίες για έλευση βουλγαρικού στρατού, αποστολή πρακτόρων κι αξιωματικών, προσάρτηση ή αυτονομία ο σκοπός τους. Μέσα πειθούς η διανομή τροφίμων, χρημάτων, οι σπουδές των παιδιών, οι ψευδοαπογραφές πληθυσμού, οι απειλές, οι ψευδομαρτυρίες, οι συλλήψεις, οι βιασμοί, οι εκτελέσεις, κ.ά.

Το επίσημο βουλγαρικό κράτος ήταν επιφυλακτικό στον εξοπλισμό του κομιτάτου. Οι αιτίες που οδήγησαν κυρίως Σλαβόφωνους στο κομιτάτο και τον εξοπλισμό έχουν αναφερθεί. Η δράση του από τις πιο μαρτυρικές για την περιοχή. Η συνθηκολόγηση της Ιταλίας θα μειώσει σημαντικά τη δράση του για να επαναδραστηριοποιηθεί σε νέα βάση από τους Γερμανούς και τελικά να διαλυθεί ή να κατευθυνθεί προς τη γιουγκοσλαβική προπαγάνδα, με την αποχώρησή τους.

Απρόβλεπτη στις εκφάνσεις η δράση της βουλγαρικής προπαγάνδας. Εντύπωση επίσης προκαλούν τα υποχθόνια σχέδια και η ευελιξία της, όπως και τα αποτρόπαια εγκλήματα του κομιτάτου με τον απηνή διωγμό του ελληνικού στοιχείου. Όμως και η στάση των μεμονωμένων ατόμων, καθώς οι μέχρι χθες ομοχώριοι και γείτονες στρέφονται με τόσο μισαλλοδοξία κατά αυτών. Βέβαια στον τελικό απολογισμό βρέθηκε «χαμένη» η Βουλγαρία. Ίσως οι βιαιότητες να στάθηκαν αποτρεπτικές για τον προσεταιρισμό του πληθυσμού της περιοχής.

Γερμανία

Σθεναρή αντίσταση συνάντησαν οι Γερμανοί για την κατάληψη της Καστοριάς τον Απρίλιο του 1941, όμως δεν της έχει δοθεί η δέουσα σημασία της μάχης αυτής. Η δίμηνη και πλέον αρχική γερμανική κατοχή συνοδεύτηκε από διάλυση των Δημόσιων Υπηρεσιών. Την ολιγόμηνη κατοχή τους διαδέχθηκε άλλη, το Σεπτέμβριο του 1943.

Οι συγκυρίες οδήγησαν τους Γερμανούς στην (επαν)ίδρυση του κομιτάτου. ΕΛΑΣ, Παρτιζάνοι του Τίτο και Γερμανοί ανταγωνίστηκαν στον προσεταιρισμό των παλιών κομιτατζήδων. Το καλοκαίρι του 1944 σηματοδότησε την αρχή του τέλους των. Το νέο κομιτάτο των Γερμανών δεν διέφερε μόνο ως προς την ονομασία αλλά και ως προς τη δράση του, καθώς υπάκουε σε εντολές, αλλά και ως προς το τελικό σκοπό που αναγκάστηκε να ασπαστεί, από τη δημιουργία ανεξάρτητου κράτους Μακεδονίας στην υπαγωγή της Ομόσπονδης Γιουγκοσλαβίας.

Τα γερμανικά αντίποινα ήταν ίσως προβλέψιμα. Και οι επιχειρήσεις με τα «τάγματα εθελοντών» είχαν κανόνες τακτικού στρατού, εκτός από ελάχιστες εξαιρέσεις. Φωτιά και θάνατος όμως σε κάθε αντίσταση κι ιδιαίτερα όταν υπήρχαν απώλειες ζωής Γερμανών. Αρκετά χωριά θα πυρποληθούν, Κλεισούρα, Κωσταράζι, ... μα προπάντων χιλιάδες αθώοι θα δώσουν το αίμα τους. Σε κάποια στιγμή και η ίδια η υπόσταση του ΕΛΑΣ διακυβεύτηκε.

Τι απέγιναν οι ένοχοι από τους Γερμανούς; Ποιοι τιμωρήθηκαν για τα εγκλήματά τους; Η αναγνώριση των θηριωδιών είναι αρκετή; Και οι περιοσίες που ληστεύθηκαν;

Ρουμανία

Η ρουμάνικη προπαγάνδα φαίνεται πως ήταν εκείνη που απέτυχε από νωρίς. Παρόλο που είχε τα δικά της ερείσματα στην περιοχή της Καστοριάς, όπως εκκλησίες και σχολεία, δεν κατάφερε να έχει τα επιθυμητά για αυτή αποτελέσματα.

Αντιλαμβανόμενη ίσως τις προθέσεις των τριών κατακτητών και ιδιαίτερα της Βουλγαρίας επεδίωξε φιλικές σχέσεις με το ελληνικό στοιχείο για την αντιμετώπιση του Πανσλαβισμού στη βαλκανική αλλά επένδυε σε χρήματα, τρόφιμα κι εφόδια για τους «πληθυσμούς» της. Επένδυσε ίσως σε λάθος ανθρώπους; Δεν μπόρεσε να έχει με το μέρος

της την αναδειχθείσα μορφή του Διαμάντη Αλκιβιάδη; Ίσως πάλι οι συγκυρίες οδήγησαν στην απώλεια όλων, στην περιοχή της Καστοριάς.

Βλάχοι

Οι Βλάχοι επηρεάζονταν προ του πολέμου κυρίως από τη ρουμάνικη προπαγάνδα και πριν την έναρξη του ελληνοϊταλικού πολέμου και από την ιταλική, με αποτέλεσμα το καθεστώς Μεταξά να αντιδράσει απέναντί τους. Στην κατοχή αναδείχτηκε η ευέλικτη κι ίσως «ηγετική» μορφή του Αλκιβιάδη Διαμάντη, με δράση από το Μάιο του 1941 έως και το Σεπτέμβριο του 1943. Τάχθηκε, ως εκπρόσωπος των βλάχικων κοινοτήτων υπέρ της συνεργασίας με την κυβέρνηση Τσολάκογλου, με την προπαγάνδα του και τις όποιες υποσχέσεις κατάφερε με τη βοήθεια και του δικηγόρου Νικόλαου Ματούση να ιδρύσει στη Λάρισα τη «Ρωμαϊκή Λεγεώνα» στην οποία συμμετείχαν κι ευκατάστατοι βλάχοι. Οι συμμετέχοντες είχαν υποχρεώσεις αλλά και οφέλη. Τέλος δημιούργησε κίνηση και για τη δημιουργία «Πριγκιπάτου της Πίνδου» στο οποίο και Καστοριανοί προσυπέγραψαν. Η ρουμάνικη προπαγάνδα επιδίωξε την ίδρυση σχολείων, ο Διαμάντης και η Ιταλία, στάθηκαν αρωγοί. Φαίνεται πως ο Διαμάντης ίσως κι άλλες μορφές να λειτούργησαν ως ο «αγωγός» των βλάχων από τη ρουμάνικη προς την ιταλική επιρροή. Η Βουλγαρία απέτυχε τον προσεταιρισμό του Διαμάντη. Ποια ήταν αυτά που έπειθαν τους ρουμανίζοντες Διαμάντη, Ματούση, Μητσιμπόνα, ... να διαβούν στην αντίπερα όχθη; Πώς ευκατάστατοι πείστηκαν; Λογοδότησαν για τα «οφέλη» που προσεκόμιζαν όσοι βλάχοι συνεργάστηκαν με οποιονδήποτε τρόπο;

ΕΛΛΑΣ

Το ΕΑΜ. Η δεξιά βιβλιογραφία, κατά τον εμφύλιο και αργότερα, θέλει τον Ανδρέα Τζήμα κι άλλους, απελευθερωθέντες από την Ακροναυπλία, να πρωτοστατούν στην ανασύσταση των κομμουνιστών Καστοριάς. Ο Αργύρης Κοβάτσης κι ο Θανάσης Ζιώγας αντίθετα στα δεκαετίες αργότερα γραφόμενα στα βιβλία τους, θέλουν να πρωτοστατούν τοπικά στελέχη κι μήνες αργότερα να προστίθεται κι ο Τζήμας. Δραστηριοποιούνται, κατά το Θανάση Ζιώγα, και οι οργανώσεις του ΚΚΕ «Ελευθερία», «Εθνική Αλληλεγγύη», «ΕΠΟΝ», «Αετόπουλα» με ποικίλο, αντίστασης και αλληλεγγύης, κατά το συγγραφέα, έργο. Από το 1942 αρχίζει η ένοπλη αντίσταση στο νομό κι οι Ιταλοί οδηγούνται σε συρρίκνωση στην πόλη της Καστοριάς. Επιχειρούν εκκαθαριστικές επιχειρήσεις με εμπρησμούς και εκτελέσεις, πλην όμως ο ΕΛΑΣ και πάλι ελέγχει την ύπαιθρο. Όμως κι ο ΕΛΑΣ, παρ' όλη τη συμφωνία για συνεργασία με τις άλλες αντιστασιακές οργανώσεις (ΠΑΟ), αντιμετωπίζει εσωτερικές έριδες που τελικά τις επιλύει με ανταρτοδικεία και την ισχύ των όπλων του, στον Αυγερινό και Μελάνθιο, αλλά όχι και στον Πεντάλοφο. Η μονοπώληση του αγώνα έχει επιτευχθεί με το ανάλογο τίμημα. Η απόφαση το Νοέμβρη του 43 για Ομόσπονδη Γιουγκοσλαβία που θα εμπεριέχει τη δημοκρατία της Μακεδονίας, εκτός των άλλων, πίεσε το ΕΑΜ για την ίδρυση των ΣΝΟΦ. Οι αυτομολήσεις Πείου και Γκότσε αποκάλυψαν την τροπή των ΣΝΟΦ κι ο ΕΛΑΣ με τη δύναμη των όπλων, αναγκάστηκε να επιβληθεί και πάλι. Η βία θα προκαλέσει βία.

Δωσίλογοι

Δωσίλογοι ονομάστηκαν οι ένοπλοι, οι πληροφοριοδότες, οι οδηγοί και γενικά όσοι συνεργάστηκαν με τις δυνάμεις κατοχής. Οι Δωσίλογοι ταλάνισαν την ελληνική κοινωνία και επέφεραν πολλά δεινά. Το τέλος τους α)Οι εκλεκτοί αποχώρησαν με τους Γερμανούς, β)αρκετοί διέφυγαν προς την ξένη γ)πολλοί ενσωματώθηκαν στο μεταπολεμικό καθεστώς, δ)αρκετοί εντάχθηκαν στον ΕΛΑΣ και ορισμένοι δικάστηκαν με αποφάσεις που έχαιραν μάλλον άκρας επιείκειας. Εκτός βέβαια των Σλαβόφωνων.

Εβραίοι

Θα πρέπει ο αριθμός των Εβραίων που κατοικούσε στην Καστοριά την άνοιξη του 1944 να ήτανε περί τα 850 άτομα, Ο Λυκούργος Συνόπουλος στο βιβλίο του κάνει λόγο για 1.050, καθώς εκτός από τις εβραϊκές οικογένειες που κατοικούσαν στην πόλη της Καστοριάς, ορισμένες από αυτές φιλοξενούσαν οικογένειες και από άλλες περιοχές. Τα δημόσια οικήματά τους βρίσκονταν στην περιοχή της πλατείας Ομονοίας, στην ψηλότερη περιοχή της πόλης της Καστοριάς και γύρω από αυτά απλωνόταν τα σπίτια τους.

Αν και η πόλη έχασε το ένα τρίτο του συνολικού της πληθυσμού για πολλές δεκαετίες οι αναφορές ήταν μηδαμινές. Μια ένοχη σιωπή; Οι διασωθέντες με τον ένα ή άλλο τρόπο, ίσως να προσεγγίζουν το 10%, αυτοί που προστατεύτηκαν από Καστοριανές οικογένειες περί το 4%. Τι στάθηκε λοιπόν εμπόδιο ώστε οι φίλοι, οι γείτονες και οι συμπολίτες να σώσουν περισσότερους;

Ιδιαίτερα όμως θα πρέπει να σταθεί κανείς στον κυνισμό των Γερμανών απέναντί τους. Απομύζησαν με ψεύτικες υποσχέσεις πλούτη, ενέπαιξαν με ψευδή αλληλογραφία, καταλήστεψαν, συμπεριφέρθηκαν απάνθρωπα και τελικά εξαφάνισαν σχεδόν την εβραϊκή κοινότητα. Κι αναρωτιέται κανείς για το μέγεθος της θηριωδίας του ανθρώπου.

Κάποια στιγμή οι περιουσίες των Εβραίων, όπως και όλης της χώρας, πέρασαν στα χέρια του ΥΔΠ (Υπηρεσία Διαχείρισης Ισραηλίτικης Περιουσίας). Στο μεσοδιάστημα όμως, σπίτια, καταστήματα και δημόσια καταστήματα καταληστεύθηκαν. Σαφώς ένα μέρος εκποιήθηκε κι ένα μέρος αρπάχτηκε από τους Γερμανούς, ακόμη και τη νύχτα πριν τη φυγή τους από την Καστοριά, όπως αναφέρει σε έγγραφό του ο κ. Λασηθιωτάκης. Η πλατσικολόγηση όμως ενδιαφέρει έναν τακτικό στρατό που αναγκάζεται να υποχωρήσει; Και οι αρπαγές «γυαλικών» από τους Γερμανούς στρατιώτες, που καταγγέλλει ο κ. Κεφαλάς, μεταφέρθηκαν στη Γερμανία από ένα στρατό που προσπαθεί να εξασφαλίσει την ασφαλή διαφυγή του;

Η τοπική κοινωνία και με την ευρύτερή της έννοια έχει ευθύνες, άλλωστε αυτές αποκαλύπτονται από τη σχετική παράθεση των πηγών και το πρωτοδημοσίευτο έγγραφό του Οικονομικού Εφόρου Καστοριάς κ. Χαρ. Σεκουλίδη όπου επισημαίνει και το «καθότι παρερχομένου του χρόνου υπάρχει κίνδυνος η σημαντική εις αξίαν αυτή περιουσία να εξαφανισθεί». Ακόμη και τα είδη που εντοπίστηκαν σε χωριό του Νομού και δόθηκε εντολή κατάσχεσης⁴²⁰ και μεταφοράς⁴²¹, τελικά δεν κατασχέθηκαν «λόγω ελλείψεως μεταφορικών μέσω αφ' ενός και λόγω του ότι προς τούτο απαιτείται σχετική παραγγελία της ενταύθα Εισαγγελικής Αρχής ίνα η ενέργεια η νόμιμος» όπως αναφέρει⁴²² ο Διοικητής Παπαδόπουλος Διον. του 150 Τάγματος Εθνοφυλακή προς το Νομάρχη Καστοριάς.

Μητρόπολη Καστοριάς

Ο Μητροπολίτης Καστοριάς, Νικηφόρος φαίνεται να ακροβατεί ανάμεσα στο χρέος για αντίσταση, πρωτοστάτησε όπως αναφέρεται κατά τη διάρκεια του ελληνοϊταλικού πολέμου, ιδρυτικό μέλος της ΠΑΟ Καστοριάς, και των «καλών» σχέσεων με τους κατακτητές ώστε να μπορεί με τις παρεμβάσεις του να μειώνει, το δυνατό, την ένταση των αντιποίνων. Φέρεται

⁴²⁰ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο: Σε έγγραφό 420 του, στις 3 Μαΐου 1945 ο Οικονομικός Έφορος Καστοριάς κ. Χαρ. Σεκουλίδης προς το Νομάρχη Καστοριάς, αναφέρει: «Αφορά την κατάσχεση ραπτομηχανών κλπ ανηκουσών εις Ισραηλίτας. Λαμβάνω την τιμήν να κοινοποιήσωμεν κατωτέρω το υπ. αριθ. 224 και 277 έ.έ. έγγραφέα μας προς το ενταύθα Αστυν. Τμήμα. Ευπειθέστατος. Ο Οικονομικός Έφορος»

⁴²¹ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο: Με έγγραφο 421 του, αριθμ. Πρωτ. 937/27-4-1945, προς την Δ/σιν Εθνοφυλακής Καστοριάς, ο Νομάρχης κ. Μαρής, αναφέρει: «Έχομεν την τιμήν να πέμψωμεν υμίν αντίγραφον της υπ. Αριθ. 39/24-4-45 αναφοράς του Προέδρου της Ισραηλιτικής περιουσίας & να παρακαλέσωμεν όπως διαθέσητε αυτώ στρατιωτικών αυτοκίνητο μετά μικρού αποσπάσματος, προς κατάσχεση και παραλαβήν των περιών πρόκειται μηχανών, ανηκουσών εις το Ελληνικόν Δημόσιον»

⁴²² Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο: Με έγγραφό του στις 18 Μαΐου 1945, ο Διοικητής Παπαδόπουλος Διον. του 150 Τάγματος Εθνοφυλακής προς το Νομάρχη Καστοριάς, αναφέρει: «Λαμβάνω την τιμήν να επανυποβάλω την εν περιλήψει υμετέραν Δ/γήν και ν' αναφέρω ότι δεν προέβην εις την διατασσομένην κατάσχεσην λόγω ελλείψεως μεταφορικών μέσω αφ' ενός και λόγω του ότι προς τούτο απαιτείται σχετική παραγγελία της ενταύθα Εισαγγελικής Αρχής ίνα η ενέργεια η νόμιμος»

να στάθηκε αρωγός με την παροχή συσσιτίων προς την τοπική αλλά και προς την έγκλειστη εβραϊκή κοινότητα Καστοριάς. Κατηγορήθηκε όμως για σύμπραξη στην ίδρυση επιτροπής αγώνα κατά του κομμουνισμού ή για τη στάση του να ζητήσει από τους αντάρτες του ΕΛΑΣ να παραδώσουν τα όπλα και γενικά για «φιλικές» σχέσεις με τους κατακτητές. Έπρεπε επίσης να διαχειριστεί και το θάνατο ιερωμένων κι όσα αυτή συνεπάγεται για το σθένος του ποιμνίου του. Άλλωστε ο δρόμος που θα έπρεπε να ακολουθηθεί ταλάνισε με εσωτερικές έριδες και τον ΕΛΑΣ.

Ερυθρός Σταυρός

Αν και η προσφορά του ήταν πολύμηνη και σωτήρια για τον καστοριανό λαό η αναγνώριση απέχει.

Α/θμια Εκπαίδευση στην Καστοριά μέχρι και το 1942

Φαίνεται πως μέχρι το παραπάνω διάστημα κατοχής να λειτούργησε σημαντικός αριθμός δημοτικών σχολείων και νηπιαγωγείων, άλλωστε οι Ιταλοί κατακτητές μάλλον στάθηκαν αρωγοί στο θέμα αυτό. Φαίνεται όμως να υπάρχει έλλειψη δασκάλων σε ποσοστό 25% περίπου. Τα ιδιαίτερα προσόντα τους, κατά το Νομάρχη Σπηλιώτη, ο πατριωτισμός, η πείρα και το θάρρος. Κατά τον ίδιο παρατηρείται στροφή των δασκάλων για την κάλυψη του επισιτισμού και των οικονομικών. Ο μαθητικός πληθυσμός στα τρία διδακτικά από 1940 έως και 1942 είχε μείωση της τάξης περίπου 25% κι αυτό οφείλονταν στην αντίδραση των Σλαβοφώνων, στην αποστολή μαθητών στο Μοναστήρι άρα βουλγάρικη προπαγάνδα, αλλά στη ρουμανική και τους δασκάλους της. Ζητά από την κυβέρνηση γραφική ύλη και ιματισμό για τους μαθητές, χρήματα για τον ίδιο και τους ικανούς, όπως αφήνει να διαφανεί, επιθεωρητές. Παραδόξως ξέχασε και για τους δασκάλους.

Δεινά

Την εικόνα των δεινών που υπέστη ο πληθυσμός της περιοχής της Καστοριάς συμπληρώνουν τα όσα αναγράφονται στις καταστάσεις φυγόδικων που στέλνονται από τους προέδρους των κοινοτήτων του νομού προς το Νομάρχη, αλλά και στα πρακτικά από τις δίκες δοσιλόγων.

Σταχυολογώντας, από τις καταστάσεις φυγόδικων του 1945 που αποστέλλονται προς το Νομάρχη Καστοριά: εθελοντής εις τάγμα, εκβιασμοί, εκτελέσεις, ελασίτης εγκληματίας, εμπρησμοί, εργάζεται και σήμερα κατά της Ελλάδος, ζωοκλοπές, κακοποίησε Έλληνες αξιωματικούς και στρατιώτες και τους άρπαξε τα δημόσια είδη, μετά την εισβολή των Γερμανών, κατά τη διάρκεια της Εαμοκρατίας διέπραξε εγκλήματα, λεηλάτησε, μεγάλος φονιάς, πίεζε τα χωριά να πάρουν όπλα, προδότης, σνοφίτης, συλλήψεις, συμμετοχή σε εγκληματικές συμμορίες, υποθάλπτης εγκληματιών, έφερνε βιβλία από τη Σερβία και τη Βουλγαρία ή έστελνε τα παιδιά του στα βουλγάρικα σχολεία, Φευγάτοι στο Μοναστήρι.

Για όσους αναφέρεται ότι συμμετείχαν και στο κομιτάτο, επιπρόσθετα: βιασμοί, έκανε όργια, έλεγε η Ελλάς θα πεθάνει και φτιάσωμε λάκκο και θα ρίξωμε πλάκα από μπετόν αρμέ, εργάζονταν για τους Ιταλούς, καταδότης, συνεργάστηκε για την αυτονομηση, μισθοδοτούνταν από τη βουλγάρικη προπαγάνδα, οπλίστηκε από τους κατακτητές κι εφοδιάστηκε με βουλγάρικη ταυτότητα, πήγαινε στο Μοναστήρι στο βουλγάρικο στρατό για τροφή, ενδυμασίες και πληρωμές, πήρε όπλο, πήρε μέρος στις επιχειρήσεις Ιταλών και Γερμανών σε όλο το νομό, πρόδιδε στα Τάγματα Ερεύνης ότι οι Έλληνες έχουν όπλα, τους έκλειναν φυλακή και τους έδερναν, εργάστηκε γιαπροσάρτηση της Μακεδονίας στη Βουλγαρία

Από τα πρακτικά της δίκης στο Συμβούλιο Εφετών Θεσσαλονίκης, τον Απρίλιο του 1947 ο κατηγορούμενος κατηγορείται για: φιλοβουλγαρικά αισθήματα, όργανο του εχθρού, εξαίρει το έργο του κατακτητή, διέδιδε την προπαγάνδα του εχθρού, προκαλούσε την

ηττοπάθεια, περιφρόνηση στο Συμμαχικό αγώνα, γράφτηκε στη Βουλγάρικη Λέσχη Θεσ/νίκης, προπαγάνδιζε για την εγγραφή άλλων, σύνδεσμος Λέσχης-Βουλγαροφίλων Άργους Ορεστικού, κατέδωσε 35 κατοίκους στους Βουλγάρους που εκτελέστηκαν

Γενικά

Αντίσταση κατά των κατακτητών στην περιοχή, όπως μέχρι τώρα προέκυψαν, προέβαλαν α)μεμονωμένα άτομα, όπως ο δικηγόρος Συνάνογλου από το Άργος Ορεστικό που υπηρετούσε στη χωροφυλακή Καστοριάς κι απελευθέρωσε φυλακισμένους παίρνοντας στη συνέχεια ο ίδιος το δρόμο της αντίστασης, β)οι δύο ομάδες αντίστασης που δημιουργήθηκαν μετά την αποφυλάκισή τους η μία από Σλαβόφωνους κι η άλλη από Πόντιους, γ)ομάδες ευρύτερης περιοχής δράσης όπως το ΕΑΜ κι η ΠΑΟ δ)επαγγελματικές ομάδες, όπως οι χωροφύλακες που ένα μέρος τους εντάχθηκε στον ΕΛΑΣ, αξιωματικοί του στρατού αλλά και δημόσιοι υπάλληλοι, ε)πολιτικές ομάδες, όπως τα μέλη του ΚΚΕ, στ)φορείς εξουσίας όπως Μητροπολίτης, Νομάρχες, Δήμαρχοι, ... ζ)ξένες συμμαχικές δυνάμεις και ιδιαίτερα η Αγγλία που ενισχύει στην περιοχή της Καστοριάς με αξιωματικούς το ΕΑΜ/ΕΛΑΣ, με πολεμικό υλικό αλλά και χρυσές λίρες και που αλλάζει στάση τους τελευταίους μήνες.

Αντίποινα εκπορεύονται από α)επίσημες δυνάμεις κατοχής στην περιοχή Ιταλία και Γερμανία, β)επίδοξους μνηστήρες της περιοχής όπως η Βουλγαρία, η Αλβανία για λογαριασμό μάλλον της Ιταλίας και στο τελευταίο έτος της κατοχής κι η Σερβία (Γιουγκοσλαβία), γ)δωσίλογους Έλληνες συνεργάτες των παραπάνω κατακτητών ή επίδοξων.

Δέος προκαλούν για τα τρεισήμισι περίπου χρόνια της κατοχής οι τόσο εμπλεκόμενοι μνηστήρες, Αλβανία, Γιουγκοσλαβία, Βουλγαρία, Ρουμανία, Ιταλία, Γερμανία· οι τόσες και αυτού του είδους βιαιότητες που διαπράχθηκαν από τους περισσότερους από αυτούς αλλά και τους γηγενείς συνεργάτες τους, το μένος των εμφύλιων συγκρούσεων αλλά και οι μεγάλες ανατροπές. Δεν θα ήταν υπερβολή εάν λέγαμε πως η ανθρώπινη ζωή κατά την δεν είχε καμιά αξία.

Η κατοχή από τρεις δυνάμεις θα επιφέρει στον πληθυσμό της περιοχής Καστοριάς, βαρύτατα τραύματα. Δεν είναι μόνο οι κατεστραμμένοι οικισμοί, 22 κοινότητες ολοσχερώς και 39 μερικώς, δεν είναι μόνο τα κατεστραμμένα σπίτια και οι βοηθητικές εγκαταστάσεις, δεν είναι μόνο η ανέχεια στην οποία οι περισσότεροι έχουν περιέλθει, δεν είναι μόνο η έλλειψη των αγαθών, η απώλεια των μέσων (γεωργικά εργαλεία, σπόροι, ..) ή των ζώων για να μπορέσουν να βιοπορίσουν και να συνεχίσουν τη ζωή τους. Είναι και οι ασθένειες ψωρίαση και φυματίωση που θερίζουν και καταδικάζουν προπάντων τη νεολαία, είναι και η καταρράκωση της ανθρώπινης αξιοπρέπειας από τους κάθε είδους εξευτελισμούς που υπέστησαν, είναι και ο θάνατος που έχει χτυπήσει την πόρτα σχεδόν κάθε οικογένειας, είναι προπάντων το αίμα των αθώων και ο σπόρος του μίσους που φυτεύτηκε στις ψυχές των ανθρώπων.

Περίεργη όχι μόνο η σιωπή για τον αφανισμό της εβραϊκής κοινότητας στην πόλη της Καστοριάς, αλλά και η καταλήστευση της περιουσίας της. Μέσα από τις νέες πηγές που η παρούσα εργασία φέρνει στο φως της δημοσιότητας, φανερώνεται η αδυναμία ή ίσως η μη βούληση της επίσημης τοπικής τουλάχιστον πολιτείας για τη σωτηρία της. Όταν για μερικές «μηχανές ραπτικής» η προσπάθεια απόδοσης δεν τελεσφορεί, εύλογα μπορεί να εικάσει κανείς γιατί οι δημόσιοι κι ιεροί χώροι της, Συναγωγή, Νεκροταφεία της κοινότητας είναι ανύπαρκτοι σήμερα κι έχουν βεβηλωθεί.

Είναι λανθασμένη η εντύπωση που η σχολική και η δημόσια ιστορία «επέβαλλαν» και για την περιοχή μας, πως η γερμανική κατοχή ήταν η μόνη που διέπραξε εγκλήματα. Τα εγκλήματα και των άλλων κατακτητών, όπως αυτοί σκιαγραφούνται στην παρούσα εργασία

και προπάντων των γηγενών συνεργατών τους είναι εξίσου ιδιαίτερα ειδηχθή και ίσως δεν υστερούν κι αριθμητικά.

Μελετώντας τη βιβλιογραφία έως και το 1974 διαπιστώνει κανείς πως κυριαρχείται από «εθνικοφροσύνη» με έκδηλη την τάση καταδίκης του ΚΚΕ το οποίο κατηγορείται πως α)επιχείρησε χειραγώγηση της αντίστασης για ίδια μετακατοχικά οφέλη, β)συνεργάστηκε με τα γειτονικά κομμουνιστικά κόμματα και ενέδωσε στο θέμα της Μακεδονίας και γ)προκάλεσε πληθώρα δεινών τόσο απευθείας το ίδιο εκτελώντας «συνεργάτες» των κατακτητών (εθνικόφρονες αξιωματικοί, Νταηλάκης, ...) όσο και τα αντίποινα των τελευταίων προς οικισμούς που ο ΕΛΑΣ εξέθετε (Κλεισούρα, Νεστόριο, Άργος Ορεστικό, ...) είτε για να τροφοδοτήσει τη δεξαμενή των μαχητών του με άνδρες των οικισμών που θα έπρεπε να αποφύγουν τα αντίποινα είτε για θεωρούσε πως η ένοπλη προσβολή των κατακτητών θα αποτελέσει τον κύριο μοχλό της απελευθέρωσης. Έτσι δημιουργείται η εντύπωση πως η αντίσταση στην περιοχή προκάλεσε περισσότερο δυστυχία παρά επέφερε τρώση των κατακτητών και δόξα στο ελληνικό έθνος.

Αλλά και η πλούσια όπως κι «αυθόρμητη» βιβλιογραφία αγωνιστών του ΕΛΑΣ, μετά την μεταπολίτευση το 1974, προβάλλει την αντίσταση ως παλλαϊκή, κατηγορεί ως συνεργάτες των κατακτητών όσους δεν ταυτίστηκαν μαζί της ή λόγω του θεσμικού τους ρόλου θα έπρεπε να «φαίνεται» πως τηρούν προσχήματα (Μητροπολίτης, Νομάρχες, Δήμαρχοι,...).

Έτσι υπάρχουν αντικρουόμενες πηγές, ενδεικτικά:

- 1) Μητροπολίτης Νικηφόρος για τη συνάντηση με τους αντάρτες στο Νεστόριο
 - a. Σε έκθεση⁴²³ το 1943, του απεσταλμένου του Γενικού Γραμματέα του Υπουργείου Εσωτερικών αναφέρεται ότι ο Μητροπολίτης Νικηφόρος ύστερα από πολλές αιτήσεις του Δημάρχου Καστοριάς πήγε στο Νεστόριο
 - b. Ο Λυκούργος Συνόπουλος⁴²⁴, το 1998 στο βιβλίο αναφέρει ότι κατόπιν αιτήματος του Ραβάλλι ή καλύτερα θέλοντας ο Μητροπολίτης να σταματήσει τις εκτελέσεις ανέβηκε στο Νεστόριο
 - c. Ο Αργύρης Κοβάτσης⁴²⁵ το 2009 στο βιβλίο του αναφέρει ότι τον έστειλαν οι Ιταλοί για να πείσει τους αντάρτες.
- 2) Αξιωματικοί εθνικόφρονες που συνελήφθησαν από τον ΕΛΑΣ στο Μελάνθιο το 1943 και ύστερα από ανταρτοδικείο οι περισσότεροι εκτελέστηκαν
 - a. Ο Παπακυριακόπουλος⁴²⁶ το 1946, στο βιβλίο με τα πρακτικά από τη δίκη Ραβάλλι αναφέρει ότι οι Εαμικοί μάρτυρες κατέθεσαν για προδοσία, αλλά ο βασιλικός επίτροπος μίλησε για έργο Τερπόφσκυ κι κατ' επέκταση για έργο του Κάλτσεφ
 - b. Ο Χρυσόχοου⁴²⁷ το 1949 στο βιβλίο του, η Κατοχή εν Μακεδονία, γράφει ότι ομάδα βουλγαροκομμουνιστών του Ε.Α.Μ τους εκτέλεσε

⁴²³ Κατόπιν επανειλημμένων αιτήσεων του Δημάρχου και Νομαρχούντος ενεκρίθη η αποστολή επιτροπής προς τους αντάρτες ίνα του πείση να εγκαταλείψουν τον Νομόν Καστοριάς και την 11-4-43 προς τούτο ο Μητροπολίτης Καστοριάς μετά του Γεωργίου Ωρολογόπουλου ανεχώρησεν εις Νεστόριον προς συνάντησιν των ανταρτών. Εις τούτους οι αντάρται εν Νεστορίω απήντησαν ότι δεν πρόκειται ν' υποχωρήσωσιν ουδέ και τα όπλα να καταθέσωσιν

⁴²⁴ Όταν ο Δεσπότης Νικηφόρος Καστοριάς παρουσιάστηκε στον Ραβάλλι, αυτόν τον αρχιμάγειρα του θανάτου και του είτε να σταματήσει τις εκτελέσεις, ο Ραβάλλι απήντησε, να πάτε στο Νεστόριο να τους ειπείτε να παραδώσουν τα όπλα οι αντάρτες και τότε θα σταματήσω

⁴²⁵ όταν οι Ιταλοί τον έστειλαν στο Νεστόριο για να πει στους αντάρτες να παραδώσουν τα όπλα, ο Πατσιούρας του είτε «Ε, όχι, Δέσποτα, και να παραδώσουμε τα όπλα! Θα πρέπει να τα ευλογήσετε τα όπλα!

⁴²⁶ Τον Απρίλιο του 1943 και με απόφαση Εαμικού ανταρτοδικείου εκτελέστηκαν στο Νεστόριο... αρχηγοί όλοι εθνικιστικών ανταρτικών ομάδων. Εαμικοί μάρτυρες κατέθεσαν για «προδοσία». Κι ο βασιλικός επίτροπος ρωτά «Ήταν προδότες γιατί διαφώνησαν με την τακτική του Ε.Α.Μ; Ήταν ήρωες γιατί ανέκοψαν και νικητές της μάχης της Σιάτιστας. Τότε γιατί φονεύθηκαν; Είναι έργο του Τερπόφσκυ, ο οποίος είχε διεισδύσει στις τάξεις του Ε.Α.Μ. για να εξυπηρετήσει τους δικούς του σκοπούς. Και πίσω από τον Τερπόφσκυ κρύβεται ο Κάλτσεφ

⁴²⁷ Στο Μελάνθιο, ομάδα βουλγαροκομμουνιστών του Ε.Α.Μ, συνέλαβε και εκτέλεσε τους Κιορτσιδάκη, Ζήση και Ευφραϊμίδη και λίγες μέρες αργότερα στο Επταχώρι τον Μπασκάκη.

- c. Ο Ανδρέας Τσιάτας⁴²⁸ το 2009 στο βιβλίο του γράφει ότι οι αξιωματικοί μνημένοι στην ΥΒΕ συλλαμβάνουν κι αφοπλίζουν ομάδες αντάρτες και πραξικοπηματικά ήθελαν να αναλάβουν την ηγεσία του ΕΛΑΣ
 - d. Ο Θανάσης Ζιώγας⁴²⁹ το 2016 στο βιβλίο του αναφέρει ότι οι αξιωματικοί εγκατέλειψαν το μέτωπο παρασύροντας και μέρος ανταρτών
- 3) Για τη δολοφονία του Λάκη (Εμμανουήλ) Νταϊλάκη
- a. Σε έκθεση⁴³⁰ το 1943, του απεσταλμένου του Γενικού Γραμματέα του Υπουργείου Εσωτερικών αναφέρει ότι εκτελέστηκε ο Νταϊλάκης Εμμανουήλ ως ανταρτόφιλος
 - b. Ο Παπακυριακόπουλος⁴³¹ το 1946 στο βιβλίο του αναφέρει πως η δολοφονία υπήρξε έργο του Τερπόφσκυ και επομένως του Κάλτσεφ
 - c. Ο Θανάσης Ζιώγας⁴³², το 2016 στο βιβλίο του αναφέρει το Λάκη Νταϊλάκη ως συνεργάτη στα Τάγματα Ερεύνης
 - d. Στη δίκη Ραβάλλι-Κάλτσεφ, ο μάρτυρας πρωτοδίκης Προκάκης ισχυρίστηκε πως ήταν είδος εθνικής τιμωρίας, γιατί ο Νταϊλάκης είχε σχέσεις με το ιταλικό φρουραρχείο, γεγονός που βεβαίωσε κι ο Ραβάλλι ενώ ο μάρτυρας της δίκης Κηρυττόπουλος διατύπωσε την εκδοχή ότι ο Νταϊλάκης είχε σχέσεις με το ιταλικό φρουραρχείο για να πλήξει τους Βούλγαρους.

Εν κατακλείδι...

Οι διαφωνίες για τη στάση των εμπλεκομένων και τις ευθύνες που απορρέουν συνεχίζονται και σήμερα. Ποιοι αντιστάθηκαν, ποιοι προσκύνησαν, ποιοι επωφελήθηκαν, ποιοι ... κι έτσι η αντίσταση αν και θα έπρεπε να ενώνει αποτελεί αιτία διχασμού.

Η Κατοχή κι η αντίσταση θέλγουν το ενδιαφέρον ερευνητών, αλλά κρατούν ερμητικά κλειστά γραπτές πηγές της εποχής μα και τα στόματα όσων θα μπορούσαν να ρίξουν φως. Η «μακρά σκιά» της δεκαετίας του 40 φαίνεται πως σκιάζει ακόμη και τις ημέρες.

Έγινε προσπάθεια η παρούσα εργασία να εστιάσει και να εμβαθύνει κυρίως στα αποτελέσματα της κατοχής για την τοπική κι ευρύτερη κοινωνία ώστε να υπάρξει μεγαλύτερη κατανόησή της. Γιατί ιδιαίτερα στις μέρες μας όπου η ξеноφοβία, ο εθνικισμός κι ο φανατισμός βρίσκονται δυστυχώς σε ανοδική τροχιά και σε πανευρωπαϊκό επίπεδο, φρονώ πως η μελέτη έστω και της περιόδου της κατοχής στην περιοχή της Καστοριάς είναι ύψιστης σημασίας καθώς καταδεικνύει τις ολέθριες συνέπειές τους.

⁴²⁸ Ο Κιουρτσιδάκης με τον Μπασάκη, μνημένοι και οι δυο από τους αξιωματικούς του Βοΐου στην οργάνωση ΥΒΕ, συλλαμβάνουν και αφοπλίζουν τις ομάδες των ανταρτών που ήταν αντίθετες στις ιδέες τους. Με άλλους ομοϊδεάτες τους πραξικοπηματικά θέλησαν να πάρουν την ηγεσία του απελευθερωτικού αγώνα στα χέρια τους

⁴²⁹ όταν ο εχθρός εκστρατεύοντας από Κοζάνη και Αλβανία φρόντιζε να εγκλωβίσει τα τμήματα του ΕΛΑΣ και να τα συντρίψει, διάλεξαν για να πραγματοποιήσουν τα μαύρα σχέδιά τους και οι αξιωματικοί Κιουρτσιδάκης, Μανταρόπουλος, Καρράς, Εφραμιίδης, Σπυρόπουλος κλπ. Οι προδότες αυτοί, όπως και οι συνάδελφοί τους στο Μπουγάζι, εγκαταλείπουν το μέτωπο, παρασύροντας και μέρος των ανταρτών, και κατευθύνονται προς Μελάνθιο, Λάγγα και Κυψέλη

⁴³⁰ Κατόπιν επανειλημμένων αιτήσεων του Δημάρχου και Νομαρχούντος ενεκρίθη η αποστολή επιτροπής προς τους αντάρτες ινα του πείση να εγκαταλείψουν τον Νομόν Καστοριάς και την 11-4-43 προς τούτο ο Μητροπολίτης Καστοριάς μετά του Γεωργίου Ωρολογόπουλου ανεχώρησεν εις Νεστόριον προς συνάντησιν των ανταρτών. Εις τούτους οι αντάρται εν Νεστοριώ απήντησαν ότι δεν πρόκειται ν' υποχωρήσωσιν ουδέ και τα όπλα να καταθέσωσιν

⁴³¹ πίσω από τον Τερπόφσκυ κρύβεται ο Κάλτσεφ. Αποδείξεις των κρυφών δεσμών τους είναι η συνεργασία για το φόνο του Καπετάν-Νταϊλάκη

⁴³² Έλληνες συνεργάτες στα Τάγματα Ερεύνης και πρωταγωνιστές... Νταηλάκης Λάκης

23. Βιβλιογραφία

1. Andrew Rossos, The Macedonians of Aegean Macedonia,
2. Αλβανός Ραϋμόνδος, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή,
3. Αλβανός Ραϋμόνδος, Μετεμφυλιακές πολιτικές συμπεριφορές και εθνοτική ταυτότητα στο Νομό Καστοριάς, Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης τεύχος 32,
4. Αντωνίου Κων., Η Σλαβική και κομμουνιστική επιβουλή και η αντίστασις των Μακεδόνων, Θεσσαλονίκη 1950,
5. Αρχιεπιστάξιο, Αξονομακεδονικό Κομιτάτο και Οχράνα (1943-1944): μια πρώτη προσέγγιση, τεύχος 5, Μάιος 2003
6. Αρχείο βουλγαρικής κατοχής, ΕΛΙΑ Θεσσαλονίκης
7. Αποστόλου Βερόνικα-Στυλιανή, Όψεις του κοινωνικού βίου στην πόλη της Καστοριάς την περίοδο της Κατοχής 1941-1944, Διπλωματική εργασία,
8. Βλαχάκη Δημήτρη, Η ιστορία ενός αντάρτη του ΕΛΑΣ, Καστοριά 1984,
9. Γρηγορίου Εμ., Το βουλγαρικό όργιο αίματος εις την Δυτικήν Μακεδονίαν 1941-1944, Πυρσός 1947,
10. Δημητράκης Παναγιώτης, Οι Γερμανικές Μυστικές υπηρεσίες στην Ελλάδα του Μεσοπολέμου και της Κατοχής, Ενάλιος,
11. Δορδανάς Στράτος, Αντίποινα των Γερμανικών Αρχών Κατοχής στη Μακεδονία (1941-1944), Διδακτορική Διατριβή 2002,
12. Δρόσος Ζαχαρίας, Φαρδύκαμπος, Αθήνα, 1984,
13. ΕΛΙΑ, Αρχείο Αθανασίου Χρυσόχου, Διοίκηση Χωροφυλακής Καστοριάς, μοίραρχος Βασίλειος Λάιος, «ετήσια έκθεσις δράσεως ξένων προπαγανδών», Καστοριά, 3 Ιανουαρίου 1943, αρ. πρ. 34/1/1.
14. Εφημερίδα ΕΣΤΙΑ, 18-5-200, Αριστομένης Αντωνακέας Υποστράτηγος Ε.Α
15. Ζηκούλη Ζ., Προσωπικό ιδιωτικό ρχείο
16. Ζιώγας Θανάσης, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1994, Εντός,
17. Ηλιάδου-Τάχου Σοφία, Τα χρώματα της βίας στη Δυτική Μακεδονία 1941-1944, Επίκεντρο 2018,
18. Ιστοσελίδα: <http://istorikakastorias.blogspot.com/2017/07/7.html>
19. Ιστοσελίδα: http://www.apostolikidiakonia.gr/gr_mam^atelûsnr'tieologia_zoirthemata.asp?cat=afier&NF=I&conteûts=contents_Katoxi.asp&mam=kato_xi_1_1&file=2_2. Htm
20. Ιστοσελίδα: <https://fos-kastoria.blogspot.gr/2018/01/1944.html>, ανάκτηση στις 17/1/201
21. Ιστοσελίδα: <https://hzoistovogatsiko.blogspot.gr/2017/04/4-1943.html>, ανάκτηση στις 5 Απριλίου 2018
22. Κάδρα-Πλιάκα Στεργιανή, Νεστόριο αναδρομή στις ρίζες,
23. Καραμπέρη Στεφ., Οι αναμνήσεις μου από την δράσιν μου εις τα τμήματα της Π.Α.Ο, Πελασγός,
24. Κοβάτσης ή Δημητρίου Αργύρης, Ο ατίθασος ταγματάρχης
25. Κολιόπουλος Ιωάννης, Ληλασία φρονημάτων, Εκδόσεις Βάνιας 1994,
26. Κουμαρίδης Γιώργος, ΣΝΟΦ και σλαβομακεδονικά τάγματα (1943-1944), περ. Αρχιεπιστάξιο τ.χ. 11, Εκδόσεις Θεμέλιο,
27. Κουσουρής Δημήτρης, Δίκες των Δοσιλόγων 1944-1949, Πόλις Historia,
28. Κρίκης Πάνος, Ο αντιστασιακός αγώνας των Καστοριανών 1941-1944, Κουλτούρα 2006,
29. Κυριάκος Α. Νικόλαος & Μπεροπούλης Ε. Γεώργιος, Ιστορία Νοστήμου Καστοριάς, Καστοριά 2009,
30. Κωστόπουλος Ι. Μιχαήλ, Γνωριμία με το Νεστόριο Καστοριάς, Καστοριά 1998,
31. Κωστόπουλος Τάκης, Με του αντάρτες στη Δυτική Μακεδονία, Βιβλιόραμα,
32. Μαγκριώτης Ι. Δημήτριος, Θυσίαι της Ελλάδος και εγκλήματα κατοχής 1941-1944, Αθήνα 1946,

33. Μάνος Κωνσταντίνος, Χαρακτηριστικά περιστατικά της ζωής μου, Γρηγόρη,
34. Μπελεγάκη Όλγα, Πτυχές της δράσης της Οχράνας στη Δυτική Μακεδονία με βάση νεότερες βουλγαρικές πηγές, Μεταπτυχιακή εργασία ΑΠΘ, Θεσσαλονίκη 2010,
35. Μπεροπούλης Ευθ. Γεώργιος, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο, Δημοσίευτη Έκθεση του Νομάρχη Καστοριάς, κ. Αρ. Σπηλιώτη προς το Υπουργείο των Εσωτερικών στις 20 Ιανουαρίου 1942 για την εκπαίδευση στο Νομό Καστοριάς
36. Μπεροπούλης Ευθ. Γεώργιος, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο, Δημοσίευτη Έκθεση απεσταλμένου προς τον Γ.Γ. Υπουργείου Εσωτερικών, 28 Μαΐου 1943
37. Μπεροπούλης Ευθ. Γεώργιος, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο, Δημοσίευτο έγγραφο Λασηθιωτάκη προς τον Πρόεδρο της Διαχείρισης της Ισραηλιτικής Περιουσίας, 5 Απριλίου 1945
38. Μπεροπούλης Ευθ. Γεώργιος, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο, Δημοσίευτη αναφορά Κων. Κεφαλά, Γραμματέα της Νομαρχίας Καστοριάς, προς τον Πρόεδρο της ΥΔΙΠ, 9 Απριλίου 1945
39. Μπεροπούλης Ευθ. Γεώργιος, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο, Δημοσίευτο έγγραφο οικονομικού Εφόρου Καστοριάς Χαρ. Σεκουλίδη προς το Αστυνομικό Τμήμα Καστοριάς, 3 Μαΐου 1945
40. Μπεροπούλης Ευθ. Γεώργιος, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο, Δημοσίευτη Εμπιστευτική Έκθεση του Νομάρχη κ. Μαρή προς το Γενικό Διοικητή Δυτικής Μακεδονίας, 4 Ιουλίου 1945
41. Μπεροπούλης Ευθ. Γεώργιος, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο, Δημοσίευτες Καταστάσεις φυγόδικων κοινοτήτων Νομού Καστοριάς (1945)
42. Μπεροπούλης Ευθ. Γεώργιος, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο, Δημοσίευτη Επιστολή για τη δράση αντεθνικών στοιχείων στο Νεστόριο, 1941-1945
43. Μπεροπούλης Ευθ. Γεώργιος, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο, Δημοσίευτη Πράξη Ειδικού Δικαστηρίου Δοσιλόγων Καστοριάς, αρ. 85/6/1945 στις 14/5/1946
44. Μπράμος Κώστας, Σλαβοκομμουνιστικά οργανώσεις εν Μακεδονία, Θεσσαλονίκη 1953,
45. Νταϊλιάνης Βασίλης, Η ζωή και η δράση του Βασίλη Νταϊλιάνη αυτοβιογραφία, Κώδικας Θεσσαλονίκη 1995,
46. Παπαθανασίου Ι. Παρμενίων , Για τον Ελληνικό Βορρά, Εκδόσεις Παπαζήση, Έκδοση Δεύτερη, τόμος 1,
47. Παπακυριακόπουλος Ι., Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946,
48. Παπασταύρου Χρυσόστομος, Προσωπικό ιδιωτικό αρχείο
49. Πελαγίδης Ευστάθιος, Η ανεξάντλητη Οινόη Καστοριάς (1923-2005), Θεσσαλονίκη 2015,
50. Περιοδικό Περισκόπιο, «Ένα κίνημα γεννιέται», εκδόσεις Περισκόπιο
51. Πρακτικά Ε.Δ.Δ. Εφετείου Λάρισας, 16-23/1/1946
52. Σιδηρόπουλος Λ. Αντώνης, Πετροπουλάκι το χωριό μου, Πολιτιστικός Σύλλογος Πετροπουλακίου, Ιούλιος 2011,
53. Σμαπάνης Λάμπρος, Αναμνήσεις από την εθνική αντίσταση, Μαλλιάρης Παιδεία,
54. Συνόπουλος Α. Λυκούργος, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998,
55. Σφέτας Σπυρίδων, Η ίδρυση και η δράση της Οχράνας (1943-44) στη Δυτική και Κεντρική Μακεδονία στα πλαίσια της πολιτικής της VMRO και των Ιταλο-γερμανικών Αρχών Κατοχής,
56. Σφέτας Σπυρίδων, Όψεις του Μακεδονικού ζητήματος στον 20^ο αιώνα, Εκδόσεις Βάνιας,
57. Τσακαλίδη-Χατζηνικολάου Βασ., Ο αγών του βουνού κάτω από το ζυγό του ΚΚΕ, Ελεύθερη Σκέψις,

58. Τσιάτα Ι. Ανδρέας, Αναμνήσεις από την αντίσταση, Εκδόσεις Ζήτη,
59. Τσίγκαλου Δημ., Το Επταχώρι, χίλια χρόνια στις εθνικές επάλξεις, Θεσσαλονίκη 1979,
60. Φωνές, Μεταπτυχιακή εργασία
61. Χριστοδούλου Γ, Σχέσεις συνεργασίας και σύγκρουσης των χωριών του Νομού Μακεδόνων της Καστοριάς κατά τον 20ο αιώνα, Πτυχιακή εργασία, 2004,
62. Χριστοδούλου Γ, Σχέσεις συνεργασίας και σύγκρουσης των χωριών του Νομού Μακεδόνων της Καστοριάς κατά τον 20ο αιώνα, Πτυχιακή εργασία, 2004,
63. Χρυσοχόου Αθανάσιος, Η δράσις της βουλγαρικής προπαγάνδας, 1943-1944,
64. Χρυσοχόου Αθανάσιος, Η Κατοχή εν Μακεδονία, Δημοσιεύματα της Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών, Θεσσαλονίκη 1949,

24. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1: Η κατοχή στην πόλη της Καστοριάς και τα χωριά της

Αγία Άννα

Από την Αγία Άννα κατάγονταν ο Κοσμάς Κυριακόπουλος (Μπαϊκούζος), ένα από τα ιδρυτικά μέλη του Αξονομακεδονοβουλγαρικού Κομιτάτου. «... σύμφωνα⁴³³ με τον Λ. Γ. από τα Στενά Νεστορίου, ο Κοσμάς Κυριακόπουλος (Κουσμάν Κίρσκοφ ή Μπαϊ Κούζης), από το χωριό Αγία Άννα, επί του Μεταξικού καθεστώτος, είχε συλληφθεί επειδή μιλούσε τη σλαβική γλώσσα και του «είχαν βάλει σκατά στο στόμα» για τιμωρία.

Τον Απρίλιο του 1943, οι αντάρτες του ΕΛΑΣ πλησίασαν πάλι την Καστοριά, οπότε οι Ιταλοί αποφάσισαν να προβούν σε εκκαθαριστικές επιχειρήσεις.

Τις πρωινές⁴³⁴ ώρες της 29^{ης} Απριλίου 1943 ο ιταλικός στρατός από την Καστοριά με τους Οχρανίτες διέσχισαν τα χωριά Καλοχώρι, Φτελιά, Κρανοχώρι και έφθασαν στην Αγία Άννα. Στο χωριό αυτό κατοικούσαν 36 οικογένειες Σλαβοφώνων (196 συνολικά άτομα) που θεωρούνταν ως γραικομάνοι. Παρά την μη ύπαρξη ανταρτών, οι Ιταλοί, με τη σύμφωνη γνώμη του Παντελή Μακρή, πυρπόλησαν τα σπίτια και τους αχυρώνες. Δεκαέξι (16) κάτοικοι τουφεκίστηκαν από τους Ιταλούς στην προσπάθεια τους να διασωθούν, ενώ οι Οχρανίτες προέβησαν σε λεηλασίες των περιουσιών των κατοίκων.

Η παραπάνω καταστροφή αποτυπώνεται και με τις εκδοχές,

- ✓ «Καταστροφή⁴³⁵ από ομάδες ατάκτων. Οι κάτοικοι την επομένη του Πάσχα, διωκόμενοι γυρίζουν προς όλες τις διευθύνσεις. Όλες οι οικογένειες αυτών χρήζουν άμεσης περίθαλψης».
- ✓ Α.Π. 20 Νομαρχία Καστοριάς⁴³⁶. Καταστροφή ολοκληρωτική, αλλά με πιθανή ημερομηνία (καταστροφής) στις 4 Ιουνίου 1943

Την 1^η Μαΐου 1943, οι αντάρτες ανακατέλαβαν τα χωριά Νεστόριο, Αγία Άννα, Πεντάβρυσος και σε αντίποινα για την πυρπόληση των σπιτιών των Ελλήνων στην Πεντάβρυσος έκαψαν σπίτια Σλαβοφώνων.

Τέλος αναφέρεται και «Πυρπόληση⁴³⁷ από τους κατακτητές 100%» της Αγίας Άννας με πιθανή ημερομηνία κάπου τον Οκτώβρη του 1944.

⁴³³ Ραϋμόνδου Αλβανού, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, σελ.236

⁴³⁴ Σπυρίδων Σφέτα, Η ίδρυση και η δράση της Οχράνας (1943-44) στη Δυτική και Κεντρική Μακεδονία στα πλαίσια της πολιτικής της VMRO και των Ιταλο-γερμανικών Αρχών Κατοχής, σελ. 356

⁴³⁵ Έκθεσις προς τον Γ.Γ. Υπουργείου Εσωτερικών, 28 Μαΐου 1943, σελ. 4

⁴³⁶ Εμ. Γρηγορίου, Το βουλγαρικών όργιον αίματος εις Δυτικήν Μακεδονίας 1941-1944, Πυρσός 1947, , σελ. 48

⁴³⁷ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 111

Αγία Κυριακή

Με άγνωστη ημερομηνία του αποτρόπαιου εγκλήματος, αλλά προφανώς για το ίδιο συμβάν, έχουμε τις εκδοχές:

- ✓ Στην Αγία Κυριακή⁴³⁸, ένα κορίτσι, αφού το βίασαν, το έκαψαν (Βούλγαροι).
- ✓ Στην Αγία Κυριακή⁴³⁹, χάρη διασκέδασης, κορίτσι μετά το βιασμό του έβγαλαν τα μάτια και τα έντερα
- ✓ Στην Αγία Κυριακή⁴⁴⁰ αφού βίασαν μία κοπέλα στη συνέχεια την έκαψαν, αφού έβγαλαν τα μάτια της και τα σωθικά της.

Αναφέρονται επίσης στη βιβλιογραφία, με αδιευκρίνιστη όμως ημερομηνία και τα συμβάντα:

- ✓ Εις την Αγίαν⁴⁴¹ Κυριακή ο ιερέυς εβασανίσθει
- ✓ Φάλαγγα⁴⁴² υπό τον Ντελ Ζούντιτσε περέταξε και εκτέλεσε 10 κατοίκους της Αγίας Κυριακής
- ✓ ...το τάγμα⁴⁴³ ερεύνης για όπλα τους σακάτεψε στο ξυλοκόπημα μέχρι αναισθησίας. Η Αγία Κυριακή είχε μόνον δύο ή τρεις οικογένειες Σλαβόφωνων. Δύο εξ αυτών πήραν όπλα με το κομιτάτο και έπειτα από έναν φόνο που διεπράχθη αμφοτεροι παρέδωσαν τα όπλα και δεν θέλησαν να συνεχίσουν.
- ✓ Υπήρχαν⁴⁴⁴ και δύο από την Αγία Κυριακή, ο Λευθήρης και ο Ναούμ. Αυτοί πήραν για ολίγο καιρό όπλα, κάτι μεσολάβησε όμως και τα παρέδωσαν. Βρίσκονταν καθημερινώς στο μαγαζί μας. Εκείνη την καταραμένη ημέρα μπήκαν στο μαγαζί οι τρεις χειρότεροι κομιτατζήδες. Ο Χρήστος Νασκόπουλος, ο Κοσμάς Κυριακόπουλος και ο Μιχάλης Λυσίτσης (από Λεύκη). Ο Χρήστος, μόλις είδε τον Λευτήρη και τον Ναούμ στο ταβερνάκι, άρχισε να τους βρίζει χυδαία και να τους διώχνει».

Για τις 19 Μαρτίου 1942 αναγράφεται: Ο Πρόεδρος⁴⁴⁵ της Κοινότητας δάρθηκε άγρια. Οι φυλακές είναι γεμάτες από έγκλειστους φιλήσυχους πολίτες οι οποίοι είναι δεμένοι με χειροπέδες

Για το έτος 1943, διαβάζουμε: «Οι Ιταλοί⁴⁴⁶, μόλις είδαν ότι επτακόσιοι αξιωματικοί και στρατιώτες πέσανε στα χέρια των επαναστατών (μάχη Φαρδύκαμπου), κίνησαν από Λάρισα μεραρχία με τεθωρακισμένα αυτοκίνητα και αεροπορία. Βομβάρδισαν την Σιάτιστα και με εμπρηστικές βόμβες την Αγία Κυριακή, την οποία και κάψανε».

Στις 29 Μαρτίου 1943 αναφέρεται βομβαρδισμός⁴⁴⁷ του χωριού

Για την καταστροφή της Αγίας Κυριακής (Μάρτιος του 1943) υπάρχουν και οι εκδοχές:

- ✓ Α.Π. 3118, 3120 από 18/5/1943 στο χρονικό⁴⁴⁸ διάστημα από 9/2/43 – 2/4/43, βομβαρδίστηκε, πυρπολήθηκε και λεηλατήθηκε από Βουλγαρόφρονες το χωριό (πιθανή ημερομηνία καταστροφής 23 Απριλίου 1943)
- ✓ Το χωριό Αγία Κυριακή⁴⁴⁹ ισοπεδώθηκε. Καταστράφηκαν και τα 80 σπίτια του χωριού, που είχε 420 κατοίκους (20 σπίτια ανήκαν σε 120 ελληνόφρονες Σλαβόφρονους και 58 σπίτια σε 300 Έλληνες). Το ίδιο φαινόμενο παρατηρήθηκε και σε άλλα χωριά

⁴³⁸ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 72

⁴³⁹ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 72

⁴⁴⁰ Δημητρίου Ι. Μαγκριώτη, Θυσίαι της Ελλάδος και εγκλήματα κατοχής 1941-1944, Αθήνα 1946, σελ. 216

⁴⁴¹ Εμ. Γρηγορίου, Το βουλγαρικό όργιο αίματος εις την Δυτικήν Μακεδονίαν 1941-1944, Πυρσός 1947, σελ. 24

⁴⁴² Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 24

⁴⁴³ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 112

⁴⁴⁴ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 112

⁴⁴⁵ Εμ. Γρηγορίου, Το βουλγαρικό όργιον αίματος εις Δυτικήν Μακεδονία 1941-1944, Πυρσός 1947, σελ. 45

⁴⁴⁶ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 119

⁴⁴⁷ Εμ. Γρηγορίου, Το βουλγαρικό όργιον αίματος εις Δυτικήν Μακεδονία 1941-1944, Πυρσός 1947, σελ. 46

⁴⁴⁸ Εμ. Γρηγορίου, Το βουλγαρικό όργιον αίματος εις Δυτικήν Μακεδονία 1941-1944, Πυρσός 1947, σελ. 48

⁴⁴⁹ Σπυρίδων Σφέτα, Η ίδρυση και η δράση της Οχράνας (1943-44) στη Δυτική και Κεντρική Μακεδονία στα πλαίσια της πολιτικής της VMRO και των Ιταλο-γερμανικών Αρχών Κατοχής, σελ. 354

- ✓ Τις ίδιες μέρες το χωριό Αγία Κυριακή⁴⁵⁰ σχεδόν ισοπεδώθηκε. Καταστράφηκαν τα 80 σπίτια του χωριού το οποίο κατοικούνταν από 300 ελληνόφωνους και 120 Σλαβόφωνους που και σε αυτή την περίπτωση θεωρήθηκαν γραικομάνοι
- ✓ Καταστροφή⁴⁵¹ από ομάδες ατάκτων. Οι κάτοικοι την επομένη του Πάσχα, διωκόμενοι γυρίζουν προς όλες τις διευθύνσεις. Όλες οι οικογένειες αυτών χρήζουν άμεσης περίθαλψης.
- ✓ Α.Π. 20 Νομαρχία Καστοριάς⁴⁵². Καταστροφή ολοκληρωτική

⁴⁵⁰ Ραϋμόνδου Αλβανού, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, σελ.261

⁴⁵¹ Έκθεσις προς τον Γ.Γ. Υπουργείου Εσωτερικών, 28 Μαΐου 1943, σελ. 4

⁴⁵² Εμ. Γρηγορίου, Το βουλγαρικών όργιον αίματος εις Δυτικήν Μακεδονία 1941-1944, Πυρσός 1947, , σελ. 48

Άγιος Δημήτριος

Σε χειρόγραφο⁴⁵³ κατάσταση του Σταθμού Χωροφυλακής Δενδροχωρίου, με άγνωστο συγγραφέα και πιθανή ημερομηνία το έτος 1945, αναγράφεται: «Σταθμός Χωρ/κής Δενδροχωρίου, Κατάστασις Εμφαίνουσα τους ευρισκομένους εκ των χωρίων της Περιφέρειας του Σταθμαρχίου εις Αλβανίαν ή Βουλγαρίαν ενόπλους Σνοφίτας ή Οχρανίτας». Ακολουθούν ονοματεπώνυμα από τα χωρία Δενδροχώρι, Ιεροπηγή, Άγιο Δημήτριο και Πουάνεμο. Για τον Άγιο Δημήτριο αναφέρεται: «εκ του χωρίου Άγιος Δημήτριος» κι ακολουθούν δεκαπέντε (15) ονοματεπώνυμα με τα πατρώνυμά τους. Στις γενικές παρατηρήσεις διαβάζουμε: «αιτίαν δια την οποίαν ευρίσκονται ένοπλοι εις ΣΝΟΦ ή ΟΧΡΑΝΑ είναι η επιθυμία όπως προσαρτήσουν την ... Μακεδονίαν εις Βουλγαρίαν ούτοι είχαν λάβη όπλα παρά των Ιταλών ως Κομιτάτο ή συνεχίζουν να είναι ένοπλοι από το 1943» Σε χειρόγραφο⁴⁵⁴ δισέλιδη κατάσταση άγνωστου συντάκτη και ημερομηνίας με κεφαλίδα «Άγιος Δημήτριος βουλγαροκιμιτατζήδες οπλίτες κατά της Ελλάδος» αναγράφονται τριάντα ένα (31) ονοματεπώνυμα με την παρατήρηση για όλους «συμμετοχή εις κατάλυμα Άργους Ορεστικού».

Σε χειρόγραφο⁴⁵⁵ κατάσταση του προέδρου της της κοινότητας, όπως η υπογραφή και η σφραγίδα μαρτυρούν και με ημερομηνία 22 Σεπτεμβρίου 1945, αναγράφεται: «Βασίλειον της Ελλάδος, Νομαρχία Καστοριάς, Κοινότης Αγίου Δημητρίου, Κατάστασις εμφαίνουσα τους αναχωρήσαντας με το τάγμα του Γκότσεφ και ευρισκομένους ήδη εις Σερβίαν προπαγανδίσαντες για την αυτονομίαν της Μακακεδονίας». Ακολουθούν δεκατέσσερα (14) ονοματεπώνυμα, με τα πατρώνυμα και το έτος γέννησής τους και σχετικές παρατηρήσεις. Από τις παρατηρήσεις, σταχυολογούμε: «Ταγματάρχης του Γκότση, αρχηγός κομιτάτου Άργους», «Αρχηγός κομιτάτου Βουλγαρίας ειργάσθει και με τους Ιταλούς», «εθελοντής εις τάγμα Γκότση», «Αρχηγός κομιτάτου έκανεν όργια ως κομιτατζής και σήμερα παρατηρούμενος», «Μεγάλος φονιάς και σήμερα εργάζεται κατά της Ελλάδος», «Εθελοντής»

Ακολουθούν δύο δακτυλογραφημένες⁴⁵⁶ καταστάσεις, πιθανότατα της Νομαρχίας Καστοριάς. Στην πρώτη με ημερομηνία 22 Σεπτεμβρίου 1945 και με αναγραφόμενο συντάκτη, στο υποσέλιδο, τον πρόεδρο της κοινότητας, αναγράφεται: «ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ εμφαίνουσα τους καταφυγόντας με το τάγμα του Γκότσεφ και ευρισκομένους ήδη εις Σερβίαν προπαγανδίζοντες για την αυτονομίαν της Μακακεδονίας της Κοινότητος Αγίου Δημητρίου». Ακολουθούν δεκατέσσερα (14) ονοματεπώνυμα με το πατρώνυμό τους και παρατηρήσεις. Από τις παρατηρήσεις, σταχυολογούμε: «Ταγματάρχης του Γκότση, αρχηγός κομιτάτου Άργους», «Αρχηγός κομιτάτου Βουλγαρίας ειργάσθει και με τους Ιταλούς», «εθελοντής εις τάγμα Γκότση», «Αρχηγός κομιτάτου έκανεν όργια ως κομιτατζής και σήμερα παρατηρούμενος», «Μεγάλος φονιάς και σήμερα εργάζεται κατά της Ελλάδος», «Εθελοντής». Στη δεύτερη με άγνωστη ημερομηνία και συντάκτη, αναγράφεται: «Κατάστασις εμφαίνουσα τους ενόπλους κατοίκους εκ του χωρίου Αγίου Δημητρίου οίτινες επέστρεψαν τον Ιούνιο του 1945 εις τας οικίας των». Ακολουθούν δεκαπέντε (15) ονοματεπώνυμα, χωρίς κανένα άλλο στοιχείο.

Από τη δακτυλογραφημένη κατάσταση απουσιάζει το έτος γέννησης, έχει αντικατασταθεί επίσης η μετοχή «προπαγανδίσαντες» από τη μετοχή «προπαγανδίζοντες» αλλαγή επομένως του χρόνου και της διάρκειάς του.

⁴⁵³ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

⁴⁵⁴ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

⁴⁵⁵ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

⁴⁵⁶ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

Αμμουδάρα

Στις 5 Φεβρουαρίου 1943, τμήμα του ΕΛΑΣ υπό τον υπολοχαγό Κιουρτσιδάκη ζητά από το τμήμα της ΠΑΟ υπό τον Καραμπέρη, που εδρεύει στην Αμμουδάρα, να ενταχθεί στην ομάδα, διότι διαπίστωσε ότι το ΕΑΜ-ΕΛΑΣ κατευθύνονταν από το ΚΚΕ. Ύστερα από συνεννόηση με το υπαρχηγείο ΠΑΟ Δαμασκηνιάς, ο Κιουρτσιδάκης με το τμήμα του έγινε δεκτός.

Στις 5 Μαρτίου 1943, στη γέφυρα⁴⁵⁷ Άργους Ορεστικού-Αμμουδάρας έχει φτάσει το αρχηγείο του ΕΛΑΣ και ζήτησε άδεια εισόδου στην περιοχή. Ο Καραμπέρης τους οδήγησε στο σχολείο όπου διανυκτέρευσαν. Ζητώντας οδηγίες με αγγελιοφόρο από το υπαρχηγείο Δαμασκηνιάς, του διαμηνύθηκε να βοηθήσει το τμήμα να φτάσει στο Νεστόριο, όπου και θα εγκαταστήσει το αρχηγείο του. Εκεί έφτασε και το τμήμα του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ από την Κολοκυνθού.

Στις 10 Φεβρουαρίου 1944, το 3/53 Τάγμα⁴⁵⁸ μπαίνει σε δράση... Η Διοίκηση του Τάγματος, που την αποτελούσαν ο μόνιμος υπολοχαγός Μπατίστας με καπετάνιο τον Δημήτριο Γεωργόπουλο (Δημητρό), αναχώρησε από την έδρα του, το χωριό Κυδωνιές Γρεβενών, το πρώτο δεκαήμερο του Φλεβάρη του 1944. Η πορεία που ακολούθησε ήταν μακρινή και ο χειμώνας βαρύς. Χιόνια πολλά και φοβερό κρύο. Την πρώτη βραδιά διανυκτερεύσαμε στο χωριό Μεσόλογγο Βοΐου. Τη δεύτερη βραδιά κάνοντας νυχτερινή πορεία περάσαμε το χωριό Αμμουδάρα (Μπισάκι), τη γέφυρα του Αλιάκμονα...»

Στις 3 Μαρτίου 1944, από το βιβλίο «Η ζωή και η δράση του Βασίλη Νταϊλιάνη», διαβάζουμε: «Το πρωί⁴⁵⁹ στις 13 του Μάρτη 1944 με φύλλο πορείας και με σύνδεσμο του συγκροτήματος Σινιάτσικο, ξεκινήσαμε, το βράδι φθάσαμε στο χωριό Αμμουδάρα, κοντά στον Αλιάκμονα Ποταμό, όπου και μείναμε τη νύχτα. Ήμασταν στο σπίτι του υπεύθυνου του ΕΑΜ του χωριού Αμμουδάρας και εκεί που καθόμασταν στο δωμάτιο και μιλούσαμε, θα 'ταν η ώρα 10 με 11 νύχτα, έγινε μία παραξήγηση που παρά λίγο νάχουμε θύματα. Βλέπω από τα παράθυρα του σπιτιού μες στο σκοτάδι της νύχτας ένοπλους άνδρες να κυκλώνουν το σπίτι. Οι κάτοικοι του χωριού Σλαβόφωνοι, το μυαλό μου τρέχει Βουλγαροκομητατζήδες. Εκεί που καθόμασταν με τον υπεύθυνο, την οικογένεια του, σηκώθηκα και λέγω στον υπεύθυνο της οργάνωσης του ΕΑΜ. «Τι βλέπω έξω, ένοπλους άνδρες να κυκλώνουν το σπίτι σου». Μου λέγει: «Κάθησε, μη συγχύζεσαι, δεν τρέχει τίποτα, είναι δικοί μας του χωριού μου Εφεδρό-ΕΛΑΣΙΤΕΣ, τώρα θα φωνάξω και θα καλέσω νάρθει μέσα ο επικεφαλής τους, να μάθουμε τι συμβαίνει». Πράγματι, φώναξε τον επικεφαλής τους. Ήρθε στο δωμάτιο με δύο άλλους άνδρες με τα όπλα, μας καλησπέρισαν και αμέσως πριν προκάνουμε εμείς να τον ρωτήσουμε τι συμβαίνει μου λέγει: «Είμαι ταγματάρχης Εφεδροελασιτών, λέγομαι Γενάδιος Θωμάς και ζητάμε το φύλλο πορείας, ακόμα πώς ονομάζεσαι και από πού κατάγεσθε». Τον κοίταξα και μετά τον είπα το πώς ονομάζομαι το γράφει η Μεραρχία μου στο φύλλο πορείας από πού είμαι, από το χωριό Κυδωνιές Γρεβενών. «Το φύλλο πορείας σου γράφει Νταϊλιάνης Βασίλης». «Όπως γράφει έτσι και ονομάζομαι». Μου λέγει: «Το πολύ σε 20 λεπτά της ώρας θα σας φέρω το φύλλο πορείας», κι έφυγεν χωρίς να προκάνω να τον πω απαγορεύετε, (Καθώς έμαθα μετά ότι κάποιος πράκτορας που έκαμνε ότι είναι στέλεχος του ΕΑΜ Καστοριάς είχε επίθετο Δηλιάνης και ο Γενάδιος εδώ να πιάσουμε τον πράκτορα κυκλώνουν το σπίτι). Τώρα πώς διαπίστωσαν, εγώ δεν είμαι ο πράκτορας Δηλιάνης. Στο 53 Σύνταγμα της ΙΧ Μεραρχίας μας ήταν επιμελητής ο Κυρατζόπουλος Χρήστος που τον είχα στην ομάδα Αστραπή, κι ήταν και χωριανός και σαν επιμελητής ήταν γνωστός και ήταν στο χωριό. Ο Γενάδιος μόλις τον είπα το χωριό Κυδωνιές, πήρε την άδειά μου κι έτρεξε στο χωριανό μου Κυρατζόπουλο, και τον εξήγησε ακόμα πως κυκλώσαν το σπίτι. Ο Χρήστος τον

⁴⁵⁷ Στεφ. Καραμπέρη, Οι αναμνήσεις μου από την δράσιν μου εις τα τμήματα της Π.Α.Ο., Πελασγός, σελ. 28

⁴⁵⁸ Ανδρέα Ι. Τσιτάτα, Αναμνήσεις από την αντίσταση, Εκδόσεις Ζήτη 2009, σελ. 117

⁴⁵⁹ Βασίλη Νταϊλιάνη, Η ζωή και η δράση του Βασίλη Νταϊλιάνη αυτοβιογραφία, Κώδικας Θεσσαλονίκη 1995, σελ. 114

λέει το Γενάδιο να μην μου πει ότι είναι στο χωριό και τον ρώτησα κι έμαθα. Είναι πολύ τζαναμπέτης και νευρικός, πάντως είναι καλός και από τους καταδιωκόμενους αντάρτες, ήμουν κι εγώ στην ομάδα του, ήταν η πρώτη αντάρτικη ομάδα. Μετά με τον Γενάδιο Θωμά οργανώσαμε το πέρασμα της Γέφυρας του Αλιάκμονα και τη συνοδεία μου μέχρι το χωριό Κωσταράζι Καστοριάς».

Για τη στρατολόγηση από τον ΕΛΑΣ, η Αμμουδάρα ήταν το κέντρο διαλογής. Εκεί συγκεντρώνονταν οι στρατεύσιμοι και στη συνέχεια αξιωματικοί του ΕΛΑΣ με την επικουρία του στρατιωτικού υπευθύνου του κάθε χωριού και του προέδρου της κοινότητας αφού έπαιρναν υπόψη τους τη σωματική διάπλαση, την οικογενειακή και οικονομική κατάσταση της οικογένειας, κατέτασσαν τους επιλεγόμενους. Αυτό καταθέτει κι ο ο Σ.Β στη Διπλωματική εργασία «Φωνές⁴⁶⁰», «και την άλλη μέρα μας πήγανε στα λουτρά στην Αμμουδάρα, ήταν εκεί όλος ο νομός, διαλέγαν από κει, με πήραν και μένα, αυτό ήταν... Σ: Είχαν μαζέψει όλους όσους ήταν πάνω από 15; Β: Οι άλλοι μεγάλοι ήτανε, άλλος δεν ήτανε 16, ο πιο μικρός εγώ ήμουνα... Στην Αμμουδάρα. Από εκεί ήταν η διαλογή. Σ: Και ποιοι σας διάλεξαν; Β: Αξιωματικοί του ΕΛΑΣ ήταν, αυτοί σε ρωτάνε αν ήσουν πολύτεκνος, τραυματίας, φτωχός, αν εσύ έπρεπε να δουλέψεις για να ζήσουν οι υπόλοιποι, χωρίζανε, ένας που δεν είχε υποχρεώσεις, εσύ από δω στο ΕΛΑΣ, αν είχε υποχρεώσεις τον άκουγαν. Τον άκουγαν γιατί από κάθε χωριό ήταν ο στρατιωτικός υπεύθυνος και ο πρόεδρος του χωριού, και εκείνοι, οι αξιωματικοί ρωτούσανε, «Λέει σωστά;», «Σωστά λέει», «Εσύ τράβα στο σπίτι σου, εσύ κάτσε στο ΕΛΑΣ...».

Από γραπτή κατάσταση του προέδρου της κοινότητας Αμμουδάρας, διαβάζουμε: «Κατάστασις εμφανίουςα τους φυγόδικους της Κοινότητας Αμμουδάρας, του Συνοικισμού Μακροχωρίου και Βοτανίου» κι ακολουθούν έντεκα (11) ονόματα με την παρατήρηση «αγνώστου διαμονής» από τον οικισμό Αμμουδάρας.

Σε δακτυλογραφημένη⁴⁶¹ κατάσταση για την κοινότητα Αμμουδάρας, με άγνωστο συντάκτη και ημερομηνία, αναγράφεται: «Κοινότης Αμμουδάρας, Κατάστασις, Εμφαίνουσα του φυγόδικους της άνω Κοινότητος και των Συνοικισμών Μακροχωρίου και Αμμουδάρας». Για την Κοινότητα Αμμουδάρας ακολουθούν έντεκα (11) ονοματεπώνυμα με τα πατρώνυμά τους και την κοινή για όλους παρατήρηση «Συμμοριτής»

Σε άλλη δακτυλογραφημένη⁴⁶² κατάσταση για την κοινότητα Αμμουδάρας, με άγνωστο συντάκτη και ημερομηνία, αναγράφεται: «Κατάστασις, Εμφαίνουσα του φυγόδικους της Κοινότητος Αμμουδάρας, του Συνοικισμού Μακροχωρίου και Βοτανίου». Για την Κοινότητα Αμμουδάρας ακολουθούν έντεκα (11) ονοματεπώνυμα με τα πατρώνυμά τους, την ημερομηνία γέννησης και την κοινή για όλους παρατήρηση «Αγνώστου διαμονής»

⁴⁶⁰ Φωνές, σελ. 88

⁴⁶¹ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

⁴⁶² Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

Αμπελόκηποι

Για το Νοέμβριο του 1940, αναφέρεται: «Ένα πελώριο⁴⁶³ βομβαρδιστικό Φίετ, καταρρίφθηκε και προσγειώθηκε υποχρεωτικά στους Αμπελόκηπους»
«Στα πρώτα⁴⁶⁴ χρόνια της Κατοχής όλο το χωριό ήταν ενωμένο. Δεν εμφανίστηκε ούτε μια περίπτωση αποστασίας. Όλοι οι χωριανοί δίνανε εθελοντικά τρόφιμα και ρουχισμό που μάζευε η επιτροπή της Εθνικής Αλληλεγγύης (Ε.Α) και τα έστελνε στην ελεύθερη Ελλάδα, πέρα από τον Αλιάκμονα, για τις ανάγκες του ΕΛΑΣ. Τόσο στους Αμπελόκηπους όσο και στη Μηλίτσα οι κάτοικοι

Στις 5 Ιουνίου 1941, από το βιβλίο «Ο ατίθασος ταγματάρχης, Αυτοβιογραφικό έργο του Αργύρη Κοβάτση ή Δημητρίου», διαβάζουμε: «Με πήρε η μάνα⁴⁶⁵ μου από το χέρι και με οδήγησε στον αχυρώνα, όπου υπήρχε ένα ολόκληρο οπλοστάσιο. Είχαν πρόχειρα κρυμμένα 57 όπλα, ένα οπλοπολυβόλο, μερικά κιβώτια με σφαίρες και ένα κιβώτιο χειροβομβίδες. «Τα μαζέψαμε στον κάμπο παιδί μου, εγώ με τον πατέρα σου. Όλος ο τόπος ήταν γεμάτος με όπλα και άλλα στρατιωτικά είδη. Με τη βοϊδάμαξα τα φέραμε εδώ», είπε η μάνα μου. «Τώρα πάρε τα όπλα και να τα κρύψεις σε καλό μέρος, να μη σκουριάσουν. Θα μας χρειαστούν παιδί μου, όπως μας χρειάστηκαν το 1912 για την Τουρκία ...». Ο πατέρας μου πέθανε μετά από μερικές μέρες. Αρχηγός της οικογένειας είμαι τώρα εγώ, αλλά μπροστάρης στο νοικοκυριό μας παραμένει η μάνα. Κατά τα μέσα του Ιούνη 1941, ήρθαν στο σπίτι μου μια νύχτα ο Κώστας Πάτσιος ή «Κώτσιος» από το Δισπηλιό και ο Βαγγέλης Βάμβας, χωριανός μου, γνωστοί μου και οι δύο. Ο Κώτσιος ήταν καταζητούμενος από την ιταλική Καραμπινιερία, προδομένος σαν κομμουνιστής».

Κάπου για το 1944, από το βιβλίο «Ο ατίθασος ταγματάρχης, Αυτοβιογραφικό έργο του Αργύρη Κοβάτση ή Δημητρίου», διαβάζουμε: «Όπως⁴⁶⁶ φαίνεται ο Νταϊλιάνης με αυτήν την προδοσία (στο Δισπηλιό) θέλησε να κερδίσει την εμπιστοσύνη των Γερμανών. Κράτησε όμως το μυστικό της άλλης γιάφκας που κρατούσε η μάνα μου στους Αμπελόκηπους. Αυτό το στοιχείο ο Νταϊλιάνης ήθελε ίσως να το κρατήσει για να το χρησιμοποιήσει μετά την αποχώρηση των Γερμανών, οπότε και θα παρουσιαζόταν σαν ήρωας, ότι δεν πρόδωσε.

Σε δύο δακτυλογραφημένες⁴⁶⁷ καταστάσεις για την Κοινότητα Αμπελοκήπων, έχουμε:
α) Στην πρώτη, με τον υπότιτλο «Ο Πρόεδρος» και ημερομηνία 20 Σεπτεμβρίου 1945, αναγράφεται: Κατάστασις εμφανίονσα τους φυγόδικους της Κοινότητας Αμπελοκήπων» κι ακολουθούν εννέα (9) ονοματεπώνυμα, με τα πατρώνυμα και την κοινή παρατήρηση «άπαντες ευρίσκονται ένοπλοι εις συμμαρίας εγκληματικής» και β) Στη δεύτερη, χωρίς υπότιτλο και ημερομηνία, αναγράφεται: Κατάστασις εμφανίονσα τους φυγόδικους της Κοινότητας Αμπελοκήπων» κι ακολουθούν εννέα (9) ονοματεπώνυμα, με τα πατρώνυμα και την κοινή παρατήρηση «άπαντες ευρίσκονται ένοπλοι εις εγκληματικής συμμαρίας διότι κατά την διάρκεια της Εαμοκρατίας διέπραξαν εγκλήματα»

Τα ονοματεπώνυμα είναι ίδια και στις δύο δακτυλογραφημένες καταστάσεις, όπως και τα πατρώνυμα. Διαφοροποιούνται ως προς τις παρατηρήσεις καθώς στη δεύτερη διευκρινίζεται ο χρόνος τέλεσης των εγκλημάτων, αυτός της Εαμοκρατίας.

⁴⁶³ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 46

⁴⁶⁴ Αργυρίου Κοβάτση ή Δημητρίου, Ο ατίθασος ταγματάρχης, Νοέμβριος 2009, σελ. 43

⁴⁶⁵ Αργυρίου Κοβάτση ή Δημητρίου, Ο ατίθασος ταγματάρχης, Νοέμβριος 2009, σελ. 18

⁴⁶⁶ Αργυρίου Κοβάτση ή Δημητρίου, Ο ατίθασος ταγματάρχης, Νοέμβριος 2009, σελ. 28

⁴⁶⁷ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

Αμπελοχώρι

Σε δακτυλογραφημένη⁴⁶⁸ κατάσταση, με άγνωστο συντάκτη και ημερομηνία, αναγράφεται: «Κατάστασις εμφανίουςα τους φυγόδικους της Κοινότητας Αμμουδάρας, του Συνοικισμού Μαρκοχωρίου και Βοτανίου» κι ακολουθεί ένα (1) ονοματεπώννυμο με το πατρώνυμό του και την παρατήρηση «Μετέβη εις Σερβίαν. Νυν συμμορίτης εντός της Ελλάδος.

Ανταρτικό

Για το πώς οι Ιταλοί⁴⁶⁹ ενημερώθηκαν για τα πρόσωπα που ήταν οργανωμένα στο αντάρτικο κίνημα, υπάρχει η ακόλουθη πληροφορία των Κροατών, που προέρχεται από ιταλικές πηγές: Στο χωρίο Ανταρτικό σκηνοθετήθηκε δημόσια κακοποίηση του βουλγαρίζοντα Σλαβόφωβου Σταύρου Καραφυλλίδη (Stavro Karafilen) από τους Ιταλούς με την επίπλαστη κατηγορία του γραικομανισμού. Ο Καραφυλλίδης κατέφυγε στους αντάρτες της Φλώρινας, αυτοπαρουσιαζόμενος ως θύμα των Ιταλών και των Βουλγάρων. Εντάχθηκε σε αντάρτικο σώμα και έτσι ενημερώθηκε για την ανάπτυξη του αντάρτικου κινήματος στην ευρύτερη περιοχή. Κατόπιν λιποτάκτησε στις ιταλικές αρχές, στις οποίες έδωσε όλες τις σχετικές πληροφορίες, συμπεριλαμβανομένων των ονομάτων των αρχηγών των ανταρτών και των οργανωμένων στο κίνημα. Ιδιαίτερα ενοχοποιήθηκε ο Μητροπολίτης Καστοριάς Νικηφόρος.

Στις 24 Φεβρουαρίου του 1943, σε Έκθεση⁴⁷⁰ προς τον Γενικό Γραμματέα του Υπουργείου Εσωτερικών αναφέρονται τα θύματα: 1) Παπαηλιού Παντελής του Ηλία ετών 45, 2) Μίρτσος Ηλίας του Ναούμ ετών 67, 3) Γιάμος Βασίλειος του Διαμαντή ετών 33, 4) Παπαηλού Παύλος του Ηλία ετών 37 και 5) Γιάμος Βασίλειος του Διαμαντή ετών 33, όλοι από το Ανταρτικό με την πρόφαση ότι σκέπτονταν να γίνουν αντάρτες. Στις 25 Φεβρουαρίου 1943, εκτελέστηκε ο Στεργίου Παντελής του Νικολάου ετών 45 με την πρόφαση ότι σκέπτονταν να γίνει αντάρτης. Στις 28 Φεβρουαρίου⁴⁷¹ εκτελέστηκαν στην Καστοριά ο ιερέας του Ανταρτικού, Σπύρος Μπήλκος, ο γιός του και δύο άλλα άτομα με την κατηγορία ότι παρέλαβαν όπλα και χρήματα από τους αντάρτες στη Φλώρινα

Στις 25 Φεβρουαρίου 1943 κοντά στο νεκροταφείο εκτελείται ο Παντελής Στεργίου, από το Ανταρτικό

Στις 23 Ιουνίου 1943, οι ιταλικές αρχές στο Ανταρτικό⁴⁷² διενεργούν διανομή σίτου μόνο στους Βουλγαρίζοντες κατοίκους (Α.Π. 1618 από 23/6/43.)

⁴⁶⁸ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

⁴⁶⁹ Σπυρίδων Σφέτα, Η ίδρυση και η δράση της Οχράνας (1943-44) στη Δυτική και Κεντρική Μακεδονία στα πλαίσια της πολιτικής της VMRO και των Ιταλο-γερμανικών Αρχών Κατοχής, σελ. 351

⁴⁷⁰ Έκθεσις προς τον Γ.Γ. Υπουργείου Εσωτερικών, 28 Μαΐου 1943

⁴⁷¹ Σπυρίδων Σφέτα, Η ίδρυση και η δράση της Οχράνας (1943-44) στη Δυτική και Κεντρική Μακεδονία στα πλαίσια της πολιτικής της VMRO και των Ιταλο-γερμανικών Αρχών Κατοχής, σελ. 350

⁴⁷² Εμ. Γρηγορίου, Το βουλγαρικό όργιον αίματος εις Δυτικήν Μακεδονίας 1941-1944, Πυρσός 1947, , σελ. 49

Απόσκεπος

Ο Ηλίας Χατζημάγκας, δολοφονήθηκε κάπου την άνοιξη του 1943. Για τη δολοφονία του υπάρχουν οι εκδοχές:

- ✓ Ο Ηλίας Χατζημάγκας⁴⁷³, κάτοικος Αποσκέπου, πιάστηκε σχεδόν την ίδια εποχή με τον συμπαθή Κώστα Δανδή ή Παγουτόν. Ο Ηλίας Χατζημάγκας από προδοσία και κατηγορία ως αγγλόφιλος από τους βουλγαρόφωνους συγχωριανούς του... Αμφότεροι λοιπόν εστάλησαν στο στρατόπεδο που δημιούργησαν οι Ιταλοί στα Τρίκαλα κοντά. Τον δε Ηλίαν Χατζημάγκαν τον αποφυλάκισαν μετά από ένα χρόνο και ο άνθρωπος επέστρεψε στο σπίτι του. Πριν το Πάσχα του 1943 πήγε να οργώσει ένα χωράφι έξω από την Καστοριά στη θέση Φουντουκλή. Εκεί τον περίμεναν και τον σκότωσαν δύο κομιτατζήδες από το χωριό του, ο Μποζίνης Αναστάσιος και ο Δέλιος Δημήτριος. Με σκεπάρνι τον αφήρεσαν ολόκληρον την σιαγόνα και με την μασέλα μαζί την στείλανε στην Σόφια για να δείξουν πώς σκοτώνουν τους Γραικομάνους. Είναι βέβαιο ότι ζήτησαν από τους Ιταλούς οι κομιτατζήδες να τον αποφυλακίσουν από το στρατόπεδο Τρικάλων για να τον σκοτώσουν όπως και έπραξαν.
- ✓ Στις 10 Απριλίου 1943, Ο Ηλίας Χατζημάγκας⁴⁷⁴, ηρωικός Μακεδονομάχος, δολοφονήθηκε στον Απόσκεπο από τον Μποζίνεφ. Ο δολοφόνος έκοψε το κεφάλι του ήρωα και τον πήγε θριαμβευτικά στη Σόφια. Οι οπαδοί του, του έβγαλαν τα μάτια, έκοψαν τα χέρια, τα πόδια και άλλα μέρη του πτώματος και έρριχναν τη νύκτα σε σπίτια Ελλήνων, ως προειδοποίηση ότι η ίδια τύχη τους περίμενε, αν μιμηθούν τον Μακεδονομάχο, τα δε σκυλιά περιτριγύριζαν στο χωριό τα τεμάχια του πτώματος, για το οποίο απαγορεύονταν η ταφή. Μέχρις ότου μετά από τρισε ημέρες ένας Χριστιανός, ο πρόεδρος του χωριού, με κίνδυνο της ζωής του, συγκέντρωσε τα τεμάχια του ακέφαλου πτώματος και τη νύκτα τα έθαψε. Ο φονιάς όταν επέστρεψε από τη Σόφια, κυκλοφορούσε ελεύθερα στην Καστοριά, επαιρόμενος για την πράξη του.
- ✓ Στις 10 Απριλίου 1943, Ο Ηλίας Χατζημάγκας⁴⁷⁵, ψυχή της ελληνικής αντίστασης, δολοφονήθηκε στις 10 Απριλίου 1943 στον Απόσκεπο από τον κομμουνιστή Μποζίνεφ. Ο δολοφόνος έκοψε το κεφάλι και το πήγε θριαμβευτικά στη Σόφια. Οι οπαδοί του έβγαλαν τα μάτια, έκοψαν τα χέρια, τα πόδια κι άλλα μέρη του πτώματος και τα έριχναν νύκτα στα σπίτια Ελλήνων ως προειδοποίηση.
- ✓ Στις 2 Μαΐου 1943, σε Έκθεση⁴⁷⁶ προς τον Γενικό Γραμματέα του Υπουργείου Εσωτερικών αναφέρεται: δολοφονήθηκε ο Χατζημάγκας Ηλίας

Τον Οκτώβριο⁴⁷⁷ (1943) σαράντα επτά Κομιτατζήδες από τον Απόσκεπο και δέκα από το Βατοχώρι πέρασαν στον ΕΛΛΑΣ. Η προσχώρηση οφειλόταν σε πρωτοβουλία και ενέργειες του Αλεξόπουλου και τη μεσολάβηση Μποζίνη

Από γραπτή χειρόγραφη⁴⁷⁸ κατάσταση του προέδρου της κοινότητας Αποσκέπου, διαβάζουμε (διατηρώντας την ορθογραφία του εγγράφου): «η αρχιγή που σκιμάτησαν το κομιτάτο διέπραξαν εγκλήματα-εμπρησμή εκβιασμή και αρπαγέντες» κι ακολουθούν δεκαεννιά (19) ονοματεπώνυμα, ηλικίας 32 ετών έως και 70 ετών με την κοινή παρατήρηση «Αυτή πίεσαν όλα τα χωριά να πάρουν δια της βίας όπλα και διέταζαν να κάνουν συλίμης και εκτελέση τον Ελλήνον. Πύγεναν επί ηταλόν και Γερμανόν κέγαναι τα σπίτα και κάναναι αρπαγές την περιουσίαν τον ευνηκοφρόνον Ελλήνον. Πίγεναν εις την Σερβία, Βουλγαρία φέραναι βιβλία και στίλαναι τα πεδιά τους εις τα βουλγαρικά σχολία και βρίσκονται ακόμη

⁴⁷³ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 97

⁴⁷⁴ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 71

⁴⁷⁵ Δημητρίου Ι. Μαγκριώτη, Θυσίαι της Ελλάδος και εγκλήματα κατοχής 1941-1944, Αθήνα 1946, σελ. 215

⁴⁷⁶ Έκθεσις προς τον Γ.Γ. Υπουργείου Εσωτερικών, 28 Μαΐου 1943

⁴⁷⁷ Ιωάννη Σ. Κολιόπουλου, Ληλασία φρονημάτων, Εκδόσεις Βάνιας 1994, σελ. 173

⁴⁷⁸ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

ένοπλη εις το μοναστήριον και γυρίζουν τα κορέστια κάνουν βουλγαρική προπαγάνδα είσαναι εις την εκτέλεσιν του Ηλία Χατζημάγκα».

Η κατάσταση συνεχίζεται με κεφαλίδα: «Μόνιμη κοιμιτατζήδες εις το μοναστήριον βουλγαρικό στρατό δια τροφή και πληρομή εντιμασίες» κι ακολουθούν δέκα (10) ονόματα με την κοινή παρατήρηση: «είναι ένοπλη και βρισκονται εις τας Βουλγαρικάς τάξης του Μοναστηρίου. Είναι εις την σχολή τον αξιωματικόν»

Η κατάσταση συνεχίζεται με κεφαλίδα: «Κομιτατζήδες βρισκονται Στα σπίτια τους όπου είσαναι ένωπλη με την ίδιαν κατηγορία» κι ακολουθούν δεκαέξι (16) ονόματα με την κοινή παρατήρηση: «αυτή είταναι φευγάτη και γύρισαν ξανά είταναι ένοπλη όλοι. Ακολουθούσαν τους Γερμανούς και Ιταλούς. Έχουν πράξη πολλά»

Τέλος η κατάσταση ολοκληρώνεται με τον τίτλο «Κομιτατζίδες που είταν βρισκονται εις τας φυλακάς» κι ακολουθούν οκτώ (8) ονόματα με την κοινή παρατήρηση: «είναι φευγάτη με τεις οικογένειες τους και βρίσκοντε εις το μοναστήριον ακόμη. Σύνολον 24 άνδραι γυνέκες»

Σε άλλη δακτυλογραφημένη κατάσταση, διαβάζουμε: «ΚΑΤΑΣΑΣΙΣ ΦΥΓΟΔΙΚΩΝ ΑΠΟΣΚΕΠΟΥ» κι ακολουθούν είκοσι επτά (27) ονόματα από αυτά που εμπεριέχονται στις παραπάνω λίστες.

Άργος Ορεστικό

Από τα δεινά των κατοίκων του Άργους Ορεστικού, την περίοδο της Κατοχής, έχουμε:

- ✓ Ο φαρμακοποιός Αριστοτέλης Λιάκος, από το Άργος Ορεστικό, στέλεχος των Λαϊκών κατά τον Μεσοπόλεμο, ο οποίος έγραφε στον φίλο του Φίλιππο Δραγούμη το 1947: «εις τον αλβανικό πόλεμον κατά της Ιταλίας πρώτοι επρόταξαν τα στήθη των αι στρατιώται της ΙΧ Μεραρχίας που αρκετοί ήσαν Σλαβόφωνοι των επαρχιών Καστοριάς και Φλωρίνης και επολέμησαν με λύσσαν, με ηρωισμόν άφθαστον καθ' όλην την διάρκειαν του αλβανικού πολέμου ενώ η χωροφυλακή εις το εσωτερικόν συνελάμβανε τους γονείς των ή αδελφούς των και τους εξώριζεν εις τα διάφορα νησιά με την κατηγορίαν ότι ήσαν ύποπτοι. Είναι αληθές βέβαια ελαχίστοι εξ' αυτών ελιποτάκτησαν εις τον εχθρόν ή διότι ήσαν δειλοί ή διότι παρεσύρθησαν από τη δρώσαν τότε κομμουνιστική προπαγάνδα ή επιτέλους διότι ήσαν Βούλγαροι. Αλλά εξίσου όμως είναι αληθές ότι μεγαλύτερον ποσοστόν των λιποτακτησάντων προήρχετο εκ παλαιάς Ελλάδας, χωρίς βέβαια οι άνθρωποι αυτοί να χαρακτηριστούν ότι ήσαν Βούλγαροι»
- ✓ Θύμα, ο Κώστας Κριτίκης⁴⁷⁹ (θύμα Κομιτατζήδων και Οχρανιτών)
- ✓ Ο γιατρός Ι. Ζάχος εξορίζεται στο στρατόπεδο συγκέντρωσης στη Λάρισα
- ✓ Το Άργος Ορεστικό ήταν ένα από τα κέντρα εξόρμησης των κομιτατζήδων
- ✓ Όπως κατέθεσε ο μάρτυρας κατηγορίας, Ιωάννης Παπαμαντζάρης, 38 ετών γουνοποιός, Καστοριά, στη δίκη δοσιλόγων 1631/5-7-1945, Θεσσαλονίκη « Παρά του Νομάρχου Μέξα είχα λάβει εντολήν να παρακολουθώ την κομιτατζίδικην κίνησιν της πόλεως. Ο Μέξας δια χρηματισμού του Παντελή Μακρή, στον οποίο κατέβαλε δρχ 8.0000.000 κατόρθωσε να σώσει στο Άργος Ορεστικό 10 υπό εκτέλεσιν Έλληνας πράγμα που δεν μας αφήκε καμιά αμφιβολία ότι η επιρροή των κομιτατζήδων στους Ιταλούς ήταν μεγάλη...
- ✓ Όπως κατέθεσε ο [μάρτυρας κατηγορίας, Λιακόπουλος Ναούμ, 29 ετών, Ενωματάρχης από τον Πύργο](#), στη δίκη δοσιλόγων 1631/5-7-1945, Θεσσαλονίκη [«...Ο Σόλδας Αναστάσιος ήταν μέλος της επιτροπής, διετέλεσε δε και υποφρούραχος στον Άργος Ορεστικόν. Από μια λεηλασία επήρε 50 πρόβατα τα οποία έστειλε στον Απόσκεπο](#)
- ✓ Έβλεπε⁴⁸⁰ κανείς το περίεργο θέαμα Βούλγαροι μιας και της ίδιας οικογένειας να είναι συγχρόνως Κομιτατζοχρανίτες και Σνοφίτες. Έτσι πχ. οι Παπαδημητρίεφ, Συκαβίτσαι, Ιβανίδες, λέει ο φαρμακοποιός Λιάκος.
Ο Μητρόφσκυ⁴⁸¹ είναι πράκτορας μετανάστευσης στη Βουλγαρία (στέλνει με κάποια αμοιβή στο Παρίσι, στην Αμερική, ως δήθεν Βουλγάρους που έχουν συγγενείς και μούνται στο κομιτάτο)
Ο φρούραρχος⁴⁸² Άργους Ορεστικού, Δαμιανίδης (Δημάνωφ) σε αγόρευση του στην εκκλησία αναφέρει: «Έλληνες σας καταδικάζω στον από ασιτία θάνατο, γιατί είστε φίλοι των αγγλοαμερικανών».
Σε επιθεώρηση⁴⁸³ στο Άργος Ορεστικό των Κομιτατζήδων από τον Ραβάλλι, εκφωνώντας λόγο τους είπε: «Εμείς αύριο θα φύγουμε. Η Μακεδονία θα γίνει δική σας»
Γράμμα⁴⁸⁴ των αδελφών Λιάκου προσφύγων στη Φλώρινα από το κατεστραμμένο Άργος, βρέθηκε στα χέρια του Κάλτσεφ, ο οποίος μόλις έφτασε στην πόλη διέταξε να τους συλλάβουν.

⁴⁷⁹ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 72

⁴⁸⁰ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 67

⁴⁸¹ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 31

⁴⁸² Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 48

⁴⁸³ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 55

⁴⁸⁴ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 56

Στο δάσκαλο⁴⁸⁵ (Πούπτη) από το Άργος Ορεστικό είχε ανατεθεί η βολιδοσκόπηση των διαθέσεων των αξιωματικών και η μύησή τους... Μέσα σε λίγο καιρό είχαν μνηθεί και δέχθηκαν να αναλάβουν υποχρεώσεις ο μόνιμος επιλοχίας Πατσιούρας Γιάννης, οι έφεδροι ανθυπολοχαγοί Σαρρής Νικηφόρος (σκοτώθηκε σε δυστύχημα), Βασίλκος Γιώργος, Ριζόπουλος Γιώργος, για να ακολουθήσουν σε λίγο ο Πυρίλης Φώτης, ο Γιαννούλης Γιώργος, ο Κρίκης Ρίζος, ο Αϊβάζης Γιάννης, ο Παπαϊωάννου Αχιλλέας κι άλλοι.

1941:

Στις 9 Ιουνίου 1941, με έγγραφό⁴⁸⁶ του το οποίο δε φέρει σφραγίδα του σχολείου και με αριθμό πρωτοκόλλου 31, ο Διευθυντής (Δημοτικού Σχολείου) κ. Ζηκούλης ενημερώνει τον επιθεωρητή Δημοτικών Σχολείων Καστοριάς κι απαντώντας στην 933/4/6/41 διαταγή του, πως το σχολείο έχει λεηλατηθεί. Στο ίδιο έγγραφο συμπληρώνεται με κόκκινα γράμματα «Αναφέρω ότι το σχολείο μου χθες κατελήφθη υπό βουλγαρικής αστυνομίας» ενώ τους επόμενους μήνες χρησιμοποιήθηκε από τους Ιταλούς ως караμπινερία.

Τον Ιούνιο του 1941, ιδρύθηκε Εθνική αλληλεγγύη⁴⁸⁷ ιδρύθηκε σε συνεργασία με Λαϊκή Αυτοδιοίκηση λαϊκό ιατρείο.

Για τη δράση των Ταγμάτων Ερεύνης, έχουμε τις εκδοχές:

- ✓ Τα Τάγματα⁴⁸⁸ Ερεύνης στο Άργος Ορεστικό από πολλά σπίτια έβγαλαν ακόμη και τις πόρτες και τα παράθυρα
- ✓ Στο Άργος Ορεστικό ακόμη και τις πόρτες και τα παράθυρα σπιτιών έκλεψαν και πολλά τα χρησιμοποίησαν για καυσόξυλα.
- ✓ Στο Άργος Ορεστικό⁴⁸⁹ (τα Τάγματα Ερεύνης) έδερναν συνεχώς επί 15 ημέρες. Κάλεσαν το γιατρό Αναγνωστόπουλο για να κάνει ένεση καμφοράς στο δαρμένο βοσκό Κοτσονάκη. Ήταν αδύνατο να τον αναγνωρίσει από τις πληγές του προσώπου. Φυλάκισαν και τον Αναγνωστόπουλο και άλλους δύο γιατρούς του Άργους και τους εμπόδισαν να κάνουν ένεση ορού σε ένα παιδάκι 3 ετών, το Βασίλειο μπέη, παρά την προειδοποίηση ότι αλλιώς θα πεθάνει. Και την επόμενη το παιδί πέθανε.
- ✓ Τα τάγματα έρευνας⁴⁹⁰ αιχμαλώτισαν: Κασμιίδης Δημ., Τσικούρας Γιαν., Ιβανίδης - Ιωαννίδης Πασχάλης, Ιωαννίδης Παντ., Παπαγιαννόπουλος Νικολ., Γρόσιος Σάββας, Αγγελίδης Γιώργος, Κουτσομίχας Θεμ., Γιαννακέρης Παν., Κατσέλας Παν., Ιωαννίδης Αριστ., Παρασκευόπουλος Κων., Σκραπαρλής Θωμάς, Καράντζιος Κων., Μπούκλας Γιωρ., Ιωαννίδης Αναστ., Παπαγιαννόπουλος Γιωρ., Παρασκευόπουλος Νικ., Ιατρού Γεωρ., Βασιλείου Σίμος, Λάππας Πέρδικας, Κουτσιαδής Ευάγγελος, Ραδαγόσλης - Ιωαννίδης Παντ., Κασκίτσης Χαρηλ., Αραμπατζής Πασχάλης, Σγούρης Φώνης, Τσακλίδης Λαζ., Σλιμιστινός Χρηστ., Μυλωνάς Θόδ., Λαγουριώτης Δημ., Παπαλαζάρου Ιωαν., Λουδοβιώτης Σωτ., Τσομπανάκης Δημ, Αποστολίδης Χαραλ., Παραδιάς Παντ., Αλλαούνης Γιώργ., Αποστολίδης Απόστ., Μανδραβέλης Βασίλ. Από αυτούς οι 4 πρώτοι κήκαν στα κρεματόρια, ο Παπαγιαννόπουλος Νικ. πνίγηκε σε βομβαρδισμό ιταλικού πλοίου από γερμανικά αεροπλάνα. Ο Μανδραβέλης Βασ. εκτελέστηκε από τους Γερμανούς και ο Αλλαούνης πέθανε στο Χαϊδάρι. Ένας ονόματι Παραδιάς παραφώνησε από ξύλο. Για 2½ χρόνια έμεινε τρελός έως ότου παραδόθηκε στους Γερμανούς.

Οι μαυραγορίτες⁴⁹¹ και προπαντός Αργίτες που πήγαιναν στην Αλβανία για ψώνια είχαν απόλυτον ανάγκη από αλβανικά λέκια. Ο Μισιέλ (Ελιάου, από Καστοριά) συγκέντρωνε τα μπιζού, τα χρυσά. Ο Τζιεμάλ εφέντη τα αγόραζε πληρώνοντας με λέκια. Έχοντας λέκια

⁴⁸⁵ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 175

⁴⁸⁶ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο (Ζ. Ζηκούλη)

⁴⁸⁷ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 110

⁴⁸⁸ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 46

⁴⁸⁹ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 24

⁴⁹⁰ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 87

⁴⁹¹ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 74

ζητούσε από τους μαυραγορίτες να τον φέρουν είδος σιτάρι, όσπρια και τα λοιπά για να πληρώνει τους Καστοριανούς που πουλούσαν τα είδη τους. Και άλλοι αναλάμβαναν να φέρουν από την Αλβανία εμπόρευμα τις περισσότερες φορές στο Άργος Ορεστικό. Εκεί υπήρχε άνθρωπος της εμπιστοσύνης που τα παραλάμβανε και άλλα πουλούσε επιτόπου. Θυμάμαι το 1941 πούλησε σε έναν Αθηναίο οδοντόπαστες, οδοντόβουρτσες, ξυραφάκια και μπιμπερό. Ο άνθρωπος του Άργους Ορεστικού είχε φύγει, διότι στο Άργος κινδύνευε η ζωή του από συνεργάτες του κατακτητή. Ο μακαρίτης Μισιέλ ζήτησε να τον συνοδεύσω. Πήγα μαζί του.... Στο Άργος, στον κυρίως δρόμο καταλήξαμε σε ένα μεγάλο σπίτι, μου φαίνεται Σικαβίτσα. Ήταν σωστή αποθήκη όλο το σπίτι. Σε κάθε δωμάτιο και άλλο εμπόρευμα, επί το πλείστον υφάσματα. Εκεί συναντήσαμε και έναν από τους αδελφούς Σέκρου. Μετρήσαμε το πράγμα που ανήκε στο Μισιέλ και σε λιγάκι πέρασε το φορτηγό του Ιωάννη Μπεφάνη. Τα πήρε για Αθήνα.

1942:

Εκεί (Δενδροχώρι) συνήντησα⁴⁹² έναν παλιάνθρωπο Ρουμανόβλαχο και χαφιέ από το Άργος Ορεστικό. Ήταν συνοδηγός λεωφορείων της Σ.Ε.Κ... Ο χαφιές μου φαίνεται ονομάζονταν Κατσιαμπάς και φωναχτά έλεγε στον ενωμοτάρχη να ανοίξει τα μάτια του... Άλλη φορά δεν τον είδα τον Κατσιαμπά. Φαίνεται πως έκανε αρκετό κακό τους Αργίτες εκεί με την Φινάντσα ...

Ο Αχιλλέας Τζήμας⁴⁹³, συνεργάτης του Αχιλλέα Γάτσα, που επιτάσσανε τα ζώα για κρέατα των Ιταλών. Φεύγοντας από το Άργος Ορεστικό για Καστοριά, στη διαδρομή αυτή εξαφανίστηκε. Η γκρούπα του Θανάση Ρακά από το Βογατσικό τον περιποιήθηκε κατάλληλα, σύμφωνα με τις πράξεις του.

Στην ύπαιθρο⁴⁹⁴ έπαψε να γυρίζει ο Αντονέλη με τον Τοματζήνο με τα άλογα με τις φλοκάτες. Ήμουν στο Άργος Ορεστικό και είδα τον Αντονέλη με δύο κόρες ενός υπαλλήλου της Νομαρχίας. Η μικρότερη μελαχροινή με στολή ιππασίας... Έπειτα από ολίγο καιρό διαδόθηκε στην Καστοριά ότι πέθανε ο πατέρας τους από στενοχώρεια, εξαιτίας της διαγωγής των κοριτσιών του. Σε λίγο χαθήκανε από την Καστοριά».

Για την πρώτη αντιστασιακή ομάδα του Σταύρου Συνάνογλου, υπάρχουν οι εκδοχές:

- ✓ Τον Απρίλιο του 1942, σύμφωνα⁴⁹⁵ με μια εκδοχή η πρώτη ομάδα ενόπλων εμφανίστηκε στα ορεινά της Καστοριάς τον Απρίλιο του 1942. Την αποτελούσαν ένας χωροφύλακας ο Σταύρος Συνάνογλου, πρόσφυγας από η Σμύρνη, ένας Σλαβόφωνος από τη Λεύκη Θεοχάρης Ζήκος, ο Χρήστος Κηρυττόπουλος πόντιος εγκατεστημένος στην Κορομηλιά, ο Λάζαρος Μακρίδης και ο Απόστολος Αποστολίδης από το Άργος Ορεστικό, ο Αθανάσιος Ζίας και Γεώργιος Βασίλκος από τη Μηλίτσα. Ένα μήνα μετά τη σύστασή της η ομάδα αιφνιδιάστηκε στο κρησφύγετό της από έφιππο απόσπασμα Ιταλών και οι άνδρες συνελήφθησαν αιχμάλωτοι..
- ✓ Στις 7 Μαΐου 1942, ο χωροφύλακας⁴⁹⁶ και φοιτητής της νομικής Σταύρος Ι. Συνάνογλου ήταν ο πρώτος αντάρτης στην περιφέρεια Καστοριάς. Αφού κατάφερε να απελευθερώσει και πέντε κρατούμενους μαζί με τον Κυρηττόπουλο βγήκε στο βουνό.
- ✓ Ο χωροφύλακας και φοιτητής της νομικής, Σταύρος του Ισαάκ Συνάνογλου, επαναστάτησε. Απελευθέρωσε πέντε φυλακισμένους Έλληνες και μη μπορώντας να βλέπει το δράμα των υπόδουλων αδελφών του, πήρε τα βουνά μαζί με τον Κηρυττόπουλο. Αιχμαλωτίστηκε όμως με προδοσία κάποιου Ζία που ήταν τροφοδότης τους, πουλημένος όμως μυστικά στον Άξονα. Τις χειροβομβίδες των δύο πρώτων αυτών ανταρτών τις κρέμασαν οι Ιταλοί αλυσίδα στο

⁴⁹² Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 100

⁴⁹³ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 103

⁴⁹⁴ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 102

⁴⁹⁵ Ιωάννη Σ. Κολιόπουλου, Ληλασία φρονημάτων, Εκδόσεις Βάνιας 1994, σελ. 105

⁴⁹⁶ Εμ. Γρηγορίου, Το βουλγαρικών όργιον αίματος εις Δυτικήν Μακεδονία 1941-1944, Πυρσός 1947, , σελ. 25

λαιμό. Τον Συνάνογλου τον έδεσαν στην ουρά ενός αλόγου, το οποίο κάλπαζε. Συρόμενο και αιμόφυρτο τον έφεραν στη Χρούπιστα. Αίμα έβγαινε από το στόμα και τα αυτιά του. Με αλυσίδα 10 μέτρων τον έδεσαν. Επί 6 ημέρες τον ξυλοκοπούσαν. Μη μπορώντας να περπατήσει τον κουβαλούσαν σηκωτό πρωί και βράδυ δια μέσω της αγοράς. Και στο υπόγειο του τόπου ανακρίσεως, στην οποία και ο Ραβάλλι συμμετείχε, έσφαζαν αρνιά για να βλέπουν οι κρατούμενοι τι τους περιμένει... Ο Συνάνογλου μετά από εξαήμερο μαρτύριο εκτελέστηκε χωρίς δίκη με μια απλή διαταγή του φρουράρχου Βενιέρι στις 7 Μαΐου 1942. Οι Ιταλοί ειδοποίησαν τον αρχιμανδρίτη Σπανό και πήρε το άγιο Ποτήριο στις 3 τη νύκτα και πήγε να τον εξομολογήσει. Τα χαράματα τον πέρασαν από την αγορά πρησμένο από το ξύλο. Λίγη ώρα αργότερα ακούστηκαν από το νεκροταφείο πυροβολισμοί. Τον σκότωσαν αφού τον υποχρέωσαν να ανοίξει μόνος τον τάφο του. Του έφεραν το φέρετρο και του υποσχέθηκαν να του χαρίσουν τη ζωή, αν μαρτυρήσει τους συντρόφους του. Εκείνος περιφρόνησε τους βασανιστές, χαιρέτησε το συνάδελφό του Φλώρο και φώναξε «ζήτω η Ελλάδα» και παρακάλεσε να τον τυλίξουν με τη γαλανόλευκη και να στείλουν το παρακάτω γράμμα στους γονείς του

- ✓ Ο Συνάνογλου ήτο χωροφύλακας και σκοπός στις φυλακές Καστοριάς. Η κατάσταση που επικρατούσε στις φυλακές ήτο δυσβάσταχτη. Και κάποια στιγμή πήρε απόφαση να ανοίξει την πόρτα της φυλακής και να βγάλει μερικούς κρατούμενους και μαζί τους να βγει στο βουνό στην αρχή του αγώνα εναντίον του κατακτητή. Άνοιξη του 1942 το απεφάσισαν. Μαζί του ήτο και ο Χρήστος Κηρυτόπουλος, στέλεχος του Κ.Κ.Ε. και γνωστός του Μάρκου Βαφειάδη. Απεμακρύνθησαν αρκετά από την Καστοριά. Μεσολάβησε όμως προδοσία και ο κατακτητής κατευθύνθη γρήγορα προς το μέρος που έφυγαν. Δυστυχώς κατόρθωσαν και τους συνέλαβαν. Αυτόν και τον Κηρυτόπουλο τους δέσανε και τους σέρνανε μέχρι το Άργος Ορεστικό πίσω από άλογα. Εάν συνέλαβαν όλους που έφυγαν από τις φυλακές Καστοριάς αυτό δεν το γνωρίζω. Πάντως εκεί στο υπόγειο ολόκληρη εβδομάδα τους κατακράτησαν. Τον μεν Κηρυτόπουλο τον φέρανε στις φυλακές Καστοριάς, τον δυστυχή Συνάνογλου τον εθεώρησαν ως πιο υπεύθυνο και τον εκτέλεσαν στο Άργος Ορεστικό. Ο ήρωας Συνάνογλου ήτο μορφωμένος και φοιτητής της Νομικής. Ίσως ήτο τότε επιστρατευμένος από την κυβέρνηση Τσολάκογλου, όπως από την Καστοριά είχαν επιστρατεύσει τον Βασ. Πετράν και τον Ναούμ Παπαμόσχον. Ο Χρήστος Κηρυτόπουλος κατόρθωσε με την βοήθεια του υποδιευθυντή των φυλακών Παντελή Κούσκουρα, ο οποίος ήτο δημοκρατικός και καλός πατριώτης να ξαναβγει στο κλαρί.
- ✓ Τον αντάρτη Σταύρο Συνάνογλου⁴⁹⁷ (αριθμ. Κατηρ. 206/52) πρόδωσε στους Ιταλούς, ο πράκτοράς τους Ζίας και κατάφεραν να τον αιχμαλωτίσουν. Ο Επίτροπος Παπακυριακόπουλος στη δίκη των πρώτων εγκληματιών πολέμου ανέφερε: «Τον Συνάνογλου έδεσαν εις την ουράν ενός αλόγου, το όποιον εκάλπασε. Συρόμενον και αιμόφυρτον τον έφεραν εις την Χρούπισταν. Αίμα έβγαινε από το στόμα του και από τα αυτιά του. Με αλυσίδα 10 μέτρων τον έδεσαν. Και επί 6 ημέρας τον εξυλοκόπουν. Μη δυνάμενον να περιπατήσει τον εκουβαλούσαν σηκωτόν πρωί και βράδυ διά μέσου της αγοράς της κωμοπόλεως, και εις το υπόγειον του τόπου της ανακρίσεως, εις την οποίαν και ο Ραβάλλι μετέσχεν, έσφαζαν αρνιά δια να βλέπουν οι κρατούμενοι τι τους περιμένει. Ευγενής ο Ιταλός ανακριτής όταν ο ανακρινόμενος δεν ωμολόγει, του έλεγε μυθικώς όπως ο μεσαιωνικός πρόγονός του: «Πρόσεξε, θα σε πάω στο υπόγειο». Ο Συνάνογλου μετά εξαήμερον μαρτύριον εξετελέσθη χωρίς δίκην με μίαν απλήν διαταγήν του φρουράρχου Βενιέρι, την 7 Μαΐου 1942
- ✓ Επιστολή που φέρεται πως έγραψε ο Σταύρος Συνάνογλου: «Χρούπιστα, 6 Μαΐου 1942. Αγαπημένοι μου γονείς, όταν θα λάβετε την παρούσαν επιστολήν, εγώ δεν θα είμαι ζωντανός. Δεν θα κλάψετε όμως για μένα, δεν θέλω δάκρυα και θρήνους. Εσείς ξέρετε, διότι πάντα σας το έλεγα, ότι εγώ δεν θα πεθάνω άρρωστος στο κρεβάτι, αλλά όρθιος, μαχόμενος και από μαρμούτι. Έτσι

⁴⁹⁷ Εμ. Γρηγορίου, Το βουλγαρικών όργιον αίματος εις Δυτικήν Μακεδονία 1941-1944, Πυρσός 1947, , σελ. 25

θα γίνει σε λίγες ώρες. Μη στενοχωρηθείστε καθόλου. Το εναντίον. Πρέπει να είστε υπερήφανοι για μένα που θυσιάζομαι στον αγώνα για την Πατρίδα και για την Ελευθερία. Είμαι βέβαιος ότι θα νικήσουμε και το αίμα μου θ' ανοίξει το δρόμο της ελευθερίας. Απόψε για τελευταία φορά, θέλω να καθίσουμε μαζί να τραγουδήσουμε και να γελάσουμε όλοι μαζί. Σας βλέπω όλους κοντά μου, σας ασπάζομαι και σας φωνάζω έναν-έναν με το όνομά σας, γονείς μου, πατέρα μου, μανούλα μου, αδέρφια, Γιάννη, Δέσπω, Αβραάμ, Έλλη, τα αγγελουδάκια Ηλέκτρα, Χριστόφορο, θείο Γιάννη, θεία Ελένη, πάγω στην Αμερική στο θείο Μιχάλη, πάγω στη Γαλλία στο θείο Πρόδρομο, πάγω στην Κωνσταντινούπολη στον παππού μου Ιωάννη Ελευθεριάδη, στους φίλους μας. Σας φιλώ όλους με τη μεγαλύτερη αγάπη και σας εύχομαι γρήγορη ελευθερία. Το παιδί σας. Σταύρος Ι. Συνάνογλου».

✓ και το γράμμα του πατέρα του: «Είπανε το αιωνία η μνήμη όλος ο κόσμος κλαίοντας. Πήρα στο χέρι μου το κεφάλι του υιού μου, το φίλησα τρεις φορές, τα δάκρυά μου στο μέτωπό του πέφτανε σαν βροχή. Βάλανε στη βαλίτσα για να έλθει στο σπίτι του στην αγκαλιά του πατέρα του... Στη βαλίτσα μέσα 25 ετών παλικάρι, 6 οκάδες ξηρά κόκαλα, χωρίς ψυχή, χωρίς αντίρρηση. Πήρα τη βαλίτσα στην αγκαλιά μου. Με ρωτάνε τι έχει μέσα; Λέγω; Ραδιόφωνο, χωρίς φωνή. Ραδιόφωνο από τον άλλο κόσμο»

Τον Οκτώβριο του 1942, όπως κατέθεσε ο μάρτυρας κατηγορίας, Γεώργιος Κουτορίκος, 38 ετών, Βέροια, Επιστάτης Δημοσίων Έργων, και κατοικεί στην Κορησό, στη δίκη δοσιλόγων 1631/5-7-1945, Θεσσαλονίκη «...Τον Οκτώβριο του 1942 εντολή των Ιταλών έγινε ένα είδος απογραφής των κατοίκων της περιφέρειας. Σ' αυτήν έγιναν πολλές αυθαιρεσίες, παρά ταύτα όμως οι Βούλγαροι δεν έμειναν ικανοποιημένοι από τον αριθμό και εξήτησαν τότε να συμπεριληφθούν στο δικό τους αριθμό και οι ρουμανόβλαχοι, το δε Βογατσικό με τα γύρω ελληνοχώρια μα υπαχθεί στην Κοζάνη. Στο Άργος Ορεστικό παρουσίασαν 700 Ρουμάνους, ενώ ημείς είχαμε δοσμένες εκεί μόνον 64 ταυτότητες.

Το Δεκέμβριο του 1942, ένα άλλο⁴⁹⁸ τρομερό μαρτύριο έζησε το Άργος Ορεστικό. Εκεί βιάστηκαν γυναίκες που μερικές από αυτές έφθασαν αιμόφυρτες στο Δ. Νοσοκομείο Καστοριάς. Δέρνονται αγρίως διάφοροι πολίτες και αρκετούς έστειλαν στο παλούκι και τους εκτέλεσαν. Το κυνήγι του Ελληνικού Μακεδονικού λαού γινόταν αλύπητα. Μεταξύ αυτών συλλάβανε και τον γέροντα Παναγιώτη Καραγεωργίου, τον οποίο δείρανε σε τέτοιο σημείο που υπέκυψε σε ηλικία 82 χρονών. Τι ζητούσαν στις ανακρίσεις που έκαναν στον Καραγεωργίου; Τον ερωτούσαν πού ήταν το παιδί του, ο Ηρακλής. Και με την επιμονή στην ερώτηση αυτή βγήκε το εξής συμπέρασμα. Ο Ηρακλής Καραγεωργίου, αξιωματικός του ελληνικού στρατού, ευρίσκετο στη Μέση Ανατολή. Λοιπόν με Άγγλους αξιωματικούς πήδησε με αλεξίπτωτο στη θέση Σαραντάπορο. Κάπου στα ελληνικά βουνά συζήτησε και με τον Μάρκο Βαφειάδη και η συζήτηση δεν ήτο καθόλου ευχάριστη για τους κομμουνιστάς. Όπως όμως στον ΕΛΑΣ υπήρχαν και σφονίτες, αυτοί οι ύπουλοι δώσανε πληροφορίες στο κοιτάτο Άργους Ορεστικού και συλλάβανε και σκότωσαν τον γέροντα πατέρα του. Στα απομνημονεύματα του Μάρκου ο ίδιος ομιλεί ότι συνάντησε τον Ηρακλή Καραγεωργίου και συζήτησε μαζί του. Αργότερα όμως με την μάχη στο χωριό Λακκώματα, που η μάχη ήτο σκληρή και ηναγκάστησαν να κάψουν το χωριό αυτό με αρκετά θύματα εκατέρωθεν. Κατάλαβε ο Μάρκος ότι η επέμβαση μετά ολίγες ημέρες του στελέχους του Κ.Κ.Ε. Στρίγγου στο Τσοτύλι που βρεθήκανε τα στελέχη και οι καπεταναίοι κάτι δεν πήγαινε καλά».

Στο Άργος Ορεστικό λειτουργεί φυλακή γυναικών από την οποία οι γυναίκες καθώς αντικρίζουν το νομάρχη Μέξα, φωνάζουν βοήθεια.

Παρθένοι⁴⁹⁹ εβιάσθησαν υπό αναμίκτων αποσπασμάτων εξ Ιταλών και κοιμιτατζήδων εις το χωριόν Άργος Ορεστικό

Τρεις κοπέλες⁵⁰⁰, από τις οποίες η μία νηπιαγωγός, προσέτρεξαν τρομοκρατημένες στο Νομάρχη Μέξα και ζήτησαν την προστασία του, γιατί τη νύχτα με τη βία είχαν οδηγηθεί στο

⁴⁹⁸ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 109

⁴⁹⁹ Επίσημα Βούλευμα του ελληνικού γραφείου εγκληματιών πολέμου

⁵⁰⁰ Δημητρίου Ι. Μαγκριώτη, Θυσία της Ελλάδος και εγκλήματα κατοχής 1941-1944, Αθήνα 1946, σελ. 213

φρουραρχείο του Άργους Ορεστικού. Μερικές από αυτές βιάστηκαν από τον Βούλγαρο φρούραρχο Δημόνωφ και τον υποφρούραρχο Νασκόπουλο. Δύο σώθηκαν εκμεταλλευόμενες τη νύχτα κι αφού τράπησαν σε φυγή.

Πέντε⁵⁰¹ κοπέλες έτρεξαν τρομαγμένες στο Μητροπολίτη, τρεις από αυτές στο νομάρχη Μέξα και ζητούσαν την προστασία του τους, διότι οδηγήθηκαν με τη βία νύκτα στο φρουραρχείο του Άργους Ορεστικού και μερικές από αυτές βιάστηκαν από το Βούλγαρο φρούραρχο Δαμιανίδη (Δημόνωφ) και τον υποφρούραρχο Νασκόπουλο, οι οποίοι της υποδέχτηκαν γυμνοί, δύο σώθηκαν με φυγή, επωφελούμενες τη νύκτα.

1943:

Θωμάς Γιοράνης⁵⁰² του Βασ., 45 ετών (δολοφονήθηκε από Βουλγάρους) σε άγνωστη εποχή του 1943.

Ο Αχιλλέας Γάτσας⁵⁰³, Ρουμανόβλαχος από το Άργος Ορεστικό, ο άνθρωπος των Ιταλών που επίτασσε στην περιφέρεια Καστοριάς τα ζώα για την τροφοδοσία κρέατος των Ιταλών. Την εποχή αυτή δεν μπορούσε να ξεμυτίσει προς τα χωριά και να εξακολουθήσει το βρώμικο έργο του. Είχε μερικά γελαδικά όμως ένα κοπάδι, το οποίον τακτικά έφερνε για βοσκή με μερικά καστοριανά πτωχά παιδιά κάτω από το δικό μας κτήμα Ντόπλητσα και δίπλα του Κώστα Θεμελίδη. Ήμουν εκεί μαζί με τον Δαμιανό Θεμελίδη. Κάποια στιγμή αντιλήφθη τη μόνη αγελάδα που είχε η οικογένεια Θεμελίδη. Και μας πλησίασε εμένα και τον φίλο μου Δαμιανό και λέγει επί λέξη στον Δαμιανό: «Θρέψε καλά την αγελάδα σας για να με την παραδώσεις σε λίγες μέρες»... Ο Δαμιανός του είπε επί λέξη: «Δεν θα το κάνεις αυτό Γάτσα. Ο πατέρας μου είναι φυλακή. Αν μας πάρεις και την Χρυσούλα, έτσι ήτο το όνομα της αγελάδας, θα καταδικάσεις την οικογένειά μας στη στέρηση και την πείνα. Και νομίζεις απαντά ο παλιάνθρωπος ότι δεν ξεύρω που ο πατέρας σου είναι φυλακή;

Κάπου το 1943, κατά το μάρτυρα κατηγορίας, Κωνσταντίνο Αντωνίου Υπομοίραρχο, στη δίκη δοσιλόγων 1631/5-7-1945, Θεσσαλονίκη, «τις ημέρες αυτές απεφυλακίσθη (άνοιξη-καλοκαίρι) 1943 κι ο διαβόητος Λουκάς Δαμιανίδης κρατούμενος ως κομμουνιστής και αμέσως ανέλαβε τη διοίκηση του ένοπλου Τμήματος γενόμενος και φρούραρχος Άργους Ορεστικού. Αναστάσιος Σόλδας: ΘΕΚ των ιθυνόντων μελών, λγας 6 μηνών των μελών διατελέσας και υποφρούραρχος υπαρχεεις ώσεις Άργος Ορεστικό... Κ-κατά της ημέρας του εις τση Άργος Ορεστικό ήτο φρούραρχος το φούρνο -Αναστάσιος Σόλδας -Ολγας Συνελήφθη ο Γγέρων Καραγεωργίου, πατήρ του φονευθέντες υπολοχαγού, ο όποιος εδάρη μέσα στο φρουραρχείο, αποβιώσας εκ του δαρμού αυτού πεθάνει μέσα στο φρουραρχείο αποβιώσας εκ του νόμου αυτού.»

Σύμφωνα⁵⁰⁴ με τον Χρυσόχοου: «οιοσδήποτε Έλλην ανευρίσκετο κατά την περίοδο ταύτην εις Άργος Ορεστικόν συνελαμβάνετο και ωδηγείτο εις Καστοριάς [...] Οι λεηλασίου και δηώσεις επανειλαμβάνοντο καθ' εκάστην με πρόγραμμα, όπως μη απομεινη απυρπόλητος τις ελληνική οικία ή κατάσταση. Ο πληθυσμός ένεκα τούτου διητάτο άπας εις τα όρη εξαίρεσει ελαχίστων, διαπεραιωθέντων εις την γερμανοκρατούμενην περιοχήν».

Στις 7 Ιανουαρίου 1943, τμήμα της ΠΑΟ⁵⁰⁵ (μετονομασία της ΥΒΕ) υπό τον Καραμπέρη Στέφανο δρα στα Καστανοχώρια. Το υποτυπώδες αρχηγείο στον Πεντάλοφο υπό τον ταγματάρχη Πόρτη και ένα υπαρχηγείο στη Δαμασκηνιά υπό τον ταγματάρχη Παναγιωτίδη Δημ. Το τμήμα αποτελούμενο από 100 αντάρτες έχει τη διαταγή να

⁵⁰¹ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 45

⁵⁰² Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 72

⁵⁰³ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 130

⁵⁰⁴ Ραϋμόνδου Αλβανού, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, σελ.261

⁵⁰⁵ Στεφ. Καραμπέρη, Οι αναμνήσεις μου από την δράσιν μου εις τα τμήματα της Π.Α.Ο, Πελασγός, σελ. 22

εγκατασταθεί στα υψώματα Άργους Ορεστικού-Αμμουδάρας ώστε να αποτρέπει στα ιταλικά στρατεύματα να δρουν στα Καστανοχώρια και να εξοντώνει κάθε ομάδα κομιτατζήδων.

Το τελευταίο⁵⁰⁶ δεκαήμερο του Ιανουαρίου (1943) εμφανίστηκαν τμήματα του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ και συγκροτήθηκε το αρχηγείο τους στο Άργος Ορεστικό.

Το Φεβρουάριο του 1943, ένα σύνολο⁵⁰⁷ κατοίκων, περί τα 1.000 άτομα γέροι, νέοι, γυναίκες, παιδιά, από το Άργος Ορεστικό με τας υποζύγια φορτωμένα με οικιακά είδη και τρόφιμα προσπαθεί να περάσει τη γέφυρα Άργους Ορεστικού-Αμμουδάρας και να σκορπιστεί στα γύρω χωριά. Η εντολή δόθηκε από τον ΕΛΑΣ, διότι επίκειται επίθεση Ιταλών. Ο Καραμπέρης αναρωτιέται πως μπορεί δύναμη 10 ανδρών του ΕΛΑΣ να αντισταθεί, γιατί δεν ενημερώθηκε από τον ΕΛΑΣ και καταλήγει στο συμπέρασμα πως αυτή ήταν η πρόθεση του ΕΛΑΣ ώστε να εξαναγκαστεί ο πληθυσμός να βγει στο βουνό. Ο Καραμπέρης διέσπειρε τον κόσμο στα γύρω χωριά και μερίμνησε για τη στέγαση και διατροφή τους.

Στις αρχές⁵⁰⁸ Μαρτίου 1943, στην περιοχή της Καστοριάς εμφανίστηκαν δύο νέες ομάδες ενόπλων, η μία με αρχηγό τον Ιωάννη Πατσιούρα από το Άργος Ορεστικό και η άλλη υπό τον Νικόλαο Πούπτη, απολυθέντα κομμουνιστή δημοδιδάσκαλο από την ίδια κωμόπολη.

Στις 5 Μαρτίου 1943, Σε Έκθεση⁵⁰⁹ προς τον Γενικό Γραμματέα του Υπουργείου Εσωτερικών αναφέρονται τα θύματα: 1)Πλουσίου Πολυχρόνης, Αποστολίδης Ηλίας του Σταύρου ως ανταρτόφιλοι

Στις 6 του Μάρτη⁵¹⁰ 1943 το τμήμα του Πατσιούρα μπαίνει στο Άργος. Στη συγκέντρωση των κατοίκων αναλύθηκαν οι σκοποί του ΕΑΜ. Οι αντάρτες ανοίγουν τις αποθήκες και μοιράζουν το σιτάρι στο λαό.

Στις 11 Μαρτίου 1943, το συγκρότημα⁵¹¹ Αρριανού, το συγκρότημα Γ. Ριζόπουλου από το Γράμμο και οι ανταρτομάδες Αμπελοκήπων - Μηλίτσας - Δισπηλιού - Βογατσικού αποφάσισαν να χτυπήσουν την ιταλική φρουρά του Άργους Ορεστικού στις 11/3/1943. Έγινε κατανομή αποστολής και επίθεση από τρία μέτωπα. Η ιταλική φρουρά αιφνιδιάστηκε και τράπηκε σε φυγή εγκαταλείποντας τα πάντα. Δεν εκδηλώθηκε καμία αντίσταση, ούτε τουφεκιά ακούστηκε. Το χτύπημα και η νίκη είχαν μεγάλη απήχηση. Πουθενά στην Ελλάδα ή και αλλού δεν είχε πέσει στα χέρια των ανταρτών μια τέτοια κωμόπολη σαν το Άργος Ορεστικό. Ο ΕΛΑΣ έγινε θρύλος. Το ηθικό του λαού αναπτερώθηκε. Από παντού τρέχουν να καταταγούν στον ΕΑΑΣ. Μετά από τρεις μέρες κινήθηκαν προς Άργος Ορεστικό δύο ιταλικές φάλαγγες. Μια προερχόμενη από την Αλβανία και η δεύτερη από την Κοζάνη. Στη δύσκολη αυτή στιγμή λιποτάκτησε ο Γιώργης Γιαννούλης, διοικητής των συγκροτημάτων, και τη θέση του παίρνει ο Νίκος Θεοχαρόπουλος, γνωστός σαν «Καπετάν Σκοτίδας» από το Βόιο.

Στις 12 Μαρτίου, τμήμα του ΕΛΑΣ μπήκε στο Άργος Ορεστικό⁵¹², τη δεύτερη μεγαλύτερη πόλη του νομού και 8 μόνο χιλιόμετρα από την ίδια την πόλη της Καστοριάς. Ο επικεφαλής των ανταρτών Γιαννούλης έβγαλε λόγο στους κατοίκους του Άργους για τον ένοπλο αγώνα που άρχιζε ο ελληνικός λαός εναντίον των κατακτητών. Οι αντάρτες έκαψαν τα βιβλία της βιβλιοθήκης και του αρχείου της κοινότητας. Το κάψιμο των αρχείων σε κάθε κοινότητα σήμαινε το τέλος της φορολόγησης και της εξάρτησης από το κράτος.

Στις 15 Μαρτίου 1943, εκτελέστηκαν⁵¹³ έξω από την πόλη της Καστοριάς και κοντά στα μνήματα οι: 1)Κυρίμης Κωνσταντίνος, δάσκαλος από την Τρίπολη 2)Πλουσίου

⁵⁰⁶ Στεφ. Καραμπέρη, Οι αναμνήσεις μου από την δράση μου εις τα τμήματα της Π.Α.Ο, Πελασγός, σελ. 23

⁵⁰⁷ Στεφ. Καραμπέρη, Οι αναμνήσεις μου από την δράση μου εις τα τμήματα της Π.Α.Ο, Πελασγός, σελ. 27

⁵⁰⁸ Ιωάννη Σ. Κολιόπουλου, Λεηλασία φρονημάτων, Εκδόσεις Βάνιας 1994, σελ. 106

⁵⁰⁹ Έκθεσις προς τον Γ.Γ. Υπουργείου Εσωτερικών, 28 Μαΐου 1943

⁵¹⁰ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 182

⁵¹¹ Αργυρίου Κοβάτση ή Δημητρίου, Ο ατίθασος ταγματάρχης, Νοέμβριος 2009, σελ. 22

⁵¹² Ραυμόνδου Αλβανού, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, σελ.257

⁵¹³ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 51

Πολυχρόνης από το Άργος Ορεστικό 3)Αποστολίδης Ηλίας δάσκαλος από το Άργος Ορεστικό

Θύματα, οι δάσκαλοι Ελευθέριος Παπαχαραλάμπους⁵¹⁴ και Ηλίας Αποστολίδης

Στις 15 Μαρτίου 1943, Σε Έκθεση⁵¹⁵ προς τον Γενικό Γραμματέα του Υπουργείου Εσωτερικών αναφέρεται ότι πυρπολήθηκαν αρκετά σπίτια και όσα απέμειναν λεηλατήθηκαν από ορδές ατάκτων του ιταλικού στρατού.

Στις 15 Μαρτίου 1943, εκτελέστηκαν⁵¹⁶ οι Πολύχρονης Πλουσίου και Ηλίας Αποστολίδης από το Άργος Ορεστικό

Στις 15 Μαρτίου 1943, στις 8 το πρωί με ψεύτικες κατηγορίες που χάλκευσαν οι κομιτατζήδες και χωρίς δίκη εκτελέστηκαν κοντά στα νεκροταφεία Καστοριάς, οκτώ κάτοικοι του Άργους Ορεστικού.

Στις 20 Μαρτίου 1943, εκτελέστηκαν άλλα τέσσερα άτομα

Στις 20 Μαρτίου 1943, εκτελέστηκε⁵¹⁷ από τους Ιταλούς χωρίς δίκη ο Δ. Νιτσάκος. Την ίδια μέρα από Α.Π. Υποδιοίκηση⁵¹⁸ Χωροφυλακής Καστοριάς από 10/5/1943. Εκτελέστηκε ο Ζιτσάκος ή Σγούρης Δημήτριος ετών 30. Επίσης από Α.Π. Υποδιοίκηση⁵¹⁹ Χωροφυλακής Καστοριάς από 10/5/1943. Εκτελέστηκε ο Μαυρίδης Ευλάμπιος, ετών 40.

Στις 21 Μαρτίου 1943, Σε Έκθεση⁵²⁰ προς τον Γενικό Γραμματέα του Υπουργείου Εσωτερικών αναφέρονται τα θύματα: Οικονομίδης Τρύφων ως ανταρτόφιλοι. Κι από άλλη πηγή, στις 21 Μαρτίου 1943, έξω από την πόλη⁵²¹ της Καστοριάς και κοντά στο μνήματα εκτελείται ο Οικονομίδης Τρύφων από το Άργος Ορεστικό. Κι άλλη πηγή, εκτελέστηκε⁵²² ο Τρύφων Οικονομίδης από το Άργος Ορεστικό

Στις 22 Μαρτίου 1943, η πόλη⁵²³ βομβαρδίστηκε επανειλημμένα από αεροπλάνα και μπήκε στην πόλη απόσπασμα ιταλικού στρατού το οποίο πυρπόλησε και λεηλάτησε 150 σπίτια και απήγαγε στην Καστοριά όλα τα μικρά και μεγάλα ζώα. Κάηκαν όλες οι εκκλησίες και μέγα κτήριο του Σχολείου.

Σε υπόμνημα⁵²⁴ της Σχολικής Εφορείάς του Β΄ Δημοτικού Σχολείου Άργους Ορεστικού στις 17/8/1950 προς τον «Εξοχώτατον κων Πρόεδρο της Κυβερνήσεως», μεταξύ άλλων αναφέρει «βομβαρδισθέν υπό των Ιταλών τον Μάρτιον του 1943 επυρπολήθει μετά των σχολικών επίπλων και οργάνων...θέλομεν να πιστεύομεν ότι το Άργος Ορεστικόν δοκιμασθέν σκληρώς κατά την κατοχήν, θα τύχει της ιδιαίτερας στοργής της Πολιτείας και θα έχει την λύσιν του Διδακτηριακού προβλήματος και δια λόγους Εθνικούς, καθόσον ευρισκόμενον εις τον κέντρον περιφερείας επικαίρου ως εκ της συνθέσεως του πληθυσμού είναι Εθνική ανάγκη να είναι πλήρως εξοπλισμένον πνευματικώς δια να αντιμετωπίσει τελσφόρως τας διαφόρους αντεθνικάς προπαγάνδας, αίτινες ανέκαθεν έδρων και δρώσιν εν τη περιοχή μας»

Το Μάρτιο του 1943, ο Καραμπέρης⁵²⁵ ενημερώνεται από το αρχηγείο ότι τμήματα Ιταλών κινούνται σε δύο κατευθύνσεις: Γρεβενά-Νεάπολη και Καστοριά-Άργος Ορεστικό-Τσοτύλι για την εξόντωση των ανταρτών και την απομόνωση της περιοχής Βοΐου. Τη νύχτα της ίδιας μέρας ισχυρές ιταλικές δυνάμεις με πεζικό, πυροβολικό και τεθωρακισμένα

⁵¹⁴ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 72

⁵¹⁵ Έκθεσις προς τον Γ.Γ. Υπουργείου Εσωτερικών, 28 Μαΐου 1943

⁵¹⁶ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 122

⁵¹⁷ Εμ. Γρηγορίου, Το βουλγαρικό όργανο αίματος εις Δυτικήν Μακεδονία 1941-1944, Πυρσός 1947, , σελ. 46

⁵¹⁸ Εμ. Γρηγορίου, Το βουλγαρικό όργανο αίματος εις Δυτικήν Μακεδονία 1941-1944, Πυρσός 1947, , σελ. 48

⁵¹⁹ Εμ. Γρηγορίου, Το βουλγαρικό όργανο αίματος εις Δυτικήν Μακεδονία 1941-1944, Πυρσός 1947, , σελ. 48

⁵²⁰ Έκθεσις προς τον Γ.Γ. Υπουργείου Εσωτερικών, 28 Μαΐου 1943

⁵²¹ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 51

⁵²² Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 122

⁵²³ Εμ. Γρηγορίου, Το βουλγαρικό όργανο αίματος εις Δυτικήν Μακεδονία 1941-1944, Πυρσός 1947, , σελ. 46

⁵²⁴ Ζ. Ζηκούλη, Προσωπικό Αρχείο

⁵²⁵ Στεφ. Καραμπέρη, Οι αναμνήσεις μου από την δράσιν μου εις τα τμήματα της Π.Α.Ο, Πελασγός, σελ. 29

κινήθηκαν από την Καστοριά και χωρίς αντίσταση μπήκαν στο Άργος Ορεστικό. Το πυρπόλησαν, το λεηλάτησαν και το πρωί κινήθηκαν προς τη διάβαση Βογατσικού του Αλιάκμονα. Για τρεις επίσης ημέρες βομβαρδίζονταν από αεροπορία, πυροβολικό και τα πυροβόλα των τεθωρακισμένων. Οι Ιταλοί δεν επιχείρησαν να περάσουν τη γέφυρα Άργους Ορεστικού-Αμμουδάρας η οποία ήταν παγιδευμένη με εκρηκτικά από το τμήμα της ΠΑΟ του Καραμπέρι.

Το Μάρτιο του 1943, ημέρες⁵²⁶ Κόλασης στο Άργος Ορεστικόν 1943. Το Άργος Ορεστικό βρέθηκε στα χέρια των κομιτατζήδων. Για κάμποσο καιρό ήταν φρούραρχος ο πιο αιμοβόρος κομιτατζής Χρήστος Νασκόπουλος. Γίνονταν τέρατα και σημεία. Ξυλοδαρμοί μέχρι αφαντάστου σημείου. Βιασμοί γυναικών που καταφθάνανε μέχρι Καστοριά στο νοσοκομείο αιμόφυρτες από τα τέρατα του κομιτάτου. Εκεί ήταν και ο γιος του Μπαϊκόλε, ο οποίος βίασε επανειλημμένως γυναίκες. Συνελήφθη από τον ΕΛΑΣ και το ΣΝΟΦ έκανε το παν να τον σώσει και να τον στείλει στα Σκόπια. Κοπέλες όμως που είχαν βιαστεί από αυτόν και υπηρετούσαν στον ΕΛΑΣ τον τουφέκισαν. Βρισκόταν φυλακή με εθνικόφρονα και επειδή μιλούσε το σλαβικό ιδίωμα ξεθαρρεύτηκε και είπε περιμένω από στιγμή σε στιγμή να με βγάλουν οι δικοί μας, εγώ δεν έκανα τίποτε. Όχι μόνον βίασε γυναίκες, αλλά και έλαβε μέρος στο εκτελεστικό απόσπασμα που τουφέκισε τους εξής Αργίτες πατριώτες: Πέτρο Κανόπουλο, Δαμιανό Βογιατζή, Ευάγγελο Αποστολίδη, Λάζαρο Αναστασιάδη, Ευλάμπιο Μαυρίδη, Ιωάννη Μαυρίδη και Δημήτριο Νιτσάκο ή Σγουρή. Όταν τον Μάιο του 1944 συνελήφθη από την Αντίσταση και μετεφέρθη στη Δαμασκηιά ο περιβόητος Χρήστος Νασκόπουλος... φώναζε και εκλιπαρούσε και έλεγε μην με εκτελέσετε εγώ προπολεμικώς ήμουν στο Λαϊκό Κόμμα. Ασυνειδησία και δειλία μέχρι αφαντάστου σημείου. Σκότωσαν από το ξύλο τον γέροντα Παναγιώτη Καραγεωργίου 82 χρόνων. Έδειρεν εκατοντάδες ανθρώπους με το τάγμα ερεύνης, βίασε, έκλεψε, μπορώ να πω ότι ήτο ο πρώτος κομιτατζής που οπλίστηκε αμέσως και ετέθη στην υπηρεσία του κατακτητή».

Το Άργος Ορεστικό εβλήθη με πυροβολικό και μετά από τριήμερο βομβαρδισμό από τρία αεροπλάνα και χαμηλό ύψος 30 μέτρων. Στη συνέχεια έγινε εισβολή με τανκς και 250 ενόπλων κομιτατζήδων που έκαψαν σπίτια Ελλήνων, ενώ όσων ανήκαν στην βουλγαρική προπαγάνδα (Παπαδημητρίεφ) τα φύλαγε φρουρός. Στην επιχείρηση αυτή σκοτώθηκαν περισσότερα από 70 άτομα.

Στο Άργος Ορεστικό⁵²⁷ τον Μάρτιο του 1943 καταστράφηκαν από την ιταλική αεροπορία και το πυροβολικό και 11 σπίτια γραικομένων (Απόστολος Παπαλαζάρου, Μηνάς Κατσελάς, Αργύριος Κατσελάς, Φίλιππος Μηλιώνης, Ηλίας Κυριατζής, Βασίλειος Κοτσάνης, Χρήστος Μαραδής, Κοσμάς Γούβρος, Γρηγόριος Μέλιος, Νικόλαος Μέλιος, Πέτρος Μπατσέλας)

Μάρτιος 1943, πυρπόληση⁵²⁸ του Άργους Ορεστικού από Ιταλούς και Γερμανούς, όπως κατέθεσε ο κατηγορούμενος Χ, στη δίκη δοσιλόγων

Το Άργος⁵²⁹ Ορεστικό κτυπήθηκε με κανόνια, ύστερα από τρεις ημέρες βομβαρδίστηκε από τρία αεροπλάνα. Και ύστερα εισέβαλαν τανκς με 250 ένοπλους κομιτατζήδες και έκαψαν σπίτια Ελλήνων. Από την επιχείρηση αυτή το Άργος θρηνεί πάνω από 70 νεκρούς. Πριν από τον εμπρησμό προηγήθηκε ολοκληρωτική λεηλασία και φόρτωμα σε κάρρα. Κήκε το μεγαλύτερο μέρος του Άργους.

Όπως καταθέτει κι ο μάρτυρας κατηγορίας Σπυρίδων Παπατζανάκης στη δίκη δοσιλόγων 1631/5-7-1945, Θεσσαλονίκη Ο Αναστάσιος Βαλάσης επήρε από το Άργος Ορεστικό εκ λεηλασίας 50 πρόβατα.

⁵²⁶ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 120

⁵²⁷ Σπυρίδων Σφέτα, Η ίδρυση και η δράση της Οχράνας (1943-44) στη Δυτική και Κεντρική Μακεδονία στα πλαίσια της πολιτικής της VMRO και των Ιταλο-γερμανικών Αρχών Κατοχής, σελ. 354

⁵²⁸ Αριθμός δίκης 489 / 18 Απριλίου 1947

⁵²⁹ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 48

Κάθε εμπρησμός, απολογήθηκε ο Ραβάλλι, γίνονταν με διαταγή του φρουράρχου και κατόπιν συνεννόησης με τις μεραρχίες Πινερόλο και Αρέτζιο. Από τον εμπρησμό γλίτωσαν τα σπίτια των Βουλγάρων πχ Αφων Χ, τα οποία φύλαξαν με φρουρούς.

Στις 25 Μαρτίου 1943, εκτελέστηκαν⁵³⁰ οι Ευάγγελος Γιαγκόπουλος, Γεώργιος Μποκαΐμης, Μιχαήλ Μαγκελώτης, Αργύριος Γκούζγκου, Ευστάθιος Ευσταθιάδης, Στυλιανός Ιακωβίδης, Θεμιστοκλής Ζαϊμίδης, Ηλίας Ελευθεριάδης,

Στις 26 Μαρτίου 1943, δίπλα⁵³¹ από το νεκροταφείο Καστοριάς εκτελούνται οι: Ευάγγελος Γιαγκόπουλος, Γεώργιος Μπακαΐμης, Στυλιανός Ιακωβίδης, Ευστάθιος Ευσταθιάδης, Ηλίας Ελευθεριάδης, Θεμιστοκλής Ζαϊμίδης, Αργύριος Γκούζγκος και Μιχαήλ Μαγγιλιώτης, όλοι από το Άργος Ορεστικό. Όλους τους έπιασαν οι κομιτατζήδες. Τους ρώτησαν στο βουλγαρικό φρουραρχείο εάν είναι Μακεδόνες και αυτοί απάντησαν ότι είναι Έλληνες. Και οδηγήθηκαν στο απόσπασμα. Μάλιστα ο Ευάγγελος Γιαγκόπουλος πριν τον τουφεκισμό του φώναξε ότι άδικα βασανίζονται οι Βούλγαροι ν' αλλάξουν τους Μακεδόνες, γιατί αυτοί είναι Έλληνες και γρήγορα η Ελλάδα θα γίνει μεγάλη.

Στις 26 Μαρτίου 1943, Σε Έκθεση⁵³² προς τον Γενικό Γραμματέα του Υπουργείου Εσωτερικών αναφέρονται τα θύματα: 1) Γιαγκόπουλος Ευάγγελος, 2) Μπακαΐμης Γεώργιος, 3) Ιακωβίδης Στυλιανός, 4) Ευσταθιάδης Ευστάθιος, 5) Ελευθεριάδης Ηλίας, 6) Ζαϊμίδης Θεμιστοκλής, 7) Γκούζγκος Αργύριος, 8) Μαγγιλιώτης Μιχαήλ ως ανταρτόφιλοι

Στις 27 Μαρτίου 1943, Σε Έκθεση⁵³³ προς τον Γενικό Γραμματέα του Υπουργείου Εσωτερικών αναφέρονται τα θύματα: 1) Κανόπουλος Πέτρος, 2) Μαυρίδης Ευλάμπιος, 3) Αναστασιάδης Λάζαρος και 3 ακόμη το ονοματεπώνυμο των οποίων αγνοούνται ως ανταρτόφιλοι

Στις 28 Μαρτίου 1943, εκτελούνται⁵³⁴ στο Άργος Ορεστικό από τους κομιτατζήδες οι: Πέτρος Κανόπουλος, Δαμιανός Βογιατζής, Ευάγγελος Αποστολίδης, Λάζαρος Αναστασιάδης, Ευλάμπιος Μαυρίδης, Ιωάννης Μαυρίδης, Θωμάς Νιτσάκος, Δημήτριος Νιτσάκος

Στις 28 Μαρτίου 1943 εκτελέστηκαν⁵³⁵ στο Άργος Ορεστικό από το κομιτάτο άλλοι 7 στρατιώτες.

Στις 28 Μαρτίου 1943, εκτελέστηκαν⁵³⁶ από τις ιταλικές αρχές άλλοι επτά

Στις 28 Μαρτίου 1943 από Α.Π. Υποδιοίκηση⁵³⁷ Χωροφυλακής Καστοριάς από 10/5/1943. Εκτελέστηκε ο Κανόπουλος Πέτρος, ετών 50

Στις 28 Μαρτίου 1943 από Α.Π. Υποδιοίκηση⁵³⁸ Χωροφυλακής Καστοριάς από 10/5/1943. Εκτελέστηκε ο Βογιατζάκης Δαμιανός, ετών 30

Στις 28 Μαρτίου 1943 από Α.Π. Υποδιοίκηση⁵³⁹ Χωροφυλακής Καστοριάς από 10/5/1943. Εκτελέστηκε ο Αποστολίδης Ευάγγελος, ετών 26

Στις 28 Μαρτίου 1943 από Α.Π. Υποδιοίκηση⁵⁴⁰ Χωροφυλακής Καστοριάς από 10/5/1943. Εκτελέστηκε ο Αναστασιάδης ή Σαγκότσης Λάζαρος ετών 32

⁵³⁰ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 122

⁵³¹ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 52

⁵³² Έκθεσις προς τον Γ.Γ. Υπουργείου Εσωτερικών, 28 Μαΐου 1943

⁵³³ Έκθεσις προς τον Γ.Γ. Υπουργείου Εσωτερικών, 28 Μαΐου 1943

⁵³⁴ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 52

⁵³⁵ Δημητρίου Ι. Μαγκριώτη, Θυσία της Ελλάδος και εγκλήματα κατοχής 1941-1944, Αθήνα 1946, σελ. 214

⁵³⁶ Εμ. Γρηγορίου, Το βουλγαρικών όργιον αίματος εις Δυτικήν Μακεδονία 1941-1944, Πυρσός 1947, , σελ. 46

⁵³⁷ Εμ. Γρηγορίου, Το βουλγαρικών όργιον αίματος εις Δυτικήν Μακεδονία 1941-1944, Πυρσός 1947, , σελ. 48

⁵³⁸ Εμ. Γρηγορίου, Το βουλγαρικών όργιον αίματος εις Δυτικήν Μακεδονία 1941-1944, Πυρσός 1947, , σελ. 48

⁵³⁹ Εμ. Γρηγορίου, Το βουλγαρικών όργιον αίματος εις Δυτικήν Μακεδονία 1941-1944, Πυρσός 1947, , σελ. 48

⁵⁴⁰ Εμ. Γρηγορίου, Το βουλγαρικών όργιον αίματος εις Δυτικήν Μακεδονία 1941-1944, Πυρσός 1947, , σελ. 48

Στις 28 Μαρτίου 1943 από Α.Π. Υποδιοίκηση⁵⁴¹ Χωροφυλακής Καστοριάς από 10/5/1943. Εκτελέστηκε Αναστασιάδης Ιωάννης του Θωμά, ετών 32

Τον Απρίλιο του 1943, Ομιλία Νομάρχη⁵⁴² Σπύρου Μέξα στην εκκλησία. Ενισχύει επίσης τα λαϊκά συσσίτια με 6.000.000 δρχ, αφού προηγουμένως είχε πάρει την έγκριση του Ιταλού Συνταγματάρχη Καστοριάς, καθώς το κοιτάτο σχολίασε την πράξη του αυτή ως ενέργεια που χρηματοδοτεί και ενισχύει τις ανταρτικές οργανώσεις.

Κατά το τέλος⁵⁴³ του Απρίλη ήρθαν στην έδρα του αρχηγείου ο Άγγλος συνταγματάρχης Έγκς μαζί με τους «Ελληνικής» καταγωγής αξιωματικούς του Αγγλικού στρατού Καραγιώργο Ηρακλή και Ζώτα σαν μέλη της στρατιωτικής αποστολής Μ. Ανατολής. Ειδικά εκπαιδευμένοι για υπονομευτική δουλειά, μας άρχισαν την υπονομευτική δουλειά, να μας ανακατεύουν, να μας κομματιάζουν, χρησιμοποιώντας όλα τα βρώμικα φασιστικά μέσα.

Τον Απρίλιο του 1943, Σε Έκθεση⁵⁴⁴ προς τον Γενικό Γραμματέα του Υπουργείου Εσωτερικών αναφέρεται πως κακοποιήθηκε σε τέτοιο βαθμό ώστε δεν υπάρχουν πολλές ελπίδες ζωής ο Τσαούσης Χρήστος. Κι από άλλη πηγή, θύμα, ο Μακεδονομάχος Τσαούσης⁵⁴⁵ στο Άργος Ορεστικό (θύματα)

Στις 2 Μαΐου 1943, Εξαιτίας κακώσεων από τους Βουλγάρους πέθαναν οι Γ. Καραγεωργίου και Γ. Σβρίδας από Α.Π. Υποδιοίκηση⁵⁴⁶ Χωροφυλακής Καστοριάς από 10/5/1943. Απεβίωσαν λόγω κακοποίησης από τους Βουλγαρόφρονες οι Παναγιώτης Καραγεωργίου ετών 70 και Γεώργιος Σδρίβας ετών 25.

Στις 2 Μαΐου 1943, Ο γέροντας Π. Καραγεωργίου⁵⁴⁷, ετών 80, δολοφονήθηκε από τους Βούλγαρους καθώς δέρνονταν στο κεφάλι με μεγάλα καρφιά καρφωμένα σε σανίδα, επειδή ο γιος τους υπηρετούσε ως σύνδεσμος των Άγγλων στη Μακεδονία. «Σκοτώστε», παρακαλούσε, «γιατί με τυραννάτε;».

Στις 2 Μαΐου 1943 δολοφονήθηκε⁵⁴⁸ από τους Βούλγαρους κοιτατζήδες ο Παναγιώτης Καραγεωργίου, δαρνόμενος στο κεφάλι με σανίδα που έφερε καρφωμένα μεγάλα καρφιά, γιατί ο γιος του υπηρετούσε ως σύνδεσμος των Άγγλων στη Μακεδονία.

Στις 2 Μαΐου 1943, Ο Γεώργιος Σδρίβας⁵⁴⁹ του Κοσμά, ετών 28, τάφηκε ζωντανός από τους Βούλγαρους στο Άργος Ορεστικό. Όταν οι αδελφές του τη μεθεπόμενη μπόρεσαν, καθώς είχαν αναχωρήσει οι Βούλγαροι, να ανοίξουν τον τάφο, βρήκαν το θύμα όρθιο σε στάση που έδειχνε προσπάθεια ν' ανοίξει τον τάφο για να φύγει. Από άλλη πηγή, ο Γεώργιος Σδρίβας του Κοσμά, 28 ετών, τάφηκε ζωντανός από τους Βουλγάρους στο Άργος Ορεστικό.

Σε Έκθεση⁵⁵⁰ προς τον Γενικό Γραμματέα του Υπουργείου Εσωτερικών αναφέρεται: δαρμένος από άτακτους, υπέκυψε στη μοίρα του ο ογδοντάχρονος Καραγεωργίου Παναγιώτης και σκοτώθηκε από τον υπαρχηγό του Βουλγαρικού Κομιτάτου, Μπαϊκόλε, ο Δρίβας Γεώργιος.

Στις 25 Μαΐου 1943, την Ειρήνη Βασάλη⁵⁵¹, σύζυγο ανθυπασπιστού, την απήγαγαν και τη βίασαν μέσα στο φρουραρχείο του Άργους Ορεστικού ο Βούλγαρος φρούραρχος και υποφρούραρχος. Στη συνέχεια ασέλγησαν όλα τα κτήνη του φρουραρχείου για 48 ώρες.

⁵⁴¹ Εμ. Γρηγορίου, Το βουλγαρικό όργιο αίματος εις Δυτικήν Μακεδονία 1941-1944, Πυρσός 1947, , σελ. 48

⁵⁴² Έκθεσις προς τον Γ.Γ. Υπουργείου Εσωτερικών, 28 Μαΐου 1943, σελ. 5

⁵⁴³ Βασίλη Νταϊλιάνη, Η ζωή και η δράση του Βασίλη Νταϊλιάνη αυτοβιογραφία, Κώδικας Θεσσαλονίκη 1995, σελ. 108

⁵⁴⁴ Έκθεσις προς τον Γ.Γ. Υπουργείου Εσωτερικών, 28 Μαΐου 1943

⁵⁴⁵ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 72

⁵⁴⁶ Εμ. Γρηγορίου, Το βουλγαρικό όργιο αίματος εις Δυτικήν Μακεδονία 1941-1944, Πυρσός 1947, , σελ. 48

⁵⁴⁷ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 71

⁵⁴⁸ Δημητρίου Ι. Μαγκριώτη, Θυσία της Ελλάδος και εγκλήματα κατοχής 1941-1944, Αθήνα 1946, σελ. 215

⁵⁴⁹ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 71

⁵⁵⁰ Έκθεσις προς τον Γ.Γ. Υπουργείου Εσωτερικών, 28 Μαΐου 1943

⁵⁵¹ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 45

Παρουσιάστηκε στο νομάρχη Μέξα και την έστειλαν στο νοσοκομείο. Μετά από τρεις μήνες πέθανε.

Το Μάιο του 1943 ο Ιωάννης Απατζίδης⁵⁵², το Μάιο του 1943 (θύμα Κομιτατζήδων και Οχρανιτών)

Στις 25 Μαΐου 1943, σε Έκθεση⁵⁵³ προς τον Γενικό Γραμματέα του Υπουργείου Εσωτερικών αναφέρεται: Βιάστηκε ασελγώς κατά φύση και παρά φύση από άτακτους και μερικούς άλλους, η Βασσάλη Ειρήνη

Στις 4 Ιουνίου 1943, Α.Π. 20 Νομαρχία Καστοριάς⁵⁵⁴. Καταστροφή 60 σπιτιών

Στις αρχές⁵⁵⁵ Ιουνίου του 1943, δώδεκα κομιτατζήδες από το Άργος Ορεστικό προσχώρησαν στον ΕΛΑΣ. Κι από άλλη πηγή, στις αρχές⁵⁵⁶ Ιουνίου του 1943, δώδεκα κομιτατζήδες από το Άργος Ορεστικό, οκτώ από τη Μεσοποταμία, έξι από το Μανιάκι και δύο από την Οινόη προσχώρησαν στον ΕΛΑΣ.

Στις 15 του ίδιου του μηνός⁵⁵⁷ (Ιουνίου 1943) είκοσι τέσσερις ακόμη από το Άργος Ορεστικό προσχώρησαν στον ΕΛΑΣ με τη σκηνοθετημένη «σύλληψή» τους, προφανώς για ν' αποφύγουν οι συγγενείς τους τα αντίποινα των Ιταλών. Δεν αποκλείεται οι προσχωρήσεις αυτές να αφορούσαν περιπτώσεις Σλαβόφωνων που είχαν οπλισθεί κάτω από την πίεση συγγενών και μετάνιωσαν κατόπιν.

Στο Άργος Ορεστικό⁵⁵⁸ εγκαταστάθηκε φρουραρχείο ατάκτων υπό την αρχηγία του Δαμιανίδη. Φρούραρχος Καστοριάς ανέλαβε ο Μακρής Παντελής.

Ο Βούλγαρος⁵⁵⁹ συνταγματάρχης Νικλief από το Άργος Ορεστικό παρακολουθεί τις ενέργειες για τον εξοπλισμό του κομιτάτου, απεσταλμένος του Μαρίνωφ. Μερικοί από το νομό Καστοριάς: Μίνος Ιωάννης από το Κεφαλάρι, Κυριακόπουλος Κοσμάς, Καλλιμάνης Πασχάλης από Καλοχώρι, Τραϊανός Ιωάννης, Πασχάλης Γιαννάκης, Βασίλειος Γιαννάκης, Σταύρος Τέμος από Μεσοποταμία, Σάββας Παπαγεωργίου από Μεσοποταμία, Κωνσταντίνος Παπαντώνης από Μεσοποταμία, Βασίλειος Χατζόπουλος, Νίκος Σιάνος από Μακροχώρι, Στέργιος Νικολόπουλος, Πασχάλης Μητρόπουλος (Μητρόφσκυ) από Τσούκα, οι ιερείς Βασιλειάδας & Βέργα, Αθανάσιος Καρατζάς από Δενδροχώρι, Ζήσης Δελλιόπουλος από Καλοχώρι, Μόσχος Λάμπρος από Δενδροχώρι, Μποζίνης Λάζαρος από Απόσκεπο, Τσιτσίνας Διαμαντής από Καστοριά, Ευθυμιάδης Θόδωρος από Καστοριά, Αθαμόπουλος Λάζαρος από Οινόη,

Στις 17 Ιουλίου 1943. Το φρουραρχείο⁵⁶⁰ των κομιτατζήδων του Άργους Ορεστικού στεγαζόταν σε ένα νεόδμητο ιδιωτικό κτίριο στο κέντρο της πόλης, στην οικοδομή Γήττα-Σαμαρά που είναι σε χρήση μέχρι σήμερα στην οδό Μεγ. Αλεξάνδρου 19... Στο υπόγειο της οικοδομής Γήττα-Σαμαρά υπάρχουν σώζονται ακόμη τα κρατητήρια, όπου φυλακίστηκαν και βασανίστηκαν πολλοί Αργίτες κατά της Κατοχής. Στα μέσα Ιουλίου 1943 συνέβη στο φρουραρχείο του Άργους Ορεστικού μια άνευ προηγουμένου αστική μάχη για τα δεδομένα της περιοχής, για τη οποία έχουν γράψει δύο από τους συμμετέχοντες, οι μαχητές Αλιάκμονας και Διοβουνιώτης. Στα μέσα Μαΐου 1943 το 16^ο Σύνταγμα του ΕΛΑΣ Βερμίου εγκαθίσταται στα Καστανοχώρια νότια του Άργους Ορεστικού, που τότε θεωρούνταν ελεύθερη περιοχή από τις κατοχικές δυνάμεις. Αρχηγός του Συντάγματος ήταν ο Κωνσταντίνος (Ντίνος) Κολλίτζας ή καπετάν Κολοκοτρώνης από τη Βλαχέρνα Αρκαδίας. Το τμήμα εγκαταστάθηκε στους λόφους μεταξύ του Σκαλοχωρίου, της Ασπροκκλησιάς και Ασπρονερίου, κοντά στο παρατηρητήριο της ομάδας Αλιάκμων (ΕΛΑΣ Γράμμου), που βρισκόταν στο χωριό

⁵⁵² Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 72

⁵⁵³ Έκθεσις προς τον Γ.Γ. Υπουργείου Εσωτερικών, 28 Μαΐου 1943

⁵⁵⁴ Εμ. Γρηγορίου, Το βουλγαρικό όργανο αίματος εις Δυτικήν Μακεδονία 1941-1944, Πυρός 1947, , σελ. 48

⁵⁵⁵ Ιωάννη Σ. Κολιόπουλου, Ληλασία φρονημάτων, Εκδόσεις Βάνιας 1994, σελ. 173

⁵⁵⁶ Ιωάννη Σ. Κολιόπουλου, Ληλασία φρονημάτων, Εκδόσεις Βάνιας 1994, σελ. 173

⁵⁵⁷ Ιωάννη Σ. Κολιόπουλου, Ληλασία φρονημάτων, Εκδόσεις Βάνιας 1994, σελ. 173

⁵⁵⁸ Έκθεσις προς τον Γ.Γ. Υπουργείου Εσωτερικών, 28 Μαΐου 1943, σελ. 5

⁵⁵⁹ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 43

⁵⁶⁰ <http://istorikakastorias.blogspot.com/2017/07/7.html>

Κρεμαστή και επόπτευε το Άργος Ορεστικό Την απόφαση για την επίθεση στο φρουραρχείο των κοιμητηζήδων την πήρε ο ίδιος ο Κολοκοτρώνης, ο οποίος με μια μικρή ομάδα διέβη τον Αλιάκμονα ποταμό κοντά στο Αμπελοχώρι τις βραδινές ώρες της 17^{ης} Ιουλίου 1943. Οι τέσσερις ομάδες με προσοχή προσέγγισαν το προκεχωρημένο φυλάκιο, που βρισκόταν στη νότια είσοδο της πόλης στη θέση Μπουφάρι. Αφού πρωτίστως υπέκλεψαν το παρασύνθημα του περίπολου εκείνης της ημέρας εξουδετέρωσαν τους κοιμητηζήδες που το φυλούσαν και κινήθηκαν αθόρυβα στο κέντρο της πόλης. Οι δύο ομάδες παρατάχθηκαν γρήγορα γύρω από το φρουραρχείο των κοιμητηζήδων: ενώ οι άλλες δύο με αρχηγό τον καπετάν Κολοκοτρώνη ανέβηκαν κατευθείαν στον 2^ο όροφο του κτιρίου, όπου βρισκόταν οι θάλαμοι που κοιμόταν οι κοιμητηζήδες και ο ίδιος ο φρούραρχος Λουκάς Δαμιανίδης. Αφού ξεγέλασαν τον υπαξιωματικό υπηρεσίας, αθόρυβα μάζευαν τα όπλα και εκτελούσαν τους κοιμητηζήδες που κοιμόταν. Σύμφωνα με τον μαχητή Αλιάκμονα υπήρχαν 17 άτομα στο φρουραρχείο. Μερικοί ξύπνησαν από τον θόρυβο και έπιασαν τα όπλα τους, τραυματίζοντας τον ΕΛΑΣίτη Μπότσαρη και έναν πρώην χωροφύλακα. Ο Πετρίτσης τότε εκτέλεσε αυτόν που πυροβόλησε, ενώ οι υπόλοιποι πιάστηκαν αιχμάλωτοι. Στο άκουσμα των πυροβολισμών συγκεντρώθηκε πλήθος, ενώ σύντομα κατεύθασαν οι ιταλικές δυνάμεις. Περικυκλωμένοι καθώς ήταν ο Κολοκοτρώνης σκέφτηκε την πρωτότυπη ιδέα να καταρριχθούν με σχοινί στην πίσω πλευρά από την ταράτσα του κτιρίου. Έτσι και έγινε, πρώτα οι αιχμάλωτοι και μετά οι ΕΛΑΣίτες μαχητές κατέβηκαν από τρία σχοινιά που βρήκαν οι υπόλοιποι σε παρακείμενο σταύλο. Μετά την κινηματογραφική αυτή απόδραση οι ομάδες κινήθηκαν γρήγορα έξω από την πόλη και πέρασαν τον Αλιάκμονα στις 03:30. Οι ΕΛΑΣίτες μετρούσαν 2 τραυματίες αλλά ήταν όλοι παρόντες, μαζί με τους 9 αιχμαλώτους κοιμητηζήδες από το φρουραρχείο και ακόμη 3 από τα εξωτερικά φυλάκια. Συνολικά, λαφυραγωγήθηκαν 11 αυτόματα όπλα, 4 περίστροφα, 5 πιστόλια μπερέττα και 40 ιταλικές χειροβομβίδες. Ο στρατηγός Σαράφης αναφέρει πως πιάστηκε και το άλογο του αρχηγού Δαμιανίδη. Η επίθεση στέφθηκε με απόλυτη επιτυχία και φυσικά απέκτησε χαρακτήρα θριάμβου. Πολλοί πλέον μιλούσαν για 40-50 νεκρούς, προφανώς για να τονώσουν το ηθικό των υπολοίπων. Οι αιχμάλωτοι προωθήθηκαν στο Στρατηγείο Δυτικής Μακεδονίας του ΕΛΑΣ που βρισκόταν στον Πεντάλοφο Βοΐου, όπου πέρασαν ανταρτοδικείο.

Σε δίκη⁵⁶¹ που έγινε στο Πεντάλοφο (ΕΑΜ), σε ισόβια δεσμά καταδικάστηκαν οι Μιχάλης Παπαναστασίου δάσκαλος και Μητρόπουλος Ιωάννης κτηματίας από το Άργος Ορεστικό.

Τον Συνταγματάρχη Ντελ Ζούντιτσε τον διαδέχτηκε⁵⁶² ο Συνταγματάρχης Βενιέρι (αρ. κατηγορ. Ε.Ε.Γ.Ε.Π.206/46) που όχι μόνο ακολούθησε τα ίχνη του προκατόχου του, αλλά και τον ξεπέρασε.. Μία από τις απαισιότερες σελίδες της δράσης του ήταν ο βιασμός των παρθένων και των γυναικών του Άργους Ορεστικού.

Το Σεπτέμβριο του 1943, Χτύπημα ΕΛΑΣ κατά κοιμητηζήδων Άργους⁵⁶³

Το Σεπτέμβριο του 1943, ο Βασίλειος Καρακάτσιος⁵⁶⁴, 30 ετών, δολοφονήθηκε στο Άργος Ορεστικό από το Βούλγαρο Ν. Μπαϊκόλια, αφού προηγουμένως του έβγαλε τα μάτια. Κι από άλλη πηγή, στο Άργος Ορεστικό⁵⁶⁵ δολοφονήθηκε το Σεπτέμβριο του 1943 ο Βασίλης Καρακάτσιος 30 ετών, (υπ. αριθμ. 25/1946 παραπεμπτικό βούλευμα του Ε.Ε.Γ.Ε.Π) από τον Βούλγαρο Νικόλα Μπαϊκόλιο στη μέση του δρόμου, αφού προηγουμένως του έβγαλε τα μάτια. Έτσι τυφλό τον χρησιμοποίησαν ως υποζύγιο μέχρι που τον θανάτωσαν.

⁵⁶¹ Βασ. Τσακαλίδη-Χατζηνικολάου, Ο αγών του βουνού κάτω από το ζυγό του ΚΚΕ, Ελεύθερη Σκέψις, σελ. 24

⁵⁶² Δημητρίου Ι. Μαγκριώτη, Θυσίαι της Ελλάδος και εγκλήματα κατοχής 1941-1944, Αθήνα 1946, σελ. 218

⁵⁶³ Τάκη Κωστόπουλου, Με του αντάρτες στη Δυτική Μακεδονία, Βιβλιόραμα, σελ. 48

⁵⁶⁴ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 71

⁵⁶⁵ Δημητρίου Ι. Μαγκριώτη, Θυσίαι της Ελλάδος και εγκλήματα κατοχής 1941-1944, Αθήνα 1946, σελ. 215

Στις 11/12 Νοεμβρίου (1943) τμήμα της ΙΧ Μεραρχίας εξουδετέρωσε την φρουρά του Άργους Ορεστικού και κατέλαβε την πόλη. Οι Γερμανοί προσπάθησαν να ενισχύσουν την φρουρά αλλά η μηχανοκίνητη φάλαγγα έπεσε σε ναρκοπέδιο και γύρισε πίσω στην Καστοριά. Το Δεκέμβριο του 1943, χτύπημα ΕΛΑΣ κατά Ιταλών Άργους⁵⁶⁶

1944:

Το Φεβρουάριο του 1944, Νίκος Πούπτης⁵⁶⁷ δάσκαλος, γραμματέας του ΕΑΜ της ΠΕ Καστοριάς.

Τον Απρίλιο του 1944, δέχθηκαν⁵⁶⁸ όμως σε λίγες μέρες (οι κάτοικοι της Λεύκης) την επίσκεψη αποσπάσματος Γερμανών και Κομιτατζήδων από το Άργος Ορεστικό. Φεύγοντας οι επισκέπτες πήραν μαζί τους επτά νέους για υπηρεσία στους κομιτατζήδες

Από τις εκκαθαριστικές επιχειρήσεις των Γερμανών. «Αργότερα⁵⁶⁹ δύο ανταρτοεπονίτες θα μου αφηγηθούν αρκετά περιστατικά από τις επιχειρήσεις αυτές. Ήταν δύο παιδιά από το Άργος Ορεστικό. Πολλές μονάδες για να μην παρουσιάσουμε όγκο διαλυθήκαμε, για να είναι ευκολότερο να γλιτώσουμε την ζωή μας. Εμείς οι δύο διαλέξαμε ένα φουντωτό κέδρο και λουφάξαμε εκεί. Κάποια στιγμή όμως, δεν είχε σουρουπώσει ακόμη, και μια μονάδα Γερμανών σταμάτησε πολύ κοντά μας, πιθανόν να ξεκουραστούν. Βλέπαμε δύο Γερμανούς που κατευθύνονταν προς τον κέδρο που ήμεθα και αναγκαστικούς τους σημαδέψαμε και τους πυροβολήσαμε για να σωθούμε. Έγινε πραγματικό πανδαιμόνιο από πυροβολισμούς. Κατορθώσαμε όμως να ξεφύγουμε. Μου φαίνεται ότι ο ένας ονομαζόταν Πυρίλης και ο άλλος ήτο συγγενής του καπετάν Πατσιούρα. Τα παιδιά αυτά φύγανε στο εξωτερικό. Δεν τους έχω ξανασυναντήσει.

Το Σεπτέμβριο του 1944, ο Τάκης, κουνιάδος του Μητρόπουλου, σκοτωμένος στο Παλαιοκρημίνη και κλεμμένο παντελόνι και άρβυλα

Τον Οκτώβριο του 1944, ο Σακκελαρίου⁵⁷⁰ Σωτήρης δάσκαλος για πυροπαθείς και προσπάθειες βοήθειας από αρβανιτόβλαχους οι οποίοι ανταποκρίθηκαν με πολλά είδη

Τον Οκτώβριο του 1944, πυρπόληση⁵⁷¹ από τους κατακτητές 1/8

Από γραπτή δακτυλογραφημένη⁵⁷² κατάσταση του προέδρου της κοινότητας Άργους Ορεστικού, διαβάζουμε: «ΚΑΤΑΣΑΣΙΣ ΦΥΓΟΔΙΚΩΝ ΑΡΓΟΥΣ ΟΡΕΣΤΙΚΟΥΥ» κι ακολουθούν εβδομήντα τρία (73) ονόματα

Απόσπασμα από δίκη

(Συμβούλιο Εφετών Θεσσαλονίκης: αριθμός δίκης 489 / 18 Απριλίου 1947)

Από την προανάκριση και την εξέταση μαρτύρων «... προέκυψεν ότι οι κατηγορούμενοι, κατά την διάρκεια της εχθρικής κατοχής, εν Άργει Ορεστικώ Καστοριάς και αλλαχού της Μακεδονίας, υπό φιλοβουλγαρικών εμφορούμενος αισθημάτων και εκ συστάσεως ενεργούντες προέβησαν εις τα ακόλουθους αξιοποιήσιμους πράξεις... α) εγένοντο συνειδητά όργανα του εχθρού προς διάδοσιν της προπαγάνδας του, εξαίροντες το έργον του κατακτητού και προκαλούντες την ηττοπάθειαν παρά τω Ελληνικώ Λαώ και την περιφρόνησιν του Εθνικού και Συμμαχικού αγώνος ήτοι ενεγράφησαν εις την Βουλγαρικήν Λέσχην Θεσσαλονίκης, προπαγανδίζοντες υπέρ της εγγραφής εις αυτήν νέων μελών, διέδωσαν εν συνειδήσει την προπαγάνδαν των Βουλγάρων αποβλέπουσαν εις την προσάρτησιν της Μακεδονίας εις την Βουλγαρίαν, απετέλσαν τον σύνδεσμο μεταξύ της άνω λέσχης και των βουλγαροφίλων της περιφερείας Άργους Ορεστικού, προς ους μετέφερον οδηγίας ταύτης

⁵⁶⁶ Τάκη Κωστόπουλου, Με του αντάρτες στη Δυτική Μακεδονία, Βιβλιόραμα, σελ. 48

⁵⁶⁷ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 105

⁵⁶⁸ Ιωάννη Σ. Κολιόπουλου, Ληλασία φρονημάτων, Εκδόσεις Βάνιας 1994, σελ. 176

⁵⁶⁹ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 165

⁵⁷⁰ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 111

⁵⁷¹ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 111

⁵⁷² Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

σχετικάς με τον άνω σκοπόν, συνειργάσθησαν επί τω αυτώ σκοπώ μετά της αστυνομικής οργανώσεως «Οχράνα» και των εν τη άνω περιφερεία Ιταλικών αρχών, προέβησαν εις πράξεις εκδηλούσας το μίσος των κατά της Ελλάδος, ως η υποστολή εκ του αστυνομικού τμήματος Άργους Ορεστικού της Ελληνικής σημαίας και εξεφράζοντο κατά της Ελλάδος και υπέρ της Βουλγαρίας, προκαλούντες την ηττοπάθειαν παρά των Ελληνικώ Λαώ και την περιφρόνησιν του Εθνικού και Συμμαχικού αγώνος. β) Κατά μήνα Μάρτιον ή Απρίλιον του έτους 1944 (1943 το σωστό), ότε απεχώρησαν εκ της άνω περιφερείας τα Ιταλικά στρατεύματα και η τήρησις της τάξεως εν αυτή ανετέθη εις βουλγαρικά τμήματα, ούτοι κατέδωσαν εις τους Βουλγάρους περί τους 35 κατοίκους Άργους Ορεστικού, εμπορομένους υπό Εθνικιστικών φρονημάτων, οίτινες συλληφθέντες υπ' αυτών εξετελέσθησαν

- Κατάθεση του μάρτυρα (κατηγορίας) Χ, στις 13 Μαρτίου 1945 «τον Χ γνωρίζω από πολλά έτη διότι είναι ομοχώριός μου. Όταν κατελήφθη η Ελλάς από τους Γερμανούς ούτος καθώς και η οικογένειά του εξεδηλώθει υπέρ των Βουλγάρων. Επετέθη κατά του τότε Διοικητού της υποδιοικήσεως υπομοιράρχου Βαλάρη λέγων ότι εδώ είναι Βουλγαρία και του ξέσκισε τας επωμίδες. Την ίδια εποχή πήγε να κατεβάσει την ελληνικήν σημαίαν και να υψώσει την βουλγαρική. Ενεγράφει στην βουλγαρική λέσχη και εφοδιαστεί δια δελτίου ταυτότητας Βουλγάρου πολίτου. Ήτο σύνδεσμος της Λέσχης και των Βουλγάρων του Ορεστικού και της Καστοριάς. Συνεργάζετο με τους Ιταλούς και το βουλγαρικό κομιτάτο Καστοριάς. Ούτος μετά του πατρός του παρέδωκε στους Ιταλούς και τους Βούλγαρους του κομιτάτου 35 εθνικόφρονας οι οποίοι και εξετελέσθησαν παρ' αυτών. Ήτο όργανον της Γκεστάπο και κατείχε ταυτότητα του Γερμανικού εθνικοσοσιαλιστικού κόμματος.
- Ο μάρτυρας (κατηγορίας) Χ στις 13 Μαρτίου 1945, εκτός των άλλων αναφέρει: ...Επί Εαμοκρατίας ήτο ως πολιτοφύλαξ εις την μυστική λαϊκή ασφάλειαν λιμένος Θεσσαλονίκης. Την αυτήν εποχή μετά του Χ, και Χ συνέλαβε τρεις Έλληνας εθνικόφρονας και εμένα τον ίδιο με συνέλαβε και με πίεζε να μαρτυρήσω για τα εμπορεύματα του Χ.
- Ο μάρτυρας (κατηγορίας) Χ, στις 13 Μαρτίου 1945, εκτός των άλλων αναφέρει: Τον Χ (κατηγορούμενο) ως ομοχώριον μου γνωρίζω από πολλών ετών. Μετά την κατάληψη της Ελλάδος παρά των Γερμανοϊταλών τόσο αυτός όσο και ο πατήρ του και η αδελφή του εξεδηλώθησαν υπέρ της Βουλγαρίας και επροπαγάνδιζον υπέρ της αυτονομήσεως της Μακεδονίας και της προσαρτήσεως αυτής εις την Βουλγαρία. Ο ανωτέρω μετά της οικογένειας του παρέδωκε εις το κομιτάτον Καστοριάς. ...Ούτος μετά των κομιτατζήδων λεηλάτησε πολλά καταστήματα και οικίας εις Άργος Ορεστικό προς δε επιρπόλησε εκεί και πολλές οικίας.
- Ο μάρτυρας (κατηγορίας) Χ, εκτός των άλλων αναφέρει: Το έτος 1943 και τον μήνα Μάρτιο όταν ήρθαν οι κομιτατζήδες εις το Άργος Ορεστικό υποδείκνυε εις αυτούς μαγαζιά και σπίτια και τα λεηλατούσαν. Ο ίδιος ήτο εις την οικίαν του Χτην οποία ελεηλάτησε.
- Ο μάρτυρας (κατηγορίας) Χ, εκτός των άλλων αναφέρει: Ήτο όργανον του Κομμουνιστικού Κόμματος και αργότερα επί Εαμοκρατίας υπηρέτησε ως πολιτοφύλαξ στην λαϊκήν ασφάλειαν λιμένος Θεσσαλονίκης. Ήτο επίσης και όργανον της τρομοκρατικής οργάνωσης ΟΠΛΑ και διενήργει επί Εαμοκρατίας συλλήψεις εθνοκφρόνων πολιτών. Ο πατήρ Χ (του κατηγορούμενου) ως έμπορος ήτο μέλος της εκτελεστικής επιτροπής Άργους Ορεστικού κατά το μήνα Μάρτιο 43 και παρέδωκεν εις τα βουλγαρικά κομιτάτα και ιταλικάς αρχάς περί τους τεσσαράκοντα 40 Έλληνας εθνικόφρονας οι οποίοι και εξετελέσθησαν παρ' αυτών εις Άργος Ορεστικό και εις Καστοριάν. Κατέστρεψε πολλούς εμπόρους και απεστέρησε τούτους του επαγγέλματός των. Πολλά εμπορεύματα που ελεηλάτει ούτος μέσω των Ιταλών και βουλγάρων τα απέστειλεν ενταδοτικά ούτω εθνησαύρισε.

- Ο μάρτυρας (κατηγορίας) Χ, εκτός των άλλων αναφέρει: συνεργάζετο μετά της αυτονομιστικής βουλγαρικής οργανώσεως ΟΧΡΑΝΑ από το έτος 1942 και με τα βουλγαρικά κομιτάτα της Καστοριάς, ήτο επίσης και όργανον της ΟΠΛΑ. Ο πατήρ Χ του (κατηγορούμενου) ήτο μέλος της εκτελεστικής επιτροπής του Άργου Ορεστικού κατά μήνα Μάρτιο του έτους 1943 και παρέδωκεν εις τα κομιτάτα τα βουλγαρικά και ιταλικάς αρχάς περί τους τριάκοντα εθνικόφρονας Έλληνας οι οποίοι και εξετελέσθησαν»
- ✓ Ο μάρτυρας (υπεράπισης) Χ.Μ που καταθέτει για την παραπάνω δίκη στις 3 Απριλίου 1945, αναφέρει: «... τον κατηγορούμενον Χ εγνώρισα εις το Αλβανικόν Μέτωπον από της αρχής τούτου μέχρι της οπισθοχωρήσεως όπου συνηπρετήσαμεν. Έδειξεν δείγματα ανδρείας και πατριωτισμού όταν δε ετραυματίσθην στην οπισθοχώρησιν επί μίαν ημέραν ολόκληρον με μετέφερεν εις τους ώμους του. Ουδέν δείγμα ανθελληνικόν έδειξε στο διάστημα αυτό και μέχρι σήμερα που τον βλέπω εδώ. Κατά την κατάληψιν της Κορυτσάς εκινδύνευσε να φονευθεί. Ταύτα γνωρίζω ως φίλος του και συστρατιώτης...»
- ❖ Στην απολογία του ο κατηγορούμενος Χ, στις 3 Μαρτίου 1945 αναφέρει: «Εκείνον που πήγε να κατεβάσει την ελληνικήν σημαίαν τον συνέλαβον εγώ δε, ήμουν εις την Λαϊκήν Ασφάλειαν του Λιμένος Θεσσαλονίκης και τον οδήγησαν εις το Μέγαρον Δρόσου. Ήτο Ρουμανόβλαχος δάσκαλος και τον έλεγαν Στέργιον Γιάτσον
- ❖ Στην απολογία του ο κατηγορούμενος Χ, προς τον Ανακριτήν Β' τμήματος Δοσιλόγων Θεσσαλονίκης, στις 2 Απριλίου 1945 αναφέρει: «... αυτοί οι κατήγοροί μου οίτινες εκινήθησαν προς τούτο από ποταπά ελατήρια και προσωπικά μίση δεν καταθέτουσιν, διότι δεν έχουν, ουδέν συγκεκριμένον στοιχείον. Υπό των Γερμανών είχε καταδιωχθεί ολόκληρος η οικογένειά μου διότι ο αδελφός μου Χ, καταγείς εις τον στρατόν του ΕΛΑΣ και εφονεύθει μαχόμενος εναντίον αυτών και των Βουλγάρων Κομιτατζήδων. Τον Μάρτιο 1943 οι Ιταλοί μετά των Γερμανών επυρπόλησαν το χωρίον μας και εγώ ήμιν εκείνος μετ' άλλων νέων ψυχραίμων του χωρίου μας εσπεύσαμεν δια να σώσωμεν τούτο πλην όμως δεν το κατορθώσαμεν διότι η απόφασις είχεν ληφθεί. Αποτέλεσμα τούτου ήτο η τελεία καταστροφή της πατρικής μου οικίας μετά των εμπορικών καταστημάτων του πατρός μου όστις κατείχε τα σκήπτρα του εμπορίου εις την περιφέρειαν εκείνην και τεραστίας πιστώσεις οίκων Θεσσαλονίκης εν τέλει εμείναμεν χωρίς λεπτόν, και αναπόφευκτον πλέον ήτο δια να συντηρηθώμεν να τραπώ προς την μαύρην αγοράν ως έπρατεν όλος ο κόσμος. Ολίγας ημέρας μετά την καταστροφήν του χωρίου μου κατέφθασαν και οι Βούλγαροι Κομιτατζήδες και εκύκλωσαν το χωρίον μας εισελθόντες δε εντός αυτού μας κατέγραψαν όλους και μας εχορήγησαν ταυτότητας δια της βίας και μετ' ολίγας ημέρας ηθέλησαν να μας επιστρατεύσωσιν ότε αντιληφθείς τούτο μετ' άλλων συγχωριανών μου κατωρθώσαμεν και εφύγαμεν νύκτα δια μέσου των ορέων μετά των Χ, και άλλων και εφθάσαμεν εις Θεσ/κην ελεεινοί και τρισάθλιοι. Πού λοιπόν είναι η συνεργασία μου μετά των Βουλγάρων, και αν ήμιν τοιούτος θα ηδυνάμην μέσω αυτών να σώσω την πάτρικήν μου περιουσίαν όπερ όμως δεν έπραξα, κατ' αυτόν τον τρόπον λοιπόν ευρέθει επάνω μου η Βουλγαρική ταυτότης και η εγγραφή μου εις την Βουλγαρικήν Λέσχην. Ουδέποτε υπήρξα τοιούτος όχι μόνο εγώ αλλ' ούτε και ολόκληρος η οικογένειά μου. Κατά τον παρελθόντα πόλεμον ο πατήρ μου κατεδιώχθει υπό των Αγγλογάλλων ως Βασιλόφρων και επάθαμεν επίσης καταστροφάς υπό συμπολιτών μας κινουμένων από αισθήματα αντιζηλίας και μίσους. Το ίδιον πράττουσιν και σήμερα νομίζοντες ότι η σημερινή κατάστασις είναι πιο διευκολυντική εις την επιτυχίαν της εξοντώσεως της οικογένειάς μου. Η κατηγορία ότι δήθεν πρόσδωσα εθνικόφρονας Έλληνας εις του Βουλγάρους και τους εξετέλεσαν είναι επίσης αναληθής διότι τα πρόσωπα ταύτα εξετελέσθησαν υπό τούτων πολύ μετά την ανωτέρω αναχώρησίν μου εκ του χωρίου μου καθ' ην εποχήν ευρισκόμην μετά των ανωτέρω συγχωριανών μου και άλλων ακόμη εις Θεσ/κην φεύγοντες τον διωγμόν και επιστράτευσιν τούτων. Εις το χωρίον μου επέστρεψα δι' εξ μόνον ημέρας δια αγοράν τροφίμων και σφαγίων μετά του

ενταύθα κρεοπόλου Ν.Β και επιστρέψαμεν πάλιν όπου παρέμεινα πλέον μέχρι της συλλήψεώς μου. Εάν συνεργαζόμην μετά των Βουλγάρων διατί να φύγω εκ του χωρίου μου; Διατί να μην πηγαίνω τακτικά και μεταφέρω παντοειδή τρόφιμα εις Θεσ/κην; Ακριβώς διότι εφοβούμην αυτούς και να μεταβώ την τελευταίαν φοράν έκρινα καλόν να προμηθευθώ την Γερμανικήν ταυτότητα ίνα εξασφαλίσω την ζώήν μου εκτός πλέον εάν πας όστις επέκτα μίαν Γερμανικήν ταυτότητα δια ταξίδιον ή και εργασίαν προς εξοικονόμησιν των προς το ζην θεωρείται συνεργασθείς μετά του εχθρού, εάν οι κατηγοροί μου είχαν συγκεκριμένα γεγονότα θα κατέθετον ταύτα εις την ανάκρισιν πλην όμως όλως αορίστως ομιλούν περί αυτών ως και δι' όλας τας κατηγορίας, η δε προανάκρισις εγένετο υπό της Αστυνομίας εμπειριστατωμένως, αλλά δεν είχαν τοιαύτα. Επίσης με κατηγορούν ότι επεχείρησαν μετ' άλλων να κατεβάσω την Ελληνικήν σημαίαν. Επίσης και τούτο είναι ψευδές διότι πρώτον λέγουν ότι επεχείρησαν να πράξω τούτο μετ' άλλων, ενώ ουδόλως ανεμίχθην διότι δεν ήμην εκεί, τούτο διέπραξε ο Γάτσος μετ' άλλων και έμαθα εν Θεσ/κη εγώ δε ανέφερα τούτο εις την αστυνομίαν μας ήτις τον συνέλαβεν και ηθέλησαν οι εχθροί μου μεταξύ των άλλων να συμπεριλάβωσιν και εμέ με την σκέψιν ότι μία εκ των πολλών κατηγοριών θα πιάσει ίνα ικανοποιήσωσιν την επιθυμίαν των. Με κατηγορούν ότι συνεπλάκην με τον Αστυνόμον επίσης και τούτο είναι ψευδές και κακόβουλον διότι μετά του Αστυνόμου ελογομαχήσαμεν διότι εβαιοπράγει κατά μιας γραίας ήτις επώλει ακριβά σιγάρα και μη ανεχθείς την βανασούτητα του Αστυνόμου ηθέλησα να παρέμβω χωρίς να γίνει τίποτε περισσότερον και το επεισόδιον τούτο ηθέλησαν να το εκμεταλλευθώσιν εις βάρος ως εσχάτην προδοσίαν, εάν συνέβαινεν ως ούτοι θέλουσιν να πραστήσωσιν θα με συνελάμβανεν ό ίδιος όστις είχε την δύναμιν και θα με παρέπεμπεν εις το Στρατοδικειόν ασφαλείας. Τέλος κατέφυγον και την τελείως ανυπόστατον κατηγορίαν της διαρπαγής και λεηλασίας καθ' ην στιγμήν μάλιστα δεν ευρισκόμενη εκεί ως προαναφέρω διότι μίνα μόνην φοράν επανήλθον εις το χωρίον μου πώς λοιπόν ήτο δυνατόν να κάμω τοιαύτας από την Θεσ/κην; Πάντες οι μάρτυρες της κατηγορίας είναι προσωπικοί και οικογενειακοί μας εχθροί είναι δε πάντες ομίλικοί μου, ουδείς είναι σοβαρός και καταθέτουσιν μετ' εμπαιθείας, ιδίως ο Χ είναι ο μεγαλύτερος συνεργάτης των Γερμανών και δια ν' απαλύνει τας βρομεράς του πράξεις κατηγορεί άλλους. Ήμεθα και θα είμεθα πάντοτε γνήσιοι Έλληνες, ουδέποτε υπήρξαμεν Βούλγαροι και προς απόδειξιν της αθωότητός μου προσάγω τας ενόρκους καταθέσεις των κάτωθι ευπολήπτων Ελλήνων μαρτύρων. 1)Χ, δικηγόρον 2)Χ, δημοσιογράφο, 3)Χ, ζωέμπορον, 4)Χ, δημοδιδάσκαλον 5)Χ, φαρμακοποιό 6)Χ, υπάλληλον 7)Χ, 8)Χ, 9)Χ, κατοίκους Θεσσαλονίκης

Ασπροκκλησιά

Την άνοιξη του 1943 η Ασπροκκλησιά και επί ιταλικής κατοχής υπέστη καταστροφές. Οι εκδοχές:

- ✓ Στις 23 Απριλίου 1943, στο χρονικό⁵⁷³ διάστημα από 9/2/43 – 2/4/43, βομβαρδίστηκε, πυρπολήθηκε και λεηλατήθηκε από Βουλγαρόφρονες το χωριό (Ασπροκκλησιά) (Α.Π. 3118, 3120 από 18/5/1943)
- ✓ Α.Π. 20 Νομαρχία Καστοριάς⁵⁷⁴. Καταστροφή ολοκληρωτική
Τον Οκτώβριο του 1944, Πυρπόληση⁵⁷⁵ από τους κατακτητές ½

⁵⁷³ Εμ. Γρηγορίου, Το βουλγαρικών όργιον αίματος εις Δυτικήν Μακεδονία 1941-1944, Πυρσός 1947, , σελ. 48

⁵⁷⁴ Εμ. Γρηγορίου, Το βουλγαρικών όργιον αίματος εις Δυτικήν Μακεδονία 1941-1944, Πυρσός 1947, , σελ. 48

⁵⁷⁵ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 111

Αυγή

Το έτος 1944 έχουμε πυρπόληση⁵⁷⁶ από τους κατακτητές ½ (του χωριού της Αυγής)

Από γραπτή χειρόγραφη⁵⁷⁷ κατάσταση του προέδρου της κοινότητας Αυγής, με ημερομηνία 15 Σεπτεμβρίου 1945, διαβάζουμε: «Κατάστασις εμφανίονσα τους κατοίκους κοινότητας Αυγής οίτινες συνηργάσθησαν με τους κατακτητάς, υπηρέτησαν στο βουλγαρικό κομιτάτο, εγκλημάτισαν, πρόδοσαν» κι ακολουθούν πενήντα πέντε (55) ονόματα, με ιδιαίτερη παρατήρηση για κάθε όνομα. Σταχυολογώντας: «Εγκληματίας ελασίτης και ήδη κρατούμενος, κομιταζής καταδότης ευρίσκεται ενταύθα, σύνδεσμος κομιτάτου, ελεηλάτισε, υπεύθυνος σνοφ, αρχηγός κομιτάτου και ήδη φυγόδικος, φυγοδικεί ει άγνωστον κατεύθυνσιν, τροφοδότης κομιτάτου, σνοφίτης, κομιταζής έχων εν τη οικία του σημαίαν βουλγαρικήν, εγκληματίας, ζωοκλοπές, προδότης, φυγοδικεί στα πέριξ, ελασίτης κομιταζής, ποιμήν κομιτάτου, κομιταζής ληστής εφονεύθη υπό ΕΑΜ, ένθερμος Βούλγαρος, αρχηγός σνοφ, υποθάλπτης εγκληματιών,...» κι η κατάσταση κλείνει με «Έχομεν την τιμήν να υποβάλλομεν υμίν κατάστασιν κατοίκων της κοινότητάς ημών, οίτινες εγκλημάτισαν, συνηργάσθησαν με τα των αρχών κατοχής, υπηρέτησαν στο βουλγαρικό κομιτάτο, κατέδοσαν, κ.τ.λ και να παρακαλέσωμεν δια το καθ' υμάς

⁵⁷⁶ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 111

⁵⁷⁷ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

Βασιλειάδα

Στις 23 Ιουνίου 1941, αποστέλλεται αίτηση κατοίκων της Βασιλειάδας⁵⁷⁸ προς το γερμανικό Φρουραρχείο Φλώρινας:

ΑΙΤΗΣΙΣ⁵⁷⁹ εν Βασιλειάδα 23/6/41

κατοίκων Βασιλειάδας

προς τον αξιότιμον κ. Γερμανόν Φρούραχον εις Φλώριναν

Οι υπογεγραμμένοι κάτοικοι του χωριού Βασιλειάδος της επαρχίας Καστορίας, σχετικώς με την άδικον σύλληψιν των 8 (οχτώ) συχωριανών μας γενομένην, υπό της Ελληνικής Αστυνομίας Καστορίας, λαμβάνομεν την τιμήν ν' αναφέρομεν υμίν τα εξής: Ως γνωστόν ο Ελληνικός Στρατός υποχωρών, κατέστρεψε όλας τας τηλεφωνικάς γραμμάς και μηχανάς διά να μη περέλθουν αυται σώαι εις χείρας του Γερμανικού στρατού. Συνεπεία δε του πολέμου εγένοντο και άλλαι ζημίαι υπό του ιδίου Ελληνικού Στρατού. Ο Πρόεδρος της Κοινότητος Βασιλειάδος κατά την εποχήν εκείνην ήτο στρατιώτης μαζί με τον γραμματέα, εις παλαιάν Ελλάδα. Ο αντιπρόεδρος Σωκράτης Χαιρόπουλος και ο Σύμβουλος Κωνσταντίνος Δράμας, οι οποίοι είναι και αυτοί δεδηλωμένοι και φανατικοί Αγγλόφιλοι, είχαν κρυφθή, φοβούμενοι τον Γερμανικό Στρατόν, όταν αργότερον επανήλθον εις τας θέσεις των, ήρχισαν πάλλιν να εργάζονται δια την Αγγλίαν. Από εκδίκησιν ανέφερον εις την Ελληνική Αστυνομίαν Καστορίας ότι οκτώ συχωριανοί μας και ιδίως τρεις, ονόματι α) Νικόλαος Τσαπάρας, β) Φίλιππος Βάσκω και γ) Νικόλαος Πόικος, έκαμον διάφορες ζημίες εις την κοινότητα μας και εις το Ελληνικόν Δημόσιον. Όλα όσα ανέφερον είναι ψευδή και εγένοντο από τους φανατικούς Αγγλοφίλους α) Χρήστον Πάρτσην, πρόεδρο της κοινότητος μας, β) Σωκράτην Χαιρόπουλον, αντιπρόεδρον της κοινότητος μας, γ) Κωνσταντίνον Δράμαν, δ) Χρήστον Φάσσαν, αγροφύλακα και από μερικούς άλλους φανατικούς Αγγλοφίλους, φίλους του προέδρου της Κοινότητος μας. Οι οκτώ συχωριανοί μας οι οποίοι συνελήφθησαν και κρατούνται εις τα φυλακάς Καστορίας, είναι παλαιοί Γερμανόφιλοι και ημείς όλο το χωριό, το βεβαιούμεν αυτό. Ο Πρόεδρος της κοινότητος μας μαζί με το κοινοτικόν συμβούλιον και μερικούς άλλους συνεργάτας των, είναι φανατικοί Αγγλόφιλοι και εργάζονται χάριν της Αγγλίας. Δηλούμεν επισήμως ότι οι οκτώ συλληφθέντες 1) Νικόλαος Τσαπάρας, 2) Φίλιππος Βάσκω, 3) Νικόλαος Πρόικος είναι Γερμανόφιλοι και είναι αθώοι. Μόνον από μίσος ο Πρόεδρος της Κοινότητος τους συκοφαντεί. Όλα είναι ψέμματα. Και οι οκτώ είναι Μακεδόνες Βουλγαρόφωνοι, δι' αυτό αι Ελληνικαί αρχαί τους βασανίζουν και τους έχουν στη φυλακή. Οι λόγοι είναι πολιτικοί, διότι κάναμε ασίδα προ ημερών. Σας παρακαλούμεν θερμώς να ευαρεστηθήτε να διατάξητε την απόλυσίν των.

με τιμήν Χάιλ ΧΙΤΛΕΡ

Υπογεγραμμένοι κάτοικοι Βασιλειάδος

Επαρχίας Καστορίας

Χάιλ Ντόιστλάντ»

Για το φόνο της Βασιλικής Φάσσα, υπάρχουν οι εκδοχές:

- ✓ Η νεαρή Βασιλική Φάσσα⁵⁸⁰, αφού βιάστηκε από τους Βούλγαρους στην Βασιλειάδα, κρεουργήθηκε από αυτούς και ρίχτηκαν τα τεμάχια από το πτώμα στο δρόμο.
- ✓ «Α.Μ.Β.Κ. συμμορία Ζαγορίτσανης⁵⁸¹ (Βασιλειάδος)

Προς τον αρχηγόν του Α.Μ.Β.Κ. Καστορίας

⁵⁷⁸ Κωνσταντίνου Σπ. Αντωνίου, Η σλαυική και κομμουνιστική επιβουλή και η αντίστασις των Μακεδόνων, Θεσσαλονίκη 1950, σελ. 27

⁵⁷⁹ Ραϋμόνδου Αλβανού, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστορίας (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, σελ. 213

⁵⁸⁰ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματíαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 72

⁵⁸¹ Κωνσταντίνου Σπ. Αντωνίου, Η σλαυική και κομμουνιστική επιβουλή και η αντίστασις των Μακεδόνων, Θεσσαλονίκη 1950, σελ. 121

Έχομεν την τιμήν ν' αναφέρωμεν υμίν τα εξής, ότι σήμερον περί ώραν 8ην πρωινήν, ευρέθη φονευμένη η Βασιλική Χρήστου Φάσσα, κατοίκος του χωριού μας, έξωθι του χωρίου 50 μέτρα, εις κήπον της, ενώ εμάζευε πιπεριές, δράστης άγνωστος, παρακαλούμεν υμάς θερμώς ειδοποιήσατε την Ιταλικήν Αστυνομίαν τι να πράξωμεν, θα γίνη αυτοψία, ή να μας διατάξουν να γίνη κηδεία. Απαντήσατε μας αμέσως με τους επιφέροντας το παρόν έγγραφον.

Βασιλειάδι τη 11η Οκτωβρίου 1943

Υπογραφή ΔΟΥΚΑΣ»

- ✓ Πολύ περισσότερα στις «Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949)», Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, Ραϋμόνδος Αλβανός, σελ. 252
Για τα δεινά της Κατοχής, στη Βασιλειάδα, έχουμε:
- ✓ Είναι χαρακτηριστικό⁵⁸² ότι στη Βασιλειάδα περίπου 20 Σλαβόφωνοι κάτοικοι του χωριού κατέφυγαν στα Μπίτολα για να γλιτώσουν από τους ανελέητους ξυλοδαρμούς των Ιταλών
- ✓ Ο καπετάν⁵⁸³ Ανδρέας Παπαδόπουλος, πρόσφυγας από το χωριό Βασιλειάδα, το οποίο διέθετε ισχυρή ομάδα κομιτατζήδων, συνεργάστηκε για ένα διάστημα καταδιώκοντας αριστερούς Σλαβόφωνους στην Εορδαία με τον Πούλο.
- ✓ Προκειμένου⁵⁸⁴ ο Κάλτσεφ να πείσει του Γερμανούς για την εγκατάσταση βουλγαρικού στρατού στη Δ. Μακεδονία (στη Φλώρινα ο δικηγόρος Γκέλεφ εγγράφει στους βουλγαρικούς καταλόγους, ζωντανούς, πεθαμένους, κατοίκους στην Αμερική) διεξάγει δημοψήφισμα στη Βασιλειάδα και το Βέργα, για να υποστηρίξει το επιχείρημα ότι η πλειοψηφία είναι βουλγαρική. Έχει επίσης εξαπολύσει 250 κομιτατζήδες, πλέον Οχρανίτες, και απειλούν τον ελληνικό κόσμο ότι θα τον σκοτώσουν εάν δεν δηλώσουν Βούλγαροι. Αλλά ο διευθυντής της νομαρχίας Πέτροβας ειδοποίησε κρυφά στην Αθήνα την κυβέρνηση Ράλλη κι ο Ράλλης επεμβαίνοντας στους Γερμανούς, ματαίωσαν οι τελευταίοι την πραγμάτωση ή την περαιτέρω συνέχισή του.
- ✓ Εκθέσεις⁵⁸⁵ που συντάχθηκαν το καλοκαίρι του 1943 από τις (γερμανικές) εμπροσθοφυλακές της 1^{ης} Μεραρχίας Ορεινών Καταδρομών ...»Στην περιοχή βορείως της Καστοριάς οι Ιταλοί εξόπλισαν πολιτοφυλακές που συγκροτούνται από Βουλγάρους. Τέτοιου είδους βουλγαρικές πολιτοφυλακές έχουν δημιουργηθεί σε χωριά που βρίσκονται κατά μήκος του δρόμου Φλώρινας – Καστοριάς όπως είναι το Ανταρτικό, το Βατοχώρι και ο Γάβρος, καθώς και η Βασιλειάδα στα ανατολικά της λίμνης της Καστοριάς. Οι αρχηγοί αυτών των πολιτοφυλακών φέρουν χαρακτηριστικά γνωρίσματα όπως είναι το περιβραχιόνιο με το βουλγαρικό, γερμανικό και ιταλικό εθνικό έμβλημα. Οι πολιτοφύλακες είναι εφοδιασμένοι με μια ταυτότητα.
- ✓ Το ΣΝΟΦ⁵⁸⁶ επιχείρησε να βρει στηρίγματα και στα χωριά της περιοχής Βασιλειάδας, όπου υπήρχε σημαντική δύναμη κομιτατζήδων, αλλά εκεί σύμφωνα με το στέλεχος του ΣΝΟΦ Αλεξόπουλο, ο οποίος αργότερα (στην προσπάθεια του να πείσει τους κομιτατζήδες να παραδώσουν τον οπλισμό τους) θα έβρισκε το θάνατο από αυτούς: «τα συνθήματα των οργανώσεων μας και οι γραμμές της δεν τους θερμαίνουν και τόσον πολύ και μάλιστα μερικοί μου έκαναν και την παρατήρησιν τι ΕΑΜ και τι ΣΝΟΦ αυτό όχι διότι δεν αγαπούν και δεν θέλουν το ΣΝΟΦ αλλά διότι κάποιος φόβος υπάρχει μια δυσπιστία μήπως οι Έλληνες τους γελάσουν στο τέλος». Αντίστοιχα σε έκθεση της Π. Ε. ΣΝΟΦ Καστοριάς, υπογεγραμμένη από τον Πασχάλη [Μητρόπουλο], με ημερομηνία 15/4/44

⁵⁸² Ραϋμόνδου Αλβανού, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, σελ. 209

⁵⁸³ Ιωάννη Σ. Κολιόπουλου, Ληλασία φρονημάτων, Εκδόσεις Βάνιας 1994, σελ. 98

⁵⁸⁴ Ι. Παλακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 59

⁵⁸⁵ Στράτου Δορδανά, Αντίποινα των Γερμανικών Αρχών Κατοχής στη Μακεδονία (1941-1944), Διδακτορική Διατριβή 2002, σελ. 545

⁵⁸⁶ Ραϋμόνδου Αλβανού, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, σελ.287

τονίζεται ότι «Το Κομιτάτο βρήκε βάση σταθερή στο τμήμα Βασιλειάδας και στην Μεσοποταμία, στα υπόλοιπα χωριά δυναμικά επεβλήθη. Οι Μιχαήλωφ, Κάλτσεφ και Σία χρησιμοποίησαν επικίνδυνα τεχνάσματα. (Έρχεται βουλγαρικός στρατός να καταλάβει τη Μακεδονία και μία συγκεκριμένη αριστερή μακεδονική φρασεολογία (αυτονομία κλπ.). Τα καθυστερημένα στρώματα, ο συγκεχυμένος εθνικός και πολιτικοϊδεολογικός προσανατολισμός και το συντηρητικό πνεύμα μιας μερίδας σλαβομακεδόνων έγιναν σύμμαχοι της αντιλαϊκής αυτής βουλγαροφασιστικής εκστρατείας.

- ✓ Στο τέλος⁵⁸⁷ του μηνός (Αύγουστος 1944) εξήτησε να ενταχθεί στη μονάδα των Σλαβόφωνων αποκλειστικά και όχι σε άλλη μονάδα του 28^{ου} Συντάγματος η πολυπληθής φρουρά των Κομιτατζήδων της Βασιλειάδας με αποτέλεσμα να ενταθούν οι σχέσεις του τάγματος με τη διοίκηση του συντάγματος που έβλεπε ότι έχανε τον έλεγχο της καταστάσεως...
- ✓ Σύμφωνα με προφορικές μαρτυρίες πρώην κομιτατζήδων από τη Βασιλειάδα, ο αποπλισμός των κομιτατζήδων του χωριού έγινε στις 3 Σεπτεμβρίου 1944, με σλαβομακεδονικούς χορούς και τραγούδια, ενώ όσοι ήθελαν μπορούσαν να παραδώσουν το όπλο τους στο τμήμα του Υψηλάντη που ήταν στη Λιθιά. Σύμφωνα με τις μαρτυρίες εκείνοι από τους κομιτατζήδες που είχαν λόγους να φοβούνται την τιμωρία του ΕΛΑΣ (τόσο από τη Βασιλειάδα όσο και από τη Λιθιά) έφυγαν μαζί με τους Γερμανούς.

Σε χειρόγραφο⁵⁸⁸ αίτηση της Επιτροπής Προσφύγων Βασιλειάδας προς το Νομάρχη Καστοριάς, μεταξύ άλλων αναφέρουν πως: διαβιβάζουν δύο καταστάσεις του αξονοϊταλοΓερμανοΒουλγαρικού Κομιτάτου και των ΣΝΟΦ αναρχιστών των κομμουνιστών Βουλγαροφώνων και παρακαλούν για την καταδίωξή τους, καθώς αυτοί (οι αναφερόμενοι στις δύο λίστες) κακοποίησαν, λεηλάτησαν και καταδίωξαν και πίεσαν τους πρόσφυγες Βασιλειάδας. Να λάβει επίσης υπόψιν του (ο κ. Νομάρχης) πως στις επαρχίες Καστοριάς, Βοΐου και Γρεβενών, έκαψαν χωριά, λεηλάτησαν, σκότωσαν, πρόσβαλλαν κορίτσια, γυναίκες και επίσης πως όταν παραδόθηκαν βρέθηκαν σ' αυτούς 650 πρόβατα τα οποία πούλησαν, έφαγαν και ζώα μεγάλα, μηχανές SINGER, μηχανές γάλακτος, ρουχισμός και το έτος 1941, τον Απρίλιο, στην οπισθοχώρηση του στρατού σκότωσαν στρατιώτες, αφάιρεσαν από χέρια αξιωματικών ζώα στρατιωτικά, αφόπλισαν τα οπισθωχορούντα ελληνικά στρατεύματα και με τον οπλισμό εκείνο αφάιρεσαν και από διαβάτες Έλληνες ζώα.

Σε γραπτή χειρόγραφο⁵⁸⁹ κατάσταση ανωνύμου (προφανώς είναι η πρώτη κατάσταση της Επιτροπής Προσφύγων Βασιλειάδας), διαβάζουμε: «Κατάστασεις εμφανίων αξονοϊταλοΓερμανοΒουλγαρικών Κομιτάτων Ζαγοριτσάνης ή Βασιλειάδας». Ακολουθούν πενήντα τρία (53) ονοματεπώνυμα. Στην κεφαλίδα της κατάστασης επίσης «Γενεικώς Επιθεωρητής Κων/νος Τσούλης»

Σε γραπτή χειρόγραφο κατάσταση ανωνύμου (προφανώς είναι η δεύτερη κατάσταση της Επιτροπής Προσφύγων Βασιλειάδας), διαβάζουμε: «Κατάστασις εμφανίων παρανόμων εις ΣΝΟΦ, κατοίκων Βασιλειάδας». Ακολουθούν 18 ονοματεπώνυμα.

Σε χειρόγραφο⁵⁹⁰ αίτηση της Επιτροπής Προσφύγων Βασιλειάδας, με ημερομηνία 26 Μαρτίου 1945 κι άγνωστο παραλήπτη, αναφέρονται: «Η Αιμφαινούσα Κατάστασις των αναρχιστών Βουλγάρων αίτινες οι περισσότεροι είνε ενγεγραμένοι εις το Κομμουνιστικόν ΣΝΟΦ Βουλγαρίας ταύτα παρακαλούμεν θερμώς όπως ενεργηθούν δεόντος Μυστικά και ένενναντία περιπτώσει και πρόκειται να ξαναζήσομεν με αυτούς καλύτερα από σήμερα να το γνωρίσομεν ίνα αποσίρομεν ταις οικογένειαις μας και να δυνηθόμεν την προστασίαν και την

⁵⁸⁷ Ιωάννη Σ. Κολιόπουλου, Ληλασία φρονημάτων, Εκδόσεις Βάνιας 1994, σελ. 183

⁵⁸⁸ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

⁵⁸⁹ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

⁵⁹⁰ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

σιντήρισην των οικογενειών μας διότι φθάνει πλέον το τη υπέστημεν από αυτούς». Έπονται τρεις υπογραφές.

Στις 28 Αυγούστου⁵⁹¹ 1945, ο κ. Παπαδόπουλος Ανδρέας με τετρασέλιδη αίτησή του απευθύνεται προς το Νομάρχη Καστοριάς, κατονομάζει τα μέλη της επιτροπής κομιτάτου του χωριού, αναφέρει τα άτομα κι άλλων χωριών που τον κατέδωσαν στους Ιταλούς, τα βασανιστήριά του στα κρατητήρια καθώς κι όσα υπέφερε η οικογένειά του (σύζυγός, παιδιά) κι ό,τι λεηλάτησαν από την περιουσία του.

Από γραπτή χειρόγραφη⁵⁹² κατάσταση του προέδρου της κοινότητας Βασιλειάδας, με ημερομηνία 8 Νοεμβρίου 1945, διαβάζουμε: «Κατάστασις ονομαστική εμφανίουσα τα ονόματα των κατοίκων Βασιλειάδας δράσαντες εναντίον του ελληνικού στοιχείου και παραμένοντας ανενόχλητων εν τας εστίας των». Ακολουθούν 95 ονοματεπώνυμα με τα πατρώνυμά και τους και τη γενική παρατήρηση: «Άπαντες οπλισθέντες παρά των κατακτητών και συμμετάσχοντες εν τω βουλγαρικό κομιτάτον και εφοδιασθέντες δια βουλγαρικών δελτίων ταυτότητας. Έλαβον μέρος εν τας επιχειρήσεις με τα των Ιταλών και Γερμανών εις ολόκληρον τον Νομός Καστοριάς και Γρεβενών. Μετά την αποχώρησιν των Γερμανών συνεργάζοντω δα την αυτονόμησιν της Μακεδονίας και εμισθοδοτούντο από την βουλγαρικήν προπαγάνδα.» Ακολουθούν η σφραγίδα της κοινότητας και η υπογραφή του προέδρου της κοινότητας και του προέδρου εθnikοφρόνων.

Σε άλλη γραπτή χειρόγραφη⁵⁹³ κατάσταση του προέδρου της κοινότητας Βασιλειάδας, με ημερομηνία 8 Νοεμβρίου 1945, διαβάζουμε: «Κατάστασις εμφανίουσα τους κρατουμένους εις τα φυλακάς και την δράσιν αυτών κατά τη διάρκεια της κατοχής». Ακολουθούν 55 ονοματεπώνυμα με τα πατρώνυμά και τους και τη γενική παρατήρηση: «Άπαντες οπλίσθησαν παρά των κομιτατζήδων και συμμετάσχοντες εις το βουλγαρικό κομιτάτο και εφοδιάσθησαν δια βουλγαρικών δελτίων ταυτότητας έλαβον μέρος εις τα επιχειρήσεις μετά των Ιταλών και Γερμανών εις Νομόν Καστοριάς και Γρεβενών. Μετά την αναχώρησιν των Γερμανών συνεργάσθησαν δια την αυτονόμησιν της Μακεδονίας και εμισθοδοτούντο από την βουλγαρική προπαγάνδα και ίδη ευρίσκοντε εις τας φυλακάς Καστοριάς» Ακολουθούν η υπογραφή του προέδρου της κοινότητας και του προέδρου εθnikοφρόνων. Στη μία δακτυλογραφημένη κατάσταση της Νομαρχίας Καστοριάς εμφανίζονται πενήντα τέσσερα (54) άτομα. Σε άλλη δακτυλογραφημένη κατάσταση της Νομαρχίας Καστοριάς εμφανίζονται πενήντα τέσσερα (71) τα άτομα, καθώς στα πενήντα πέντε (55) αρχικά δακτυλογραφημένα προστίθενται άλλα

Σε δακτυλογραφημένη⁵⁹⁴ κατάσταση της Νομαρχίας Καστοριάς, όπως η κεφαλίδα αριστερά μαρτυρεί, με άγνωστη ημερομηνία, αναγράφεται: «ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ονομαστική εμφανίουσα τους φυγάδας τους αναχωρίσαντες το 1944 εις Βουλγαρία και Σερβίαν και τας εγκληματικάς αυτών πράξεις». Ακολουθεί κατάσταση με τέσσερα (4) ονοματεπώνυμα, πατρώνυμα, έτος γέννησης και τις γενικές παρατηρήσεις «οπλίσθησαν υπό των κατακτητών, εφόνευσαν Έλλανας, ελεηλάτησαν, ατίμσαν Ελληνίδας και με την αναχώρησιν των Γερμανών ηκολούθησαν αυτούς». Η κατάσταση ολοκληρώνεται με άλλα δεκατρία (13) ονοματεπώνυμα, πατρώνυμα, έτος γέννησης και τις γενικές παρατηρήσεις «Οπλίσθησαν παρά των κατακτητών και ίδρυσαν φιλοαξονικό Κομιτάτον αφοδιάσθησαν με δελτία ταυτότητος, επληρώνοντο αυτού, την οργάνωσιν ΟΧΡΑΝΑ. Τα χρήματα μετέφερε ο Υπολοχαγός Κάλτσεφ από την Βουλγαρία. Στενοί συνεργάτες του Κάλτσεφ ήτο οι διαμένοντες εις Βουλγαρίαν από 1920 Σπύρος Βασίλωφ, Ιωσήφ Μάρκωφ και Πέτρος Μάρκωφ οι οποίοι έχουν και κτηματικήν περιουσίαν, εγκατέλειψαν και εκμεταλλεύονται οι συγγενείς των. Ως κομιτατζήδες έλαβον μέρος εις τον πυροπλισμόν της Κλεισούρας και εις

⁵⁹¹ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

⁵⁹² Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

⁵⁹³ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

⁵⁹⁴ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

πολλά άλλα χωρία της περιφέρειας Καστορίας, αφαίρεσαν εκ των οικιών των Ελλήνων όλα τα τιμαλφή και κατά το 1945 τον Φεβρουάριον ανεχώρησαν εις Σερβίαν».

Βατοχώρι

Τον Οκτώβριο⁵⁹⁵ (1943) δέκα Κομιτατζήδες από το Βατοχώρι πέρασαν στον ΕΛΛΑΣ. Η προσχώρηση οφειλόταν σε πρωτοβουλία και ενέργειες του Πέιου.

Βαψώρι

Σε δακτυλογραφημένη⁵⁹⁶ κατάσταση, πιθανόν της κοινότητας Βαψωρίου με ημερομηνία 10 Σεπτεμβρίου 1945, αναγράφεται: «ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ εμφανίουςα τους φυγοδικούντας της Κοινότητος Βαψωρίου». Ακολουθεί κατάσταση με τέσσερα (4) ονοματεπώνυμα. Για τον πρώτο στην κατάσταση στις παρατηρήσεις διαβάζουμε: «Έφυγεν εις Βουλγαρίαν ως συνεργασθείς το 1943 με τον Γκότση, αυτονομιστήν». Για τα υπόλοιπα τρία ονόματα στις παρατηρήσεις διαβάζουμε: ««Έφυγεν εις Σερβίαν ως συνεργασθείς το 1943 με τον Γκότση, αυτονομιστήν».

Σε άλλη δακτυλογραφημένη⁵⁹⁷ κατάσταση, της κοινότητας Βαψωρίου όπως η κεφαλίδα αναγράφει με άγνωστη όμως ημερομηνία: «ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ φυγοδίκων Βαψωρίου». Ακολουθεί κατάσταση με δέκα (10) ονοματεπώνυμα και πατρώνυμα. Για τον πρώτο στην κατάσταση στις παρατηρήσεις διαβάζουμε: «Έφυγεν εις Βουλγαρίαν ως συνεργασθείς το 1943 με τον Γκότση, αυτονομιστήν». Για άλλα ονόματα στις παρατηρήσεις διαβάζουμε: ««Έφυγεν εις Σερβίαν ως συνεργασθείς το 1943 με τον Γκότση, αυτονομιστήν». Για τα υπόλοιπα ονόματα δεν υπάρχει καμιά παρατήρηση.

⁵⁹⁵ Ιωάννη Σ. Κολιόπουλου, Λεηλασία φρονημάτων, Εκδόσεις Βάνιας 1994, σελ. 173

⁵⁹⁶ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

⁵⁹⁷ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

Βέργα

Από εκθέσεις⁵⁹⁸ που συντάχθηκαν το καλοκαίρι του 1943 από τις (γερμανικές) εμπροσθοφυλακές της 1^{ης} Μεραρχίας Ορεινών Καταδρομών... Σε άλλη έκθεση που συντάχθηκε λίγες ημέρες αργότερα ... «Οι ομάδες περιπόλων προέρχονται από τα γειτονικά χωριά και συγκροτούνται από ένοπλους πολίτες με περιβραχιόνια υπό τις ιταλικές διαταγές (οι λεγόμενες πολιτοφυλακές των χωριών) ... Ο εξοπλισμός των πολιτοφυλάκων αποτελείται από όπλα παλαιών μοντέλων [...] Οι πολιτοφυλακές συγκροτούνται από Βουλγάρους και Έλληνες [...] Στην Βέργα πολιτοφυλακή 10 αντρών, στη Λιθιά πολιτοφυλακή δύναμης 40 αντρών [...].

Για τους αντεθνικώς δράσαντες:

- ✓ Σε χειρόγραφο⁵⁹⁹ κατάσταση, της Κοινότητας Βασιλειάδας, με ημερομηνία 8 Νοεμβρίου 1945, αναγράφεται: «ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ Ονομαστική εμφανίσιμα τα ονόματα του χωρίου Βέργας δρασάντων εναντίον του ελληνικού στοιχείου και παραμένοντες ανενόχλητοι εις τας εστίας των». Ακολουθούν είκοσι πέντε (25) ονοματεπώνυμα με τα πατρώνυμα και στις παρατηρήσεις διαβάζουμε: ««Απαντες οπλίσθησαν παρά των κατακτητών συμμετάσχοντες εις το Βουλγαρικό κομιτάτον και εφοδιασθέντες δια βουλγαρικών δελτίων ταυτοτήτων. Έλαβον μέρος εις τας επιχειρήσεις μετά των Ιταλών και Γερμανών εις ολόκληρον τον Νομόν Καστορίας και Γρεβενών. Μετά την αποχώρησιν των Γερμανών συνηργάζοντο δια την αυτονόμησιν της Μακεδονίας και εμισθοδοτούντο παρά της Βουλγαρικής Προπαγάνδας». Στο τέλος υπάρχει η σφραγίδα της κοινότητας, η ημερομηνία και οι υπογραφές τόσο του προέδρου της κοινότητας όσο και του προέδρου των Εθνικοφρόνων.
- ✓ Σε δακτυλογραφημένη⁶⁰⁰ κατάσταση, πιθανόν από τη Νομαρχία Καστορίας, με άγνωστη ημερομηνία, διαβάζουμε: «ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ Εμφανίσιμα τους κατοίκους του χωρίου Βέργα τους δράσαντες εναντίον του Ελληνικού στοιχείου και οίτινες παραμένουσι ανενόχλητοι εις τας οικίας των» Ακολουθούν τριάντα τρία (33) ονοματεπώνυμα με τα πατρώνυμά τους. Στις παρατηρήσεις διαβάζουμε: «Απαντες οπλίσθησαν παρά των κατακτητών συμμετάσχοντες εις το Βουλγαρικό κομιτάτον και εφοδιασθέντες δια βουλγαρικών δελτίων ταυτοτήτων. Έλαβον μέρος εις τας επιχειρήσεις μετά των Ιταλών και Γερμανών εις ολόκληρον τον Νομόν Καστορίας και Γρεβενών. Μετά την αποχώρησιν των Γερμανών συνηργάζοντο δια την αυτονόμησιν της Μακεδονίας και εμισθοδοτούντο παρά της Βουλγαρικής Προπαγάνδας»
- ✓ Υπάρχει έτσι διαφοροποίηση στο συνολικό αριθμό. Η χειρόγραφη εμφανίζει 25 ενώ η δακτυλογραφημένη 33 ονοματεπώνυμα.

Για τους φυγάδες:

- Σε χειρόγραφη κατάσταση⁶⁰¹, της Κοινότητας Βασιλειάδας, με ημερομηνία 8 Νοεμβρίου 1945, αναγράφεται: «ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ Ονομαστική εμφανίσιμα τους φυγάδας Βασιλειάδας και Συνοικισμού Βέργας κατά τον Αύγουστο του 1945. Ακολουθεί κατάσταση με δεκαπέντε (15) ονοματεπώνυμα και πατρώνυμα. Στις γενικές παρατηρήσεις διαβάζουμε: «Αρχηγοί κομιτάτου συνεργασθέντες και οπλισθέντες παρά των κατακτητών δράσαντες εναντίον του Ελληνικού στοιχείου μέχρι του Απριλίου του 1945 ότε εισήλθον τα Ελληνικά στρατεύματα κατέφυγον εις τα όρη και εξακολουθούν την δράσιν συνεργαζόμενοι με την οργάνωσιν ΣΝΟΦ και κατά τον Αύγουστον μήνα του 1945 ανεχώρησαν εις Σερβίαν. Απαντες εφοδιασμένοι με Βουλγαρικά δελτία ταυτότητος». Ακολουθεί η ημερομηνία και οι υπογραφές του προέδρου της κοινότητας

⁵⁹⁸ Στράτου Δορδανά, Αντίποινα των Γερμανικών Αρχών Κατοχής στη Μακεδονία (1941-1944), Διδακτορική Διατριβή 2002, σελ. 545

⁵⁹⁹ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

⁶⁰⁰ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

⁶⁰¹ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

και του προέδρου Εθνικοφρόνων. Η ίδια κατάσταση, δακτυλογραφημένη από τη Νομαρχία Καστοριάς, αναφέρει όλα τα παραπάνω στοιχεία, αλλά έχει διαγράψει την τελευταία πρόταση εφοδιασμού με βουλγαρικές ταυτότητες.

Σε άλλη κατάσταση για τους φυγάδες:

- ❖ Σε χειρόγραφο⁶⁰² κατάσταση, της Κοινότητας Βασιλειάδας, με ημερομηνία 8 Νοεμβρίου 1945, αναγράφεται: «ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ Ονομαστική εμφανίουςα τους φυγάδας εις Βουλγαρίαν και Σερβίαν και την δράσιν αυτών Κοινότητος Βασιλειάδος και Συνοικισμού Βέργας». Ακολουθεί κατάσταση με δεκατρία (13) ονοματεπώνυμα, πατρώνυμα και χρονολογία αναχώρησης. Στις γενικές παρατηρήσεις, για τα δύο πρώτα άτομα, διαβάζουμε: «Με την εισβολήν των Γερμανών εκακοποίησαν τους Έλληνας αξιωματικούς και στρατιώτας αρπάσας εξ' αυτών όλα τα δημόσια αυτών είδη διέρριξαν την αποθήκην του παιδικού συσσιτίου παν είδος τροφίμων άπαντες εφοδιάσθησαν με Βουλγαρικά δελτία ταυτότητος». Για τα επτά επόμενα άτομα, διαβάζουμε: «Με την εισβολήν των Γερμανών εκακοποίησαν τους Έλληνας αξιωματικούς και στρατιώτας αρπάσας εξ' αυτών όλα τα δημόσια αυτών είδη διέρριξαν την αποθήκην του παιδικού συσσιτίου παν είδος τροφίμων». Για τα υπόλοιπα τέσσερα (4) άτομα, διαβάζουμε: «Επρόδιδαν εις τα Ιταλικά Τάγματα ερεύνης ότι οι Έλληνες έχουν όπλα τους έπιαναν και τους έκλειον εις τας φυλακάς και τους έδερναν συνεργαζόμενοι στενώς μετ' αυτών. Άπαντες εφοδιάστηκαν με βουλγαρικά δελτία ταυτότητος και έλεγον «Η Ελλάς θα πεθάνει και φτιάσωμε λάκκο και θα ρίξωμε πλάκα από μπετόν αρμέ». Στο τέλος υπάρχει η σφραγίδα της κοινότητας, η ημερομηνία και οι υπογραφές τόσο του προέδρου της κοινότητας όσο και του προέδρου των Εθνικοφρόνων.

- ❖ Σε δακτυλογραφημένη⁶⁰³ κατάσταση, πιθανόν τη Νομαρχία Καστοριάς με άγνωστη όμως ημερομηνία, αναγράφεται: «ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ονομαστική εμφανίουςα τους φυγάδας εις Βουλγαρίαν και Σερβίαν κατοίκους της κοινότητας Βασιλειάδος και του συνοικισμού Βέργας. Ακολουθεί κατάσταση με τέσσερα (4) ονοματεπώνυμα και πατρώνυμα και τις Ακολουθεί κατάσταση με δεκατρία (15) ονοματεπώνυμα, πατρώνυμα και χρονολογία αναχώρησης. Στις γενικές παρατηρήσεις, για τα δύο πρώτα άτομα, διαβάζουμε: «Με την εισβολήν των Γερμανών εκακοποίησαν τους Έλληνας αξιωματικούς και στρατιώτας αρπάσας εξ' αυτών όλα τα δημόσια αυτών είδη διέρριξαν την αποθήκην του παιδικού συσσιτίου παν είδος τροφίμων άπαντες εφοδιάσθησαν με Βουλγαρικά δελτία ταυτότητος». Για τα επτά επόμενα άτομα, διαβάζουμε: «Με την εισβολήν των Γερμανών εκακοποίησαν τους Έλληνας αξιωματικούς και στρατιώτας αρπάσας εξ' αυτών όλα τα δημόσια αυτών είδη διέρριξαν την αποθήκην του παιδικού συσσιτίου παν είδος τροφίμων». Για τα υπόλοιπα τέσσερα (4) άτομα, διαβάζουμε: «Επρόδιδαν εις τα Ιταλικά Τάγματα ερεύνης ότι οι Έλληνες έχουν όπλα τους έπιαναν και τους έκλειον εις τας φυλακάς και τους έδερναν συνεργαζόμενοι στενώς μετ' αυτών. Άπαντες εφοδιάστηκαν με βουλγαρικά δελτία ταυτότητος και έλεγον «Η Ελλάς θα πεθάνει και φτιάσωμε λάκκο και θα ρίξωμε πλάκα από μπετόν αρμέ».

Οι δύο καταστάσεις δεν παρουσιάζουν διαφοροποιήσεις

Τα ονοματεπώνυμα στην κατάσταση των «δρασάντων» και των «φυγάδων» είναι διαφορετικά.

Στις χειρόγραφες καταστάσεις, έτους 1945, υπάρχει τόσο η υπογραφή του Προέδρου της Κοινότητας, όσο κι αυτή του Προέδρου Εθνικοφρόνων

⁶⁰² Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

⁶⁰³ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

Βογατσικό

Για το 1942, όπως κατέθεσε ο μάρτυρας κατηγορίας, Γεώργιος Κουτορικός, 38 ετών, Βέροια, Επιστάτης Δημοσίων Έργων, και κατοικεί στην Κορησό, στη δίκη δοσιλόγων 1631/5-7-1945, Θεσσαλονίκη «... Τον Οκτώβριο του 1942 εντολή των Ιταλών έγινε ένα είδος απογραφής των κατοίκων της περιφέρειας. Σ' αυτήν έγιναν πολλές αυθαιρεσίες, παρά ταύτα όμως οι Βούλγαροι δεν έμειναν ικανοποιημένοι από τον αριθμό και εξήγησαν τότε να συμπεριληφθούν στο δικό τους αριθμό και οι ρουμανόβλαχοι, το δε Βογατσικό με τα γύρω ελληνοχώρια μα υπαχθεί στην Κοζάνη. Στο Άργος Ορεστικό παρουσίασαν 700 Ρουμάνους, ενώ ημείς είχαμε δοσμένες εκεί μόνον 64 ταυτότητες.

Κάπου μεταξύ 1942 και 1943, ο Νταϊλιάνης (Γιάννης), παράλληλα με τις οργανώσεις του ΕΑΜ στα χωριά, δημιουργεί και οργανώσεις της ΠΑΟ (Πανελλήνιος Απελευθερωτική Οργάνωση), οργάνωση συνεργατών των Γερμανών. Πείθει την καθοδήγηση να του επιτραπεί να έρθει στον τομέα του λεκανοπεδίου Βασιλειάδας- Βογατσικού, γιατί εδώ υπήρχε έδαφος για τη δημιουργία βάσεων της ΠΑΟ, κυρίως στα κεφαλοχώρια Μαυροχώρι, Γέρμα, Βογατσικό, όπου υπήρχε γερή αντίδραση. Πέτυχε τον σκοπό του. Με μεγάλο κύρος και περιβεβλημένος με την εμπιστοσύνη της καθοδήγησης του ΕΑΜ, έρχεται ο Νταϊλιάνης στην Αχτίδα Βασιλειάδας-Βογατσικού. Η εντολή της Π.Ε Καστοριάς στον πρώτο γραμματέα της Αχτίδας Θ. Πετκανά είναι να παράσχει κάθε βοήθεια στον Νταϊλιάνη για να επισκεφτεί όλα τα χωριά και να εμψυχώσει τις οργανώσεις του ΕΑΜ... Ο Νταϊλιάνης γρήγορα προσαρμόστηκε στο περιβάλλον. Ζήτησε να του δοθούν λεπτομερείς πληροφορίες για όλα τα χωριά, για τις οργανώσεις του ΕΑΜ και για τους αντιδραστικούς ύποπτους Παιοζήδες ονομαστικά. Έτσι είχε συγκεκριμένα στοιχεία για να οργανώσει τη δράση του. Σύντομα άρχισε να δημιουργεί οργανώσεις της ΠΑΟ, παράλληλα με τις οργανώσεις του ΕΑΜ. Πρώτα οργάνωσε ΠΑΟ στο Βογατσικό.

Το 1943 από το Βογατσικό⁶⁰⁴ οι Βούλγαροι (Τάγματα Ερεύνης) αφαίρεσαν 1.000 πρόβατα και 30 μεγάλα ζώα, όλο το ρουχισμό των σπιτιών και τα μοίρασαν μεταξύ τους το 1943.

Το 1943 οι Ιταλοί εκτέλεσαν κατοίκους του Βογατσικού. Οι εκδοχές:

- ✓ Για τον Αύγουστο του 1943, το τελευταίο⁶⁰⁵ δεκαήμερο του Αυγούστου 1943, ο Τζιοβάνι Ντελ Τζιούντισε αρχηγός εκκαθαριστικής φάλαγγας, προερχόμενη από τη Λαμία, εκτέλεσε στο Βογατσικό δεκαπέντε (15) Έλληνες πολίτες, ακόμη και τον ιερέα.
- ✓ Ο Παπακώστας εκτελέστηκε στο χωριό του⁶⁰⁶
- ✓ «Βογατσικό⁶⁰⁷ 4 Απριλίου 1943: Η σφαγή των αμνών». Τον Απρίλιο του 1943 στο Βογατσικό Καστοριάς, στην περιοχή «Μελίσσι» ή «Προσήλιο» φονεύθηκαν από τους Ιταλούς δεκατρείς άντρες, ως αντίποινα για το θάνατο δύο Ιταλών στρατιωτών από τους αντάρτες, στο χωριό Δρυόβουνο... Το πρωινό της Κυριακής 4 Απριλίου 1943 το βουνό κατακλύστηκε από Ιταλούς «αλπινιστές», οι οποίοι συνέλαβαν αρκετούς άντρες. Δεκατρείς από αυτούς οδηγήθηκαν στο εκτελεστικό απόσπασμα μετά από μια υποτυπώδη ανάκριση. Λίγο πιο νωρίς σκοτώθηκε από ιταλικά πυρά, ο Θανάσης Τσιαπατόρης ο οποίος έρχονταν με τον Κώστα Νασιόπουλο (αντάρτες και οι δύο) από το Γέρμα στο Βογατσικό. Οι δεκατρείς άντρες που τόσο άδικα έφυγαν από τη ζωή εκείνη τη μέρα ήταν οι: Κωνσταντίνος Γ. Αναγνώστου, Χρυσόστομος Γ. Δαρλαγιάννης, Κωνσταντίνος Δ. Ζάχος, Χρήστος Παντ. Κανδύλης, Γεώργιος Δημ. Μήκας, Απόστολος Ιωάν. Μπλιάγκας, ο ιερέας Κωνσταντίνος Μπότσαρης, Γεώργιος Τριαντ. Μπούρντας, Δημήτριος Νικ.

⁶⁰⁴ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 46

⁶⁰⁵ Επίσημα Βούλευμα του ελληνικού γραφείου εγκληματιών πολέμου

⁶⁰⁶ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 65

⁶⁰⁷ <https://hzoistovogatsiko.blogspot.gr/2017/04/4-1943.html>, ανάκτηση στις 5 Απριλίου 2018

Παρασκευάς Δημήτριος Γ. Σαρακατσάνης, Γεώργιος Ι. Σαρρηγιάννης η Σαρρής, Ανδρέας Αθαν. Τακαντζιάς, Ευάγγελος Κων. Φωτίου

Το 1944, σε αναφορά στελέχους του ΚΚΕ⁶⁰⁸ από την Καστοριά γίνεται λόγος για συγκεκριμένη «κλίκα» κατοίκων του ελληνόφωνου Βογατσικού οι οποίοι συνεργαζόντουσαν με το Μεταξικό Καθεστώς και κατόπιν συμμετείχαν στα ιταλικά Τάγματα Ερευνής, ΑΣΚΙ, κ. 415, φ 23/8/46, Περικλής προς Μακεδονικό Γραφείο με ημερομηνία 8/5/44.

Σε φοβερές καταδιώξεις των οπαδών της ΥΒΕ/ΠΑΟ και τη δυσφημιστική εις βάρος τους προπαγάνδα, κάνει λόγο ο Παρμενίων Ι. Παπαθανασίου, έτσι: «...όσοι από τους ηγέτες της ΠΑΟ⁶⁰⁹ δεν διέφυγαν τον θάνατο εκπατρισθέντες σε άλλες περιοχές διώχθηκαν σκληρά από τους Ιταλούς κατόπιν προδοσίας. Μεταξύ αυτών ... Οι ζήσης Ι. Τζήμας, Αγαθοκλής Πανταζίδης και Ζήσης Τακατζάς από το Βογατσικό»

Το Μάιο του 1944 φαίνεται οι Γερμανοί πως εκτέλεσαν κατοίκους του Βογατσικού. Οι εκδοχές:

- ✓ Στις 6 Μαΐου⁶¹⁰ (1944), ένα τμήμα του ΕΛΑΣ με επικεφαλής τον Κολίντζα επεχείρησε να περάσει τον Αλιάκμονα, στο ύψος του Βογατσικού, πέφτοντας σε γερμανική ενέδρα. Τουλάχιστον επτά αντάρτες σκοτώθηκαν, προτού καταφέρουν οι υπόλοιποι να περάσουν απέναντι και να καταφύγουν στη Βελανιδιά. Την ίδια ημέρα, οι Γερμανοί, καταδιώκοντας τους αντάρτες, εκτέλεσαν τρεις άμαχους από το Βογατσικό και τον Γέρμα που συνάντησαν στην ύπαιθρο... Εκτός⁶¹¹ από τους αντάρτες, σκότωσαν έναν κάτοικο του Βογατσικού, στη θέση «Μπάνια», τον Λάμπρο Βυτανιώτη, ηλικίας εβδομήντα ετών, βλ. Δήμος Ίωνος Δραγούμη, Βιβλίον Θανάτων Βογατσικού, τόμος Α΄, Ληξιαρχική πράξις θανάτου, Αριθ. 9, Βογατσικό 9 Φεβρ. 1946... , συνέλαβαν και άλλους δέκα κατοίκους του Βογατσικού, τους οποίους εκτέλεσαν στη διάβαση της Κλεισούρας.
- ✓ Στις 6 Μαΐου⁶¹², οι Γερμανοί εκτέλεσαν στο «Νταούλι» δέκα άτομα από το Βογατσικό. Την ημέρα εκείνη γερμανικά τμήματα που καταδίωκαν τους αντάρτες, που προσπαθούσαν να διαφύγουν στην «Ελεύθερη Ελλάδα», μετά την εκκαθάριση του Βερμίου, συνέλαβαν στο Βογατσικό δέκα κατοίκους που εργάζονταν στα χωράφια, στη θέση «Μπάνια», τους μετέφεραν στο «Νταούλι» και τους εκτέλεσαν. Μάλιστα, κρέμασαν τέσσερις από αυτούς στα τηλεγραφόξυλα. Τα πτώματά τους αιωρούνταν για ημέρες, προς παραδειγματισμό και εκφοβισμό του πληθυσμού.
- ✓ Οι Γερμανοί δεκαέξι (16) Έλληνες από το Βογατσικό⁶¹³ στο Βέρμιο τους έφεραν δεμένους. Τους μεν οκτώ (8) τους τουφέκισαν, τους άλλους οκτώ (8) τους κρέμασαν. Πήγαν ύστερα οι Βούλγαροι και τους γύμνωσαν για να κλέψουν ό,τι μπορούσαν.

Κάπου το 1944, ο πάτερ Καλύβας⁶¹⁴ (ιεροκήρυκας Μητρόπολης Καστοριάς) ενδιαφέρθηκε και έπειτα από μια ενέδρα του ΕΛΑΣ που ένας Γερμανός σκοτώθηκε και δύο αιχμαλωτίστηκαν, οι Γερμανοί συλλάβανε αρκετούς άνδρες από το Βογατσικό για αντίποινα. Ο πάτερ ζήτησε μια ορισμένη διορία και μαζί με τον χειρουργό ιατρό Αγγελή, γαμβρό του Ν. Γκουλουγγίνα, ανέβηκαν στο βουνό προς το χωριό Γέρμα και φέρανε μαζί τους τους δύο επιζώντες Γερμανούς. Επειδή είχε περάσει αρκετός χρόνος, το απόσπασμα εκτελέσεως είχε παραταχθεί και πήραν μέρος απέναντι στους μελλοθανάτους οι Γερμανοί. Τότε ενεφανίσθησαν λοιπόν ο ιεροκήρυκας και ο Αγγελής με τους Γερμανούς αιχμαλώτους, οπότε

⁶⁰⁸ Ραϋμόνδου Αλβανού, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, σελ. 209

⁶⁰⁹ Για τον Ελληνικό Βορρά, Εκδόσεις Παπαζήση, Έκδοση Δεύτερη, τόμος 1, Παρμενίων Ι. Παπαθανασίου, σελ. 328

⁶¹⁰ Στράτου Δορδανά, Αντίποινα των Γερμανικών Αρχών Κατοχής στη Μακεδονία (1941-1944), Διδακτορική Διατριβή 2002, σελ. 648

⁶¹¹ Στράτου Δορδανά, Αντίποινα των Γερμανικών Αρχών Κατοχής στη Μακεδονία (1941-1944), Διδακτορική Διατριβή 2002, σελ. 648

⁶¹² Στράτου Δορδανά, Αντίποινα των Γερμανικών Αρχών Κατοχής στη Μακεδονία (1941-1944), Διδακτορική Διατριβή 2002, σελ. 559

⁶¹³ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 76

⁶¹⁴ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 148

οι Γερμανοί του αποσπάσματος βγάλανε τις σφαίρες από τα όπλα τους και τις ρίξαν πίσω τους και ελευθέρωσαν τους Βογατσικιώτες».

Τον Οκτώβριο του 1944, Πυρπόληση⁶¹⁵ από τους κατακτητές 60 σπιτιών

Σε δακτυλογραφημένη⁶¹⁶ κατάσταση, πιθανόν τη Νομαρχία Καστοριάς με άγνωστη όμως ημερομηνία, αναγράφεται: «ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΦΥΓΟΔΙΚΩΝ ΒΟΓΑΤΣΙΚΟΥ». Ακολουθεί κατάσταση με έξι (6) ονοματεπώνυμα και τα πατρώνυμά τους.

Βοτάνι

Τα χρόνια της Κατοχής, αλλά με μη προσδιορισμένη ημερομηνία, αναφέρεται πως ο Γεώργιος Τσιόλος⁶¹⁷ και Σταύρος Πανταζής από το Βοτάνι (θύματα Κομιτατζήδων και Οχρανιτών)

Για το 1943, ο Ιωάννης Κολοίπουλος, αναφέρει «Κομιτατζήδες⁶¹⁸ της Κατοχής που είχαν κάψει το σπίτι μας τον Ιούλιο του 1943...

Για το 1944, αναφέρεται πυρπόληση⁶¹⁹ από τους κατακτητές 2/3

Από γραπτή⁶²⁰ κατάσταση του προέδρου της κοινότητας Αμμουδάρας, διαβάζουμε: «Κατάστασις εμφανίουςα τους φυγοδικούς της Κοινότητας Αμμουδάρας, του Συνοικισμού Μαρκοχωρίου και Βοτανίου» κι ακολουθούν πέντε (5) ονοματεπώνυμα από τον οικισμό Βοτανίου.

Σε δακτυλογραφημένη⁶²¹ κατάσταση, πιθανόν της Νομαρχίας Καστοριάς με άγνωστη όμως ημερομηνία, αναγράφεται: «ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ Εμφαινίουςα τους φυγοδικούς της Κοινότητας Αμμουδάρας του Συνοικισμού Μαρκοχωρίου και Βοτανίου». Ακολουθεί κατάσταση με πέντε (5) ονοματεπώνυμα, τα πατρώνυμά τους και το έτος γέννησής του. Για το τελευταίο άτομο γίνεται διευκρίνιση πως είναι εγγεγραμμένο σε άλλη κοινότητα, αλλά διαμένει στο Βοτάνι.

⁶¹⁵ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 111

⁶¹⁶ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

⁶¹⁷ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 72

⁶¹⁸ Ληλασία φρονημάτων, Εκδόσεις Βάνιας 205, Ιωάννης Σ. Κολοίπουλος, σελ. xxvii-

⁶¹⁹ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 111

⁶²⁰ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

⁶²¹ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

Βυσσινιά

Στις 20 Μαρτίου 1943 (ή στις 23 Μαρτίου) εκτελείται ο Πρόεδρος της Βυσσιανιάς, Δαμιανός Τόσκος. Οι εκδοχές:

- ✓ Σε Έκθεση⁶²² προς τον Γενικό Γραμματέα του Υπουργείου Εσωτερικών αναφέρεται και το θύμα: 1) Τόσκος Δαμιανός πρόεδρος κοινότητας ως ανταρτόφιλος
- ✓ Στα μνήματα⁶²³ της Καστοριάς εκτελείται ο Τόσκος Δαμιανός, πρόεδρος της κοινότητας Βυσσινιάς (απέτρεψε τον εξοπλισμό των κατοίκων της κοινότητας από τους κομιτατζήδες).
- ✓ Τον πρόεδρο της Βυσσινιάς⁶²⁴ και παλιό Μακεδονομάχο Τόσκο, ο οποίος προσπάθησε ανεπιτυχώς να εμποδίσει τον οπλισμό των κομιτατζήδων του χωριού του, σύμφωνα με τον Χρυσόχοου, οι κομιτατζήδες τον κατέδωσαν στις ιταλικές αρχές, (με την κατηγορία ότι είχε όπλο), οι οποίες τον εκτέλεσαν.
- ✓ Εκτελέστηκε⁶²⁵ ο Δαμιανός Γ. Τόσκος από τη Βυσσινιά Καστοριάς. Τα αίτια της εκτελέσεως ήταν, επειδή με την οπισθοχώρηση του ελληνικού στρατού από το αλβανικό μέτωπο εγκατέλειψαν τον οπλισμό τους στο χωριό Βυσσινιά και ο τότε πρόεδρος Δαμιανός Τόσκος εθεώρησε λογικό να τον συγκεντρώσει στο κοινοτικό οίκημα προς φύλαξη και ασφάλεια των συγχωριανών του. Στο μεταξύ τα κατοχικά στρατεύματα άρχισαν να μπαίνουν στη χώρα μας και στα γύρω χωριά μας και παρακινούμενοι από τους Βουλγάρους άρχισαν να διοργανώνουν ομάδες κομιτατζήδων. Την ίδια επιθυμία είχαν και μερικοί κάτοικοι της Βυσσινιάς και με πολύ έντονο τρόπο τον πίεζαν να τους δώσει τα όπλα που είχε φυλαγμένα. Ο Τόσκος όμως προσπαθούσε με κάθε τρόπο να τους δώσει να καταλάβουν πως αυτό που ζητούσαν ήταν παράλογο. Τους έλεγε πως η κατοχή θα περάσει και το ελληνικό έθνος θα συνεχίσει την πορεία του. Θα είναι κρίμα να σκοτωθούμε μεταξύ μας. Δεν θέλησαν να τον ακούσουν. Εξαγριωμένοι καθώς ήταν μερικοί προσπαθούσαν με κάθε τρόπο να τον ενοχοποιήσουν. Πήγαιναν έξω από το σπίτι του νύχτα, έριχναν όπλα, και στα χωράφια όπου θα πήγαινε έθαβαν χειροβομβίδες και βλήματα πυροβολικού οργάνοντας να εκραγούν και να σκοτωθεί. Κι έτσι θα είχαν την ελευθερία να πάρουν τα όπλα. Αφού δεν κατόρθωσαν με αυτές τις ενέργειες να τον σκοτώσουν, πήγαν και τον κατέδωσαν στους Ιταλούς ότι ο Δαμιανός Τόσκος είχε συγκεντρωμένα όπλα. Μετά από αυτό ήρθαν οι Ιταλοί και τον συνέλαβαν. Τότε βρήκαν την ευκαιρία, πήραν τα όπλα, διοργάνωσαν ομάδα κομιτατζήδων και για να δρουν ελεύθερα έμασαν υπογραφές, τις πήγαν στον επικεφαλής των Ιταλών όπου έδρευε στην Καστοριά και ζήτησαν την εκτέλεσή του, όπως κι έτσι έγινε, παρ' ότι οι Ιταλοί από τις ανακρίσεις που τον έκαναν είχαν διαπιστώσει πως δεν είχε κακές προθέσεις. Είχε δηλωμένο τον οπλισμό στον σταθμό χωροφυλακής Βυσσινιάς. Μετά την απελευθέρωση μερικοί που είχαν υπογράψει φοβούμενοι για την κακή τους πράξη, φύγανε εκτός Ελλάδος. Και όσοι έμειναν καταδικάστηκαν ως δοσίλογοι. Φυλακίστηκαν και με την αμνηστεία που είχε δώσει ο Γεώργιος Παπανδρέου αποφυλακίστηκαν»

Σε δακτυλογραφημένη⁶²⁶ κατάσταση, πιθανόν τη Νομαρχία Καστοριάς με άγνωστη όμως ημερομηνία, αναγράφεται: «ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ Εμφαίνουσα τους φυγοδίκους κατοίκους της Κοινότητας Βυσσινιάς». Ακολουθεί κατάσταση με δεκαεπτά (17) ονοματεπώνυμα και τα πατρώνυμά τους. Για τα πρώτα πέντε άτομα στις γενικές παρατηρήσεις, διαβάζουμε: «άπαντες ήσαν μέλη του ΕΛΑΣ. Νυν ευρίσκονται εις συμμαχίας». Για τα υπόλοιπα άτομα της κατάστασης, στις γενικές παρατηρήσεις διαβάζουμε: «Άπαντες ήταν εις τον ΕΛΑΣ, μετά

⁶²² Έκθεσις προς τον Γ.Γ. Υπουργείου Εσωτερικών, 28 Μαΐου 1943

⁶²³ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 51

⁶²⁴ Ραϊμόνδου Αλβανού, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, σελ.244

⁶²⁵ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 122

⁶²⁶ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

την διάλυσίν του επανήλθον εις τας εστίας των χωρίς ν ενοχληθούν. Ήδη όμως ευρίσκονται εις άγνωστον διεύθυνσιν». Και συμπληρωμένα χειρόγραφα «Προφανώς εις συμμορίτας»

Γάβρος

Για τα πρώτα χρόνια της Κατοχής αναγράφεται Τάγματα Έρευνας⁶²⁷: Στογιάννις Βόρις και Συμμορία⁶²⁸ Στογιάννη Βόρι

Για τις 9 Μαρτίου 1943, Οούντα Λάζαρος, μέλος διοίκησης κομιτάτου Καστοριάς

Για τον Ιούνιο του 1943, στο χωριό Γάβρος⁶²⁹ βρέθηκαν τρεις αχυρώνες γεμάτες κιβώτια από ιταλικές χειροβομβίδες που είχαν εγκαταλειφθεί από το στρατό μας. Η οργάνωση έδωσε εντολή να μεταφερθούν σε ασφαλές μέρος. Όλο τον Ιούνιο οι δεκαρχίες τις μετέφεραν σε ασφαλές μέρος, ώσπου άδειασαν οι αχυρώνες.

Εκθέσεις⁶³⁰ που συντάχθηκαν το καλοκαίρι του 1943 από τις (γερμανικές) εμπροσθοφυλακές της 1^{ης} Μεραρχίας Ορεινών Καταδρομών ... Στην περιοχή βορείως της Καστοριάς οι Ιταλοί εξόπλισαν πολιτοφυλακές που συγκροτούνται από Βουλγάρους. Τέτοιου είδους βουλγαρικές πολιτοφυλακές έχουν δημιουργηθεί σε χωριά που βρίσκονται κατά μήκος του δρόμου Φλώρινας – Καστοριάς όπως είναι το Ανταρτικό, το Βατοχώρι και ο Γάβρος, καθώς και η Βασιλειάδα στα ανατολικά της λίμνης της Καστοριάς. Οι αρχηγοί αυτών των πολιτοφυλακών φέρουν χαρακτηριστικά γνωρίσματα όπως είναι το περιβραχιόνιο με το βουλγαρικό, γερμανικό και ιταλικό εθνικό έμβλημα. Οι πολιτοφύλακες είναι εφοδιασμένοι με μια ταυτότητα... Σε άλλη έκθεση που συντάχθηκε λίγες ημέρες αργότερα ... «Οι ομάδες περιπόλων προέρχονται από τα γειτονικά χωριά και συγκροτούνται από ένοπλους πολίτες με περιβραχιόνια υπό τις ιταλικές διαταγές (οι λεγόμενες πολιτοφυλακές των χωριών): τέτοιες έχουν σχηματιστεί στο Πισοδέρι, στο Ανταρτικό (47 άντρες), στο Τρίγωνο (18 άντρες, αρχηγός ο Ιωάννης Βεκιάρης), στο Βατοχώρι (15 άντρες), στον Γάβρο (15 άντρες, αρχηγός ο Allebo Bandijares) [...]

Σε δακτυλογραφημένη⁶³¹ κατάσταση, πιθανόν τη Νομαρχία Καστοριάς με άγνωστη όμως ημερομηνία, αναγράφεται: «ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΦΥΓΟΔΙΚΩΝ ΓΑΒΡΟΥ». Ακολουθεί κατάσταση με δεκαέξι (16) ονοματεπώνυμα και τα πατρώνυμά τους.

⁶²⁷ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 84

⁶²⁸ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 117

⁶²⁹ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 175

⁶³⁰ Στράτου Δορδανά, Αντίποινα των Γερμανικών Αρχών Κατοχής στη Μακεδονία (1941-1944), Διδακτορική Διατριβή 2002, σελ. 545

⁶³¹ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

Γέρμας

Με άγνωστη ημερομηνία, διαβάζουμε, στο Γέρμα κούτσαναν από το ξύλο του Σαραπάρο Γεώργιο, τον οποίο έδερναν γυμνό.

Στις 22 Μαρτίου 1943, εμπρησμός⁶³² του Γέρμας. Σκότωσαν επίσης τους Αλεξίου Ανδρέα, Τσίκαλα Αγνή, Χατζηγιάννη Τριαντάφυλλο

Επεισόδιο⁶³³ που αποτέλεσε το αιματηρό αποκορύφωμα της σύγκρουσης μεταξύ ντόπιων κομιτατζήδων και Εαμιτών προσφύγων στην περιοχή σημειώθηκε στο ελληνόφωνο χωριό Γέρμα στις 2 Απριλίου 1943. Τότε ο Κολλάρας με τους άντρες του μετέβηκαν στο Γέρμα, όπου χτύπησαν τους Ιταλούς που είχαν βάλει φωτιά σε σπίτια του χωριού. Οι Ιταλοί έφυγαν αλλά οι κομιτατζήδες της Λιθιάς, της Βασιλειάδας και της Κορησού (οι οποίοι είχαν κληθεί από τους Ιταλούς για βοήθεια) αποφάσισαν να πάνε στο Γέρμα για ενίσχυση των Ιταλών, δίχως να γνωρίζουν την αποχώρηση των τελευταίων... Τα παιδιά άρχισαν να τρέχουν μπροστά, θα βρουν Ιταλούς, νόμιζαν θα βρουν Ιταλούς μπροστά. Τους αρπάζει ο σκοπός. Μπήκαν μέσα. Ευτυχώς δεν τους έπιασαν όλους. Θα τους έσφαζαν όλους ο Κολλάρας και ο Παπαδόπουλος... . Πράγματι η ομάδα του Κολλάρα χτύπησε με επιτυχία τους κομιτατζήδες και συνέλαβε συνολικά περίπου 15 από αυτούς. Ο Κολλάρας μετέφερε τους αιχμάλωτους κομιτατζήδες στη Βλάστη «να τους δη ο κόσμος» και «τους καθαρίσαμε όλους, πλυν έναν Καμπούρη από το χοργιό μου, τον συμπαθούσα πολύ κε τον άφισα»⁸

Στις 23 Απριλίου 1943, στο χρονικό⁶³⁴ διάστημα από 9/2/43 – 2/4/43, βομβαρδίστηκε το χωριό (Α.Π. 3118, 3120 από 18/5/1943)

Στις 10 Φεβρουαρίου του 1944, ... το 3/53 Τάγμα⁶³⁵ μπαίνει σε δράση... Η Διοίκηση του Τάγματος, που την αποτελούσαν ο μόνιμος υπολοχαγός Μπατίστας με καπετάνιο τον Δημήτριο Γεωργόπουλο (Δημητρό), αναχώρησε από την έδρα του, το χωριό Κυδωνιές Γρεβενών, το πρώτο δεκαήμερο του Φλεβάρη του 1944. Η πορεία που ακολούθησε ήταν μακρινή και ο χειμώνας βαρύς. Χιόνια πολλά και φοβερό κρύο. Την πρώτη βραδιά διανυκτερεύσαμε στο χωριό Μεσόλογο Βοΐου. Τη δεύτερη βραδιά κάνοντας νυχτερινή πορεία περάσαμε το χωριό Αμμουδάρα (Μπισάκι), τη γέφυρα του Αλιάκμονα και πρωινές ώρες φτάσαμε στο χωριό Γέρμας του Νομού Καστοριάς. Φτάσαμε κατάκοποι και μουσκεμένοι μέχρι το κόκαλο. Εκείνο που χρειαζόμασταν ήταν ο ύπνος και να στεγνώσουμε. Οι κάτοικοι του χωριού μάς είχαν φωτιά στο σχολείο και μια ζεστή φασουλάδα. Ήταν αυτά που μας έλειπαν αυτή την ώρα...»

Κατά το έτος 1944 όλοι οι κάτοικοι⁶³⁶ του Γέρμα ήμασταν επί αρκετούς μήνες εκτοπισμένοι – καταφυγόντες στο Βογατσικό Καστοριάς. Μια ημέρα του έτους αυτού, εγώ (ο Στέργιος Δ. Τσιόγκας) και τρεις άλλοι Γερμανιώτες (ο αδελφός μου Νίκος Τσιόγκας, ο Σιδέρης Ν. Πρώιος και ο Χρίστος Ι. Κίτσιος), βοσκούσαμε τα πρόβατά μας στην τοποθεσία «Οδική διακλάδωση προς Γέρμα», που βρίσκεται μεταξύ Βογατσικού και Γέρμα. Κάποια στιγμή πέρασε απ' την εν λόγω διακλάδωση ένα Γερμανικό στρατιωτικό αυτοκίνητο, αποβίβασε έναν Γερμανό στρατιώτη, και μετά συνέχισε το δρόμο του προς την Κοζάνη. Ο Γερμανός στρατιώτης όταν κατέβηκε απ' το αυτοκίνητο μάς αγνόησε εντελώς. Επί αρκετή ώρα δεν μας κοίταζε καθόλου, περπατούσε πέρα δώθε, διάβαζε συνεχώς ένα γράμμα και κλωτσούσε νευρικά τις πέτρες και τα χώματα. Εμείς τον παρατηρούσαμε από απόσταση 200-300 μέτρων περίπου. Ξαφνικά ο Γερμανός στρατιώτης σταμάτησε το νευρικό περπάτημα, γύρισε προς το μέρος μας, φώναξε κάτι στη γλώσσα του και μας έκανε νεύμα με το χέρι του

⁶³² Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 188

⁶³³ Ραυμόνδου Αλβανού, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, σελ.248

⁶³⁴ Εμ. Γρηγορίου, Το βουλγαρικών όργιον αίματος εις Δυτικήν Μακεδονία 1941-1944, Πυρσός 1947, , σελ. 48

⁶³⁵ Ανδρέα Ι. Τσιάτα, Αναμνήσεις από την αντίσταση, Εκδόσεις Ζήτη 2009, σελ. 117

⁶³⁶ <https://fos-kastoria.blogspot.gr/2018/01/1944.html>, ανάκτηση στις 17/1/2018

να πάμε κοντά του. Πρώτος έτρεξε ο Σιδέρης Πρώιος και τον ακολουθήσαμε ο Χρίστος Κίτσιος κι εγώ. Ο αδελφός μου Νίκος καθυστέρησε λίγο να τρέξει, επειδή ήταν πιο μακριά, δίπλα σε ένα μικρό λάκκο. Όταν πλησιάσαμε αρκετά, ο Γερμανός έστριψε το όπλο του (αραβίδα) προς το μέρος μας κι έριξε 2 – 3 ριπές. Οι σφαίρες του έπληξαν κατάστηθα και τραυμάτισαν θανάσιμα τον Σιδέρη Πρώιο και τον Χρίστο Κίτσιο. Εμένα με χτύπησε μία σφαίρα στο στήθος και με προξένησε διαμπερές τραύμα. Τον αδελφό μου δεν τον χτύπησε καμία σφαίρα, διότι πρόλαβε κι έπεσε στο έδαφος. Αμέσως μετά το έγκλημά του ο Γερμανός στρατιώτης επιβιβάστηκε σε ένα στρατιωτικό αυτοκίνητο που πέρασε απ' εκεί κι έφυγε προς την Καστοριά. Εμένα με βοήθησε ο αδελφός μου Νίκος, έδεσε το σοβαρό τραύμα μου και με μετέφερε στο Βογατσικό και απ' εκεί στο Νοσοκομείο Καστοριάς κι έτσι σώθηκα. (Αφήγηση Στέργιου Δ. Τσιόγκα. Καταγραφή εκ μνήμης του Γ.Τ.Α.)

Για την επιχείρηση των Γερμανών κατά του Γέρμα, τον Απρίλιου του 1944, έχουμε τις εκδοχές:

- ✓ Στο Γέρμα⁶³⁷ τον Απρίλιο του 1944 κομιτατζήδες και Γερμανοί σκότωσαν χωρίς διαδικασίες επτά (7) γέροντες και γριές και έναν παράλυτο, διότι οι άλλοι χωριανοί, βλέποντας την επέλαση, κατέφυγαν στα βουνά. Συνελήφθηκε και ανακρίθηκε ο μάρτυρας Κατσάπης από τους Κάλτσεφ και Ράισελ και απελευθερώθηκε πληρώνοντας στους Γερμανούς τρεις χρυσές λίρες
- ✓ Στο Γέρμα⁶³⁸ τον Απρίλιο του 1944 κομιτατζήδες και Γερμανοί σκότωσαν, χωρίς δίκη, επτά γέροντες και γριές κι έναν παράλυτο γιατί οι άλλοι χωριανοί βλέποντας τον ερχομό τους κατέφυγαν στα βουνά
- ✓ Ανάλογη⁶³⁹ επιχείρηση (με Κωσταράζι) από τους Γερμανούς και Κομιτατζήδες αναλήφθηκε στις 12 Απριλίου και εναντίον του γειτονικού χωριού Γέρμα, όπου τα θύματα από τον άμαχο πληθυσμό ανήλθαν σε επτά, στην πλειοψηφία τους ηλικιωμένοι εκτός από έναν άντρα τριάντα πέντε ετών. Άλλωστε, αυτοί ήταν οι μόνοι που παρέμειναν στο χωριό, καθώς η πλειοψηφία των κατοίκων, φοβούμενη τα γερμανικά αντίποινα, κατέφυγε στα γειτονικά βουνά...
- ✓ Στις 13 Απριλίου⁶⁴⁰ (1944) τα δύο χωριά (Κωσταράζι-Γέρμα) πυρπολήθηκαν ως ορμητήρια των ανταρτών, χωρίς να εξαιρεθούν οι εκκλησίες και τα σχολεία. Στον Γέρμα πυρπολήθηκαν εκατόν τριάντα μια οικίες σε σύνολο εκατόν ογδόντα. Μετά την καταστροφή των δύο χωριών, ο Νομάρχης Καστοριάς απευθύνθηκε στο γερμανικό φρουραρχείο, ζητώντας την αποφυλάκιση των εβδομήντα οκτώ άντρων από το Κωσταράζι... Με την ευκαιρία αυτή ο Νομάρχης ενημερώθηκε για τους λόγους της καταστροφής των δύο χωριών «[...] Το Γερμανικό Φρουραρχείο από το οποίον εξήτησα την αποφυλάκισιν των συλληφθέντων μοι εδήλωσεν ότι δεν έχει τίποτε εναντίον των κατοίκων του χωριού [Κωσταράζι], καίτοι τούτο είχε καταστή το ορμητήριο των ανταρτών, αλλά λόγω της τοποθεσίας και των δύο αυτών χωριών [Κωσταράζι – Γέρμας] έδει ταύτα να καταστραφώσι
- ✓ Στις 6 Μαΐου 1944, Επίσης⁶⁴¹, στα όρια των κοινοτήτων Βογατσικού και Γέρμα σκότωσαν δύο άτομα από τον Γέρμα, τον εικοσιπεντάχρονο γεωργό Χρήστο Κίτσιο και τον εβδομηντάχρονο βοσκό Πρώιο Σιδέρη, βλ. Δήμος Ίωνος Δραγούμη, Βιβλίου Ληξιαρχικών Πράξεων Θανάτων Ληξιαρχείου Κοινότητας Γέρμα, τόμος Β', Ληξιαρχικές πράξεις θανάτου, Αριθ. 6, 9, Γέρμας 28 Μαρ. 1946.

⁶³⁷ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 72

⁶³⁸ Δημητρίου Ι. Μαγκριώτη, Θυσίαι της Ελλάδος και εγκλήματα κατοχής 1941-1944, Αθήνα 1946, σελ. 216

⁶³⁹ Στράτου Δορδανά, Αντίποινα των Γερμανικών Αρχών Κατοχής στη Μακεδονία (1941-1944), Διδακτορική Διατριβή 2002, σελ. 605

⁶⁴⁰ Στράτου Δορδανά, Αντίποινα των Γερμανικών Αρχών Κατοχής στη Μακεδονία (1941-1944), Διδακτορική Διατριβή 2002, σελ. 605

⁶⁴¹ Στράτου Δορδανά, Αντίποινα των Γερμανικών Αρχών Κατοχής στη Μακεδονία (1941-1944), Διδακτορική Διατριβή 2002, σελ. 648

Γραμμοχώρια

Για τα δεινά στα Γραμμοχώρια, έχουμε:

- ✓ Βιασμός⁶⁴² ανηλίκων
- ✓ Οι Κομιτατζήδες απήγαγαν κορίτσια οι κομιτατζήδες
- ✓ Ο Παπακυριακού⁶⁴³, κρεμάστηκε από τους Βούλγαρους στην Κυψέλη και πέθανε από τα βασανιστήρια.
- ✓ 17 κατοίκους των χωριών Καρτερό⁶⁴⁴ και Πρώτη, μη δεχόμενοι να οπλιστούν ως Οχρανίτες, τους έσφαξαν για παραδειγματισμό.
- ✓ «Ι. Μ. 25/1/99. Μάνης⁶⁴⁵ Γιόρφω 12/7/00, Λ. Γ. από το χωριό Στενά Καστοριάς, (28/5/2002) όπου μου τόνισε το εντονότατο ξύλο, που έριχνε στους κατοίκους του (αμιγώς Σλαβόφωνου) χωριού του, ο ΜπαιΚόλε ή Μπαϊκόλιας, ο οποίος αργότερα έγινε ηγετικό στέλεχος των κομιτατζήδων
- ✓ Εκτέλεση 12 βοσκών, ανάμεσα στους οποίους και οι Σωτήριος Χαμορούσος, Φώτιος Τσαβίκας, Ν. Μπακάλης, Ζήκος Φάρας, Νίκος Τζήμας, Χρήστος Στεργιάκης. Ο υπολοχαγός Σλαβατόρε αφού τους χρησιμοποίησε ως οδηγούς στη συνέχεια τους δολοφόνησε. Για την ενέργειά του αυτή δέχτηκε επίπληξη από τον Ραβάλλι.
- ✓ Ο λοχαγός Ντε Πρίμα, αφού χορήγησε μορφίνη βίασε δύο κοπέλες στο Γράμμο
- ✓ Από το ξύλο πέθανε στην Κυψέλη⁶⁴⁶ ο γιος του ιερέα κι ο Παπακυριακού⁶⁴⁷ κρεμάστηκε από τους Βουλγάρους στην Κυψέλη και πέθανε από τα βασανιστήρια
- ✓ Στο Πεύκο δολοφονήθηκε ο Παναγιώτης Τσάτσος, από το ΣΝΟΦ
Το 1943, καταστροφή⁶⁴⁸ των Στενών από ομάδες ατάκτων. Οι κάτοικοι την επομένη του Πάσχα, διωκόμενοι γυρίζουν προς όλες τις διευθύνσεις. Όλες οι οικογένειες αυτών χρήζουν άμεσης περίθαλψης.

Το γερμανικό⁶⁴⁹ επιτελείο φοβούμενο ότι θα γίνει και στην Ελλάδα αποβίβαση συμμαχικών στρατευμάτων, αποφάσισε να κάνει γενικές εκκαθαριστικές επιχειρήσεις σε ολόκληρη την περιοχή Γράμμου. Και άρχισε από τα μέρη της Ηπείρου με σκοπό την ολοκληρωτική κύκλωση του Γράμμου με αλπινιστάς που αρκετοί ήταν και Αυστριακοί. Καταστροφή αρκετών χωριών και περισσότερα από δύο χιλιάδες γιδοπρόβατα έφεραν στην Καστοριά και τα φυλάγανε κομιτατζήδες στο μοναστήρι Μαυριώτισσα. Και ενώ γίνονταν οι επιχειρήσεις στον Γράμμο, πολλά στελέχη του ΕΑΜ βρίσκονταν κρυμμένα στα κοντινά χωριά, πλησίον της Καστοριάς, κάτω από τη μύτη του εχθρού.

Το 1944, για το Κρυονέρι, πυρπόληση⁶⁵⁰ από τους κατακτητές 2/3

Τον Οκτώβρη του 1944, πυρπόληση⁶⁵¹ από τους κατακτητές 1/3

Το 1944, Πυρπόληση⁶⁵² από τους κατακτητές 1/2 του Μεσόβραχου

Το 1944, πυρπόληση⁶⁵³ από τους κατακτητές 8/10

Τον Οκτώβριο του 1944, πυρπόληση⁶⁵⁴ του Τρίλοφου, από τους κατακτητές 1/3

⁶⁴² Εμ. Γρηγορίου, Το Βουλγαρικό όργιον αίματος εις Δυτικήν Μακεδονία 1941-1944, Πυρός 1947, , σελ. 52

⁶⁴³ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 72

⁶⁴⁴ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 72

⁶⁴⁵ Ραϋμόνδου Αλβανού, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, σελ. 209

⁶⁴⁶ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 72

⁶⁴⁷ Δημητρίου Ι. Μαγκριώτη, Θυσία της Ελλάδος και εγκλήματα κατοχής 1941-1944, Αθήνα 1946, σελ. 216

⁶⁴⁸ Έκθεσις προς τον Γ.Γ. Υπουργείου Εσωτερικών, 28 Μαΐου 1943, σελ. 4

⁶⁴⁹ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 152

⁶⁵⁰ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 111

⁶⁵¹ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 111

⁶⁵² Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 111

⁶⁵³ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 111

⁶⁵⁴ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 111

Δενδροχώρι

Τον Οκτώβριο⁶⁵⁵ του 1941, οι ιταλικές αρχές προέβησαν στη σύλληψη κομμουνιστών από το Δενδροχώρι Καστοριάς, και ανακάλυψαν (ύστερα από προδοσία) στο χωριό Κρανιώνα, τον εκδοτικό μηχανισμό της Επαρχιακής Επιτροπής Καστοριάς του ΚΚΕ, συλλαμβάνοντας ταυτόχρονα έξι στελέχη του κόμματος τα οποία εκτελέστηκαν στην Καστοριά... Σύμφωνα⁶⁵⁶ με το στέλεχος του ΚΚΕ, Σλαβόφωνου από το Δενδροχώρι, Βάσκο Καρατζά (συνέντευξη Σκόπια, 13/7/00), ένα τάγμα Ιταλών «μπλόκαρε» το χωριό τη νύχτα της 1ης Νοεμβρίου 1941, μάζεψαν όλους τους άντρες στο σχολείο, ανακρίνοντας και δέροντας πολλούς από αυτούς, με σκοπό να τους αποκαλύψουν το κρυμμένο (μετά την ήττα του ελληνικού στρατού) πολεμικό υλικό. Οι Ιταλοί είχαν ένα κατάλογο με τα ονόματα των κομμουνιστών που είχαν συλληφθεί το 1939 από το Μεταξικό καθεστώς. Τον κατάλογο τους τον είχαν δώσει οι ελληνικές αρχές χωροφυλακής: «Έτσι οι Ιταλοί είχαν βάσεις. Αν αυτός συλλήφθηκε το 39 ως κομμουνιστής τότε ο ίδιος πρέπει να είναι. [...] Τελικά συνελήφθησαν 23 άτομα από το χωριό και αργότερα 6 από αυτούς εκτελέστηκαν στις φυλακές των Τρικάλων.

Για τα δεινά κατά την Κατοχή στο Δενδροχώρι, τάγματα έρευνας αιχμαλώτισαν είκοσι ένα, εκτέλεσαν έξι⁶⁵⁷: Ναούμ Μόσχος, Ναούμ Ζούρκας, Νίκος Σέκρας, Ζήσης, Κένκος, Χρήστος Αυστριανόπουλος, Αθνάσιος Σκεβίνης. Πρωτεργάτες: (Δαμιανό Λουκάς, Στογιάννης Βόρις)

Στις 28 Φεβρουαρίου 1942, δημιουργείται⁶⁵⁸ ομάδα αντίστασης υπό τον Ζησιάδη Κώστα από το Δενδροχώρι. Η ομάδα θα δρούσε στα Κορέστεια – Βίτσι... την ομάδα αυτή τη διαλύσαμε εμείς γιατί παρουσίαζε ανάλογα φαινόμενα με την ομάδα Βασίλκου.

Για την κακοποίηση ιερέα, πιθανόν τον Απρίλιο του 1943, έχουμε τις εκδοχές:

- ✓ Από τον ιερέα του Δενδροχωρίου⁶⁵⁹ αφαίρεσαν ακόμη και τα άμφια για να τα στείλουν στη Σόφια
- ✓ Του ιερέα⁶⁶⁰ από το Δενδροχώρι αφαίρεσαν οι Βούλγαροι ακόμη και τα άμφια για να τα στείλουν στη Σόφια
- ✓ Τον ιερέα Δενδροχωρίου⁶⁶¹ τον κατέστησαν ανάπηρο από τον ξυλοδαρμό
- ✓ Τον ιερέα Δενδροχωρίου⁶⁶² τον σακάτεψαν από το ξύλο
- ✓ Τον ιερέα⁶⁶³ Δενδροχωρίου τον έκαναν ανάπηρο από το ξύλο και τον παρέταξαν να τον τουφεκίσουν με άλλους 10 από την Αγία Κυριακή, αλλά σώθηκε από κάποιο Ιταλό λοχία.
- ✓ Στο Δενδροχώρι απελάθει ο ιερέας από Βούλγαρους κατοίκους, παρά τις επανειλημμένες διαταγές του ιταλικού φρουραρχείου (Απρίλιος 1943)

Στις 17 Ιουνίου 1944, σύγκρουση⁶⁶⁴ μεταξύ σλαβοφώνων έλαβε χώρα και στην επίθεση που έκαναν κομιτατζήδες σε συνεργασία με τους Γερμανούς, στις 17/6/44, εναντίον του Σλαβόφωνου και ελεγχόμενου από το ΣΝΟΦ Δενδροχωρίου, όπου σύμφωνα με βρετανικές πηγές της εποχής, οι κομιτατζήδες πολέμησαν «πολύ γενναία προκαλώντας πολλές απώλειες στον ΕΛΑΣ».

⁶⁵⁵ Ραϋμόνδου Αλβανού, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, σελ. 206

⁶⁵⁶ Ραϋμόνδου Αλβανού, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, σελ. 205

⁶⁵⁷ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 85

⁶⁵⁸ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 178

⁶⁵⁹ Δημητρίου Ι. Μαγκριώτη, Θυσία της Ελλάδος και εγκλήματα κατοχής 1941-1944, Αθήνα 1946, σελ. 212

⁶⁶⁰ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 46

⁶⁶¹ Δημητρίου Ι. Μαγκριώτη, Θυσία της Ελλάδος και εγκλήματα κατοχής 1941-1944, Αθήνα 1946, σελ. 220

⁶⁶² Εμ. Γρηγορίου, Το βουλγαρικό όργιο αίματος εις την Δυτικήν Μακεδονίαν 1941-1944, Πυρσός 1947, σελ. 24

⁶⁶³ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 24

⁶⁶⁴ Ραϋμόνδου Αλβανού, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, σελ.284

Σε χειρόγραφο⁶⁶⁵ κατάσταση, της Κοινότητας Δενδροχωρίου, άγνωστου συντάκτη και ημερομηνίας, αναγράφεται: «ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ εμφανίουςα τους ενόπλους εκτός χωρίου Δενδροχωρίου οίτινες επέστρεψαν τον Ιούνιον 1945 εις τας οικίας των άλη από τα άλλα χωρία». Ακολουθεί κατάσταση με δεκατέσσερα (14) ονοματεπώνυμα και τα πατρώνυμά τους. Στις γενικές παρατηρήσεις διαβάζουμε: «Οι ανωτέρω ήσαν ένοπλοι κομιτατζήδες»

Σε χειρόγραφο⁶⁶⁶ κατάσταση, του Σταθμού Χωροφυλακής Δενδροχωρίου, με άγνωστο συντάκτη κι ημερομηνία, αναγράφεται: «Κατάστασις εμφανίουςα τους ευρισκομένους εκτός χωρίου της περιφέρειας του Σταθαμρχίου εις Αλβανίαν ή Βουλγαρίαν ενόπλους Σνοφίτας ή Οχρανίτας». Ακολουθεί κατάσταση με τριάντα (30) ονοματεπώνυμα και τα πατρώνυμά τους. Στις γενικές παρατηρήσεις διαβάζουμε: «αιτίαν δια την οποίαν ευρίσκονται ένοπλοι εις ΣΝΟΦ ή ΟΧΡΑΝΑ είναι η επιθυμία όπως προσαρτήσουν την ... Μακεδονίαν εις Βουλγαρίαν ούτοι είχαν λάβη όπλα παρά των Ιταλών ως Κομιτάτο ή συνεχίζουν να είναι ένοπλοι από το 1943»

Σε δακτυλογραφημένη⁶⁶⁷ κατάσταση, πιθανόν της Νομαρχίας Καστοριάς, αναγράφεται: «ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΔΕΝΔΡΟΧΩΡΙΟΥ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ Εμφαίνουςα τους κατοίκους της Κοινότητας Δενδροχωρίου τους ευρισκομένους εις Σερβίαν, Αλβανίαν ή Βουλγαρίαν λόγω της αντεθνικής των δράσεων ως ένοπλοι σνοδίται (Σνοφίται) ή οχρανίται». Ακολουθεί κατάσταση με τριάντα επτά (37) ονοματεπώνυμα και τα πατρώνυμά τους. Στις γενικές παρατηρήσεις διαβάζουμε: «Αιτία δια την οποίαν πάντες εις ή Οχράνα ή συμμορίας, είναι ότι ούτοι είχαν λάβει τα όπλα παρά των Ιταλών ως συνεργάται αυτών»

Σε χειρόγραφο⁶⁶⁸ κατάσταση του Σταθμού Χωροφυλακής Δενδροχωρίου, με άγνωστο συγγραφέα και ημερομηνία, αναγράφεται: «Σταθμός Χωρ/κής Δενδροχωρίου, Κατάστασις Εμφαίνουςα τους ευρισκομένους εκ των χωρίου της Περιφέρειας του Σταθμάριου εις Αλβανίαν ή Βουλγαρίαν ενόπλους Σνοφίτας ή Οχρανίτας». Ακολουθούν ονοματεπώνυμα από τα χωρία Δενδροχώρι, Ιεροπηγή, Άγιο Δημήτριο και Πολυάνεμο. Για το Δενδροχώρι αναφέρεται: «εκ του χωρίου Δενδροχωρίου» κι ακολουθούν τριάντα (30) ονοματεπώνυμα με τα πατρώνυμά τους. Από το χώρο των παρατηρήσεων διαβάζουμε: «αιτία την οποία ευρίσκονται ένοπλοι εις Σνοφ ή Οχράνα είναι η επιθυμία όπως προσαρτήσουν την ελληνική Μακεδονίαν εις Βουλγαρίαν. Ούτοι είχαν λάβει όπλα παρά των Ιταλών ως κομιτατζήδες και συνεχίζουν να είναι ένοπλοι από το 1943»

Διποταμία

Αντίστοιχα⁶⁶⁹ στο χωριό Διποταμία κάτοικος της περιοχής αναφέρεται στο ξέφρενο ενθουσιασμό που επικράτησε στο χωριό στις 7 Μαρτίου 1943, όταν ένοπλη ομάδα του ΕΛΑΣ απαρτιζόμενη κυρίως από κατοίκους του γειτονικού προσφυγικού χωριού Χιονάτου, υπό την ηγεσία του δασκάλου του Χιονάτου Γιάννη Σπυρόπουλου, μπήκαν στο χωριό και κήρυξαν την επανάσταση: «Οι νέοι γεμάτοι ενθουσιασμό, τρέξανε στα σπίτια. Από παντού βγήκαν όπλα. [...] Λες και όλοι ήσαν μνημένοι σε μια νέα Φιλική Εταιρεία κατά τον ίδιο με τον παλιό μυστικό τρόπο»

⁶⁶⁵ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

⁶⁶⁶ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

⁶⁶⁷ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

⁶⁶⁸ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

⁶⁶⁹ Ραϋμόνδου Αλβανού, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, σελ.264

Δισπηλιό

Κατά τα μέσα⁶⁷⁰ του Ιούνη 1941, ήρθαν στο σπίτι μου μια νύχτα ο Κώστας Πάτσιος ή «Κώτσιος» από το Δισπηλιό και ο Βαγγέλης Βάμβας, χωριανός μου, γνωστοί μου και οι δύο. Ο Κώτσιος ήταν καταζητούμενος από την ιταλική Καραμπινιερία, προδομένος σαν κομμουνιστής. Με τον Κ. Πάτσιο⁶⁷¹ και τον Β. Βάμβα συναντιόμασταν κρυφά. Σε μια συζήτηση, ο Κώστας μού είπε: «Δεν υπάρχει καιρός για χάσιμο. Αποφάσισα να οργανωθούμε και να χτυπήσουμε το θεριό. Αυτό καταλαβαίνετε ότι πρέπει να γίνει με απόλυτη μυστικότητα. Οι Ιταλοί και Γερμανοί παρακολουθούν κάθε κίνηση. Υπάρχουν όμως και χαφιέδες που θα θελήσουν να φανούν αρεστοί στους κατακτητές. Το σχέδιο της οργάνωσης θ' αρχίσει πρώτα από τα δικά μας χωριά, τους Αμπελόκηπους, το Δισπηλιό και τη Μηλίτσα, έχουμε δικούς μας πολλούς, αλλά και πολλούς που μας συμπαθούν. Στην περίοδο⁶⁷² της δικτατορίας του Μεταξά έκανε δήλωση και χαρακτηρίστηκε «δηλωσίας»... Όταν ξανασυναντηθήκαμε, ο Κ. Πάτσιος μάς ανέλυσε το σχέδιο οργάνωσης. Έπρεπε να προσέξουμε τρία βασικά ζητήματα: 1. Απόλυτη μυστικότητα. 2. Αναδιοργάνωση των διαλυμένων οργανώσεων στην περίοδο του Μεταξά. 3. Κρύπτη για τα στελέχη που ήταν αποκηρυγμένα. Έτσι άρχισαν οι μυστικές επαφές με ανθρώπους που ήταν σίγουρο ότι θα συμφωνούσαν και θα αποφάσιζαν να σηκώσουν αυτό το βάρος. Σιγά-σιγά⁶⁷³ έρχονται στην οργάνωση πολλοί ... Έτσι σχηματίστηκαν⁶⁷⁴ οι πρώτες επιτροπές αγώνα: Στο Δισπηλιό: Η τριμελής επιτροπή αποτελέστηκε από τον Μιχάλη Πάτσιο, τον Τ. Μιχαλόπουλο και το Χρ. Πάτσιο... Ο κίνδυνος γίνεται μεγαλύτερος ν' αποκαλυφθούμε. Οι Ιταλοί παρακολουθούσαν τον Κ. Πάτσιο. Είχαν κάποιες πληροφορίες γι' αυτόν από τις ελληνικές αστυνομικές αρχές. Αυτές γνώριζαν τα στελέχη του ΚΚΕ από την περίοδο Μεταξά και κατά περίπτωση τα κατέδιδαν στους Ιταλούς. Αντιληφθήκαμε ότι ήθελαν να τον συλλάβουν. Οποιοσ⁶⁷⁵ έκρυβε παράνομους κινδύνευε ακόμη και με την ποινή του θανάτου. Έτσι αποφασίστηκε για κρύπτη η «γιάφκα» που κρατούσε η μάνα μου η Νάτσαίνα. Ο πρώτος που φιλοξενήθηκε στην κρύπτη ήταν ο Πάτσιος όταν πέρασε στην παρανομία και μετά η γυναίκα του Ε. Πάτσιου. Στη συνέχεια πέρασαν δεκάδες στελέχη της Αχτίδας Βασιλειάδας-Βογατσικού που κινδύνευαν να συλληφθούν και να εκτελεστούν από τις δυνάμεις κατοχής.

Το Φλεβάρη του 1943, στο σπίτι των αδελφών Πάτσιου⁶⁷⁶ στο Δισπηλιό έγινε σύσκεψη στελεχών των αντιστασιακών οργανώσεων μαζί με ορισμένους στρατιωτικούς. Στη σύσκεψη πήραν μέρος οι Αντωνόπουλος Αντώνης (Περικλής), γραμματέας της ΠΕ του ΚΚΕ, ο Μαργιόλης Θόδωρος (Λευτέρης), γραμματέας της ΠΕ ΕΑΜ, ο Δαυίδης Γιώργος (Γέρος), ο Παπαδημητρίου Κώστας (Φώτης), ο Αναστασιάδης Γιώργος (Μήτσος), γραμματέας του Επαρχ. Συμβουλίου της ΕΠΟΝ και άλλοι, στην οποία αποφασίστηκε η έναρξη του ένοπλου αγώνα. Δημιουργούνται οι ένοπλες ομάδες του Πατσιούρα Γιάννη, του Πάτσιου Χρυσόστομου, του Ριζόπουλου Γιώργου, του Υφαντή Βαγγέλη, του Γιαννούλη Γιώργου, του Παπαϊωάννου Αχιλλέα, του ανθυπασπιστή χωροφυλακής Μπασκάκη Πασχάλη, του Παπαμηνά (Παπαφλέσσα) παπά της Βίνιανης (Νίκη).

Στις 22 Μαρτίου 1943, εμπρησμός⁶⁷⁷ του Δισπηλιού

⁶⁷⁰ Αργυρίου Κοβάτση ή Δημητρίου, Ο ατίθασος ταγματάρχης, Νοέμβριος 2009, σελ. 18

⁶⁷¹ Αργυρίου Κοβάτση ή Δημητρίου, Ο ατίθασος ταγματάρχης, Νοέμβριος 2009, σελ. 19

⁶⁷² Αργυρίου Κοβάτση ή Δημητρίου, Ο ατίθασος ταγματάρχης, Νοέμβριος 2009, σελ. 20

⁶⁷³ Αργυρίου Κοβάτση ή Δημητρίου, Ο ατίθασος ταγματάρχης, Νοέμβριος 2009, σελ. 20

⁶⁷⁴ Αργυρίου Κοβάτση ή Δημητρίου, Ο ατίθασος ταγματάρχης, Νοέμβριος 2009, σελ. 20

⁶⁷⁵ Αργυρίου Κοβάτση ή Δημητρίου, Ο ατίθασος ταγματάρχης, Νοέμβριος 2009, σελ. 20

⁶⁷⁶ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 182

⁶⁷⁷ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 188

Το καλοκαίρι⁶⁷⁸ του 1944 έφεραν επίσης από την Έδεσσα και πεντακόσιους οπλισμένους, τους οποίους τοποθέτησαν στα χωριά Βέργα, Βασιλειάδα, Κορησσό, Δισπηλιό. Στο Δισπηλιό μάλιστα τοποθέτησαν εκατό περίπου κομιτατζήδες της Έδεσσας στο σχολείο του χωριού. Δεν πέρασαν πολλές μέρες και τους χτυπήσαμε, με αποτέλεσμα να τους αιχμαλωτίσουμε όλους. Τους στείλαμε στην ελεύθερη περιοχή του ΕΛΑΣ στο Γράμμο να δικαστούν.

Τον Οκτώβριου του 1944, πυρπόληση⁶⁷⁹ από τους κατακτητές ¼

Εκείνο⁶⁸⁰ όμως που δεν προλάβαμε να κάνουμε ήταν να ειδοποιήσουμε τη Βασίλαινα και τη Βαγγελή Γκρόσδου από το Δισπηλιό, οι οποίες προδόθηκαν από τον Νταϊλιάνη⁶⁸¹ (γιάννη) και την επόμενη ημέρα συνελήφθηκαν από τους Γερμανούς. Η Βαγγελή, χάρη στην αποφασιστικότητά της, ξεγέλασε τους Γερμανούς, μπήκε δήθεν να ντυθεί στο δωμάτιό της και από το παράθυρο πήδηξε και διέφυγε. Όταν οι Γερμανοί εξάντλησαν την υπομονή τους να περιμένουν, μπήκαν στο δωμάτιο και βρήκαν το παράθυρο ανοιχτό. Έτρεξαν πάνω-κάτω,

⁶⁷⁸ Αργυρίου Κοβάτση ή Δημητρίου, Ο ατίθασος ταγματάρχης, Νοέμβριος 2009, σελ. 24

⁶⁷⁹ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 111

⁶⁸⁰ Αργυρίου Κοβάτση ή Δημητρίου, Ο ατίθασος ταγματάρχης, Νοέμβριος 2009, σελ. 28

⁶⁸¹ Ο Νταϊλιάνης (Γιάννης) στην Καστοριά έμεινε έναν περίπου μήνα, προστατευόμενος και φρουρούμενος από τους Γερμανούς στο σπίτι του Κρασά, δίπλα στο υδραγωγείο, στο κέντρο της πόλης. Συγκλήθηκε σύσκεψη με κύριο θέμα τη λιποταξία του Νταϊλιάνη. Πολλά ειπώθηκαν, εκ των υστέρων φυσικά, για το Νταϊλιάνη. Μεταξύ των ομιλητών ήταν και ο πρώτος γραμματέας της ΠΕ Αντώνης Χαλκιάς (Περικλής) από τη Χαλκιδική. Ο Περικλής πήρε το λόγο και με μια υπερεπαναστατική έξαρση είπε πολλά κατά του Νταϊλιάνη και στο τέλος δήλωσε: «Ο Νταϊλιάνης σε λίγες μέρες θα βρίσκεται εδώ μπροστά σε όλους μας ζωντανός, επαναλαμβάνω ζωντανό θα τον φέρουμε...». Παρατεταμένα χειροκροτήματα! Η προφητεία αυτή του γραμματέα επιβεβαιώθηκε μερικώς. Ο Νταϊλιάνης όπως έφυγε με τη βάρκα, έτσι και τον απαγάγαμε πάλι με τη βάρκα. Ο Νταϊλιάνης στην Καστοριά παραμένει προστατευμένος της Γκεστάπο. Διαμένει σε ένα σπίτι δίπλα στο υδραγωγείο, στο Αϊβαλί, όπου υπάρχει μόνιμη φρουρά των Γερμανών που φρουρεί το υδραγωγείο της πόλης. Γι' αυτό και θα επιλέχτηκε το σπίτι αυτό, καλό σπίτι, αλλά και ασφαλές για τον προδότη. Στην Καστοριά ο Νταϊλιάνης συναντήθηκε με τους Παοτζήδες συνεργάτες των Γερμανών, χάραξαν κοινή γραμμή πάλης μαζί με τους Γερμανούς ενάντια στο ΕΑΜ - ΕΛΑΣ - ΕΠΟΝ και βιαζόταν να φύγει για τη Θεσσαλονίκη, όπου η ζωή του θα ήταν πιο ασφαλής και θα τον περίμεναν οι ταγματασφαλίτες και οι ΠΑΟτζήδες. Η παράνομη οργάνωση του ΚΚΕ Καστοριάς πήρε τα κατάλληλα συνωμοτικά μέτρα, ενώ συνεχώς παρακολουθούσε τις κινήσεις του. Μας είχε έρθει πληροφορία από την Καστοριά ότι προετοιμαζόταν η μεταφορά του στη Θεσ/νίκη. Τα τάγματα ασφαλείας είχαν αναλάβει την υπόθεση. Η οργάνωση της Καστοριάς κάπως συγκεχυμένα μας πληροφορήσε ότι η μεταφορά του θα γινόταν με τρία φορτηγά αυτοκίνητα σε καθορισμένη ημερομηνία και με συνοδεία χωροφυλάκων. Εμείς αποφασίσαμε να στήσουμε ενέδρα, έτσι ώστε με κάθε θυσία να συλλάβουμε τον Νταϊλιάνη στο δρόμο Καστοριάς-Αμυνταίου. Από το βράδυ πήγαμε στο δημόσιο δρόμο κοντά στη γέφυρα, στο Γκιόλι. Έγινε η κατάλληλη επιλογή του εδάφους για την ενέδρα. Κατασκευάσαμε ειδικές θέσεις, βαθιές τρύπες στο έδαφος, για να εξασφαλίσουμε αφάνεια. Μόνο τα κεφάλια μας θα ήταν έξω. Τις πρωινές ώρες τοποθέτησα την ενέδρα κατά μήκος του δρόμου, κοντά στη γέφυρα. Επτά άνδρες ανά πενήντα μέτρα απόσταση ο ένας από τον άλλο. Όλοι με αυτόματα. Στα διακόσια μέτρα απόσταση από το δημόσιο δρόμο είχα τοποθετήσει δύο οπλοπολυβόλα για βάση πυρός, έτσι ώστε σε κάθε περίπτωση κινδύνου τα οπλοπολυβόλα θα άνοιγαν πυρ. Ξημέρωσε καλά. Ο ήλιος ανέβαινε στον ουρανό και ακόμα καμιά κίνηση δεν φάνηκε. Ένας τσοπάνος με το κοπάδι του από το Δισπηλιό έφτασε στις θέσεις μας και τα σκυλιά του άρχισαν να γαβγίζουν προς εμάς. Έδωσα εντολή σε έναν αντάρτη να συλλάβει τον τσοπάνο και να τον οδηγήσει πίσω από τη βάση πυρός, ενώ τον τσοπάνο θα παρίστανε ο αντάρτης Κ. Πάτσιος. Είχε εντολή να φοράει την κάπα στον ώμο και το αυτόματό του κάτω από την κάπα να στριφογυρίζει το κοπάδι δίπλα στο δημόσιο δρόμο. Μόλις θα έβλεπε τη φάλαγγα που θα ερχόταν, εάν ήταν χωροφύλακες θα ξάπλωνε κάτω στη γη με την κάπα του και αν ήταν Γερμανοί θα έκανε πως ξεμακραίνει τα πρόβατα από το δημόσιο δρόμο. Η απόσταση του κοπαδιού από εμάς ήταν περίπου τετρακόσια μέτρα. Μέχρι εδώ όλα πήγαν καλά. Στο χώρο της ενέδρας πάνω από το δημόσιο δρόμο, ήταν διάσπαρτοι και άλλοι αγωνιστές. Εγώ, ο Πετκανάς, ο Κ. Πάτσιος, ο Τάσιος κ.ά. Όσοι πολίτες περνούσαν από κοντά μας, οι αντάρτες τους μάζευαν και τους πήγαιναν πίσω για να μην φύγει κανένας και προδώσει την παρουσία μας και χαλάσουν τα σχέδιά μας. Δεν πέρασε πολλή ώρα και ακούστηκε το βουητό των αυτοκινήτων, που έρχονταν από την Καστοριά. Τα είδαμε καθώς μπαίνανε στο Δισπηλιό. Δεν άργησαν να φτάσουν στη θέση του «τσοπάνου». Τα αυτοκίνητα προχωρούσαν πολύ αργά διότι παρατηρούσαν το δρόμο για νάρκες. Για μια στιγμή πέφτει ο «τσοπάνος» κάτω στη γη και εμείς χαρήκαμε γιατί πιστέψαμε ότι σίγουρα θα τους εξοντώναμε και ο Νταϊλιάνης θα ήταν πια στα χέρια μας. Ο Θ. Πετκανάς, ασυγκράτητος, θέλησε να πεταχτεί στο δημόσιο δρόμο πριν ακόμα πλησιάσει στις θέσεις μας το πρώτο αυτοκίνητο. Του φώναξα αμέσως «Μην κουνιέσαι, ακόμα είναι νωρίς...». Τα τρία αυτοκίνητα, γεμάτα με χωροφύλακες, μπήκαν τελικά στο χώρο της ενέδρας. Αιφνιδιαστικά πεταχτήκαμε όλοι μαζί στη μέση του δρόμου και προτείνοντας τα αυτόματα φώναξαμε αποφασιστικά «ΑΛΤ! Πάνω τα χέρια». Στα αυτοκίνητα επέβαιναν 36 χωροφύλακες. Ούτε ένας δεν αντιστάθηκε. Όλοι τους παραδόθηκαν χωρίς να πέσει πυροβολισμός ούτε από εμάς ούτε από εκείνους. Εδώ στη δημοσιά δεν υπήρχε χρόνος για λεπτομερή έλεγχο. Στα γρήγορα αναζητήσαμε τον Νταϊλιάνη, αλλά δυστυχώς εκείνος δεν ήταν ανάμεσά τους. Οι χωροφύλακες συνόδευσαν άλλους, χωρίς τον προδότη Νταϊλιάνη, για τη Θεσ/νίκη. Διατάξαμε τους χωροφύλακες να αφήσουν όλοι τα όπλα κάτω στα πόδια τους και ανεβήκαμε στα φτερά των αυτοκινήτων. Τραβήξαμε το δρόμο προς Κορησσό και από το λατομείο στρίψαμε δεξιά το χωροφύλακες προς Αϊ Νικόλα, στο βουνό βορειοανατολικά των Αμπελοκήπων. Στα ριζά του Αϊ Νικόλα κατεβάσαμε τους χωροφύλακες και καμιά δεκαριά αντάρτες αιχμαλώτους που τους απελευθερώσαμε. Ξεφορτώσαμε τα λάφυρα από τα αυτοκίνητα και επιτρέψαμε στους οδηγούς να φύγουν με τα αυτοκίνητά τους. Στείλαμε τους χωροφύλακες στο Κωσταράζι και από εκεί στο Γράμμο. Φώναξαμε τους κατοίκους του Κωσταράζι να έρθουν με ζώα για να φορτώσουν τα λάφυρα. Έγινε μεγάλος ντόρος στην Καστοριά για την ενέδρα μας.

αλλά δεν τη βρήκαν. Έτσι, γλίτωσε η Βαγγελή, ενώ η μάνα της μεταφέρθηκε στο Νταχάου, όπου χάθηκε. Όπως φαίνεται ο Νταϊλιάνης με αυτήν την προδοσία θέλησε να κερδίσει την εμπιστοσύνη των Γερμανών. Κράτησε όμως το μυστικό της άλλης γιάφκας που κρατούσε η μάνα μου στους Αμπελόκηπους. Αυτό το στοιχείο ο Νταϊλιάνης ήθελε ίσως να το κρατήσει για να το χρησιμοποιήσει μετά την αποχώρηση των Γερμανών, οπότε και θα παρουσιαζόταν σαν ήρωας, ότι δεν πρόδωσε.

Επταχώρι

Στις 6 Ιουνίου 1941 ιδρύεται στο Επταχώρι η Εθνική αλληλεγγύη⁶⁸² σε συνεργασία με Λαϊκή Αυτοδιοίκηση λαϊκό ιατρείο.

Για τα δεινά κατά την Κατοχή στο Επταχώρι έχουμε:

- ✓ Γράφει ο Δ. Τσίγκαλος⁶⁸³ για το Επταχώρι: «Η περιοχή του Επταχωρίου δοκιμάζει τα δεινά της κατοχής των Ιταλών. Οι κάτοικοι του χωριού υφίστανται διώξεις από τους ηττημένους με κομπλεξικό πείσμα. Μαρτύρησαν οι χωρικοί με ανείπωτα βασανιστήρια για να παραδώσουν τον οπλισμό, που περισυνέλεξαν κατά την υποχώρηση του στρατού μας. Πολλοί έμειναν ανάπηροι από τον ξυλοδαρμό. Τα απάνθρωπα βασανιστήρια συνεχίζονταν μέχρι αιμοπτυσίας»
- ✓ Ο Κων. Μάνος⁶⁸⁴ γράφει: «Το σπίτι μας είναι απέναντι από το σχολείο, όπου οι Ιταλοί βασάνιζαν τους χωριανούς μου. Τους έδεσαν και τους κρεμούσαν από την οροφή και στη συνέχεια τους χτυπούσαν μέχρι θανάτου. Ανεξάλειπτη θα μείνει στη μνήμη μου η φράση που τους απηύθυναν: «έκει όπλο;», «έχεις», δηλαδή, «όπλο»; Ακολουθούσαν τα βασανιστήρια κι ακούγονταν οι κραυγές των χωριανών μου... Αλλά τα βάσανα και η δυστυχία δεν σταμάτησαν εδώ. Λόγω της έλλειψης τροφίμων οι χωριανοί ήταν υποχρεωμένοι με πορείες ημερών, να μεταφέρουν στην Παραμυθιά και τις Φιλιάτες διάφορα πράγματα, όπως παπούτσια, ραπτομηχανές, κουβέρτες, ρούχα κλπ. να τα ανταλλάξουν με λάδι της «μαύρης αγοράς», να επιστρέφουν στο χωριό κι από κει να το προωθούν στα χωριά της Καστοριάς και της Φλώρινας για να το ανταλλάξουν με σιτηρά, κυρίως καλαμπόκι, ώστε να κρατηθούν αυτοί και οι οικογένειές τους στη ζωή. Στην πορεία τους προς την Παραμυθιά, Φιλιάτες και Ηγουμενίτσα και ιδιαίτερα κατά την επιστροφή τους, κινδύνευαν από τις ενέδρες των Τουρκαλβανών, που συχνά τους λήστευαν, γι' αυτό και φρόντιζαν να πηγαίνουν και να επιστρέφουν κατά ομάδες για προφύλαξη»
- ✓ Ο Κων. Μάνος⁶⁸⁵ γράφει: «Στο Επταχώρι (οι 603 συλληφθέντες Ιταλοί από τη μάχη του Φαρδύκαμπου) τελούσαν υπό την επιτήρηση των ανταρτών, αλλά τους θέριζε η πείνα. Πολλοί πέθαναν από την ασιτία. Για να μετριάσουν την πείνα τους έτρωγαν χόρτα, φίδια και βατράχια των ποταμών της περιοχής. Σε λίγο καιρό τα βατράχια εξαφανίστηκαν. Εμείς ασυνήθιστοι, αηδιάζαμε, αλλά γι' αυτούς τα βατράχια ήταν ο καλύτερος μεζές! Αφού παρέμειναν κάποιο χρονικό διάστημα στο Επταχώρι προωθήθηκαν τελικά στη Σαμαρίνα, όπου οι πιο πολλοί έχασαν τη ζωή τους από την πείνα και τις κακουχίες (περιστατικό)⁶⁸⁶... Μετά τη συμφωνία του Ιταλού στρατηγού Μπαντόλιο με τους συμμάχους το 1943, πολλοί Ιταλοί στρατιώτες παραδόθηκαν στους Έλληνες αντάρτες, ως αιχμάλωτοι του πολέμου. Εβδομήντα περίπου από αυτούς εγκαταστάθηκαν κοντά στο Επταχώρι, στην περιοχή Λάζαρη, έκτισαν ωραιότατα σπιτάκια (αμπριά) μέσα στη γη (το έδαφος ήταν επικλινές) και ονόμασαν το χωριό τους Οχταχώρι⁶⁸⁷»

⁶⁸² Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 110

⁶⁸³ Δημ. Τσίγκαλου, Το επταχώρι, χίλια χρόνια στις εθνικές επάλξεις, Θεσσαλονίκη 1979, σελ. 119

⁶⁸⁴ Κωνσταντίνος Μάνος, Χαρακτηριστικά περιστατικά της ζωής μου, Γρηγόρη, σελ. 22

⁶⁸⁵ Κωνσταντίνος Μάνος, Χαρακτηριστικά περιστατικά της ζωής μου, Γρηγόρη, σελ. 25

⁶⁸⁶ «Κατά την αναχώρησή τους από το Επταχώρι θυμάμαι το εξής περιστατικό: Καθώς περνούσαν από τη γειτονιά μας, εμείς τα παιδιά τους δίναμε φέτες ψωμί κι εκείνοι μας έδιναν ό,τι είχαν επάνω τους. Σε μένα είχαν δώσει ένα ωραίο κόκκινο, φανταχτερό σουγιά που τον καμάρωνα, ώσπου μια μέρα τον έχασα προς μεγάλη μου λύπη»

⁶⁸⁷ «Ήταν άνθρωποι φιλειρηνικοί, σίγουρα μισούσαν τον πόλεμο και νοσταλγούσαν την πατρίδα και την οικογένειά τους. Μικρά παιδιά εμείς παρακολουθούσαμε με χαρά τις παρέες των Ιταλών αιχμαλώτων που τραγουδούσαν νοσταλγικά τραγούδια στα σκαλιά της εκκλησίας... Έναν από αυτούς τους Ιταλούς, τον επονομαζόμενο Bruno Vittorio, τον είχε υπό την προστασία της η οικογένειά μας, τον φρόντιζε και του επιτρέψαμε να μείνει στον αχυρώνα δίπλα στο σπίτι μας, το οποίο χρησιμοποιούνταν ως σταθμός χωροφυλακής. Ήταν ευχάριστος και διασκεδαστικός τύπος και βοηθούσε κάπου-κάπου τον πατέρα μας»

- ✓ Κάπου το 1943, Ο Κων. Μάνος⁶⁸⁸ γράφει: «Παρακολούθησα 2-3 δίκες του Λ.Δ. (ΕΑΜ) κατά τις οποίες τιμωρήθηκαν χωριανοί μας για διάφορα παραπτώματα, ένας σε θάνατο, αλλά δεν θυμάμαι την αιτία»
- ✓ Ο Κων. Μάνος⁶⁸⁹ γράφει: «Στις αρχές Ιουλίου 1944 οι Γερμανοί κατακτητές πραγματοποιούν τις τελευταίες εκκαθαριστικές επιχειρήσεις τους και στην περιοχή μας. Μπροστά στον κίνδυνο παίρνουμε τα βουνά. Οι Γερμανοί περνούν το χωριό μας με κατεύθυνση προς την Πεντάλοφο, όπου βρίσκονταν η ΙΧ Μεραρχία του ΕΛΑΣ. Οι Άγγλοι που κατείχαν την επίκαιρη κορυφογραμμή «Τάλιαρος», με την υποκίνηση του με το ψευδώνυμο «Υψηλάντης» φιλόλογου καθηγητή απ' τη Σιάτιστα, Καπετάνιου του ΕΛΑΣ με τους αντάρτες του, κτυπούν τους Γερμανούς με τους όλμους. Οι Γερμανοί, που σκοπός τους είναι να σπάσουν και διαλύσουν κάθε αντίσταση, ζώνουν το ορεινό συγκρότημα, που κρύβει κι εμάς, ενώ παράλληλα, στη νευρική τους έξαψη, παραδίνουν τη θλιβερή και πικρή εκείνη μέρα της 4^{ης} Ιουλίου 1944 στις φλόγες το Επταχώρι... Μα στο ανέβασμά τους προς τον Τάλιαρο πέφτουν επάνω σε μας που τρομαγμένοι, σαν τα χαμένα πρόβατα, τρέχαμε να κρυφτούμε στις σπηλιές και στα φαράγγια του βουνού. Ευτυχώς όμως οι Γερμανοί δεν μας πυροβολούν. Ήταν πολύ εύκολο να μας σκοτώσουν. Το μόνο θύμα ήταν ο Τζούγκρας Χριστόφορος, κουφός, που του φώναζαν αλτ, δε στάματησε και τον πυροβόλησαν... Από την παραπάνω ολοκληρωτική καταστροφή σώθηκαν μόνο λίγα παλιόσπιτα, η εκκλησία της Αγίας Παρασκευής και το σχολείο.»
- ✓ Ο Κων. Μάνος⁶⁹⁰ γράφει: «Στη διάρκεια της επιδρομής των Γερμανών στο Επταχώρι και ολοκληρωτικής καταστροφής του (4 Ιουλίου 1944), μερικοί κάτοικοι του Επταχωρίου, για να δαμάσουν την πείνα τους, έκλεψαν τρόφιμα και άλλα πράγματα από τις αποθήκες του ΕΛΑΣ, που βρίσκονταν έξω από το Επταχώρι. Όταν έφυγαν οι Γερμανοί συγκροτήθηκε ανταρτοδικείο για να δικάσει τους υπαίτιους. Κάποιοι έπρεπε να τιμωρηθούν παραδειγματικά για να μπει κάποια τάξη, μετά την αναστάτωση που έφερε η επιδρομή των Γερμανών. Παρακολούθησα μαζί με όλους τους χωριανούς τη λαϊκή εκείνη δίκη κατά την οποία δεν τιμωρήθηκαν, δυστυχώς, οι κυρίως υπαίτιοι, αλλά κάποιος ξενοχωρίτης που έμενε στο Επταχώρι, ονόματι Γιάννης Πριονάς που έκλεψε μερικές κούτες τσιγάρα κι ένας χωριανός μας. Ο πρόεδρος του δικαστηρίου (Βοριάς) και οι δικαστές, μετά από δίκη ημερών κατέληξαν στο συμπέρασμα πως οι παραπάνω δύο έπρεπε να τιμωρηθούν με την ποινή του θανάτου για παραδειγματισμό. Θυμάμαι τη φράση του δημόσιου κατηγορου: «Ο Σιώμος ίσον Πριονάς και ο Πριονάς ίσον Σιώμος». Όλοι παγώσαμε όταν τους οδήγησαν πάνω από το σχολείο, όπου έγινε η δίκη, σε μια ανηφορούλα. Το εκτελεστικό απόσπασμα έτοιμο. Ο Πριονάς φώναζε κι εκλιπαρούσε να μην τον σκοτώσουν. Προσπάθησε να διαφύγει. Τότε το απόσπασμα πυροβόλησε και οι δυο τους κείτονταν στο χώμα. Ο Πριονάς τιμωρήθηκε αυστηρά για μια μικροκλοπή. Χάθηκε άδικα, αλλά όπως ήταν φυσικό κανένας δεν μπορούσε να αντιδράσει. Οι εντολές ήρθαν από ψηλά!

Για την αντίσταση των κατοίκων του Επταχωρίου, έχουμε:

- ✓ Ο Κων. Μάνος⁶⁹¹ γράφει: Οι κάτοικοι του Επταχωρίου στο σύνολο εντάχθηκαν στο ΕΑΜ-ΕΛΑΣ. Λίγοι εντάχθηκαν στις δυνάμεις του ΕΔΕΣ - Οργανώθηκαν Λαϊκά Δικαστήρια (ΛΔ.), Επιτροπές Τροφίμων Ανταρτών (Ε.Τ.Α.), ομάδες της ΕΠΟΝ (Ενιαία Πανελλαδική Οργάνωση Νέων), ομάδες του Εφεδρικού ΕΛΑΣ και ομάδες αετόπουλων, κάτι που γενικεύτηκε στην περιοχή της Καστοριάς, όπως και σε πολλά άλλα μέρη της χώρας... Εκείνο που εμάς τα παιδιά μας συγκινούσε περισσότερο ήταν

⁶⁸⁸ Κωνσταντίνος Μάνος, Χαρακτηριστικά περιστατικά της ζωής μου, Γρηγόρη, σελ. 24

⁶⁸⁹ Κωνσταντίνος Μάνος, Χαρακτηριστικά περιστατικά της ζωής μου, Γρηγόρη, σελ. 26

⁶⁹⁰ Κωνσταντίνος Μάνος, Χαρακτηριστικά περιστατικά της ζωής μου, Γρηγόρη, σελ. 27

⁶⁹¹ Κωνσταντίνος Μάνος, Χαρακτηριστικά περιστατικά της ζωής μου, Γρηγόρη, σελ. 24

η συμμετοχή μας στις ομάδες των αετόπουλων. Είχαν συγκροτηθεί από τούς αρμόδιους της αντίστασης τέσσερις (4) ομάδες αετόπουλων κι εκείνο που πιο πολύ με εντυπωσίαζε ήταν ένα παιχνίδι⁶⁹² που παίζαμε στην πλατεία του χωριού... Τα μαθήματα γινόντουσαν στην εκκλησία του χωριού. Το σχολείο πρέπει να είχε επιταχθεί από τους Ελασίτες. Ήρθε, λοιπόν, ένας καθοδηγητής και προσπαθούσε να μας μάθει το τραγούδι: «Το ΕΑΜ μας χάραξε το δρόμο του αγώνα ενάντια στη σκλαβιά γι' αυτό πρέπει δίχως φόβο να μπούμε μέσα για δουλειά».

- ✓ Αυτή⁶⁹³ την εποχή ο Γιώργος Γιαννούλης είχε διαχωρίσει τη συνεργασία του με το γραμματέα του ΚΚΕ της περιφέρειας Καστοριάς Περικλή για τις ακραίες ιδέες του και με την ομάδα του είχε εγκατασταθεί στο χωριό του, το Επταχώρι. Η οργάνωση του ΕΑΜ Πενταλόφου γνώριζε ότι στο Επταχώρι βρισκόταν ο Γιαννούλης με την ομάδα του. Το έκανε γνωστό στο Αρχηγείο Βοΐου και μαζί αποφάσισαν για μια συνάντηση μαζί του. Το όνομα του Γιαννούλη ήταν γνωστό στους επικεφαλής του Αρχηγείου, Σκοτίδα και Λιάκο, οι οποίοι ήταν συμμαθητές του στο Γυμνάσιο Τσοτυλίου. Ο μόνος που μπορούσε να φέρει εις πέρας αυτή τη συνάντηση ήταν ο Πενταλοφίτης γιατρός Ανδρέας Κόκκινος⁶⁹⁴...»
- ✓ Στις 25 με 26 του Μάη⁶⁹⁵ στο χωριό Επταχώρι έγινε ακτίφ των στρατιωτικών. Πήραν μέρος η διοίκηση του Αρχηγείου Βοΐου-Γράμμου των ανταρτών, οι επικεφαλής των τμημάτων και αντάρτες του ΕΛΑΣ. 1) Το ακτίφ ασχολήθηκε μέχρι τώρα η δουλειά και η δράση του Αρχηγείου και στους επικεφαλής των τμημάτων των ανταρτών του ΕΛΑΣ. 2) Για την ανάπτυξη του ένοπλου αγώνα να διπλασιαστεί η δύναμη του ΕΛΑΣ του αρχηγείου Βοΐου-Γράμμου. 3) Την προετοιμασία για την αντιμετώπιση των εκκαθαριστικών των Γερμανών- Ιταλών κατακτητών, που είχαν αρχίσει από τις 21 του Μάη 1943, αφού δεν παραδώσαμε τα όπλα μας

⁶⁹² «Χωριζόμασταν σε 4 ομάδες, οι δυο από τη μια πλευρά (οι Αντάρτες) και από την άλλη οι άλλες δύο (οι Γερμανοί). Πολεμούσαμε με τα ξυλοντούφεκα αρκετή ώρα και κάποια στιγμή σταματούσε η μάχη γιατί όλοι οι Γερμανοί ήταν νεκροί... Όλοι βέβαια θέλαμε να συμμετέχουμε στις ομάδες των ανταρτών! Τραγουδούσαμε και όλα τα ενθουσιώδη τραγούδια της αντίστασης όπως «Στ' άρματα στ' άρματα εμπρός στον αγώνα» κ.ά.

⁶⁹³ Ανδρέα Ι. Τσιάτα, Αναμνήσεις από την αντίσταση, Εκδόσεις Ζήτη 2009, σελ. 71

⁶⁹³ Ανδρέα Ι. Τσιάτα, Αναμνήσεις από την αντίσταση, Εκδόσεις Ζήτη 2009, σελ. 92

⁶⁹⁴ «Ο γιατρός Κόκκινος, γνωστός στην περιοχή, μεγάλος επιστήμονας και πατριώτης, αυθόρμητα δέχθηκε αυτήν την αποστολή. Ο Γιαννούλης με την παρότρυνση του γιατρού Κόκκινου συγκατατέθηκε να μεταβεί στον Πεντάλοφο. Μαζί με το γιατρό καμιά δεκαπενταριά άνδρες οπλισμένοι έφυγαν από το Επταχώρι για τον Πεντάλοφο. Ο καιρός ήταν ακατάστατος, χιόνια και κρύο. Η ομάδα Αστραπή και μια δεκαρχία εφέδρων από το χωριό Βυθό, για καλό και για κακό, διότι δεν γνώριζαν σχετικά ποιοι ήταν οι σκοποί τους, αναπτύχθηκαν στα υψώματα του Πενταλόφου. Απογευματινές ώρες εμφανίστηκε η ομάδα Γιαννούλη. Προπορεύονταν ο γιατρός με τον Γιαννούλη και πιο πίσω η ομάδα του. Σταμάτησαν σε μια βρύση, στου πάππου το πηγάδι, να ξεκουραστούν. Η απόσταση που μας χώριζε ήταν γύρω στα 100-150 μέτρα. Ο γιατρός Κόκκινος, μόλις μας αντίκρισε φώναξε: «εγώ είμαι ο Κόκκινος και αυτός ο Γιαννούλης, μην κάνετε καμιά άσκοπη κίνηση». Μ' αυτόν τον τρόπο και την ικανότητά του ο γιατρός Κόκκινος μάς αντάμωσε και όλοι μαζί φύγαμε για τον Πεντάλοφο. Με όλη την ομάδα κατευθυνθήκαμε στο σχολείο. Εκεί μας περίμενε μια έκπληξη που μας συγκίνησε. Ο Γιαννούλης στις αγκαλιές του Σκοτίδα και του Διάκου, συμμαθητές του από το Γυμνάσιο Τσοτυλίου, να κλαίει από χαρά και του Φωτεινού, προϊστάμενου τότε του Ταχυδρομείου Τσοτυλίου. Μετά απ' αυτή τη συνάντηση αποφάσισαν να αγωνιστούν στον κοινό αγώνα που το ΕΑΜ τούς καλούσε. Τότε είδα για πρώτη φορά τον Γιώργο Γιαννούλη, τον αετό της Πίνδου, και από αυτή τη συνάντησή μας αποκόμισα τις καλύτερες εντυπώσεις»

⁶⁹⁵ Βασιλή Νταϊλιάνη, Η ζωή και η δράση του Βασιλή Νταϊλιάνη αυτοβιογραφία, Κώδικας Θεσσαλονίκη 1995, σελ. 109

Ιεροπηγή

Από τον Αύγουστο του 1941, στα τάγματα έρευνας⁶⁹⁶ υπάγεται κι ο Ρούκας Χρήστος, ο οποίος Ρούκας⁶⁹⁷ από την Ιεροπηγή, κύκλωσε το Νομόρχη Παπαδάκη που είχε πάει στο χωριό του και του φώναζε: «Να φύγετε από εδώ. Εδώ δεν είναι Ελλάδα». Ο Ρούκας είχε αλληλογραφία και με τον στρατιωτικό ακόλουθο της βουλγαρικής πρεσβείας στην Αθήνα, η οποία κατασχέθηκε από τον Ραβάλλι, και από την οποία προκύπτει και η συμμετοχή της πρεσβείας στα εγκλήματα κατά των Ελλήνων.

Τον Οκτώβριο του 1943, δολοφονούνται οι Σαράντης Καρσάκης και η σύζυγός του. Οι εκδοχές:

- ✓ Ο Σαράντης Καρσάκης και η σύζυγός του Χριστίνα σφάχθηκαν με απάνθρωπο τρόπο στην Ιεροπηγή τον Οκτώβριο του 1943, από το ΣΝΟΦ
- ✓ Θύματα του ΣΝΟΦ είναι ο Σαράντης Καρσάκης⁶⁹⁸ και η σύζυγός του Χριστίνα που σφάχθηκαν στην Ιεροπηγή τον Οκτώβριο του 1943. Τη Χριστίνα την ξεκοίλιασαν και την άφησαν άταφη για να τρώνε τις σάρκες της οι σκύλοι.

Το 1944, έχουμε:

- ✓ Θύματα του ΣΝΟΦ είναι οι Γρηγόριος Κλιτσιδής⁶⁹⁹ και ο επιλοχίας Κλιτσιδής από την Ιεροπηγή
- ✓ «Η Μαρκοπούλου⁷⁰⁰ (Ευγενία), ... με αναζήτησε για να μου αφηγηθεί την αποστολή της ως συνδέσμου του ιατρού Σαράντη Τσεμάνη από την Καστοριά με σημείωμα προς Ιεροπηγή και Κρυσταλοπηγή. Το σημείωμα απευθύνετο στον Ευάγγελο Παπαγεωργίου, υπεύθυνο της οργανώσεως Π.Α.Ο., στον τομέα εκείνο. Ήταν ο τομέας ο πιο δύσκολος για την δράση του εθνικόφρονος στοιχείου. Στον δρόμο, πριν φθάσει στην Ιεροπηγή, συνελήφθη από την συμμορία του Μήτσιου Σιαλαπούτη. Η Μαρκοπούλου, μόλις τους αντιλήφθη από μακριά, έβαλε το σημείωμα στο στόμα της. Αμέσως διέταξαν μια συναγωνίστρια να την ερευνήσει. Δεν βρήκαν τίποτε το ύποπτο. Όταν την ερώτησαν, γιατί δεν μιλάς καθαρά απήντησε αμέσως ότι την πονούσαν τα δόντια. Κατόρθωσε λοιπόν να φθάσει στην Κρυσταλοπηγή και να παραδώσει το σημείωμα στον Ευάγγελο Παπαγεωργίου»
- ✓ Ο δε Σνοφίτης⁷⁰¹ Δημήτριος Σιαλαπούτης με την συμμορία του σκότωσε τον τελωνειακό υπάλληλο ονόματι Ρόζα στην Ιεροπηγή και την Χριστίνα Καρσάκη, την οποία ξεκοίλιασαν και την κουλούριασαν τα έντερά της γύρω από το λαιμό της και την εγκατέλειψαν άθαφτη.
- ✓ «Το 1944 στο χωριό Ιεροπηγή⁷⁰² κάνανε συνέλευση οι Σνοφίται με αρχηγούς τον Δημήτριο Σιαλαπούτη και Μιλτιάδη Κοβατζίδα. Και σε συγκέντρωση του χωριού ζήτησαν από την Μαρκοπούλου να στείλει την κόρη της στο σλαβομακεδονικό σχολείο. Αρνήθηκε και τη στιγμή εκείνη άρχισαν οι απειλές και ότι θα την περάσουν λαϊκό δικαστήριο. Εν τω μεταξύ είχαν συλλάβει τον άνδρα της και τον στείλανε στην Λάγγα. Στην συγκέντρωση αυτή τα πράγματα πήραν τροπή σε καυγαδάκι μεταξύ Μαρκοπούλου και τις σνοφίτισσες Πορφύρας Ρούκα και Ελένης Πύντζου του Κώστα. Τις απεκάλεσε πόρνες που αγκάλιαζαν τους Ιταλούς. Και επειδή ο κατακτητής είχε φύγει και ήτο Εαμοκρατία την κάνανε μήνυση, ο οποία εκδικάστηκε στο Λαϊκό Δικαστήριο Καστοριάς. Υπεράσπιση της Μαρκοπούλου ο μακεδονομάχος δικηγόρος Σωτ. Τουτουτζής και λαϊκός κατήγορος ο Δημήτριος Γκιάτας. Μάρτυρας υπερασπίσεως ο Αθανάσιος

⁶⁹⁶ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 84

⁶⁹⁷ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 56

⁶⁹⁸ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 73

⁶⁹⁹ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 73

⁷⁰⁰ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 150

⁷⁰¹ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 149

⁷⁰² Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 152

Καρσάκης του Νικολάου, τότε Εαμίτης. Ο Καρσάκης παρουσιάστηκε οικειοθελώς, και τούτο, διότι δεν ήτο σνοφίτης. Η Μαρκοπούλου αθωώθηκε. Η ουσία είναι ότι η Μαρκοπούλου επέζησε, διότι κατόρθωσε και έκρυψε το σημείωμα στο στόμα της, ενώ ο εξάδελφός μου Ιωάννης Αργ. Καζαντζής που υπάρχει πιθανότης να εστάλη ως άνθρωπος της Π.Α.Ο. εκ μέρους του Πέτροβα και εν γνώσει του γαμβρού του Αλέκου Γιαννόπουλου, δεν κατόρθωσε να γυρίσει στην Καστοριά. Έχασε την ζωή του από τους σνοφίτες του Χιλιόδενδρου»

Σε χειρόγραφο⁷⁰³ κατάσταση, του Σταθμού Χωροφυλακής Δενδροχωρίου, με άγνωστο συντάκτη κι ημερομηνία, αναγράφεται: «Κατάστασις εμφανίονσα τους ευρισκομένους εκτός χωρίου της περιφέρειας του Σταθαρχίου εις Αλβανίαν ή Βουλγαρίαν ενόπλους Σνοφίτας ή Οχρανίτας». Ακολουθεί κατάσταση με είκοσι δύο (22) ονοματεπώνυμα και τα πατρώνυμά τους. Στις γενικές παρατηρήσεις διαβάζουμε: «αιτίαν δια την οποίαν ευρίσκονται ένοπλοι εις ΣΝΟΦ ή ΟΧΡΑΝΑ είναι η επιθυμία όπως προσαρτήσουν την ... Μακεδονίαν εις Βουλγαρίαν ούτοι είχαν λάβη όπλα παρά των Ιταλών ως Κομιτάτο ή συνεχίζουν να είναι ένοπλοι από το 1943»

Σε χειρόγραφο⁷⁰⁴ κατάσταση του Σταθμού Χωροφυλακής Δενδροχωρίου, με άγνωστο συγγραφέα και ημερομηνία, αναγράφεται: «Σταθμός Χωρ/κής Δενδροχωρίου, Κατάστασις Εμφανίονσα τους ευρισκομένους εκ των χωρίων της Περιφέρειας του Σταθαρχίου εις Αλβανίαν ή Βουλγαρίαν ενόπλους Σνοφίτας ή Οχρανίτας». Ακολουθούν ονοματεπώνυμα από τα χωρία Δενδροχώρι, Ιεροπηγή, Άγιο Δημήτριο και Πολυάνεμο. Για την Ιεροπηγή αναφέρεται: «εκ του χωρίου Ιεροπηγής οι κάτωθι» κι ακολουθούν είκοσι δύο (22) ονοματεπώνυμα με τα πατρώνυμά τους.

Σε χειρόγραφο⁷⁰⁵ κατάσταση, άγνωστου συντάκτη και ημερομηνία, αναγράφεται: «Ιεροπηγή Βουλγαροκομιτατζήδες οπλήτες από το Κομιτάτο αρχηγή κομιτατζίδες του Σοφ». Ακολουθούν σαράντα επτά (47) ονοματεπώνυμα με το αρχικό γράμμα του πατρώνυμου σε αρκετά. Για κάθε όνομα δίπλα υπάρχει είτε η παρατήρηση «ΣΝΟΦ» είτε και για τα περισσότερα ονόματα, η παρατήρηση «συμμετοχή εις (δυσανάγνωστη λέξη) Άργους Ορεστικού». Τα περισσότερα επίθετα έχουν επίσης ξενική κατάληξη.

Σε δακτυλογραφημένη⁷⁰⁶ κατάσταση, αναγράφεται: «ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΙΕΡΟΠΗΓΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ Εμφανίονσα τους αντεθνικώς δράσαντας και καταφυγόντας εις Σερβίαν Αλβανίαν και Βουλγαρίαν κατοίκους της Κοινότητος ΙΕΡΟΠΗΓΗΣ». Ακολουθεί κατάσταση με είκοσι εννέα (29) ονοματεπώνυμα και για τα περισσότερα και τα πατρώνυμα. Στις γενικές παρατηρήσεις διαβάζουμε: «Ένοπλοι συνεργάται Ιταλών». Πολλά από τα ονόματα είναι κοινά με εκείνα των φυγοδίκων από τη λίστα των 47.

Σε χειρόγραφο⁷⁰⁷ κατάσταση, της Κοινότητας Δενδροχωρίου, άγνωστου συντάκτη και ημερομηνίας, αναγράφεται: «ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ εμφανίονσα τους ενόπλους εκτός χωρίου Δενδροχωρίου οίτινες επέστρεψαν τον Ιούνιον 1945 εις τας οικίας των άλη από τα άλλα χωρία». Ακολουθεί κατάσταση με πέντε (5) ονοματεπώνυμα και τα πατρώνυμά τους. Στις γενικές παρατηρήσεις διαβάζουμε: «Οι ανωτέρω ήσαν ένοπλοι κομιτατζήδες»

Σε δακτυλογραφημένη⁷⁰⁸ κατάσταση, άγνωστου συντάκτη και ημερομηνίας, αναγράφεται: «ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ Εμφανίονσα τους ενόπλους εκ του χωρίου Ιεροπηγής οίτινες επέστρεψαν τον Ιούνιο του 1945 εις τας οικίας των». Ακολουθεί κατάσταση με πέντε (5) ονοματεπώνυμα και τρία πατρώνυμα. Στις γενικές παρατηρήσεις διαβάζουμε: «Ένοπλοι κομιτατζήδες»

⁷⁰³ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

⁷⁰⁴ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

⁷⁰⁵ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

⁷⁰⁶ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

⁷⁰⁷ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

⁷⁰⁸ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

Καλοχώρι

Στη 1 Οκτωβρίου 1941, η χωροφυλακή κυκλώνει το χωριό⁷⁰⁹. Για τα δεινά κατά την Κατοχή στο Καλοχώρι, έχουμε:

- ✓ Μία έγκυος⁷¹⁰ γυναίκα στο Καλοχώρι βιάστηκε από τον Νασκόπουλο και τον Ιταλό Αντώνιο και απέβαλε.
- ✓ Στο Καλοχώρι⁷¹¹ μία έγκυος αφού βιάστηκε διαδοχικά από τον Νασκόπουλο και τον Ιταλό Antonio, απέβαλε.
- ✓ Τον ιερέα Καλοχωρίου⁷¹² Παπαγιάννη τον λήστεψαν οι Βούλγαροι
- ✓ Σε αφάνταστα⁷¹³ μαρτύρια υπεβλήθει ο ιερέυς Καλοχωρίου Παπαγιάννης.
- ✓ Τον Παπαγιάννη⁷¹⁴, ιερέα Καλοχωρίου, καθώς επέστρεφε από τον Βενιέρι στον οποίο παρέδωσε το όπλο του γιου του, του πήραν το μουλάρι και τον έκαμαν μαύρο στο ξύλο σαν το ράσο.

Το 1942, Συμμορία⁷¹⁵ Καλιμάνης Πασχάλης

Στις 19 Μαρτίου 1942, ξυλοδαρμοί⁷¹⁶ και βασανιστήρια των κατοίκων, αυτοκτονία του αγροφύλακα. Ο Γκάιο Γκραντενίκο με πένσα στρέφει τον οφαλό του κρεμασμένου δασκάλου Δημητρακάκη. Απόσπασμα⁷¹⁷ από την κατάθεση του δασκάλου Δημητρακάκη: «Στο Καλοχώρι στο υπόγειο που μ' έβαλαν βρήκα 20 αγνώριστους από ξύλο 6 ημερών. Έκλαιαν. Μεταξύ αυτών και ένας παπάς με ξεριζωμένα γένια. Ο Μιλανέζε μ' αρχίζει ο ίδιος στα χαστούκια ζητών το δίκανόν μου, που το είχα πουλήσει για ν' αγοράσω λίγο σιτάρι. Ικέτευσα τον αγοραστήν και μου το επέστρεψε. Το παρέδωσα εις τον αξιωματικόν Βαλεντίνο οδηγούμενον από τους Βουλγάρους Καλλιμάνη και Νασκόπουλον. Αλλά μετά 4 ημέρας έκαμαν μπλόκο στο χωριό και άρχισαν ξύλο και λεηλασία και μένα ήλθαν και με χτύπησαν στο κρεβάτι, όπου βογκούσα άρρωστος. Από το ξύλο ηυτοκτόνησεν ένας χωρικός, ο Τσολικίδης, οι δε Ιταλοί, ακούσαντες τον πυροβολισμόν, ενόμισαν ότι επρόκειτο ν' αρχίσει μάχη και ετράπησαν εις φυγήν. Σε λίγες μέρες ξανάρθαν. Οι Βούλγαροι παρουσίασαν στους Ιταλούς τρία ημικαταστραμμένα όπλα ως δήθεν δικά μου. Μ' έδεσαν με τα πόδια κάτω και τα χέρια ψηλά και από το ξύλο εφούσκωσαν τα πέλματά μου σαν ψωμιά. Οι Βούλγαροι καγχάζοντας εφώναζαν «Βρε, πες πώς ήταν δικά σου!». Με πέταξαν σ' ένα αχούρι όπου εφώναζα από τους πόνους. Ένα προσφυγάκι, μαθητής μου, με πήρε στο σπίτι και έμεινα ένα μήνα στο κρεβάτι. Αλλά τότε ήλθεν ο Γκραντενίκο. Οι Βούλγαροι μαζί με βουλγαρόπαιδας -μαθητάς μου, καταδότας των, με οδήγησαν σ' αυτόν. Μ' άρχισεν ο ίδιος γροθιές στην κοιλιά...»

Το Μάιο του 1942, ο Καλλιμάνης Ζήσης⁷¹⁸ (Τενεκετζής) έπεσε σε ιταλική ενέδρα κοντά στο χωριό Πελεκάνος και σκοτώθηκε. Ο Καλλιμάνης είχε σταλεί στο Βόιο για την οργάνωση δεκαρχιών...Μόνο μέσα στην Καστοριά δε στάθηκε δυνατό να δημιουργηθούν δεκαρχίες.

Στις 10 Μαρτίου 1943, ο Γκολιμάνης (Καλλιμάνης) Πασχάλης, αρχηγός ομάδας ατάκτων στην Καστοριά

Στις 25 Μαρτίου 1943, όταν ο Κάλτσεφ⁷¹⁹ επισκέφθηκε την ημέρα της εθνικής εορτής της 25^{ης} Μαρτίου 1943 το Καλοχώρι, οι κομιτατζήδες πήγαν κι έκαψαν δημόσια το αρχείο, τα

⁷⁰⁹ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 54

⁷¹⁰ Δημητρίου Ι. Μαγκριώτη, Θυσία της Ελλάδος και εγκλήματα κατοχής 1941-1944, Αθήνα 1946, σελ. 213

⁷¹¹ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 45

⁷¹² Δημητρίου Ι. Μαγκριώτη, Θυσία της Ελλάδος και εγκλήματα κατοχής 1941-1944, Αθήνα 1946, σελ. 220

⁷¹³ Εμ. Γρηγορίου, Το βουλγαρικό όργιο αίματος εις την Δυτικήν Μακεδονίαν 1941-1944, Πυρός 1947, σελ. 24

⁷¹⁴ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 24

⁷¹⁵ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 117

⁷¹⁶ Εμ. Γρηγορίου, Το βουλγαρικό όργιο αίματος εις Δυτικήν Μακεδονία 1941-1944, Πυρός 1947, σελ. 45

⁷¹⁷ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 28

⁷¹⁸ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 174

⁷¹⁹ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 56

βιβλία και τη σημαία του σχολείου. «Δάσκαλε, φώναζαν προς τον Δημητρακάκη, πέθανε η Ελλάδα»

Τον Ιούνιο του 1943, οι κάτοικοι⁷²⁰ απέσπασαν εκατοντάδες οκάδες μπιζέλια

Το 1944, Καλλιμάνη⁷²¹-Αντωνοπούλου Χρύσα της ΕΠΟΝ και η δασκάλα Πούπη Χριστίνα, βγάζει αντάρτες στο βουνό, πείθει κομιτατζήδες, αυτόματο όπλο.

Τον Οκτώβριο του 1944, πυρπόληση⁷²² από τους κατακτητές 1/3

Σε χειρόγραφη⁷²³ κατάσταση του προέδρου της Κοινότητας Καλοχωρίου, με ημερομηνία 16 Νοεμβρίου 1945, αναγράφεται: «Κατάστασις φυγοδίκων Κοινότητας Καλοχωρίου». Ακολουθούν είκοσι τέσσερα ονοματεπώνυμα με τα πατρώνυμά τους. Αναγράφεται επίσης το έτος φυγής και με τι βαραίνεται ο καθένας τους. Σταχυολογώντας διαβάζουμε για τους περισσότερους: «αυτονομιστής» ή και « ένοπλος κομιτατζής», «έφυγε επί Εαμοκρατίας», «έφυγε μετά το Μάρτιο του 1945, ...». Ακολουθεί η ημερομηνία και η υπογραφή του προέδρου.

Σε δακτυλογραφημένη⁷²⁴ κατάσταση, άγνωστου συντάκτη και ημερομηνίας, αναγράφεται: «ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΚΑΛΟΧΩΡΙΟΥ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ Εμφαίνουσα τους φυγοδίκους Καλοχωρίου». Ακολουθούν τριάντα δύο ονοματεπώνυμα με τα πατρώνυμά τους, από τα οποία τα οκτώ (8) έχουν προστεθεί χειρόγραφα. Από τις γενικές παρατηρήσεις, σταχυολογούμε: «Αυτονομιστής, ένοπλος κομιτατζής», «έφυγεν επί Εαμοκρατίας», «Έφυγε μετά τον Μάρτιο του 1945», «Έφυγε μετά των Γερμανών», ...

⁷²⁰ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 91

⁷²¹ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 160

⁷²² Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 111

⁷²³ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

⁷²⁴ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

Καστοριά

Από τα δεινά των κατοίκων της πόλης της Καστοριάς, κατά την περίοδο της Κατοχής: Οι κομιτατζήδες πίεζαν τους Ιταλούς να γίνουν έρευνες και σε σπίτια της πόλης της Καστοριάς. Βέβαια αυτοί είχαν τους δικούς τους ανθρώπους στην πόλη.

Συλλαλητήριο κυρίως γυναικών με πρωταγωνίστρια την Ευδοκία Θεοδοροπούλου κατά του έπαρχου Βουλιέρη (υπέρ της αλβανοποίησης της Καστοριάς)

Γιατί ο Σνοφίτης Ράπτης⁷²⁵, όπως ο ίδιος ομολογεί, επανεγκαθίσταται και πάλι στην Καστοριά και υπηρετεί ως Οχρανίτης υπό την Προστασία του Κάλτσεφ και των Κομιτατζήδων; Γιατί τους Οχρανίτες αδελφούς Γεώργιο και Λάζαρο Αλεξοπούλωφ από την Καστοριά, που συνεργάζονταν με τον αρχισνοφίτη αδελφό των Βασιλείου και συζώντας στο ίδιο σπίτι απελευθέρωσε (ο Κάλτσεφ) από τους Γερμανούς και τους άφησε να συνεργάζονται;

Κατά το μάρτυρα κατηγορίας, Κωνσταντίνο Αντωνίου Υπομοίραρχο, στη δίκη δοσιλόγων 1631/5-7-1945, Θεσσαλονίκη «Στο κομιτάτο ενεγράφησαν όλοι οι εν τη πόλει Καστοριάς βουλγαρόφωνες πλην των οικογενειών Σέκρου, Τομίδα, Βορεάδη και Πυροβέτση, οι οποίες ηρνήθησαν. Ο Ζήσης Σέκρος απετάθη στον ιατρό Τσεμάνη και του εξήτησε τη συμβουλή γιατί όπως έλεγε τον κατεπίεζαν να εγγραφεί απειλούντες μάλιστα αυτό. Ο ιατρός Τσεμάνης τότε του είπε ότι τους εδίδετο μία ευκαιρία να ξεκαθαρίσουν τη θέση τους και ότι δεν έπρεπε επί ουδενί λόγο να επιτρέψουν να δημιουργηθεί αμφιβολία για την ελληνικότητα της ψυχής των. Ο Σέκρος και ο Πυροβέτσης μου υποσχέθηκαν ότι δεν θα επήγαιναν, όπως και έγινε...Αι οικογένειαι Σέκρου, Τομίδα, Βορεάδη και Πυροβέτση απετάθησαν στο Δεσπότη και εξήτησαν τη συνδρομή του για να απαλλαγούν από την πίεση των κομιτατζήδων όπως εγγραφούν και αυτοί στο κομιτάτο, καθώς και άλλα σημαίνοντα πρόσωπα. Ο ιατρός Τσαμίσης και ο δικηγόρος Γκιάτας συνέστησαν στο Σέκτο να εγγραφεί με την πεποίθηση ότι έτσι θα προσέφεραν υπηρεσίες στο Ελληνικό στοιχείο, επίσης ο δικηγόρος Κρίκης συνέστησε στον Τομίδα να εγγραφεί, εγώ τότε διαμαρτυρήθηκα στον Νομαρχούντα Πέτροβα και τον παρακάλεσα να εξαντλήσει όλη του την επιρροή και να αποσοβήσει την εγγραφή των τεσσάρων αυτών οικογενειών, των οποίων τα ονόματα είχαν μεγάλη επίδραση μεταξύ του σλαβοφώνου στοιχείου, στο κομιτάτο, ο Πέτροβας όμως είχε τη γνώμη ότι αυτοί οι εγγραφόμενοι στο κομιτάτο θα μπορούσαν να επιβάλλουν κάποια μετριοπαθέστερη πολιτική προς μετριάσμό των επαπειλούμενων κατά του ελληνικού στοιχείου διώξεων. Τότε ακριβώς ανέλαβε κάπως πραξικοπηματικώς την Νομαρχίαν ο Χαρισιάδης. Ο Δαμιανός Κοντόπουλος, από τα ιδρυτικά μέλη του κομιτάτου ~~κέμητα ότι ο~~ προοριζόμενος για τη θέση του νομάρχου. Όταν πληροφορήθη ~~πληροφωρηθεί την~~ στάσιν των τεσσάρων οικογενειών Σέκρου, Τομίδα, Βορεάδη και ~~σε εκρού του νεκρού το μύδι βορεάδη και Π~~ Πυροβέτση, επήγε κι αυτός ~~Χ και αυτός~~ στου Δεσπότη και ισχυρίσθη ~~ηκε την~~ ότι ενεγράφει εκβιασθείς. ~~εγγραφή εκβιαστής του μπρος~~

Κατά το μάρτυρα κατηγορίας, Κωνσταντίνο Αντωνίου Υπομοίραρχο, στη δίκη δοσιλόγων 1631/5-7-1945, Θεσσαλονίκη «Ο δικηγόρος ούτος (Δ. Γκιάτας) κατοικών εις Καστορίαν κατά την αγόρευσίν του ισχυρίσθη ότι ως γνωρίζει εξ ιδίας αντιλήψεως εις τον Γερμανικόν Στρατόν δεν εγένετο ουδεμία υποδοχή, διότι οι Γερμανοί εισήλθον εις την πόλιν μαχόμενοι, καθ' όσον προς αυτής συνήντησαν αντίστασιν ελληνικών δυνάμεων, πλην κληθείς ο παρευρισκόμενος μάρτυς της κατηγορίας Γεώργιος Κουτορικός και εξετασθείς συμπληρωματικώς, κατέθεσεν ότι: Ναι μεν οι Γερμανοί εισήλθον εις την πόλιν κατόπιν μάχης, αλλά μετά την εκκαθάρισιν πλέον της αντιστάσεως και την είσοδόν των εις την πόλιν και ενώ άπας ο ελληνικός πληθυσμός ήτο κατάκλειστος στα σπίτια του, έμπροσθεν του κτιρίου της Αγροτικής Τραπέζης, εβγήκαν οι ολίγοι Βούλγαροι της Καστοριάς με επικεφαλής τον Αναστάσιον Βαλάσην, μαζί με τις γυναίκες των και έρραναν τους Γερμανούς στρατιώτας

⁷²⁵ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 69

με λουλούδια και με ρύζι. Μεταξύ των γυναικών αυτών ήταν και η σύζυγος του κατηγορουμένου Τσίπου.

Ο Κάλτσεφ⁷²⁶ ομολόγησε πως στην πόλη της Καστοριάς είναι όλοι όλοι 4 Βούλγαροι. Και για κανένα λόγο δεν πρέπει να συγχέουμε τους Σλαβόφωνους με τους Βουλγάρους. Οι Σλαβόφωνοι μιλούν ιδίωμα ελληνοτουρκοβουλγαροσερβικό, ότι είναι το 8 – 10% του πληθυσμού της Μακεδονίας.

Ο χαφιάς Κυριακόπουλος Κοσμάς περιέφερε κατάλογο 250 ατόμων για φυλάκιση και όντως φυλακίστηκαν.

Ο γέροντας στρατηγός Πηχεών παραπέμπεται σε ιταλικό στρατοδικείο.

100 μαθητές της Β΄ Γυμνασίου Καστοριάς, φυλακίζονται.

Στη Μητρόπολη⁷²⁷ Καστοριάς παρουσιάστηκε άνθρωπος με κρεμασμένα τα χέρια του από το ξύλο και κατά τη φράση του Σεβασμιότατου «άλλοι τον τάζαν κι άλλοι τον πότιζαν»

Την κ. Βασιλική, σύζυγο του προέδρου του δικηγορικού συλλόγου Καστοριάς, την έκλεισαν στις φυλακές μαζί με άλλες 10 πόρνες, διότι ήθελε να ενδώσει στον έκφυλο υπολογαγό Σπατάρο, αλλά και γιατί μυρίστηκαν ότι η οικογένεια έχει χρυσά νομίσματα. Σε διαμαρτυρίες ο Ραβάλλι απαντούσε «να καθίσει μέσα η κυρία διότι έχει μεγάλη γλώσσα και είναι αγγλόφιλος», ο δε Τζόνα είπε «ας πάρει ηρωίνη η κυρία να γίνει καλά».

Η Μαρκοπούλου (ευγενία) ήτο θετή κόρη του Μακεδονομάχου Ιωάννου Τερζή, τον οποίο από γρηγορότερα συλλάβανε οι κομιτατζήδες και τον κράτησαν δώδεκα ημέρες στο Άργος Ορεστικό έγκλειστο. Τον κόψανε το μισό μουστάκι και τον στείλανε συνοδεία στην Ιεροπηγή. Εκεί τον παρέλαβε το ΣΝΟΦ και τον περιέφερε στο χωριό για να τον κοροϊδεύουν οι συγχωριανοί του. Το ΣΝΟΦ λεηλάτησε το σπίτι του και του το κάψανε. Άλλη μια απόδειξη ότι υπήρχε επαφή τακτική μεταξύ κομιτάτου και ΣΝΟΦ. Την ίδια τύχη είχε και το σπίτι της Μαρκοπούλου. Αφού το λεηλάτησαν και πήραν και ένα μοσχαράκι δύο ετών, εν συνεχεία το κάψανε.

Του Λάζαρου⁷²⁸ Καρσάκη την γυναίκα, ονόματι Δήμητρα, την δείρανε τόσο πολύ που υπέκυψε στα τραύματα που την προκαλέσανε, τον δε γιο της Ιωάννη Καρσάκη τον συνέλαβαν την νύχτα και τον εκτέλεσαν. Τον Σαράντη Καρσάκη τον σκότωσαν μέσα στο σπίτι του τη νύχτα. Ο Σαράντης Καρσάκης ήτο ο άνδρας της Χριστίνας Καρσάκη, την οποία καταταράνησαν, διότι δεν έδιδε τα ονόματα των ανθρώπων που ανήκαν στην Πανεθνική Αντιστασιακή Οργάνωση, και την αποτελείωσαν σχίζοντας την κοιλιά της και κουλουριάσανε τα έντερά της πέριξ του λαιμού της και την άφησαν άθαφτη για εκφοβισμό των μελών της Π.Α.Ο.»

Ο ελληνικός⁷²⁹ λαός δεν καταπίνει κάτι συνθήματα σαν αυτά που γραφήκανε στους τοίχους «ΖΗΤΩ Η ΕΝΩΣΙΣ ΕΛΛΗΝΩΝ ΣΛΑΒΟΜΑΚΕΔΟΝΩΝ».

«Εμείς⁷³⁰ οι Καστοριανοί... το ζήτημα της ανέχειας εξακολουθούσε και κατά 75% ήμεθα αδύνατοι, σκελετωμένοι. Αυτοί όμως σαν αγροίκοι και με ένα ξύλο ο καθένας στο χέρι που το κουνούσανε και με κάποιον τρόπο απειλητικό και τα συνθήματα που φώναζαν δεν μιλούσαν για δημοκρατία και ελευθερία, αλλά για θάνατο σαν να απευθύνονταν σε μια πόλη φασιστική, εχθρική. Ο λαός της Καστοριάς έκανε σειρά και με κατσαρόλες περίμενε και έπαιρνε μια σουπα από αρακά σπασμένο ή μπιζέλι ξηρό. Μόνον αυτά τα δύο είδη διέθετε σε όλο το διάστημα της κατοχής ο Ερυθρός Σταυρός».

⁷²⁶ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 33

⁷²⁷ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 24

⁷²⁸ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 151

⁷²⁹ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 172

⁷³⁰ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 173

1941:

Στις 13 Απριλίου 1941, Στη θέση «Παλιό Τσιφλίκι» και στην εκκλησία της Παναγίας αποθηκεύτηκαν τρόφιμα που προορίζονταν για σύνταγμα ιππικού που οπισθοχωρούσε από το μέτωπο της Αλβανίας. Ο υπεύθυνος ανθυπολοχαγός, απήλυθε αυστηρές παρατηρήσεις προς επίδοξους κλέφτες, αλλά το ίδιο βράδυ έφιππος έφυγε με κατεύθυνση την Ήπειρο και μισή ώρα αργότερα το ίδιο έπραξαν και οι στρατιώτες της συνοδείας τους. Από τα μεσάνυχτα άρχισε η πλατσικολόγηση της αποθήκης «...ακουγόταν⁷³¹ μια οχλαγωγία. Άρχισε η αρπαγή και το σπάσιμο των κιβωτίων. Άλλοι μεταφέρονε τα κλοπιμαία με βοϊδάμαξες και τα κρύβανε σε διάφορα μέρη με αρκετή βλάβιση...το πρωί σε όλα τα σπίτι δεν είχε μείνει κανείς. Αφήσανε τις πόρτες των σπιτιών τους ανοιχτές και απομακρύνθηκαν για να κρυφτούν αλλά και να φυλάξουν τα κλοπιμαία που είχαν κρυμμένα πιο πέρα σε φυλλωσιές...»

Στις 15 Απριλίου 1941, οι Γερμανοί κατέλαβαν την Καστοριά. Την ίδια μέρα, ο Χατζηγιάννης, την ημέρα εισόδου των Γερμανών στην Καστοριά έριξε κάτω και πάτησε την ελληνική σημαία.

Τις πρώτες βδομάδες από την ιταλική⁷³² κατοχή, και κατά τα λεγόμενα του μακαρίτη Νικολάου Αλεξιάδη, δικηγόρου, οι Ιταλοί σκέφτηκαν και έκαναν προσκλήσεις σε όλους τους μορφωμένους της πόλεως και τους ζητούσαν ένα απόγευμα μέχρι το βραδάκι να γνωριστούν. Γιατρούς, δικηγόρους, καθηγητές γυμνασίου και αξιωματικούς, που τώρα βέβαια ήταν πολίτες και η κυβέρνηση Τσολάκογλου τους τοποθέτησε νομαρχιακούς υπαλλήλους. Ορισμένοι λάβανε τις προσκλήσεις, αλλά δεν έδωσαν παρόν. Η συγκέντρωση αυτή έγινε στο σπίτι του μακεδονομάχου Αχιλλέα Αλβανού. Θέλανε με αυτόν τον τρόπο να βγάλουν συμπέρασμα με ποιους έχουν να κάνουν στην πόλη της Καστοριάς.

Από το βιβλίο⁷³³ «Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά» του Θανάση Ζιώγα, διβάζουμε: ο Πηγεών Φιλόλαος, Ηλιάδης Περικλής, Νταλίπης συνεργάτες Γερμανών.

Τον Ιούνιο του 1941, ιδρύθηκε Εθνική αλληλεγγύη⁷³⁴ και αναρρωτήριο στην Καστοριά με δύο γιατρούς, νοσοκόμες, φαρμακείο, σύμφωνα με το συγγραφέα.

Τον Ιούλιο του 1941, στην Καστοριά έφθασαν δύο ιταλικά συντάγματα. Το 13^ο σύνταγμα πεζικού της μεραρχίας Πινερόλο που επίταξε τα Δημοτικά Σχολεία για την εγκατάστασή του και το 18^ο σύνταγμα ελαφριού ορεινού πυροβολικού με ζώα που εγκαταστάθηκε στο στρατώνα Ντόμπλιτσας. Το 3^ο Δημοτικό μετατράπηκε σε νοσοκομείο. Είχαν στη δικαιοδοσία τους όλο το σημερινό Νομό Καστοριάς και καραμπινιές εγκαταστάθηκαν στο Άργος Ορεστικό και το Νεστόριο. Στην Ιεροπηγή τοποθετήθηκε «φινάτσα» είδος στρατιωτικού τελωνείου. Η διοίκηση του συντάγματος εγκαταστάθηκε στο σπίτι του Παπαγεώργη, απέναντι από τον κινηματογράφο «Παλλάδιον», όπου είχε και το γραφείο του ο υπολοχαγός Ραβάλλι. Διερμηνέας του Ραβάλλι⁷³⁵ ο Νικόλαος Ανδρεάδης. Πληροφοριοδότες του ο Τζιοβάνι Βιόλα και ο Άγγελος. Η καραμπινιέρα τοποθετήθηκε στο σπίτι του Κομφίνου με διοικητή τον υπομοίραρχο Τζιώρα. Διερμηνέας της καραμπινιέρας η Μεβοράχ Βικτώρια κι αργότερα και η Ευενία Κλωνάρη, ο αδερφός της οποίας ήταν διερμηνέας στη Φινάτσα. Η καραμπινιέρα χρησιμοποίησε για πληροφοριοδότες τους Τζιοβάνι και Νταμιάνο κι αργότερα κι ο Μιχάλης Λύτσκας του Γεωργίου.

Το Σεπτέμβριο του 1941, ο δεκαπεντάχρονος⁷³⁶ Κων/νος Κλετσίδης του Λάζαρου έβγαλε από ένα ιταλικό φορτηγό αυτοκίνητο ένα ελληνικό σπαθί που υπήρχε κρεμασμένο με μια μαύρη κορδέλα και τοποθέτησε στη θέση της ιταλικής σημαιούλας στον προφυλακτήρα μια καρικατούρα γαιδάρου με το κεφάλι του Μουσολίνι και καβάλα ένα τσολιά. Οι Ιταλοί απομακρύνθηκαν από την πόλη, αλλά όταν το αντιλήφθηκαν επέστρεψαν με την απειλή ότι

⁷³¹ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 54

⁷³² Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 77

⁷³³ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 58, 60

⁷³⁴ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 111

⁷³⁵ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 68

⁷³⁶ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 65

εάν δεν βρεθεί το άτομο, θα κάψουν όλη την πόλη. Τελικά συνελήφθη ο νεαρός Κλετσίδης και καταδικάστηκε από τις ελληνικές αρχές σε φυλάκιση 20 ημερών και πρόστιμο 7.000 δραχμών για να μην πέσει στα χέρια των Ιταλών. Ένα Καστοριανός γιατρός, τον προέτρεψε να παριστάνει τον τρελό και του έβγαλε και χαρτί από το τρελοκομείο Θεσσαλονίκης. Οι Ιταλοί δεν πείστηκαν και τον οδήγησαν στην ιταλική καραμπινερία ζητώντας να αποσπάσουν μυστικά για όπλα και αντιστασιακές οργανώσεις. Τελικά, παρά την προσπάθεια να τον φυγαδεύσει από το παράθυρο της τουαλέτας η ελληνική αστυνομία, με χειροπέδες οδηγήθηκε στις φυλακές Κορυτσάς. Εκεί τα βασανιστήρια εντάθηκαν. Βουτούσαν τα χέρια του σε καυτό λαδί, τον χτυπούσαν κι έβαζαν πάγο στο κελί του με αποτέλεσμα το σώμα του να γεμίσει εκζέματα. Το Πάσχα του 1942 και αφού έγραψε προσωπικά γράμμα στον Μουσολίνι αναφέροντας τα όσα είχα προηγηθεί, αφέθηκε ελεύθερος.

Το χειμώνα η ζωή των κατακτημένων Καστοριανών έγιναν δυσκολότερες. Από τη μία το θέμα του ξύλου που χρησιμοποιούνταν από πολλούς για μαγείρεμα αλλά προπάντων από τους περισσότερους για θέρμανση. Από την άλλη, «κάθε⁷³⁷ οικογένεια είχε δικαίωμα μόνον μία ηλεκτρική λάμπα σε ένα δωμάτιο και όχι για πολλές ώρες. Κλεινόμασταν νωρίς, διότι η κυκλοφορία ήταν περιορισμένη από τον καταχτητή. Με τη λάμπα αυτή γινόταν και το κυνηγητό της ψείρας, διότι είχαμε αρκετές και πιθανόν να μας φέρανε και οι μακαρονάδες αφρικάνικες». Στα παραπάνω να προστεθεί και η μεταστροφή της στάσης κάποιων κατοίκων, αφού «ο Μιχάλης Πάντσιος⁷³⁸ θέλησε να με κλωτσήσει...μπαινοντας εγώ από έξω αντιλήφθηκα ότι κάτω από το σακάκι του είχε πιστόλι...και νομίζω ότι ήτο το ίδιο με τα πιστόλια που είχαν οι καραμπινιέροι...Μα ο Μιχάλης Πάντσιος Βορειοηπειρώτης!» ή και «Μόλις⁷³⁹ ερχόταν ο Γιώργος ο Λύτσκας, τον έβαζε στην πολυθρόνα (μπαινοντας στο καφεενεδάκι δεξιά) ο καθένας που θα ερχόταν να τον ειδεί και να είναι προσεκτικός. Ο γιος του ο Μιχάλης, πάντα με τον Νταμιάνο και Τζιοβάνι, τα λαγωνικά του υπομοίραρχου Τζιώρα. Παρασύρθηκε και άλλος και οπλοφορούσε, ο Αλέκος Αθανασίου.. Δυο φορές μου είπε ο γέρος Λύτσκας «πάρε, Λυκούργε, αυτή τη σακούλα, πάρε και αυτό το σημείωμα, πήγαινε στο σπίτι του Μιχάλη μου και πες την νύφη μου να σε βάλει στη σακούλα τις της γράφω»...όταν μπήκα στο σπίτι, ενόμισα ότι βρισκόμουν στου μπακάλη του Χαριλάκη του Σιάνου.

1942:

Από το βιβλίο ⁷⁴⁰του Θανάση Ζιώγα «Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1994», συμμετέχοντες στο ΕΑΜ: Αλεξιάδης Ν, Γκιάτας Δημ, Δήμου Χαρ, Παπαντίνας Δαμ, Σκουλίδης Βασ, Χαρισιάδης Αλεξ.

Και ένας άλλος⁷⁴¹ ικανός άνθρωπος στην Καστοριά. Ο άνθρωπος αυτός ήταν κληρικός. Ήταν Ιεροκήρυκας, μα και άνθρωπος πυγμής και τόλμης. Μας συγκέντρωνε την νεολαία τα απογεύματα της Κυριακής στο νάρθηκα της Εκκλησίας της Μητροπόλεως και μας ομιλούσε... Ήταν άνθρωπος με πνεύμα πιο φιλελεύθερο. Μπορώ να πω πνεύμα προσαρμοσμένο στην εποχή εκείνη. Αυτό προκαλούσε μια αντίθεση στο πνεύμα της άκρας δεξιάς της Καστοριάς. Τον κατηγορήσαν για κομμουνιστή. Μα και οι κομμουνισταί, αν λοιπόν λέμε τα πράγματα με το όνομά τους, δεν άργησαν να τον φωνάξουν φασίστα. Αυτές οι δύο παρατάξεις, εάν δεν χόρευες με το δικό τους ζουρνά και τα δικά τους τα νταούλια, σε βάζανε στο στόχαστρο. Κατόρθωσα να πάω μερικές φορές να τον ακούσω, 1942 - 1944. Τα μαύρα αυτά χρόνια μας ύψωνε το ηθικό, ομιλούσε έξω από τα δόντια, ήταν άφοβος, μου

⁷³⁷ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 91

⁷³⁸ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 73

⁷³⁹ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 80

⁷⁴⁰ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 100

⁷⁴¹ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 105

έμεινε αλησμόνητος. Σε εκείνα τα σκοτεινά χρόνια ήταν η μόνη ακτίνα φωτεινή του ήλιου που μας ζέσταινε την πικραμένη μας ψυχή.

Τέλη Μαΐου⁷⁴² με αρχάς Ιουνίου 1942 άρχισαν συλλήψεις ανθρώπων που φοβούνταν οι Ιταλοί. Άνθρωποι με πατριωτικό παρελθόν. Τους φοβούνταν ότι είναι στελέχη του ελληνικού λαού. Άνθρωποι του Ελληνικού Έθνους που μπορούν να οργανώσουν κατιτίς εναντίον τους. Ξεχώρισαν εννέα άτομα, τα συνέλαβαν και τα εξόρισαν στην Ιταλία. Μετά από την Ιταλία τα μεταφέρανε στα στρατόπεδα του τρόμου στην Κεντρική Ευρώπη: 1)Τον αξιωματικό πυροβολικού Αλέξανδρο Παπατέρπο, 2)Τον Γυμνασιάρχη Κωνσταντίνον Ανασ. Πηχιών 3)Τον Λοχαγό Γερεουδάκη, σύζυγον της Ντάτης Σκαπέρδα 4)Τον έφεδρον υπολοχαγό Κρασιάν 5)Τον Παπαδαμιανό Καρακότη 6)Τον τραπεζίτη Μιχάλη Τσίρλη, ο οποίος μαζί με τον Καρακότη ποτέ δεν επιστρέψανε από την εξορία 7)Τον υπομοίραρχο Αντωνίου Κωνσταντίνο, 8)Τον Ιωάννη Αγγελόπουλο, διαχειριστή Ορφανοτροφείου Καστοριάς, 9)Τον Ιατρό χειρουργό Ιωάννη Ζάχο, Δήμαρχο Άργους Ορεστικού. Στην μεταφορά από Ιταλία στο στρατόπεδο Μπούχεμβάλντ κατόρθωσαν ο Αλέξανδρος Παπατέρπος και Κρασιάς να δραπετεύσουν και συνδέθηκαν με την αντιφασιστική αντίσταση των Ιταλών παρτιζάνων, γράφοντας υπέροχες σελίδες ανδρείας. Επιστροφή δυστυχώς των επτά μόνο ομήρων τον Σεπτέμβριο του 1945.

Το 1942, ο Αντονέλι⁷⁴³ έκανε κατάσχεση στα λαχανικά εντός της Καστοριάς από τους χωρικούς που τα έφερναν να τα πουλήσουν στην αγορά της πόλεως. Έκανε κατάσχεση και στα ξύλα που έφερναν οι χωρικοί να τα ανταλλάξουν με λίγο αλάτι, λίγο πετρέλαιο για την γκαζόλαμπα. Όποιος είχε τέτοια είδη, ήταν βασιλιάς. Σπίρτα προμήθευε η βουλγαρική προπαγάνδα...Έγιναν αρκετές συλλήψεις στην Καστοριά. Συλλάβανε τον πρώην υπουργό Ιωάννη Βαλαλά. Ο άνθρωπος αυτός ήταν σε προχωρημένη ηλικία. Συλλάβανε τον δικηγόρο Νικόλαο Αλεξιάδη, τον Περικλή Ηλιάδη, τον Κώστα Θεμελίδη, τον Βασ. Χεριστανίδη, τον Αχιλλέα Αλβανό, τον Μιχάλη Βογιατζή, τον Ιωάννη Ρουσούλη. Ο Β. Χεριστανίδης σαν μηχανικός Νομαρχίας είχε σταλεί από το ταμείον Ορεστιάδος να ελέγξει τα κτήματα. Σε όλη την παραλίμνιο υπήρχαν κτήματα, εκτάσεις που ανήκαν στη λίμνη Καστοριάς και όποιος χωρικός εκμεταλλευόταν τα κτήματα αυτά, πλήρωνε κατιτίς στο ταμείο αυτό. Μόλις τον αντιλήφθησαν οι κομιτατζήδες από το Κεφαλάρι, η τριάδα Σταύρος Τέμος, Μήνος και Τζώλης, τον κυνήγησαν και πυροβόλησαν εναντίον του. Έφθασε ο άνθρωπος στην Καστοριά με την ψυχή στο στόμα. Και έπειτα τον φυλάκισαν ως επικίνδυνο.

Από διάλογο του Αλέξη Βουΐτση με τον Άνθιμο Συνόπουλο: «...τι να σε πω, Άνθιμε, στο σπίτι με φέρανε και με επίταξαν το διαμέρισμα επάνω για έναν Ιταλό με ζήτησαν να υπογράψω για να γίνουμε Αρβανίτες. Με καταλαβαίνεις»

Στην Καστοριά⁷⁴⁴ φυλάκισαν την Βασιλική Ωρολογοπούλου και εξόρισαν τον πατέρα της Μιχάλη Τσίρλην με την κατηγορία του αγγλόφιλου. Η οικογένεια αυτή την έπαθε από καρφί γειτόνων που μόλις σκοτεινίαζε ο καιρός για την ιταλική αυτοκρατορία, το έσκασαν για την πρωτεύουσα, διότι αυτό έπραξαν και πολλοί άλλοι, νομίζοντας ότι κανείς δεν γνώριζε τις βρώμικες πράξεις τους. Ο δε Μιχ. Τσίρλης δεν επέστρεψε ποτέ. Ήτο πολύ ηλικιωμένος και δεν άντεξε τις κακουχίες της εξορίας.

Πείνα από την Κατοχή. Διήγηση Γιάννη Λιάμου⁷⁴⁵: «Αδειάσαν τελείως τα μαγαζιά. Οι έμποροι κρύβαν τα εμπορεύματα τους. Πουλούσαν κρυφά μόνο με χρυσό. Ο Λιάμος Γιάννης διηγείται: «Στην Καστοριά η πείνα ήταν αφόρητη. Οι κάτοικοι αναγκάζονταν να πουλάνε τα έπιπλά τους, τις προίκες των κοριτσιών τους, τα κτήματά τους για ένα κομμάτι ψωμί. Γέμιζε η ύπαιθρος από ντουλάπες και γραμμόφωνα. Στην Κολοκυθού, σε κάθε παράθυρο είχε από δύο γραμμόφωνα. Από την Ήπειρο κατέβαιναν στρατιές ολόκληρες

⁷⁴² Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 97

⁷⁴³ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 103

⁷⁴⁴ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 98

⁷⁴⁵ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 89

φορτωμένες στην πλάτη με λάδι για να το ανταλλάξουν με γέννημα. Φτάναν ως τη Φλώρινα. Περισσότερες ήταν οι γυναίκες. Οι άντρες φοβούνταν, γιατί από τους δυστυχείς αυτούς, οι προδότες και οι Ιταλοί είχαν κατασχέσει το λάδι».

Λοιπόν⁷⁴⁶ στο εστιατόριο Νούσια δημιουργήθηκε μία παρέα από τους Νικίδη Βασ. και Ζήση Μπακάλη που έφεραν την μπίρα Κορυτσάς, Ιωάννης Βουίτσης, ο βιβλιοπώλης Μιχάλης Ζωγράφος αυτοκινητιστής, Δημήτριος Παπακωνσταντίνου δικηγόρος, τακτικός ο διερμηνέας του Ραβάλλι Νικόλαος Ανδρεάδης, ο οποίος έφερνε άδειες από το ιταλικό φρουραρχείο και πήγαιναν στην Κορυτσά με το αυτοκίνητο του Μιχ. Ζωγράφου και ψώνιζαν για να μην στερηθούν από τίποτε.

Σε Έκθεση⁷⁴⁷ προς τον Γενικό Γραμματέα του Υπουργείου Εσωτερικών γίνεται λόγος για αυτοδιάλυση των δημόσιων ελληνικών αρχών αφού, Νομάρχης και Πρόεδρος Δικαστηρίου δεν υπάρχουν, Διευθυντής Ταχυδρομείου αν και έφθασε κάποιος Λαζατόπουλος, αποχώρησε διότι τον ενοχλούσε το κλίμα της Καστοριάς. Επίσης, όπως αναφέρει η ίδια έκθεση, παρόλο που από το 1942 έχει ιδρυθεί Διοίκηση Χωροφυλακής στην Καστοριά, δεν βρέθηκε Ταγματάρχης για να σταλεί, ενώ επισημαίνει πως δημόσιοι υπάλληλοι, ηγούνται του Ε.Α.Μ για να λιποτακτακτήσουν στη συνέχεια έγκαιρα από την Καστοριά.

Χειμώνας⁷⁴⁸ του 1942-1943. Αρχή της χειρότερης εποχής της ιταλικής κατοχής. Το κρύο ανυπόφορο. Χειμώνας βαρύς. Αλλά και εξοργιστική κίνηση εκ μέρους της βουλγαρικής προπαγάνδας για να οπλίσουν όσους μπορούσαν περισσότερους στα χωριά. Εκβιασμός μέχρι αφαντάστου σημείου και πολλές φορές κρέμασμα ανάποδα και ξυλοδαρμός... Κάποτε λοιπόν λίγη ώρα πριν την λήξη της κυκλοφορίας μαζεύτηκαν οπλισμένοι μπροστά στο σπίτι του Παπαγιώργη, απέναντι στο Παλλάδιο που ήταν το κομάντο πρεζήντιο των Ιταλών. Ο συνταγματάρχης Βενιέρη με ολόκληρο το επιτελείο του και δίπλα του τους επιλέκτους Τζιοβάνι Ραβάλλι και Τζιόνα. Οι κομιτατζήδες με πρώτο στη σειρά τον περιβόητο Νασκόπουλο Χρήστο και τον Μπαϊκόλε με τον αδελφό του Μπαϊκούζο ούρλιαζαν όλοι τους το ΟΥΡΑ. Οι Ιταλοί αξιωματικοί μοίραζαν ξινά χαμόγελα και είμαι σίγουρος ότι μέσα τους λέγανε τι είδους άνθρωποι είναι αυτοί. Παίρνουν τα όπλα να μας βοηθήσουν, να σπάσουν τα μούτρα τους με τους συγχωριανούς τους, με τους χθεσινούς συμμαθητές τους... Τι τους έψαλε από γρηγορότερα ο Ραβάλλι με τον Κάλτσεφ και δείχνουν τόσο ενθουσιασμένοι.

Αμέτρητες⁷⁴⁹ συλλήψεις διαφόρων πολιτών στην Καστοριά και προπαντός στην περιφέρεια που μαρτύρησε και υπέφερε τα πάνδεινα από τις συμμορίες του Βουλγαρικού Κομιτάτου. Στην πλατεία Καπετάν Φιλώτα, στο γυμναστήριο, κρατούνταν οι άνδρες της ελληνικής χωροφυλακής και υπέφεραν στο κρύο και στην υγρασία. Δεν γνωρίζω εάν για το ζήτημα της διατροφής κατόρθωνε να κάνει κατιτίς η Νομαρχία με τον Βένγκερ του Ερυθρού Σταυρού».

1943:

Απέναντι⁷⁵⁰ από το 3^ο τότε Δημοτικό Σχολείο, κάτω από την Παναγία την Φανερωμένη, διαλέξανε οι Ιταλοί να κάνουν μια καθολική εκκλησία γι' αυτούς. Εκεί εργάστηκαν αρκετοί Καστοριανοί αγγαρεία. Μέχρι τελευταία στιγμή μας βάζανε να τρίβουμε στην πέτρα τα τούβλα για να είναι τελείως λεία για το κτίσιμο και να μην είναι όπως βγαίνανε από το καμίνι

Κάτω⁷⁵¹ από το ξενοδοχείο «Εθνικό» ένας Ιταλός στρατιώτης, ονόματι Βίκτωρ, τεχνίτης είχε μαζί του επιταγμένους σχεδόν μονίμως τον μακαρίτη Αθανάσιο Γκασόπουλο, τον μακαρίτη

⁷⁴⁶ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 82

⁷⁴⁷ Έκθεσις προς τον Γ.Γ. Υπουργείου Εσωτερικών, 28 Μαΐου 1943

⁷⁴⁸ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 108

⁷⁴⁹ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 109

⁷⁵⁰ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 131

⁷⁵¹ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 131

Ιωάννη Καλαπούτη τον σιδηρουργό Γκαντίνη και τον υδραυλικό Φίλιππο Δόλα με τον κουνιάδο του, τον αλησμόνητο Κώστα Αθηνιώτη. Όλους αυτούς τους ανθρώπους τους ταλαιπωρούσαν αδικώς να κάνουν πολυβολεία με σιδερένιο σκελετό και λαμαρίνες. Να τα τοποθετήσουν σε επικαίρα μέρη για την αντιμετώπιση επιθέσεως εκ μέρους των ανταρτών.

Στο φούρνο⁷⁵² του Δημητριάδη έβγαζαν ψωμί άσπρο για την τροφοδοσία του κομιτάτου. Περνώντας από τον φούρνο με άρπαξαν δύο κομιτατζήδες και με φόρτωσαν έναν σάκο ψωμιά και με συνοδεία τα πήγα στη βίλα του Τζίμη Λάκα που ήταν τώρα τα γραφεία της Μεραρχίας. Εκεί σε ένα γραφείο είδα τον Κεραμιδά... τον Μάιο του 1944, την ημέρα που επιστρέψανε οι Γερμανοί, διότι είχαν λείψει τριανταέξι ώρες από την Καστοριά, τον είδα τον συναγωνιστή τώρα Κεραμιδά ακριβώς κάτω από το άγαλμα του Αθανάσιου Χριστόπουλου στον Άγιο Θανάση. Ντυμένος στο χακί στην τρίχα περιποιημένος και με κόκκινο μαντήλι στο λαιμό. Μόλις άκουσε τους κροταλισμούς των γερμανικών πολυβόλων, άρχισε να τρέχει και έμαθα μετά από καιρό ότι τον έκρυψε ο Ν. Χατζηγιάννης στο σπίτι του, οπότε αργότερα κατόρθωσε να βρει τους συναγωνιστές σνοφίτες για την συνέχεια του αγώνα τους.

Στα τέλη⁷⁵³ Ιανουαρίου 1943 ανταρτική ομάδα διείσδυσε στην πόλη της Καστοριάς.

Στις 9 Φεβρουαρίου⁷⁵⁴ 1943 έξω από την πόλη της Καστοριάς εκτελούνται ο Σταύρος Βασιλόπουλος από το Καλλίστρατο Βοΐου, ο Θωμάς Γουσόπουλος από το Αηδονοχώρι Νεάπολης, ο Αθανάσιος Γουσόπουλος από το Καλλίστρατο Βοΐου και ο Ηλίας Τασόπουλος από το Βόιο. Στις διαμαρτυρίες του Μητροπολίτη στο Ραβάλλι, αυτό προφασίζεται πως ήταν κομμουνιστές. Για το ίδιο συμβάν σε Έκθεση⁷⁵⁵ προς τον Γενικό Γραμματέα του Υπουργείου Εσωτερικών αναφέρονται θύματα δια τουφεκισμού: 1)Βασιλόπουλος Σταύρος, 2)Γουσόπουλος Θωμάς, 3)Τασόπουλος Ηλίας (Καλλιστράτη), 4)Γουσόπουλος Δημήτριος (Μόρφη) και 5)Ζηκόπουλος Κωνσταντίνος. Στην πρώτη πηγή υπάρχει το όνομα του Αθανάσιου Γουσόπουλου που δεν υπάρχει στη δεύτερη, ενώ στη δεύτερη υπάρχει το όνομα Γουσόπουλος Δημήτριος. Η διαφορά βρίσκεται τόσο στο όνομα όσο και τον τόπο καταγωγής. Επίσης στη δεύτερη πηγή υπάρχει ένα επιπλέον όνομα αυτό του Ζηκόπουλου Κωνσταντίνου. Στις 24 Φεβρουαρίου 1943 έξω από την όλη της Καστοριάς εκτελούνται χωρίς δίκη ο Παντελής Παπαηλιού, δικολάβος, ο Παύλος Παπαηλιού, ο Ηλίας Μήρτσιος, ο Ηλίας Σάντρας και ο Ηλίας Γιάμος, όλοι από το Ανταρτικό.

Στις 25 Φεβρουαρίου 1943 κοντά στο νεκροταφείο εκτελείται ο Παντελής Στεργίου, από το Ανταρτικό

Μετά τις εκτελέσεις στις 24 & 26 Φεβρουαρίου 1943 όλοι έχουν καταληφθεί από φόβο και επιζητούν το «Μεσσία». Ακόμη περισσότερο χάθηκε κάθε ίχνος ψυχραιμίας και θάρρους όταν το πρωί στις 27 Φεβρουαρίου περικυκλώθηκε από τον ιταλικό στρατό ο προσφυγικός συνοικισμός (Καλλιθέα) και αιχμαλωτίστηκαν όλοι οι άνδρες και κρατήθηκαν για κάποιες μέρες, με τον ισχυρισμό ότι τη νύκτα ρίχτηκε στο συνοικισμό φωτοβολίδα. Για το ίδιο θέμα, κύκλωσαν⁷⁵⁶ τον προσφυγικό συνοικισμό (Καλλιθέα) ως συνεργαζόμενο με τους αντάρτες, αυτός (ο Ραβάλλι) ηγούνταν της κίνησης για διαλογή των κατοίκων οι οποίοι θα έμεναν στο συνοικισμό και εκείνων που θα διώκονταν. Και επίσης εκκενώθηκε⁷⁵⁷ ο προσφυγικός συνοικισμός (Καλλιθέα) και η περιοχή μετατράπηκε σε βουλγαρικό στρατόπεδο. Άρχισαν συλλήψεις διαφόρων πολιτών, πολιτών και υπαλλήλων, που ξεπέρασαν τις πεντακόσιες. Πολλά σπίτια και ιδιαίτερα στην περιοχή της Κάτω Αγοράς εκκενώθηκαν και μετατράπηκαν σε φυλακές και πολεμίστρες.. Οι ποσότητες δημητριακών στις αποθήκες της ΚΕΠΕΣ

⁷⁵² Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 117

⁷⁵³ Σπυρίδων Σφέτα, Η ίδρυση και η δράση της Οχράνας (1943-44) στη Δυτική και Κεντρική Μακεδονία στα πλαίσια της πολιτικής της VMRO και των Ιταλο-γερμανικών Αρχών Κατοχής, σελ. 349

⁷⁵⁴ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 42

⁷⁵⁵ Έκθεσις προς τον Γ.Γ. Υπουργείου Εσωτερικών, 28 Μαΐου 1943

⁷⁵⁶ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 55

⁷⁵⁷ Έκθεσις προς τον Γ.Γ. Υπουργείου Εσωτερικών, 28 Μαΐου 1943, σελ. 3

δεσμεύτηκαν, όπως και το λάδι και το αλάτι. Όλα τα παραπάνω είδη μεταφέρθηκαν στις αποθήκες του ιταλικού εφοδιασμού, για πολλές ημέρες σταμάτησε το δόσιμο ψωμιού και η κατάσταση των κατοίκων είναι απελπιστική.

Η Αγροτική Τράπεζα Καστοριάς μετατρέπεται σε φυλακή, όπου φυλακίζεται ο επιστημονικός κόσμος της περιφέρειας.

Στις 28 Φεβρουαρίου 1943, Δήμαρχος⁷⁵⁸ και Μητροπολίτης Καστοριάς, σε σύσκεψη αποφάσισαν να θεωρήσουν τον Χαρισιάδη ως «Μεσσία» και να ζητήσουν τη νομαρχοποίησή του. Και το ιταλικό φρουραρχείο που από καιρό επιθυμούσε να δει τον Χαρισιάδη Νομάρχη, έντεχνα άφησε να εννοηθεί ότι καλό θα ήταν να αναλάβει ο Χαρισιάδης Νομάρχης. Ζητήθηκε τηλεφωνικά το αίτημα από τους παραπάνω και η έγκριση δόθηκε. Η άσκηση των καθηκόντων για ένα και πλέον μήνα από τον Χαρισιάδη υπήρξε κωμικοτραγική.

Την 1η Μαρτίου 1943 στην Καστοριά⁷⁵⁹ τουφεκίστηκαν 21 Έλληνες, ενώ συνελήφθησαν 42 πρόκριτοι της πόλης με την κατηγορία της συνεργασίας με τους αντάρτες.

Το Μάρτιο του 1943, Από την Καστοριά⁷⁶⁰, με τη βοήθεια της Εαμικής οργάνωσης, βγαίνουν στο βουνό ορισμένοι μόνιμοι αξιωματικοί: Κιουρτσινιάδης, Μανταρόπουλος, Καρράς (Ζήσης), Εφραιμίδης, Αγγελόπουλος (ανθυπασπιστής χωροφυλακής) και άλλοι.

Για τις 5 Μαρτίου 1943, σε Έκθεση⁷⁶¹ προς τον Γενικό Γραμματέα του Υπουργείου Εσωτερικών αναφέρεται πως σε ό,τι αφορά εξακριβωμένα την υπόθεση του βουλγαρικού κοιμιτάτου το πρώτο πενήνήμερο του Μάρτη έφθασε από τη Φλώρινα στην Καστοριά ο Βούλγαρος υπολοχαγός Κάλτσεφ και είχε μακρά συνεργασία με τον Ιταλό Φρούραρχο. Επίσης στην ίδια Έκθεση⁷⁶² προς τον Γενικό Γραμματέα του Υπουργείου Εσωτερικών αναφέρονται τα θύματα: Κυρίνης Κωνσταντίνος δάσκαλος (Τρίπολη), 2)Καλλίνικος Χαρίλαος ως ανταρτόφιλοι. Για τον Χαρίλαο Καλλίνικο, «εκεί⁷⁶³ στο σπίτι Μιχάλτσε κατοικούσε ο Γιώργος ο Καλλίνικος «ή Γαλλικός». Ακούραστος και παλικάρι, το βράδυ έμπαινε στο νερό και κολυμπώντας πήγαινε στο μέρος που ήταν συγκεντρωμένα τα καράβια με διαταγή του κατακτητή. Ελευθέρωνε το καράβι του, φόρτωνε, πήγαινε στο Γκιόλε και ξεφόρτωνε εκεί. Επέστρεφε πριν φέξει, έδενε το καράβι και κολυμπώντας πάλι στο σπίτι του», επίσης «οι Ιταλοί⁷⁶⁴ είχαν τουφεκίσει τον ξάδελφό του (ξάδερφο του Γιώργου Καλλίνικου) Χαρίλαο Καλλίνικο, διότι κάποιος μάτι τον είδε που φυγάδεψε τους Έλληνες αξιωματικούς Κιρτσινιάδη, Μανταρόπουλο και άλλους με το καράβι του. Επίσης από άλλη πηγή, εκτελέστηκε⁷⁶⁵ ο Χαρίλαος Καλλίνικος από την Καστοριά

Στις 6 Μαρτίου 1943, σε Έκθεση⁷⁶⁶ προς τον Γενικό Γραμματέα του Υπουργείου Εσωτερικών αναφέρεται ότι διατάχθηκε επείγοντως, μέχρι της 11:00πμ την επομένη, η εκκένωση του Αστυνομικού Τμήματος.

Από τις 7 Μαρτίου 1943, στην Καστοριά σταμάτησε η λειτουργία κάθε δημόσιας ελληνικής αρχής, εκτός από τη Δημαρχία, λόγω των καλών σχέσεων του Δημάρχου γιατρού Τσαμίση με τον Ιταλό Συνταγματάρχη Βενιέρ, Φρούραρχο της Καστοριάς. Για την ίδια μέρα σε Έκθεση⁷⁶⁷ προς τον Γενικό Γραμματέα του Υπουργείου Εσωτερικών αναφέρεται ότι στις 9:00πμ διατάχθηκε όλη η δύναμη οπλιτών και ανθυπασπιστών που έχει συμπτυχθεί στην Καστοριά, να ετοιμασθεί προκειμένου μετά από δίωρο να αναχωρήσει για Φλώρινα και

⁷⁵⁸ Έκθεσις προς τον Γ.Γ. Υπουργείου Εσωτερικών, 28 Μαΐου 1943, σελ. 4

⁷⁵⁹ Σπυρίδων Σφέτα, Η ίδρυση και η δράση της Οχράνας (1943-44) στη Δυτική και Κεντρική Μακεδονία στα πλαίσια της πολιτικής της VMRO και των Ιταλο-γερμανικών Αρχών Κατοχής, σελ. 350

⁷⁶⁰ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 182

⁷⁶¹ Έκθεσις προς τον Γ.Γ. Υπουργείου Εσωτερικών, 28 Μαΐου 1943

⁷⁶² Έκθεσις προς τον Γ.Γ. Υπουργείου Εσωτερικών, 28 Μαΐου 1943

⁷⁶³ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 139

⁷⁶⁴ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 142

⁷⁶⁵ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 122

⁷⁶⁶ Έκθεσις προς τον Γ.Γ. Υπουργείου Εσωτερικών, 28 Μαΐου 1943

⁷⁶⁷ Έκθεσις προς τον Γ.Γ. Υπουργείου Εσωτερικών, 28 Μαΐου 1943

Έδεσσα. Η δύναμη, η οποία αποτελούνταν από 77 οπλίτες και 1 ανθυπασπιστή συγκεντρώθηκε έξω από τον ιταλικό εφοδιασμό, υπό τις διαταγές του Μοίραρχου Λάιου, με τις αποσκευές της οπότε ξαφνικά γύρω τις 13:00 λόχος πεζικού περικύκλωσε τη δύναμη αυτή και συνοδευόμενη την οδήγησε σε μερικούς στάβλους, όπου τέθηκε υπό κράτηση, κάτω από ισχυρή φρουρά. Το μέτρο παρέμεινε ανεξήγητο μέχρι το απόγευμα, όταν εμφανίστηκαν οι πρώτοι ένοπλοι χωρικοί. Για το θέμα των χωροφυλάκων «αμέτρητες⁷⁶⁸ συλλήψεις διαφόρων πολιτών στην Καστοριά και προπαντός στην περιφέρεια που μαρτύρησε και υπέφερε τα πάνδεινα από τις συμμορίες του Βουλγαρικού Κομιτάτου. Στην πλατεία Καπετάν Φιλώτα, στο γυμναστήριο, κρατούνταν οι άνδρες της ελληνικής χωροφυλακής και υπέφεραν στο κρύο και στην υγρασία.

Για τις 8 Μαρτίου 1943, σε Έκθεση⁷⁶⁹ προς τον Γενικό Γραμματέα του Υπουργείου Εσωτερικών αναφέρεται πως σε ό,τι αφορά εξακριβωμένα την υπόθεση του βουλγαρικού κομιτάτου οι δρόμοι της πόλης διασχίζονταν από ένοπλες φάλαγγες Βουλγαρόφρονων ατάκτων, ενώ άλλοι στέλνονταν στα διάφορα χωριά καλώντας τους κατοίκους να προστρέξουν για να οπλιστούν λέγοντας ότι όποιος δεν προσέλθει στην Καστοριά για να οπλισθεί, θα φυλακισθεί. Με αυτό τον τρόπο και καθώς συνεχίστηκε ο οπλισμός, εξοπλίστηκαν περισσότεροι από χίλιοι πεντακόσιοι χωρικοί. Κι ενώ αυτά συνέβαιναν οι ελληνικές αρχές κλείστηκαν στους τέσσερις τοίχους των γραφείων μοιρολογώντας και πανικόβλητοι, προϊστάμενοι και υφιστάμενοι, σκέπτονταν τη διάλυση. Ο Νομάρχης⁷⁷⁰ Πέτροβας δεν έχει καμιά επαφή με το ιταλικό φρουραρχείο, ο σεβασμιότατος Νικηφόρος δεν χαιρεί εκτιμήσεως από τους Ιταλούς και οι προϊστάμενοι άλλων υπηρεσιών νοιάζονται μόνο για τον εαυτό τους. Οι άτακτοι εκσφενδονίζουν απειλές κατά των Καστοριανών και των δημοσίων υπηρεσιών με λόγια «έως τώρα μας ρουφάγατε το αίμα εσείς, τώρα ήρθε η σειρά μας». Ο υπολοχαγός του Β' γραφείου Ραβάλλι παραμένει ο τρομερός διώκτης του ελληνικού στοιχείου και η ψυχή της οργάνωσης του βουλγαρικού κομιτάτου.

Στις 9 Μαρτίου 1943, έφθασε από την Κρανιώνα⁷⁷¹ ο πρώην κομμουνιστής Λουκάς Διαμιανίδης κι ανέλαβε τη διοίκηση του σώματος των ατάκτων και εγκαταστάθηκε φρούραρχος στην Καστοριά με επικεφαλής τους: 1)Μακρή Παντελή από τη Μεσοποταμία, υπαρχηγός, 2)Σιστοβάρη Νικόλαος (Μπαϊκόλε) 3)Γιαννάκη Βασίλειο από Μανιάκοι, 4)Ούντα Λάζαρο από το Γάβρο και 5)Γαβρόλας Παναγιώτης από τη Λιθιά, Γενικός Γραμματέας.

Στις 10 Μαρτίου 1943, αρχηγοί⁷⁷² ομάδων ανέλαβαν 1)Κυρακόπουλος Κοσμάς από την Αγία Άννα και 2)Γκολιμάνης Πασχάλης από το Καλοχώρι. Οι άτακτοι άρχισαν να επιτάσσουν διάφορα είδη βιοτικής ανάγκης και έναντι χρημάτων να εγχειρίζουν σημειώματα του αρχηγού τους για είδη υπόδησης, ιματισμού, γραφικής ύλης, ξύρισμα, κοπή μαλλιών και γενικά κάθε συναλλαγή γίνεται με σημειώματα του κομιτάτου. Άτακτοι τοποθετήθηκαν σε θέσεις στην Καστοριά και ασκούν έλεγχο στον καθένα. Γενικά η Καστοριά κηρύχθηκε σε κατάσταση πολιορκίας και απαγορεύεται κάθε είσοδος ή έξοδος, χωρίς άδεια του κομιτάτου.

Στις 11 Μαρτίου 1943, όλα τα αγόρια⁷⁷³ από 18 ετών και μέχρι 50 ετών, κάτοικοι Καστοριάς, διατίθενται καθημερινά σε αγγαρείες, ανεξάρτητα αρχικά και αργότερα με κάποιες εξαιρέσεις. Η αγγαρεία συνεχίζεται ακόμη και εκ περιτροπής και κατά στρατολογικές κλάσεις, πέντε με έξι κάθε μέρα, για την οικοδόμηση ιταλικής εκκλησίας και σε άλλες εργασίες εντός και εκτός της πόλης, όπως η κοπή καυσόξυλων. «Σκύψε σκλάβε και

⁷⁶⁸ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 109

⁷⁶⁹ Έκθεσις προς τον Γ.Γ. Υπουργείου Εσωτερικών, 28 Μαΐου 1943

⁷⁷⁰ Έκθεσις προς τον Γ.Γ. Υπουργείου Εσωτερικών, 28 Μαΐου 1943, σελ. 3

⁷⁷¹ Έκθεσις προς τον Γ.Γ. Υπουργείου Εσωτερικών, 28 Μαΐου 1943, σελ. 3

⁷⁷² Έκθεσις προς τον Γ.Γ. Υπουργείου Εσωτερικών, 28 Μαΐου 1943, σελ. 3

⁷⁷³ Έκθεσις προς τον Γ.Γ. Υπουργείου Εσωτερικών, 28 Μαΐου 1943, σελ. 3

φορτώσου» επικρατεί κάτω από το βούρδουλα. Ακόμη και επίταξη κλινοσκεπασμάτων συνοδευόμενη με βιαιότητες και κακοποιήσεις.

Για τις 20 Μαρτίου 1943, σε Έκθεση⁷⁷⁴ προς τον Γενικό Γραμματέα του Υπουργείου Εσωτερικών αναφέρεται το θύμα: 1) Ευφραιμίδης Ιωάννης, Τ.Τ.Τ υπάλληλος ως ανταρτόφιλος.

Στο διάστημα⁷⁷⁵ μεταξύ 7 Μαρτίου 1943 και 20 Μαΐου 1943, τρεις φορές φτάνει στην Καστοριά, ο Κάλτσεφ, ο οποίος εκτός από συνεργασία με το φρούραρχο έδωσε κατευθύνσεις στους άτακτους στους οποίους μετέφερε εφημερίδες, πυρομαχικά. Ο εφοδιασμός των ατάκτων με πυρομαχικά βουλγαρικής προέλευσης γίνεται μέσω Κάλτσεφ και αυτά στέλνονται σε άγνοια των Αρχών Κατοχής.

Στις 21 Μαρτίου 1943, εκτελέστηκε⁷⁷⁶ ο Βασίλειος Χαμτζιτζίδης από την Καστοριά. Επίσης το ίδιο απόγευμα⁷⁷⁷ στις 16:00 εκτελέστηκαν έξω από την πόλη της Καστοριάς εννιά πρόκριτοι του χωριού. Για την ημέρα αυτή σε Έκθεση⁷⁷⁸ προς τον Γενικό Γραμματέα του Υπουργείου Εσωτερικών αναφέρονται τα θύματα: 1) Τσαγκαλίδης Ευστάθιος, 2) Τσαγκαλίδης Αναστάσιος, 3) Σαμπανίδης Απόστολος, 4) Χαντζιτζίδης Βασίλειος, ως ανταρτόφιλοι

Για τις 29 Μαρτίου 1943, η Γενική επιθεώρηση Νομαρχιών περιοχής Γενικής Διοικήσεως Μακεδονίας. Α.Π.. 963. «Οι αρχές κατοχής οργάνωσαν ένοπλη πολιτοφυλακή από βουλγαρίζοντες ανερχόμενη περίπου σε 5.000 κατοίκους. Οι υπόλοιποι έχουν κλειστεί σε χώρο της χερσονήσου δυτικά του λαιμού και δεν χορηγείται σε κανένα άδεια εξόδου. Ενήργησαν πολλές συλλήψεις (1.350 περίπου) μεταξύ των οποίων και όλοι οι δημόσιοι υπάλληλοι, η δε επισιτιστική κατάσταση είναι δραματική.

Καθώς η αντίσταση⁷⁷⁹ μεγαλώνει, οι Ιταλοί οχυρώνουν την πόλη και εξαναγκάζουν με το βούρδουλα τους Έλληνες να δουλέψουν για τις οχυρώσεις τους. Εξοπλίζονται επίσης 1500 Βούλγαροι. Επίσης και η πόλη της Καστοριάς⁷⁸⁰ για λόγους ασφάλειας περιβλήθηκε με συρματοπλέγματα και εντός της πόλης στήθηκαν οδοφράγματα. Έτσι, απομονώθηκε εντελώς από την υπόλοιπη Μακεδονία. Νότια της πόλης κυριαρχούσαν οι Έλληνες αντάρτες, ενώ βόρεια οι Οχρανίτες.

Κάπου τον Μάρτιο του 1943, εκτελείται ο Αλεξόπουλος Βασίλειος.

Στη 1 Απριλίου 1943, Εκτελέστηκε⁷⁸¹ ο Ευάγγελος Πελτέκης από την Καστοριά. Από άλλη πηγή, Παραπλεύρως⁷⁸² από το νεκροταφείο Καστοριάς εκτελούνται από τους Ιταλούς οι Ευάγγελος Πελτέκης, διευθυντής του ηλεκτρικού εργοστασίου Καστοριάς και ο Ιωάννης Ρουσούλης, κτηνοτρόφος. Ο πρώτος με την κατηγορία ότι ενίσχυε τους αντάρτες και ο δεύτερος ότι τους έκανε σήματα. Από άλλη πηγή αναφέρεται ότι «και γιατί καθώς είχε μεγάλο ποιμνιοστάσιο (Ρουσούλης) ήταν μισητός στον Μπαϊκόλιο. Πεσμένη στα γόντατα του Ιταλού Βενιέρι παρακαλούσε η αδελφή του Πελτέκη, αλλά μάταια. Όταν οι εκτελεστές προέταξαν τα όπλα ο Ρουσούλης, ανοίγοντας το στήθος του, φαίνεται να είπε «Χτυπάτε κτήνη, ας ζήσει η πατρίδα μου». Την κόρη του που κρέμονταν επάνω του την απέσπασαν οι καραμπινιέροι με το μαστίγιο. Και από άλλη πηγή, σε Έκθεση⁷⁸³ προς τον Γενικό Γραμματέα

⁷⁷⁴ Έκθεσις προς τον Γ.Γ. Υπουργείου Εσωτερικών, 28 Μαΐου 1943

⁷⁷⁵ Έκθεσις προς τον Γ.Γ. Υπουργείου Εσωτερικών, 28 Μαΐου 1943, σελ. 4

⁷⁷⁶ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 122

⁷⁷⁷ Δημητρίου Ι. Μαγκριώτη, Θυσία της Ελλάδος και εγκλήματα κατοχής 1941-1944, Αθήνα 1946, σελ. 214

⁷⁷⁸ Έκθεσις προς τον Γ.Γ. Υπουργείου Εσωτερικών, 28 Μαΐου 1943

⁷⁷⁹ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 43

⁷⁸⁰ Σπυρίδων Σφέτα, Η ίδρυση και η δράση της Οχράνας (1943-44) στη Δυτική και Κεντρική Μακεδονία στα πλαίσια της πολιτικής της VMRO και των Ιταλο-γερμανικών Αρχών Κατοχής, σελ. 352

⁷⁸¹ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 122

⁷⁸² Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 52

⁷⁸³ Έκθεσις προς τον Γ.Γ. Υπουργείου Εσωτερικών, 28 Μαΐου 1943

του Υπουργείου Εσωτερικών αναφέρονται τα θύματα: 1)Περτέκης Ευάγγελος Διευθυντής του ηλεκτρικού εργοστασίου, 2)Βυσούλης Ιωάννης ως ανταρτόφιλοι.

Στη 1 Απριλίου 1943 επίσης, σε Έκθεση⁷⁸⁴ προς τον Γενικό Γραμματέα του Υπουργείου Εσωτερικών αναφέρεται το θύμα: Σιστοβάρης Στέφανος Θωμάς με την πρόφαση ότι κατέχει όπλα. Και από άλλη πηγή, χαλώντας το χαγιάτι του Στεφάνου Σηστοβάρη⁷⁸⁵, όταν ήλθαν και κάνανε στρατώνα το Γυμνάσιο, εκεί βρέθηκε κρυμμένο όπλο κι ο Στέφανος αμέσως τουφεκίσθη και άφησε τη γυναίκα του χήρα και δύο ορφανά. Πιθανόν και κάποιος να ήθελε το κακό του ανθρώπου αυτού...Σε κάτι άσκημες εποχές συμβαίνουν και κάτι περίεργα πράγματα που καταστρέφουν οικογένειες» Από άλλη πηγή, επίσης Παραπλεύρως⁷⁸⁶ από το νεκροταφείο Καστοριάς εκτελούνται από τους Ιταλούς οι Στέφανος Σιστοβάρης και ο Μητρούσης (άγνωστη η ημέρα εκτέλεσης). Ο Δούμας, μάρτυρας της δίκης, κατέθεσε ότι ο Σιστοβάρης όταν του έβαλαν τις αλυσίδες για να τον οδηγήσουν στο δώμα των μελλοθανάτων, στράφηκε προς τους συγκρατούμενους και με περηφάνια είπε: «Για δέστε. Σαν άλλο Διάκο με πάνε». Και από το κελί του, όταν τον έπαιρναν, τους φώναξε «θα πεθάνω ευχαρίστως για την πατρίδα. Φροντίστε τα δυο παιδιά μου να μπουν στη Σχολή των Ευελπίδων». Και από άλλη πηγή, στις 2 Απριλίου⁷⁸⁷ 1943 και δίπλα από το νεκροταφείο Καστοριάς εκτελέστηκαν οι Στέφανος Σιστοβάρης και ο Μητρούσης. Για τον τελευταίο ο μάρτυρας της δίκης «Ραβάλλι-Κάλτσεφ» Δούμας, κατέθεσε ότι όταν τον έπαιρναν από το κελί φώναξε «θα πεθάνω ευχαρίστως για την πατρίδα. Φροντίστε τα δυο παιδιά μου να μπουν στη Σχολή Ευελπίδων» κι ότι τον έδεσαν με αλυσίδες για να τον οδηγήσουν στον τόπο του μαρτυρίου όπου στρεφόμενος προς τους συγκρατούμενους είπε «για ιδέστε σαν άλλο Διάκο με πάνε»

Μετά τις 4 Απριλίου, η μάχη στον Φαρδύκαμπο Σιάτιστας είχε τις συνέπειές της. «Αυτό⁷⁸⁸ είχε τεράστια απήχηση στον κατακτητή, και στην Καστοριά πάθανε τέτοιο σοκ, που ήταν αδύνατο να το αποκρύψουν. Πρώτον μεταθέσανε τις μονάδες από φόβο επιθέσεως στην Καστοριά. Αν και από γρηγορότερα άρχισαν να μας μαζεύουν με το μαστίγιο και εν συνεχεία με καταστάσεις που ετοιμάζε το Δημαρχείο για το ζήτημα της αγγαρείας. Τώρα όμως με το γεγονός της αιχμαλωσίας του τάγματος μεταφέρανε στο Γυμνάσιο, στο κέντρο την Καστοριάς το σύνταγμα ορειβατικού πυροβολικού και κάνανε οι πολίτες την λεγόμενη «Μπρούσκα Στρήλια», την περιποίηση των μουλαριών τους. Τα πυροβόλα τα ανέβαζαν στο βουνό της Καστοριάς και από το βουνό μας έκαναν βολή όπου παρατηρούσαν κίνηση και όπου χτυπούσαν οι αντάρτες τους κομιτατζήδες. Στο ξενοδοχείο Παλλάδιο μαζεύονταν και κοιμόνταν οι περισσότεροι αξιωματικοί με κλεισμένη την πόρτα και στο γραφείο αμέσως μετά από δώδεκα σκαλοπάτια στημένο βαρύ πυροβόλο με σιτσιλιάνους πολεμοχαρείς στρατιώτες πατριώτες του Ραβάλλι. Το χειρότερο ήταν η μετακίνηση της αποθήκης τροφίμων από το σπίτι του Τεμέλκου απέναντι στου Μιχάλη Βογιατζή, στο ορφανοτροφείο θηλέων. Έπεφτε μαστίγιο και κλωτσιές απανωτές. Ο υπολοχαγός του εφοδιασμού, ο επιλοχίας Νικολό και ο Αντονέλι ήταν οι τρεις χειρότεροι... Δουλεύαμε στην περίφραξη της πόλεως με συρματόπλεγμα και οι εκτελέσεις άρχιζαν στα μνήματα. Μας αράδιαζαν στο ύψωμα πάνω από το συνοικισμό. Γνώριζαν την ώρα της εκτελέσεως στα μνήματα και μας συνιστούσαν να προσέξουμε πώς θα πέσουν οι εκτελεσμένοι. Αυτό το έκαναν βέβαια δια λόγους εκφοβισμού.

Στις 5 Απριλίου 1945, σε Έκθεση⁷⁸⁹ προς τον Γενικό Γραμματέα του Υπουργείου Εσωτερικών αναφέρεται πως φτάνει επικεφαλής φάλαγγας ο Ιταλός στρατηγός Ντελζιουτούτσι Ιωάννης, οπότε απελευθερώνεται ικανός αριθμός φυλακισθέντων.

⁷⁸⁴ Έκθεσις προς τον Γ.Γ. Υπουργείου Εσωτερικών, 28 Μαΐου 1943

⁷⁸⁵ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 94

⁷⁸⁶ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 52

⁷⁸⁷ Δημητρίου Ι. Μαγκριώτη, Θυσία της Ελλάδος και εγκλήματα κατοχής 1941-1944, Αθήνα 1946, σελ. 215

⁷⁸⁸ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 116

⁷⁸⁹ Έκθεσις προς τον Γ.Γ. Υπουργείου Εσωτερικών, 28 Μαΐου 1943

Τον Απρίλιο του 1943, ο ερχομός του Νομάρχη⁷⁹⁰ Σπύρου Μέξα πρόσφερε πολλά. Εγκαταστάθηκε οικογενειακώς στην Καστοριά κι αυτό έδωσε θάρρος σε όλους. Κατόρθωσε να αποκτήσει την εύνοια του Ιταλού Συνταγματάρχη κι έτσι κατάφερε μια ύφεση των σκληρών μέτρων. Η ομιλία του στη Μητρόπολη και στο Άργος Ορεστικό, οι συχνές εμφανίσεις με τον Συνταγματάρχη έδωσαν εγγυήσεις στον κόσμο της πόλης ότι αυτός θα είναι υπεύθυνος για την προσωπική ασφάλεια. Αποφυλάκισε συλληφθέντες και με παρέμβασή του ανεστάλλει η εκτέλεση πέντε ατόμων. Επιδίωξε επανειλημμένα τον αποπλισμό των Βουλγάρων και τον οπλισμό της χωροφυλακής, αλλά δεν το κατόρθωσε ακόμη. Οι αρχηγοί των ατάκτων, Μπαικόλε & Χρήστος Νασκόπουλος⁷⁹¹, όπως και άλλοι πέντε αποπλίστηκαν, λόγω των εγκληματικών τους ενεργειών και κατόπιν ενεργειών του Νομάρχη κ. Μέξα. Τον Απρίλιο του 1943, με την άφιξή⁷⁹² του μοίρασε βοήθημα σε άπορους στην πόλη και την περιφέρεια. Ενίσχυσε οικονομικά το Δήμο με 3.000.000 δρχ για να δώσει με τη σειρά του ο Δήμος εργασία σε ανέργους και να επιδιορθώσει εξωραϊστικά έργα στην πόλη. Από την άφιξή του και μέχρι την αναχώρησή του δεν συνελήφθει κανείς. Μι επέμβασή του στις ιταλικές αρχές πέτυχε τη μη έκδοση άδειας για έξοδο από την πόλη, χωρίς τη δική του έγκριση. Δεν επέτρεψε την αναχώρηση σε κανένα υπάλληλο ακόμη και των δικαστικών προς μεγάλη τους δυσαρέσκεια. Με αποδείξεις έπεισε του Ιταλούς ότι ο Βούλγαρος υπολοχαγός Κάλτσεφ εφοδιάζει με όπλα του Βούλγαρους και τους αντάρτες. Τέλος άφησε να εννοηθεί στον Ιταλό Φρούραρχο ότι το ιταλικό στοιχείο είναι τελείως αθώο και ότι το ζήτημα των ανταρτών είναι κίνημα κομμουνιστικό. Λόγω της επιμονής και στενοκεφαλιάς του Μητροπολίτη, ο Νομάρχης συναντά μεγάλη αντίδραση σε όλα τα ζητήματα. Από τους δικαστικούς, λόγω υπέρβασης των καθηκόντων τους, από τους δημοσίους υπαλλήλους λόγω φόβου και δυσαρέσκειας. Κατά τους Ιταλούς και άλλους λέγεται ότι αίτιοι είναι οι Παπαδάκης, Σπηλιώτης και η βουλγαρική προπαγάνδα. Από τις Αστυνομικές Αρχές ο μεν μοίραρχος Λάιος, φοβητσιάρης και καθόλου ωφέλιμος, ενεργεί βλακωδώς και ίσως ακούσια να βλάψει, ο δε ανθυπομοίραρχος Αντωνίου πολύ καλός, αλλά νευρικός και απότομος, λίγο τρελός, παλικάρι, καλός διοικητής, εγωιστής και ωφέλιμος.

Το Μάιο του 1943, σιτάρι⁷⁹³ υπάρχει μόνο μέχρι τις 20 Ιουνίου 1943. Ψωμί χορηγείται, μερίδα των 40 δραμιών, σε 4.200 άτομα, μετά τις 20 Ιουνίου 1943 θα σταματήσει η χορήγηση, οπότε θ' αρχίσει το μεγάλο δράμα για τους κατοίκους και πάλι. Οι Αρχές αρνήθηκαν να επιτρέψουν την ενδεχόμενη μεταφορά σιτηρών από Φλώρινα ή Θεσσαλονίκη για να μην πέσει στα χέρια των αναρτών, αλλά νομίζω πως η πραγματική αιτία είναι να πιάσουν το λαό. Ο κ. Νομάρχης ενεργεί σχετικώς κι ελπίζει να το πετύχει. Πλέον δεν εισπράττεται κανένας φόρος από τους Βουλγάρους. Το Νοσοκομείο του Δήμου σε κακή

⁷⁹⁰ Έκθεσις προς τον Γ.Γ. Υπουργείου Εσωτερικών, 28 Μαΐου 1943, σελ. 5

⁷⁹¹ Ένα περιστατικό με το Νασκόπουλο γράφει στη σελίδα 114 στο βιβλίο «Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957)» ο Λυκούργος Α. Συνόπουλος «Δεν πέρασαν⁷⁹¹ πολλές μέρες και στο ταβερνάκι μας ξαναήρθαν πάλι μισή ντουζίνα κοπρόσκυλα... Ήταν ο Χρήστος Νασκόπουλος, ο Λουκάς Δαμιανίδης, ο Κοσμάς Κυριακόπουλος, Πασχάλης Καλημάνης, ο Μήνος από το Κεφαλάρι, ο οποίος για πρώτη και τελευταία φορά ερχόταν στο μαγαζί μας... Κάπου τους είχαν κτυπήσει οι αντάρτες και το συζητούσαν χαμηλόφωνα. Τη στιγμή εκείνη άνοιξε την πόρτα και μπήκε ο Χρυσός ο Σιαλαπούτης. Δεν τους είδε που ήταν στο πίσω μέρος δεξιά. Το καλωσόρισε για τον Χρυσό ήταν στη σλαβική. Έλα εδώ, σκυλί. Τους πλησίασε, πήρε καρέκλα και πριν καθήσει, πρώτος ο Χρήστος άρχισε το κατεβατό. Δεν μιλούσαν πια χαμηλόφωνα. Τον αποκαλούσαν προδότη. Θυμάμαι ο Λουκάς που τον είπε. Εγώ ήμουν στη φυλακή και βγήκα να πολεμήσουμε τους Έλληνες. Είναι καιρός τώρα να γίνει εδώ Βουλγαρία... Βιάζονταν όλοι τους ποιος θα βρῖσει με τον χειρότερο τρόπο τον προδότη Χρυσό Σιαλαπούτη. Μα ο Χρυσός δεν καμπτόταν. Κάποια στιγμή πήρε το λόγο και τους απάντησε στην ελληνική. Πιθανόν να το έκανε για εμένα για να ακούσω ακριβώς την απάντηση. Κύριοι, πήρατε όπλα, είναι δική σας δουλειά. Εδώ η Ελλάδα θα ξαναέρθει και να το ξεύρετε καλά. Θα γίνετε η αιτία να καταστραφούν τα χωριά μας. Μην ξεχνάτε πόσοι δούλευαν από τους δικούς μας στα τσιφλίκια για τους Τούρκους και τώρα έχουν κλήρους. Είναι νοικοκύρηδες. Δεν πρόφτασε να τελειώσει, ο Νασκόπουλος όρθιος με το πιστόλι στο χέρι θέλησε να τον σκοτώσει μέσα στο μαγαζί μας. Ρίχτηκε ο Μακρής, άρπαξε το πιστόλι και έδωσε με τον χειρότερο τρόπο τον Χρήστο Νασκόπουλο. Μόλις ήρθε στην πόρτα για να φύγει, γυρίζει και λέγει: «Ζλάτκο, που σημαίνει Χρυσέ, εκεί κάτω στον πλάτανο, μπροστά στου Χριστόπουλου το μαγαζί θα σε κρεμάσω εγώ με τα χέρια μου, όταν θα γίνει εδώ Βουλγαρία». Έκλεισε την πόρτα ορμητικά νευριασμένος».

⁷⁹² Έκθεσις προς τον Γ.Γ. Υπουργείου Εσωτερικών, 28 Μαΐου 1943, σελ. 5

⁷⁹³ Έκθεσις προς τον Γ.Γ. Υπουργείου Εσωτερικών, 28 Μαΐου 1943, σελ. 6

κατάσταση. Οι κάτοικοι λόγω της ανεργίας, της διακοπής συγκοινωνιών, κυριολεκτικά είναι θεόφτωχοι. Οι δικηγόροι σε άθλια κατάσταση. Τα δικαστήρια δεν λειτουργούν και η προπαγάνδα οργιάζει στη μορφή «Πας μη Μακεδών, εχθρός». Όλα τα κοινοτικά συμβούλια άλλαξαν με καθαρούς Βουλγάρους. Κάθε ελληνικό στοιχείο εξοντώνεται. Τα σπίτια των ελληνοφρόνων κάηκαν, οι περιουσίες των αρπάχτηκαν, τα τρόφιμα, τα χρήματα, τα ρούχα και πλέον τρέφονται με χόρτα που μαζεύουν στους δρόμους των χωριών, διότι τους έχει απαγορευθεί η έξοδος. Οι βιασμοί, οι δαρμοί, οι φυλακίσεις, οι φόνοι, οι ακρωτηριασμοί, οι εξαφανίσεις, οι συκοφαντίες, τα βασανιστήρια Μεσαιωνικής εποχής είναι γεγονότα καθημερινά.

Στις 15 Μαΐου 1943, Ο Εισαγγελέας⁷⁹⁴ Κωστόπουλος κατέσχεσε τριάντα οκάδες αλάτι το οποίο πωλούνταν από Βούλγαρο. Αμέσως συγκεντρώθηκαν δεκαπέντε ένοπλοι και τον πολióρκησαν στο κτήριο της Εθνικής Τράπεζας με άγριες διαθέσεις και με την πρόθεση να τον οδηγήσουν στο βουλγαρικό φρουραρχείο. Ο κ. Νομάρχης τηλεφώνησε στο Διοικητή της Καραμπινερίας, ο οποίος πήγε επιτόπου με τέσσερις Καραμπινέριους και έσωσε τον εισαγγελέα. Το βουλγαρικό κομιτάτο ετοιμάζει υπόμνημα προς το γερμανικό και ιταλικό αρχιστρατηγείο, αναφέροντας ότι ο Νομάρχης υποθάλπει τους αντάρτες, βοηθώντας τις οικογένειες ατόμων που απουσιάζουν. Για το άνοιγμα των σχολείων ο κ. Νομάρχης έλαβε ανώνυμη επιστολή, πως θα το πληρώσει με το αίμα του.

Οι έγκλειστοι χωροφύλακες από τις 15 Μαΐου 1943, μεταβλήθηκαν σε περιορισμένους και αφού αποσύρθηκε η ιταλική φρουρά, ανέλαβε τον περιορισμό τους η Υπηρεσία τους.

Στις 20 Μαΐου 1943, οι ανάγκες⁷⁹⁵ της πόλης και σε συνεννόηση με τον Νομάρχη, συνοψίζονται στα: 1) Μέριμνα για την περίθαλψη, τροφοδοσία κλπ των κατοίκων· αποστολή τροφίμων από Θεσσαλονίκη 2) Επίδειξη κρατικού ενδιαφέροντος για τους κατοίκους της υπαίθρου και του Κέντρου, διότι η εγκατάλειψη αποτελεί έδαφος της βουλγαρικής προπαγάνδας. 3) Αποστολή χρημάτων τουλάχιστον 500.000.000 εκατομμυρίων στο όνομα της Νομαρχιακής Επιτροπής και με δικαιώματα χρήσης κατά την κρίση της και ανάλογα με τις παρουσιαζόμενες ανάγκες. 4) Αποστολή φαρμακευτικού υλικού 5) Αποστολή αντιπροσωπείας Δ.Κ.Ε.Σ ή ανάθεση στο Νομάρχη προσωπικά ή καλύτερα σε πρόσωπα αλλοδαπά θα είναι προτιμότερη. 6) Χορήγηση δικαιωμάτων ευρύτερης δικαιοδοσίας στο Νομάρχη και κατοχύρωση πράξεων του, ανάλογα των περιστάσεων. 7) Επέκταση των δικαιωμάτων του Νομάρχη και στις Δικαστικές Αρχές, Χωροφυλακή και Εκκλησία, διότι ο καθένας κάνει ό,τι θέλει. 8) Έγκριση πίστωσης για ρουχισμό κατεστραμμένων οικογενειών. Σοβαρή ενίσχυση του Δήμου 9) Διάλυση του Συμβουλίου Ε.Ο.Χ.Α Δημοτικού Νοσοκομείου, Ορφανοτροφείου, Συσσιτίων και υπαγωγή τους σε Νομαρχιακή Επιτροπή 9) Επέκταση των δικαιωμάτων του Νομάρχη Έβρου και στο Νομάρχη Καστοριάς, διότι πρέπει να είναι έτοιμοι ώστε όταν έχουν τα δικαιώματα αυτά εγκεκριμένα να μπορούν να επιληφθούν την πρώτη στιγμή. Επίσης το ελληνικό στοιχείο για πολλούς λόγους έχει ανάγκη ηθικής και υλικής εξύψωσης, διότι καθημερινά πέφτει στα χέρια και γίνεται θύμα ξένων προπαγανδών. Ο Νομάρχης κ. Μέξας επιμένει πολύ επί αυτού και κρούει τον κώδωνα του κινδύνου.

Τον Ιούνιο του 1943, η Καραμπιναρία είναι τελείως αντίθετη με τις ενέργειες του Φρουραρχείου. Ο Διοικητής των Καραμπινιέρων, Τζώρας, ζήτησε να φύγει, μη αναγνωρίζοντας στην Καστοριά την κατάσταση που έχει δημιουργηθεί. Πρέπει να ομολογηθεί, πως ο Διοικητής της Καραμπιναρίας στην Καστοριά σε όλη αυτή ετοιμασία επέδειξε άριστη διαγωγή στην ελληνική υπόθεση.

Τον Ιούλιο του 1943, «Δυσάρεστη»⁷⁹⁶ επίσκεψη από δύο караμπινιέρηδες που μας μοίραζαν σ' όλα τα καταστήματα φωτογραφίες του Μουσολίνι με στρατιωτική στολή και τον βασιλέα Βίκτωρα Εμμανουήλ, της Ιταλίας. Μας έκαναν γνωστό ότι θα μούνε σε κορνίζα με

⁷⁹⁴ Έκθεσις προς τον Γ.Γ. Υπουργείου Εσωτερικών, 28 Μαΐου 1943, σελ. 5

⁷⁹⁵ Έκθεσις προς τον Γ.Γ. Υπουργείου Εσωτερικών, 28 Μαΐου 1943, σελ. 7

⁷⁹⁶ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 87

τζάμι και μετά θα αναρτηθούν στο καφενείο. Εν τω μεταξύ από αρχάς Ιουλίου έγιναν συλλήψεις κομμουνιστών. Μεταξύ αυτών υπάρχουν και αρκετοί Σλαβόφωνοι. Μόλις δημιουργήθηκε το κομιτάτο, τους είδαμε έξω από κομμουνιστές να φορούνε τον αγκυλωτό σταυρό του Χίτλερ στο περιβραχιόνιο».

Στις 26 Ιουλίου 1943, με την πτώση⁷⁹⁷ του Μουσολίνι πρώτη δουλειά του συνταγματάρχη Βενιέρι, διέταξε μία σύντομη ανάκριση στους κρατούμενους των τεσσάρων φυλακών και τους έστειλαν στο σπίτι τους. Κρατούσαν πολύ λίγους στις πραγματικές κρατικές φυλακές και τα άλλα κτίρια τα παρέδωσαν στην κάθε υπηρεσία που ανήκαν... Η Αγροτική Τράπεζα τακτοποιήθηκε κάπως και με λίγο καιρό θα επανεμφανιστεί ο αντιπρόσωπος του Ερυθρού Σταυρού, ο αλησμόνητος Αιμίλιος Βέγκερ, ο οποίος θα δημιουργήσει με την Αγροτική Τράπεζα αποθήκη του Ερυθρού Σταυρού στην Καστοριά. Απολύθηκε από την φυλακή και η τριάδα Κώστας Θεμελίδης, Περικλής Ηλιάδης και Βασίλειος Χεριστανίδης.

Στις 8 Αυγούστου 1943, στην Καστοριά⁷⁹⁸ ορισμένοι Ιταλοί αντιφασίσται πιθανόν εν αγνοία του συνταγματάρχου Βενιέρι ετοίμασαν μερικά χαρακώματα στην τοποθεσία Σταυρός, πλησίον της οικίας Χαιροπούλου για να αντισταθούν στους Γερμανούς. Οι κομιτατζήδες όμως πικραμένοι από τη φυγή του Ραβάλλι πρόδωσαν τους Ιταλούς αυτούς στους Γερμανούς. Εκκινήθηκαν αμέσως, και από την Μητρόπολη τον κατήφορο πέσανε στους Ιταλούς πισώπλατα και με μερικές γροθιές και κλωτσιές το πράγμα τελείωσε

Στις 12 Σεπτεμβρίου 1943, δεν υπήρχε πια ιταλικός στρατός στην Καστοριά⁷⁹⁹. Ο λαός της Καστοριάς υπέφερε από ανέχεια και πείνα. Έλειπαν τα πάντα. Μερικοί πολίτες θέλησαν να μούνε στα κτίρια που εγκατέλειψε ο ιταλικός στρατός για να ωφεληθούν κατιτίς... Την επομένη 13 Σεπτεμβρίου είχαμε δύο νεκρούς. Έχασε τη ζωή του ο Γεώργιος Μπακάλης, νεότατος... Δεύτερος ο οικογενειάρχης Δημήτριος Τσιολάκης, πατέρας του Σιμού και του Στέργιου Τσιολάκη.

Στις 13 Σεπτεμβρίου 1943 ένα τάγμα⁸⁰⁰ Αυστριακοί αλπινιστάι αντικαθιστούν τους Ιταλούς. Το αυστριακό τάγμα αποτελούσε μία δύναμη που έβγαινε προς τα χωριά εναντίον των ανταρτών. Ήταν ντυμένοι χακί και έφεραν το εντελβάϊς στο κασκέτο τους. Δημιούργησαν στο Παλλάδιο νοσοκομείο... Δεν πέρασε εβδομάδα και το τάγμα έφυγε για άλλο μέρος. Στην Καστοριά μας φέρανε έναν λόχο Γερμανούς SS σαν για ανάπαυση και μείνανε στο ξενοδοχείο Τουριστικό, τώρα Ορέστειον, και στο Εθνικό πιο κάτω στου Χρησ. Χρηστόπουλου. Υπήρχε και μια μικρή δύναμη της Γκεστάπο με κάτι ηλικιωμένους Γερμανούς, πού έπιναν τσίπουρο και ούζο με το τουλούμι. Διοικητής τους ένας υπολοχαγός νεαρός και ωραίο παιδί. Για λίγο δυστυχώς καιρό πού έμεινε τίποτε το δυσάρεστο δεν σημειώθηκε. Ζήτησε να δώσει κάποια ώθηση στο μαρασμό που παρετήρησε στην Καστοριά. Και μάλιστα ζήτησε να εργαστεί στο Παλλάδιο ο κινηματογράφος. Ο υπέροχος εκείνος άνθρωπος Μιχάλης Σμήλκος έβαλε μπρος τα μηχανήματα και είδαμε ολίγα γερμανικά φιλμς και ντοκυμανταίρ προπαγάνδας. Ο λοχαγός των SS έμενε στο σπίτι του Βασίλη Κουβάτση. Αυτός ο λοχαγός διοικούσε τον λόχο που ήταν στα δύο ξενοδοχεία. Και πιθανόν να ήταν ο άνθρωπος που εκτέλεσε τους δύο κομιτατζήδες Λουκά Δαμιανίδη και τον Κοσμά Κυριακόπουλο προς την περιοχή Βασιλειάδας. Ο Λουκάς στην αρχή της κατοχής ήτο φυλακή στο αλατοτριβείο ως κομμουνιστής. Με την ίδρυση του κομιτάτου βγήκε και πήρε όπλο και ήτο στέλεχος του κομιτάτου. Έπειτα πήγε προς τα χωριά αυτά να τους συστήσει να φύγουν με τα όπλα τους στο ΣΝΟΦ, πράγμα που δεν το κατόρθωσε»

Στις 29 Σεπτεμβρίου 1943, «Στο μαγαζί⁸⁰¹ του Γιάννη (Καλαπούτη) ο οποίος ήτο σιδεράς στην τότε έξοδο της πόλεως, ήτο πάντοτε εκεί σε ολόκληρο διάστημα της ιταλικής

⁷⁹⁷ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 131

⁷⁹⁸ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 132

⁷⁹⁹ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 134

⁸⁰⁰ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 136

⁸⁰¹ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 135

κατοχής ένας ψηλέας Ιταλός, ονόματι Τσιοβάνη... Λοιπόν με έναν άλλο στρατιώτη Ιταλό, ονόματι Αμάτο... κόλλησαν το μακαρίτη τον Γιάννη και τον παρακαλούσαν να τους φυγαδεύσει στο αντάρτικο... Επέμεναν αυτοί οι παλιάνθρωποι, μέχρι που τον έπεισαν και τότε τον πέρασαν τους χειροπέδες και τον παρέδωσαν στο γερμανικό φρουραρχείο. Οι Γερμανοί τον ζητούσαν να καταδώσει την οργάνωση του ΕΑΜ Καστοριάς. Μαρτύρησε της μάνας του το γάλα, που λέμε στην Καστοριά. Τον ανοίγανε τους μηρούς με το μαχαίρι και του βάζανε αλάτι. Και τι δεν υπέστη το παλικάρι αυτό... Τον έκαναν πραγματικό πτώμα από τα μαρτύρια. Δεν κατόρθωσαν όμως να βγάλουν τίποτε. Ο Γιάννης Καλαπούτης ήξευρε πολλούς οργανωμένους. Δεν έδωσε κανέναν στους Γερμανούς και στις 29-9-43 τον εκτέλεσαν.

Τον Οκτώβριο του 1943, «Ένας λόχος⁸⁰² Ιταλοί έρχονται στην Καστοριά, μάλλον από την Αθήνα. Ερχόμενος ο λόχος αυτός ήτο μια μέρα ηλιόλουστη και τα εβραϊάκια το κάναν σωστή γιορτή... Αυτοί οι Ιταλοί δεν είχαν καμιά απολύτως σχέση, απλώς μπορεί να πούμε ότι περίμεναν το τέλος του πολέμου... Ορισμένοι ανεβαίνανε μέχρι το ύψωμα, φυλάκιο επάνω από τον συνοικισμό και φυλάγανε. Το πρωί κατεβαίνοντας ο σκοπός SS που ήτο μπροστά στο ξενοδοχείον Τουρίστ ενόμισε ότι ήταν αντάρτες και πυροβόλησε με το μάουζερ. Η σφαίρα βρήκε στην κοιλιά έναν από τους Ιταλούς αυτούς, που σε λίγη ώρα ξεψύχησε. Ο επιλοχίας που ήτο υπεύθυνος στο ξενοδοχείο προσπάθησε να κρύψει την υπόθεση, δηλαδή να καλύψει τον στρατιώτη του που πυροβόλησε. Και όταν ήλθε ο ανθυπομοίραρχος στην Γκεστάπο να κάνει ανακρίσεις με μια ξανθιά κοπέλα, ονόματι Σόνια, ο επιλοχίας είχε συλλάβει περίπου τριάντα άτομα που κατοικούσαν εκεί κοντά και τους κατηγορούσε ότι κάποιος πολίτης εδώ κοντά πυροβόλησε. Ευτυχώς κάποιος είπε εδώ στο ξενοδοχείο κάθε βράδυ υπάρχει σκοπός μπροστά στην πόρτα. Τότε ο ανθυπομοίραρχος της Γκεστάπο ανέβηκε στο ξενοδοχείο και βρήκε τον ένοχο στρατιώτη, οπότε αμέσως απέλυσε τους κρατούμενους.

Το Νοέμβριο του 1943, κάψιμο⁸⁰³ του δικαστηρίου της Καστοριάς. Τετράγωνο κτίριο με πελεκητή πέτρα και αρκετά μεγάλο για την πόλη μας. Παλιά περιουσία κάποιου πλούσιου Εβραίου, ονόματι Τσήνου... Το Νοέμβριο του 1943 λοιπόν κάψανε το δικαστήριο. Ποιος το έκανε αυτό άγνωστο.

Στις 13 Νοεμβρίου 1943 χάσαμε δύο εξαιρετικούς συμπατριώτες μας και καλούς νοικοκύρηδες. Ο Αργύρης Κοτσοκόλες⁸⁰⁴ με το φορτηγό του αυτοκίνητο ερχόμενος από Θεσσαλονίκη για Καστοριά, μέσω Άργους Ορεστικού, στην τοποθεσία Κάντε, στη θέση πηγάδι, μεταξύ Άργους Ορεστικού και Δισπηλιού το αμάξι του έπεσε πάνω σε νάρκη μεγάλης εκρηκτικής δυνάμεως. Σκοτώθηκε επί τόπου ο άτυχος Αργύρης Κουτσοκόλες... Άλλο θύμα της ανατίναξης ήταν ο ταβερνιάρης φίλος μας Περικλής Πέτρου. Θανάσιμα τραυματισμένος με κομμένα τα πόδια του μεταφέρθηκε ο άτυχος Περικλής στο νοσοκομείο Καστοριάς...

1944:

✓ Κάπου το 1944, «συλλαλητήριο⁸⁰⁵ κατά τις δέκα πριν το μεσημέρι από χωρικούς. Προχωρούσαν προς την Καστοριά... ήταν οι χωρικοί από Λεύκη, από Κορομηλιά, Δενδροχώρι, Ιεροπηγή και τα ρέστα. Σχεδόν κανείς εξ αυτών δεν ήταν στην κατάσταση από ανέχεια τροφής... Νάσου εκείνη τη στιγμή και ο Βέγκερ (του Ερυθρού Σταυρού) με το μικρό μαύρο φορτηγάκι του, ο οποίος έβγαινε από την Καστοριά ... βρισκόταν απέναντι στους εξαγριωμένους που τον έφραξαν τον δρόμο και φώναζαν ότι ήθελαν φάρμακα, ήθελαν τρόφιμα και πολλά άλλα. Ο Βέγκερ βγήκε από το αμαξάκι του με τα κάτασπρα μαλλιά του και υποσχέθηκε ό,τι μπορούσε με τις λίγες μόνον λέξεις που ήξευρε στην ελληνική. Δεν ξέρω τι φίδι τους τσίμπησε μερικούς και κάποια στιγμή άρχισαν να

⁸⁰² Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 137

⁸⁰³ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 144

⁸⁰⁴ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 144

⁸⁰⁵ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 173

φωνάζουν θάνατο στον Βέγκερ και ανασήκωσαν το αυτοκίνητο να το πετάξουν κάτω από τον τοίχο, στο δικό μας κτήμα, το οποίον ήταν περίπου δύο μέτρα κάτω. Πράγματι κρίση τρέλας. Ευτύχημα εκείνη τη στιγμή εμφανίστηκε επιτροπή από στελέχη του ΕΑΜ που ήλθαν προς προϋπάντηση του συλλαλητηρίου και είδα τον Διαμαντή Τσιστίνα, τον οποίον γνώριζα αρκετά καλά. Δεξιότερα προς το γεφυράκι που χυνόταν τα νερά της πηγής προς τη λίμνη υπήρχε φράκτης. Σκαρφάλωσα και απευθύνθηκα στον Διαμαντή, ο οποίος με ρώτησε ποιος ήταν ο άνθρωπος. Του είπα είναι ο αντιπρόσωπος του Ερυθρού Σταυρού, Ελβετός. Τι έχετε με τον άνθρωπο αυτό; Έβαλε το πελώριο κορμί του ο Μάντης και κατεύθυνε τους αγροίικους αυτούς προς Καστοριά. Και είπε στον Βέγκερ «παρτόν». Και ο Βέγκερ είπε: «Γιατί τάνατο Βέγκερ, τι έκανε Βέγκερ και τέλει τάνατο;»».

- ✓ Κάπου το 1944, «ανατίναξη ημιφορτηγού του Ερυθρού Σταυρού στην περιοχή Γκιόλε. Ο Ερυθρός Σταυρός επιπλέον του Ορφανοτροφείου και του δημοτικού Νοσοκομείου είχε και τα λαϊκά συσσίτια. Η ανατίναξη του αυτοκινήτου μας συγκίνησε πολύ. Ευτύχημα που η νάρκη ήτο μικρής δυνάμεως, πιθανόν αυτοσχέδια, και βρήκε το αμάξι στον πίσω τροχό και δεν σκότωσε τον οδηγό. Μετά από ολίγες ημέρες αγγλικό αεροπλάνο μυδραλιοβόλησε φορτηγό αμάξι της Καστοριάς και τραυμάτισε και ανήλικα παιδιά (του Αργύρη Κρασιά⁸⁰⁶) που επέστρεφαν από τη Θεσσαλονίκη. Πραγματικό τρελοκομείο. Δεν ήξευρες από πού να πρωτοφυλαχτείς. Ο κατακτητής και οι συνεργάτες του με τις συνεχείς εκτελέσεις και το κάψιμο των χωριών. Οι αντάρτες με τις νάρκες τους, οι Άγγλοι μην κυκλοφορείτε στους δρόμους, θα σας κτυπούμε με τα αεροπλάνα».
- ✓ «Η πολιτοφυλακή⁸⁰⁷ έπιασε και τις έκλεισε στη φυλακή δύο γριές. Η μια ήταν η ξακουστή Λένω από το Κεφαλάρι, μητέρα του κακούργου κομιτατζή Σταύρου Τέμου. Και η δεύτερη ήταν η γριά η Σταύραινα ή Σταυροβίτσα από το συνοικισμό Παλιό Τσιφλίκι. Ακόμη βρίσκονταν οι Γερμανοί στην Καστοριά. Και στην ταβέρνα του Μπαϊκόλε δευτέρα ημέρα αγοράς οι δύο γριές ήπιαν μερικά τσίπουρα. Την ώρα που φεύγανε για τα χωριά τους σκαρφαλώσανε στο βουνό, έξω από την Καστοριά. Ανάμεσα στην πρώτη και δεύτερη στροφή πριν το γήπεδο είναι θαμμένος κάτω από μια αγριοσυκιά ο Β. Αλεξόπουλος, τον οποίο σκότωσε ο κομιτατζής γιος της Λένως. Οι γριές γίνανε αντιληπτές από περαστικούς να μαγαρίζονται στον τάφο του Β. Αλεξόπουλου και γι' αυτό τις εστοίχισε μερικές μήνες φυλακή στα γεράματα η παράλογος και ασεβής αυτή πράξη τους».
- ✓ «Η αποθήκη⁸⁰⁸ του Ερυθρού Σταυρού είχε αρκετά τρόφιμα, βασικά για τα ιδρύματα, προπαντός για το δημοτικό νοσοκομείο και το Ορφανοτροφείο... Είμεθα⁸⁰⁹ τα τέσσερα αδέρφια στην αποθήκη του Ερυθρού Σταυρού και φορτώναμε σιτάρι να το πάμε στους μύλους για άλεσμα... Η αποθήκη του Ερυθρού Σταυρού ήτο το πρώην γραφείο του δικηγόρου Λ. Μπατρίνου ακριβώς περίπου που είναι το άγαλμα του ήρωα Δαβάκη»

Τον Απρίλιο του 1944, Ο Πέιος⁸¹⁰ μόνος του εξασφάλισε την προσχώρηση είκοσι τριών Κομιτατζήδων του χωριού του (Καστοριά)

Στις 30 Απριλίου 1944, οργανώθηκε⁸¹¹ και η απαγωγή του Γιάννη Νταϊλιάνη από την Καστοριά τη νύχτα της 30ης Απρ. 1944. Σε αυτή τη επιχείρηση συμμετείχαν οι Θ. Πετκανάς, Κ. Παπαδημητρίου, Αργ. Κοβάτσης, Θ. Ρακκάς και Γιώργης Πέιος.

Στις 4 Μαΐου 1944, «Στη λίμνη Ρουδίκη⁸¹² βρίσκονταν περίπου 80 Καστοριανοί παράδες και πιάστηκαν όλοι τους άγνωστο για ποιο λόγο. Μεταξύ αυτών και ο Σωκράτης Π. Καργιώτης. Τους έβαλαν να σκάψουν μόνοι τους έναν ομαδικό τάφο για να τους εκτελέσουν. Ο Σωκράτης που ήτο τότε μόλις 17 χρονών θεώρησε καλό να τρέξει στο διπλανό χωράφι με

⁸⁰⁶ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 167

⁸⁰⁷ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 175

⁸⁰⁸ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 167

⁸⁰⁹ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 158

⁸¹⁰ Ιωάννη Σ. Κολιόπουλου, Ληλασία φρονημάτων, Εκδόσεις Βάνιας 1994, σελ. 175

⁸¹¹ Αργυρίου Κοβάτση ή Δημητρίου, Ο ατίθασος ταγματάρχης, Νοέμβριος 2009, σελ. 19

⁸¹² Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 151

καλαμποκιές που βρισκόταν κοντά τους, για να γλυτώσει τη ζωή του. Επόμενον ήτο, οι Γερμανοί τρέξαν πίσω τους και βρήκαν πού είχε πιθανόν κρυφθεί και τον σκότωσαν. Μεσολάβησε όμως το εξής, θαύμα μπορούμε να το αποκαλέσουμε. Με τον χρόνο που βάλανε οι Γερμανοί για να εξοντώσουν το νεαρό Σωκράτη Καργιώτη κυνηγώντας ήλθε εντολή να μη τουφεκιστούν οι Καστοριανοί ψαράδες. Χάρη λοιπόν της θυσίας του παιδιού αυτού γλύτωσαν όλοι οι υπόλοιποι»

Η «23 Μαΐου⁸¹³ 1944, ημέρα αλησμόνητη για την Καστοριά. Οι Γερμανοί, επειδή δεν κατόρθωσαν να ανακαλύψουν την οργάνωση του ΕΑΜ Καστοριάς, τους πέρασε από το μυαλό μια περίεργη και πονηρή ιδέα. Ξυπνήσαμε το πρωί και στην πόλη δεν υπήρχε ούτε ένας Γερμανός. Δίχως να ειδοποιήσουν τους συμμάχους τους κομιτατζήδες, τους οποίους στοίχισε αρκετά σε θύματα, εγκατέλειψαν τελείως αθόρυβα την πόλη της Καστοριάς και μας άφησαν κατάπληκτους. Η αντίσταση σε λίγη ώρα μπήκε στην πόλη. Ο λαός κυκλοφορούσε χαρούμενος και γελαστός με την ιδέα ότι τελείωσε η κατοχή. Ο γείτονάς μας Σωτήρης Ζησόπουλος, αγαθός άνθρωπος, φώναξε «Χριστός Ανέστη». Μα ο πατέρας μου και αρκετοί άλλοι λογικά σκεπτόμενοι έμειναν με την σκέψη ότι οι Γερμανοί δεν υπεχώρησαν από την Αθήνα, πώς είναι δυνατόν να εγκαταλείψουν μία πόλη στο βορρά και παραμεθόριο. Άλλοι λέγανε η Καστοριά δεν έχει τρένο και δεν τους ενδιαφέρει, είναι πόλη απόκεντρη, δίχως στρατηγική σημασία. Και πολλές άλλες ιδέες και σκέψεις. Ελασίτες αρκετοί και τους δίδεται η ευκαιρία να περάσουν από Καστοριά και πηγαίνουν προς Βίτσι. Αρκετοί εξ αυτών κατέβαιναν στην πλατεία Δολτού, αδελφών Εμμανουήλ και το έστρωναν στο χορό. Φωνές, χαρές, ζήτω το ΕΑΜ, ζήτω το ΕΛΑΣ και επιπλέον όπως ήταν Μάιος και υπήρχαν τριαντάφυλλα, αρκετοί τους έριχναν στο πέρασμά τους και λουλούδια... Πριν λίγες ημέρες ήλθε η γκεστάπο στο μαγαζί μας και κόλλησε στον τοίχο εικόνες προπαγάνδας από επιχειρήσεις του γερμανικού στρατού σε διάφορα μέτωπα. Όλα αυτά μας συνιστούσαν προσεκτικούς. Αμέσως, μετά το μεσημέρι, βγήκα στο «Τσιαρσί» και είδα μια μονάδα Ελασίτες καλούτσικα ντυμένους και με βήμα με έναν αξιωματικό να πάνε προς την Μητρόπολη, στο μνημείο του Παύλου Μελά. Σταμάτησαν και ο αξιωματικός ανέβηκε στο μητροπολίτη και του ζήτησε να κατεβεί να ευλογήσει τους άνδρες του ΕΛΑΣ. Πράγματι ο Δεσπότης ήρθε και ανέβηκε στο μνημείο του Μελά, έκανε ο σταυρό του, τα παιδιά του ΕΛΑΣ έβγαλαν τα πηλίκιά τους ασκεπείς γονάτισαν και ο αξιωματικός μαζί κάνοντας το σταυρό τους. Όλοι οι πολίτες που είμεθα γύρω τους γονατίσαμε και μετάσχαμε στην ευλογία του Δεσπότη. Τραγουδήσαμε όλοι μας τον Εθνικό Ύμνο. Η στιγμή προκάλεσε δάκρυα σε όλους μας σχεδόν. Η καρδιά μας χτυπούσε δυνατά. Παρατήρησα στο πρόσωπο του Μητροπολίτη Νικηφόρου μια μελαγχολία. Μετείχε κάπως σαν υπνωτισμένος. Και είχε δίκιο, διότι πηγαίνοντας στο σπίτι μου ο πατέρας μου με είπε: «Κάνουν συλλήψεις, πιάσανε το θείο του φίλου μας Φιλ. Δόλλα Θωμά Τόλιο, το φίλο του αδελφού μου Λεωνίδα Αργύριο Θ. Παπαργυρίου, τον Λάμπρο Παπατέρπο, τον έφορο τότε Τσαγκοβίκη. Το πράγμα μας εξέπληξε, διότι υπήρχαν άνθρωποι που ήταν φυλακή από τους Ιταλούς μεταξύ των συλληφθέντων. Καταζητούσαν τον ιατρό Σαράντη Τσεμάνη και μάλιστα με επιμονή. Θυμάμαι βάζανε τον κήρυκα της πόλης να φωνάξει ότι όποιος γνωρίζει πού βρίσκεται ο ιατρός Τσεμάνης, πρέπει να τον καταδώσει. Λες και ο Τσεμάνης ήταν Κάλτσεφ. Συλλάβανε τον κτηνίατρο Παναγόπουλο της υγειονομικής υπηρεσίας του κράτους, τον Γεώργιο Παπαδιαμαντόπουλο αξιωματικό του ελληνικού στρατού και οι Εαμίτες τον δείρανε πολύ. Ο Παπαδιαμαντόπουλος έχασε αδελφό στον ελληνοϊταλικό πόλεμο στην Αλβανία. Συλλάβανε το δοσίλογο Αχιλλέα Γάτσα, τον Μπαϊκόλε και τον αδελφό του Μπαϊκούζο, τον Αλέκο Αθανασίου συνεργάτη, τον Μιχάλη Λύτσα, τον Χασάν Ζεϊνέλ, Οθωμανό που κατήγετο από την Αγία Κυριακή, άνθρωπο που δεν είχε καμιά απολύτως πολιτική ανάμειξη... Με αυτή την απότομη απουσία των Γερμανών αρκετοί κομιτατζήδες από τη Μεσοποταμία, Κολοκυνθού

⁸¹³ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 161

και άλλα χωριά πέσανε στα χέρια του ΕΛΑΣ. Δεν παρεδόθησαν αμαχητί. Ήταν φανατικοί Βούλγαροι και αντιστάθηκαν οπότε το ανταρτοδικείο τους κατεδίκασε εις θάνατον και εκτελέστηκαν. Πρώτος και καλύτερος ο Χρήστος Νασκόπουλος, τον οποίο ο λαός της Δαμασκηνιάς τον φόρεσε αγκάθινο στεφάνι από συρματοπλεγμα. Ήτο ο χειρότερος από όλους τους κομιτατζήδες και από τους πρώτους που έδωσε παρόν να βοηθήσει τους κατακτητάς. Έδειρε πάρα πολλούς χωρικούς με το τάγμα ερεύνης, βίασε αρκετές γυναίκες και σκότωσε αρκετά άτομα. Μένει αλησμόνητος για τους Αργίτες, όταν ήταν φρούραρχος εκεί. Ήταν μια λυσσασμένη τίγρη. Μεταξύ των κομιτατζήδων που συνελήφθησαν και τουφεκίστηκαν αυτή την φορά ήτο και ο μεγαλόσωμος Παναγιώτης Μακρής, αρχηγός του βουλγαρικού κομιτάτου τότε. Όλους αυτούς που συνέλαβε στην Καστοριά το ΕΛΑΣ εκείνη την ημέρα, τους πήραν συνοδεία, τους πέρασαν από την κάτω αγορά. Ο Θωμάς Τόλιος ήτο ο υψηλότερος και βιάδιζε με το κεφάλι ψηλά. Ευτύχημα επέζησε αυτός και αρκετοί άλλοι. Αλλά ορισμένους τους δείρανε πολύ. Ο Αργύρης Παπαργυρίου βρήκε την παλιά του γειτόνισσα, μητέρα του Ανδρέα Τζήμα και τον έσωσε. Ο Λάμπρος Παπατέρπος, ο έφορος είχε κάνει φυλακή στην Καστοριά από τους Ιταλοκομιτατζήδες και τώρα βρισκότανε στην πλεκτάνη του ΕΑΜ. Σε τέτοιες εποχές υπάρχουν και προσωπικοί λογαριασμοί. Όταν τους μεταφέρανε με την σειρά αυτούς τους κρατούμενους, προς τη γέφυρα του Μανιάκι, ο δοσίλογος Αχιλλέας Γάτσας απειράθθη να δραπετεύσει. Έγινε όμως αντιληπτός και οι σφαίρες τον πρόκαναν και τον άφησαν νεκρό. Από το κορμί του ξεχύθηκαν αρκετά χρήματα. Πολύ κακό έκανε και αυτός ο παλιάνθρωπος. Τον δε Μπαϊκόλε και τον αδελφό του Μπαϊκούζο, αμφότεροι φανατικοί Βούλγαροι, μάλλον και ανισόρροποι, τους τουφέκισαν... Αργότερα μάθαμε ότι τουφέκισαν και τον Αλέκο Αθανασίου»

Όταν⁸¹⁴ επί Ε.Α.Μ. στην Καστοριά κάνανε οι συναγωνιστάι το κενοτάφιο στον περίβολο της Μητροπόλεως διερωτόμουν αυτές οι μαυροφόρες γυναίκες που ήλθαν κατά χιλιάδες από τα χωριά κλαίοντας, διερωτόμουν να κλάψει ποιος ποιον...»

«Τι γίνεται την άλλη ημέρα, 24 Μαΐου 1944. Ξημέρωσε μια ημέρα ηλιόλουστη. Κατά τις ένδεκα πριν το μεσημέρι πέρασα από το Παλλάδιο. Στην πλατεία εκεί βρήκα μια ατμόσφαιρα αρκετά ανήσυχη, μάλλον εξαγριωμένη. Ο κήρυκας του δήμου φώναζε όποιος διαδίδει ότι έρχονται οι Γερμανοί θα τουφεκίζεται αμέσως. Με προκάλεσε αηδία αυτό που άκουσα και έφυγα διερωτώμενος ποιος είναι αυτός που βάζει τον κήρυκα να φωνάζει τέτοια διαταγή. Συνέχισα πιο κάτω και στο σπίτι του Εβραίου Ρούσου Μάγγου, αν δεν απατώμαι για το όνομα του ιδιοκτήτη, εκεί που ήτο η γκεστάπο ανεβοκατέβαιναν γνωστοί και άγνωστοι. Θωρούνται τα γραφεία του ΕΑΜ... Αντάρτες έρχονταν στην πόλη και μεμονωμένοι βέβαια άφηναν τα όπλα τους στα γραφεία του ΕΑΜ και περιφέρονταν άοπλοι στους δρόμους. Ήμουν κάτω στην αγορά στο ταβερνάκι μας και καθήμεθα έξω στο πεζοδρόμιο, οπότε προς το μεσημέρι ακούσαμε το κροτάλισμα πυροβόλου, πιθανόν από τα νεκροταφεία μας. Οι Γερμανοί έρχονταν σιγά σιγά. Έπαιρναν τα μέτρα τους φοβούμενοι από ενέδρα. Πυροβολούσαν πιθανόν για να ιδούν, εάν λάβουν απάντηση στα πυρά τους. Ευτυχώς κανείς δεν απάντησε στα πυρά του κατακτητή... Τα πολυβόλα βάζαν συνέχεια και άλλοι τρέχανε προς το βουνό και άλλοι πηγαίναμε να κλειστούμε στα σπίτια μας και ο Θεός βοηθός. Το ότι ο κατακτητής ερχόταν σιγά σιγά και προσεκτικά κατόρθωσαν από την δεξιά μεριά του συνοικισμού να φύγουν οι Εαμίτες Ελασίτες και αρκετοί πολίτες μαζί τους... Οι Γερμανοί μπήκαν στην πόλη και ανεβαίνοντας προς την άνω αγορά έβαζαν τα πολυβόλα επάνω από τον προσφυγικό συνοικισμό εναντίον αυτών που έφευγαν. Άλλοι φεύγανε και στο δικό μας βουνό από το εσωτερικό της πόλεως... Προς τις 4 το απόγευμα επικρατούσε τελεία ησυχία και την αγωνία μας κάπως την έσπαζε η φωνή του κήρυκα, ο οποίος έλεγε ότι όλοι οι άνδρες από δεκαέξι χρονών μέχρι 50 να παρουσιαστούν στην πλατεία Παλλαδίου με τις ταυτότητες.

⁸¹⁴ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 151

Πήραμε την απόφαση και πήγαμε εγώ⁸¹⁵ και ο αδελφός μου Λεωνίδας. Ήμεθα καμιά τριακοσαριά άνδρες, αλλά όλο κα πλήθαινε ο σωρός αυτός... Στου Τάσιου του Στάθη το φούρνο Γερμανοί με στημένο το πολυβόλο... στον ερχομό τους (από Αμύνταιο), στην τοποθεσία προς τους μύλους, βρήκαν εκεί τον Κασαπίδη Χαράλαμπο και τον σκότωσαν. Ο άμοιρος Κασαπίδης ήτο Καστοριανός προσφυγικής καταγωγής. Ήτο το μόνο θύμα της ημέρας εκείνης... μπροστά στο Παλλάδιο και συγκεκριμένα απέναντι στο σπίτι του Παπαγιώργη, εκεί στα σκαλιά βρίσκονταν ο ταγματάρχης Αυστριακός με τον Γεώργιο Βουΐτση, ιατρό, ο οποίος είχε κάνει τις σπουδές του στη Βιέννη. Κατετόπισε τον ταγματάρχη και του είπε η πόλη της Καστοριάς είναι μια φιλήσυχη πόλη και ότι δεν ακολούθησαν το επαναστατικό κίνημα. Χθες οι επαναστάται κάνανε συλλήψεις και μεταξύ αυτών που συνέλαβαν είναι ο μπατζιανάκης μου που ήτο αξιωματικός του ελληνικού στρατού μα δεν τους ακολούθησε, διότι το κίνημα αυτό είχε μάλλον κομμουνιστικό χαρακτήρα. Θυμάμαι ότι μεσολάβησε αρκετή ώρα που βρισκόμασταν συγκεντρωμένοι στην πλατεία. Τότε τον έμεινε μια απορία τον ταγματάρχη. Και ερώτησε γιατί τους ρίχνετε λουλούδια τους αντάρτες. Κάποιος Καστοριανός ετοιμόλογος επινόησε την λέξη αυτή και φώναζε από ΖΟΡΙ και άλλοι πολλοί επαναλάμβαναν την αυτή λέξη. Ο ταγματάρχης έμεινε κάπως ικανοποιημένος και έδωσε εντολή να δείξουμε τις ταυτότητες και να πάμε στα σπίτια μας. Μπροστά στο σπίτι Ελιάου Γκρίτζηνηρ πολυβόλο, μπροστά στου Κομφίνου το σπίτι πολυβόλο, στο σπίτι του Β. Παπαμιχάλη πολυβόλο... Το ότι σωθήκαμε, οφείλεται που οι Αυστριακοί με το εδεלבάις στο κασκέτο τους δεν είχαν κανένα θύμα. Και τι επιπολαιότητα, ενώ πριν το μεσημέρι ο κήρυκας φώναζε όποιος διαδίδει ότι οι Γερμανοί ξανάρχονται θα τουφεκίζεται αμέσως, και τώρα φύγανε άτακτα αφήνοντας και τα όπλα».

«Οι μεγάλες⁸¹⁶ εκκαθαριστικές επιχειρήσεις των Γερμανών και τα θύματα των Καστοριανών νέων. Οι Γερμανοί υπέθεταν ότι οι σύμμαχοι θα κάνανε αποβίβαση στην Ελλάδα. Και πήραν απόφαση να καθαρίσουν τα μετόπισθεν... Αυτή την τύχη είχαν δύο Καστοριανά παιδιά (σύλληψη από Γερμανούς και αποστολή στη Γερμανία για εργασία), ένας ο Αλέκος ο Τάσης και ο Γιώργος ο Παπαγιώργης ή Μεμέθος. Δεν είχαν όμως την αυτή τύχη άλλα τέσσερα Καστοριανά παιδιά, τα οποία, οι Γερμανοί τα συλλάβανε οπλισμένα και τα εκτέλεσαν. Αυτοί ήσαν ο Γεώργιος Ζήλας του Ανδρέα, ο Μιχάλης ο Μήρτσιος του Αριστείδη, ο Σιδέρης Σιούτας του Σωτήρη και ο Αθανάσιος Καλουψής... Οι Γερμανοί φέρανε στην πόλη περισσότερα από δύο χιλιάδες γιδοπρόβατα, τα οποία πήγαν στην Μαυριώτισσα και τα φύλαγαν κοιτατζήδες... Οι εκκαθαριστικές επιχειρήσεις είχαν προκαλέσει μεγάλες ζημιές σε όλη σχεδόν την Δυτική Μακεδονία. Λέγανε ότι περίπου 30.000 Γερμανοί στρατιώτες είχαν απασχοληθεί. Από τον αδελφό του μακαρίτη Γιώργου Ζήλα έμαθα ότι τα τέσσερα Καστοριανά παιδιά εκτελέστηκαν κοντά στο χωριό Κυψέλη του Γράμμου».

«Εφυγε⁸¹⁷ επιτέλους ο κατακτητής ... Από την Καστοριά όμως πήραν μαζί τους τον συμπολίτη μας Αθανάσιο Σιαπέρα, τον οποίο είχαν συλλάβει και τον καταταυράνησαν για να αποκαλύψει μέλη της οργανώσεως. Ο μακαρίτης θα συρθεί από τους Γερμανούς μέχρι πριν την Φλώρινα σε ένα χωριουδάκι ονόματι Αλωνάκια. Εκεί κοντά στο χωριό Αλωνάκια θα τους

⁸¹⁵ Ο Λυκούργος Συνόπουλος αναφέρει και το εξής περιστατικό: «Κάποια στιγμή βρεθήκαμε προς το κουρείο του Σίμου Πανίδη και ένα χέρι στον ώμο μου με τράβηξε απότομα να γυρίσω. Ήταν ο κοιτατζής Σταύρος Τέμος από το Κεφαλάρι με τον περιβόητο Μήνο. Αχώριστοι αυτοί οι δύο εγκληματίαι. Μας πήραν εμένα και τον αγαθό Γιώργο Τόκα. Ελάτε εδώ εσείς, και μας πήγανε στην γκεστάπο, που είχαν γίνει πρόχειρα γραφεία του ΕΑΜ. Μέσα ήταν ο φρούραρχος, ένας ανθυπομοίραρχος της γκεστάπο με την δεσποινίδα Σόνια και μερικοί άνδρες της γκεστάπο με την καθένα στο λαϊμό τους. Μας είπε ο Σταύρος θα ανεβείτε επάνω. Στο πρώτο δωμάτιο αριστερά είναι έξι τουφέκια και ένα αυτόματο. Να τα πάρετε και να τα φέρετε κάτω. Φοβήθηκαν ότι τα όπλα αυτά ήταν παγιδευμένα από τους αντάρτες. Γι' αυτό και μας φώναζαν εμάς. Πήγαμε και τα πήραμε και μόλις μας είδαν να βγαίνουμε από την πόρτα με τα όπλα στα χέρια, μας λένε να τα ξαβάλουμε εκεί που τα είχαμε πάρει. Ο Γερμανός που ανέβηκε πρώτος μου είπε αράους και μας έδωσε. Μόλις όμως κατεβήκαμε ο Σταύρος μας είπε στο Παλλάδιο»

⁸¹⁶ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 163

⁸¹⁷ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 171

στήσουν αυτόν και έναν εφοριακό υπάλληλο και θα τους τουφεκίσουν. Εγκατέλειψαν τους νεκρούς και ξεπατώθηκαν. Ο Σιαπέρας όμως δεν ήταν ευτυχώς νεκρός. Συνήλθε και αιμόφυρτος κατόρθωσε να φτάσει στην αντίσταση.»

Μετά την απελευθέρωση, «...ο πρόωρος⁸¹⁸ θάνατος των παιδιών του Αναστασίου Χαρίτου. Οι αδελφοί Χαρίτου, Γεώργιος και Χαρίτος Χαρίτου, βγήκαν στο βουνό, όπως και ο εξάδελφός τους Γεώργιος Χαρίτος του Σίμου. Το αντάρτικο όμως ήταν πολύ σκληρό και τους κλόνισεν τα δύο αδέλφια την υγεία τους. Πολλοί στην Καστοριά υποφέραμε από την έλλειψη τροφής. Επιπλέον όμως ήτο και η ελονοσία που μας κλόνιζε αφάνταστα»

«Το ΕΑΜ⁸¹⁹ έκανε μια συγκέντρωση από ολόκληρο τον νομό Καστοριάς. Και τη διοργάνωσε κατ' αυτόν τον τρόπο να είναι περισσότερες δυνατόν γυναίκες μαυροφόρες. Με λίγα λουλούδια στο χέρι και στη σιγανή πορεία προς τη Μητρόπολη να κλαίνε του ανθρώπους που χάσανε τη ζωή τους στον αγώνα εναντίον του κατακτητή.»

Μετά την απελευθέρωση, «Η επιτροπή⁸²⁰ του Κ.Κ.Ε. είχε ετοιμάσει κατάλογο από αντιδραστικούς και αφού τους συλλάμβανε, τους έστειλε σε ένα χωριό του Γράμμου, περίπου δώδεκα ώρες πορεία από την Καστοριά. Μεταξύ αυτών και ο γείτονάς μου Παναγιώτης Τσολάκης, γραμματέας του δικαστηρίου. Ο μόνος που δεν επέστρεψε μετά την υπογραφή της Βάρκιζας ήτο ο μακαρίτης Μιχάλης Πάντσιος. Άφησε τα κόκκαλά του στο χωριό Σλίμνητσα του Γράμμου».

Στη Θεσ/νίκη⁸²¹ ... Συνελήφθησαν αρκετοί ταγματασφαλίτες και εκτελέστηκαν από τον ΕΛΑΣ. Καστοριανοί ήταν οι Θωμάς Λεχωβίτης, ο Μιχάλης Λύτσκας του Γεωργίου και ο Αθανάσιος Λύτσκας επίσης του Γεωργίου. Για τον Ανάργυρο Βασιλάκο είπαμε από γρηγορότερα πως σκοτώθηκε από γερμανό αξιωματικό, διότι μεθυσμένος πυροβολούσε ασκόπως με το πιστόλι του.

«Ο χειμώνας⁸²² λοιπόν (του 1944) και αυτή τη χρονιά ήταν γερός και η λίμνη παγωμένη. Ερχόταν ο Μπαρμπανάκος Καρακώτσιος και παρεπονείτο στον πατέρα μου, λέγοντας δεν έχουμε μεγάλα πράγματα να δώσουμε στα πρόβατα. Πρώτα θύματα για τον χειμώνα είναι τα παλαιά εβραϊκά σπίτια. Όπως φαίνονταν οι περασιές τα ξύλα προκαλούσαν το μάτι του ανθρώπου, και πρώτα θυμάμαι άρχισε η ανταρτική πολιτοφυλακή το χάλασμα κατερειπωμένων σπιτιών. Στα γύρω βουνά μόνον οι ρίζες είχαν απομείνει και θυμάμαι το τσεκούρι δεν ήταν αρκετό για να κόψεις τα ξύλα»

⁸¹⁸ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 176

⁸¹⁹ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 176

⁸²⁰ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 178

⁸²¹ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 180

⁸²² Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 178

Κεφαλάρι

Από τα δεινά κατά την Κατοχή στο Κεφαλάρι, έχουμε:

- ✓ Στο χωριό Κεφαλάρι⁸²³, οι κομιτατζήδες έριξαν το πτώμα σκύλου στο πηγάδι απ' όπου υδρεύονταν το χωριό.
- ✓ Στο Κεφαλάρι⁸²⁴ έριξαν στο μοναδικό πηγάδι για τους Έλληνες ψόφιο σκύλο Κάπου το 1942, σε συμμορία⁸²⁵ ο Νασκόπουλος Χρήστος

Στις 16 Μαρτίου 1942, περίπτωση⁸²⁶ ανυπακοής συνέβη, στις 16 Μαρτίου 1942, κατά την ομαδική διαμαρτυρία 100 περίπου χωρικών στο χωριό Κεφαλάρι, (χωριό 6 χμ βόρεια της Καστοριάς), οι οποίοι αρνούσαν να παραδώσουν μέρος της παραγωγής τους σε υπαλλήλους της γεωργικής υπηρεσίας. Η δυναμική επέμβαση των Ελλήνων χωροφυλάκων οδήγησε στη σύλληψη 15 ατόμων που θεωρήθηκαν οι πρωταίτιοι της διαμαρτυρίας

Το Μάιο του 1944, το Κεφαλάρι⁸²⁷ είχε πάνω από 100 τουφέκια και αυτόματα όπλα, ενώ τα γειτονικά χωριά τουλάχιστον 50 όπλα το καθένα.

Τον Οκτώβριο του 1944, πυρπόληση⁸²⁸ από τους κατακτητές 5 σπιτιών

Σε χειρόγραφη⁸²⁹ κατάσταση, με άγνωστο το συγγραφέα και την ημερομηνία, αναγράφεται: «Επιτροπή Αξονοβουλγαρικού Κομιτάτου Κεφαλαρίου». Ακολουθεί λίστα έξι (6) ονομάτων με την ιδιότητα του καθενός στην Επιτροπή (πρόεδρος, γραμματέας, μέλος,...)

Σε χειρόγραφη κατάσταση⁸³⁰, με συγγραφέα τον Ειδικό Πάρεδρο και ημερομηνία 15 Νοεμβρίου 1945, αναγράφεται: «Κατάστασις των ενόπλων συνεργασθέντων (Κομιτατζήδες) μετά των κατακτητών των καταφυγόντων εις Σερβίαν ή Βουλγαρίαν». Κάτω από την κεφαλίδα και διαγεγραμμένη αναγράφεται «Κατάστασις των Βουλγαροκομιτατζήδων του Συνοικισμού Κεφαλαρίου, αυτοί που εργάστηκαν με τους κατακτητές και τώρα ακόμα είναι εις ΣΝΟΦ». Ακολουθούν είκοσι τέσσερα (24) ονοματεπώνυμα, με τα πατρώνυμά τους, την κατηγορία (αρχηγός, οπλίτης, ..), την ημερομηνία φυγής 8 ή 15 Σεπτεμβρίου 1944. Στις γενικές παρατηρήσεις διαβάζουμε: «ατίμισαν και λελατισαν και εγκληματίας» για ορισμένους από αυτούς. Τέλος πριν την ημερομηνία αναγράφεται: «αυτοί που έφυγαν με τους Γερμανούς και βρίσκονται εις το Μοναστίρι, εργάζονται κατά της πατρίδος».

Σε δακτυλογραφημένη⁸³¹ κατάσταση, άγνωστου συγγραφέα και ημερομηνίας, αναγράφεται: «Κοινότης Κεφαλαρίου ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ Των ενόπλων συνεργασθέντων (κομιτατζήδων) μετά των κατακτητών και καταφυγόντων εις Σερβίαν ή Βουλγαρίαν του Συνοικισμού Κεφαλαρίου». Ακολουθούν είκοσι τέσσερα (24) ονοματεπώνυμα με τα πατρώνυμά τους. Για τα τρία πρώτα ονόματα υπάρχει η παρατήρηση «Αρχηγός κομιτάτου, ατίμασε, ελεηλάτησε και εγκληματίσε, ανεχώρησεν την 8/9/44 εις Σερβίαν». Για το τέταρτο όνομα της λίστας υπάρχει η παρατήρηση «Ενοπλος συνεργάτης των Ιταλών και Γερμανών. Ανεχώρησεν εις Σερβίαν την 8/9/44». Τέλος με κεφαλίδα «Επιτροπή φιλοαξονικού Κομιτάτου Κεφαλαρίου» αναφέρονται έξι (6) ονοματεπώνυμα με τα πατρώνυμά τους, την ιδιότητά τους (πρόεδρος, γραμματέας, μέλος,) και την παρατήρηση «Άπαντες εδιώχθησαν ως δοσίλογοι»

Σε χειρόγραφη⁸³² κατάσταση, με συγγραφέα τον Ειδικό Πάρεδρο και ημερομηνία 15 Νοεμβρίου 1945, αναγράφεται: «Κατάστασις των Βουλγαροκομιτατζήδων του Συνοικισμού

⁸²³ Δημητρίου Ι. Μαγκριώτη, Θυσία της Ελλάδος και εγκλήματα κατοχής 1941-1944, Αθήνα 1946, σελ. 212

⁸²⁴ Ι. Πατακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 47

⁸²⁵ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 117

⁸²⁶ Ραϊμόνδου Αλβανού, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, σελ. 206

⁸²⁷ Ιωάννη Σ. Κολιόπουλου, Ληλασία φρονημάτων, Εκδόσεις Βάνιας 1994, σελ. 177

⁸²⁸ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 111

⁸²⁹ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

⁸³⁰ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

⁸³¹ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

⁸³² Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

Κεφαλαρίου έφυγαν μαζί με τους Γερμανούς, συνελήφθησαν έξοθεν Μοναστηρίου από τους ΕΛΑΣ τώρα ανενόχλητη ευρίσκονται εις τας οικίας των». Με χρωματιστή μελάνη πάνω από την προηγούμενη κεφαλίδα αναγράφεται: «Κατάστασις εμφανίουσα τους συνεργασθέντες με τους κατακτητές οπλοφόρους κομιτατζήδες έφυγαν με τους Γερμανούς, επέστρεψαν πάλι παραμένοντες εις εστίας των ανενόχλητοι». Έχει αφαιρεθεί η αρχική αναφορά σε σύλληψη από τον ΕΛΑΣ. Ακολουθούν τριάντα δύο (32) ονοματεπώνυμα, με τα πατρώνυμά τους και την κατηγορία στην οποία ανήκαν, αυτήν δηλαδή του «οπλίτης». Ακολουθούν άλλα πέντε (5) ονοματεπώνυμα, με τα πατρώνυμά τους και την κατηγορία στην οποία ανήκαν, αυτήν δηλαδή του «οπλίτης» και με κεφαλίδα «αυτοί που εβρίσκονται σήμερα εις τας φυλακάς». Τέλος πριν την ημερομηνία και την υπογραφή του Ειδικού Παρέδρου αναγράφεται η παρατήρηση: «Όλοι αυτοί εργάστικαν μέχρι τέλος με τους κατακτητάς άλλοι εγκληματίες άλλοι έκαναν ατιμίας και λελασίες εις το ελληνικό λαό της περιφέρειας μας». Τα ονόματα είναι διαφορετικά και συνολικά τριάντα επτά (37).

Σε δακτυλογραφημένη⁸³³ κατάσταση, άγνωστου συγγραφέα και ημερομηνίας, αναγράφεται: «Κοινότης Κεφαλαρίου ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ Εμφαινίουσα τους συνεργασθέντας με τους κατακτητάς του Συνοικισμού Κεφαλαρίου (οπλοφόροι), οίτινες έφυγαν με την αποχώρησιν των Γερμανών και επέστρεψαν πάλι». Ακολουθούν εβδομήντα επτά (77) ονοματεπώνυμα με τα πατρώνυμά τους από τα οποία τα πρώτα τριάντα επτά (37) είναι δακτυλογραφημένα και τα υπόλοιπα χειρόγραφα. Στις γενικές παρατηρήσεις διαβάουμε: «Άπαντες εδιώχθησαν ως δοσίλογοι, οπλοφόροι συνεργάται Ιταλογερμανών». Για τα πέντε (5) τελευταία άτομα της δακτυλογραφημένης κατάστασης διαβάζουμε: «Ευρίσκονται σήμερα εις τας φυλακάς»

Σε άλλη δακτυλογραφημένη⁸³⁴ κατάσταση, άγνωστου συγγραφέα και ημερομηνίας, αναγράφεται: «ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΚΕΦΛΑΡΙΟΥ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ εμφανίουσα τους συνεργασθέντας με τους κατακτητάς του Συνοικισμού ΚΕΦΑΛΑΡΙΟΥ / οπλοφόροι / οίτινες έφυγαν με την αποχώρησιν των Γερμανών και επέστρεψαν πάλιν». Ακολουθούν εβδομήντα ένα (71) ονοματεπώνυμα με τα πατρώνυμά τους.

⁸³³ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

⁸³⁴ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

Κολοκυνθού

Για το 1941, διαβάζουμε, πείνα από την Κατοχή. Διήγηση Γιάννη Λιάμου⁸³⁵: «Αδειάσαν τελείως τα μαγαζιά. Οι έμποροι κρύβαν τα εμπορεύματα τους. Πουλούσαν κρυφά μόνο με χρυσό. Στην Καστοριά η πείνα ήταν αφόρητη. Οι κάτοικοι αναγκάζονταν να πουλάνε τα έπιπλά τους, τις προίκες των κοριτσιών τους, τα κτήματά τους για ένα κομμάτι ψωμί. Γέμιζε η ύπαιθρος από ντουλάπες και γραμμόφωνα. Στην Κολοκυνθού, σε κάθε παράθυρο είχε από δύο γραμμόφωνα. Από την Ήπειρο κατέβαιναν στρατιές ολόκληρες φορτωμένες στην πλάτη με λάδι για να το ανταλλάξουν με γέννημα. Φτάναν ως τη Φλώρινα. Περισσότερες ήταν οι γυναίκες. Οι άντρες φοβούνταν, γιατί από τους δυστυχείς αυτούς, οι προδότες και οι Ιταλοί είχαν κατασχέσει το λάδι».

Το Μάρτιο του 1943, εκτός από το αρχηγείο⁸³⁶ του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ στο Άργος Ορεστικό, τμήματά του εμφανίστηκαν και στην Κολοκυνθού και στο δρόμο Καστοριάς-Νεστορίου. Στις δραστηριότητές του συγκαταλέγονται η προπαγάνδα, η καθοδήγηση και συνθήματα για ισότητα, ευημερία και καλύτερες συνθήκες διαβίωσης. Αρχές Μαρτίου, ο Καραμπέρης αποδέχεται πρόσκληση του Λάζαρου Ζησιάδη (Τερπόφσκι) για συνάντηση στο σχολείο της Κολοκυνθούς. Συζητήθηκε η γενικότερη κατάσταση, η προοπτική για το μέλλον, η ανάγκη λήψης μέτρων κατά το κοινοταζήδων και η ένταξη του Καραμπέρη στον ΕΑΜ-ΕΛΑΣ. Αντιπρόταση για συνεργασία σε τοπικό επίπεδο με αμοιβαία ενημέρωση, η οποία κι έγινε αποδεκτή. Λίγες ημέρες αργότερα από τον «Περικλή» και το «Λευτέρη» προτείνεται στον Καραμπέρη να αναλάβει την αρχηγία των ανταρτικών ομάδων περιοχής Βοΐου, αλλά αρνείται. Σε σύσκεψη επίσης στο Τσοτύλι συμφωνήθηκε η μεταφορά των αρχηγείων των δύο οργανώσεων στον Πεντάλοφο ώστε να είναι κοντά στη λήψη αποφάσεων.

Στις 24 Μαρτίου 1943 μονάδες του ΕΛΑΣ επιτέθηκαν και στην Κολοκυνθού και την Ποριά. Οι εκδοχές:

- ✓ Επίθεση⁸³⁷ μονάδων του ΕΛΑΣ χτύπησαν την Κολοκυνθού και την Ποριά. Έκαψαν σπίτια, συνέλαβαν έξι κοινοταζήδες, από τους οποίους οι δύο σκοτώθηκαν με ρόπαλο στο Μελάνθιο. Στην ίδια επιχείρηση σκοτώθηκε μια γυναίκα, δύο κοριτσάκια πνίγηκαν από άγνωστες συνθήκες και πάρθηκαν αρκετά ζώα. Έκαψαν επίσης τη γέφυρα των Μανιάκων. Στην Κολοκυνθού αναφέρονται και εκτελέσεις κοινοταζήδων.
- ✓ Οι απειλές⁸³⁸ των προκηρύξεων δεν άργησαν να γίνουν πραγματικότητα. Τμήματα του ΕΛΑΣ χτύπησαν, στις 24 Μαρτίου 1944, τα χωριά Κολοκυνθού και Ποριά, συλλαμβάνοντας 6 αιχμάλωτους, ενώ σκοτώθηκε απροσδιόριστος, «λόγω του σκότους» αριθμός κοινοταζήδων. (Οι απώλειες των ανταρτών ήταν 2 νεκροί και 5 τραυματίες) Σύμφωνα με ένα στέλεχος του ΣΝΟΦ: «Την Κολοκυνθού εμείς την κάψαμε σχεδόν όλη, οι μεγάλοι προδότες ήσαν στην Καστοριά μερικούς που πιάσαμε τους εκτελέσαμε επί τόπου οι οποίοι είχαν υπεύθυνα πόστα. Θύματα δικά μας στην Κολοκυνθού 1 νεκρός και 4 τραυματίες στην Πορεία 4 τραυματίες και ένας νεκρός»
- ✓ Στις 24 του μηνός⁸³⁹ (Μαρτίου 1944) μικρές ομάδες του ΕΛΑΣ επιτέθηκαν εναντίον των Κοινοταζήδων της Κολοκυνθούς και της Ποριάς και έκαψαν μερικά σπίτια στο καθένα από τα δύο χωριά. Οι Αντάρτες έκαψαν επίσης την ξύλινη γέφυρα του Αλιάκμονος που ένωνε τα δύο αυτά χωριά με την Καστοριά. Στην Κολοκυνθού οι Αντάρτες συνέλαβαν αιχμαλώτους, κατά τη δική τους μαρτυρία έξι Κοινοταζήδες, δύο εκ των οποίων εσκότωσαν ρόπαλα στο προσφυγικό χωριό Μελάνθιο, δύο έστειλαν στην έδρα της

⁸³⁵ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 89

⁸³⁶ Στεφ. Καραμπέρη, Οι αναμνήσεις μου από την δράσιν μου εις τα τμήματα της Π.Α.Ο, Πελασγός, σελ. 24

⁸³⁷ Γιώργου Κουμαρίδη, ΣΝΟΦ και σλαβομακεδονικά τάγματα (1943-1944), περ. Αρχαιοτάξιο τ.χ. 11, Εκδόσεις Θεμέλιο, σελ. 68

⁸³⁸ Ραϋμόνδου Αλβανού, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, σελ.283

⁸³⁹ Ιωάννη Σ. Κολιόπουλου, Ληλασία φρονημάτων, Εκδόσεις Βάνιας 1994, σελ. 175

μονάδος τους στο ελληνόφωνο χωριό Λάγγα, ενώ για τους άλλους δεν έδωσαν στοιχεία. Σκοτώθηκε επίσης κατά τη συμπλοκή μία γυναίκα και πνίγηκαν στον Αλιάκμονα δύο μικρά κορίτσια κάτω από άγνωστες συνθήκες.

Τον Οκτώβριο του 9144, πυρπόληση⁸⁴⁰ από τους κατακτητές ½

Κοντορόπη

Σε χειρόγραφο⁸⁴¹ κατάσταση, άγνωστου συγγραφέα και ημερομηνίας, αναγράφεται: «Κοινοτής Κοντορόπης». Ακολουθούν έξι (6) ονόματα με πατρώνυμα και ιδιαίτερες παρατηρήσεις για το καθένα, όπως: «αρχηγός του κομιτάτου στο χωριό», «επροπαγάνδιζε», «κομιτατζής μέχρι τέλους εφυλακίσθη και από τον ΕΛΑΣ», «από κομιτατζής εις ελασίτην». Στη συνέχεια και με κεφαλίδα «Οι κατωτέρω εδήλωσαν τα όπλα των και τα κρατούσαν στο σπίτι των για την ασφάλεια του χωριού των και της οικογένειάς των». Ακολουθούν έξι (6) ονόματα με πατρώνυμα και ιδιαίτερες παρατηρήσεις για το καθένα, όπως: «φανατικός κομιτατζής, προδότης», «πρόεδρος», «ένοπλος για την ασφάλεια της οικογένειάς του», ... Τέλος και με κεφαλίδα «άοπλοι φανακότεροι πολιτικοί προπαγανδισταί», ακολουθούν έντεκα (11) ονόματα με τα πατρώνυμά τους και παρατηρήσεις για τον καθένα όπως «η αφρόκρεμα της βουλγαρικής ΟΧΡΑΝΑ», «έχουν ξένη υπηκοότητα», «συνεργάτης του κομιτάτου», ...

Σε δακτυλογραφημένη⁸⁴² κατάσταση της Νομαρχίας Καστοριάς, όπως η σφραγίδα στο τέλος του εγγράφου μαρτυρεί, με άγνωστο όμως συγγραφέα και ημερομηνία, στην κεφαλίδα αναγράφεται: «ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ Εμφαίνουσα τους αντεθνικώς δράσαντας κατοίκους της Κοινοτήτος Κοντορόπης». Ακολουθούν έξι (6) ονόματα με πατρώνυμα και ιδιαίτερες παρατηρήσεις για το καθένα, όπως: «αρχηγός του κομιτάτου στο χωριό εξεδηλώθει φανατικά από το 1941 όπου προπαγάνδιζε», «από κομιτατζής μεταπήδησεν εις Ανθ/γόν του ΕΛΑΣ αυτονομιστής», «από κομιτατζής εις ελασίτην», «κομιτατζής μέχρι τέλους εφυλακίσθη και από τον Ελάς», ... Στη συνέχεια και με κεφαλίδα «Οι κατωτέρω εδήλωσαν τα όπλα των (χειρόγραφα η φράση «επί Γερμανών») και τα κρατούσαν στο σπίτι των για την ασφάλεια των (χειρόγραφα η λέξη «δήθεν») του χωριού των και της οικογένειάς των». Ακολουθούν έξι (6) ονόματα με πατρώνυμα και ιδιαίτερες παρατηρήσεις για το καθένα, όπως: «φανατικός κομιτατζής, προδότης», «πρόεδρος», «ένοπλος για την ασφάλεια της οικογένειάς του (χειρόγραφα η φράση «άδεια Γερμανών»)», ... Επίσης με κεφαλίδα «άοπλοι φανακότεροι προπαγανδισταί πολιτικοί (χειρόγραφα η λέξη «αυτονομισταί)», ακολουθούν έντεκα (11) ονόματα με τα πατρώνυμά τους και παρατηρήσεις για τον καθένα όπως «η αφρόκρεμα της βουλγαρικής ΟΧΡΑΝΑ», «ίδιος», «έχουν ξένη υπηκοότητα», «συνεργάτης του κομιτάτου», ... Στη συνέχεια και με κεφαλίδα «Οι κατωτέρω εδήλωσαν τα όπλα των (χειρόγραφα η φράση «επί Γερμανών») και τα κρατούσαν στο σπίτι των για την ασφάλεια (χειρόγραφα η λέξη «δήθεν») του χωριού των και της οικογένειάς των». Τέλος στο κάτω μέρος του εγγράφου υπάρχει η παρατήρηση «Άπαντες παραμένουν εις τα σπίτια τους ανενόχλητοι». Σύνολο είκοσι τρία (23) άτομα.

Σε δακτυλογραφημένη⁸⁴³ κατάσταση, άγνωστου συγγραφέα και ημερομηνίας, αναγράφεται: «ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΦΥΓΟΔΙΚΩΝ ΚΟΝΤΟΡΟΠΗΣ». Ακολουθεί ένα ονοματεπώνυμο με το πατρώνυμό του.

⁸⁴⁰ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 111

⁸⁴¹ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

⁸⁴² Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

⁸⁴³ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

Κορέστεια

Τον Απρίλιο⁸⁴⁴ του 1943 αναφέρονται παρτιζάνοι στα Κορέστεια, που προσπαθούσαν, με τη βοήθεια τοπικών στελεχών του ΕΑΜ, να προσελκύσουν στις μονάδες τους κομιτατζήδες που μόλις είχαν εξοπλισθεί από τους Ιταλούς. Οι κομιτατζήδες ωστόσο δεν έδειξαν να συγκινούνται από τα κηρύγματα των παρτιζάνων.

Την ίδια⁸⁴⁵ εποχή, τον Απρίλιο του 1944, στα Κορέστια εισήλθαν 1.200 παρτιζάνοι, κατά τους υπολογισμούς των διοικητών του ΕΛΑΣ, στην περιοχή.

Τον Μάρτιο⁸⁴⁶ και τον Απρίλιο του 1944 σημειώθηκαν πολλές μαζικές προσχωρήσεις με τη μεσολάβηση συνήθως στελεχών του ΣΝΟΦ. Στα Κορέστια τοπικά στελέχη του ΣΝΟΦ προσήλκυσαν εκατό και πλέον Κομιτατζήδες στον εφεδρικό ΕΛΑΣ.

Τον Οκτώβριο του 1944, Στα Κορέστια⁸⁴⁷ ο Γκότσης και ο Πέιος έσπευσαν να στρατολογήσουν και άλλους άνδρες, ενώ ο ΕΛΑΣ αντέδρασε με την έκδοση διαταγής για τη μετακίνηση της προκλητικής μονάδας στη Σιάτιστα.

⁸⁴⁴ Ιωάννη Σ. Κολιόπουλου, Λεηλασία φρονημάτων, Εκδόσεις Βάνιας 1994, σελ. 144

⁸⁴⁵ Ιωάννη Σ. Κολιόπουλου, Λεηλασία φρονημάτων, Εκδόσεις Βάνιας 1994, σελ. 145

⁸⁴⁶ Ιωάννη Σ. Κολιόπουλου, Λεηλασία φρονημάτων, Εκδόσεις Βάνιας 1994, σελ. 174

⁸⁴⁷ Ιωάννη Σ. Κολιόπουλου, Λεηλασία φρονημάτων, Εκδόσεις Βάνιας 1994, σελ. 185

Κορησός

Όπως κατέθεσε ο μάρτυρας κατηγορίας, Γεώργιος Κουτορίκος, 38 ετών, Βέροια, Επιστάτης Δημοσίων Έργων, και κατοικεί στην Κορησό, στη δίκη δοσιλόγων 1631/5-7-1945, Θεσσαλονίκη «...Στην Κορησό συνελήφθη επιστολή του Βόριδος Στογιάννη προς τον εκεί αρχηγόν γραμμένη ελληνιστί, στην οποία έγραφε να καταπιέζουν με κάθε τρόπο τους ματζήρηδες και τους γραικομάνους, όχι δε και τους Βουλγάρους. Γραικομάνους λένουν τους εντοπίους Έλληνας.

Ο Κολλάρας⁸⁴⁸ κυκλοφορούσε πάντα με δύο χωροφύλακες και έπαιρνε τη φορολογία (σε είδος, γίδια, πρόβατα κτλ) για τους Ιταλούς, τα μισά κράταγε αυτός (και τα έκανε λίρες) και τα άλλα μισά τα έδινε μέχρις που οι Ιταλοί τον καταλάβανε και αναγκάστηκε να φύγει από το χωριό

Ο Κολλάρας⁸⁴⁹ συνεργάστηκε με το ΕΑΜ τον Φεβρουάριο και τον Μάρτιο του 1943. Όμως η σχέση του με το ΕΑΜ δεν ήταν καλή και με τα στελέχη του ΕΑΜ ήρθε «αμέσως σε ριζή μαζί τους. Με γκρίνια κε μαλόματα κάθε μέρα». Ταυτόχρονα προειδοποίησε τους μόνιμους αξιωματικούς που τότε συνεργάζονταν με το ΕΑΜ : «τους λέγω η Βούργαρη θα στραφούν εναντίον μας και μησ πρέπει αμέσως να εφοδιασθούμε όπλα και πυρομαχικά και να κυρύξωμε πρότη την επανάσταση. Από αύριον θα κάνο γήρο εις τα προσφιγωχόργια και από κινού να δράσωμεν. Όμως «η αξιωματική δεν πυστέβαν πως εις το Νεστόρη βρομαί η κομούνα».

Στις 22 Μαρτίου 1943, εμπρησμός⁸⁵⁰ της Κορησού

Στις 25 Μαρτίου 1944 γίνεται επίθεση του ΕΛΑΣ στην Κορησό. Οι εκδοχές:

- ✓ Στις 25 Μαρτίου 1944, επίθεση⁸⁵¹ μονάδων του ΕΛΑΣ στην Κορησό κατά των κομιτατζήδων.
- ✓ Επιθέσεις⁸⁵² του ΕΛΑΣ εναντίον των κομιτατζήδων σημειώθηκαν στα χωριά Κορησό στις 25 Μαρτίου 1944. Στην πεντάωρη μάχη της Κορησού, σκοτώθηκαν ή τραυματίστηκαν 22 κομιτατζήδες (αριθμός που δίνει το επίσημο ανακοινωθέν του ΕΛΑΣ και είναι μάλλον υπερβολικός), ενώ λίγοι Γερμανοί που ήρθαν σε ενίσχυση έπεσαν σε ενέδρα και 4 από αυτούς σκοτώθηκαν. Σε αυτή την επίθεση παραλίγο να έχανε τη ζωή του και ο Κάλτσεφ αν δεν επενέβαιναν οι κομιτατζήδες της γειτονικής Λιθιάς. (Κατά την εφημερίδα του 28^{ου} Συντάγματος της ΙΧ Μεραρχίας του ΕΛΑΣ, *Γράμμος* (1/4/44) κατά την επίθεση στην Κορησό σκοτώθηκε 1 κομιτατζής και τραυματίστηκαν 5, ενώ δυο αυτοκίνητα γερμανικά που έτυχε να περνούν εκείνη την ώρα χτυπήθηκαν και σκοτώθηκαν 5 Γερμανοί.
- ✓ Στις 25 Μαρτίου⁸⁵³ 1944 δύο αυτοκίνητα του γερμανικού στρατού δέχθηκαν επίθεση κοντά στην Κορησό, με συνέπεια να σκοτωθούν τρεις Γερμανοί στρατιώτες και ένας Ιταλός. Κατόπιν ο ΕΛΑΣ πυρπόλησε τα αυτοκίνητα. Η Κορησός με μεικτό πληθυσμό Σλαβόφωνων και Προσφύγων σώθηκε από τα γερμανικά αντίποινα χάρη στην παρέμβαση του Κάλτσεφ. Ο ίδιος, απολογούμενος το 1948 ενώπιον του Στρατοδικείου Θεσσαλονίκης αναφέρθηκε στο περιστατικό, καταθέτοντας τα ακόλουθα: «Την 25^{ην} Μαρτίου 1944 μου είχε πάρει το αυτοκίνητον η υπηρεσία μου και ακολουθών γερμανικήν φάλαγγαν από Καστοριάς εις Έδεσσαν ενέπεσα εις ενέδραν και ηναγκάστην να πολεμήσω επί

⁸⁴⁸ Ραϋμόνδου Αλβανού, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, σελ. 247

⁸⁴⁹ Ραϋμόνδου Αλβανού, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, σελ. 248

⁸⁵⁰ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 188

⁸⁵¹ Γιώργου Κουμαρίδη, ΣΝΟΦ και σλαβομακεδονικά τάγματα (1943-1944), περ. Αρχαιοτάξιο τ.χ. 11, Εκδόσεις Θεμέλιο, σελ. 68

⁸⁵² Ραϋμόνδου Αλβανού, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, σελ.284

⁸⁵³ Στρατού Δορδανά, Αντίποινα των Γερμανικών Αρχών Κατοχής στη Μακεδονία (1941-1944), Διδακτορική Διατριβή 2002, σελ. 550

τετράωρον με τους αντάρτες. Γερμανοί που ήρθαν εις ενίσχυσίν μας ήθελον να κάψουν το χωρίο Κορυσό, αλλ' εγώ τους ημπόδισα διότι οι κάτοικοι δεν έπταιον τίποτε».

Στις 31 Μαΐου 1944, «στις 31 Μάη⁸⁵⁴ χτυπήσαμε τα οπλισμένα χωριά της Καστοριάς-Κορησό- Ιτιά διαλύοντας και αφοπλίζοντας.

Στις 5 Αυγούστου⁸⁵⁵ 1944, χτυπήσαμε τα οπλισμένα χωριά της Καστοριάς Ιτιά και Κορησό και τους κομιτατζήδες του χωριού Περικοπάνα, μαζί με δυνάμεις του 28^{ου} Συντάγματος, η μάχη κράτησε σχεδόν ολόκληρη μέρα. Οι κομητατζήδες είχαν μεγάλες απώλειες 40 με 50 νεκρούς και τραυματίες όπου τους αναγκάσαμε να παραδώσουν τα όπλα τους.

Σε χειρόγραφη⁸⁵⁶ κατάσταση, άγνωστου συγγραφέα και ημερομηνίας, αναγράφεται: «Κατάστασις εμφανίουςα τους Βουργάρους της Κοινότητας Κορησού». Ακολουθούν εξήντα εννέα (69) ονοματεπώνυμα.

Σε χειρόγραφη⁸⁵⁷ κατάσταση του προέδρου της κοινότητας Κορησού, όπως και η υπογραφή στο τέλος του εγγράφου μαρτυρεί και με ημερομηνία το Σεπτέμβριο του 1945, αναφέρεται: «Κατάστασις Ονομαστική εμφανίουςα τους φυγοδικούντας κατοίκους της κοινότητας Κορησού ως και τον χρόνον καθ' όν ούτοι αποχώρησαν εκ της Κοινότητος». Ακολουθούν δεκατέσσερα (14) ονοματεπώνυμα με τα πατρώνυμά τους, τον τόπο που βρίσκονται, από όπου σταχυολογώντας διαβάζουμε: «εις Βουλγαρίαν», «Μοναστήρι Σερβίας», «εις τα όρη», «εις βουλγαρικήν οργάνωσιν ΣΝΟΦ». Για τα εννέα (9) τελευταία ονοματεπώνυμα η κεφαλίδα του εγγράφου αναφέρει «φυγάδες μετά την εγκατάστασιν του ΕΘΝΙΚΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ». Από τις παρατηρήσεις για όλα τα συνολικά τα ονοματεπώνυμα, σταχυολογώντας διαβάζουμε: «διετέλεσεν επί κατοχής ένοπλος κομιτατζής βαρυνόμενος δια πράξεις πλείστας λεηλασιών και εις βιασμό επί του ελληνικού στοιχείου», «έφερεν δήλωσιν ταυτότητος της βουλγαρικής λέσχης Θεσσαλονίκης» «οργανωτής του εν Καστορία κομιτάτου και ειργάζεται φιατην εξόντωσιν του ελληνικού στοιχείου συνάμα δε τον εσυνόδευε και η σύζυγός του», «διετέλεσεν επί κατοχής αρχηγός του εν Κορησού κομιτάτου όστις αποτέφρωσε «15» δεκαπένετε οικίας εν Κορησώ και όστις ήθελεν την εξόντωσιν του προσφυγικού στοιχείου Κορησού», «διετέλεσεν σύνδεσμος κομιτατζήδων φέρων αγγελίας εκ Βουλγαρίας και έδινε θάρρος εις τους κομιτατζήδες επροπαγάνδιζεν υπέρ της Βουλγαρίας μαθαίνοντας τους νεαρούς άσματα βουλγαροκομιτατζίδικα», «άπαντες διετέλεσαν ένοπλοι κομιτατζήδες διαπράξαντες βιασμούς και εκβιασμούς εις βάρος του ελληνικού στοιχείου επί πλέον διέπραξαν λεηλασίας εις Άργος Ορεστικόν κατά πληροφορίας διέπραξαν και εγκλήματα».

Σε δακτυλογραφημένη⁸⁵⁸ κατάσταση, πιθανόν της Νομαρχίας Καστοριάς, διαβάζουμε: «ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΚΟΡΗΣΟΥ, ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ Εμφανίουςα τους φυγοδικούντας κατοίκους της Κοινότητος Κορησού ως και τον χρόνο καθ' όν απεχώρησαν εκ της Κοινότητος». Ακολουθούν είκοσι οκτώ (28) ονοματεπώνυμα με τα πατρώνυμά τους. Από τις γενικές παρατηρήσεις σταχυολογούμε: «Διετέλεσεν επί κατοχής συνεργάτης του κατακτητού βαρυνόμενος δια πράξεις πλείστων λεηλασιών και εκβιασμών εις βάρος του ελληνικού στοιχείου. Κατέφυγεν εις ληστρικήν οργάνωσιν ΣΝΟΦ», «Οργανωτής του εν Καστορία Κομιτάτου, ειργάζετο δια την εξόντωσιν του Ελληνικού στοιχείου. Έφυγεν εις Μοναστήριον Σερβίαν μαζί με την σύζυγόν του κατά την αποχώρησιν των Ιταλών», «Διετέλεσεν επί κατοχής αρχηγός του εν Κορησώ κομιτάτου, απετέφρωσεν 15 οικίας εν Κορησώ και ήθελεν την εξόντωσιν του προσφυγικού στοιχείου Κορησού. Έφυγεν εις Βουλγαρίαν», «Ένοπλος κομιτατζής. Διέπραξεν λεηλασίας & εκβιασμούς εις βάρος

⁸⁵⁴ Βασιλή Νταϊλιάνη, Η ζωή και η δράση του Βασιλή Νταϊλιάνη αυτοβιογραφία, Κώδικας Θεσσαλονίκη 1995, σελ. 124

⁸⁵⁵ Βασιλή Νταϊλιάνη, Η ζωή και η δράση του Βασιλή Νταϊλιάνη αυτοβιογραφία, Κώδικας Θεσσαλονίκη 1995, σελ. 132

⁸⁵⁶ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

⁸⁵⁷ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

⁸⁵⁸ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

Ελλήνων. Έφυγεν εις συμμορίαν ΣΝΟΦ», «άπαντες διετέλεσαν ένοπλοι κομιτατζήδες διαπράξαντες βιασμούς και εκβιασμούς εις βάρος Ελλήνων Επί πλέον διέπραξαν λεηλασίας εις Άργος Ορεστικόν κατά πληροφορίας διέπραξαν και εγκλήματα».λεηλασίας εις Άργος Ορεστικόν κατά πληροφορίας διέπραξαν και εγκλήματα. Ευρίσκονται άπαντες εις συμμορίας»

Συγκρίνοντας τις δύο καταστάσεις αναγνωρίζουμε τον διπλασιασμό των ατόμων στη δακτυλογραφημένη λίστα.

Κορομηλιά

Τάγματα έρευνας⁸⁵⁹ αιχμαλώτισαν δεκαεπτά, στάλθηκαν στο Άουσβιτς έξι: Λάζαρος Θεοδωρίδης, Ιωάννης Βελισσαρίδης, Σαριπανίδης Παναγιώτης, Νίκος Παρασκευόπουλος, Ελευθέριος Ευσταθιάδης, Χρήστος Αθανασίου

Τον Αύγουστο του 1941, τάγματα έρευνας⁸⁶⁰: Νταηλάκης Λάκης

Ο Νταηλάκης υποδεικνύει δύο κομμουνιστές: Ηλία Σαμπανίδη, Θεόδωρο Φουλίδη. Εκδίκηση πήραν εκτελώντας τον Νταηλάκη, οι: Ζήκος Νικολαΐδης, Βαγγέλης Τάγκος ή Βλάχος, Θανάσης Παπαλέξης.

Νικ. Νταϊλάκης⁸⁶¹ του Κωνσταντίνου. Την ίδια μέρα εκτελείται ο γιος του, μαθητής Γυμνασίου από τους Ιταλούς στην Καστοριά.

Πέτρος Ευσταθιάδης⁸⁶² του Β. (θύμα Κομιτατζήδων και Οχρανιτών)

Στις 13 Μαρτίου 1943, σύμφωνα⁸⁶³ με τη μαρτυρία του Ελασίτη Ηλία Ηλιάδη από το προσφυγικό χωριό Κορομηλιά, στις 13 Μαρτίου 1943, δεκαοχτώ (18) άτομα από το χωριό συγκρούστηκαν στα υψώματα της Διποταμίας με το εθνικιστικό (αποτελούμενο κυρίως από τουρκόφωνους πρόσφυγες) τμήμα του αξιωματικού Κιουρτσιδάκη με αποτέλεσμα οι Κορομηλιώτες Ελασίτες να έχουν 3 νεκρούς

Τον Απρίλη⁸⁶⁴ του 43 η Κορομηλιά παρέδωσε στα τμήματα του ΕΛΑΣ 100 όπλα, 2 οπλοπολυβόλα, 4 κιβώτια χειροβομβίδες, 1 κιβώτιο δυναμίτη... Σε λίγες μέρες σαράντα οκτώ (48) Κορομηλιώτες με επικεφαλής τον Σταύρο Ορφανίδη με τα όπλα τους πήραν το δρόμο του Βουνού.

Στις 21 Μαρτίου 1943. έξω από την πόλη⁸⁶⁵ της Καστοριάς και κοντά στο μνήματα εκτελούνται οι 1) Τσαγγαλίδης Ευστάθιος, 2) Τσαγγαλίδης Αναστάσιος, 3) Σαμπανίδης Απόστολος, 4) Λευκόπουλος Ευστάθιος όλοι από την Κορομηλιά. Το γεγονός καταγράφεται και «εκτελέστηκαν⁸⁶⁶ οι Ευστάθιος Τσαγκαλίδης, Αναστάσιος Τσαγκαλίδης, Απόστολος Σαμπανίδης και Ευστάθιος Λευκόπουλος από την Κορομηλιά Καστοριάς» Επίσης σε Έκθεση⁸⁶⁷ προς τον Γενικό Γραμματέα του Υπουργείου Εσωτερικών αναφέρονται τα θύματα: 1) Λευκόπουλος Ευστάθιος ως ανταρτόφιλος

Για τα δεινά των κατοίκων της Κορομηλιάς, το Μάρτιο του 1943, έχουμε τις εκδοχές:

- ✓ Καταστροφή⁸⁶⁸ από ομάδες ατάκτων. Οι κάτοικοι την επομένη του Πάσχα, διωκόμενοι γυρίζουν προς όλες τις διευθύνσεις. Όλες οι οικογένειες αυτών χρήζουν άμεσης περίθαλψης.
- ✓ Στις 22 Μαρτίου 1943, εμπρησμός⁸⁶⁹ της Κορομηλιάς
- ✓ Στις 29 Μαρτίου 1943, βομβαρδισμός⁸⁷⁰ του χωριού
- ✓ Στο χρονικό⁸⁷¹ διάστημα από 9/2/43 – 2/4/43, βομβαρδίστηκε, πυρπολήθηκε και λεηλατήθηκε από Βουλγαρόφρονες το χωριό (Α.Π. 3118, 3120 από 18/5/1943)

⁸⁵⁹ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 86

⁸⁶⁰ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 84

⁸⁶¹ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 72

⁸⁶² Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 72

⁸⁶³ Ραϊμόνδου Αλβανού, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, σελ. 266

⁸⁶⁴ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 176

⁸⁶⁵ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 51

⁸⁶⁶ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 122

⁸⁶⁷ Έκθεσις προς τον Γ.Γ. Υπουργείου Εσωτερικών, 28 Μαΐου 1943

⁸⁶⁸ Έκθεσις προς τον Γ.Γ. Υπουργείου Εσωτερικών, 28 Μαΐου 1943, σελ. 4

⁸⁶⁹ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 188

⁸⁷⁰ Εμ. Γρηγορίου, Το βουλγαρικό όργιον αίματος εις Δυτικήν Μακεδονία 1941-1944, Πυρσός 1947, , σελ. 46

⁸⁷¹ Εμ. Γρηγορίου, Το βουλγαρικό όργιον αίματος εις Δυτικήν Μακεδονία 1941-1944, Πυρσός 1947, , σελ. 48

Ο Κ.Β., κάτοικος⁸⁷² Κορομηλιάς και οργανωτής της τοπικής ΕΠΟΝ. Ο πληροφορητής στη συνέχεια, σε ηλικία 18 χρονών θα γίνει οργανωτής και καθοδηγητής της τοπικής ΕΠΟΝ: «Και ήρθα εδώ και οργάνωσα το χωριό μου και αφού οργάνωσα το χωριό μου με βούτηξαν από κει και μου λεν θα πας να οργανώσεις και άλλα χωριά. Εγώ ήμουν Επονίτης... Βγαίναμε στα χωριά και τους λέγαμε «θα χτυπήσουμε τον φασισμό, να μη φέρουμε το βασιλιά» κάτι τέτοια, είχαμε φυλλάδια και τα μοιράζαμε και τα διαβάζαμε, ό, τι έβγαζε η κεντρική επιτροπή του ΚΚΕ τα έδινε σε μας για να κάνουμε την προπαγάνδα μας, σάματις ξέραμε εμείς τι να πούμε; Αυτοί μας δίνανε τα φυλλάδια και σύμφωνα με αυτά μιλούσαμε.

Η Χ.Ε., κάτοικος Κορομηλιάς⁸⁷³, θυμάται την επίταξη των προϊόντων: «Υστερα με την Αντίσταση, ξέρω εγώ, σταμάτησε η Αντίσταση, οι Ιταλοί μας έκαναν πάρα πολλά, ερχόντουσαν εδώ, μας μάζευαν εδώ κάτω στο αλώνι, μας έπαιρναν τα γεννήματα, πήρανε και από τη μαμά μου μια αγελάδα...»

Τον Οκτώβριο του 1944, πυρπόληση⁸⁷⁴ από τους κατακτητές ¼

Σε δακτυλογραφημένη⁸⁷⁵ κατάσταση, πιθανόν της Νομαρχίας Καστοριάς, διαβάζουμε: «ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΦΥΓΟΔΙΚΩΝ ΚΟΡΟΜΗΛΙΑΣ». Ακολουθούν πέντε (5) ονοματεπώνυμα με τα πατρώνυμά τους.

Κοτύλη

Εις εικονικά⁸⁷⁶ δια χειροβομίδων εκτελέσεις προέβησαν εναντίον χωρικών και μέσα εις την εκκλησίαν της Κοτύλης.

Στην Κοτύλη, τα Τάγματα Ερεύνης, υποχρέωσαν κατοίκους ν' ανοίξουν τους τάφους των, πίσω από τον άμβωνα της εκκλησίας. Τους παρέταξαν σε γραμμή και έπειτα για εκφοβισμό έριξαν χειροβομβίδες με τρόπο ώστε να μην τον σκοτώσουν.

Κρανώνα

Τον Αύγουστο του 1941, τάγματα έρευνας⁸⁷⁷: Δαμιανίδης Λουκάς

Το 1941, συμμορία⁸⁷⁸ Δαμιανίδη Λουκά

Τον Απρίλιο του 1944, οΠέιος⁸⁷⁹ μόνος του εξασφάλισε την προσχώρηση δέκα Κομιτατζήδων της Κρανώνας

Σε δακτυλογραφημένη⁸⁸⁰ κατάσταση, πιθανόν της Νομαρχίας Καστοριάς, διαβάζουμε: «ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΦΥΓΟΔΙΚΩΝ ΚΡΑΝΙΩΝΟΣ». Ακολουθούν τρία (3) ονοματεπώνυμα με τα πατρώνυμά τους.

⁸⁷² Φωνές, σελ. 83

⁸⁷³ Φωνές, σελ. 35

⁸⁷⁴ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 111

⁸⁷⁵ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

⁸⁷⁶ Εμ. Γρηγορίου, Το βουλγαρικών όργιο αίματος εις την Δυτικήν Μακεδονίαν 1941-1944, Πυρός 1947, σελ. 24

⁸⁷⁷ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 84

⁸⁷⁸ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 117

⁸⁷⁹ Ιωάννη Σ. Κολιόπουλου, Ληλασία φρονημάτων, Εκδόσεις Βάνιας 1994, σελ. 175

⁸⁸⁰ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

Κρανοχώρι

Ύστερα από προδοσία πιάστηκαν στο Κρανοχώρι⁸⁸¹ 6 αγωνιστές του εκδοτικού μηχανισμού Καστοριάς

Στις 15 Μαρτίου 1943, λίγο καιρό μετά τη μάχη του Φαρδύκαμπου⁸⁸², τα αντάρτικα τμήματα της Καστοριάς με επικεφαλής τους Ριζόπουλο Γιώργο, Παπαϊωάννου Αχιλ., Κιουρτσιδάκη και άλλους είχαν συγκεντρωθεί στο Κρανοχώρι για να αποπλίσουν τους Κομιτατζήδες του Καλοχωρίου -με αρχηγό τον Καλλιμάνη Πασχάλη-, που ήταν μια από τις κυριότερες βάσεις του Κάλτσεφ. Και θα διαλυόταν οπωσδήποτε η βάση αυτή, αν η εισβολή των Ιταλών από την Αλβανία δεν ανάγκαζε τα τμήματα του ΕΛΑΣ να στρέψουν το μέτωπο για να τους αντιμετωπίσουν.

Τον Μάρτιο του 1943, σύμφωνα με τον Ζαφειρόπουλο (Το ΚΚΕ και η Μακεδονία, ό. π, σ. 64) συγκροτήθηκαν τρεις ομάδες και με την καθοδήγηση του Μητρόπουλου και του Παπαλαζάρου πέτυχαν τον αποπλισμό των κομιτάτων του Κρανοχωρίου, Φτελιάς, Ομορφοκκλησιάς, Πενταβρύσου και τη βίαιη διάλυση των κομιτάτων Λακκωμάτων, Κολοκυνθούς, Πολυκέρασου και Κορησσού.)

Τον Ιούνιο του 1943, οι κάτοικοι⁸⁸³ απέσπασαν 560 οκάδες μπιζέλια

Τον Οκτώβριο του 1944, πυρπόληση⁸⁸⁴ από τους κατακτητές 5 σπιτιών

Σε χειρόγραφο⁸⁸⁵ κατάσταση, πιθανόν του προέδρου της κοινότητας Φτελιάς και με ημερομηνία τον Οκτώβριο του 1945, αναφέρεται: «Κοινότης Φτελιάς Συνοικισμός Κρανοχωρίου, εμπιστευτική, Κατάστασις εμφανίουσα τους φυγοδίκους του Συνοικισμού Κρανοχωρίου και τους συνεργάτας του κατακτητή». Ακολουθούν δεκαέξι ονοματεπώνυμα με τα πατρώνυμά τους, την κατηγορία και πότε έφυγαν». Από η στήλη «Κατηγορία» επαναλαμβάνεται για όλους το «κομιταζής συνεργάζεται». Από τη στήλη «Πότε έφυγε», σταχυολογούμε «εις φυλακάς Καστοριάς», «παραμένων εις την οικίαν του», «οπλοφορεί εις Σερβίαν ΣΝΟΦ». Ακολουθεί η κεφαλίδα «Πολιτική οργάνωσις της Οχράνας» στο ίδιο έγγραφο και έπονται είκοσι τέσσερα ονοματεπώνυμα με τα πατρώνυμά τους, την κατηγορία και πότε έφυγαν». Από η στήλη «Κατηγορία» σταχυολογούμε: «αρχηγός οργανώσεως της Οχράνας», «συνερ. ενεργείν υπέρ της Βουλγ.», «οχρανίτης», «καθοδηγητής οχράνας». Από τη στήλη «Πότε έφυγε», σταχυολογούμε «εις οικίαν», «εις φυλακάς Καστοριάς».

Σε δακτυλογραφημένη⁸⁸⁶ κατάσταση, πιθανόν της Νομαρχίας Καστοριάς, διαβάζουμε: «ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΦΥΓΟΔΙΚΩΝ ΚΡΑΝΟΧΩΡΙΟΥ». Ακολουθούν τρία (3) ονοματεπώνυμα με τα πατρώνυμά τους.

Παρατηρούμε πως στη δακτυλογραφημένη κατάσταση εμπεριέχονται μονάχα τρία ονοματεπώνυμα από τα σαράντα (40) που η χειρόγραφη λίστα περιείχε. Απουσιάζουν επίσης οι στήλες «κατηγορία» και «πότε έφυγε». Δύο επίσης από τα ονοματεπώνυμα είναι κοινά.

⁸⁸¹ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 171

⁸⁸² Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 186

⁸⁸³ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 91

⁸⁸⁴ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 111

⁸⁸⁵ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

⁸⁸⁶ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

Κρύα Νερά

Τον Μάρτιο του 1943, ένα τέτοιο⁸⁸⁷ έγκλημα έκανε ο Γιάννης Νταϊλιάνης στο χωριό Κρύα Νερά Καστοριάς. Συνέλαβε τέσσερις πολίτες και τους σκότωσε ο ΕΛΑΣ ως Βουλγάρους. Αυτό ήταν για τους Ιταλούς ό,τι χρειαζόταν για να πραγματοποιήσουν τους σκοπούς τους, δηλαδή να παρασύρουν τον κόσμο να πάρει όπλα ενάντια στον ΕΛΑΣ.

Κρυσταλλοπηγή

Τον Μάρτιο του 1943, το ΣΝΟΦ⁸⁸⁸ στα παραμεθόρια χωριά Ιεροπηγή, Κρυσταλλοπηγή, Δενδροχώρι, Καλή Βρύση, Βατοχώρι, Γάβρον και στα Κορέστια, που πιθανόν από παλαιά να ονομάζονταν Ορέστια χωριά, επιχείρησαν να καταλύσουν το ελληνικό κράτος. Απόδειξη ξεκάθαρη οι φόννοι τους οποίους διέπραξαν. Το ΣΝΟΦ συνέλαβε στον Γάβρο τον Παναγιώτη Καβατσίδα του Ζήσου και τον Ιωάννη Ζιασπάλη. Αυτά τα δύο άτομα τα καταταυρανθήσανε, οπότε απεκάλυψαν την οργάνωση της Π.Α.Ο. Έγιναν έξαλλοι από το μίσος. Και στις 25 Μαρτίου 1944 συνέλαβαν και εκτέλεσαν τον ανθυπασπιστή Γρηγόριο Λαζ. Κλετσίδα, γιο του Μακεδονομάχου Λάζαρου Κλετσίδα από την Κρυσταλλοπηγή.

⁸⁸⁷ Αργυρίου Κοβάτση ή Δημητρίου, Ο ατίθασος ταγματάρχης, Νοέμβριος 2009, σελ. 23

⁸⁸⁸ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 149

Κωσταράζι

Από τα δεινά που υπέστησαν οι κάτοικοι Κωσταραζίου:

- ✓ Με ξυλοκόπημα⁸⁸⁹ των κατοίκων του Κωσταραζίου από όργανα του Κάλτσεφ πιάστηκαν βουλγαρίζοντες να εξοπλιστούν
- ✓ Γάκας⁸⁹⁰, Έλληνας από το Κωσταράζι, εκτελέστηκε στο δρόμο από τους Βούλγαρους Κεραμιτζιέφ και Νασκόπουλο χάρη διασκέδασης.
- ✓ Για να αποφύγουν την πυρπόληση του χωριού Κωσταράζι⁸⁹¹, όπου οι αντάρτες παρέμειναν για 18 ημέρες, οι Ιταλοί πήραν όλη την ποσότητα βούτυρου.
- ✓ Για να μην καεί το Κωσταράζι⁸⁹² οι Ιταλοί πήτσαν όλη την ποσότητα βουτύρου που υπήρχε
- ✓ Έδεσαν⁸⁹³ τα πόδια των φυλακισμένων στο σχολείο και επί 4 ημέρες τους κτυπούσαν με τον υποκόπανο πρωί, μεσημέρι και βράδυ.
- ✓ «Εις τό Κωσταράζι⁸⁹⁴ τους έδεσαν τα πόδια και επί 4 ημέρας τους έκτυπον με τον υποκόπανον πρωί, μεσημέρι και βράδυ (τάγμα ερεύνης)... Τον τετιμημένον ήρωα του αλβανικού μετώπου λοχίαν Θωμάν Μιχάλακαν από το Κωσταράζι και άλλους, αφού τους εκρέμασαν, τους εγύμνωσαν και δια να τους εκδικηθούν δια τα παράσημα, με τα οποία είχαν τιμηθεί, πλήρωσαν δι' αεραντλίας το έντερον αυτών δι' αέρος και τους εφούσκωσαν εις τρόπον ώστε να εγγίσει αυτούς ο θάνατος, εξ' ου ο μεν Μιχάλακας ως εκ θαύματος εσώθει, απέθανον όμως εξ' αυτών των βασάνων ο Νικόλαος Χάτσιος και Νικόλαος Τέμος» (τάγμα ερεύνης).
- ✓ Στο Κωσταράζι⁸⁹⁵ τον λοχία Μιχάλακα Θωμά, τον Νικόλαο Χάτσιο και τον Νικόλαο Τέμο, αφού τους κρέμασαν, τους ξεγύμνωσαν και με αεραντλία γέμισαν το έντερό τους και τους φούσκωσαν με τέτοιο τρόπο ώστε να αγγίξει αυτούς ο θάνατος. Κι ο μεν Μιχάλακας σαν από θαύμα σώθηκε, πέθαναν όμως από τα βασανιστήρια αυτά οι άλλοι δύο.

Στις 28 Μαρτίου 1943, ο Κωνσταντίνος Τόλιος⁸⁹⁶ του Νικ. Δολοφονήθηκε (από τους Βουλγάρους)

Το τελευταίο⁸⁹⁷ δεκαήμερο του Αυγούστου 1943, ο Τζιοβάνι Ντελ Τζιούντισε αρχηγός εκκαθαριστικής φάλαγγας, προερχόμενη από τη Λαμία, εκτέλεσε στο Κωσταράζι 4 Έλληνες πολίτες.

Θύμα του ΣΝΟΦ είναι ο Ζήσης Τζίκας⁸⁹⁸ από το Κωσταράζι

Τον Απρίλιο του 1944, ύστερα από ενέδρα του ΕΛΑΣ στο Δισπηλιό, αιχμαλωτίστηκαν χωροφύλακες και φορηγά. «Στα ριζά του Αϊ Νικόλα (Αμπελοκήπων) κατεβάσαμε τους χωροφύλακες και καμιά δεκαριά αντάρτες αιχμαλώτους που τους απελευθερώσαμε. Ξεφορτώσαμε τα λάφυρα από τα αυτοκίνητα και επιτρέψαμε στους οδηγούς να φύγουν με τα αυτοκίνητά τους. Στείλαμε τους χωροφύλακες στο Κωσταράζι και από εκεί στο Γράμμο. Φωνάξαμε τους κατοίκους του Κωσταράζι να έρθουν με ζώα για να φορτώσουν τα λάφυρα. Έγινε μεγάλος ντόρος στην Καστοριά για την ενέδρα μας.

Για τον Απρίλιο του 1944. Το γερμανικό φρουραρχείο Καστοριάς είχε την πληροφόρηση πως ένας ιδιοκτήτης μύλου από το Κωσταράζι εφοδίασε τους αντάρτες με

⁸⁸⁹ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 56

⁸⁹⁰ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 72

⁸⁹¹ Δημητρίου Ι. Μαγκριώτη, Θυσία της Ελλάδος και εγκλήματα κατοχής 1941-1944, Αθήνα 1946, σελ. 211

⁸⁹² Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 46

⁸⁹³ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 23

⁸⁹⁴ Εμ. Γρηγορίου, Το βουλγαρικό όργιο αίματος εις την Δυτικήν Μακεδονίαν 1941-1944, Πυρσός 1947, σελ. 22

⁸⁹⁵ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 24

⁸⁹⁶ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 72

⁸⁹⁷ Επίσημα Βούλευμα του ελληνικού γραφείου εγκληματιών πολέμου

⁸⁹⁸ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 73

μπαταρία από το μύλο του για τον ασύρματό τους. Εντολή από τη Θεσσαλονίκη προς το Γερμανό Φρούραρχο Καστοριάς, Χίλντενμπραντ, να καταστραφεί ο μύλος και να διωχθεί ο μυλωνάς Δημήτριος Γάβρου ή Γαβρόπουλος. Ο Φρούραρχος ανέθεσε την υπόθεση στο λοχία της Στρατιωτικής Χωροφυλακής, Μίχαελ Έμπνερ. «Στις 12 Απριλίου 1944, ο Έμπνερ⁸⁹⁹ με δύναμη περίπου διακοσίων Γερμανών στρατιωτών από το Αμύνταιο και πενήντα Κομιτατζήδων μετέβησαν στο Κωσταράζι. Όπως ήταν φυσικό, μετά την καταστροφή της Κλεισούρας, οι περισσότεροι κάτοικοι του χωριού προσπάθησαν να διαφύγουν προς τα γειτονικά δάση. Από τα πυρά των Γερμανών στρατιωτών σκοτώθηκε ένα παιδί δώδεκα ετών. Κατόπιν ο Έμπνερ συγκέντρωσε τους εναπομείναντες άντρες και γυναίκες στην πλατεία του χωριού και απαίτησε την επιστροφή και των υπολοίπων, διαβεβαιώνοντας ότι δεν θα επιβαλλόταν καμία ποινή. Κυρίως όμως απαίτησε την επιστροφή των ιδιοκτητών του μύλου, του Γάβρου και του συνεταίρου του, Αντρέα Μότσιου, απειλώντας ότι σε διαφορετική περίπτωση θα εκτελέσει είκοσι κατοίκους. Για να γνωστοποιήσει την προειδοποίησή του στους διαφυγόντες στα δάση έστειλε έναν κάτοικο, τον Δημήτριο Τσιτσή, όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται ντυμένο στα άσπρα. Μετά την επάνοδο των κατοίκων στο χωριό, ο Έμπνερ έφερε σε πέρας την αποστολή του, εκτελώντας τον έναν από τους ιδιοκτήτες του μύλου, τον Δημήτριο Γάβρο⁹⁰⁰. Στις 13 Απριλίου (1944) τα δύο χωριά (Κωσταράζι-Γέρμα) πυρπολήθηκαν ως ορμητήρια των ανταρτών, χωρίς να εξαιρεθούν οι εκκλησίες και τα σχολεία. Στο Κωσταράζι καταστράφηκαν ολοσχερώς διακόσια εξήντα τρία σπίτια και σώθηκαν με μικρές ζημιές μόνο δέκα τέσσερα. Οι πυροπαθείς οικογένειες ήταν διακόσιες εβδομήντα επτά. Μετά την καταστροφή των δύο χωριών, ο Νομάρχης Καστοριάς απευθύνθηκε στο γερμανικό φρουραρχείο, ζητώντας την αποφυλάκιση των εβδομήντα οκτώ αντρών από το Κωσταράζι, συμπεριλαμβανομένου του προέδρου Λεωνίδα Βύρου και του αντιπροέδρου Ιωάννη Μιχαλάκα που είχαν συλληφθεί, κατά τα λεγόμενα του Έμπνερ «για να μην τους πάρουν οι αντάρτες», και κρατούνταν στις φυλακές της πόλης. Με την ευκαιρία αυτή ο Νομάρχης ενημερώθηκε για τους λόγους της καταστροφής των δύο χωριών «[...] Το Γερμανικό Φρουραρχείο από το οποίο εξήτησα την αποφυλάκισιν των συλληφθέντων μοι εδήλωσεν ότι δεν έχει τίποτε εναντίον των κατοίκων του χωριού [Κωσταράζι], καίτοι τούτο είχε καταστή το ορμητήριο των ανταρτών, αλλά αλλά λόγω της τοποθεσίας και των δύο αυτών χωριών [Κωσταράζι – Γέρμας] έδει ταύτα να καταστραφώσι» «Στην περίπτωση των δύο χωριών, τα γερμανικά μέτρα περιορίστηκαν στην ολοσχερή καταστροφή τους και στην απαγόρευση επανακατοίκησής τους. Στόχος δεν ήταν στην προκειμένη περίπτωση οι άμαχοι, αλλά οι διευκολύνσεις που παρείχαν στους αντάρτες. Χωρίς να έχουν διασώσει τίποτε από τα υπάρχοντά τους και έχοντας άμεση ανάγκη ενισχύσεως από τις μόνες πηγές επισιτισμού, τα εφόδια του Ερυθρού Σταυρού, οι κάτοικοι από το Κωσταράζι αναγκάστηκαν μετά από δέκα ημέρες, όταν απελευθερώθηκαν και οι εβδομήντα οκτώ άντρες, να μετοικήσουν στους Αμπελόκηπους, τη Μηλίτσα και το Μαυροχώρι, ενώ οι κάτοικοι από τον Γέρμα στο Βογατσικό... Η συμβολή του Έμπνερ στη διάσωση του χωριού υπήρξε αποφασιστική. Όταν στις 13 Απριλίου (1944) το σύνολο των κατοίκων του Κωσταραζίου ειδοποιήθηκε από το διερμηνέα των Γερμανών να συγκεντρωθεί στη «Γκουρτσιά», στην είσοδο του χωριού, ο διοικητής της διλοχίας των SS από τη Σιάτιστα, που είχε φτάσει την ίδια ημέρα στο χωριό, ήταν αποφασισμένος να εκτελέσει όλους τους άντρες. Μάλιστα, τρεις ηλικιωμένοι και δύο βρέφη που λόγω ακριβώς της ηλικίας τους παρέμειναν στα σπίτια, εκτελέστηκαν ή σκοτώθηκαν εξαιτίας της κατάρρευσης των σπιτιών, μετά την πυρπόλησή τους. Αφού συγκεντρώθηκαν οι κάτοικοι, διετάχθη ο διαχωρισμός των αντρών από τις γυναίκες και στη

⁸⁹⁹ Στράτου Δορδανά, Αντίποινα των Γερμανικών Αρχών Κατοχής στη Μακεδονία (1941-1944), Διδακτορική Διατριβή 2002, σελ. 604

⁹⁰⁰ Με τη δολοφονία του Δημητρίου Γάβρου ασχολήθηκαν οι γερμανικές εισαγγελικές αρχές της Στουτγάρδης όπου κατέθεσε ο Γερμανός Έμπνερ, αλλά και Έλληνες μάρτυρες και προφανώς οι καταθέσεις τους διαφέρουν. Η συνέχεια της δικαστικής διερεύνησης της υπόθεσης της δολοφονίας του Δημητρίου Γάβρου από τον Γερμανό Έμπνερ και το αποτέλεσμα της δίκης στη Διδακτορική Διατριβή του κ. Στράτου Δορδανά «Αντίποινα των Γερμανικών Αρχών Κατοχής στη Μακεδονία (1941-1944)» και στο βιβλίο του «Το αίμα των αθώων» όπου βέβαια υπάρχει ανεκτίμητος θησαυρός πάρα πολλών άλλων πληροφοριών και για το Νομό Καστοριάς.

συνέχεια στήθηκαν τα πολυβόλα. Μόνο μετά από την παρέμβαση του Έμπνερ μεταπίστηκε ο διοικητής των SS, με αποτέλεσμα να ματαιώσει την εκτέλεση, αφήνοντας τους άντρες στη διάθεση της Βέρμαχτ»

Στις 6 Μαΐου 1944 άνδρες του 3/53 τάγματος του ΕΛΑΣ προσπαθούν να περάσουν τον Αλιάκμονα στο ύψος του Κωσταραζίου, ώστε να βρεθούν στην πλευρά του Βοΐου. Ο όγκος του νερού του ποταμού (μάλλον οι Γερμανοί άνοιξαν τις πόρτες της λίμνης για να πλημμυρίσει ο ποταμός), η αργοπορία του οδηγού να βρει τον πόρο και να διεκπαιρωθούν απέναντι αλλά και καθώς η μέρα κυλούσε είχε ως αποτέλεσμα οι άνδρες του τάγματος να διαχωριστούν άλλοι στο βουνό Κωσταραζίου κι άλλοι κάτω από το δημόσιο δρόμο Καστοριάς-Κοζάνης. Οι άνδρες του 2/16 τάγματος με αρχηγό τον Κολοκοτρώνη εφαρμόζοντας τη μέθοδο «σύρμα τηλεφώνου» κατάφεραν να περάσουν. Οι Γερμανοί γνώριζαν τις μετακινήσεις αυτές των τμημάτων του ΕΛΑΣ και με συνδυασμένες δυνάμεις τόσο από την Κοζάνη όσο και από την Καστοριά προσέγγισαν τα τμήματα που βρίσκονταν περί το δημόσιο δρόμο. «Είχαμε⁹⁰¹ προσπεράσει το δρόμο και είχαμε γαντζωθεί στα ριζά ενός υψώματος κοντά στο χωριό Κωσταράζι Καστοριάς. Μαζί μου είχα και έναν αιχμάλωτο που είχε πιαστεί από άντρες της διμοιρίας μου στις επιχειρήσεις των Γερμανών στο Βέρμιο. Λέγονταν Γιόχαν και ήταν Αυστριακός. Εκείνη την ώρα είχε πέσει μια ομίχλη και όπως ήμασταν κατάκοποι και εξαντλημένοι από τις συνεχείς πορείες πολλοί από μας αποκοιμήθηκαν. Αυτήν ακριβώς την ώρα ακούσαμε τα τανκς των Γερμανών που σταμάτησαν σε απόσταση 150 ως 200 μέτρων. Κατ' αρχήν αιφνιδιαστήκαμε, αλλά η ομίχλη μας έσωσε. Μας έδωσε χρόνο να συμπτυχθούμε παραπάνω και να πιάσουμε καλές θέσεις. Μέσα στην αναταραχή χάσαμε τον Γιόχαν. Οι Γερμανοί άρχισαν να βάλουν στα τμήματα του τάγματός μου που προσπαθούσαν να περάσουν το ποτάμι. Για να βοηθήσουμε την κατάσταση, με τα όπλα μας βάλουμε τις θέσεις των Γερμανών. Έτσι δώσαμε χρόνο στους δικούς μας στο ποτάμι να κινηθούν ελεύθερα, ώστε να διαφύγουν τον κίνδυνο. Το ίδιο έκανε και ο καπετάνιος του τάγματος Δημήτριος Γεωργόπουλος (Δημητρός). Αφού πέρασε απέναντι με πέντε έξι αντάρτες που γνώριζαν κολύμπι, μαζί με άλλα τμήματα του ΕΛΑΣ που βρίσκονταν εκεί κοντά έβαλαν με τα οπλοπολυβόλα τους κατά των Γερμανών και δεν τους επιτρέψαν να κατεβούν στο ποτάμι. Το αποτέλεσμα αυτής της σύγκρουσης ήταν οι Γερμανοί να μας κόψουν στη μέση. Εμείς ήμασταν επάνω από το δρόμο Καστοριάς-Κοζάνης και τα περισσότερα τμήματα είχαν μείνει κάτω στο ποτάμι... Μετά από αυτή τη συμπλοκή με τους Γερμανούς ανεβήκαμε το ύψωμα προς το Κωσταράζι μαζί με τους άντρες της διμοιρίας μου. Εκεί συναντήσαμε τον Φωτεινό με καμιά δεκαριά άντρες και βαδίσαμε μαζί από κει και πέρα... Είχε πέσει και ομίχλη και δεν ξέραμε πού να πάμε. Συμπτυχθήκαμε ανεβαίνοντας στα υψώματα προς Κωσταράζι και Γέρμα με τη μισή δύναμη του λόχου μου. Η ώρα περνούσε και άρχισε να πέφτει ο ήλιος. Στο χωριό Κωσταράζι είχαν μπει οι Γερμανοί. Εμείς κατεβήκαμε και κρυφτήκαμε σε μια δασωμένη πλαγιά απέναντι από το χωριό. Για εκφοβισμό οι Γερμανοί έβαλαν με τα πυροβόλα στο δάσος, όπου ήμασταν κρυμμένοι. Φύγαμε από κει, ενώ βλέπαμε πώς έκαιγαν τα σπίτια του χωριού. Βράδιασε και κατευθυνθήκαμε προς το χωριό Γέρμας μαζί με τον Φωτεινό και καμιά 20-30 ελασίτες. Καθώς βαδίζαμε, πέσαμε πάνω σ' ένα κοπάδι πρόβατα και για καλή μας τύχη ο βοσκός ήταν από το χωριό Κωσταράζι και υπεύθυνος της οργάνωσης του ΕΑΜ. Του ζητήσαμε να μας περάσει στο ύψωμα Νταούλι αλλά το απέρριψε, γιατί προ ημερών δυο Άγγλοι με συνοδεία ανταρτών που οδηγήθηκαν σ' αυτό το ύψωμα είχαν πέσει σε ενέδρα και σκοτώθηκαν. Ενδιαφέρθηκε να μας περάσει στα μετόπισθεν, στην περιοχή του χωριού Γέρμας. Την άλλη μέρα βρήκαμε και άλλους αντάρτες του τάγματός μας... Όπως μας είχαν διαβεβαιώσει οι κάτοικοι των χωριών που κρύβονταν, για να γλιτώσουν τη ζωή τους, οι Γερμανοί από αυτή την περιοχή είχαν αποσυρθεί. Αποφασίσαμε εκείνη τη νύχτα να κατεβούμε την πλαγιά του βουνού προς τον Αλιάκμονα.

⁹⁰¹ Ανδρέα Ι. Τσιτάτα, Αναμνήσεις από την αντίσταση, Εκδόσεις Ζήτη 2009, σελ. 126

Είχαμε συγκεντρωθεί γύρω στους 50 άντρες του 3/53 Τάγματος. Λάβαμε τα μέτρα ασφαλείας, βγάλαμε εμπροσθοφυλακή, να περάσουμε το δημόσιο δρόμο Κοζάνης-Καστοριάς και, για να μη γίνουμε αντιληπτοί από τους Γερμανούς, που είχαν φυλάκια στο δρόμο, βγάλαμε ακόμη και τα άρβυλα και τα κρεμάσαμε στο λαιμό δεμένα από τα κορδόνια. Το βουνό που κατεβαίναμε ήταν γυμνό και πετρώδες και τα πόδια μας είχαν κομματιαστεί. Όταν φτάσαμε στο δρόμο, η εμπροσθοφυλακή έπεσε πάνω σε φυλάκιο Γερμανών οι οποίοι αμέσως έριξαν φωτιστικά βλήματα και έβαλαν στον αέρα. Προς στιγμήν μείναμε ακίνητοι και, όταν τα φωτιστικά έσβησαν, επιστρέψαμε εκεί από όπου είχαμε φύγει. Η εμπροσθοφυλακή όμως είχε περάσει το ποτάμι. Όλη την άλλη μέρα μείναμε στο δάσος. Οι Γερμανοί είχαν αποχωρήσει, είχαν αποσύρει και τα φυλάκια. Τη νύχτα ξαναδοκιμάζουμε. Περνάμε το δημόσιο δρόμο και πρωινές ώρες φτάνουμε στον Αλιάκμονα. Μέσα στο μισοσκόταδο είδαμε στο ποτάμι ένα μικρό φως το οποίο ερχόταν προς το μέρος μας. Φοβηθήκαμε και πιάσαμε θέσεις. Ύστερα από λίγο διακρίναμε έναν άνθρωπο καβάλα σε μουλάρι. Όταν πέρασε το ποτάμι, καταλάβαμε ποιος ήταν. Τον φωνάξαμε και ήρθε κοντά μας καπνίζοντας ένα τσιγάρο. Ήταν ο Αχιλλέας Λόλας, ημιονηγός του λόχου, από το χωριό Μέγαρο Γρεβενών. Κατάφερε να περάσει το ποτάμι με το μουλάρι του που κολυμπούσε. Μας είπε ότι είχε εντολή από τον καπετάνιο του τάγματος Δημητρώ να μεταφέρει αντάρτες στην ελεύθερη Ελλάδα με το μουλάρι του. Εμείς το αποκλείσαμε αυτό το μέσον και αποφασίσαμε να περάσουμε το ποτάμι νομίζοντας ότι το νερό είχε πέσει. Μπαίνουμε στο ποτάμι, το νερό όμως πολύ. Όσο προχωράμε, το νερό ανεβαίνει και αρχίζει να μας παρασέρνει. Από κολύμπι όλοι ήμασταν άσχετοι. Όπως ήμασταν πιασμένοι χέρι χέρι μάς σήκωσε στον αέρα, μας πήρε τα άρβυλα, τις κιλότες και ό,τι είχαμε βγάλει από το σώμα μας. Εκείνη τη στιγμή, εάν δεν υπήρχε ένας αντάρτης ονόματι Νταγιάννης από την Τσαρίτσανη της Θεσσαλίας να μας καθοδηγήσει πώς να βαδίσουμε για την απέναντι όχθη, θα είχαμε πνιγεί όλοι. Εμείς είχαμε πιαστεί χέρι με χέρι και κλείναμε το νερό σαν τείχος με αποτέλεσμα να βρίσκει αντίσταση το νερό και να μας παρασέρνει. Με τον τρόπο που μας υπέδειξε, δηλαδή να πηγαίνουμε όλο λοξά στο ποτάμι και να κοιτάζουμε απέναντι, σωθήκαμε οι περισσότεροι. Πνίγηκαν όμως οχτώ με δέκα αντάρτες. Το νερό μάς έβγαλε στην ελεύθερη Ελλάδα, κοντά στο χωριό Βελανιδιά Βοΐου... Σ' αυτό το χωριό έγινε η συγκέντρωση του τάγματος και ύστερα από δυο τρεις μέρες ξεκούρασης μάς επισκέφτηκαν στελέχη της 9^{ης} Μεραρχίας. Έγινε κριτική της όλης κατάστασης του τάγματος από τις εκκαθαριστικές επιχειρήσεις των Γερμανών στο Βέρμιο μέχρι την ημέρα της άφιξής μας στην ελεύθερη Ελλάδα, στο χωριό Άγιοι Θεόδωροι. Πήραμε όλοι το λόγο. Στην κριτική που έγινε ο πολιτικός αντιπρόσωπος της 9^{ης} Μεραρχίας του ΕΛΑΣ καταλόγισε στο διοικητή Φωτεινό ευθύνες για τις απώλειες του 3/53 Τάγματος στο πέρασμα του Αλιάκμονα. Πολλοί που διοίκησαν το τάγμα πήγαν να ρίξουν τα δικά τους λάθη στους κατώτερους αξιωματικούς. Πήραν όμως την απάντηση που ήταν καταπέλτης γι' αυτούς: Οι μόνοι που πολέμησαν στο Βέρμιο και κράτησαν τα τμήματά τους ήταν οι λοχαγοί και οι διμοιρίτες ανθυπολοχαγοί...

Σε δακτυλογραφημένη⁹⁰² κατάσταση, πιθανόν της Νομαρχίας Καστοριάς, διαβάζουμε: «ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΦΥΓΟΔΙΚΩΝ ΚΩΣΤΑΡΑΖΙΟΥ». Ακολουθούν δύο (2) ονοματεπώνυμα με τα πατρώνυμά τους.

⁹⁰² Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

Λάγγα

Στις 20 Μαρτίου 1943, μοναδικά⁹⁰³ τμήματα που μείναν στην περιοχή ήταν του Πατσιούρα στο Νεστόριο, των Ριζόπουλου - Παπαϊωάννου προς την Αγ. Κυριακή, του Πάτσιου που κινείται στα Καστανοχώρια μαζί με τον Παπαδημητρίου Κώστα και τον Υφαντή στην περιοχή Βογατσικού. Ο Ριζόπουλος παίρνει εντολή να πάει προς Αυγερινό, όπου διαδραματίζονταν σοβαρά γεγονότα, από την εξέλιξη των οποίων θα κρινόταν η επανάσταση στη Δ. Μακεδονία. Το μικρό τμήμα του Πάτσιου, που έτυχε να περνά από το Μελάνθιο και δεν είχε ακόμα πληροφορηθεί τα γεγονότα (αποστασία αξιωματικών του ΕΛΑΣ), συλλαμβάνεται, αποπλίζεται και οι άνδρες του δεμένοι στέλνονται στη Λάγγα για εκτέλεση. Η ρευστότητα της κατάστασης επηρεάζει τον Πρόεδρο και το στρατ. υπεύθυνο της Λάγγας, οι οποίοι φοβούμενοι τις συνέπειες αρνήθηκαν να παραλάβουν τους αιχμαλώτους.

Το Μάρτιο του 1943 επίσης, ο Καραμπέρης⁹⁰⁴ διατάσσεται προφορικά να ενημερώσει στο Νεστόριο τον υπολοχαγό Κιουρτσιδάκη ότι ο ΕΛΑΣ σύντομα θα επιτίθενταν κατά της ΠΑΟ. Με τη συνοδεία του Θωμά Παπαδόπουλου φτάνει στη Λάγγα και φιλοξενείται στο σπίτι του παπά. Εκεί ο γιος του παπά, Ευάγγελος Παπαϊωάννου ενημερώνει: «Ακούστε κύριε Καραμπέρη. Εγώ είμαι κομμουνιστής, αλλά ιδεολόγος και δεν ανέχομαι τέτοια πράγματα. Γι' αυτό σας λέω ότι πήραμε διαταγή από το Αρχηγείο του ΕΛΑΣ να σας συλλάβουμε και να σας εκτελέσουμε αμέσως. Γι' αυτό φάτε τον τραχανά που σας ετοίμασε η μάνα μου και φύγετε αμέσως. Και να προσέχετε διότι έχουν στηθεί ενέδρες».

Τον Οκτώβριο του 1944, πυρπόληση⁹⁰⁵ από τους κατακτητές 2/3

⁹⁰³ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 187

⁹⁰⁴ Στεφ. Καραμπέρη, Οι αναμνήσεις μου από την δράσιν μου εις τα τμήματα της Π.Α.Ο, Πελασγός, σελ. 31

⁹⁰⁵ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 111

Λακκώματα

Τέλη Οκτωβρίου⁹⁰⁶ με αρχές Νοεμβρίου του 1941 πρωτοεμφανίζεται στο Νομό Καστοριάς ο Κάλτσεφ και βγάζει λόγο. «Θα τους κάνουμε τους Έλληνες να πεινάσουν» λέει και οργανώνει δίκτυο πρακτόρων. Του προσφέρουν λουλούδια, του φιλούν το χέρι, του στήνουν αμίδες. Στις επισκέψεις του στην Καστοριά φέρνει τρόφιμα και καλαμπόκι, εκφωνεί λόγους, μοιράζει βουλγαρικές ταυτότητες, οργανώνει τους πυρήνες του, τους κατασκόπους τους εκτελεστές.

Κάπου το 1943, οι Ιταλοί⁹⁰⁷ ενίσχυσαν τη στρατιωτική τους δύναμη στην Καστοριά με 37 τανκς και 400 μοτοσικλετιστές και άρχισαν να διανέμουν όπλα στους βουλγαρίζοντες, αρχικά 25 τουφέκια στο χωριό Λακκώματα

Την άνοιξη του 1943, στο χρονικό⁹⁰⁸ διάστημα από 9/2/43 – 2/4/43, βομβαρδίστηκε το χωριό (Α.Π. 3118, 3120 από 18/5/1943)

Την 1 Μαΐου 1943, Μάχη Λακκωμάτων. Εκδοχές:

- ✓ Ενώ ήμασταν⁹⁰⁹ στην περιοχή Νεστορίου, μάθαμε ότι ο καπετάνιος του Αρχηγείου Καστοριάς Γιάννης Πατσιούρας ζήτησε βοήθεια από τα Αρχηγεία Βοΐου και Γρεβενών να χτυπήσουν τους κομιτατζήδες. Τμήματα του Αρχηγείου Γρεβενών ανέλαβαν την επιχείρηση κατά των κομιτατζήδων στο χωριό Λακκώματα. Αφού έγινε στο χωριό Νόστιμο η τελευταία σύσκεψη των αρχηγών, την επιχείρηση ανέλαβε ο Βασίλης Γκανάτσιος (Χείμαρρος), διοικητής του Αρχηγείου Γρεβενών. Με δύναμη γύρω στους 400 αντάρτες αναχώρησαν από το Νόστιμο. Νύχτα επιτίθενται στους λόφους γύρω από το χωριό και καταλαμβάνουν όλα τα φυλάκια. Γύρω στα μεσάνυχτα τα τμήματα του ΕΛΑΣ γλιστρούν και πιάνουν θέσεις γύρω από το χωριό Λακκώματα. Πρωινές ώρες δίνεται το σύνθημα της επίθεσης και όλα τα όπλα, πολυβόλα, οπλοπολυβόλα, όλμοι βάζουν καταγιστικά πυρά στις εστίες των κομιτατζήδων. Οι κομιτατζήδες είναι εξοπλισμένοι καλά και από τις πολεμίστρες μέσα από τα σπίτια ανθίστανται και πολεμούν με πείσμα. Αφού ξημέρωσε καλά, οι κομιτατζήδες μπροστά στη θυελλώδη επίθεση των ανταρτών άρχισαν να συμπύσσονται στις άκρες του χωριού. Γίνονται φοβερές οδομαχίες και υπάρχουν νεκροί και τραυματίες. Απογευματινές ώρες με νέα εξόρμηση οι αντάρτες ξηλώνουν και τις τελευταίες εστίες και οι εναπομείναντες κομιτατζήδες εγκαταλείπουν το χωριό. Έτσι η περιοχή όλη ανέπνευσε και οι κάτοικοι αυτών των χωριών πανηγύρισαν για την ελευθερία τους. Οι εναπομείναντες κομιτατζήδες συμπύχθηκαν στην Καστοριά και σε κάθε έξοδο των Ιταλών στα χωριά συμμετείχαν και συνέχιζαν το ανθελληνικό τους έργο. Αποτελέσματα της μάχης: Από τους αντάρτες: 4 νεκροί, 6 τραυματίες. Από τους κομιτατζήδες: 20 νεκροί, 20 τραυματίες, 11 αιχμάλωτοι.
- ✓ Την ίδια μέρα ισοπέδωσαν και το χωριό Λακκώματα⁹¹⁰, μετά από μια σκληρή μάχη με τους Οχρανίτες. Υψηλός υπήρξε ο αριθμός των θυμάτων και από τις δύο πλευρές. Ο ΕΛΑΣ είχε 44 νεκρούς και 60 τραυματίες. Οι αντάρτες συνέλαβαν από τα Λακκώματα 72 συγγενείς των Οχρανιτών ως ομήρους. Τα γεγονότα⁹¹¹ στα Λακκώματα ανησύχησαν και την κομματική οργάνωση του ΚΚΕ. Σε έκθεσή του προς την ΚΕ του ΚΚΕ (20.7.1943) ο Ανδρέας Τζήμας τόνιζε την ανάγκη χάραξης μιας πολιτικής απέναντι στους Σλαβομακεδόνες που δεν έπρεπε να ταυτίζονται με τους φασίστες κομιτατζήδες. Πρότεινε

⁹⁰⁶ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίες πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 37

⁹⁰⁷ Σπυρίδων Σφέτα, Η ίδρυση και η δράση της Οχράνας (1943-44) στη Δυτική και Κεντρική Μακεδονία στα πλαίσια της πολιτικής της VMRO και των Ιταλο-γερμανικών Αρχών Κατοχής, σελ. 350

⁹⁰⁸ Εμ. Γρηγορίου, Το βουλγαρικό όργιο αιμάτων εις Δυτική Μακεδονία 1941-1944, Πυρός 1947, , σελ. 48

⁹⁰⁹ Ανδρέα Ι. Τσιτάτα, Αναμνήσεις από την αντίσταση, Εκδόσεις Ζήτη 2009, σελ. 99

⁹¹⁰ Σπυρίδων Σφέτα, Η ίδρυση και η δράση της Οχράνας (1943-44) στη Δυτική και Κεντρική Μακεδονία στα πλαίσια της πολιτικής της VMRO και των Ιταλο-γερμανικών Αρχών Κατοχής, σελ. 355

⁹¹¹ Σπυρίδων Σφέτα, Η ίδρυση και η δράση της Οχράνας (1943-44) στη Δυτική και Κεντρική Μακεδονία στα πλαίσια της πολιτικής της VMRO και των Ιταλο-γερμανικών Αρχών Κατοχής, σελ. 357

τη δημιουργία ενός μετώπου με τους Σλαβομακεδόνες κατά των δυνάμεων του Αξονα , χωρίς να προπαγανδίζεται η επανάσταση, η σοβιετική εξουσία, ..

- ✓ Η πρώτη⁹¹² επιχείρηση των αναδιοργανωμένων εαμικών ομάδων ήταν μια επίθεσή τους εναντίον της νεοσύστατης πολιτοφυλακής των κομιτατζήδων για ν' αποθαρρύνουν ένταξη των Σλαβοφώνων στο Κομιτάτο. Η επίθεση πραγματοποιήθηκε την 1η Μαΐου 1943 εναντίον των κομιτατζήδων του χωριού Λακκώματα και επέτυχε ως στρατιωτική επιχείρηση, αλλά φανέρωσε ορισμένες εγγενείς αδυναμίες και τα περιορισμένα όρια δράσης του ΕΛΑΣ στην περιοχή, καθώς και την ένταση που δημιουργούσε στην ηγεσία του η ανάληψη δράσεως εναντίον σλαβοφώνων χωριών ή ομάδων. Η επιχείρηση αποφασίστηκε προς το τέλος Απριλίου σε σύνοδο των ηγετών του ΕΑΜ στο χωριό Νίκη... Στη σύνοδο πήραν μέρος ο Κυρατζόπουλος και ο Βασίλειος Γκανάτσιος ή καπετάν Χείμαρρος, καθώς και στελέχη του ΕΛΑΣ Καστοριάς, μεταξύ των οποίων και ο Μαριώλης. Κατά τις πληροφορίες που είχαν οι Εαμικοί ηγέτες στη διάθεσή τους -που αποδείχθηκαν λανθασμένες- ο αφοπλισμός των Κομιτατζήδων του χωριού ήταν εύκολη υπόθεση. Οι κομιτατζήδες θα εκαλούντο από τους Σλαβόφωνους συγγενείς τους που υπηρετούσαν στον ΕΛΑΣ να παραδοθούν με την υπόσχεση ότι δεν επρόκειτο να πάθουν τίποτε. Οι Σλαβόφωνοι αντάρτες του ΕΛΑΣ είχαν αναλάβει να εξασφαλίσουν τη ζωή και την περιουσία των κομιτατζήδων που αναμένονταν να παραδοθούν. Κυκλώθηκε λοιπόν το χωριό τη νύκτα της 30 Απριλίου και εκλήθησαν οι κομιτατζήδες να παραδοθούν. Αυτοί όμως απάντησαν με εύστοχα πυρά που άφησαν στον τόπο δύο αντάρτες. Επιτέθηκαν τότε οι αντάρτες με όλα τα όπλα που διέθεταν, καθώς και με δοχεία γεμάτα φωτιστικό πετρέλαιο, με τα οποία έβαλαν φωτιά στα σπίτια των αμυνόμενων κομιτατζήδων. Οι πυροβολισμοί και οι φωτιές οδήγησαν στα Λακκώματα κομιτατζήδες από γειτονικά χωριά, αλλά οι αντάρτες κατόρθωσαν να τους τρέψουν σε φυγή... κατάφεραν τελικά να πυρπολήσουν πολλά σπίτια και να σκοτώσουν περί του 20 άνδρες που επρόβαλλαν αντίσταση. Δύο ακόμη άνδρες συνελήφθησαν αιχμάλωτοι και πέντε ή έξι κατάφεραν να διαφύγουν στο Άργος Ορεστικό. Ο ΕΛΑΣ είχε τέσσερις νεκρούς.. Αμέσως μετά την επίθεση εναντίον των Λακκωμάτων τα τοπικά στελέχη του ΕΑΜ και οι διοικητές των μονάδων που πήραν μέρος στην επιχείρηση εκλήθησαν σε σύσκεψη στο Τσοτύλι. Στη σύσκεψη προήδρευσε ο Λεωνίδας Στρίγγος... Όλοι υποστήριξαν την επιχείρηση και τη θεώρησαν επιτυχία σημαντική του ΕΛΑΣ, εκτός από τον Κέντρο... Τελευταίος μίλησε ο προεδρεύων επισκέπτης. Από στρατιωτική άποψη, αναφέρεται ότι είπε ο Στρίγγος, η επιχείρηση ήταν επιτυχής. Ετόνισε, εντούτοις σύμφωνα με τον Γκανάτσιο, ότι από πολιτική άποψη ήταν τεράστιο λάθος και ότι δεν έπρεπε να είχε αναληφθεί.
- ✓ Μετά τη διάλυση⁹¹³ και τον αφοπλισμό των αντιδραστικών του Αυγερινού και Μελάνθιο, χτυπήσαμε και το οχυρό των Βουλγαρο-Κομιτατζήδων στο χωριό Λακκώματα στις 4 του Μάη μαζί με δυνάμεις των Γρεβενών-Καστοριάς. Οι κομιτατζήδες που ξεπερνούσαν σε βαρβαρότητα και τους Χιτλερικούς, είχαν κάνει μεγάλα όργια και εγκλήματα στα Σλαβόφωνα χωριά στους κατοίκους που αρνιούνταν να οπλίσουν και να τους ακολουθήσουν. Το ίδιο έκαμαν και στα Ελληνικά χωριά, διαλούσαν τις οργανώσεις του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ και με φανατισμό πολεμούσαν τον ΕΛΑΣ μαζί με τους κατακτητές. Η μάχη με τους κομιτατζήδες κράτησεν ολόκληρη μέρα από σπίτι σε σπίτι, τελικά εξοντώθηκαν όλες οι αντιστάσεις. Οι απώλειες των Βουλγάρων κομιτατζήδων ήταν 18 με 20 νεκρούς και 23 με 24 τραυματίες, πιάσαμε 11 αιχμαλώτους. Δικές μας απώλειες είχαμε 3 νεκρούς και 4 με 5 τραυματίες. Νεκροί ήταν ο Γκόγκος από το χωριό Καλλονή Γρεβενών, Παπαδόπουλος Νίκος Κοκκινιά Γρεβενών και Ζωγράφος Σπύρος Αηγιώργη Γρεβενούν. Λάφυρα όλος ο οπλισμός τους.

⁹¹² Ιωάννη Σ. Κολιόπουλου, Λεηλασία φρονημάτων, Εκδόσεις Βάνιας 1994, σελ. 110

⁹¹³ Βασίλη Νταϊλιάνη, Η ζωή και η δράση του Βασίλη Νταϊλιάνη αυτοβιογραφία, Κώδικας Θεσσαλονίκη 1995, σελ. 106

- ✓ Την ίδια μέρα⁹¹⁴ (1/5/43) έγινε μεγάλη επίθεση των ανταρτών εναντίον των κομιτατζήδων του χωριού Λακκώματα με βαριές απώλειες για τους δεύτερους. (Σύμφωνα με τον Βασίλη Νταϊλιάνη, που συμμετείχε στην πολύωρη μάχη οι απώλειες των κομιτατζήδων ήταν 18 με 20 νεκρούς, 23 με 24 τραυματίες και 11 αιχμάλωτοι και οι απώλειες του ΕΛΑΣ ήταν 3 νεκροί και 4 με 5 τραυματίες... Ο Κυρατζόπουλος ήταν στην ηγεσία των ανταρτών που επιτέθηκαν στα Λακκώματα και αναφέρει ότι κλήθηκε σε απολογία από τον γραμματέα του Μακεδονικού Γραφείου του ΚΚΕ Λεωνίδα Στρίγγο για την επίθεση η οποία θεωρήθηκε «εθνικιστική». Στόχος του ΚΚΕ ήταν ο ειρηνικός προσεταιρισμός των κομιτατζήδων η πλειοψηφία των οποίων θεωρούνταν «παρασυρμένοι»

Στις 4 Ιούνιο του 1944, καταστροφή ολοκληρωτική (Α.Π. 20 Νομαρχία Καστοριάς⁹¹⁵.)

Τον Ιούνιο του 1944, όπως κατέθεσε ο μάρτυρας κατηγορίας, Χαράλαμπος Αλεξιάδης, από Οινόη Καστοριάς, Γραμματέας της Κοινότητας, 46 ετών, στη δίκη δοσιλόγων 1631/5-7-1945, Θεσσαλονίκη «στα Λακκώματα τον Ιούνιο 1944 κατέσφαζαν 12 κτίστας από τη Ζώνη, εργαζομένους στο καμένο χωριό των Λακκωμάτων.

Τον Οκτώβριο του 1944, πυρπόληση⁹¹⁶ από τους κατακτητές $\frac{3}{4}$

Σε χειρόγραφο⁹¹⁷ διαβιβαστικό με αριθμό πρωτοκόλλου 137 και ημερομηνία 9 Σεπτεμβρίου 1945, ο πρόεδρος της κοινότητας Λακκωμάτων, όπως η υπογραφή πιστοποιεί, αναφέρει: «Λαμβάνω την τιμή να υποβάλλω συνημμένα ζητηθείσα κατάσταση διαφυγόντων κατοίκων του χωριού μας εις Βουλγαρίαν ένεκα της κατηγορίας των ως βουλγαροκομιτατζήδες συνάμα δε και τους ετέρους διαφυγόντας εκ σημερινής καταστάσεως ή φυγόδικους αγνώστου διαμονής και να παρακαλέσω δια τα καθ' υμάς νόμιμα, ευπειθέστατος ...

Σε χειρόγραφο⁹¹⁸ κατάσταση, του προέδρου της κοινότητας Λακκωμάτων, όπως η σφραγίδα και η υπογραφή στο τέλος του εγγράφου μαρτυρούν και με ημερομηνία 9 Σεπτεμβρίου 1945, αναφέρεται: «Κοινότης Λακκωμάτων, χωρίον Λακκωμάτων, Κατάστασις εμφανίουσα τους κάτωθι φυγάδας βουλγαροκομιτατζήδες του χωριού Λακκωμάτων ευρισκομένους εις Βουλγαρίαν οικογενειακώς και διαφυγόντας τον Αύγουστον του 1943 επί εαμοκρατίας». Ακολουθούν δεκατέσσερα (14) ονοματεπώνυμα με τα πατρώνυμά τους, το χρόνο διαφυγής και παρατηρήσεις, από όπου σταχυολογούμε «έφυγεν οικογενειακώς εις Βουλγαρίαν είναι ο συναρχηγός του κομιτάτου εν τω χωρίω μας κατά το 1943 φέρεται ως εγκληματίας δια τον φόνον του Παπαχρήστου Παπαχρήστου εκ Λαχανοκήπων και του Γιουρούκη εκ Ποριάς, συνάμα δε μετ' ετέρων κομιτατζήδων επυρπόλησε την Αυγή και την Πεντάβρυσον», «ομοίως», «κομιτατζής ένοπλος κ συνεργός στο κομιτάτο», «ευρίσκεται εις Αλεξανδρούπολιν κ μυλωθρός κομιτατζής, κατηγορηματίς δια πυρπολήσεις και λεηλασίας», «...και χρηματοδότης του κομιτάτου». Στο ίδιο έγγραφο και με κεφαλίδα «Διαφυγόντες επί σημερινής καταστάσεως επί Εθνικής Κυβερνήσεως αι δε οικογένειαι των ευρίσκονται εις Λακκώματα». Ακολουθούν έντεκα (11) ονοματεπώνυμα με τα πατρώνυμά τους, το χρόνο διαφυγής και παρατηρήσεις, από όπου σταχυολογούμε «Βούλγαρος Σνοφίτης και αυτονομιστής με λίτσνα κάρτα φυγόδικος από το Μάρτιο 1945», «κομιτατζής και συνεργόν μέρος του κομιτάτου φυγόδικος από τον Ιούλιο του 1945», «...έκαμε λεηλασίας εις Αυγήν και Νεστόριον», «αντάρτης το Σνοφ και συνεργόν μέρος του κομιτάτου», «ταγματάρχης του εφεδρικού ΕΛΑΣ, Βούλγαρος σνοφίτης και αυτονομιστής...», «αξιωματικός μονίμου ΕΛΑΣ, Βούλγαρος, σνοφίτης και αυτονομιστής...» Στο ίδιο έγγραφο και με κεφαλίδα «Κατάστασις εμφανίουσα τας κάτωθι οικογενείας των Βουλγαροκομιτατζήδων οίτινες εβρίσκονται εις Λακκώματα και οι αρχηγοί των οικογενειών εφονεύθησαν παρά των ανταρτών». Ακολουθούν τρία (3) ονοματεπώνυμα με τα πατρώνυμά τους, και παρατηρήσεις, από όπου

⁹¹⁴ Ραϋμόνδου Αλβανού, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, σελ.261

⁹¹⁵ Εμ. Γρηγορίου, Το βουλγαρικό όργανο αίματος εις Δυτικήν Μακεδονία 1941-1944, Πυρσός 1947, , σελ. 48

⁹¹⁶ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 111

⁹¹⁷ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

⁹¹⁸ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

σταχυολογούμε «αρχηγός κομιτάτου, ο κύριος μοχλός δια την οργάνωσιν του κομιτάτου και δια την εκτέλεσιν των Παπαρήστου και Γιουρούκη, φονευθέντων 2 Μαΐου 1943 υπό των αναρτών», «ως συναρχηγός του «Μ.» έδρασεν πολύ αντεθνικός βουλγαροκομιταζής, παληός αυτό παρότρυνε πάντα έτερον δειλιάζοντα να εξοπλισθεί φονευθείς υπό των ανταρτών τον Απρίλιον του 1943 εις Αυγήν...»

Σε δακτυλογραφημένη⁹¹⁹ κατάσταση πιθανόν της Νομαρχίας Καστοριάς, με ημερομηνία 9 Σεπτεμβρίου 1945 και σε πιθανή αντιγραφή των χειρογράφων καταστάσεων του προέδρου της κοινότητας Λακκωμάτων, αναγράφεται: «Κατάστασις εμφανίονσα τους φυγάδας βουλγαροκομιταζήδες της κοινότητος Λακκωμάτων, ευρισκομένους εις Βουλγαρίαν οικογενειακώς και διαφυγόντας (χειρόγραφα «εις Σερβίαν Βουλγαρίαν και διαγεγραμμένη η φράση «τον Αύγουστον του 1943 επί εαμοκρατίας»). Ακολουθούν δεκατέσσερα (14) ονοματεπώνυμα με τα πατρώνυμά τους, το χρόνο διαφυγής και παρατηρήσεις, από όπου σταχυολογούμε «έφυγεν οικογενειακώς εις Βουλγαρίαν είναι ο συναρχηγός του κομιτάτου εν τω χωρίω μας κατά το 1943 φέρεται ως εγκληματίας δια τον φόνον του Παπαρήστου Παπαρήστου εκ Λαχανοκήπων και του Γιουρούκη εκ Ποριάς, συνάμα δε μετ' ετέρων κομιτατζήδων επυρπόλησε την Αυγή και την Πεντάβρυσον. (χειρόγραφα η φράση: «τους κατωτέρω επρόδωσεν εις Ιταλούς συνεργάτης Ιταλών μετά κατάρρευσιν τούτων έφυγον οικογενειακώς εις Βουλγαρίαν», «ομοίως», «κομιταζής ένοπλος κ συνεργός στο κομιτάτο», «ευρίσκειται εις Αλεξανδρούπολιν κ μυλωθρός κομιταζής, κατηγορηματίς δια πυρπολήσεις και λεηλασίας», «...και χρηματοδότης του κομιτάτου». Στο ίδιο έγγραφο και με κεφαλίδα «Διαφυγόντες επί σημερινής καταστάσεως επί Εθνικής Κυβερνήσεως αι δε οικογένειαι των ευρίσκονται εις Λακκώματα». Ακολουθούν έντεκα (11) ονοματεπώνυμα με τα πατρώνυμά τους, το χρόνο διαφυγής και παρατηρήσεις, από όπου σταχυολογούμε «Βούλγαρος Σνοφίτης και αυτονομιστής με λίτσνα κάρτα φυγόδικοσ από το Μάρτιο 1945», «κομιταζής και συνεργόν μέρος του κομιτάτρου φυγόδικοσ από τον Ιούλιο του 1945», «...έκαμε λεηλασίας εις Αυγήν και Νεστόριον», «αντάρτης το Σνοφ και συνεργόν μέρος του κομιτάτου», «ταγματάρχης του εφεδρικού ΕΛΑΣ, Βούλγαρος σνοφίτης και αυτονομιστής...», «αξιωματικός μονίμου ΕΛΑΣ, Βούλγαρος, σνοφίτης και αυτονομιστής...». Στο ίδιο έγγραφο και με κεφαλίδα «Κατάστασις εμφανίονσα τας κάτωθι οικογενείας των Βουλγαροκομιτατζήδων οίτινες εβρίσκονται εις Λακκώματα και οι αρχηγοί των οικογενειών εφονεύθησαν παρά των ανταρτών». Ακολουθούν τρία (3) ονοματεπώνυμα με τα πατρώνυμά τους, και παρατηρήσεις, από όπου σταχυολογούμε «αρχηγός κομιτάτου, ο κύριος μοχλός δια την οργάνωσιν του κομιτάτου και δια την εκτέλεσιν των Παπαρήστου και Γιουρούκη, φονευθέντων 2 Μαΐου 1943 υπό των αναρτών», «ως συναρχηγός του «Μ.» έδρασεν πολύ αντεθνικός βουλγαροκομιταζής, παληός αυτό παρότρυνε πάντα έτερον δειλιάζοντα να εξοπλισθεί φονευθείς υπό των ανταρτών τον Απρίλιον του 1943 εις Αυγήν...»

Οι δύο καταστάσεις εμπεριέχουν τα ίδια σχεδόν στοιχεία.

⁹¹⁹ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

Λαχανόκηποι

Στις 21 Μαρτίου 1943, εκτελείται στην Καστοριά, ο ιερέας Λαχανοκήπων, Παπαχρήστος. Οι εκδοχές:

- ✓ Έξω από την πόλη⁹²⁰ της Καστοριάς και κοντά στο μνήματα εκτελείται ο Παπαχρήστος Χρήστος ιερέας από τους Λαχανόκηπους. Ο Μητροπολίτης είχε ζητήσει ως χάρη να καθαιρεθεί πρώτα από την Ιερά Σύνοδο, αν είχε κάνει κάτι, διότι αποτελεί ύβρη προς την Εκκλησία να εκτελεστεί με το ράσο. Αλλά οι Ιταλοβούλγαροι βιάζονταν και τον σκότωσαν. Θερωρήθηκε θαύμα ότι δέχθηκε 28 σφαίρες και καμιά δεν τον βρήκε πουθενά. Η επόμενη τρύπησε το ράσο κι ακούστηκε η φωνή του «Ζήτω η Ελλάς»
 - ✓ Στις 21 Μαρτίου 1943 το απόγευμα⁹²¹ στις 16:00 εκτελέστηκε έξω από την πόλη της Καστοριάς ο ιερέας Λαχανοκήπων Χρήστος Παπαχρήστος με περισσότερες από 28 σφαίρες και φωνάζοντας «Ζήτω η Ελλάς»
 - ✓ Σε Έκθεση⁹²² προς τον Γενικό Γραμματέα του Υπουργείου Εσωτερικών αναφέρονται τα θύματα: 1) Παπαχρήστος χρήστος εφημέριος διότι κατέχει όπλα
 - ✓ Τον ιερέα⁹²³ Λαχανοκήπων τον ανάγκασαν ν' αυνανισθεί δημόσια για να διασκεδάσουν οι στρατιώτες και οι χαφιέδες.
 - ✓ Παπαχρήστος⁹²⁴ εκτελέστηκε σε Καστοριά στις 21 Μαρτίου 1943⁹²⁵
 - ✓ Εκτελέστηκε⁹²⁶ ο Παπαχρήστος Παπαχρήστος από τους Λαχανόκηπους Καστοριάς
- Στις 26 Μαρτίου 1943, εκτελέστηκε⁹²⁷ ο Κωνσταντίνος Κυρήμης από τους Λαχανοκήπους Καστοριάς

Σε δακτυλογραφημένη⁹²⁸ κατάσταση, πιθανόν της Νομαρχίας Καστοριάς, διαβάζουμε: «ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΦΥΓΟΔΙΚΩΝ ΛΑΧΑΝΟΚΗΠΩΝ». Ακολουθούν δύο (2) ονοματεπώνυμα με τα πατρώνυμά τους.

⁹²⁰ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 51

⁹²¹ Δημητρίου Ι. Μαγκριώτη, Θυσία της Ελλάδος και εγκλήματα κατοχής 1941-1944, Αθήνα 1946, σελ. 214

⁹²² Έκθεσις προς τον Γ.Γ. Υπουργείου Εσωτερικών, 28 Μαΐου 1943

⁹²³ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 24

⁹²⁴ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 64

⁹²⁵ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 64

⁹²⁶ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 122

⁹²⁷ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 122

⁹²⁸ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

Λεύκη

Τον Μάρτιο του 1943, εκτελείται ο Εμμανουήλ (Λάκης) Νταϊλάκης. Οι εκδοχές:

- ✓ Ο Δημήτριος Σαλαπούτης σκοτώνει το μακεδονομάχο καπετάν Νταϊλάκη. Σύμφωνα τον Ι. Παπακυριακόπουλο⁹²⁹ τον Νταϊλάκη, τιμημένο με βραβείο ανδρείας για τους αγώνες του το 1903-105, σκότωσε ο Τερπόφσκυ. Ο μάρτυρας της δίκης (Ραβάλλι-Κάλτσεφ) πρωτοδίκης Προκάκης ισχυρίστηκε πως ήταν είδος εθνικής τιμωρίας, γιατί ο Νταϊλάκης είχε σχέσεις με το ιταλικό φρουραρχείο, γεγονός που βεβαίωσε κι ο Ραβάλλι. Ο μάρτυρας της δίκης Κηρυττόπουλος διατύπωσε την εκδοχή ότι ο Νταϊλάκης είχε σχέσεις με το ιταλικό φρουραρχείο για να πλήξει τους Βούλγαρους. Οι δολοφόνοι του πάντως ήταν Βούλγαροι (κομιτατζήδες και κομμουνιστές) και τον δολοφόνησαν για να πτοήσουν τους Έλληνες και να ενθαρρύνουν τους δικούς τους. Όμως ο Τερπόφσκυ ήταν όργανο του Κάλτσεφ, σύμφωνα πάντα με τον Ι. Παπακυριακόπουλο, διότι: α) συναντήθηκαν στη Λεύκη λίγο πριν το φόνο, β) το εκμυστηρεύτηκε αυτό ο Βούλγαρος πράκτορας Ζήσης Σέκος στον μοίραρχο Μπούμη (σαν έμπορος ήθελε να τα έχει δίπορτο, γ) το εκμυστηρεύθηκαν αυτό κομιτατζήδες πριν το φόνο στο δάσκαλο Παπαργυρίου ο οποίος και προειδοποίησε τον Νταϊλάκη να προφυλαχθεί και δ) οι 4 συλληφθέντες για το φόνο φυγαδεύτηκαν από τον Κάλτσεφ στη Βουλγαρία κι από αυτούς ο Ζήκος Νικολαΐδης πήρε ως αμοιβή περίπτερο σε κεντρικό οδό στη Σόφια.
- ✓ Έξω από την πόλη⁹³⁰ της Καστοριάς και κοντά στο μνήματα εκτελείται ο Νταϊλάκης Εμμανουήλ από τη Λεύκη
- ✓ Εκτελέστηκε⁹³¹ ο Εμμανουήλ Νταϊλάκης από τη Λεύκη Καστοριάς
- ✓ Σε Έκθεση⁹³² προς τον Γενικό Γραμματέα του Υπουργείου Εσωτερικών αναφέρονται τα θύματα: 1) Νταηλάκης Εμμανουήλ ως ανταρτόφιλοι
Θύμα του ΣΝΟΦ είναι ο Παναγιώτης Τσάτσος⁹³³ από τη Λεύκη
Ο Αποστολίδης Πασχάλης⁹³⁴, 12χρονο αγόρι, μεταφέρει ξύλα με κρυμμένες προκηρύξεις,

Στις 29 Μαρτίου 1944, Ακολούθησε⁹³⁵ επίθεση. Στις 29-30 κάψαμε άλλα 7 σπίτια στη Λεύκη, επικρατεί ησυχία, ανέφερε σε έκθεσή του προς τον Πασχάλη Μητρόπουλο και το Λάζαρο Ντάμο, ο Ευάγγελος Δασκαλόπουλος ή Μπλαγκός. Οι Λευκιώτες δεν είχαν έως τότε οπλισθεί από τους Γερμανούς. Δέχθηκαν όμως σε λίγες μέρες την επίσκεψη αποσπάσματος Γερμανών και Κομιτατζήδων από το Άργος Ορεστικό. Φεύγοντας οι επισκέπτες πήραν μαζί τους επτά νέους για υπηρεσία στους κομιτατζήδες.

Στις 30 Μαρτίου 1944, κομιτατζήδες από τη Μεσοποταμία επισκέφθηκαν τη Λεύκη και πήραν 25 άνδρες ομήρους, κατά το ίδιο στέλεχος του ΣΝΟΦ (Ευάγγελος Ντάμος, έκθεση προς Μητρόπουλο στις 28/3/1944)

Σε δακτυλογραφημένη⁹³⁶ κατάσταση, πιθανόν της Νομαρχίας Καστοριάς, διαβάζουμε: «ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΦΥΓΟΔΙΚΩΝ ΛΕΥΚΗΣ». Ακολουθούν τριάντα τρία (33) ονοματεπώνυμα με τα πατρώνυμά τους.

⁹²⁹ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 37

⁹³⁰ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 51

⁹³¹ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 122

⁹³² Έκθεσις προς τον Γ.Γ. Υπουργείου Εσωτερικών, 28 Μαΐου 1943

⁹³³ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 73

⁹³⁴ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 163

⁹³⁵ Ιωάννη Σ. Κολιόπουλου, Ληλασία φρονημάτων, Εκδόσεις Βάνιας 1994, σελ. 176

⁹³⁶ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

Λιθιά

Αντίστοιχα, και στη Λιθιά⁹³⁷ οι γκραικομάνοι ήταν οι μπακάληδες, ορισμένοι από τους επαγγελματίες του χωριού, καθώς και όσοι διετέλεσαν στη θέση του κοινοτικού γραμματέα ή υπήρξαν πρόεδροι κατά το Μεσοπόλεμο.

Στη Λιθιά⁹³⁸ οι κομιτατζήδες έστειλαν τους άνδρες να καλλιεργούν βουλγάρικα χωράφια και τις Ελληνίδες να τους μαγειρεύουν.

Ο Γαβρόλας Παναγιώτης, Γενικός Γραμματέας κομιτάτου Καστοριάς

Στις 23 Απριλίου 1943, στο χρονικό⁹³⁹ διάστημα από 9/2/43 – 2/4/43, βομβαρδίστηκε, πυρπολήθηκε και λεηλατήθηκε από Βουλγαρόφρονες το χωριό (Α.Π. 3118, 3120 από 18/5/1943)

Για το καλοκαίρι του 1943, από εκθέσεις⁹⁴⁰ που συντάχθηκαν το καλοκαίρι του 1943 από τις (γερμανικές) εμπροσθοφυλακές της 1^{ης} Μεραρχίας Ορεινών Καταδρομών... Σε άλλη έκθεση που συντάχθηκε λίγες ημέρες αργότερα ... «Οι ομάδες περιπόλων προέρχονται από τα γειτονικά χωριά και συγκροτούνται από ένοπλους πολίτες με περιβραχιόνια υπό τις ιταλικές διαταγές (οι λεγόμενες πολιτοφυλακές των χωριών)... Ο εξοπλισμός των πολιτοφυλάκων αποτελείται από όπλα παλαιών μοντέλων [...] Οι πολιτοφυλακές συγκροτούνται από Βουλγάρους και Έλληνες [...] Στη Λιθιά πολιτοφυλακή δύναμης 40 αντρών [...]».

Στις 3 Σεπτεμβρίου 1943, αποπλίζονται οι κομιτατζήδες της Λιθιάς. Εκδοχές:

- ✓ Σύμφωνα με προφορικές μαρτυρίες πρώην κομιτατζήδων από τη Βασιλειάδα, ο αποπλισμός των κομιτατζήδων του χωριού έγινε στις 3 Σεπτεμβρίου 1944, με σλαβομακεδονικούς χορούς και τραγούδια, ενώ όσοι ήθελαν μπορούσαν να παραδώσουν το όπλο τους στο τμήμα του Υψηλάντη που ήταν στη Λιθιά. Σύμφωνα με τις μαρτυρίες εκείνοι από τους κομιτατζήδες που είχαν λόγους να φοβούνται την τιμωρία του ΕΛΑΣ (τόσο από τη Βασιλειάδα όσο και από τη Λιθιά) έφυγαν μαζί με τους Γερμανούς. Ανακοινωθέν του ΕΛΑΣ (υπογεγραμμένο από τον Στ. Σαράφη) αναφέρει ότι στις 3 Σεπτεμβρίου 1943, αποπλίστηκαν οι κομιτατζήδες του χωριού Λιθιά και τα όπλα τους (56 το σύνολο) παραδόθηκαν σε τμήματα του ΕΛΑΣ.
- ✓ Από «επίθεση» στο χωριό Πολυκέρασος⁹⁴¹, στις 21 Αυγούστου (1944), οι Αντάρτες επήραν 150 «αιχμαλώτους» και ισάριθμα τουφέκια, μερικά πολυβόλα και 30 ζεύγη άρβυλα. Στις 3 (Σεπτεμβρίου 1944) την ίδια τύχη είχε η Λιθιά
 - ✓ Έτσι μέχρι⁹⁴² το Μάη του 1944 τα χωριά αποπλίστηκαν, εκτός από ένα χωριό, τη Λιθιά. Οι Γερμανοί κράτησαν στη Λιθιά το οπλισμένο Κομιτάτο γιατί τους χρειαζόταν ως προστασία από χτυπήματα του ΕΛΑΣ στο δρόμο Καστοριάς προς Θεσσαλονίκη. Με την υποχώρηση των Γερμανών από την Καστοριά στις 3 Σεπτεμβρίου του 1944 αποπλίσσαμε την ίδια ημέρα τους κομιτατζήδες στη Λιθιά, το μοναδικό ίσως χωριό που έμεινε οπλισμένο μέχρι τέλους. Ο πολιτικός γραμματέας Θ. Πετκανάς διέταξε τον καπετάνιο του Συντάγματος «Μακεδόνα» να μην ενοχληθεί ο άμαχος πληθυσμός. Οι ένοχοι κομιτατζήδες ακολούθησαν τους Γερμανούς και έφυγαν βρίσκοντας άσυλο στη Βουλγαρία.

⁹³⁷ Ραϋμόνδου Αλβανού, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, σελ. 243

⁹³⁸ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 24

⁹³⁹ Εμ. Γρηγορίου, Το βουλγαρικό όργανο αίματος εις Δυτικήν Μακεδονία 1941-1944, Πυρός 1947, σελ. 48

⁹⁴⁰ Στράτου Δορδανά, Αντίποινα των Γερμανικών Αρχών Κατοχής στη Μακεδονία (1941-1944), Διδακτορική Διατριβή 2002, σελ. 545

⁹⁴¹ Ιωάννη Σ. Κολιόπουλου, Ληλασία φρονημάτων, Εκδόσεις Βάνιας 1994, σελ. 179

⁹⁴² Αργυρίου Κοβάτση ή Δημητρίου, Ο ατίθασος ταγματάρχης, Νοέμβριος 2009, σελ. 24

Στις 15 Νοεμβρίου 1943, κάτοικος της Λιθιάς⁹⁴³ «βοηθούμενος και παρ' άλλων βουλγαροφρόνων κοιμιτατζήδων, επετέθη και εκακοποίησε βαναύσως τον δημοτικόν υπάλληλον Ελευθέριον Σεμιτέλον, διότι ούτος ετόλμησε να ζητήσει παρ' αυτού την καταβολήν του δημοτικού φόρου δι' εισαγόμενα είδη. Εις την κακοποίησιν αυτού συμμετέσχον πολυπληθείς βουλγαρίζοντες, συγκεντρωμένοι εκεί λόγω της εβδομαδιαίας αγοράς. Ούτοι υβρίζοντες και απειλούντες παν το ελληνικόν ωδήγησαν εν τέλει τον κακοποιηθέντα υπάλληλον εις τα γραφεία του κοιμιτάτου, οπόθεν ούτος απηλευθερώθη υπό του Γερμανού φρουράρχου». Τελικά οι Γερμανοί επέβαλλαν δεκαπενθήμερη φυλάκιση στον κάτοικο της Λιθιάς που ξεκίνησε το επεισόδιο. Αν και ο Χρυσόχοου εθνικοποιεί τη διαμάχη παρουσιάζοντας την ως πράξη αντίδρασης των «βουλγαρίζόντων» απέναντι στην ελληνική διοίκηση φαίνεται πιο πιθανό να ήταν περισσότερο μια μορφή διαμαρτυρίας των χωρικών ενάντια στην οικονομική εκμετάλλευση (όπως τουλάχιστον την αντιλαμβάνονταν) της πόλης (λόγω της καταβολής του δημοτικού φόρου για είδη που εισάγονταν προς πώληση από τα χωριά στην πόλη)

Σε δακτυλογραφημένη⁹⁴⁴ κατάσταση, πιθανόν της Νομαρχίας Καστοριάς, αναγράφεται: «ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΛΙΘΙΑΣ, ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ εμφανίουςα τους καταφυγόντας εις Σερβίαν επί εαμοκρατίας κατοίκους της Κοινότητος Λιθιάς». Ακολουθούν εξήντα εννέα ονοματεπώνυμα με τα πατρώνυμά τους. Από τις γενικές παρατηρήσεις σταχυολογούμε: «Συνεργάτης φανατικός των Ιταλογερμανοβουλγάρων. Οδηγός και κατάσκοπος Ιταλικής φάλαγγος εις περιφέρειαν Βοΐου οπλισθείς υπό των Ιταλών έλαβεν μέρος εις όλας τα επιχειρήσεις αυτών. Διέπραξε πλείστα εγκλήματα, λεηλασίας, αρπαγάς εκβιασμούς και ατιμίας. Συνόδευσεν τους Γερμανούς εις την καταστροφήν της Κλεισούρας. Εφοδιάσθει με Λίτσινα κάρτα της Βουλγαρικής Λέσχης Θεσσαλονίκης», «Φανατικός φίλος του άξονος και **έναιλος** συνεργάτης του κατακτητού, Μαθητής επί τριετίαν του Βουλγαρικού Γυμνασίου Μοναστηρίου, προπαγανδιστής υπέρ της προσαρτήσεως της Ελληνικής Μακεδονίας εις την Βουλγαρίαν. Επί εαμοκρατίας κατετάγη εις την ΣΝΟΦ όπου και υπηρετεί ακόμη», «ένοπλος φανατικός συνεργάτης των Ιταλογερμανών. Επί κατοχής επρόδωσεν και κατεδίωξεν αγρίως το ελληνικόν στοιχείον. Επί εαμοκρατίας, όπου με μεγάλην θέρμην κατετάγει εις την ΣΝΟΦ»

Σε δακτυλογραφημένη⁹⁴⁵ κατάσταση, πιθανόν της Νομαρχίας Καστοριάς και με ημερομηνία 10 Σεπτεμβρίου 1945, αναγράφεται: «ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΛΙΘΙΑΣ, ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ εμφανίουςα τους φυγάδας της Κοινότητος Λιθιάς οίτινες ανεχώρησαν ομού με τους υποχωρούντας Γερμανούς». Ακολουθούν έξι ονοματεπώνυμα με τα πατρώνυμά τους. Από τις γενικές παρατηρήσεις σταχυολογούμε: «Φανατικός αξονόφιλος, λιποτακτήςσας το 1924 από τον Ελληνικό Στρατό έφυγεν εις Βουλγαρίαν επί κατοχής εις πολλά μέρη της Ελληνικής Μακεδονίας διέπραξε πολλά εγκλήματα, εις το χωρίον μας παρουσιάσθει κατά το έαρ του 1944 όπου ανέλαβεν την αρχηγίαν των ενόπλων συνεργατών των κατακτητών. Συνεργάτης των Ιταλο-Γερμανο-Βουλγάρων φανατικότητας, παντού και πάντοτε από της εκ Βουλγαρίας ελεύσεως του οπλοφορών ελεύθερα, διέπραξε πολλά εγκλήματα, εμπρησμούς λεηλασίας, εκβιασμούς, κλπ. και δη εις το χωρίον Μηλίτσα της Περιφέρειας μας. Έφυγε με του Γερμανούς, «...ηκολούθησε τον πατέρα του εις όλας τας επιχειρήσεις...», «(έχει διαγραφεί η φράση «εφοδιασμένος με Λίτσινελα κάρτα της Βουλγαρικής Λέσχης) Ένοπλος, γραμματεύς της εν Καστορία έδρας των ενόπλων συνεργατών των κατακτητών, αγγελιοφόρος μοτοσικλετιστής μεταξύ Καστοριάς και Μοναστηρίου. Φανατικός συνεργάτης των Ιταλο-Γερμανο-Βουλγάρων, έμπιστος του Κάλτσεφ. Διέπραξε πολλές ατιμίας, λεηλασίας, αρπαγάς, εκβιασμούς, κλπ. Έφυγεν με τους Γερμανούς συναποκομήσας πολλά πλάτσκα», «Ένοπλος (έχει διαγραφεί η φράση: εφοδιασμένος με Λίτσινελα κάρτα) επί τι διάστημα αρχηγός των ενόπλων κοιμιτατζήδων του χωριού μας. Στενός συνεργάτης των Ιταλο-Γερμανο-Βουλγάρων,

⁹⁴³ Αθανάσιου Χρυσόχοου, Η δράσις της βουλγαρικής προπαγάνδας, 1943-1944, , σελ. 211

⁹⁴⁴ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

⁹⁴⁵ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

ένας από τους φανατικούς ιδρυτές και οργανωτές του κοιμιτάτου στο χωριό μας. Διέπραξε πολλές προδοσίες, λεηλασίες, εκβιασμούς, κλπ. Έφυγεν με τους Γερμανούς», «Ένοπλος Ένοπλος (έχει διαγραφεί η φράση: εφοδιασμένος με Λίτσνελα κάρτα) στενός συνεργάτης των Ιταλο Γερμανο Κομιτατζήδων, φανατικότητας διώκτης του Ελληνισμού, κατετάγη πρώτος εθελοντής εις τους Ιταλούς και κατόπιν προσεκολλήθη εις (χειρόγραφο γραμμένη η φράση: τους ενόπλους του) κοιμιτάτον, ηκολούθησε εις όλα τους Ιταλούς, Γερμανούς και κοιμιτατζήδες, διέπραξε όργια, προδοσίας, λεηλασίας, ατιμίας, εμπρησμούς, κλπ. Ανεχώρησεν με τους Γερμανούς», «Λιποτάκτης του Αλβανικού Μετώπου, επανήλθε με τους Ιταλούς, συνεργάσθει με τους Ιταλογερμανοβουλγάρους, φαντικότατος, ηκολούθησε πιστά εις όλας ανεξαιρέτως τας επιδρομάς και επιχειρήσεις τους Ιταλογερμανοβουλγάρους, διέπραξε εγκλήματα, όργια, λεηλασίας, εκβιασμούς, καθιστάμενος το φόβητρον του Ελλην. Στοιχείου. Έφυγε με τους Γερμανούς ((έχει διαγραφεί η φράση: εφοδιασμένος με Λίτσνελα κάρτα))»

Σε δακτυλογραφημένη⁹⁴⁶ κατάσταση, πιθανόν της Νομαρχίας Καστοριάς και με ημερομηνία 12 Σεπτεμβρίου 1945, αναγράφεται: «ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ εμφανίονσα τους φυγάδας της Κοινότητας Λιθιάς οίτινες έφυγον (έχει διαγραφή η φράση: εκ του Χωριού κι έχει προστεθεί: εις Σερβίαν) μετά την έλευσιν της Εθνοφυλακής (σε παρένθεση χειρόγραφο η φράση: Εθνικού Στρατού). Ακολουθούν τριάντα επτά (37) ονοματεπώνυμα με τα πατρώνυμά τους. Από τις γενικές παρατηρήσεις σταχυολογούμε: «Φανατικότητας Βούλγαρος Αρχιιδρυτής και οργανωτής του Β. Κομιτάτου εις (έχει διαγραφεί η δυσανάγνωστη πλέον φράση κι έχει χειρόγραφο αντικατασταθεί από: «Λιθιάν»). Ο πρώτος (έχει διαγραφεί η φράση: «την κοινότητά μας» κι έχει χειρόγραφο αντικατασταθεί από: «ένοπλος συνεργάτης των Ιταλογερμανών») εις το χωριό μας, υβρίζον κάθε τι το Ελληνικόν. Προπαγανδιστής υπέρ της αξονικής ιδέας εις το άκρον, ο μόνος συντελέσας δι εκβιασμού εις τον εφοδιασμόν των κατοίκων του χωριού μας με «λίτσνελα κάρτα» μεταβαίνον επί τούτοις εις Θεσ/νίκην εις την Β. Λέσχη, εφοδίασε όλα τα παιδιά του χωριού μας με βουλγ. Βιβλία, με(τα)χειρήσας το σπίτι του ως Βουλγ. Σχολείον, φανατικός προπαγανδιστής στο χωριό και εις όλην την περιφέρειαν. Στενός συνεργάτης των Ιταλογερμανοβουλγάρων, ιδιαίτερος δε του Κάλτσεφ κλπ Βουλγάρων απ(ε)σταλμένων. Τακτικότητας μετέβαινεν εις Θεσ/νίκην και Μοναστήριον, προς συνεργασίαν μετά των βουλγαρικών αρχών και κοιμιτάτων. Εξεφώνει λόγους κατά της Ελλάδος και υπέρ προσαρτήσεως της Μακεδονίας εις την Βουλγαρίαν, πέζον τους παπάδες να λειτουργούν βουλγαρικά εις την εκκλησία», «Φανατικότητας ανθέλλην. Ένας εκ των πρωτογεννητών της ιδρύσεως του ενόπλου κοιμιτάτου. Αρχηγός της διευθυνούσης επιτροπής του κοιμιτάτου του χωριού μας. Σύμβουλος της εν Καστορία έδρας του Κομιτάτου, στενός συνεργάτης του Κάλτσεφ και των Ιταλογερμανοβουλγάρων. Περιφερειακός καθοδηγητής και προπαγανδιστής υπέρ της αξονικής ιδέας και προσαρτήσεως της Μακεδονίας εις την Βουλγαρίαν, φοβερός διώκτης του Ελληνισμού, εξεβίαζε όλους τους κατοίκους Λιθιάς ίνα εξοπλισθούν. Εκβιαστής πρώτης τάξεως, προδότης, κλπ. Προέβη εις διαφόρους λεηλασίας και εκβιασμούς. Προδότης. Ένοπλος. (έχει διαγραφεί η φράση: ύψωσας την βουλγ. Σημαίαν χορεύον μετ' αυτής), «Ένοπλος, θηρίον αιμοβόρον. Εχρημάτισεν αρχηγός των ενόπλων συνεργατών του κατακτητού Λιθιάς επί τι διάστημα. Διέπραξε πολλούς εκβιασμούς, προδοσίας, λεηλασίας, κλπ. Στενός συνεργάτης των Ιταλογερμανοβουλγάρων. Έλαβε μέρος εις όλας τας επιχειρήσεις αυτάς. Ήτο το φόβητρον του Ελληνικού στοιχείου», «Ένοπλος. Επί τι καιρόν αρχηγός των ενόπλων συνεργατών των κατακτητών Λιθιάς, φανατικός αξονόφιλος και συνεργάτης των Ιταλογερμανοβουλγάρων, επιδιώκων την προσάρτησιν της Μακεδονίας εις την Βουλγαρίαν. Έλαβε μέρος εις όλας τας επιδρομάς των κατακτητών και κοιμιτατζήδων, διέπραξε πολλάς λεηλασίας, συνετέλεσεν εις τον εξοπλισμό των κατοίκων δια μεγάλης πίεσεως, στενός συνεργάτης του Κάλτσεφ και όλων των αρχηγών του Βουλγ. Κομιτάτου»,

⁹⁴⁶ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

«...επρόδιδε αθώους Έλληνας εις τα τάγματα ερεύνης και εξυλοκοπούντο μέχρι λιποθυμίας», «...ενήργησε ως οι άνω, επί πλέον έκανε και φόνον εις την επιδρομήν των Κομιτατζήδων εις την Κοινότητα Μηλίτσα», «...επροπαγάνδιζεν υπέρ της προσαρτήσεως της Μακεδονίας εις την Βουλγαρίαν, εληλάτησε, εβίασε, κλπ.», «...έπραξε πλείστας λελησσίας, ατιμίας, εμπροισμούς, προδοσίας και δη εις Άργος Ορεστικόν όπου διέμενεν επί αρκετόν, προέβη και εις φόνον», «...κατεπρόδωσε την Ελλάδα η οποία και τον είχε παραχωρήσει γεωργικόν κλήρον», «Ένοπλος. Κατάσκοπος και οδηγός της Ιταλικής φάλαγγος εις την περιφέρειαν Βοΐου, εληλάτησε κλπ», «Άοπλος. Σύνδεσμος και ταχυδρόμος του Σνοφ», «Άοπλος. Προπαγανδιστής και βοηθός του Κάλτσεφ»

Μακροχώρι

Στις 29 Μαρτίου 1943, βομβαρδισμός⁹⁴⁷ του χωριού

Στις 23 Απριλίου 1943, στο χρονικό⁹⁴⁸ διάστημα από 9/2/43 – 2/4/43, βομβαρδίστηκε, πυρπολήθηκε και λεηλατήθηκε από Βουλγαρόφρονες το χωριό (Α.Π. 3118, 3120 από 18/5/1943)

Σε δακτυλογραφημένη⁹⁴⁹ κατάσταση, πιθανόν της Νομαρχίας Καστοριάς, διαβάζουμε: «ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΜΑΚΡΟΧΩΡΙΟΥ, ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ εμφανίουςα τους καταταγέντας εις το Σ.Ν.Ο.Φ και Οχράνα ενόπλους κατοίκους ΜΑΚΡΟΧΩΡΙΟΥ ευρισκομένους νυν εν Γιουγκοσλαυΐα». Ακολουθούν είκοσι οκτώ (28) ονοματεπώνυμα με τα πατρώνυμά τους και τη χώρα όπου έχουν καταφύγει.

⁹⁴⁷ Εμ. Γρηγορίου, Το βουλγαρικόν όργιον αίματος εις Δυτικήν Μακεδονία 1941-1944, Πυρσός 1947, , σελ. 46

⁹⁴⁸ Εμ. Γρηγορίου, Το βουλγαρικόν όργιον αίματος εις Δυτικήν Μακεδονία 1941-1944, Πυρσός 1947, , σελ. 48

⁹⁴⁹ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

Μανιάκοι

Για το 1943, από τα μέλη⁹⁵⁰ της επιτροπής (πήγε στη Σόφια για να ζητήσει εφόδια) αυτής ξεύρω μόνο δύο, τους αδελφούς Γιαννάκη από το χωριό Μανιάκι. Πασχάλης ήταν ο μεγαλύτερος και Βασίλειος ο δεύτερος, ο οποίος είχε αυτοβαπτιστεί και Μουσολίνι προς τιμήν του Ιταλού δικτάτορα.

Για τον Ιούνιο 1943, στις αρχές⁹⁵¹ Ιουνίου του 1943 έξι Κομιτατζήδες από το Μανιάκι προσχώρησαν στον ΕΛΑΣ.

Τον Οκτώβριο του 1944, πυρπόληση⁹⁵² από τους κατακτητές ¼

Σε δακτυλογραφημένη⁹⁵³ κατάσταση, πιθανόν της Νομαρχίας Καστοριάς, διαβάζουμε: «ΣΥΝΟΙΚΙΣΜΟΙ ΠΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΜΑΝΙΑΚΩΝ, ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ Εμφαίνουσα τους συνεργασθέντας με τον κατακτητήν κατοίκους των συνοικισμών Ποριάς και Μανιάκων». Ακολουθούν εξήντα (60) ονοματεπώνυμα, από τα οποία τα έξι (6) τελευταία χειρόγραφα και μάλλον αναφέρονται στον συνοικισμό της Ποριάς. Στην πίσω σελίδα με κεφαλίδα «Κοινότης Μανιάκων» Αναγράφονται τριάντα (30) συνολικά ονοματεπώνυμα. Η αρίθμηση ξεκινά από τον αριθμό πενήντα έξι (56), καθώς φαίνεται να αποτελεί συνέχεια της κατάστασης των ονομάτων Ποριάς. Απουσιάζει βέβαια δακτυλογραφημένα ο αριθμός πενήντα πέντε. Επίσης από τον αριθμό ογδόντα δύο τα ονοματεπώνυμα είναι χειρόγραφα. Από τις παρατηρήσεις σταχυολογούμε: «ένοπλος συνεργάτης των κατακτητών» που επαναλαμβάνεται για όλους και «Ευρίσκεται εις φυλακάς Καστοριάς», «ευρίσκεται εις Μανιάκους» ή «Βιτώλια» ή «Θεσσαλονίκη».

Σε άλλη δακτυλογραφημένη⁹⁵⁴ κατάσταση, πιθανόν της Νομαρχίας Καστοριάς, αναγράφεται: «ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ Εμφαίνουσα τους συνεργασθέντας με τον κατακτητήν τους κατοίκους του Συνοικισμού Ποριάς και Μανιάκων». Ακολουθούν πενήντα πέντε (55) ονοματεπώνυμα με τις παρατηρήσεις που προφανώς αναφέρονται στον συνοικισμό Ποριάς. Στη συνέχεια και με κεφαλίδα «Κοινότης Μανιάκων» αναγράφονται είκοσι έξι (26) ονοματεπώνυμα με τις ιδιαίτερες παρατηρήσεις τους. Από τις παρατηρήσεις σταχυολογούμε: «ένοπλος συνεργάτης των κατακτητών» που επαναλαμβάνεται για όλους και «Ευρίσκεται εις φυλακάς Καστοριάς», «ευρίσκεται εις Μανιάκους» ή «Βιτώλια» ή «Θεσσαλονίκη».

Έχουν αφαιρεθεί από την πρώτη δακτυλογραφημένη κατάσταση τα τέσσερα (4) χειρόγραφα ονοματεπώνυμα.

Μαυρόκαμπος

Σε δακτυλογραφημένη⁹⁵⁵ κατάσταση, πιθανόν της Νομαρχίας Καστοριάς, διαβάζουμε: «ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΦΥΓΟΔΙΚΩΝ ΜΑΥΡΟΚΑΜΠΟΥ» Ακολουθούν οκτώ (8) ονοματεπώνυμα με τα πατρώνυμά τους.

⁹⁵⁰ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 125

⁹⁵¹ Ιωάννη Σ. Κολιόπουλου, Ληλασία φρονημάτων, Εκδόσεις Βάνιας 1994, σελ. 173

⁹⁵² Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 111

⁹⁵³ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

⁹⁵⁴ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

⁹⁵⁵ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

Μαυροχώρι

Για τα δεινά της Κατοχής στο Μαυροχώρι, έχουμε:

- ✓ Στο Μαύροβο⁹⁵⁶ την ημέρα της Μεγάλης Παρασκευής συγκέντρωσαν 4 ιερείς με ξεριζωμένες γενειάδες.
- ✓ Στο Μαύροβο⁹⁵⁷ την Μεγάλη Παρασκευή ξερίζωσαν τα γένια τεσσάρων ιερέων.
- ✓ Οι Αργύριος Ντελιώτης⁹⁵⁸ και Μπέλλας πέθαναν από το ξύλο στο Μαυροχώρι.
- ✓ Δεν έφθανε το κακό που μας βρήκε με το τάγμα ερεύνης, ήλθε και ο Μπαϊκόλες⁹⁵⁹, ως συνήθως μεθυσμένος. Συγκέντρωσε τους Μαυροβινούς και ανέβηκε κάπου για να τους βγάλει λόγο. Ζήτησε λοιπόν να τον ειπούν οι Μαυροβινοί πώς τον θεωρούν τον Μπαϊκόλε και ποιος είναι. Άρχισαν να τον λένε είσαι ο μεγάλος αρχηγός, απήντησεν όχι, είσαι στρατηγός, απήντησε όχι. Τότε του είπαν είσαι βασιλεύς, πάλι δεν συγκατετέθη ο Μπαϊκόλες, διότι δεν τον επαρκούσαν όλα αυτά τα αξιώματα. Δεν τους έμενε τίποτε άλλο παρά να τον ονομάσουν Θεόν. Τότε λοιπόν τους είπε μπράβο

Φαίνεται από τα γραφόμενα του κ. Αργύρη Κοβάτση⁹⁶⁰ πως ο Γιάννης Νταϊλιάνης αφού έπεισε την καθοδήγηση να του επιτραπεί η δραστηριοποίηση στη λεκάνη Βασιλειάδας-Βογατσικού και κυρίως στα κεφαλοχώρια Μαυροχώρι, Γέρμα, Βογατσικό, δημιούργησε παράλληλα με τις οργανώσεις του ΕΑΜ και οργανώσεις της ΠΑΟ. Εντολή της Π.Ε Καστοριάς στον πρώτο γραμματέα της Αχτίδας Θ. Πετκανά είναι να παράσχει κάθε βοήθεια στον Νταϊλιάνη για να επισκεφτεί όλα τα χωριά και να εμψυχώσει τις οργανώσεις του ΕΑΜ. Από τον Θ. Πετκανά ο Γ. Νταϊλιάνης ζήτησε να του δοθούν λεπτομερείς πληροφορίες για όλα τα χωριά, για τις οργανώσεις του ΕΑΜ και για τους αντιδραστικούς ύποπτους Παιοζήδες ονομαστικά. Πρώτα οργάνωσε ΠΑΟ στο Βογατσικό. Έπεισε τον μεγαλοκτηματία Τακαντζά, ο οποίος τουφεκίστηκε αργότερα από τον ΕΛΑΣ. Μετά δημιούργησε ΠΑΟ στο Μαυροχώρι. Από την ΠΑΟ Μαυροχωρίου πήρε σύνδεση με την ΠΑΟ της Καστοριάς και της Θεσσαλονίκης, οπότε και συνδέθηκε με τη γερμανική Γκεστάπο. Στις αρχές του Απρίλη του 1944, ο Νταϊλιάνης είχε προχωρήσει τη δουλειά του και τους δεσμούς του με την ΠΑΟ. Στις συσκέψεις της Π.Ε του ΚΚΕ Καστοριάς στην ελεύθερη Ελλάδα υπήρχαν πολλά ενοχοποιητικά στοιχεία που φανέρωναν την προδοτική στάση του.

«Τα χωριά⁹⁶¹ Μαυροχώρι και Πολυκάρπη με πλούσια παραγωγή σιτηρών έδωσαν στον ΕΛΑΣ πολλούς τόνους. Φορτώναμε τη νύχτα το σιτάρι και το στέλναμε στους αντάρτες με τη συνοδεία του τμήματος του ΕΛΑΣ που διοικούσα. Σε όλες αυτές τις θυσίες υποβάλλονταν, αδιαμαρτύρητα, ο ντόπιος πληθυσμός των χωριών αυτών, που ήταν ενωμένος στον αγώνα ενάντια στους κατακτητές. Στο Μαυροχώρι υπήρχε μια μικρή βάση της ΠΑΟ, συνεργάτες των κατακτητών, που δεν είχαν όμως πολλά περιθώρια δράσης. Το Κομιτάτο είχε σμπαραλιαστεί κυριολεκτικά και δεν υπήρχε κίνδυνος από αυτό. Οι κατακτητές ήταν τις νύχτες κλεισμένοι στην Καστοριά και στο Άργος Ορεστικό, ενώ οι αντάρτες του ΕΛΑΣ αλώνιζαν όλη τη νύχτα ανενόχλητοι στα καμποχώρια.

«Κάνοντας⁹⁶² μια γενική εκτίμηση θέλω να υπογραμμίσω την ιδιαίτερη προσφορά στον αγώνα των χωριών του κάμπου, Αμπελόκηποι, Μηλίτσα, Δισπηλιό, Μαυροχώρι, Πολυκάρπη, τα οποία ήταν υπό τον άμεσο έλεγχο των κατακτητών την ημέρα. Στα χωριά αυτά μόνο τη νύχτα έμπαιναν οι αντάρτες. Μια προδοσία αρκούσε για να εξοντωθούν αυτοί που πρόσφεραν εθελοντικά στους αντάρτες τόνους σιτηρά και άλλα τρόφιμα, ρουχισμό (κάλτσες, εσώρουχα, κουβέρτες) κλπ., αφηφώντας τη δαμόκλειο σπάθη των κατακτητών,

⁹⁵⁶ Δημητρίου Ι. Μαγκριώτη, Θυσία της Ελλάδος και εγκλήματα κατοχής 1941-1944, Αθήνα 1946, σελ. 220

⁹⁵⁷ Εμ. Γρηγορίου, Το βουλγαρικό όργιο αίματος εις την Δυτικήν Μακεδονίαν 1941-1944, Πυρσός 1947, σελ. 24

⁹⁵⁸ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 72

⁹⁵⁹ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 94

⁹⁶⁰ Αργυρίου Κοβάτση ή Δημητρίου, Ο ατίθασος ταγματάρχης, Νοέμβριος 2009, σελ. 43

⁹⁶¹ Αργυρίου Κοβάτση ή Δημητρίου, Ο ατίθασος ταγματάρχης, Νοέμβριος 2009, σελ. 43

⁹⁶² Αργυρίου Κοβάτση ή Δημητρίου, Ο ατίθασος ταγματάρχης, Νοέμβριος 2009, σελ. 45

που αιωρούταν συνεχώς πάνω από τα κεφάλια τους, χωρίς να υπάρχει ασφαλές μέρος να κρυφτούν σε ώρα κινδύνου. Αποδίδω μεγάλη τιμή σε όλους τους κατοίκους του Μαυροχωρίου, με εξαίρεση κάποιους μεμονωμένους που τα βράδια κρυβόταν στην Καστοριά. Πολλοί έκρυβαν στα σπίτια τους οπλισμένους αντάρτες του ΕΛΑΣ. Οργανωμένο τμήμα, μαζί με τους καθοδηγητές της Αχτίδας, έμειναν μέσα στο Μαυροχώρι μια ολόκληρη εβδομάδα, κρυμμένοι σε σπίτια. Οι άνθρωποι που φύλαξαν τους αντάρτες στα σπίτια τους δεν ήταν μόνο αριστεροί, αλλά και δεξιοί, οι οποίοι μετά την απελευθέρωση το 1944 είδαν πάλι το χωριό τους στα χέρια της άκρας Δεξιάς. Για να γίνω κατανοητός αναφέρω ένα και μόνο όνομα κατοίκου του Μαυροχωρίου, που προσέφερε όχι μόνο οικονομικά αλλά έδωσε και το σπίτι του για να κρυφτεί ολόκληρη ομάδα ένοπλων ανταρτών για μια εβδομάδα, για ειδική αποστολή. Ήταν ο Γ. Μαυρομάτης, από γνωστή οικογένεια στο νομό Καστοριάς, ο οποίος πήρε μέρος με το όπλο στο χέρι σε μάχη του ΕΛΑΣ για την εξόντωση της φρουράς των κατακτητών στη γέφυρα στο Γκιάλι το 1944. Τα καμποχώρια πρόσφεραν στον μεγάλο εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα ό,τι μπόρεσαν σε υλικά, αψηφώντας τον κίνδυνο.

Σε χειρόγραφο⁹⁶³ κατάσταση του προέδρου της κοινότητας Μαυροχωρίου, όπως η σφραγίδα και η υπογραφή μαρτυρούν και με ημερομηνία 10 Σεπτεμβρίου 1945, αναγράφεται: «Κοινότης Μαυροχωρίου, Κατάστασις Εμφαίνουσα τους εγκληματίας της Κοινότητας Μαυροχωρίου» Ακολουθεί ένα ονοματεπώνυμο, με το πατρώνυμο και την παρατήρηση «Κατηγορείται ως εγκληματίας και ως συνεργάτης της Οχράνας, άγνωστος η διεύθυνσίς του»

⁹⁶³ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

Μελάνθιο

Σύμφωνα με προφορική μαρτυρία του Π.Χ κάτοικου⁹⁶⁴ Άργος Ορεστικού την περίοδο της Κατοχής και πολύ καλού γνώστης της ιστορίας της περιοχής, μας ενημερώνει ότι η αντίσταση έχει κηρυχθεί ήδη από το 1941 στο Μελάνθιο, πριν την εμφάνιση του ΕΑΜ/ΕΛΑΣ, με προσανατολισμό «εθνικό», μη κομμουνιστικό δηλαδή: «Το 1941 ο εισαγγελέας Καστοριάς ξένος, ο διοικητής χωροφυλακής Καστοριάς, ξένος, ο διευθυντής της Νομαρχίας -τα ονόματα υπάρχουν, υπάρχει και σχετικό βιβλίο- κηρύσσουν αντίσταση εναντίον των Γερμανών, '41 γίνεται αυτό, και μετά το '43 ανεβαίνει, γιατί το '43 μιλάει το Νεστόριο... και βγαίνουν κάπου 140 και πόσοι Νεστορίτες και Νεστορίτισσες κ.τ.λ. αλλά και τους ειδοποιούν αυτούς, «ελάτε», λέει, «αντίσταση εσείς, αντίσταση και 'μεις, θα ενταχθείτε λεν στην πρώτη ομάδα», παρέλειψα να σου πω ο Δεσπότης πρόεδρος της επιτροπής της επαναστατικής του Μελανθίου το '41 Σ: Πώς λεγόταν ο Δεσπότης; Χ: Ο Νικηφόρος.»

Για τα δεινά της Κατοχής στο Μελάνθιο, έχουμε:

- ✓ Οι Σταύρος Γρηγοριάδης⁹⁶⁵, Καραγιαννίδης και Αλέξανδρος Μουρατίδης δολοφονήθηκαν στο Μελάνθιο.
- ✓ Στο Μελάνθιο⁹⁶⁶ οι κάτοικοι δωροδότησαν τους Βούλγαρους με την υπόσχεση να τους απαλλάξουν από τη φορολογία των Ιταλών.
- ✓ Οι κάτοικοι του Μελανθίου⁹⁶⁷ δωροδότησαν τους Βούλγαρους για να αποφύγουν τη φορολογία των Ιταλών.
- ✓ Οι κάτοικοι⁹⁶⁸ του Μελανθίου γλίτωσαν το ξύλο, διότι ο έξυπνος χωρικός Σπυρόπουλος, θύμισε στον επικεφαλής Ιταλό αξιωματικό ότι «οι προγονοί των δίδαξαν το ρωμαϊκό δίκιο»
- ✓ Στο Μελάνθιο⁹⁶⁹ πρώτα πήγε ο Κάλτσεφ και κατόπιν οι Ιταλοί. Και διεμήνυσε στους κατοίκους μέσω των Βουλγάρων του, ότι: «Όσοι θα μιλούν περί Ελλάδας, θα σκοτώνονται ως κατάσκοποι των Άγγλων»

Τον Οκτώβριο του 1943, γραφεία ΕΑΜ⁹⁷⁰

Για τη εμφύλια μάχη στο Μελάνθιο, οι εκδοχές:

- ✓ Μια όμοια⁹⁷¹ αντεπανάσταση μ' αυτή του Αυγερινού παρουσιάστηκε στο Αρχηγείο Καστοριάς. Ο Κιουρτσιδάκης με τον Μπασχάκη, μνημένοι και οι δυο από τους αξιωματικούς του Βοΐου στην οργάνωση ΥΒΕ, συλλαμβάνουν και αφοπλίζουν τις ομάδες των ανταρτών που ήταν αντίθετες στις ιδέες τους. Με άλλους ομοϊδέατες τους πραξικοπηματικά θέλησαν να πάρουν την ηγεσία του απελευθερωτικού αγώνα στα χέρια τους. Ο Γεώργιος Γιαννούλης οργανωμένος στις γραμμές του ΕΑΜ μη μπορώντας ν' αντέξει αυτήν την κατάσταση είχε πάρει ήδη την ομάδα του και είχε καταφύγει στο χωριό του το Επταχώρι. Αμέσως μετά τη σύγκρουση των τμημάτων των ανταρτών με τα τμήματα του Σιδηρόπουλου στον Αυγερινό Βοΐου με τα γνωστά αποτελέσματα οι Διοικήσεις των Αρχηγείων Βοΐου και Γρεβενών έστειλαν τμήματα για την αντιμετώπιση της κατάστασης. Το βράδυ διανυκτέρευσαν στο χωριό Νόστιμο Καστοριάς και την άλλη μέρα ξεκίνησαν ταυτόχρονα αλλά με διαφορετική κατεύθυνση. Τμήματα του Αρχηγείου Βοΐου με τον Αρριανό και το Σκοτίδα κατευθύνθηκαν στην έδρα του Αρχηγείου Καστοριάς, το χωριό Μελάνθιο, με σκοπό να λύσουν τις διαφορές που υπήρχαν. Τμήματα του Αρχηγείου

⁹⁶⁴ Φωνές, σελ. 79

⁹⁶⁵ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 72

⁹⁶⁶ Δημητρίου Ι. Μαγκριώτη, Θυσία της Ελλάδος και εγκλήματα κατοχής 1941-1944, Αθήνα 1946, σελ. 211

⁹⁶⁷ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 46

⁹⁶⁸ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 24

⁹⁶⁹ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 56

⁹⁷⁰ Τάκη Κωστόπουλου, Με του αντάρτες στη Δυτική Μακεδονία, Βιβλιόραμα, σελ. 50

⁹⁷¹ Ανδρέα Ι. Τσιτάτα, Αναμνήσεις από την αντίσταση, Εκδόσεις Ζήτη 2009, σελ. 97

Γρεβενών αναχώρησαν για τα Λακκόματα. Στα υψώματα του χωριού Μελάνθιο αναπτύχθηκαν η ομάδα Αστραπή και η ομάδα Αρριανού. Οι προσπάθειες που έγιναν από μέρους των αρχηγών Σκοτίδα και Αρριανού, για να μη χυθεί αίμα, δεν έφεραν αποτέλεσμα. Και εδώ ο τηλεβόας χρησιμοποιήθηκε και κάλεσε τον Κιουρτσιδάκη να μην κάνουν καμιά κίνηση αντίστασης, διότι είναι κυκλωμένοι, οπότε θα θεωρηθεί άρνηση από μέρους τους. Ο Σκοτίδας με τον τηλεβόα με αυστηρό τόνο προς τον Κιουρτσιδάκη έδωσε προθεσμία 15 λεπτών να απαντήσουν αν θα παραδοθούν. Αν όχι, ήταν αναγκασμένος να διατάξει τους ολμιστές να βάλουν εναντίον τους και «αν επιχειρήσετε να αντισταθείτε για ό,τι συμβεί θα είστε υπεύθυνοι» είπε. Μετά απ' όλα αυτά η απάντηση ήταν αρνητική. Σειρά τότε είχαν τα όπλα. Έτσι διατάχθηκε η διάλυσή τους. Όπως λέγεται, ο Μπασχάκης κατά την ανταλλαγή πυρών εγκατέλειψε τον Κιουρτσιδάκη και έφυγε στην Ήπειρο, στον Ζέρβα. Ο Κιουρτσιδάκης σκοτώθηκε κατά τη συμπλοκή και κατά μια άλλη εκδοχή συνελήφθηκε και εκτελέστηκε. Οι υπόλοιποι παραδόθηκαν και αφοπλίστηκαν. Έτσι τελείωσε και η ανταρσία στο Αρχηγείο Καστοριάς. Τη διοίκηση του Αρχηγείου ανέλαβε ο Γιάννης Πατσιούρας με άλλα στελέχη της περιοχής. Μετά τα γεγονότα αυτά το Αρχηγείο Βοΐου με την ομάδα Αστραπή κατευθύνθηκε στην περιοχή Νεστορίου. Η ομάδα Αρριανού αναχώρησε για τα χωριά του Βοΐου»

- ✓ Το τμήμα Κιουρτσιδάκη κινείται προς Αυγερινό Βοΐου, σε βοήθεια των άλλων τμημάτων της ΠΑΟ που έχουν περικυκλωθεί εκεί από τον ΕΑΜ-ΕΛΑΣ. Δυνάμεις όμως του ΕΛΑΣ τους κύκλωσαν στο Μελάνθιο και ύστερα από φριχτά βασανιστήρια εκτέλεσαν τους: Κιουρτσιδάκη, Μανδραρόπουλο, Ζήση κι άλλα στελέχη. Στον Αυγερινό νεκρός έπεσε ο Σιδηρόπουλος. Οι Πόρτης, Μάντζος, Αγγελόπουλος και Μπουλογιάννης αφού αιχμαλωτίστηκαν, βασανίστηκαν και εκτελέστηκαν στη Βουχωρίνα. Ο ΕΛΑΣ είναι πλέον κυρίαρχος στην περιοχή Βοΐου και Καστοριάς. «Όλοι όσοι δεν ήσαν με το μέρος του εδιώκοντο, εβασανίζοντο και άλλοι εξετελούντο. Είχον δημιουργήσει «Λαϊκά Δικαστήρια» και οι αποφάσεις ελαμβάνοντο δια βοής των παρευρισκομένων οπαδών του ΚΚΕ. Σε κάθε χωριό είχαν ορίσει υπευθύνους του ΕΑΜ και ΕΛΑΣ μέλη του ΚΚΕ οι οποίοι κατηύθυναν και τας τύχας των χωριών. Ουδείς τολμούσε να έχει αντίρρησης εις τα όσα έλεγεν ή απεφάσιζεν ο υπεύθυνος. Τυχόν αντίρρησης συνεπάγετο βασανιστήρια, εις πολλούς δε και θάνατον. Η τρομοκρατία ήτο το κύριον μέσον επιβουλής των θελήσεων του ΚΚΕ. Επίσης σε κάθε χωριόν είχαν οργανωθεί ένοπλες δεκαρχίες όπως τας ονόμασαν που αποτελούσαν και τα εφεδρικά τμήματα του ΕΛΑΣ⁹⁷²»
- ✓ Στις 10 η ώρα στις 11 Απριλίου⁹⁷³ φύγαμε για το χωριό Μελάνθιο του Νεστορίου που μάθαμε είχαν την έδρα τους οι αντεπαναστατικοί ξενόδοιοι αξιωματικοί. Στις 11 με 12 Απριλίου τους προτείνουμε να παραδοθούν, παραδίνοντας τον οπλισμό τους, για να μην χυθεί αδελφικό αίμα, και θα σας αφήσουμε όλους ελεύθερους. Όπως κάναμε και με όλους σας στο χωριό Αυγερινό, παρέδωσαν τα όπλα και τους αφήσαμε όλους ελεύθερους πήγαν στα σπίτια τους. Τους δώσαμε προθεσμία 20 λεπτά της ώρας και τους ξανάπαμε πως αν θα παραδώσετε τα όπλα σας, θα σας αφήσουμε ελεύθερους όπως κάναμε και τους συνάδελφους σας. Αν όμως δεν τα παραδώσετε μέσα σε 20 λεπτά, θα σας αφοπλίσουμε με τη βία, και θα 'στε υπεύθυνοι για σας, για τους κατοίκους του χωριού και για τα σπίτια τους και γενικά για το ό,τι συμβεί. Είχαμε έναν ομαδικό όλμο με λίγα βλήματα και δίχως σκοπευτικό μηχανισμό. Όμως ο ολμιστής ήταν ειδικά εκπαιδευμένος του στρατού και με πείρα πρακτική από τη συμμετοχή του στον Αλβανικό πόλεμο, που μας λέγει «μια που βλέπω τον στόχο, δεν μου χρειάζεται» τον λέγαν Κώστα και ήταν από το χωριό Χρυσανγή Βοΐου. Ο Σκοτίδας του είπε «Κώστα, βάλε ένα βλήμα και θέλω να κανονίσεις να πέσει στην πλατεία του χωριού που φαίνεται και δεν είναι άνθρωποι». Στο διάστημα των 20 λεπτών προθεσμίας, ο Κώστας έστησε τον όλμο, σχολαστικά κανόνισε τον όλμο

⁹⁷² Στεφ. Καραμπέρη, Οι αναμνήσεις μου από την δράση μου εις τα τμήματα της Π.Α.Ο, Πελασγός, σελ. 37

⁹⁷³ Βασιλή Νταϊλιάνη, Η ζωή και η δράση του Βασιλή Νταϊλιάνη αυτοβιογραφία, Κώδικας Θεσσαλονίκη 1995, σελ. 105

ώστε το βλήμα να πέσει στο μεσοχώρι. Μόλις πέρασαν τα 20 λεπτά χωρίς καμιά απάντηση, ο Σκοτίδας λέει τον Κώστα να βάλει. Ο Κώστας έριξε και το πρώτο βλήμα πέφτει στην πλατεία του χωριού Μελάνθιο, με το δεύτερο βλήμα, οι κάτοικοι του χωριού πόντιοι, ο γυναικόκοσμος πανικοβλήθηκαν και άρχισαν να τους φωνάζουν... «Φωτιά, φωτιά εβγήκεν στην πλατεϊάν... θα μας κάψετε τα σπίτια, θα μας σκοτώσετε τα παιδιά». Φώναζαν και απειλούσαν τους αντιδραστικούς αξιωματικούς... που τους αναγκάζουν να παραδοθούν και να παραδώσουν τον οπλισμό χωρίς να 'χουμε θύματα και ζημιές. Έτσι παρέδωσαν τα όπλα τους χωρίς καμιά αντίσταση. Στους αντεπαναστάτες αντιδραστικούς και στους συγκεντρωμένους κατοίκους του Μελάνθιου, μίλησαν ο Λιάκος, Σκοτίδας και στελέχη των οργανώσεων του ΕΑΜ της περιοχής Καστοριάς, αναλύοντας το πρόγραμμά τους και τους σκοπούς του ΕΑΜ και του ΕΛΑΣ. Και ξεσκεπάζοντας τον ρόλο και τα καταχθόνια σχέδια των ξενόδουλων βασιλόφρονων αξιωματικών της ΥΒΕ και ΓΙΑΟ. Μετά το τέλος της ομιλίας τους αφήσαμε όλους ελεύθερους να πάν όπου θέλουν. Έτσι απαλλαγθήκαμε από τη σφηκοφωλιά των ξενόδουλων αντιδραστικών βασιλόφρονων αξιωματικών.

- ✓ Το συγκρότημα Χατούρα Αριστοτέλη (Αρριανός) με τμήματα της Καστοριάς, ύστερα από τριώρη μάχη διαλύουν τους αντεπαναστάτες στο Μελάνθιο μετά την άρνησή τους να παραδοθούν για να αποφευχθεί η αιματοχυσία. Στις δίκες των αξιωματικών που συνελήφθησαν με την κατηγορία της εσχάτης προδοσίας, όλοι οι κατηγορούμενοι ομολόγησαν ότι μπήκαν στα τμήματα του ΕΛΑΣ με εντολή της οργάνωσης ΕΚΑ
- ✓ ...στο χωριό⁹⁷⁴ Μπουχωρίνα Βοΐου, όπου στην αίθουσα του σχολείου έγινε Συνδιάσκεψη του Αρχηγείου Πίνδου... Επίσης τα στελέχη της περιοχής Βοΐου δεν παρέλειψαν να αναφερθούν στα προβλήματα που αντιμετώπισαν στην περιοχή τους με τις διάφορες οργανώσεις, με τους κομιτατζήδες, τους Παιοτζίδες, με τα γεγονότα του Αυγερινού και του Μελανθίου.

Μελισσότοπος

Από «επίθεση» στο χωριό Πολυκέρασος⁹⁷⁵, στις 21 Αυγούστου (1944), οι Αντάρτες επήραν 150 «αιχμαλώτους» και ισάριθμα τουφέκια, μερικά πολυβόλα και 30 ζεύγη άρβυλα. Στις 25 του μηνός (Αυγούστου) την τύχη της Πολυκέρασσου ακολούθησε ο Μελισσότοπος.

Στις 25 Αυγούστου 1944, γίνονται οι τελευταίες⁹⁷⁶ επιθέσεις των ανταρτών εναντίον των κομιτατζήδων, στην περιοχή Καστοριάς. Σημειώθηκαν στις 25/8/44 στο χωριό Μελισσότοπος με αιχμαλωσία των 25 κομιτατζήδων του χωριού.

Σε δακτυλογραφημένη⁹⁷⁷ κατάσταση άγνωστου συγγραφέα και ημερομηνία 2 Ιουλίου 1945, αναγράφεται: «Κατάστασις κομιτατζίδων». Ακολουθούν σαράντα τρία (43) ονοματεπώνυμα.

Σε δακτυλογραφημένη⁹⁷⁸ κατάσταση άγνωστου συγγραφέα και ημερομηνία 2 Ιουλίου 1945, αναγράφεται: «Κατάστασις κομιτάτου». Ακολουθούν δεκατρία (13) ονοματεπώνυμα.

Τα ονόματα στις δύο καταστάσεις δεν είναι κοινά.

⁹⁷⁴ Ανδρέα Ι. Τσιάτα, Αναμνήσεις από την αντίσταση, Εκδόσεις Ζήτη 2009, σελ. 106

⁹⁷⁵ Ιωάννη Σ. Κολιόπουλου, Ληλασία φρονημάτων, Εκδόσεις Βάνιας 1994, σελ. 179

⁹⁷⁶ Ραϋμόνδου Αλβανού, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, σελ.284

⁹⁷⁷ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

⁹⁷⁸ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

Μεσοποταμία

Τον Ιούνιο του 1941, ιδρύθηκε Εθνική αλληλεγγύη⁹⁷⁹ σε συνεργασία με Λαϊκή Αυτοδιοίκηση λαϊκό ιατρείο, σύμφωνα με το συγγραφέα

Από τα δεινά της Κατοχής στη Μεσοποταμία:

- ✓ Στο Μελάνθιο πέθανε από το ξύλο, πρόσφυγας⁹⁸⁰ από τη Μεσοποταμία (δεν υπάρχουν άλλα στοιχεία)
- ✓ Οι κομιτατζήδες⁹⁸¹ απήγαγαν τη σύζυγο του υπαξιωματικού Μακρή, πήραν το παιδί από την αγκαλιά της και σκότωσαν το σύζυγο. Έπαθε αιμόπτυση και μετά από κάποιο χρόνο πέθανε.
- ✓ Τη σύζυγο υπαξιωματικού βίασαν συνεχώς 40 κομιτατζήδες. Έπαθε αιμόπτυση και πέθανε
- ✓ Όπως κατέθεσε ο μάρτυρας κατηγορίας, Χαράλαμπος Αλεξιάδης, από Οινόη Καστοριάς, Γραμματέας της Κοινότητας, 46 ετών, στη δίκη δοσιλόγων 1631/5-7-1945, Θεσσαλονίκη «Στη Μεσοποταμία οι κομιτατζήδες ησέλησαν επί μιας γυναίκας 28κις

Το Φεβρουάριο του 1943, τις πρώτες⁹⁸² μέρες του Φεβρουαρίου εκτελέστηκαν από τους Ιταλούς 5 Έλληνες στη Μεσοποταμία.

Για το Φεβρουάριο έως και Απρίλιο του 1943, στο χρονικό⁹⁸³ αυτό διάστημα από 9/2/43 – 2/4/43, βομβαρδίστηκε, πυρπολήθηκε και λεηλατήθηκε από Βουλγαρόφρονες το χωριό (Α.Π. 3118, 3120 από 18/5/1943

Το Μάρτιο του 1943, οι αντάρτες⁹⁸⁴ στις 5 και 6 Μαρτίου 1943 κτύπησαν κομιτατζήδες της Μεσοποταμίας, Καλοχωρίου και Κολοκυνθούς. Κάνανε και ενέδρα τους Ιταλούς στο δρόμο Ιεροπηγής - Αγίας Κυριακής. Κάμφθηκαν, διότι η δύναμη του εχθρού ήτο υπεράριθμος με αρκετά μηχανοκίνητα. Τότε είχε παρθεί απόφαση να κάνουν επίθεση και εναντίον της Καστοριάς στα χαράματα στις επτά Μαρτίου. Με τον ερχομό της μεραρχίας από την Κορυτσά και της μεραρχίας από την Λάρισα, εάν κτυπούσαν στην Καστοριά, θα γινόταν μία μάχη με μεγάλες ζημιές».

Στις 6 Μαρτίου 1943, το τμήμα του Μπασκάκη μπαίνει στη Μεσοποταμία. Η Καστοριά είναι αποκομμένη από παντού.

Στις 9 Μαρτίου 1943, ο Μακρής Παντελής, υπαρχηγός κομιτάτου Καστοριάς

Στις 22 Μαρτίου 1943, εμπρησμός⁹⁸⁵ μέρους της Μεσοποταμίας

Στις 24 Μαρτίου 1944, βλέποντας⁹⁸⁶ την τύχη των συναδέλφων τους στην Κολοκυνθού (επίθεση ΕΛΑΣ στις 24 Μαρτίου 1944) οι Κομιτατζήδες της Μεσοποταμίας οχυρώθηκαν στο χωριό του και δεν επέτρεπαν σε κανέναν να εισέλθει.

Στις 25 Μαρτίου 1944, επιθέσεις⁹⁸⁷ του ΕΛΑΣ εναντίον των κομιτατζήδων σημειώθηκαν στα χωριά Λεύκη, Μεσοποταμία, Πολυκέρασο, Περικοπή καθώς και στην Κορησό στις 25 Μαρτίου 1944.

Στις 29 Μαρτίου 1943, βομβαρδισμός⁹⁸⁸ του χωριού

⁹⁷⁹ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 110

⁹⁸⁰ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 72

⁹⁸¹ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 45

⁹⁸² Σπυρίδων Σφέτα, Η ίδρυση και η δράση της Οχράνας (1943-44) στη Δυτική και Κεντρική Μακεδονία στα πλαίσια της πολιτικής της VMRO και των Ιταλο-γερμανικών Αρχών Κατοχής, σελ. 350

⁹⁸³ Εμ. Γρηγορίου, Το βουλγαρικό όργανο αίματος εις Δυτικήν Μακεδονία 1941-1944, Πυρός 1947, , σελ. 48

⁹⁸⁴ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 119

⁹⁸⁵ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 188

⁹⁸⁶ Ιωάννη Σ. Κολιόπουλου, Ληλασία φρονημάτων, Εκδόσεις Βάνιας 1994, σελ. 176

⁹⁸⁷ Ραϋμόνδου Αλβανού, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, σελ.284

⁹⁸⁸ Εμ. Γρηγορίου, Το βουλγαρικό όργανο αίματος εις Δυτικήν Μακεδονία 1941-1944, Πυρός 1947, , σελ. 46

Τον Ιούνιο του 1943, στις αρχές⁹⁸⁹ Ιουνίου του 1943 οκτώ Κομιτατζήδες από τη Μεσοποταμία προσχώρησαν στον ΕΛΑΣ.

Τον Απρίλιο του 1944, άλλοι⁹⁹⁰ κομιτατζήδες από τη Μεσοποταμία επισκέφθηκαν τη Λεύκη την επόμενη και πήραν 25 άνδρες ομήρους, κατά το ίδιο στέλεχος του ΣΝΟΦ (Ευάγγελος Ντάμος, έκθεση προς Μητρόπουλο στις 28/3/1944)

Τον Μάιο του 1944, η Μεσοποταμία⁹⁹¹ μόνο αναφέρεται ότι διέθετε δέκα ομάδες Κομιτατζήδων.

Τον Οκτώβριο του 1944, πυρπόληση⁹⁹² από τους κατακτητές 1/8

Σε χειρόγραφο⁹⁹³ κατάσταση του προέδρου της Μεσοποταμίας, όπως η σφραγίδα και η υπογραφή μαρτυρούν και με ημερομηνία 18 Σεπτεμβρίου 1945, αναφέρεται: «Κατάστασις Εμφαίνουσα το ονοματεπώνυμον των κατεχόντων όπλα κομιτασιδων κατοίκων κοινότητας Μεσοποταμίας και ευρισκομένων σήμερα εν τη οικία των». Ακολουθούν τριάντα τέσσερα (34) ονοματεπώνυμα, με τα πατρώνυμά τους και παρατηρήσεις. Από τις παρατηρήσεις, σταχυολογούμε: «Οπλίτης του Κομιτάτου προέβη εις λείλασιες προδοσίες και σήμερα ευρισκεται ανενοχλητος εν τη οικία του», «Οπλίτης Κομιτάτου κατέφυγεν εις Γερμανίαν και ήλθεν εκ Γερμανίας και παραμένει ανενοχλητος εν τη οικία του», «Οπλίτης του Κομιτάτου και μάγειρας αυτου σήμερα εθρίσκειται εν τη οικία του ανενοχλητος», «προπαγανδιστής και κατάσκοπος του Κομιτάτου...», «Επιτροπή του Κομιτάτου...», «Πρόεδρος Επιτροπής Κομιτάτου και διοργανωτής αυτου προδότης των Ελλήνων και συνεργάτης των Ιταλών...», «Επιτροπή του Κομιτάτου και αι συνεδριάσεις του Κομιτάτου εγένοντο εν τη οικία του...», «Προπαγανδιστής και κατάσκοπος του Τάγματος Ερεύνης των Ιταλών εις την σύλληψιν και φυλάκισιν 31 Ελλήνων πολιτών κατοίκων Κοινότητος Μεσ/μιάς ...», «αγγελιοφορος της οργανώσεως Κομιτάτου...», «Κατοικών εν Καστορία όστις ετυγχωνε επιτροπή εκτελεσεως και φυλακήσεως υπό των Ιταλών Ελλήνων Πολιτών και σήμερα ευρίσκειται ανενοχλητος εις την εν Καστορία οικία του»

Σε δακτυλογραφημένη⁹⁹⁴ κατάσταση, πιθανόν της Νομαρχίας Καστοριάς και με άγνωστο συντάκτη και ημερομηνία, αναγράφεται: «ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ Εμφαίνουσα το ονοματεπώνυμον των καταφυγόντων εις Σερβίαν, Βουλγαρίνα και Σνόφ κατοίκους ΜΕΣΟΠΟΤΑΜΙΑΣ». Ακολουθούν εκατόν πέντε (105) ονοματεπώνυμα, με τα πατρώνυμά τους και παρατηρήσεις για τα περισσότερα από αυτά. Από τις παρατηρήσεις, σταχυολογούμε: «Αρχηγός κομιτάτου συνεργαζόμενος μετά των Ιταλών, έγινε Φρούραρχος Καστοριάς προέβη εις φόνους, προδοσίας, λεηλασίας, ατιμίας, μαστιγώσεις και εις παν είδος ακολασίας. Κατέφυγεν εις το Σνόφ τον Μάιον 1944», «Αρχηγός κομιτάτου συνεργαζόμενος μετά των Ιταλών και Γερμανών, προέβη εις φόνους, λεηλασίας, κλπ, κατέφυγεν ει το Σνόφ και μετά εις Σερβίαν», «Αρχηγός κομιτάτου και συνεργάτης της Οχράνα, προέβη εις φόνους, προδοσίας, λεηλασίας, ατιμίας, συνεργαζόμενος μετά των Ιταλών και Γερμανών. Κατέφυγεν οικογενειακώς εις Βουλγαρίαν με 9 άτομα», «Διοργανωτής του κομιτάτου και προπαγανδιστής υπέρ αυτουμ συνεργαζόμενος μετά του εν Βιτώλια σπουδάζοντος Βουλγαριστί υιού του. Προέβη εις φόνους λεηλασίας και προδοσίας Ελλήνων πολιτών. Κατέφυγεν οικογενειακώς εις Βιτώλια μετά 8 ατόμων της οικογένειάς του», «Αρχηγός και γραμματεύς του κομιτάτου, προέβη εις προδοσίας, λεηλασίας, μαστιγώσεις και εξέδιδεν γραπτάς κατηγορίας εις τας Ελληνικάς Αρχάς κατά Ελλήνων πολιτών προς εκτέλεσιν. Κατέφυγεν εις τα Βιτώλια οικογενειακώς», «Λογαχός του κομιτάτου. Προέβη εις φόνο, λεηλασίας, προδοσίας, ατιμίας, μαστιγώσεις και εις παν άλλο είδος βιαιοπραγίας, κατέφυγεν δε εις το Σνόφ τον Μάιον του 1944 και κατόπιν εις Σερβίαν», «Οπλίτης και συνοδός Ελλήνων

⁹⁸⁹ Ιωάννη Σ. Κολιόπουλου, Λεηλασία φρονημάτων, Εκδόσεις Βάνιας 1994, σελ. 173

⁹⁹⁰ Ιωάννη Σ. Κολιόπουλου, Λεηλασία φρονημάτων, Εκδόσεις Βάνιας 1994, σελ. 176

⁹⁹¹ Ιωάννη Σ. Κολιόπουλου, Λεηλασία φρονημάτων, Εκδόσεις Βάνιας 1994, σελ. 177

⁹⁹² Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 111

⁹⁹³ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

⁹⁹⁴ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

πολιτών εις τον τόπον της εκτελέσεως υπό των Ιταλικών Αρχών και εις εκ των πρυχόντων του κομμιτάτου προς πυρπόλησιν και λεηλασίας συνοριακών χωρίων», «Ποδηλατιστής του κομιτάτου, προέβη εις φόνους, λεηλασίας, μαστιγώσεις, ατιμίας, πυρπολήσεις και εις παν άλλο είδος βιοπραγίας κατά Ελλήνων πολιτών. Κατέφυγε δε εις το Σνόφ τον Μάιο 1944 και κατόπιν εις Σερβίαν», «...προέβη με τους Ιταλούς εις την πυρπόλησιν της Αγίας Κυριακής και τον φόνον δύο Ελλήνων πολιτών ...», «...και συνεργός εις τας πυρπολήσεις λεηλασίας και προδοσίας τόσον εις την Μεσοποταμίαν όσον και εις τα πέριξ χωρία...», «... και φονεύς δύο ατόμων συνεργός εις όλα τα κακουργήματα τα διαπραχθέντα υπό του κομμιτάτου...», «ομοίως ως άνω», «...και συνεργός εις λεηλασίας Άργους Ορεστικού και αλλού...», «Οπλίτισσα του κομμιτάτου και προπαγανδίστρια και προδότρια Ελλήνων πολιτών συνεργαζόμενη με τους Ιταλούς. Κατέφυγεν εις Σνόφ τον Σεπτέμβριον του 1944», «...κρατείται εις τας φυλακάς Κοζάνης...», «Οπλίτισσα του κομμιτάτου προπαγανδίστρια και καταδότρια συνεργαζόμενη με τους Ιταλούς. Έφυγεν εις Σνόφ τον Σεπτέμβριον του 1944»

Σε δακτυλογραφημένη⁹⁹⁵ κατάσταση, πιθανόν της Νομαρχίας Καστοριάς και με ημερομηνία 18 Σεπτεμβρίου 1945, αναγράφεται: «ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ Εμφαίνουσα το ονοματεπώνυμον των καταφυγόντων εις Βουλγαρίαν, Σερβίαν ή εις Σνόφ μετά την έλευσιν του Εθνικού Ελληνικού Στρατού κατοίκων της κοινότητος Μεσοποταμιας». Ακολουθούν τριάντα έξι (36) ονοματεπώνυμα, με τα πατρώνυμά τους και τις παρατηρήσεις (από τις παρατηρήσεις σε πολλά ονοματεπώνυμα έχει διαγραφεί χειρόγραφα η φράση: εις το Σνωφ κι έχει αντικατασταθεί από τη φράση: εις Σερβίαν). Από αυτές σταχυολογούμε: «Οπλίτης του κομιτάτου συνεργαζόμενος μετά των Ιταλών και Γερμανών, προέβη εις λεηλασίας, προδοσίας, κατέφυγεν εις το Σνωφ τον Μάιον του έτους 1945. Σερβίαν», «Οπλίτης του Κομιτάτου και αγγελιοφόρος αυτού, συνεργαζόμενος μετά των Ιταλών και Γερμανών προέβη εις προδοσίας, λεηλασίας και εμπρισμούς κατά Ελλήνων πολιτών, κατέφυγεν εις Σερβίαν μετά την έλευσιν του Εθνικού Στρατού», «Οπλίτης του Κομιτάτου και σήμερα ευρίσκεται εις φυλακάς Καστοριάς», «Συνεργάτης του κομιτάτου και των Ιταλών έφυγεν εις Σερβίαν μετάτην έλευσιν του Εθνικού Στρατού», «Συνεργάτης του κομιτάτου, των Ιταλών και Γερμανών, επιβαρυνόμενος με λεηλασίας, προδοσίας και εμπρησμούς κατέφυγεν εις το Σνωφ μετά την έλευσιν του Εθνικού Ελλην. Στρατού», «... και κάτοχος οπτικού μηχανήματος, ...», «Ιδρυτής του κομιτάτου και καθοδηγητής, μυστικός ανταποκριτής βουλγαρικών εφημερίδων και της Οχράνα και πρώτος Ελληνοφάγος ο οποίος κατέφυγεν εις Βουλγαρίαν μετά την έλευσιν του Εθνικού Στρατού», «Οχρανίτης του κομιτάτου και συνεργάτης των Ιταλών και προδότης των Ελλήνων πολιτών έφυγεν εις Σερβίαν μετά την έλευσιν του Εθν. Ελληνικού Στρατού», «Οπλίτης του Κομιτάτου συνεργάτης των Ιταλών και Γερμανών προέβη εις λεηλασίας, εμπρισμούς κατέφυγεν εις ληστρικές συμμορίας μετά την έλευσιν του Εθνικού Ελλην. Στρατού», «Οπλίτης του Κομιτάτου συνεργάτης των Ιταλών και Γερμανών προέβη εις προδοσίας, λεηλασίας, εμπρισμούς, ατιμίας και μαστιγώσεις κατά Ελλήνων πολιτών, κατέφυγεν εις το Σνωφ μετά την έλευσιν του Εθνικού Ελλην. Στρατού».

Μεταμόρφωση

Για το 1942, έχουμε:

- ✓ Συμμορία⁹⁹⁶ Παντελή Μακρή (Μακριέβσκι)
- ✓ Συμμορία⁹⁹⁷ Μπάι Κόλε (Κολονέλος)

Στις 15 Μαρτίου 1943, εκτελέστηκε⁹⁹⁸, ο Μάριος Βάρνης, από τη Μεταμόρφωση Καστοριάς.

⁹⁹⁵ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

⁹⁹⁶ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 117

⁹⁹⁷ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 117

⁹⁹⁸ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 122

Μηλίτσα

Έτσι σχηματίστηκαν⁹⁹⁹ οι πρώτες επιτροπές αγώνα: Στη Μηλίτσα: κομματικός υπεύθυνος ο Μανιός Στεργιόπουλος, ο έφεδρος αξιωματικός Γ. Βασίλκος και ο Ιωάννης Μπλιάγκας στην Εθνική Αλληλεγγύη (Ε.Α.)

Στις 28 Φεβρουαρίου 1942, δημιουργείται¹⁰⁰⁰ ομάδα αντίστασης υπό τον Έφεδρο Ανθυπολοχαγό από τη Μηλίτσα και δάσκαλο Γιώργο Βασίλκο με βοηθό το Νικολαΐδη Ζήκο από τη Λεύκη. Η ομάδα θα δρούσε στα βουνά Κωσταράζι -Σινιάτσικο... Δυστυχώς η ομάδα δε φάνηκε αντάξια των προσδοκιών και των ελπίδων που στήριζε σε αυτές η οργάνωση. Δεν εφάρμοσε τις υποδείξεις της καθοδήγησης, δεν έμπαινε ουσιαστικά στα χωριά. Η καθοδήγηση φρόντισε μέσω του Τριανταφυλίδη Γιάννη να έρθει σε προσωπική επαφή. Στη συνάντησή μας ήταν πολύ ταραγμένος. Τον καθησυχάσαμε, του είπαμε να πάρει μέτρα για να μην πιαστεί και να μας ετοιμάσει έκθεση για τη δράση της ομάδας του. Υποσχέθηκε, αλλά δεν τήρησε το λόγο του. Εξαφανίστηκε, έφυγε στην Έδεσσα... Στις αρχές του 1944 ξαναεμφανίστηκε, αγωνίστηκε και πρόσφερε πολλά.

Τον Οκτώβριο του 1941, ο Βασίλκος¹⁰⁰¹ μηχανεύεται, να ναρκοθετήσει το δημόσιο δρόμο κοντά στο Βογατσικό. Το εμπύρευμα από ιταλική χειροβομβίδα έσκασε στα χέρια του Βασίλκου τη στιγμή που τοποθετούσε την αυτοσχέδια νάρκη και του έκοψε τρία δάχτυλα του αριστερού χεριού. Τον επέδωσε ο χειρουργός του Άργους Ορεστικού Ζάχος... Τίποτα από τα παραπάνω που γράφει ο Αχιλ. Παπαϊωάννου δεν είναι αλήθεια, γιατί ο Βασίλκος δεν ήταν ποτέ καθοδηγητής του ΕΑΜ.

Τον Ιούνιο¹⁰⁰² του 1941 συγκροτεί την πρώτη αντιστασιακή ομάδα στη Δ. Μακεδονία, στο Μουρίκι της περιοχής Καστοριάς. Επτά λεβέντες αποτελούν την πρώτη αντάρτικη ομάδα. Από προδοσία όμως κυκλώνεται από τους Ιταλούς καραμπινιέρους και Έλληνες χωροφύλακες της Καστοριάς και αιχμαλωτίζεται. Ο διοικητής της ομάδας Βασίλκος και ο καθοδηγητής Κώστας Πάτσιος έλειπαν σε περιφερειακή σύσκεψη του Κόμματος στην Καστοριά... Τίποτα από τα παραπάνω που γράφει ο Αχιλ. Παπαϊωάννου δεν είναι αλήθεια, για το λόγο ότι καμιά περιφερειακή σύσκεψη του κόμματος δεν είχε γίνει.

Το 1942 ο Βασίλκος¹⁰⁰³, παίρνει εντολή να προετοιμάσει τον μαζικό ξεσηκωμό στην Καστοριά και τη Φλώρινα μαζί με τους Πατσιούρα, Γιαννούλη, Ριζόπουλο, Παπαϊωάννου κι άλλους. Τον στέλνουν στα Κορέστεια και στις Πρέσπες για να αφοπλίσουν τους συνεργάτες των κατακτητών Κομιτατζήδες, που είχαν εξοπλιστεί από τον Ιταλό φρούραρχο Ραβάλλι και τον Βούλγαρο ταγματάρχη Κάλτσεφ και κατάφερε με την πειθώ να εκπληρώσει την αποστολή του σε μερικά χωριά... Τίποτα από τα παραπάνω που γράφει ο Αχιλ. Παπαϊωάννου δεν είναι αλήθεια,...ούτε πήγε στα Κορέστεια το 1942 ο Βασίλκος. Αυτές είναι φαντασίες του Παπαϊωάννου.

Σε δακτυλογραφημένη¹⁰⁰⁴ κατάσταση, πιθανόν της Νομαρχίας Καστοριάς, διαβάζουμε: «ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΦΥΓΟΔΙΚΩΝ ΜΗΛΙΤΣΗΣ» Ακολουθούν τέσσερα (4) ονοματεπώνυμα με τα πατρώνυμά τους.

⁹⁹⁹ Αργυρίου Κοβάτση ή Δημητρίου, Ο ατίθασος ταγματάρχης, Νοέμβριος 2009, σελ. 20

¹⁰⁰⁰ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 178

¹⁰⁰¹ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 183

¹⁰⁰² Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 183

¹⁰⁰³ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 183

¹⁰⁰⁴ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

Νεστόριο

Κατά το φθινόπωρο¹⁰⁰⁵ του 1940, πριν την έναρξη του πολέμου με τους Ιταλούς, στο Νεστόριο είχε κατασκηνώσει η 9^η Μεραρχία του ελληνικού στρατού, στην άκρη του χωριού πίσω από τα σπίτια. Στις 20 Οκτωβρίου 1940, ο επίστρατος δάσκαλος Κώστας Μπλέτσας από το Άργος Ορεστικό, μας εκμυστηρεύθηκε τις ανησυχίες του: «Παιδιά δεν πάνε καλά τα πράγματα, θα έχουμε πόλεμο, γιατί οι Μακαρονάδες στα σύνορα είναι συνέχεια προκλητικοί, δημιουργούν επεισόδια, έχουν απλώσει το ζωνάρι». Στις 25 Οκτωβρίου 1940, τις απογευματινές ώρες, τρία αεροπλάνα πέρασαν πολύ ψηλά από το Νεστόριο... Ξημερώνοντας στις 28 Οκτωβρίου 1940, τις πρωινές ώρες ομοβροντίες πυροβολικού ξύπνησαν τους Νεστορίτες. Οι στρατιώτες μάζεψαν τις σκηνές και ετοιμάστηκαν να προχωρήσουν προς το μέτωπο. Το χωριό βγήκε έξω. Η πλατεία γέμισε από κασόνια με πυρομαχικά και διάφορα όπλα. Ένας λοχαγός εφοδιασμού, φωνάζει εμένα και το Θωμά και μας βάζει υπεύθυνους να ανοίγουμε τα κασόνια με ένα σκεπάρνι και να καθαρίζουμε με στουπί τα γρασωμένα πυρομαχικά. Όσοι χωριανοί είχαν μουλάρια τα φορτώνουμε και τα ξεφορτώνουμε στα Βόλια, αρκετά κοντά στα σύνορα. Όταν πήγαμε με το μουλάρι του Θωμά, στα Βόλια ακούγαμε τα πολυβόλα μας, μέχρι και τα τουφέκια μας, τα μάνλιχερ. Πήγαμε δυο-τρεις φορές. Όταν γυρίσαμε στο χωριό μας φωνάζει κάποιος Χατζής Λουκάς: «Ελάτε εδώ παλικάρια, πάρτε τα μουλάρια σας και μαζί με το στρατό θα τους οδηγήσετε από Γκρούσια προς Επταχώρι». Όπως και έγινε. Όταν φτάσαμε στην Γκρούσια βλέπουμε σε ένα άλογο καβάλα τον ηρωικό Δαβάκη... Οι Ιταλοί βομβάρδισαν το Νεστόριο το Νοέμβρη, αν θυμάμαι καλά. Χάλασαν το σχολείο μας, τη γέφυρα του Αλιάκμονα, σκοτώθηκαν αρκετοί χωριανοί. Από το Νεστόριο πέρασαν αρκετοί αιχμάλωτοι, μαζί και ένας πιλότος που έπεσε από τα πυρά των Ελλήνων... Ο στρατός με την οπισθοχώρηση άφηνε και τον οπλισμό και πολλά και διάφορα όπλα και πυρομαχικά. Τα κρύψαμε και τα βγάλαμε με τον ΕΑΜ - ΕΑΑΣ το Μάρτη του 1943.

Από τα δεινά της Κατοχής, γενικά, στο Νεστόριο:

- ✓ Στο Νεστόριο¹⁰⁰⁶ οι Βούλγαροι έκαναν πλιάτσικο στο Δημόσιο Ταμείο Νεστορίου και αφαίρεσαν εκατομμύρια χαρτόσημα τα οποία αξίωσαν να κυκλοφορήσουν ως νόμισμα.
- ✓ Στο Νεστόριο¹⁰⁰⁷ αφού διάλεξαν τους ήρωες του αλβανικού μετώπου, όπως τον Στ. Χατζημαχαηλίδη και άλλους, τους υπέβαλλαν σε ποικίλα βασανιστήρια ως αγγλόφιλους.
- ✓ Κύκλωση¹⁰⁰⁸ του Νεστορίου και βασανιστήρια για 40 μερόνυκτα
- ✓ Ο γέροντας¹⁰⁰⁹ Γαδίκης δαρόμενος για ένα μήνα πέθανε από αιματουρία.
- ✓ Το Νεστόριο¹⁰¹⁰ κήκε δύο φορές. Μία από τους Ιταλούς και μία από τους Γερμανούς με τη σύμπραξη πάντα των Βουλγάρων.

1941:

Στις 15 Απρίλη 1941 μια διμοιρία¹⁰¹¹ Γερμανοί μοτοσυκλετιστές φτάνει στο Νεστόριο και γίνεται πλέον επίσημα η κατάληψή του από τους κατακτητές, που υψώνουν στο καμπαναριό της εκκλησίας της Κοιμήσεως της Θεοτόκου μια τεράστια σημαία, την καγκελαρία, όπως την ονόμασαν και φεύγουν. Η πληροφορία για κατέβασμα της σημαίας δεν επιβεβαιώνεται. Οι Ιταλοί οργάνωσαν την κατοχική διοίκηση όχι μόνο στην πόλη της Καστοριάς αλλά και στην περιφέρεια. Αρχές χωροφυλακής, η «καραμπινερία» και η «φινάντζα», εγκαθίστανται στο Άργος Ορεστικό και στο Νεστόριο. Έτσι σε δύο εβδομάδες ένας λόχος Ιταλών εγκαθίσταται μόνιμα. Στην αρχή για λόγους τακτικής, ήταν ευγενικοί και

¹⁰⁰⁵ Λάμπρου Σαμπάνη, Αναμνήσεις από την εθνική αντίσταση, Μαλλιάρης Παιδεία, σελ. 24

¹⁰⁰⁶ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 46

¹⁰⁰⁷ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 24

¹⁰⁰⁸ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 25

¹⁰⁰⁹ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 26

¹⁰¹⁰ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 49

¹⁰¹¹ Μιχαήλ Ι. Κωστόπουλου, Γνωριμία με το Νεστόριο Καστοριάς, Καστοριά 1998, σελ. 221

η συμπεριφορά τους άριστη, διαβεβαιώνοντας ότι δεν ήρθαν με σκοπό να καταλάβουν την Ελλάδα, αλλά για να περάσουν προς τη Μέση Ανατολή. Ο πρώτος στόχος που έβαλαν ήταν η στρατολογία πρακτόρων-συνεργατών, που συγκέντρωναν πληροφορίες για τη κατάσταση που επικρατούσε και τις τάσεις του κόσμου σε κάθε χωριό, και, σε δεδομένη στιγμή, να δράσουν για να την εξουδετερώσουν, αν παραστεί ανάγκη. Η μεγάλη τους λύσσα ήταν το Νεστόριο, γιατί παρ' όλες τους τις προσπάθειες δεν μπόρεσαν ν' αποσπάσουν παρά μια χούφτα ανθρώπους, που κι αυτοί δεν ήταν σε θέση να επηρεάσουν κανέναν. Έβαλαν σκοπό να προσηλυτίσουν τον κόσμο αυτό και να τον πάρουν με το μέρος τους, λόγω του τοπικού ιδιώματος που μιλούσαν κάτοικοι της περιοχής και του Νεστορίου, της πείνας και των υποσχέσεων ότι η προμήθεια της «Λίτσνα Κάρτα» θα συνοδεύεται από πολλά ευεργετήματα

Έτσι τον Ιούλιο¹⁰¹² του 1941 το 1^ο Ιταλικό Τάγμα Ερεύνης φτάνει απρόοπτα στο χωριό. Χτύπησαν οι καμπάνες και συγκέντρωσαν τον κόσμο στη πάνω πλατεία, από τον οποίο ζήτησαν κρυμμένα όπλα. Πέρα από ενέργειες των κατοίκων και η οργάνωση του Κ.Κ.Ε. στο Νεστόριο, που τότε δεν ξεπερνούσε τα 35 μέλη, άρχισε συστηματικά να μαζεύει, να κρύβει και να συντηρεί τον οπλισμό. Τον Ιούλιο επίσης του 1941 η ομάδα αυτή έστησε και το πρώτο παράνομο τυπογραφείο στο χωριό και εξέδωσε την πρώτη αντιστασιακή εφημερίδα με το όνομα ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ, που χέρι χέρι μοιράζονταν στα γύρω χωριά και στην Καστοριά. Η εφημερίδα συνέχισε την έκδοση μέχρι το Γενάρη του 1942.

Επί ιταλικής κατοχής ακόμη, έναν νέο τον Ανδρεόπουλο¹⁰¹³, τον τυραννούσαν για να τους δώσει το όπλο, το οποίο δεν είχε, τον οδήγησαν με τις παρακλήσεις του στο θείο του καλόγηρο της Μονής Τσούκα, όπου παρακάλεσε θερμά να του δώσει ένα όπλο και όταν ο θείος του απάντησε ότι δεν έχει, ο νέος συλλογιζόμενος τι τον περίμενε, έπεσε στο βάθρο για να γλιτώσει από άλλου είδους θάνατο.

Τάγματα έρευνας¹⁰¹⁴ αιχμαλώτισαν 32. Ο Ανδρεόπουλος Χρήστος σάλταρε από καταρράκτες Αγίας Άννας. Οι 32 Καστοριά. Από αυτούς 30 κλείστηκαν στις φυλακές Αβέρωφ και 2 στάλθηκαν στο Νταχάου: Γάκος Δημ. Και Παπατέρπος Παντελής. Γύρισε μόνο ο πρώτος. Οι συλληφθέντες από τους Ιταλούς, κομμουνιστές: Καραπάντος Νίκος, αχιδικός γραμματέας (πέθανε στη Λ.Δ. Βουλγαρίας), Παπατέρπος Χρυσόστομος (σκοτώθηκε στους βομβαρδισμούς), Καλογιάννης Αθανάσιος, ταγματάρχης του ΕΛΑΣ και του ΔΣΕ (σκοτώθηκε στον εμφύλιο), Λιάμος Θανάσης επίτροπος Λόχου στο ΔΣΕ (σκοτώθηκε), Σκόρνου Θεοδώρα (αξιωματικός του ΔΣΕ, σκοτώθηκε), Κυριακού Ευγενία, πολιτικός επίτροπος (σκοτώθηκε το 1950), Καλογιάννης Κοσμάς (σκοτώθηκε στον εμφύλιο), Ντουβαλίδης Παντελής αξιωματικός του ΔΣΕ (σκοτώθηκε), Φιλιππίδης Αριστείδης (σκοτώθηκε στον εμφύλιο), Λιόντας Δημήτριος (πέθανε στο Νταχάου), Γάκος Δημήτριος (εξόριστος στο Νταχάου, πέθανε ως πολιτικός πρόσφυγας στη Βουλγαρία Φιλιππίδου Ντουβαλίδου - Ανδρομάχη, Βαρβάρα Αθηνά, Βαρβάρα Αφροδίτη, Παπατέρπου Αναστασία, Λιόντου - Εκέτσιου Άννα, Εκέμου Ελένη, Φιλιππίδου Αθηνά, Κατσαούνης Δημήτριος, Κυριακού Θωμάς, Μαρκόπουλος Χαράλαμπος, Κάδρος Κοσμάς, Ντουβαλίδης Λεωνίδα, Καρβαγιώτης Δημήτριος, Καρβαγιώτης Κωνσταντίνος, Μίζιας Κωνσταντίνος, Μπούνης Αλέξανδρος, Ντουβαλίδης Παύλος, Ζίας Θεμιστοκλής.

Τον Ιούνιο του 1941, δημιουργείται Εθνική αλληλεγγύη¹⁰¹⁵ ιδρύθηκε σε συνεργασία με Λαϊκή Αυτοδιοίκηση λαϊκό ιατρείο

¹⁰¹² Μιχαήλ Ι. Κωστόπουλου, Γνωριμία με το Νεστόριο Καστοριάς, Καστοριά 1998, σελ. 224

¹⁰¹³ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 72

¹⁰¹⁴ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 86

¹⁰¹⁵ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 110

1942:

Καταρχήν¹⁰¹⁶ (οι Ιταλοί) ανακάλυψαν ότι προς το Νεστόριο στα βουνά ήταν κατακυλισμένα στις χαράδρες κατεστραμμένα πυροβόλα διάφορα, τα οποία ο ελληνικός στρατός τα κατέστρεψε για να μην πέσουν άθικτα στα χέρια του κατακτητή. Εκεί έκαναν επίταξη ζώα και ανθρώπους και τα έβγαλαν από τις χαράδρες. Τα μετέφεραν ένα απόγευμα στην Καστοριά και αφού έκαναν το γύρο της αγοράς για να δείξουν τα λάφυρά τους, τα πήγαν στο μεγάλο σπίτι, νομίζω ήτο του Τασιούλη Μανακίδη, κάτω κοντά στο τρίτο δημοτικό σχολείο, το οποίο κάνανε νοσοκομείο. Έπειτα πιθανόν να τα στείλανε στην Ιταλία για το χυτήριο

Στις 19 Μαρτίου 1942, πολλοί κάτοικοι¹⁰¹⁷ κλείστηκαν στις φυλακές, χτυπήθηκαν μέχρι αίματος, βεβηλώθηκε η εκκλησία, ανετράπει η Αγία Τράπεζα. Ο νεαρός γιος του ιερέα πέθανε από τα βάσανα, αφού έτρεχε αίμα απ' όλες τις σπές του σώματός του.

Καταφθάνει¹⁰¹⁸ και το 2^ο Τάγμα Ερεύνης, με ειδικούς βασανιστές. Με τον ερχομό τους μπλοκάρουν το χωριό και δεν επιτρέπουν σε κανένα να βγαίνει δίχως άδεια κι απαγορεύουν την κυκλοφορία. Αρχίζουν νέες συλλήψεις με τον κατάλογο στο χέρι, και σε μία μέρα ως το βράδυ έχει γεμίσει το υπόγειο του κοινοτικού καταστήματος από κρατούμενους. Ο βούρδουλας πέφτει χωρίς διακρίσεις. Ο θρήνος και τα βογγητά ακούγονταν μακριά. Τόσο πολύ σκληρά είχαν βασανίσει το Χρήστο Ανδρεόπουλο, ένα νιοπαντρεμένο με τρία ανήλικα παιδιά, που στην απελπισία του τους είπε πως έχει κρυμμένα όπλα στο Μοναστήρι της Τσούκας. Κι όταν τον οδήγησαν εκεί, ρίχτηκε στον γκρεμό και σκοτώθηκε. Το παλληκάρι αυτό, που ήταν και το πρώτο θύμα, προτίμησε το θάνατο παρά τα βασανιστήρια και την προδοσία... Σαράντα πέντε μέρες συνεχίστηκαν τα όργια στο αποκλεισμένο, πεινασμένο και χωρίς γιατρούς χωριό. Τριάντα άτομα στάλθηκαν στις Φυλακές Αβέρωφ της Αθήνας, ανάμεσά τους κι ο μικρότερος Έλληνας κρατούμενος, μόλις 14 χρονών Χρήστος Λ. Χατζής.

Στις 19 Μαρτίου 1942, η Γενική Διοίκηση Μακεδονίας με το υπ' αριθμ. 438 έγγραφο ανέφερε πως στην Νομαρχία Καστοριάς «το Τάγμα Ερεύνης του Ιταλικού Στρατού δια την ανακάλυψιν όπλων διαπράττει όργια εις την περιφέρειαν. Στο Νεστόριο πολλοί κάτοικοι ενεκλείσθησαν εις τα φυλακάς, εδάρησαν μέχρις αίματος, εβεβηλώθη η εκκλησία, ανετράπη η Αγία Τράπεζα. Ο νεαρός υιός τους ιερέως απέθανεν εκ των Βασάνων, αφού έτρεχε το αίμα του από όλας τας σπές του σώματός του».

Τον Ιούλιο του 1942, ο Δουβλιώτης¹⁰¹⁹ Αργύριος, θείος του γιατρού Βουΐτση, 75 ετών, πέθανε από το ξύλο, τον Ιούλιο του 1942, για τον οποίο κλήθηκε ο γιατρός να τον σώσει.

Η πείνα¹⁰²⁰ και η ανέχεια μεγάλωναν κι οι Νεστορίτες για ν' ανταπεξέλθουν στις άμεσες ανάγκες τους, πηγαίνουν και δουλεύουν ολόκληρες βδομάδες στην Αλβανία για λίγο καλαμπόκι. Το καλοκαίρι του 1942 άλλαξε ο διοικητής της Φινάντσια στο Νεστόριο κι ο νέος δεν ενδιαφέρεται για τίποτα άλλο εκτός από τη μαύρη αγορά. Κι όταν έρχεται μια διαταγή να συλληφθούν από το Νεστόριο ως όμηροι άλλα εβδομήντα δύο άτομα, αυτός δεν εκτέλεσε ευτυχώς τη διαταγή, γιατί εγγυήθηκε ο ίδιος.

1943:

Στις 12 Φεβρουαρίου 1943, κι αφού ο Κιουρτσιδάκης έγινε δεκτός με το τμήμα του από την ΠΑΟ, του ανατέθηκε να εγκατασταθεί στο Νεστόριο. Κάπου το Μάρτιο του 1943, ο Καραμπέρης¹⁰²¹ πλησιάζοντας προς Νεστόριο συνάντησε το τμήμα Κιουρτσιδάκη κι αυτός τον ενημερώνει ότι «χθες το απόγευμα διερχόμενος έξω από το αρχηγείο του ΕΛΑΣ στο Νεστόριο, ήκουσα τον Περικλή να τηλεφωνεί και να λέγει. Ο Καραμπέρης κινείται προς

¹⁰¹⁶ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 88

¹⁰¹⁷ Εμ. Γρηγορίου, Το βουλγαρικό όργιον αίματος εις Δυτικήν Μακεδονία 1941-1944, Πυρσός 1947, , σελ. 45

¹⁰¹⁸ Μιχαήλ Ι. Κωστόπουλου, Γνωριμία με το Νεστόριο Καστοριάς, Καστοριά 1998, σελ. 227

¹⁰¹⁹ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 26

¹⁰²⁰ Μιχαήλ Ι. Κωστόπουλου, Γνωριμία με το Νεστόριο Καστοριάς, Καστοριά 1998, σελ. 227

¹⁰²¹ Στεφ. Καραμπέρη, Οι αναμνήσεις μου από την δράσιν μου εις τα τμήματα της Π.Α.Ο, Πελασγός, σελ. 32

Νεστόριο. Να κινηθούν δεκαρχίες από τα χωριά, να του στήσουν ενέδρα, να τον συλλάβουν άνευ ετέρας διαταγής. Γι' αυτό λοιπόν έλαβα τα μέτρα μου και ήλθα εδώ να σε περιμένω».

Για την κήρυξη της επανάστασης από το ΕΑΜ στις 3-4 Μαρτίου 1943 στο Νεστόριο, έχουμε τις εκδοχές:

- ✓ Η εμφάνιση¹⁰²² των πρώτων ανταρτοομάδων αναγκάζει τους Ιταλούς να αποσύρουν τις φρουρές τους από Νεάπολη, Τσοτύλι, Άργος Ορεστικό, Νεστόρι, Μεσοποταμία. Στις 3-4 του Μάρτη ανταρτοομάδες της Καστοριάς μπαίνουν στο Νεστόριο. Κήρυξαν την επανάσταση. Υψώνουν τη γαλανόλευκη σημαία στον κοντό της σημαίας της κοινότητας. Στους συγκεντρωμένους μίλησε ο Μαργιόλης.
- ✓ Στις 3 Μαρτίου¹⁰²³ 1943, οι οργανωμένοι Νεστορίτες ήταν πανέτοιμοι όταν στις 3-3-1943 μπήκαν οι ένοπλες ομάδες στην πλατεία του χωριού, μάλλον κωμόπολης με 3.000 κατοίκους· όλοι πρώι στην πλατεία στους δρόμους φώναζαν «ζήτω η Ελλάδα κάτω ο φασισμός», χτυπούσαν οι καμπάνες και των τριών εκκλησιών του. Νεστορίτες, όλο το Νεστόριο ζητωκραύγαζε και όσοι είχαν κρυμμένα όπλα βγήκαν έξω με τα όπλα τους κι αυτοί που δεν είχαν ζητούσαν όπλα από τους άλλους.
- ✓ Στις 3 Μαρτίου¹⁰²⁴ 1943, η πρώτη εμφάνιση οργανωμένου ΕΛΑΣ έγινε στο Νεστόριο Καστοριάς στις 3 Μάρτη 1943. Τρία συγκροτήματα ένοπλων ανταρτών του ΕΛΑΣ υπήρχαν στην περιοχή Νεστορίου Καστοριάς (περιοχή Γράμμου). 1° Συγκρότημα: Πασχάλης Μιχαλόπουλος από την Αγία Άννα Καστοριάς, έφεδρος ανθυπολοχαγός του ελληνικού στρατού. 2° Συγκρότημα: Γιώργος Ριζόπουλος από τη Λάγκα Καστοριάς, έφεδρος ανθυπολοχαγός του ελληνικού στρατού. 3° Συγκρότημα: Χρήστος Καρακάσης από το Νεστόριο, λοχίας. Υπήρχαν επίσης οι ένοπλες ομάδες Αμπελοκήπων, Μηλίτσας, Δισπηλιού, Βογατσικού και άλλων χωριών. Διοικητής όλων ο Γιώργος Γιαννούλης
- ✓ Το βράδυ της 3 ξεμερώνοντας 4 Μάρτη 1943, ένα τμήμα από τριάντα άντρες του ΕΛΑΣ μπαίνει στο Νεστόριο. Επικεφαλής οι καπεταναίοι του ΕΛΑΣ Γιώργος Γιαννούλης, Πασχάλης Μπασχάκης, Γιώργος Ριζόπουλος, Γιάννης Πατσιούρας και ο α' γραμματέας της Περιφερειακής Επιτροπής του ΕΑΜ Θεόδωρος Μαριόλης (Λευτέρης). Τους υποδέχονται οι καθοδηγήσεις των τοπικών οργανώσεων με γραμματέα του ΚΚΕ Νεστορίου το Νικηφόρο Ζούρλα, το γραμματέα του ΕΑΜ Θεόδωρο Αραστσιάρη και τον στρατιωτικό υπεύθυνο Παντελή Παπατέρπο. Εβδομήντα δύο παλληκάρια παρατάσσονται με τα όπλα τους για τον ένοπλο ΕΛΑΣ την ίδια μέρα για να πολεμήσουν τον κατακτητή και να απελευθερώσουν την Ελλάδα. Στη συνέχεια το Νεστόριο θα δώσει εξακόσιους ένοπλους μαχητές στο μόνιμο και εφεδρικό ΕΛΑΣ. Όλη η περήφανη νεολαία του εντάσσεται στην ΕΠΟΝ και οι πιο μικροί στα ΑΕΤΟΠΟΥΛΑ. Κι η πρώτη ένοπλη αντάρτικη γυναικεία Ομάδα της ΙΧ Μεραρχίας του ΕΛΑΣ συγκροτείται από Νεστορίτισσες. Δεκαπέντε τουλάχιστον ανώτεροι αξιωματικοί Νεστορίτες πλαισιώνουν τις τάξεις του μάχιμου ΕΛΑΣ που προέρχονταν από τις σχολές αξιωματικών και που «προήχθησαν επ' ανδραγαθία.
- ✓ Στις 4 Μαρτίου 1943, καταλήφθηκε από τμήματα του ΕΛΑΣ¹⁰²⁵ το Νεστόριο, όπου «ανεπετάσσετο η Σημαία της Επανάστασεως υπό τους Αρχηγούς: α) Κομμουνιστάς «Λευθήρη» και «Περικλή» και β) εθνικόφρονας Γιαννούλην Γ. Δικηγόρον, Πατσούραν Ιωάννην Μόνιμον Υπαξιωματικόν εξ Άργους Ορεστικού, Ανθ/στην Χωροφυλακής Μπασκάκην εκ Κρήτης, Κολλάραν Ιωάννην πρόσφυγα εκ Κορυσσού και εις μια

¹⁰²² Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 182

¹⁰²³ Λάμπρου Σαμπάνη, Αναμνήσεις από την εθνική αντίσταση, Μαλλιάρης Παιδεία, σελ. 41

¹⁰²⁴ Αργυρίου Κοβάτση ή Δημητρίου, Ο ατίθασος ταγματάρχης, Νοέμβριος 2009, σελ. 21

¹⁰²⁵ Ραϊμόνδου Αλβανού, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, σελ.257

ατμόσφαιρα άκρως Ελληνικήν [...] ανετέθη η Αρχηγία των ενόπλων δυνάμεων εις τον Έφεδρον Ανθυπολοχαγόν Γιαννούλη Γ.»

Στις 12 με 13 του Απρίλη¹⁰²⁶ ο λαός της περιοχής και το Νεστόριο πανηγυρίζουν μαζί με τους αντάρτες στο Νεστόριο για τη νίκη, και την αποκατάσταση της τάξης, της ειρήνης και τη συμφιλίωση του λαού της περιοχής μας (αφού είχαν καθαρίσει στο Μελάνθιο)

Στις 15 Μαρτίου 1943, σε Έκθεση¹⁰²⁷ προς τον Γενικό Γραμματέα του Υπουργείου Εσωτερικών αναφέρεται το θύμα 1) Βάρνης Μάρκος ως ανταρτόφιλος

Στις 15 Μαρτίου 1943, εκτελέστηκε¹⁰²⁸ έξω από την πόλη της Καστοριάς και κοντά στα μνήματα ο Βάρνης Μάρκος

Στις 22 Μαρτίου 1943, μετά τη σύγκρουσή τους¹⁰²⁹ (Ιταλοί ερχόμενοι από την Αλβανία) με τα τμήματα των ανταρτών στα υψώματα της Αγίας Κυριακής και της Ιεροπηγής είχαν βαριές απώλειές. Μόνο στην περιοχή της Ιεροπηγής είχαν 23 νεκρούς και άγνωστο αριθμό τραυματιών. Δεν τόλμησαν να επιχειρήσουν άλλη επίθεση φοβούμενοι έναν άλλο Φαρδύκαμπο. Αρκέστηκαν στο να βομβαρδίζουν αεροπορικάς το Νεστόριο, (σε έναν από αυτούς σκοτώθηκε ένα από τα λαμπρά στελέχη του Νεστορίου, ο Χρυσόστομος Παπατέρπος, ο οποίος μόλις πριν 24 ώρες επέστρεψε στο χωριό του μετά την απελευθέρωσή του από τις φυλακές).

Στις 11 Απριλίου 1943, σε Έκθεση¹⁰³⁰ προς τον Γενικό Γραμματέα του Υπουργείου Εσωτερικών αναφέρεται ότι ύστερα από επανειλημμένες αιτήσεις του Δημάρχου Καστοριάς και Νομαρχούντος, εγκρίθηκε η αποστολή Επιτροπής προς τους αντάρτες ώστε να τους πείσει να εγκαταλείψουν το Νομό Καστοριάς. Για το σκοπό αυτό ο Μητροπολίτης Καστοριάς με τον Ωρολογόπολο Γεώργιο ανεχώρησαν στο Νεστόριο για να συναντήσουν τους αντάρτες. Οι αντάρτες όμως του Νεστορίου απάντησαν ότι δεν πρόκειται να αποχωρήσουν ούτε και να καταθέσουν τα όπλα.

Στις 12 Απρίλη¹⁰³¹ έγινε συγκέντρωση όλων των τμημάτων του ΕΛΑΣ στο Νεστόριο με σκοπό την ανασυγκρότηση και τον καθορισμό τομέα δράσης του κάθε συγκροτήματος. Στη συγκέντρωση μίλησε ο Θεοχαρόπουλος Νίκος (Σκοτίδας), που αναφέρθηκε στα γεγονότα, την κατάσταση που είχε δημιουργηθεί, στα καθήκοντα της πάλης κατά του κατακτητή. Σ' αυτή τη συγκέντρωση παραβρέθηκε ο μητροπολίτης Καστοριάς Νικηφόρος ως απεσταλμένος των Ιταλών με πρόταση να καταθέσουν οι αντάρτες τα όπλα και να δηλώσουν υποταγή.

Κάπου τον Μάιο (Απρίλιο) 1943, ο Μητροπολίτης¹⁰³² της Καστοριάς Νικηφόρος σταλμένος από τους συνεργάτες και Ιταλούς Καστοριάς, πήγε στους αντάρτες στο Νεστόριο και τους λέγει να παραδώσουν τα όπλα τους στους Ιταλούς Καστοριάς και σαν εγγύηση για την υποταγή τους τους απαλλάσσει από κάθε διωγμό τους, ο Ρασοφόρος, εγγυώντας τη ζωή τους, και οι αντάρτες, οι διοικητές τους, τον απάντησαν σαν άλλοι Σπαρτιάτες «Μολών-Λαβέ».

Για την καταστροφή του Νεστορίου (σχεδόν ολοκληρωτική του Άνω και μερική του Κάτω) από Ιταλούς και κομιτατζήδες τον Απρίλιου του 1943, έχουμε τις εκδοχές:

✓ Στις 28 του Απρίλη δεχτήκαμε¹⁰³³ επίθεση των Ιταλών ενισχυμένη με Κομιτατζήδες, πυροβολικό και όλμους. Έπειτα από σκληρές μάχες δυο ημερών, καταφέραν με το

¹⁰²⁶ Βασιλή Νταϊλιάνη, Η ζωή και η δράση του Βασιλή Νταϊλιάνη αυτοβιογραφία, Κώδικας Θεσσαλονίκη 1995, σελ. 106

¹⁰²⁷ Έκθεσις προς τον Γ.Γ. Υπουργείου Εσωτερικών, 28 Μαΐου 1943

¹⁰²⁸ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 51

¹⁰²⁹ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 188

¹⁰³⁰ Έκθεσις προς τον Γ.Γ. Υπουργείου Εσωτερικών, 28 Μαΐου 1943

¹⁰³¹ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 189

¹⁰³² Βασιλή Νταϊλιάνη, Η ζωή και η δράση του Βασιλή Νταϊλιάνη αυτοβιογραφία, Κώδικας Θεσσαλονίκη 1995, σελ. 109

¹⁰³³ Βασιλή Νταϊλιάνη, Η ζωή και η δράση του Βασιλή Νταϊλιάνη αυτοβιογραφία, Κώδικας Θεσσαλονίκη 1995, σελ. 108

πυροβολικό και με τους όλμους που βομβαρδίζουν συνέχεια να προσχωρήσουν, να καταλάβουν τα χωριά και να τα κάψουν. Σπήλαια- Πεντάβρυσο- Νεστόριο.

- ✓ Από πληροφορίες¹⁰³⁴ της οργάνωσης Νεστορίου και των τμημάτων του Αρχηγείου Καστοριάς υπό την διοίκηση του Πατσιούρα μάθαμε ότι οι Ιταλοί ετοιμάζονταν να μεταβούν στο Νεστόριο για τρομοκρατία και εκφοβισμό των κατοίκων του. Το Νεστόριο είχε καλή οργάνωση του ΕΑΜ και πολλούς ελασίτες στα τμήματα του Αρχηγείου της Καστοριάς. Πρωινές ώρες βρισκόμασταν στα υψώματα νότια του χωριού, πέραν του Αλιάκμονα. Εκεί αναπτύχθηκε η ομάδα Αστραπή περιμένοντας περισσότερες πληροφορίες. Τα τμήματα της Καστοριάς αναπτύχθηκαν από τη βόρεια πλευρά του χωριού παράλληλα με το δρόμο από Καστοριά προς Νεστόριο ελέγχοντάς τον. Έστησαν ενέδρα για να εγκλωβίσουν τους Ιταλούς. Πράγματι, πρωινές ώρες εμφανίζονται οι Ιταλοί με μεγάλη δύναμη και φάλαγγα αυτοκινήτων. Τα τμήματα της Καστοριάς τούς άφησαν να περάσουν για το χωριό, σύμφωνα με το σχέδιο, για να τους χτυπήσουν από πίσω, όταν φτάσουν στο χωριό και άλλα τμήματα να τους πλαγιοβάλουν, ώστε να τους αιφνιδιάσουν. Έτσι έγινε και, όταν άρχισε η επίθεση, οι Ιταλοί αιφνιδιάστηκαν. Βάλλονταν από όλα τα σημεία. Όσοι θέλησαν να ξεφύγουν από τα πυρά των ανταρτών κατέβηκαν προς το ποτάμι για να γλιτώσουν. Εκεί τους περίμεναν τα δικά μας τμήματα, η ομάδα Αστραπή, και με τα βαριά μας πολυβόλα τους καθλώσαμε στις θέσεις τους. Οι Ιταλοί μετέφεραν πυροβόλα από την Καστοριά και από μεγάλη απόσταση δύο χιλιομέτρων περίπου άρχισαν να βομβαρδίζουν τις θέσεις μας. Από βλήματα του πυροβολικού είχαμε δυο τραυματίες, ευτυχώς ελαφρά. Η μάχη συνεχίστηκε όλη τη μέρα με αποτέλεσμα οι Ιταλοί να μη μπουκ στο Νεστόριο. Με το πέσιμο του ήλιου οι Ιταλοί επέστρεψαν στην Καστοριά χωρίς να επιτύχουν το σκοπό τους. Άλλη μια έξοδος τους στα χωριά απέτυχε» (προφανώς η μάχη αναφέρεται στην καταστροφή τελικά του Νεστορίου τον Απρίλιο του 1943 καθώς στη συνέχεια αναφέρει: «ενώ ήμασταν στην περιοχή του Νεστορίου, μάθαμε ότι ο καπετάνιος του Αρχηγείου Καστοριάς Γιάννης Πατσιούρας ζήτησε βοήθεια από τα αρχηγεία Βοΐου και Γρεβενών να χτυπήσουν τους κομιτατζήδες. Τμήματα του αρχηγείου Γρεβενών ανέλαβαν την επιχείρηση κατά των κομιτατζήδων στο χωριό Λακκόματα)
- ✓ Στις 29 τον Απρίλιο¹⁰³⁵ του 1943, οι αντάρτες του ΕΛΑΣ πλησίασαν πάλι την Καστοριά, οπότε οι Ιταλοί αποφάσισαν να προβούν σε εκκαθαριστικές επιχειρήσεις. Με τη συνδρομή των κομιτατζήδων έκαψαν και λεηλάτησαν το Νεστόριο (κεφαλοχώρι της περιοχής με 4.200 κατοίκους), ενώ ο πληθυσμός είχε φύγει στα γύρω βουνά.
- ✓ Στις 29 Απριλίου 1943, από την Αγία Άννα¹⁰³⁶ οι Ιταλοί και οι Οχρανίτες μετακινήθηκαν προς το Νεστόριο. Μετά από μια σύντομη μάχη με τους αντάρτες, η ιταλική αεροπορία βομβάρδισε το Νεστόριο. Το Νεστόριο είχε 4.200 κατοίκους, από τους οποίους οι 700 ήταν Έλληνες και γραικομάνοι Σλαβόφωνοι. Οι Ιταλοί με τη σύμφωνη γνώμη τα)ν οχρανιτών έκαψαν το χωριό (620 σπίτια), ολόκληρος ο πληθυσμός τράπηκε σε φυγή, ενώ οι Οχρανίτες λεηλάτησαν τις περιουσίες των κατοίκων. Στο Νεστόριο έφθασαν και οι Ιταλοί στρατιώτες από την Κορυτσά, αφού πρώτα είχαν κάψει το χωριό Αρχάγγελος (30 σπίτια με 155 Σλαβόφωνους κατοίκους).
- ✓ Ύστερα¹⁰³⁷ από δέκα ημέρες καταφθάνει μια μεγάλη μηχανοκίνητη φάλαγγα Ιταλών από Αλβανία με τεθωρακισμένα οχήματα, αεροπλάνα, πυροβολικό... Το Νεστόριο καταλήφθηκε από τους Ιταλούς και τους κομιτατζήδες. Οι Ιταλοί έριξαν προκηρύξεις. «Όλοι στα σπίτια σας, τίποτα δε θα πάθει κανείς».

¹⁰³⁴ Ανδρέα Ι. Τσιάτα, Αναμνήσεις από την αντίσταση, Εκδόσεις Ζήτη 2009, σελ. 98

¹⁰³⁵ Ραϋμόνδου Αλβανού, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, σελ.261

¹⁰³⁶ Σπυρίδων Σφέτα, Η ίδρυση και η δράση της Οχράνας (1943-44) στη Δυτική και Κεντρική Μακεδονία στα πλαίσια της πολιτικής της VMRO και των Ιταλο-γερμανικών Αρχών Κατοχής, σελ. 355

¹⁰³⁷ Λάμπρου Σαμπάνη, Αναμνήσεις από την εθνική αντίσταση, Μαλλιάρης Παιδεία, σελ. 43

- ✓ Όταν στα τέλη Απριλίου τα αντάρτικα σώματα είχαν πλησιάσει αρκετά κοντά στην ίδια την πόλη της Καστοριάς, το επιτελείο της ιταλικής μεραρχίας στα Τρίκαλα διέταξε να πραγματοποιηθεί στις 29 Απριλίου (1943) εκκαθαριστική επιχείρηση στο νοτιοδυτικό τμήμα της περιφέρειας Καστοριάς. Ο ιταλικός στρατός, μαζί με τους Οχρανίτες, αφού πέρασαν από τα χωριά Φτελιά και Κρανοχώρι, έφτασαν στην Αγία Άννα... Από το χωριό Αγία Άννα οι Ιταλοί με τους Οχρανίτες κατευθύνθηκαν στο χωριό Νεστόριο, όπου έφθασαν στις 2^η ώρα το μεσημέρι. Εκεί, μετά από αψιμαχίες με τους αντάρτες η ιταλική αεροπορία βομβάρδισε το Νεστόριο. Ο ιταλικός στρατός εισέβαλλε στο χωριό με τρία άρματα μάχης. Ο πληθυσμός του Νεστορίου ήταν 4200 άνθρωποι, από τους οποίους μόνο περίπου 700 άτομα ήταν Έλληνες και γραικομάνοι Σλαβόφωνοι. Οι Ιταλοί, και πάλι με την συγκατάθεση των αρχηγών των Οχρανιτών, με εξαίρεση τον Καλοχωρίτη αρχηγό Πασχάλη Καλιμάνη, πυρπόλησαν το χωριό. Στη συνέχεια προέβησαν στη λεηλασία των περιουσιών των κατοίκων. Στο Νεστόριο έφτασαν και τα ιταλικά στρατεύματα από την Κορυτσά, αφού πρώτα περνώντας από το χωριό Αρχάγγελος το έκαψαν.
 - ✓ Στις 30 Απριλίου 1943, σε Έκθεση¹⁰³⁸ προς τον Γενικό Γραμματέα του Υπουργείου Εσωτερικών αναφέρεται η Πυρπόληση Νεστορίου και Τσούκας
 - ✓ Καταστροφή¹⁰³⁹ από ομάδες ατάκτων. Οι κάτοικοι την επομένη του Πάσχα, διωκόμενοι γυρίζουν προς όλες τις διευθύνσεις. Όλες οι οικογένειες αυτών χρήζουν άμεσης περίθαλψης.
 - ✓ Οι Ιταλοί¹⁰⁴⁰ εγκατέλειψαν το Νεστόριο και την Ιεροπηγή. Μαζεύτηκαν στην Καστοριά. Με τους κομιτατζήδες λοιπόν κάνανε επιδρομές κατά του Νεστορίου για την εκδίωξη του ΕΛΑΣ και για πλιάτσικο. Ο λαός του Νεστορίου εγκατέλειψε την κωμόπολη. Πολλοί εξ αυτών πήγαν σε κάτι σπηλιές πιο πάνω και κρυβόντουσαν εκεί. Υπέφεραν αφάνταστα από την πείνα και το κρύο. Μεταξύ των οικογενειών αυτών ήτο και η οικογένεια του Ζήση Μπέλου, αξιωματικού του ελληνικού στρατού στη Μικρασιατική Εκστρατεία. Η κόρη του Κυράτσω Μπέλου ήταν 17 ετών. Νομίζοντας ότι ο εχθρός είχε φύγει από το Νεστόριο κατέβηκε στο σπίτι της για να πάρει ορισμένα πράγματα που τους χρειαζότανε. Μπήκε στο σπίτι της και κάποια στιγμή διεπίστωσε ότι το σπίτι το περικύκλωσαν κομιτατζήδες. Τότε λοιπόν έκρινε να ανέβει στο ψηλότερο μέρος του σπιτιού τους και ρίχτηκε στο κενό σαν Σουλιώτισσα και αυτοκτόνησε για να μην πέσει στα βρώμικα χέρια των κομιτατζήδων. Ήξευρε η κοπέλα τι την περίμενε».
- Την 1^η Μαΐου γίνεται ανακατάλυση του Νεστορίου από το ΕΑΜ. Οι εκδοχές:
- ✓ Την 1η Μαΐου 1943 οι αντάρτες¹⁰⁴¹ και πάλι κατέλαβαν τα χωριά Νεστόριο, Αρχάγγελος, Αγία Άννα, Πεντάβρυσος και Αυγή, καίγοντας ως αντίποινα τα εναπομείναντα τρία μη πυρπολημένα σπίτια των βουλγαριζόντων Σλαβοφώνων στο Νεστόριο.
 - ✓ Την 1η Μαΐου 1943 οι αντάρτες κατέλαβαν τα χωριά Νεστόριο¹⁰⁴², Αρχάγγελος, Αγία Άννα, Πεντάβρυσος και Κρύα Νερά.
 - ✓ Την 1^η Μαΐου 1943, οι αντάρτες ανακατέλαβαν τα χωριά Νεστόριο, Αγία Άννα, Πεντάβρυσος και σε αντίποινα για την πυρπόληση των σπιτιών των Ελλήνων στην Πεντάβρυσος έκαψαν σπίτια σλαβοφώνων στο ίδιο χωριό.
 - ✓ Μόλις φτάσαμε¹⁰⁴³ στα προάστια του χωριού συναντάμε τη σκοπιά των ανταρτών. Δύο αντάρτες, ο ένας απ' αυτούς είχε κομμένη τη μύτη του. Τον Μάιο του 1943, η πλατεία (Νεστορίου) ήταν γεμάτη με αντάρτες που χόρευαν. Ήταν οι αντάρτες απ' αυτούς που

¹⁰³⁸ Έκθεσις προς τον Γ.Γ. Υπουργείου Εσωτερικών, 28 Μαΐου 1943

¹⁰³⁹ Έκθεσις προς τον Γ.Γ. Υπουργείου Εσωτερικών, 28 Μαΐου 1943, σελ. 4

¹⁰⁴⁰ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 110

¹⁰⁴¹ Ραϋμόνδου Αλβανού, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, σελ. 261

¹⁰⁴² Σπυρίδων Σφέτα, Η ίδρυση και η δράση της Οχράνας (1943-44) στη Δυτική και Κεντρική Μακεδονία στα πλαίσια της πολιτικής της VMRO και των Ιταλο-γερμανικών Αρχών Κατοχής, σελ. 355

¹⁰⁴³ Λάμπρου Σαμπάνη, Αναμνήσεις από την εθνική αντίσταση, Μαλλιάρης Παιδεία, σελ. 46

είχαν αποπλίσει ένα ιταλικό τάγμα. Στο διοικητήριο της κοινότητας ήταν οι διοικητές, ο Γκανάτσιος Βασίλης (Χείμαρρος) και ο Αριστοτέλης Χοτούρας. Αυτοί ήταν επικεφαλής, ήταν έφεδροι αξιωματικοί του ελληνικού στρατού... Την άλλη μέρα σχηματίσαμε το πρώτο συγκρότημα του Γράμμου με συγκροτάρχη το Γιώργο Ριζόπουλο, έφεδρο ανθυπολοχαγό από το χωριό Λάγγα: Γιώργος Ριζόπουλος, Παπαδημητρίου Θωμάς, Σαμπάνης Λάμπρος, Δουβαλίδης Παντελής, Λεωνίδας Δουβαλίδης, Πασχάλης Γάλλος, Χατζής Χρήστος, Κοσμάς Κάτσης, Στυλιανίδης Δημήτριος, Παύλος Ζιόκας, Πάσχος Χρήστος, Πάσχος Γιάννης, Μαύραντζας Στέργιος, Λιάμος Χρήστος. Όλα αυτά τα παιδιά είναι Νεστορίτες που αργότερα το 1943 πήραν μέρος στην Εθνική μας Αντίσταση. 600 αντάρτες του μόνιμου ΕΛΑΣ-ΕΠΟΝ και στο εφεδρικό το Νεστόριο για το βωμό της Λευτεριάς. Έδωσε 116 νεκρούς και πολλούς τραυματίες.

Κινητοποίηση κατοίκων προς τις Αρχές και το Δεσπότη και διαμαρτυρία για την τρομοκρατία. Αξιωματικοί εθνικόφρονες του ΕΑΜ απαιτούν τον αποπλισμό των κομμουνιστών¹⁰⁴⁴. Στο Νεστόριο¹⁰⁴⁵ βγήκαν με τα όπλα τους 72 παλικάρια, 480 αντάρτες υπηρέτησαν στον ΕΛΑΣ και γύρω στους 200 στον εφεδρικό ΕΛΑΣ του Νεστορίου

Στις 4 Ιουνίου 1943, Α.Π. 20 Νομαρχία Καστοριάς¹⁰⁴⁶. Καταστροφή ολοκληρωτική

Στις 4 Οκτωβρίου 1943, γερμανική φάλαγγα 600 ανδρών, με υποστήριξη πυροβόλων και αρμάτων, κινούμενη προς Νεστόριο, συγκρούστηκε με τμήματα της ΙΧ Μεραρχίας που συμπύχθηκαν προς Λάγγα και εκεί με ενισχύσεις χτύπησαν μετωπικά τους εχθρούς και τους απώθησαν.

Στα παλιά εκκλησιαστικά¹⁰⁴⁷ βιβλία, διαβάζουμε: «Το 1943 τη 4ην Μαρτίου κατελήφθη το Νεστόριο υπό των Ανταρτών. Την 26 εβομβαρδίσθη υπό των Ιταλικών αεροπλάνων και κατεστράφησαν περί τα 60 σπίτια και πολλά αχυρώναι. Την 29^{ην} Απριλίου έγινεν εισβολή Κομιτατζήδων και Ιταλικών Στρατευμάτων και έκαψαν ολόκληρον σχεδόν το άνω Νεστόριο και το 1/8 του Κάτω Νεστορίου. Και την 4ην του μηνός Οκτωβρίου επυρπολύθη άνω και κάτω όλον τον Νεστόριον παρά των Γερμανών ως και όλους τους Μύλους. Δι' ενθύμιον Πασχάλης Ράλλης».

1944:

Μέλη Επονίτικης ομάδας¹⁰⁴⁸: Χατζής Χρ, Ζήλας Γιώργ, Καλουπτσής Αθ, Σιούτης Σιδέρης.

Στις αρχές του 44 έκαψαν (θύματα Κομιτατζήδων και Οχρανιτών) ζωντανούς μέσα στα σπίτια τους στο Νεστόριο¹⁰⁴⁹ τους Κωνσταντίνο Κύρου, Κοσμά Καραμάνη, Θωμά Νούντα και Κωνσταντίνο Σαρρόπουλο. Και οι κάτοικοι φοβισμένοι κατέφυγαν σε πλήρη χειμώνα στις σπηλιές.

Αρχές του 1944 έκαψαν ζωντανούς στα σπίτια τους στο Νεστόριο¹⁰⁵⁰ τέσσερις κατοίκους. Οι υπόλοιποι κάτοικοι από φόβο είχαν καταφύγει στις γύρω σπηλιές μεσούντος του χειμώνα.

Στα παλιά εκκλησιαστικά¹⁰⁵¹ βιβλία, διαβάζουμε: «Τη 16-4-1944 και ευρισκόμεθα στο δεύτερον έτος της επανάστασης κατά των κατακτητών Γερμανών, με κατεστραμμένους τας οικίας μας με νηστικά τα βόδια μας πάλιν επιδόθημεν στην καλλιέργειαν εξ ης και αναμένομεν, διότι μεγάλη ακρίβεια υπάρχει ο κόσμος για άλας υποφέρει η οκά έχει... 2 1/2

¹⁰⁴⁴ Τάκη Κωστόπουλου, Με του αντάρτες στη Δυτική Μακεδονία, Βιβλιόραμα, σελ. 3

¹⁰⁴⁵ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 176

¹⁰⁴⁶ Εμ. Γρηγορίου, Το βουλγαρικών όργανον αίματος εις Δυτικήν Μακεδονίας 1941-1944, Πυρσός 1947, , σελ. 48

¹⁰⁴⁷ Μηνιαίο 1861

¹⁰⁴⁸ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 160

¹⁰⁴⁹ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 72

¹⁰⁵⁰ Δημητρίου Ι. Μαγκριώτη, Θυσία της Ελλάδος και εγκλήματα κατοχής 1941-1944, Αθήνα 1946, σελ. 216

¹⁰⁵¹ Πεντηκοστήριον 1860

οκ. γένημα - μια οκά άλας, όσον για λάδι και τα άλλα είδη τα έχωμεν λυσμονήσει διο από την ανέχειαν την μεγάλην και πείναν την μεγάλη ο κόσμος υποφέρει έχων επάνω μας και μια ψώρα. Αναμένει όμως ο κόσμος με θάρρος προς την νίκη».

Στα παλιά εκκλησιαστικά¹⁰⁵² βιβλία, διαβάζουμε: «Στις 5 του μηνός Σε/βρίου 1944 κατέλαβαν οι αντάρται την Καστοριάν. Ο κόσμος ξεχύθηκεν στον κάμπον διότι ευρισκόμεθα εμείς οι Νεστορίται εν επαναστάσει κατά του κατακτητού από του Μαρτίου του 1943. Στο διάστημα αυτό πάθαμαν πολλές επιδρομές παρά των Γερμανών και βουλγάρων κομιτατζήδων.

Τον Οκτώβριο του 1944, Πυρπόληση¹⁰⁵³ από τους κατακτητές 9/10

Το Νεστόριο¹⁰⁵⁴ είχε 19 νεκρούς-θύματα από βομβαρδισμούς, 21 εκτελεσθέντες, 59 νεκρούς ένοπλους μαχητές του ΕΛΑΣ, δύο εξαφανισθέντες στα στρατόπεδα συγκέντρωσης, 2 νεκρούς από τις κακουχίες στις σπηλιές και, βέβαια, κατεστραμμένα όλα τα σπίτια, τις εκκλησίες, το Δημοτικό Σχολείο και τα περιουσιακά στοιχεία.

Οι μαθητές, που το 1940 φοιτούσαν στις τελευταίες τάξεις, έναν χρόνο μετά περίπου από την κήρυξη του πολέμου συνέχισαν, όχι όλοι, την φοίτησή τους σε ιδιωτικό κτήριο, στο σπίτι του Βάρνη (Λανάρα), δίπλα στο σπίτι του Χρήστου Καλαπούτη και απέναντι από το σπίτι του Βασίλη Παπούρα. Δάσκαλος των μαθητών την κατοχική περίοδο ήταν ο Χαρίλαος Χατζής, Νεστορίτης, ακάματος, που στη συνέχεια δίδαξε και τα παιδιά των μαθητών του στο νέο Δημοτικό Σχολείο που κτίστηκε το 1950. Την ίδια περίοδο στο Κάτω Νεστόριο, οι μαθητές φοιτούσανε μέχρι το 1943 στο καφενείο του Καστή, που είχε μετατραπεί σε σχολική αίθουσα και είχανε για λίγο καιρό δάσκαλο τον Χαρίλαο Χατζή. Μετά ως Σχολείο λειτούργησε η κατοικία του Τσολάκη (Καραπάντου). Μετά από το σπίτι του Τσολάκη το σχολείο του Κάτω Νεστορίου μεταφέρθηκε σε εγκαταστάσεις που είχαν στηθεί στον χώρο μεταξύ των κατοικιών του Ρεκάρη Χρήστου και Λέκκου Γεώργιου, που ήταν και δάσκαλος του Σχολείου μαζί με τον Γιώργο Λιάππα¹⁰⁵⁵.

Επιστολή για τη δράση αντεθνικών στοιχείων στο Νεστόριο, 1941-1945

Σε χειρόγραφο¹⁰⁵⁶ 11σέλιδη επιστολή, με ημερομηνία 4 Απριλίου 1945 διαβάζουμε: «Σύντομος έκθεσις της δράσεως των αντεθνικών στοιχείων εις την περιφέρειαν Νεστορίου κατά τα έτη 1941 έως 1945. 1) Δράσις της Οχράνας και των κομιτατζήδων 2) Δράσις των Εαμοκομμουνιστών και συνεργασία αυτών μετά των κομιτατζήδων κατά την Ιταλικήν, την Γερμανικήν και Εαμικήν Κατοχήν. Μετά την 20^{ην} Απριλίου 1941 ότε κατέρερευσε το Αλβανικόν μέτωπον και ο γενναίος Ελληνικός Στρατός, ο οποίος ηνάγκασε τον Ιταλικόν Στρατόν να υποχωρήσει πέρα από το μήμα της Γριάς χτυπήθηκε και από τις σιδερόφραχτες μεραρχίες του Χίτλερ αναγκάσθηκε προ της πολύ ανωτέρας δυνάμεις να υποχωρήσει, τότε αμέσως άρχισαν εκδηλώσεις εκ μέρους των Βουλγάρων. Διότι ενόμισαν ότι ο Άξονας ενίκησε οριστικώς και η Ελλάς εχάθει. Μετά την εισβολή των Ιταλών και Γερμανών οι εκδηλώσεις έγιναν συχνότερες και θορυβοδέστερες σε όλα τα χωριά και εις το Νεστόριο εις μικρότερη κλίμακα από τα χωριά του κάμπου, αλλά αρκετές για να τρομοκρατήσουν τους Έλληνες υπαλλήλους και τους Έλληνας κατοίκους. Όταν αργότερα έφυγαν οι Ελληνικές αρχές οι εκδηλώσεις έγιναν συχνότερες. Πολλοί φώναζαν στους δρόμους προκλητικά «εμείς είμαστε Βούλγαροι!» Το Μάιο του 1941 ήρθε στο Νεστόριο ένας Βούλγαρος αξιωματικός, ονομαζόμενος Ράδεφ. Ο αξιωματικός αυτός καθώς φαίνεται οργάνωσε την Οχράνα. Το φθινόπωρο του ίδιου έτους πέρασε από το Νεστόριο ένα τάγμα ερεύνης. Στο Τάγμα αυτό οι κάτοικοι παρέδωσαν ολίγα όπλα και έφυγε. Αλλά οι Βούλγαροι που διαρκώς οργάνωναν το

¹⁰⁵² Μηνιαίο 1861

¹⁰⁵³ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 111

¹⁰⁵⁴ Μιχαήλ Ι. Κωστόπουλου, Γνωριμία με το Νεστόριο Καστοριάς, Καστοριά 1998, σελ. 233

¹⁰⁵⁵ Στεργιανής Κάδρα-Πλιάκα, Νεστόριο αναδρομή στις ρίζες, σελ. 212

¹⁰⁵⁶ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

Βουλγαρομακεδονικό κοιμητήριο παρά το πλευρό του άξονος δεν έμειναν καθόλου ευχαριστημένοι από την κατάσταση. Φανατικότεροι αυτοί απ' τους Ιταλούς ήθελαν να εξοντώσουν το ελληνικό στοιχείο. Οι αρχηγοί των Σταύρος Γεωργούσης, Κοσμάς Δημήτρης και Μιχάλης Παπαϊωάννου διαρκώς έγραφαν καινούρια μέλη στο κοιμητήριο τους, διαρκώς ερευνούσαν με τους οπαδούς των να ανακαλύψουν όπλα να εξοντώσουν τους Έλληνες. Στις λημεφαγείας των αυτές ισχυρός συνεργός και προστάτης ήταν η Ιταλική Φινάντσα. Ο αρχηγός του κοιμητιού Σταύρος Γεωργούσης και ο υπάρχηγος Αναστάσιος Καλαπούτης ελήστευαν τους κατοίκους εκβιάζοντας και ξυλοκοπώντας τους στην Φινάντσα με την πρόφαση ότι έχουν όπλα. Οι κάτοικοι για να γλιτώσουν έδιναν χρήματα, γίδια, πρόβατα, βόδια. Το Μάρτιο του 1942 άρχισαν να περιτρέχουν τα χωριά μας τα περίφημα τάγματα ερεύνης. Οι τρομαγμένοι Έλληνες του Νεστορίου έμαθαν ότι κοιμητήριο έστειλε δύο γυναίκες την Μαρία Φ. Παπανικολάου και την Αναστασία Α. Μπήλ(γ)ιου να φέρουν το τάγμα που ήταν στην Πεντάβρυσο. Το τάγμα ήρθε συνοδευόμενο από ολόκληρον εσμό κοιμητιζήδων προδοτών που κατάγονταν από τα γύρω χωριά. Αυτοί μαζί με τους αρχικομητιζήδες του Νεστορίου αποτελούσαν το συμβουλευτικό σώμα του τάγματος. Αυτοί είχαν καταρτίσει καταστάσεις των κατοίκων που είχαν όπλα ή μάλλον των Ελλήνων και άρχισαν οι συλλήψεις. Τότε συνελήφθησαν όλοι οι Έλληνες και μερικοί Βούλγαροι για να χρησιμεύσουν ως κατάσκοποι μεταξύ των συλληφθέντων. Δύο εβδομάδες κράτησε η ιερά εξέταση των συλληφθέντων. Ένας μάλιστα ο Χρήστος Ανδρεόπουλος αυτοκτόνησε πέφτοντας από το Μοναστήρι της Τσούκας. Ό,τι έγινε στο Νεστόριο τα ίδια έγιναν και στα άλλα χωριά της περιφέρειας και προπάντων εκεί που οι κάτοικοι ήταν μικτοί, Έλληνες και Βούλγαροι. Γιατί οι αρχηγοί των κοιμητιζήδων, Χρήστος Νασκόπουλος από το Πετροπουλάκι, Κοσμάς Κυριακόπουλος από την Αγία Άννα, Αναστάσιος Καλαπούτης από το Νεστόριο και άλλοι προδότες με τη βοήθεια των προδοτών και τέτοιους έβρισκαν προπάντων στα μικτά χωριά, γύρισαν όλην την περιφέρειαν και αφόπλισαν το ελληνικό στοιχείο. Το φθινόπωρο του 1942 άρχισε να δρα η οργάνωση του Ε.Α.Μ από δύο κατευθύνσεις. Στην Καστοριά ιδρύθηκε μια οργάνωση Εαμική στην οποία υπερίσχυσαν το Δημοκρατικό στοιχείο. Πολλά πρόσωπα εμυήθηκαν από την οργάνωση αυτή. Παράλληλα δρούσαν με περισσότερη ζέση με γυμνασμένους οπαδούς η κομμουνιστική οργάνωση με την προσωπίδα του Ε.Α.Μ. Την 4^η Μαρτίου του 1943 παρουσιάστηκαν στο Νεστόριο οι πρώτοι αντάρτες, όλοι Έλληνες. Οι Έλληνες του Νεστορίου που τόσα είχαν υποφέρει από τους κοιμητιζήδες και τους Ιταλούς τους δέχτηκαν σαν ελευθερωτές. Οι Βούλγαροι τρομοκρατήθηκαν γιατί νόμισαν ότι είναι αντάρτες Έλληνες. Οι αντάρτες έπιασαν πολλούς προδότες και αφού τους δίκασαν σε Λαϊκό δικαστήριο ξυλοκόπησαν πολλούς και εκτέλεσαν τους δύο αρχηγούς τον Κοσμά Δημήτρη και τον Μιχαήλ Παπαϊωάννου. Τότε οι Ιταλοί έφτιαξαν το ένοπλο κοιμητήριο που συνεργάζονταν και με τους Νεστορίτες. Τα δύο στοιχεία ήρθαν αντιμέτωπα. Στις 17 Μαρτίου ήρθαν οι Ιταλοί και οι κοιμητιζήδες στο Νεστόριο. Πολλοί κοιμητιζήδες του Νεστορίου βγήκαν να τους περιμένουν. Οι Ιταλοί και κοιμητιζήδες αφού λεηλάτησαν τα σπίτια και τα καταστήματα των Ελλήνων έφυγαν. Τότε έφτασαν στο Νεστόριο δύο θερμοί πατριώται. Ο έφεδρος υπολοχαγός Κιουρτσιδάκης και ο μηχανικός Ζήσης. Μαζί τους ήταν και ο ανθυπασπιστής της χωροφυλακής Μπασκάκης. Οι κοιμητιζήδες ξαναγύρισαν ξαναήρθαν στο χωριό οι Έλληνες του Νεστορίου έφυγαν στα βουνά όπως και την πρώτη φορά. Οι κοιμητιζήδες έφυγαν την ίδια μέρα. Οι κάτοικοι που έφυγαν ξαναήρθαν με τους αντάρτες. Οι Βούλγαροι άρχισαν να βρίζουν τους αντάρτες και τους Έλληνες που τους έφεραν. Θα μας καταστρέψουν έλεγαν. Η κατάσταση αυτή εξακολούθησε ως τις 29 Απριλίου. Στις 29 Απριλίου Πέμπτη της Διακαινησίμου την αυγή πολλοί Ιταλοί και οι κοιμητιζήδες από την Καστοριά και άλλοι από την Αλβανία ήρθαν στο Νεστόριο. Οι αντάρτες έριξαν δύο τρία όπλα και έφυγαν. Τότε οι Ιταλοί και οι κοιμητιζήδες που μισούσαν θανάσιμα τους Έλληνες ή Γραικομάνους του Άνω Νεστορίου έκαψαν το Άνω Νεστόριο γιατί εκεί ήσαν πολλοί Έλληνες. Πάντα οι κοιμητιζήδες έλεγαν πως Ιταλοί. Το Άνω Νεστόριο θα καταστραφεί. Έτσι

έγινε το κέφι των κομιτατζήδων αλλά συγχρόνως και των κομμουνιστών αρχηγών Λευτέρη και Περικλή γιατί όπως αποκαλύφθηκε αργότερα ο μόνος σκοπός του ανθρώπου αυτού ήταν να καεί το χωριό και να γίνουν ο κόσμος κομμουνιστές και αντάρτες. Αυτό το έλεγαν πολλές φορές και μόνοι τους την ίδια μέθοδο ακολούθησαν άλλωστε και στα άλλα χωριά. Επανακατακτούσαν τα χωριά και προκαλούσαν τους Ιταλούς και Γερμανούς και όταν έρχονταν πολλοί έριχναν δύο τουφεκιές και έφευγαν αφήνοντας πίσω τους τα χωριά να καίγονται. Έτσι με την προκλητικότητα των μηδενιστών αυτών καταστραφήκαμε και χάσαμε τα σπίτια μας και τους τόπους τους δικούς μας των πατεράδων μας και των παππούδων μας. Στο μεταξύ αυτό βαθύ χάσμα χώρισε τους πατριώτες Ζήση, Κιορτιδάκη, Μπασκάκη και τους κομμουνιστές Λευτέρη και Περικλή που ήθελαν να κάνουν την επανάσταση κομμουνιστική. Οι ομάδες των πατριωτών Ζήση και Κιορτσιδάκη ήταν στο Μελάνθιο, οι κομμουνιστές βάδισαν προς τα εκεί. Οι αντάρτες του Μελανθίου και οι άλλοι πατριώτες ήσαν έτοιμοι να τους χτυπήσουν. Οι κομμουνιστές πρότειναν συνεννόηση. Ο μηχανικός Ζήσης που ήταν καλός πατριώτης αλλά ακατάλληλος για πολεμικές ενέργειες δεν θέλησε να ακούσει τους αντάρτες του που ήθελαν να χτυπήσουν. Δεν κάνει να χυθεί ελληνικό αίμα τους είπε, καλύτερα να συνεννοηθούμε. Όλοι τότε δέχτηκαν και μπήκαν οι κομμουνιστές. Αλλά οι κομμουνιστές που ο κυριότερος σκοπός τους ήταν να εξοντώσουν τα εθνικά στοιχεία απόπλισαν αμέσως τους αμέριμνους πατριώτες που περίμεναν συνεννόηση, συνέλαβαν τους αρχηγούς Ζήση, Κιορτσιδάκη και τον Θεόδωρο Εφραιμίδη, έφεδρο ανθυπολοχαγό και αφού τους σάπισαν στο ξύλο τους σκότωσαν και τους έθαψαν σ' ένα λάκκο του χωριού. Μόνο τον Εφραιμίδη δεν τον σκότωσαν. Το γενναίο αυτό παιδί γλύτωσε για να συνεχίσει το έργο του και για να περάσει και δεύτερη φορά τα βάσανα των κομμουνιστών. Αυτό ήταν το τέλος των πατριωτών αυτών που άφησαν την ησυχία των για να πολεμήσουν για τη λευτεριά της πατρίδας. Σε λίγο άρχισε και η καταδίωξη των Ελλήνων του Νεστορίου γιατί ήσαν λίγοι και δεν γίνονταν εύκολα κομμουνιστές. Σε όλα τα πόστα έβαλαν Βούλγαρους και άρχισαν να καταδιώκουν το ελληνικό στοιχείο για να πάρουν με το μέρος τους τους Βούλγαρους. Έτσι η δουλειά τους πήγε πρίμα. Οι εχθροί αυτοί της πατρίδας που ήσαν περισσότεροι στο Νεστόριο κατάλαβαν ότι βρήκαν έναν καλό σύμμαχο καλύτερο και από τους κατακτητές που θα τους βοηθούσε περισσότερο στο διαλυτικό έργο τους και θα εκδικούνταν καλύτερα τους Έλληνες και έγιναν όλοι τους κομμουνιστές. Αυτοί και διαβόλοι μπορούσαν να γίνουν αρκεί να μην έρχονταν ξανά η Ελλάδα. Άλλωστε με τον κομμουνισμό εκπληρώνονταν και τα πανσλαβικά τους όνειρα. Μέσα στις ψυχές των ανθρώπων αυτών κυριαρχεί αίσθημα. Έχω συζητήσει με πολλούς Βούλγαρους ζητώντας να εξιχνιάσω το μυστήριο της ψυχής των. Τώρα, μου έλεγε ένας, ένας δεν θα ακούεται το αγγλικό όνομα. Την θέση που έχει στον κόσμο η Αγγλία θα την πάρει η Ρωσία. Ένας άλλος αγράμματος άνθρωπος μου ανέπτυξε τα εξής: Οι Έλληνες τα χρόνια τα παλιά ήσαν πάντοτε φιλότουρκοι και προδότες και με αρχηγό τον Πατριάρχη καταπίεζαν μαζί μαζί με τους Τούρκους τους άλλους χριστιανούς. Οι εχθροί αυτοί της πατρίδος, Εαμοκομμουνιστές και Βούλγαροι. Για να προσηλυτίσουν περισσότερους Βούλγαρους με την έμπνευση των Βουλγάρων κομμουνιστών ίδρυσαν το βουλγαρικό ΕΑΜ. Το ΣΝΟΦ Σλαβικόν λαϊκόν απελευθερωτικόν μέτωπο. Τους δε Βούλγαρους της Μακεδονίας τους ονόμασαν Σλαβομακεδόνες γιατί το όνομα Βούλγαρος ήταν πολύ άσχημο δι' αυτό των Ελλήνων. Εκτός από αυτό έκαμαν και άλλες παραχωρήσεις στους Βούλγαρους. Επέτρεψαν την ίδρυση βουλγαρικών σχολείων. Προσπάθησαν να ασκήσουν τους νεαρούς κομμουνιστές στη σλαβική για να προσελκύουν τους ξενόφωνους στο ΣΝΟΦ και στο κόμμα. Επέτρεψαν την ελεύθερη εκδήλωση του πατριωτικού αισθήματος των Βουλγάρων ενώ τους Έλληνες πατριώτες τους σκότωναν. Γιατί για τους Έλληνες ήταν θανάσιμο σφάλμα να είσαι εθνικιστής. Η κυριότερη αιτία που εκτελέστηκαν ο Ζήσης και ο Γιωργάκης ήταν γιατί είσαι υπερεθνικιστής. Το ομολόγησε ο ίδιος ο καπετάν Λευτέρης. Κάτω από τις αντικότατες αυτές οι συνθήκες ο βουλγαρισμός προόδευσε τόσο πολύ όσο δεν προόδευσε επί τουρκοκρατίας και επί της εποχής των Μακεδονικών αγώνων. Όλη η κρατική εργασία τριάκοντα και πλέον

ετών ανετράπη. Περίεργο θα φανεί! Παρατηρήθηκε πρόοδος της βουλγαρικής λογοτεχνίας τα τραγούδια που τραγουδούσαν πρωτίτερα οι κομιτατζήδες τα τραγουδούν τώρα οι βουλγαροκομμουνιστές τροποποιημένα λίγο. Πρωτίτερα τραγουδούσαν τη μητέρα Βουλγαρία τώρα τραγουδούν την μητέρα Ρωσία. Αλλάξε Ο Μανωλιός και έβαλε τα ρούχα αλλιώς. Έτσι οι Βούλγαροι που στην αρχή της (Βουλγαρο)κομμουνιστικής επανάστασης ήταν πεθαμένοι γιατί την νόμιζαν ελληνική ενώ ήταν κομμουνιστική και βουλγαρική, καναθάρρυναν και μπήκαν αθρόοι στο κόμμα. Τα βουλγαρικά χωριά ξανάρχισαν να εκδηλώνουν τα βουλγαρικά των ασιθήματα και να μαθαίνουν αναάγνωση και γραφή της βουλγαρικής γλώσσας. Για να ενθαρρυνθούν περισσότερο συγχωρήθηκαν οι πρώην κομιτατζήδες, ενώ οι Έλληνες ετιμωρούντο, διότι είχαν λείει και δίκαιο, βασανίστηκαν από την Τετάρτη (4^η) Αυγούστου. Γράφθηκαν τότε ποιήματα και διηγήματα για τγόν Τσακαλάρωφ και άλλους κομιτατζήδες σφαγείς των Ελλήνων που έκαμαν την ψευτοεπανάσταση των Βουλγάρων στις 20 Ιουλίου του 1903, όπως τον ονόμαζε ο Μακεδονομάχος του χωριού μας Χρήστος Χατζής, την επανάσταση αυτή, την επανάσταση αυτή, τους ανεκήρυξαν ως κοινωνικούς επανστάτες, ισαξίους με τους επαναστάτες της Γαλλικής Επανάστασης και το Ρήγα Φερραίο. Την ημέρα της επανάστασης αυτής την 20 Ιουλίου «Ηλεν Δεν» τη νεθεώρησαν ως κομσοϊστορικό γεγονός και την εόρτασαν μεγαλοπρεπέστερα από την 25^η Μαρτίου. Δεν πρέπει να παραλείψω ότι η εποχή αυτή παρουσίασε και μεγάλους Βουλγάρους ιστορικούς. Ένας απ' αυτούς είναι ο Λάζαρος Παπαλαζάρου από το Καλοχώρι. Ο ιστοριοδίφης αυτός εξέδωσε την ιστορία του Νεστορίου. Η ιστορία αυτή έλεγε ότι το Νεστόριο άλλοτε ήτο μεγάλη πόλις. Επί της εποχής του Σαμουήλ του Τσάρου της Βουλγαρίας οι Νεστορίτες αποτελούσαν το μεγαλύτερο μέρος του στρατού του. Ο Βουλγαροκτόνος όταν νίκησε τους Βουλγάρους τύφλωσε όλους τους Νεστορίτες. Τότε οι Νεστορίτες που ήσαν τυφλοί και δεν μπορούσαν να δουλέψουν για να ζήσουν έγιναν ζητιάνοι και από τότε έμεινε το όνομα Νεστορίτες ζητιάνοι. Το γελοίο αυτό παραμύθι το γελοιοποιήσαμε ακόμη περισσότερο. Υπενθύμισαν στους Νεστορίτες ότι το Νεστόρι δεν υπήρχε προ διακοσίων ακόμη ετών και ότι όπως το ξέρουν και αυτοί έγινε επί Αλή Πασά. Αλλά η γελοία αυτή ιστορία είχε το σκοπό της. Ήθελε ο Βούλγαρος αυτός να κάνει τους Νεστορίτες, που δεν έμπαιναν στο ΣΝΟΦ όχι γιατί δεν αγαπούσαν τη Βουλγαρία αλλά από υστεροβουλία, να μην ήπουν τους Έλληνες και την Ελλάδα. Αλλά οι Νεστορίτες κρατούσαν πάλι πισινή. Τότε άρχισαν οι υποσχέσεις. Διέδωσαν στο χωριό ότι αν το Νεστόριο γραφεί στο ΣΝΟΦ δεν θα πεινάσει γιατί θα μας ενισχύσουν τα χωριά του κάμπου και τα Κορέστεια που περίμεναν να δουν τι θα κάνει το Νεστόριο. Αλλά και αυτό δεν έπιασε. Οι Νεστορίτες βαστούσαν πισινή. Τότε άρχισαν οι απειλές. Γύριζαν το χωριό και έλεγαν ότι όλοι οι Σλαβομακεδόνες πρέπει να γράφουν υποχρεωτικώς στο ΣΝΟΦ όσοι δεν θα γραφτούν θα θεωρηθούν προδότες της φυλής. Τότε πολλοί είπαν ότι θα γραφτούν, περίμεναν όμως να ιδούν τι θα κάνουν οι Έλληνες του χωριού. Όταν είδαν ότι εμείς δεν γραφτήκαμε δεν γράφτηκαν και αυτοί. Όλες αυτές οι παραχωρήσεις των κομμουνιστών δεν ικανοποίησαν τους φανατικότερους Βουλγάρους. Γι' αυτό σε όλο το διάστημα της Εαμκομμουνιστικής τρομοκρατίας συνεννοούντο με τον γνωστό φασίστα Βούλγαρο προπαγανδιστή αξιωματικό Κάλτσεφ. Ο οποίος όταν έμπαιναν στην Καστοριά ξενόφωνοι που δεν ήσαν γραμμένοι στο ΣΝΟΦ τους εβασάνιζε. Τότε ομάς Βουλγάρων με επικεφαλής τον Γκότση, Πέγιο, τον Πασχάλη Μητρόπουλο από την Τσούκα και τον Ιστορικό Παπαλαζάρου ίδρυσαν στα Κορέστεια χωριστή οργάνωση με σκοπό την αυτονόμηση της Μακεδονίας. Το ΕΑΜ δηλαδή οι κομμουνιστές δεν δυσαρεστήθηκαν δεν δυσαρεστήθηκαν καθόλου, το απέδειξε η κατοπινή στάσις των. Εξακολούθησαν να εργάζονται αδελφικά μαζί των. Πολλοί αντάρται έφυγαν από το Ελας και πήγαν στο Γκότση. Αυτό εξακολουθεί έως τώρα. Τώρα ο Γκότσης ή Γκότσωρ είναι το τελευταίο τους αποκούμπι. Και με αυτόν απειλούν κόσμο και κοσμάκη. Στο Νεστόριο η οργή των κομμουνιστών στράφηκε εναντίον των Ελλήνων. Εξήντα οχτώ (68) γυναίκες και άνδρες αντιδραστικοί γράφτηκαν στον μαύρο πίνακα. Περίμεναν, όπως πολλές

φορές το έλεγαν, το σύνθημα για να μας σφάζουν. Οι καημένοι οι Έλληνες του Νεστορίου που τόσα τράβηξαν από τους ίδιους ανθρώπους που άλλοτε συνεργάζονταν με τους Ιταλούς και Γερμανούς περίμεναν τώρα τη φοβερή νύχτα του Αγίου Βαρθολομαίου. Όταν ο Ελάς πολεμούσε με το στρατηγό Ζέρβα οι Έλληνες του Νεστορίου πάρθηκαν από τους κομιτατζήδες αυτούς και στάλθηκαν όμηροι. Εκεί περίμεναν με αγωνία το θάνατο. Το ίδιο σχεδόν έγινε σε όλα τα χωριά. Ο Βουλγαρισμός και ο Κομμουνισμός στενά αγκαλιασμένοι εργάστηκαν να διαλύσουν κάθε τι το ελληνικό. Την δράση αυτή των Βουλγάρων και κομμουνιστών στην Μακεδονία πρέπει να Εθνική Κυβέρνηση και όλος ο Ελληνικό λαός και να παραδώσει το κακοποιόν αυτό κόμμα του μηδενισμού στο αίσχος και την καταφρόνια. Τους δε Βουλγάρους που σε κάθε πόλεμο χτυπούν την Ελλάδα πισώπλατα να τους εκβάλλει από την Ελλάδ και να τους στείλει εκεί που πρέπει.

Εν Νεστορίω τη 4-4-1945

Νίκη

Το 1941, ο Παπαμηνάς παίρνει το όπλο¹⁰⁵⁷

Στις 17 Αυγούστου 1943, επικεφαλής¹⁰⁵⁸ των ανταρτών Καστοριάς εκτός τον Ριζόπουλο Γιώργο ήταν και ο παπάς (Παπαδημήτρης) από το χωριό Βίτσιστα με το ψευδώνυμο «Παπαφλέσας»: ήταν πραγματικός Παπαφλέσας! Στις 17 Αυγούστου 1943 δυνάμεις Γερμανών με Βουλγαρο-Κομιτατζήδες κατέλαβαν το χωριό Κρεμαστή και στις 18 Αυγούστου το πρωί έκαναν επίθεση στα χωριά Σκαλοχώρι, Νόστιμο, Σπήλαια, όπου άρχισε σκληρή μάχη με συχνές επιθέσεις των Γερμανών που κράτησαν μέχρι τις απογευματινές ώρες. Οι Γερμανοί με τις επιθέσεις σε καλή οργανωμένη άμυνα, πυρά και συντονισμός μας, είχε σαν αποτέλεσμα να έχουν οι Γερμανοί μεγάλες απώλειες και να αναγκαστούν να σταματήσουν τις επιθέσεις τους. Θα 'ταν 5 με 6 η ώρα το βράδυ, που ήρθε ο Παπαφλέσας, κρατούσε ένα οπλοπολυβόλο Χότσκης και μου λέει «δεν τους κάνουμεν εμείς επίθεσιν μία που δεν κάνουν αυτοί;» Τον κοίταξα... «τους κάνουμεν». Κάνουμε επίθεση αποφασιστική, τρελή. Ο Παπαφλέσας μπροστά από τους πρώτους, τρέχοντας έβαζεν με το οπλοπολυβόλο φωνάζοντας, κυνηγώντας τους Κομιτατζήδες ο ηρωικός αυτός Παπαφλέσας. Οι Γερμανοί αναγκάζονται να περάσουν τον Αλιάκμονα και να διανυκτερεύσουν στο Άργος Ορεστικό. Στην επίθεση αυτή σκοτώθηκαν πολεμώντας και κυνηγώντας τους ο ηρωικός αυτός Παπαφλέσας. ήταν από το χωριό Βίτσιστα Καστοριάς ο Παπάς Δημήτρης.

Τον Οκτώβριο του 1944, πυρπόληση¹⁰⁵⁹ από τους κατακτητές ½

¹⁰⁵⁷ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 64

¹⁰⁵⁸ Βασίλη Νταϊλιάνη, Η ζωή και η δράση του Βασίλη Νταϊλιάνη αυτοβιογραφία, Κώδικας Θεσσαλονίκη 1995, σελ. 114

¹⁰⁵⁹ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 111

Νόστιμο

Οι κάτοικοι¹⁰⁶⁰ του Νοστίμου, όπως κι άλλων χωριών κατά την οπισθοχώρηση του στρατού από το αλβανικό μέτωπο, προέβησαν στην συγκέντρωση κυρίως των ειδών διατροφής, ένδυσης και υπόδησης και των άλλων ατομικών ειδών (κουβέρτες και αντίσκηνα), για ίδια απ' αυτούς χρήση, καθώς και του πολεμικού υλικού (όπλα-πολυβόλα-σφαίρες), για διαφύλαξη και απόκρυψη, καθώς και για την αποφυγή ατυχημάτων. Την ενέργειά τους αυτήν πλήρωσαν όμως βαρύτατα. Πρώτα με το φονικό ατύχημα, κατά το οποίο σκοτώθηκε από έκρηξη βλήματος όλμου ο Εικοσάχρονος Θωμάς Αντωνιάδης του Ηλία, και με ατυχήματα τραυματισμού από εκρήξεις χειροβομβίδων τριών-τεσσάρων (3-4) κυρίως νεαρών παιδιών. Την πλήρωσαν όμως και με την κακομεταχείριση που υπέστησαν από τις Αρχές Κατοχής, κυρίως Ιταλικές, που είχαν εγκατασταθεί στα κέντρα της περιοχής μας, Καστοριά, Νεάπολη και Άργος Ορεστικό, οι οποίες μετά την εγκατάστασή τους άρχισαν επιδρομές και έρευνες για την συγκέντρωση όλου αυτού του πολεμικού υλικού, κυρίως όμως του οπλισμού.

Η πρώτη¹⁰⁶¹ επιδρομή έγινε από τους караμπινιέρηδες της έδρας Νεάπολης τον μήνα Ιούλιο 1941, κατά την περίοδο του αλωνισμού και άρχισαν έρευνα στα σπίτια και στις άλλες εγκαταστάσεις των κατοίκων και ότι στρατιωτικό υλικό έβρισκαν το κατέσχεσαν και στη συνέχεια υποχρέωσαν τους κατοίκους να το μεταφέρουν με τα υποζύγια τους στην Νεάπολη.

Η δεύτερη¹⁰⁶² επιδρομή έγινε στις 15 Αυγούστου 1941, την ημέρα ακριβώς της εορτής της κοίμησης της Θεοτόκου. Αυτή την φορά στην επιδρομή είχε συμμετάσχει και μικρή δύναμη Στρατού, η οποία πολióρκησε το χωριό και απαγόρευσε την έξοδο απ' αυτό σε κάθε κάτοικο, μικρό ή μεγάλο. Στη συνέχεια άρχισε αυστηρή έρευνα με απειλές αυστηρές για την συγκέντρωση κάθε τι στρατιωτικού, ακόμα και άχρηστων σαγμάτων, κυρίως όμως οπλισμού, όπλων, πολυβόλων, κιβωτίων με σφαίρες, όλμων, βλημάτων κ,λ,π, τα οποία συγκεντρώθηκαν στο διδακτήριο του σχολείου και στο προαύλιο αυτού. Η πολιορκία του χωριού κράτησε επί ένα διήμερο και την τρίτη ημέρα, όλο το υλικό που συγκεντρώθηκε φορτώθηκε στα υποζύγια και με τη συνοδεία και των στρατιωτών μεταφέρθηκε όλο και πάλι στη Νεάπολη. Κατά μήνα Αύγουστο διατάχθηκε η προσαγωγή όλων των υποζυγίων (αλόγων και ημιόνων), που είχαν κρατηθεί και θεραπευθεί από τους κατοίκους του χωριού μας, στην πόλη της Σιάτιστας και παραδόθηκαν σε κατοίκους της περιοχής Βοΐου, που στερούνταν ή μάλλον είχαν παραδώσει ζώα κατά την επίταξη του στρατού μας, με την κήρυξη του Πολέμου.

Η τρίτη¹⁰⁶³ και μεγαλύτερη επιδρομή έγινε τον Ιανουάριο του 1942. Στην επιδρομή αυτή έλαβε μέρος εκτός από την Ιταλική Αστυνομία και ένα ολόκληρο Τάγμα Στρατού, το οποίο συνοδεύονταν και από ομάδα συνεργατών τους Ελλήνων (Βουλγαριζόντων), από την περιοχή Άργους Ορεστικού και Καστοριάς. Αυτή τη φορά η διάρκεια της πολιορκίας και έρευνας κράτησε για μια ολόκληρη εβδομάδα. Πολλοί ύποπτοι για κατοχή όπλων φυλακίστηκαν και πιάστηκαν και κακοποιήθηκαν για ν' αναγκαστούν αν τυχόν είχαν αποκρύψει όπλα, κυρίως πιστόλια, όπλα και πολυβόλα, ακόμα και βλήματα όλμων και πυροβόλων τα οποία φορτώθηκαν στα υποζύγια μας και με τη συνοδεία στρατιωτών μεταφέρθηκαν στο χωριό Πεντάβρυσος του Νομού Καστοριάς που ήταν τότε η έδρα Αστυνομικού Σταθμού χωρ/κής, αλλά και Ιταλών Αστυνομικών (καραμπινιέρων), προς φύλαξη και συνέχεια προς μεταφορά. Στο μεταξύ οι συνεργάτες των Ιταλών, βουλγαρίζοντες μ' επικεφαλής τον περιβόητο Χρήστο Νακόπουλο και του αδερφούς του, έκαναν έρευνα και κατάσχεσαν διάφορα άλλα είδη, όπως κουβέρτες, αντίσκηνα, τα οποία είχαν συγκεντρώσει οι κάτοικοι και τα χρησιμοποιούσαν για τις ανάγκες, όπως για την κλινοστρωμή, αλλά και για την ραφή ενδυμάτων, σακακιών,

¹⁰⁶⁰ Νικολάου Α. Κυριάκου & Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Ιστορία Νοστίμου Καστοριάς, Καστοριά 2009, σελ. 214

¹⁰⁶¹ Νικολάου Α. Κυριάκου & Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Ιστορία Νοστίμου Καστοριάς, Καστοριά 2009, σελ. 215

¹⁰⁶² Νικολάου Α. Κυριάκου & Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Ιστορία Νοστίμου Καστοριάς, Καστοριά 2009, σελ. 215

¹⁰⁶³ Νικολάου Α. Κυριάκου & Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Ιστορία Νοστίμου Καστοριάς, Καστοριά 2009, σελ. 216

παντελονιών κ.λ.π., τα οποία στερούνταν, διότι υφάσματα δεν υπήρχαν. Οι κάτοικοι για να προστατεύσουν το χωριό και πολλούς κατοίκους, που είχαν θεωρηθεί ύποπτοι και είχαν εγκλεισθεί σε χώρους, κρατητήρια, αναγκάστηκαν να προσφέρουν καθετί, που θα μπορούσε να τους βοηθήσει, κυρίως φαγητό μαγειρεμένο (κοτόπουλα, κρέας κ.λ.π.) και φρούτα.

Η περιοχή¹⁰⁶⁴ του Νοστίμου αποτελούσε προκεχωρημένο φυλάκιο των ανταρτών του ΕΑΜ. Η Διοίκηση της Ιταλικής Μεραρχίας, η οποία πληροφορήθηκε αυτό διέταξε πολεμικό αεροπλάνο να βομβαρδίσει το χωριό. Πράγματι το αεροπλάνο πέταξε πάνω από το χωριό και ύστερα από την κίνηση που παρατήρησε άδειασε τις βόμβες του, εκρηκτικές κι εμπρηστικές σε δύο ακραία σημεία του χωριού. Το ένα ήταν η βρύση, ευτυχώς χωρίς κανένα θύμα. Το άλλο σημείο ήταν στο Νοτιοδυτικό άκρο του χωριού, όπου κινούνταν αγέλη βοδιών, που επέστρεφαν από την βοσκή. Με την κίνησή τους στο δρόμο έδωσαν στόχο κι έτσι το αεροπλάνο άδειασε κι εδώ τις βόμβες του, με θύματα δεκαπέντε (15) περίπου βόδια κι ένα μικρό κοριτσάκι, δύο (2) μόλις ετών, που σκοτώθηκε από θραύσμα της βόμβας, μάλιστα στην αγκαλιά της γιαγιάς της, χωρίς αυτή να πάθει τίποτε. Ήταν το κοριτσάκι του Σταύρου και Δήμητρας Αντωνιάδη, με το όνομα Μαρία.

Στην περιοχή¹⁰⁶⁵ του χωριού μας και των άλλων γύρω χωριών, εγκαταστάθηκαν στο μεταξύ τμήματα του Συγκροτήματος Βερμίου, με γνωστούς αρχηγούς, τον Κολοκοτρώνη-Μαύρο κ.λ.π.

Στις 20 Μαρτίου 1943, σε σύσκεψη¹⁰⁶⁶ που έγινε στο Τσοτύλι, οι ομάδες των ανταρτών με επικεφαλής τους Αριανό-Κεραυνό αποφασίστηκε να καταλάβουν τον τομέα στα χωριά Δαμασκησιά, Νόστιμο και Σκαλοχώρι, ως τις 20 Μαρτίου.

Στις 25 με 26 Απρίλη¹⁰⁶⁷ 1943 με διαταγή του αρχηγείου με το συγκρότημα έπιασα τα Όντρια, τα χωριά Νόστιμο και Κερασώνα και συνδέθηκα με τμήματα ανταρτών με επικεφαλής τον Ριζόπουλο Γιώργο και Χρυσούλη Πάτσο όπου συνεργαστήκαμε την οργάνωση της άμυνας και ενέργειές μας για την καλύτερη αντιμετώπιση του εχθρού.

Στις 28 του Απρίλη (1943) δεχτήκαμε¹⁰⁶⁸ επίθεση των Ιταλών ενισχυμένη με Κομιτατζήδες, πυροβολικό και όλμους. Και στην προσπάθεια να προχωρήσουν στα χωριά Σκαλοχώρι-Νόστιμο, χτυπήθηκαν πλευρικά και με ενισχύσεις μας που έφτασαν και τους αναγκάσαμε να συμπτυχθούν με απώλειες σε νεκρούς και τραυματίες στην Καστοριά.

Στις 18 του Μάη¹⁰⁶⁹ (1943) τις πρωινές ώρες δεχτήκαμε επίθεση των Γερμανικών δυνάμεων με σκοπό να καταλάβουν τα χωριά Νόστιμο-Σπήλαιο και Όντρια. Η μάχη κράτησεν μέχρι το απόγευμα, όπου έφθασαν κι άλλες δικές μας δυνάμεις ανταρτών, και με τη βοήθειά τους αναγκάσαμε να σταματήσουν τις επιθέσεις και τις βραδινές ώρες να γυρίσουν στην Καστοριά. Στη μάχη αυτή και στη σύμπυξή τους οι Γερμανοί και συνεργάτες τους «Έλληνες» σκόρπισαν προκηρύξεις του Κουΐσλιγκ Ράλλη Γιάννη που μας έγραφαν, πως μας έδινε αμνηστία, αν παραδώσουμε τα όπλα, εγγυώντας τη ζωή μας. Σε περίπτωση που δεν τα παραδώσουμε τα όπλα μας μέσα σε 20 μέρες προθεσμία, μας απειλούσε με εξόντωση, με μεγάλες εκκαθαριστικές επιχειρήσεις των Γερμανών και των Ιταλών. Υπογραφή Ράλλη Γιάννης.

Στις 4 Ιούνη¹⁰⁷⁰ 1943 έπιασα το χωριό Νόστιμο και τα υψώματα Όντρια όπου οργανώσαμε την άμυνα και συνδέθηκα με τμήματα των ανταρτών του ΕΛΑΣ Νεστορίου.

Στις 4 Αυγούστου¹⁰⁷¹ 1943 τμήμα Γερμανικού Στρατού εμφανίστηκε στο Βόρειο τμήμα του χωριού, όπου συνέλαβαν τον βουκόλο Πασχάλη και το γιο του Φώτιο Γλαμπάδη. Τα ζώα

¹⁰⁶⁴ Νικολάου Α. Κυριάκου & Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Ιστορία Νοστίμου Καστοριάς, Καστοριά 2009, σελ. 221

¹⁰⁶⁵ Νικολάου Α. Κυριάκου & Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Ιστορία Νοστίμου Καστοριάς, Καστοριά 2009, σελ. 223

¹⁰⁶⁶ Βασίλη Νταϊλιάνη, Η ζωή και η δράση του Βασίλη Νταϊλιάνη αυτοβιογραφία, Κώδικας Θεσσαλονίκη 1995, σελ. 98

¹⁰⁶⁷ Βασίλη Νταϊλιάνη, Η ζωή και η δράση του Βασίλη Νταϊλιάνη αυτοβιογραφία, Κώδικας Θεσσαλονίκη 1995, σελ. 108

¹⁰⁶⁸ Βασίλη Νταϊλιάνη, Η ζωή και η δράση του Βασίλη Νταϊλιάνη αυτοβιογραφία, Κώδικας Θεσσαλονίκη 1995, σελ. 108

¹⁰⁶⁹ Βασίλη Νταϊλιάνη, Η ζωή και η δράση του Βασίλη Νταϊλιάνη αυτοβιογραφία, Κώδικας Θεσσαλονίκη 1995, σελ. 108

¹⁰⁷⁰ Βασίλη Νταϊλιάνη, Η ζωή και η δράση του Βασίλη Νταϊλιάνη αυτοβιογραφία, Κώδικας Θεσσαλονίκη 1995, σελ. 109

¹⁰⁷¹ Νικολάου Α. Κυριάκου & Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Ιστορία Νοστίμου Καστοριάς, Καστοριά 2009, σελ. 224

τους επιτάχθηκαν με σκοπό να χρησιμοποιηθούν για την διατροφή του γερμανικού Στρατού. Το γερμανικό τμήμα «έβαζε» κατά θέσεων ανταρτών στο ύψωμα (Πλάκες) στα Νότια. Το γερμανικό τμήμα στη συνέχεια κατευθύνθηκε στο εσωτερικό του Νοστίμου. Οι Γερμανοί στρατιώτες, συνοδευόμενοι από Έλληνες συνεργάτες τους, με γερμανικές στρατιωτικές στολές, παραδίνουν στη φωτιά όλα τα σπίτια και υπόστεγα, καθώς και άλλες εγκαταστάσεις, ενώ παράλληλα συγκεντρώνουν όλα τα γυναικόπαιδα, ανεξάρτητα από φύλο και ηλικία και τους οδηγούν σε ειδικό χώρο, όπου τους κρατούν ως ομήρους. Με την κατάληψη των Νοτιοδυτικών υψωμάτων, τα οποία εγκατάλειψαν τα ανταρτικά τμήματα, άρχισαν να βάζουν φωτιά και στα μεγάλα δέματα σιτηρών, τα οποία ήσαν έτοιμα για μεταφορά στο αλώνι. Οι κάτοικοι του χωριού προσπαθούσαν να διαφύγουν, αλλά δέχονταν τα πυρά των Γερμανών. Άλλο γερμανικό τμήμα κατευθύνθηκε προς το χωριό Σκαλοχώρι. Στην πορεία του σκότωσε τον Ευθύμιο Μανωλικάδη που προσπαθούσε να διαφύγει διακόπτοντας το όργωμα του χωραφιού του.

Στο μεταξύ¹⁰⁷² μια ομάδα πέντε (5) νέων του Νοστίμου, αποτελούμενη από τους: 1) Βασίλειο Παγουνάδη του Στεργίου, 2) Ξάνθη Βασάδη του Μιχάλη, 3) Παπαϊωάννου Χρήστου του Πασχάλη, 4) τον Βασίλειο Μεταβιτσιάδη του Κων/ντίνου, και 5) τον Ευάγγελο Πετρόπουλο του Ιωάννου, στην προσπάθειά τους να προσπεράσουν το ύψωμα στο οποίο αμύνονταν οι άνδρες των Ανταρτικών Ομάδων, καθηλώθηκαν από τα πυρά των πολυβόλων και στην συνέχεια συνελήφθησαν. Σ' αυτούς προστέθηκε και ο Θωμάς Κυριάκου του Αργυρίου. Όλοι τους μεταφέρθηκαν στο Άργος Ορεστικό, όπου κλείστηκαν σε κρατητήριο και σε αυστηρή απομόνωση.

Στο εσωτερικό¹⁰⁷³ του Νοστίμου το 90% των σπιτιών και των εγκαταστάσεων μεταβλήθηκαν σε ερείπια, που κάπνιζαν ακόμα, ενώ πολλές γυναίκες και άνδρες που είχαν επιστρέψει προσπαθούσαν μεταφέροντας νερό με ότι δοχείο έβρισκαν προσπαθούσαν να σβήσουν τις φωτιές και να περισώσουν ότι ήταν δυνατόν. Οι Γερμανοί αποχωρώντας για το Άργος Ορεστικό παρέλαβαν και όσα υποζύγια, κυρίως άλογα και μουλάρια, βρήκαν, τα οποία χρησιμοποίησαν για την μεταφορά του βαρύ οπλισμού τους, καθώς και των ατομικών ειδών τους. Στη συνέχεια δε, φθάνοντας στο Άργος Ορεστικό τα πούλησαν σε ευτελείς τιμές σε κατοίκους του Άργους Ορεστικού, οι οποίοι στη συνέχεια τα χρησιμοποίησαν για τον αλωνισμό των σιτηρών τους. Στο μεταξύ στο χωριό, μετά την πάροδο δύο τριών (2-3) ημερών προέκυψε το θέμα της τύχης των συλληφθέντων συγχωριανών μας, που παρέμειναν έγκλειστοι στο κρατητήριο Άργους Ορεστικού. Έγιναν συζητήσεις να σχηματισθεί κάποια επιτροπή, κυρίως από υπερήλικες γονείς των συλληφθέντων, χωρίς όμως να υλοποιηθεί. Τότε πήρε την γενναία απόφαση ο μόλις Νεοχειροτονηθείς, μόλις τον Φεβρουάριο 1943, ιερέας ΠαπαΣτέργιος Βλαχάδης, τριάντα ενός ετών πήγε στο Άργος Ορεστικό, ύστερα βέβαια και από την άδεια της Ηγεσίας των Ανταρτικών τμημάτων, και ζήτησε ακρόαση το Φρούραρχο Άργους Ορεστικού. Ο Στρατιωτικός Διοικητής, υποσχέθηκε την εξέταση από τον ίδιο του θέματος των κρατουμένων και την απόλυσή τους, πράγμα, που έγινε μετά δύο-τρεις (2-3) ημέρες, προς μεγάλη ικανοποίηση των οικογενειών τους, αλλά και όλων των άλλων συγχωριανών. Μαζί με τους κρατουμένους επιστράφηκαν και τα πουληθέντα υποζύγια, ύστερα από αυστηρή διαταγή του Στρατιωτικού Διοικητή, προς τον πρόεδρο της κοινότητας τότε Άργους Ορεστικού.

Μετά την πυρπόληση¹⁰⁷⁴ του χωριού στις 4 Αυγούστου 1943 και για δεύτερη φορά τον Σεπτέμβριο του ίδιου έτους, τα ανταρτικά τμήματα του συγκροτήματος Βερμίου αντικαταστάθηκαν από το 28 Σύνταγμα Βιτσίου, με έδρα το γειτονικό χωριό Άγιος Ηλίας. Στα υψώματα του χωριού μας εγκαταστάθηκε δύναμη λόχου με Διοικητή τον Γκότση, με

¹⁰⁷² Νικολάου Α. Κυριάκου & Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Ιστορία Νοστίμου Καστοριάς, Καστοριά 2009, σελ. 225

¹⁰⁷³ Νικολάου Α. Κυριάκου & Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Ιστορία Νοστίμου Καστοριάς, Καστοριά 2009, σελ. 225

¹⁰⁷⁴ Νικολάου Α. Κυριάκου & Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Ιστορία Νοστίμου Καστοριάς, Καστοριά 2009, σελ. 229

σταθμό Διοίκησης το ύψωμα Ορόσημο και τις διμοιρίες στα υψώματα ΠΛΑΚΕΣ, όπου και κατασκεύασαν μόνιμα οχυρώματα, όπως πολυβολεία, θέσεις μάχης και αμπριά διαμονής

Στις 17 Αυγούστου 1943, επικεφαλής¹⁰⁷⁵ των ανταρτών Καστοριάς εκτός από τον Ριζόπουλο Γιώργο ήταν και ο παπάς (Παπαδημήτρης) από το χωριό Βίτσιστα (Νίκη) με το ψευδώνυμο «Παπαφλέσας»: ήταν πραγματικός Παπαφλέσας! Στις 17 Αυγούστου 1943 δυνάμεις Γερμανών (Ιταλών;) με Βουλγαρο-Κομιτατζήδες κατέλαβαν το χωριό Κρεμαστή και στις 18 Αυγούστου το πρωί έκαναν επίθεση στα χωριά Σκαλοχώρι, Νόστιμο, Σπήλαια, όπου άρχισε σκληρή μάχη με συχνές επιθέσεις των Γερμανών που κράτησαν μέχρι τις απογευματινές ώρες. Οι Γερμανοί με τις επιθέσεις σε καλή οργανωμένη άμυνα, πυρά και συντονισμό μας, είχε σαν αποτέλεσμα να έχουν οι Γερμανοί μεγάλες απώλειες και να αναγκαστούν να σταματήσουν τις επιθέσεις τους. Θα 'ταν 5 με 6 η ώρα το βράδυ, που ήρθε ο Παπαφλέσας, κρατούσε ένα οπλοπολυβόλο Χότσκης και μου λέει «δεν τους κάνουμε εμείς επίθεσιν μία που δεν κάνουν αυτοί;» Τον κοίταξα... «τους κάνομεν». Κάνουμε επίθεση αποφασιστική, τρελή. Ο Παπαφλέσας μπροστά από τους πρώτους, τρέχοντας έβαζεν με το οπλοπολυβόλο φωνάζοντας, κυνηγώντας τους Κομιτατζήδες ο ηρωικός αυτός Παπαφλέσας. Οι Γερμανοί αναγκάζονται να περάσουν τον Αλιάκμονα και να διανυκτερεύσουν στο Άργος Ορεστικό. Στην επίθεση αυτή σκοτώθηκαν πολεμώντας και κυνηγώντας τους ο ηρωικός αυτός Παπαφλέσας. ήταν από το χωριό Βίτσιστα Καστοριάς ο Παπάς Δημήτρης.

Στα μέσα¹⁰⁷⁶ του Σεπτεμβρίου του 1943, πραγματοποιείται και δεύτερη επιδρομή των Γερμανών. Κι αυτή τη φορά τα ανταρτικά τμήματα μπροστά στη γερμανική επίθεση, αναγκάστηκαν να υποχωρήσουν και να εγκαταλείψουν τα υψώματα που κατείχαν, με αποτέλεσμα να ξαναμπούν στο χωριό και να παραδώσουν και πάλι στο πυρ και την καταστροφή όλων εκείνων που είχαν περισωθεί και τακτοποιηθεί κατά το διάστημα, που μεσολάβησε μεταξύ των δύο επιδρομών. Αποχώρησαν αφού συνέλαβαν και δύο άνδρες, του ενός συγχωριανού μας, ονόματι Χρήστου Πετροπούλου, ο οποίος όμως στην έξοδό του λίγο έξω από το χωριό, κατόρθωσε να τους διαφύγει. Δεύτερος συλληφθείς καταγόμενος από το χωριό Διαλεκτό ονόματι Μιλτιάδης Καραμανίδης, βρισκόμενος στο Νόστιμο για πώληση αλατιού, αρνήθηκε στην αρχή σε πρόταση συγχωριανών μας, κυρίως γυναικών, να του αποκρύψουν και να τον σώσουν. Αυτός όμως, προερχόμενος από χωριό της ουδέτερης ζώνης, αρνήθηκε με το αιτιολογικό ότι οι Γερμανοί δεν πειράζουν. Έτσι λοιπόν συνελήφθη και εκτελέστηκε σε χώρο, λίγο έξω από το χωριό.

Το Σεπτέμβριο του 1944, εκκαθαριστικές επιχειρήσεις Γερμανών, πυρπόληση υπόλοιπου χωριού, σκοτωμοί¹⁰⁷⁷

Κατά τα μέσα¹⁰⁷⁸ Οκτωβρίου του ίδιου έτους 1943 έγινε και τρίτη επιχείρηση του γερμανικού Στρατού εναντίον των τμημάτων του ΕΛΑΣ, που δρούσαν στην περιοχή του χωριού μας, αντηλλάγησαν πυρά και βαρέων όπλων, αποχώρησαν χωρίς αυτή τη φορά να μπορέσουν να μπουν στο χωριό και να προξενήσουν κάποια ζημιά. Πρέπει να σημειωθεί εδώ η βοήθεια των κατοίκων του Νοστίμου που προσφέρθηκε στα ανταρτικά τμήματα της περιοχής τόσο στην οργάνωση της άμυνας στα Νότια υψώματα, με οχυρά, πολυβολεία και αμπριά, όσο και στην συντήρησή τους καθ' όλο το διάστημα της χειμερινής εποχής.

Τον Οκτώβριο του 1944, πυρπόληση¹⁰⁷⁹ από τους κατακτητές ½ (δεν επιβεβαιώνεται).

Στις αρχές Ιουλίου¹⁰⁸⁰ 1944 οι στρατιωτικές γερμανικές Δυνάμεις ενήργησαν μεγάλη εκκαθαριστική επιχείρηση, με δύναμη μιας Μεραρχίας Στρατού, εναντίον των Ανταρτικών Τμημάτων του ΕΛΑΣ, σε όλη την επαρχία Βοΐου, μέχρι και την Κόνιτσα της Ηπείρου. Τα λίγα φυλάκια που ήταν τοποθετημένα στα υψώματα του Σκαλοχωρίου από την άλλη, αφού

¹⁰⁷⁵ Βασίλη Νταϊλιάνη, Η ζωή και η δράση του Βασίλη Νταϊλιάνη αυτοβιογραφία, Κώδικας Θεσσαλονίκη 1995, σελ. 114

¹⁰⁷⁶ Νικολάου Α. Κυριάκου & Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Ιστορία Νοστίμου Καστοριάς, Καστοριά 2009, σελ. 228

¹⁰⁷⁷ Τάκη Κωστόπουλου, Με του αντάρτες στη Δυτική Μακεδονία, Βιβλιόραμα, σελ. 51

¹⁰⁷⁸ Νικολάου Α. Κυριάκου & Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Ιστορία Νοστίμου Καστοριάς, Καστοριά 2009, σελ. 229

¹⁰⁷⁹ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 111

¹⁰⁸⁰ Νικολάου Α. Κυριάκου & Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Ιστορία Νοστίμου Καστοριάς, Καστοριά 2009, σελ. 230

έριξαν μερικές τουφεκιές για προειδοποίηση των μεγάλων τμημάτων συμπύχθηκαν κι αυτά στην έδρα τους και στη συνέχεια υποχώρησαν όλα μαζί τα τμήματα προς το εσωτερικό της Επαρχίας, στις δασωμένες περιοχές. Οι κάτοικοι του χωριού μας, άντρες, γυναίκες και παιδιά φόρτωσαν ό,τι είχαν μαζί τους στα άλογα και στα γαϊδουράκια, πήραν μαζί ότι άλλα ζώα πήραν τον δρόμο προς την Κερασώνα, στη συνέχεια προς την Δαμασκηνιά, Κλεισώρεια φτάνοντας στα δεξιά του χωριού Αυγερινός, όπου είχε καταφύγει το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού της επαρχίας Βοΐου με τα υπάρχοντά τους. Γερμανικό όμως τμήμα φάνηκε να κατεβαίνει από τη θέση Παλιοκριμίνι. Οι συγκεντρωμένοι επαναλάμβαναν τη λέξη «τσιβίς» δηλαδή «πολίτης». Οι Γερμανοί τους υποχρέωσαν να γονατίσουν στο χείλος ενός μικρού ρέματος, απέναντι από ένα εξωκλήσι της Παναγίας, σ' ένα τοιχάκι του προαυλίου που είχαν στήσει ένα μυδράλιο. Η αιχμαλωσία έληξε χωρίς απώλεια τουλάχιστον από όσο είμαστε σε θέση να γνωρίζουμε για τους κατοίκους του χωριού μας. Προς το Κεφαλόβρυσο συγκεντρώθηκε όλη η στρατιωτική γερμανική δύναμη κουβαλώντας μαζί της αιχμαλώτους, ζώα μικρά και μεγάλα ολόκληρα κοπάδια, που είχαν συναπαντήσει στην όλη αυτή επιχείρηση. Ανάμεσα στους άλλους αιχμαλώτους ήταν και άλλοι χωριανοί μας, όπως: Ο Σιδέρης Δατσιάδης, ο Παύλος Δατσιάδης, ο Βασίλης Τερψιάδης, ο Τρύφωνας Βλαχάδης, ο πατέρας μου Αργύρης Κυριάκου, καθώς και πολλοί άλλοι γνωστοί από τα γύρω γειτονικά μας χωριά, που είχαν καταφύγει κι αυτοί στην ίδια τοποθεσία για να κρυφθούν. Εκεί μείναμε σχεδόν δέκα (10) ολόκληρες ημέρες. Στο διάστημα αυτό πολλοί φύγανε, άλλοι δραπετεύσαν, όπως οι συγχωριανοί μας, ο Σιδέρης Δατσιάδης, ο Παύλος Δατσιάδης και ο Βασίλης Τερψιάδης, καθώς και αρκετοί άλλοι από άλλα χωριά. Όταν οι Γερμανοί αντελήφθηκαν την φυγή τους αμέσως ήρθαν και μας συγκέντρωσαν και μας φρουρούσαν συνέχεια. Στο μεταξύ τον Αργύριο Κυριάκου και τον Τρύφωνα Βλαχάδη τους άφησαν να φύγουν, αφού μάλιστα τους έδωσαν κι ένα σημείωμα, είδος άδεια, για να μην ενοχληθούν στο δρόμο.

Οινόνη

Τριάντα¹⁰⁸¹ πέντε άτομα από την Οινόνη πήραν μέρος στον Ελληνοϊταλικό πόλεμο. Ανάμεσα τους και ντόπιοι από τους λίγους του χωριού.

Στις 18 Νοεμβρίου¹⁰⁸² 1940, σκοτώθηκε ο Χρίστος Βασιλείου Χαριτίδης.

Οι βομβαρδισμοί των Ιταλών ανάγκαζαν τους κατοίκους να βρίσκουν καταφύγιο στις γύρω σπηλιές και κυρίως σ' αυτές της Ν.Α. πλαγιάς του όρους Φλατσάτας. «Από¹⁰⁸³ τους βομβαρδισμούς αυτούς και από τους επόμενους της Κατοχής, κήκαν και καταστράφηκαν, σε ποσοστό 32%, γύρω στα δέκα κτίσματα του χωριού».

«Και αν στον Ελληνοϊταλικό¹⁰⁸⁴ πόλεμο επιστρατεύτηκαν 35 Οινοήτες, στην Εθνική Αντίσταση αυτοεπιστρατεύτηκαν γύρω στους 50. Έχει μεγάλη σημασία το γεγονός ότι η συμμετοχή στην Αντίσταση ήταν προσωπική τους επιλογή και όχι διατεταγμένη υπηρεσία. Με αυτή την αίσθηση πήραν τα όπλα και πλαισίωσαν την κορυφαία αντιστασιακή οργάνωση του ΕΛΑΣ, από τις αρχές του 1943, όταν έφτασε στην περιοχή ο απεσταλμένος του ΕΑΜ Σίμος Κερασίδης, μέλος του Μακεδονικού Γραφείου του Κ.Κ.Ε.»

Το 1943, στο προσφυγικό¹⁰⁸⁵ χωριό Οινόνη 50 κάτοικοι στρατεύτηκαν εθελοντικά στο πλευρό του ΕΛΑΣ, 4 από αυτούς έπεσαν στο πεδίο της μάχης, ενώ 4 ήταν και τα θύματα της Κατοχής ανάμεσα στον άμαχο πληθυσμό. Η συμμετοχή του χωριού στο πλευρό του ΕΛΑΣ βιώθηκε και εκεί περισσότερο ως αγώνας εναντίον των «βουλγαροκομιτατζήδων», οι οποίοι προκάλεσαν σημαντικές καταστροφές και λεηλασίες στο χωριό.

«...η Οινόνη¹⁰⁸⁶ έχει στελεχώσει τον εθνικό αντάρτικο Αγώνα όχι μόνον εναντίον των Ιταλών και των Γερμανών, αλλά και εναντίον των βουλγαροκίνητων κομιτατζήδων. Ακόμη και άμαχοι εξοντώθηκαν από δικό τους παρασκήνιο. Αν εξαιρέσουμε το Λάζαρο Αδαμόπουλο (ψευδώνυμο του Γκρόσδου ή Ντάμου), από το χωριό αυτό, ηγετικό στέλεχος των κομιτατζήδων, μαζί με τους Κεραμιτζή, Πέιο, Γκότσεφ, Μητρόφσκι κ.ά., οι Οινοήτες, ντόπιοι και πρόσφυγες, στάθηκαν και αγωνίστηκαν ενωμένοι στον τριμέτωπο Αγώνα κατά των Ιταλών, των Γερμανών και των Βουλγάρων (κομιτατζήδων). Οι ντόπιοι, μάλιστα, ήταν μπροστάρηδες σ' αυτό τον Αγώνα εναντίον των κομιτατζήδων. Αρκεί ένα μόνο περιστατικό, από τα πολλά που χαρακτηρίζουν την υπέροχη συμπεριφορά των εντοπίων της Οινόνης: Όταν, τον Ιούλιο του 1943, Ιταλοί και κομιτατζήδες συνέλαβαν 20, περίπου, Οινοήτες και τους έκλεισαν στο Μεντρεσέ (Αλατοπωλείο αργότερα) της Καστοριάς, οι ντόπιοι του χωριού (Πασχάλης Τομτσίδης, Γεώργιος Μακρής κ.ά.) ενήργησαν δραστήρια και πέτυχαν την αποφυλάκισή τους.

«Παράλληλα¹⁰⁸⁷ λειτουργούσε στην Οινόνη και Επιτροπή Εράνου, για τις ανάγκες του ΕΑΜ, στην οποία συμμετείχαν, προσφέροντας πρόθυμα τις υπηρεσίες τους, ένας μεγάλος αριθμός γυναικών... Η υπηρεσία αυτή (Επιτροπή Εράνου) λειτούργησε στο διάστημα 1943-1944».

«Το Μάρτιο¹⁰⁸⁸ του 1943, όταν οι Ιταλοί, θέλοντας να εκδικηθούν τους αντάρτες της περιοχής, έβαλαν φωτιά στο χωριό τους, όλοι οι κάτοικοι αναγκάστηκαν να το εγκαταλείψουν και να σκορπίσουν στα γύρω χωριά, ακόμη και σε χωριά της Κοζάνης. Στην Οινόνη, λοιπόν, κατέφυγαν κάπου 45 οικογένειες από την Αγία Κυριακή.

¹⁰⁸¹ Ευστάθιου Πελαγίδη, Η ανεξάντλητη Οινόνη Καστοριάς (1923-2005), Θεσσαλονίκη 2015, σελ. 192

¹⁰⁸² Ευστάθιου Πελαγίδη, Η ανεξάντλητη Οινόνη Καστοριάς (1923-2005), Θεσσαλονίκη 2015, σελ. 194

¹⁰⁸³ Ευστάθιου Πελαγίδη, Η ανεξάντλητη Οινόνη Καστοριάς (1923-2005), Θεσσαλονίκη 2015, σελ. 195

¹⁰⁸⁴ Ευστάθιου Πελαγίδη, Η ανεξάντλητη Οινόνη Καστοριάς (1923-2005), Θεσσαλονίκη 2015, σελ. 196

¹⁰⁸⁵ Ραϋμόνδου Αλβανού, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, σελ.264

¹⁰⁸⁶ Ευστάθιου Πελαγίδη, Η ανεξάντλητη Οινόνη Καστοριάς (1923-2005), Θεσσαλονίκη 2015, σελ. 198

¹⁰⁸⁷ Ευστάθιου Πελαγίδη, Η ανεξάντλητη Οινόνη Καστοριάς (1923-2005), Θεσσαλονίκη 2015, σελ. 200

¹⁰⁸⁸ Ευστάθιου Πελαγίδη, Η ανεξάντλητη Οινόνη Καστοριάς (1923-2005), Θεσσαλονίκη 2015, σελ. 200

Τον Μάρτιο του 1943, φιλοξενούνται στην Οινόη 45 προσφυγικές οικογένειες από το διπλανό χωριό Αγία Κυριακή το οποίο είχαν κάψει οι Ιταλοί με τους κομιτατζήδες για να εκδικηθούν τους κατοίκους από το χωριό που είχαν βγει στο βουνό ως αντάρτες.

Στις 22 Απριλίου 1943, όπως κατέθεσε ο μάρτυρας κατηγορίας, Χαράλαμπος Αλεξιάδης, από Οινόη Καστοριάς, Γραμματέας της Κοινότητας, 46 ετών, στη δίκη δοσιλόγων 1631/5-7-1945, Θεσσαλονίκη «Την 22 Απριλίου 1943 με συνέλαβον οι κομιτατζήδες μαζί με άλλους 12 και με μετέφερον στη Καστοριά. Εκεί μας εξυλοκόπησαν αγρίως και κατόπιν μας οδήγησαν σ' ένα δωμάτιο όπου ήταν ο Ζήσης Σέκρος, ο οποίος είπε «τι τα κρατάτε αυτά τα σκυλιά» σε λιγάκι δε ήλθεν ο πατέρας του και μας έφτυσε. Μετά την απόλυσίν μου επί 90 ημέρας ήμουν κατάκειτος από το ξύλο. Τα μέλη των επιτροπών του κομιτάτου άλλαζαν από τους Νικίδη Δημάρχον και Βασίλειος Δούκην βιβλιοπώλην έμαθα ότι στην επιτροπή εκ περιτροπής μετέσχον οι Σέκρος, Βαλάσης, Σόλδας, Χριστόπουλος και Στογιάννης.

Τον (Απρίλιο) 1943, καταστροφή¹⁰⁸⁹ από ομάδες ατάκτων. Οι κάτοικοι την επομένη του Πάσχα, διωκόμενοι γυρίζουν προς όλες τις διευθύνσεις. Όλες οι οικογένειες αυτών χρήζουν άμεσης περίθαλψης.

Στο χρονικό¹⁰⁹⁰ διάστημα από 9/2/43 – 2/4/43, βομβαρδίστηκε, πυρπολήθηκε και λεηλατήθηκε από Βουλγαρόφρονες το χωριό (Α.Π. 3118, 3120 από 18/5/1943)

Το Μάιο του 1943 σε Έκθεση¹⁰⁹¹ προς τον Γενικό Γραμματέα του Υπουργείου Εσωτερικών αναφέρεται πως κακοποιήθηκε (ο Γρηγοριάδης Ιωάννης) σε τέτοιο βαθμό ώστε δεν υπάρχουν πολλές ελπίδες ζωής.

Στις αρχές¹⁰⁹² Ιουνίου του 1943 δύο Κομιτατζήδες από την Οινόη προσχώρησαν στον ΕΛΑΣ.

Ομορφοκκλησιά

Τον Οκτώβριο του 1943, γραφεία¹⁰⁹³ ΕΠΟΝ¹⁰⁹⁴

Στις 21 Μαρτίου 1943, έξω από την πόλη¹⁰⁹⁵ της Καστοριάς και κοντά στο μνήματα εκτελείται ο Κωνσταντινίδης Κωνσταντίνος από την Ομορφοκκλησιά.

Τον Οκτώβριο του 1944, πυρπόληση¹⁰⁹⁶ από τους κατακτητές ¼

Σε δακτυλογραφημένη κατάσταση, πιθανόν της Νομαρχίας Καστοριάς, διαβάζουμε: «ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΦΥΓΟΔΙΚΩΝ ΟΜΟΡΦΟΚΚΛΗΣΙΑΣ» Ακολουθούν δεκαπέντε (15) ονοματεπώνυμα με τα πατρώνυμά τους.

¹⁰⁸⁹ Έκθεσις προς τον Γ.Γ. Υπουργείου Εσωτερικών, 28 Μαΐου 1943, σελ. 4

¹⁰⁹⁰ Εμ. Γρηγορίου, Το βουλγαρικό όργιον αίματος εις Δυτικήν Μακεδονία 1941-1944, Πυρσός 1947, , σελ. 48

¹⁰⁹¹ Έκθεσις προς τον Γ.Γ. Υπουργείου Εσωτερικών, 28 Μαΐου 1943

¹⁰⁹² Ιωάννη Σ. Κολιόπουλου, Ληλασία φρονημάτων, Εκδόσεις Βάνιας 1994, σελ. 173

¹⁰⁹³ Τάκη Κωστόπουλου, Με του αντάρτες στη Δυτική Μακεδονία, Βιβλιόραμα, σελ. 49

¹⁰⁹⁴ ΕΠΟΝ: οργάνωση νέων που συγκεντρώνει τρόφιμα, πλέκει κάλτσες και πουλόβερ, κουβαλούν νερό και πολεμοφόδια

¹⁰⁹⁵ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 51

¹⁰⁹⁶ Θανάση Ζιώρα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 111

Οξυά

Ενδεικτικά¹⁰⁹⁷ αξίζει να αναφερθεί η περίπτωση του ορεινού χωριού Οξυά. Στον εξοπλισμό των κατοίκων του χωριού, βασικό ρόλο έπαιξε ο παπάς του χωριού ο οποίος αισθανόταν αδικημένος επειδή αντί να αποδώσει το κράτος σε εκείνον το σπίτι του θείου του, (ο οποίος είχε φύγει στη Βουλγαρία) ως πιο στενός συγγενής, δόθηκε στον πρόεδρο του χωριού επί Μεταξά («αν και είχε ήδη δύο σπίτια»)

Σε χειρόγραφο¹⁰⁹⁸ κατάσταση του προέδρου της κοινότητας Οξυάς, με άγνωστη ημερομηνία και χωρίς σφραγίδα και υπογραφή τουλάχιστον στις δύο καταστάσεις του αρχείου μας, με κεφαλίδα «Κοινότης Οξυάς, Κατάστασις Βουλγαροκομμουνιστών και Κομιτατζήδων Οξυάς», αναφέρονται σαράντα ένα (41) ονοματεπώνυμα και κάποιες παρατηρήσεις δίπλα τους.

Σε δακτυλογραφημένη¹⁰⁹⁹ κατάσταση, πιθανόν της Νομαρχίας Καστοριάς, άγνωστου συγγραφέας και ημερομηνίας, αναγράφεται: «ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ εμφανίσιμα τους αντεθνικώς δράσαντας κατοίκους της Κοινότητος Οξυάς». Ακολουθούν σαράντα (40) ονοματεπώνυμα, το τελευταίο χειρόγραφο, χωρίς τα πατρώνυμά τους. Για τα πρώτα δεκαπέντε ονοματεπώνυμα υπάρχει και η παρατήρηση: «Οι ανωτέρω ήσαν τα σπουδαιότερα στελέχη δια την ίδρυσιν του κομιτάτου, πρόσωπα με δράσιν και επιρροήν». Από τις παρατηρήσεις σταχυολογούμε: «Κομιτατζής ιδρυτής του κομιτάτου, προπαγανδιστής και αυτονομιστής», «Ένοπλος δια την ασφάλειαν της οικογενείας του, προπαγανδιστής, ίδιος με τον ανωτέρω», «...φανατικότατος φρούραρχος του χωριού του», «και ο ίδιος αρχηγός έλαβε μέρος και εις τας επιχειρήσεις με τους Γερμανούς», «πολιτικός αρχηγός του κομιτάτου μέγας προπαγανδιστής», «Ίδιος με τους ανωτέρω», «μετέβη εις Σόφιαν, Φιλιπούπυλιν μετά της πενθεράς δασκάλας», «...μετέβη εις Βουλγαρίαν προς συνάντησιν του παππού του». Για τα υπόλοιπα ονοματεπώνυμα κυριαρχεί η παρατήρηση: «Κομιτατζής όχι φαντικός». Για τα δύο τελευταία ονοματεπώνυμα διαβάουμε: «Φανατικός έλαβε μέρος εις τας επιχειρήσεις συνεργαζόμενος με τους Γερμανούς, πήγε και εις την Βουλγαρίαν το 1942», «Κομιτατζής φανατικότατος, αυτονομιστής, έλαβε μέρος εις τας επιχειρήσεις συνεργαζόμενος με τους Γερμανούς». Τέλος στο υποσέλιδο υπάρχει η παρατήρηση: «Ήσαν επιφυλακτικοί και συνενούντο μεταξύ των. Δεν κατέστρεψαν το Σχολείο των, το Κοινοτικόν των Γραφείων κλπ. Είναι πονηρότεροι από τους άλλους». Στη δεύτερη σελίδα του εγγράφου και από το υποσέλιδο, σταχυολογούμε: «...έφυγεν εις την Σερβίαν τον Μάιον του 1945», «...υιόν του λαβόντα μέρος εις τας Γερμανικάς επιχειρήσεις», «...έλαβε παντού μέρος εις επιχειρήσεις (χειρόγραφο «συνεργαζόμενος») με Γερμανούς, Ιταλούς έφυγεν μετ'αυτών, συνελήφθη υπό των Ελασιτών, απεφυλακίσθη τον Μάρτιον 1945 και τον Μάιον 1945 έφυγε εις Σερβίαν με τους άλλους ομοχωρίους του», «Οι λοιποί παραμένουν εις το χωρίον ανενοχλήτως»

Η χειρόγραφη κατάσταση παρουσιάζει ένα επιπλέον άτομο από τη δακτυλογραφημένη. Επίσης στη δεύτερη σελίδα της στη γωνία κάτω αριστερά αναγράφεται ο αριθμός «123 άτομα και από κάτω 125-7=136 . Σε ό,τι αφορά τις παρατηρήσεις στις χειρόγραφες καταστάσεις και στην κεφαλίδα της δεύτερης σελίδας αναγράφεται: «Άπαντες οι κάτοικοι του ανωτέρω χωριού είναι Βούλγαροι και φανατικοί αυτονομισταί. Άπαντες απεγράφησαν το έτει και έλαβον ταυτότητας λίτσινου Κάρτας. Πλην όμως καθ' όλον το διάστημα της κατοχής έδειξαν διαλλακτικήν στάσιν έναντι των άλλων χωρίων όπου λεληλάτησαν, σκότωσαν και έκαυσαν. Ήσαν επιφυλακτικοί και συνενούντο μεταξύ των. Δεν κατέστρεψαν το Σχολείο των, το

¹⁰⁹⁷ Ραϊμόνδου Αλβανού, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, σελ.236

¹⁰⁹⁸ Ραϊμόνδου Αλβανού, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, σελ.236

¹⁰⁹⁹ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

Κοινοτικών των Γραφείων κλπ. Είναι πονηρότεροι από τους άλλους. Τα δύο τρίτα των κατοίκων έχουν κρυμμένα όπλα»

Πεντάβρυσος

Από τα δεινά των κατοίκων της Πενταβρύσου, έχουμε:

- ✓ Ύστερα¹¹⁰⁰ από βασανιστήρια έριξαν σε κλίβανο κι έκαψαν ζωντανή τη Νίνα Γεωργιάδου, κάτοικο Πενταβρύσου
- ✓ Κάπου το 1943, Καταστροφή¹¹⁰¹ από ομάδες ατάκτων. Οι κάτοικοι την επομένη του Πάσχα, διωκόμενοι γυρίζουν προς όλες τις διευθύνσεις. Όλες οι οικογένειες αυτών χρήζουν άμεσης περίθαλψης.

Στις 19 Μαρτίου 1942, δύο κάτοικοι¹¹⁰² παραφρόνησαν από τα βασανιστήρια

Τον Απρίλιο¹¹⁰³ του 1943, οι αντάρτες του ΕΛΑΣ πλησίασαν πάλι την Καστοριά, οπότε οι Ιταλοί αποφάσισαν να προβούν σε εκκαθαριστικές επιχειρήσεις. Με τη συνδρομή των κομιτατζήδων, κομιτατζήδες υπό την αρχηγία του Λουκά Δαμιανίδη έκαψαν τα 120 σπίτια των Ελλήνων προσφύγων του Πεντάβρυσου.

Στις 28 Απριλίου 1943, δεχτήκαμε¹¹⁰⁴ επίθεση των Ιταλών ενισχυμένη με Κομιτατζήδες, πυροβολικό και όλμους. Έπειτα από σκληρές μάχες δυο ημερών, καταφέραν με το πυροβολικό και με τους όλμους που βομβαρδίζουν συνέχεια να προσχωρήσουν, να καταλάβουν τα χωριά και να τα κάψουν. Σπήλαια- Πεντάβρυσο- Νεστόριο.

Στις 29 Απριλίου 1943, Οχρανίτες¹¹⁰⁵ υπό τον αντιπρόεδρο του Κομιτάτου Λουκά Διαμανίδη (Luka Dinianov) έκαψαν τα 120 σπίτια των Ελλήνων προσφύγων του χωριού Πεντάβρυσος.

Στις 30 Απριλίου 1943, σε Έκθεση¹¹⁰⁶ προς τον Γενικό Γραμματέα του Υπουργείου Εσωτερικών αναφέρεται ότι σκότωσαν τη Πασχαλίδου Θεοδώρα, σύζυγο του Δημοκράτη και έπειτα προχώρησαν σε κακοποίηση των Ελληνοφρόνων και όσων δεν ήθελαν να αναλάβουν όπλα, αλλά και γενικότερα στην ύπαιθρο.

Νομαρχία Καστοριάς¹¹⁰⁷. Καταστροφή ολοκληρωτική (Α.Π. 20, σε έγγραφο στις 4 Ιουνίου 1943)

Αρκετές οικογένειες, κυρίως προσφυγικές, είχαν καταφύγει στο χωριό Χρυσή του Γράμμου, ώστε να έχουν ασφαλές καταφύγιο από τους κομιτατζήδες. Ευθύνες αποδόθηκαν στο δάσκαλο (πιθανότατα το Μιχάλη Παπαδόπουλο) και τη συνεργασία του με το ΕΑΜ.

Την 1^η Μαΐου 1943, οι αντάρτες ανακατέλαβαν τα χωριά Νεστόριο, Αγία Άννα, Πεντάβρυσος και σε αντίποινα για την πυρπόληση των σπιτιών των Ελλήνων στην Πεντάβρυσο έκαψαν σπίτια σλαβοφώνων στο ίδιο χωριό.

Σε αντίποινα για την πυρπόληση των σπιτιών των Ελλήνων στην Πεντάβρυσο¹¹⁰⁸ οι αντάρτες έκαψαν τα 90 σπίτια των Σλαβοφώνων στο ίδιο χωριό.

Τον Οκτώβριο του 1944, ο δάσκαλος Μιχάλης Παπαδόπουλος προχωρά στη συνεργασία με Εθνική Αλληλεγγύη για αντικειμενική βοήθεια. Η βοήθεια των Άγγλων σε

¹¹⁰⁰ Δημητρίου Ι. Μαγκριώτη, Θυσία της Ελλάδος και εγκλήματα κατοχής 1941-1944, Αθήνα 1946, σελ. 221

¹¹⁰¹ Έκθεσις προς τον Γ.Γ. Υπουργείου Εσωτερικών, 28 Μαΐου 1943, σελ. 4

¹¹⁰² Εμ. Γρηγορίου, Το βουλγαρικό όργανο αίματος εις Δυτικήν Μακεδονία 1941-1944, Πυρσός 1947, , σελ. 45

¹¹⁰³ Ραϊμόνδου Αλβανού, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, σελ.261

¹¹⁰⁴ Βασίλη Νταϊλιάνη, Η ζωή και η δράση του Βασίλη Νταϊλιάνη αυτοβιογραφία, Κώδικας Θεσσαλονίκη 1995, σελ. 108

¹¹⁰⁵ Σπυρίδων Σφέτα, Η ίδρυση και η δράση της Οχράνας (1943-44) στη Δυτική και Κεντρική Μακεδονία στα πλαίσια της πολιτικής της VMRO και των Ιταλο-γερμανικών Αρχών Κατοχής, σελ. 355

¹¹⁰⁶ Έκθεσις προς τον Γ.Γ. Υπουργείου Εσωτερικών, 28 Μαΐου 1943

¹¹⁰⁷ Εμ. Γρηγορίου, Το βουλγαρικό όργανο αίματος εις Δυτικήν Μακεδονία 1941-1944, Πυρσός 1947, , σελ. 48

¹¹⁰⁸ Σπυρίδων Σφέτα, Η ίδρυση και η δράση της Οχράνας (1943-44) στη Δυτική και Κεντρική Μακεδονία στα πλαίσια της πολιτικής της VMRO και των Ιταλο-γερμανικών Αρχών Κατοχής, σελ. 355

λίρες στο ίδιο χωριό χωρίς αντικειμενικά και μόνο στις οικογένειες που ήταν αντίθετες με το ΕΑΜ

Τον Οκτώβριο του 1944, πυρπόληση¹¹⁰⁹ από τους κατακτητές 2/3

¹¹⁰⁹ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 111

Περικοπή

Στις 19 με 20 του Απρίλη¹¹¹⁰ μαζί με δυνάμεις του 28^{ου} Συντάγματος του ΕΛΑΣ, κτυπήσαμε τους κομιτατζήδες στο χωριό Περικοπή πού 'ταν το φρούριό τους. Η μάχη κράτησε όλη τη μέρα. Οι κομιτατζήδες με πείσμα μάχονται, οχυρωμένοι αμύνονται. Οι δυνάμεις που κινήθηκαν από τη Καστοριά ενισχυμένες με οπλισμένους των χωριών Βασιλειάδα-Πολυκέρασο-Μελισσοκόπο, αποκρούστηκαν άσχημα από δυνάμεις μας και γυρίζουν πίσω. Οι κομιτατζήδες στη μάχη αυτή είχαν 15 νεκρούς και 20 τραυματίες. Εμείς είχαμε (γενικά) 5 νεκρούς και 6 τραυματίες

Τον εμφύλιο¹¹¹¹ χαρακτήρα που πήρε η σύγκρουση μεταξύ ΣΝΟΦ/ΕΛΑΣ και Κομιτάτου επιβεβαιώνει, με χαρακτηριστικό τρόπο, πρώην κομιτατζής από τη Βασιλειάδα, ο οποίος συμμετείχε στη μάχη της Περικοπής (κατά την οποία οι αντάρτες είχαν επιτεθεί στους κομιτατζήδες του χωριού), τον Απρίλιο του 1944. Σύμφωνα με τη μαρτυρία του, κατά τη διάρκεια της μάχης ένας από τους Σνοφίτες φώναζε στα «μακεδόνικα»: «Αδέλφια μη πυροβολάτε. Δεν είναι κρίμα αδέλφια να πολεμούν αδέλφια;». Αντίστοιχα, ο Νεδέλκος αναφέρει ότι στην Περικοπή «από μια οικογένεια ο γιος ήταν με μας και ο πατέρας κομιτατζής και αλληλοτουφεκιόταν.

¹¹¹⁰ Βασιλή Νταϊλιάνη, Η ζωή και η δράση του Βασιλή Νταϊλιάνη αυτοβιογραφία, Κώδικας Θεσσαλονίκη 1995, σελ. 123

¹¹¹¹ Ραϋμόνδου Αλβανού, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, σελ.285

Πετροπουλάκι

Το Σεπτέμβρη του 1943, στο χωριό¹¹¹² Λάγγα, ο υπεύθυνος του ΚΚΕ του χωριού Πετροπουλάκι, μόλις είδε αναρτημένη την ελληνική σημαία, εξεμάνη και ανέκραξε: Ακόμη ελληνική σημαία θα βλέπουμε;

Τέλη Οκτωβρίου¹¹¹³ με αρχές Νοεμβρίου του 1941 πρωτοεμφανίζεται στο Νομό Καστοριάς ο Κάλτσεφ και βγάζει λόγο. «Θα τους κάνουμε τους Έλληνες να πεινάσουν» λέει και οργανώνει δίκτυο πρακτόρων. Του προσφέρουν λουλούδια, του φιλούν το χέρι, του στήνουν αφίδες.

Το Νοέμβριο του 1941, στο Πετροπουλάκι¹¹¹⁴ ο Κάλτσεφ διακήρυσσε: «θα κάνουμε τους Έλληνες» να πεινάσουν!»

Στις 2 Αυγούστου 1944, στο Πετροπουλάκι¹¹¹⁵ Καστοριάς συγκροτήθηκε Πανδυτικομακεδονικό Συνέδριο (ημέρας της επετείου του Ίλιντεν). Σε αυτό παρέστησαν οι γραμματείς του ΕΑΜ των χωριών κι ο παριστάμενος Κεραμιτζής μετέτρεψε τη συγκέντρωση σε βουλγαρική πανήγυρη. Αφού τηρήθηκε ενός λεπτού σιγή για τους ήρωες του 1903-1907, μεταξύ άλλων είπε: Ήρθε η εποχή να ελευθερωθούμε από τους τυράννους Έλληνες εμείς οι Σλαβομακεδόνες είμαστε Σλάβοι, όπως ο ίδιος ο Μέγας Αλέξανδρος

Τον Οκτώβριο του 1944, πυρπόληση¹¹¹⁶ από τους κατακτητές 5 σπιτιών

Σε χειρόγραφο¹¹¹⁷, διαβιβαστικό και κατάσταση, με σφραγίδες και με ημερομηνία αντίστοιχα 31 Μαΐου 1945 και 3 Ιουνίου 1945, ο πρόεδρος της κοινότητας Πετροπουλακίου, στο διαβιβαστικό αναφέρει: «Βασίλειον της Ελλάδος, Κοινότης Πετροπουλακίου, Αριθ: 6, Προς τον κ. Νομάρχη Καστοριάς. Λαμβάνω την τιμήν να σας αποστείλω συνημμένως κατάστασι των κομιτατζήδων της καθ' ημάς κοινότητος εμφανίοντα τους εκτελεσθέντας εξ' αυτών, τους αποδημήσαντας ει Βουλγαρίαν και τους διαμένοντας, ενταύθα». Πετροπουλάκι 2131-5-1945, Ο πρόεδρος, ...». Στη χειρόγραφη κατάσταση, αναφέρονται δέκα (10) ονοματεπώνυμα τα οποία ταξινομούνται α) τρία (3) στους «εκτελεσθέντες», πέντε (5) στους «αποδημήσαντας εις Βουλγαρίαν» και δύο (2) στους «διαμένοντας εις τα οικίας των». Στη χειρόγραφη αυτή κατάσταση με χρωματιστό μελάνι έχει προστεθεί στην κεφαλίδα «Κατάστασις Πετροπουλακίων οίτινες δράσαντες κατά χρόνου κατοχής». Στη στήλη «εκτελεσθέντες» με χρωματιστό μελάνι έχει προστεθεί η φράση «Παρά εξετελέσθησαν υπό Ανταρτών»

Σε δύο δακτυλογραφημένες¹¹¹⁸ καταστάσεις, πιθανόν της Νομαρχίας Καστοριάς, έχουμε: α) Στην πρώτη κατάσταση με κεφαλίδα: «ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΚΙΟΥ, ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ κατοίκων Πετροπουλακίου αντεθνικώς δράσαντες κατά χρόνων κατοχής». Ακολουθούν πέντε (5) ονοματεπώνυμα με την κοινή παρατήρηση «Αποδημήσαντες εις την Βουλγαρίαν» και άλλα δύο ονοματεπώνυμα με την παρατήρηση «Διαμένοντες εις τας οικίας των». Πετροπουλάκι 3-6-45, ο Πρόεδρος ...», β) Στην δεύτερη κατάσταση με κεφαλίδα: «ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΚΙΟΥ, ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ κατοίκων Πετροπουλακίου αντεθνικώς δράσαντες κατά χρόνων κατοχής». Ακολουθούν τρία (3) ονοματεπώνυμα με την παρατήρηση «εξετελέσθησαν υπό των Ανταρτών». Πετροπουλάκι 3-6-45, ο Πρόεδρος ...»

Από το βιβλίο «Πετροπουλάκι το χωριό μου», διαβάζουμε σχετικά: «Δύσκολες¹¹¹⁹ μέρες πέρασε το χωριό την περίοδο της Κατοχής. Οι Γερμανοί επέφεραν πολλές καταστροφές και πολλά σπίτια κάηκαν. Έπεσαν ηρωικά μαχόμενοι στην μάχη της Κοζάνης ο Ανδρέας

¹¹¹² Βασ. Τσακαλίδη-Χατζηνικολάου, Ο αγών του βουνού κάτω από το ζυγό του ΚΚΕ, Ελεύθερη Σκέψις, σελ. 23

¹¹¹³ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 37

¹¹¹⁴ Εμ. Γρηγορίου, Το βουλγαρικό όργιο αίματος εις την Δυτικήν Μακεδονίαν 1941-1944, Πυρσός 1947, σελ. 12

¹¹¹⁵ Κώστα Μπράμου, Σλαβοκομμουνιστικά οργανώσεις εν Μακεδονία, Θεσσαλονίκη 1953, σελ. 132

¹¹¹⁶ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 111

¹¹¹⁷ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

¹¹¹⁸ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

¹¹¹⁹ Αντώνη Λ. Σιδηρόπουλου, Πετροπουλάκι το χωριό μου, Πολιτιστικός Σύλλογος Πετροπουλακίου, Ιούλιος 2011, σελ. 26

Θωμόπουλος και Νικόλαος Διάδης. Στις 12 Ιουλίου 1944 τα στρατεύματα Κατοχής με τους συνεργάτες τους, αφού διανυκτέρευσαν στο χωριό, το πρωί φεύγοντας πυρπόλησαν τα σπίτια κι άφησαν πίσω στάχτες. Οι χωριανοί προκειμένου να μην υποστούν συνέπειες διασκορπίστηκαν σε δύσβατα μέρη του βουνού «ΟΝΤΡΙΑ». Όταν πέρασε ο κίνδυνος γύρισαν πίσω και άρχισαν την ανοικοδόμηση. Με πολύ δυσκολία κατόρθωσαν να μαζέψουν τη φτωχή παραγωγή που απέμεινε. Κατασκεύασαν πρόχειρα παραπήγματα, άλλοι στριμώχθηκαν στα σπίτια που γλίτωσαν την πύρινη λαίλαπα και άλλοι πήγαν στο Άργος Ορεστικό»

Τα ονόματα που αναφέρονται στο βιβλίο προφανώς δεν σχετίζονται με εκείνα που εμπεριέχονται στην κατάσταση του προέδρου στις 31 Μαΐου 1945 προς το Νομάρχη Καστοριάς.

Πολυάνεμος

Σε χειρόγραφο¹¹²⁰ κατάσταση του Σταθμού Χωροφυλακής Δενδροχωρίου, με άγνωστο συγγραφέα και ημερομηνία, αναγράφεται: «Σταθμός Χωρ/κής Δενδροχωρίου, Κατάστασις Εμφαίνουσα τους ευρισκομένους εκ των χωρίου της Περιφέρειας του Σταθμάριου εις Αλβανίαν ή Βουλγαρίαν ενόπλους Σνοφίτας ή Οχρανίτας». Ακολουθούν ονοματεπώνυμα από τα χωρία Δενδροχώρι, Ιεροπηγή, Άγιο Δημήτριο και Πολυάνεμο. Για τον Πολυάνεμο αναφέρεται: «εκ του χωρίου Πολυανέμου» κι ακολουθούν εννέα (9) ονοματεπώνυμα με τα πατρώνυμά τους.

Σε χειρόγραφο¹¹²¹ κατάσταση, του Σταθμού Χωροφυλακής Δενδροχωρίου, με άγνωστο συντάκτη κι ημερομηνία, αναγράφεται: «Κατάστασις εμφαίνουσα τους ευρισκομένους εκτός χωρίου της περιφέρειας του Σταθαμρχίου εις Αλβανίαν ή Βουλγαρίαν ενόπλους Σνοφίτας ή Οχρανίτας». Ακολουθεί κατάσταση με εννέα (9) ονοματεπώνυμα και τα πατρώνυμά τους. Στις γενικές παρατηρήσεις διαβάζουμε: «αιτίαν δια την οποίαν ευρίσκονται ένοπλοι εις ΣΝΟΦ ή ΟΧΡΑΝΑ είναι η επιθυμία όπως προσαρτήσουν την ... Μακεδονίαν εις Βουλγαρίαν ούτοι είχαν λάβη όπλα παρά των Ιταλών ως Κομιτάτο ή συνεχίζουν να είναι ένοπλοι από το 1943»

Σε δακτυλογραφημένη¹¹²² κατάσταση, πιθανόν της Νομαρχίας Καστοριάς, με άγνωστο συγγραφέα και ημερομηνία, αναγράφεται: «ΚΟΙΝΤΗΣ ΠΟΥΛΑΝΕΜΟΥ, ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ εμφαίνουσα τους αντεθνικώς δράσαντας κατοίκους της κοινότητας Πολυανέμου». Ακολουθούν εννέα (9) ονοματεπώνυμα με τα πατρώνυμά τους.

¹¹²⁰ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

¹¹²¹ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

¹¹²² Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

Πολυκάρπη

Τάγμα Ερεύνης¹¹²³ μαζί με τους αδερφούς Νασκόπουλους έδερνε ανελέητα τους Σλαβόφωνους κατοίκους του χωριού Πολυκάρπη

Τον Οκτώβριο του 1944, πυρπόληση¹¹²⁴ από τους κατακτητές ½

Σε χειρόγραφο¹¹²⁵ κατάσταση, άγνωστου συγγραφέα και με ημερομηνία 28 Αυγούστου 1945, αναγράφεται: «Κατάστασις Φυγοδικούντων της Κοινότητος Πολυκάρπης». Ακολουθούν εννέα (9) ονοματεπώνυμα με την ημερομηνία φυγής και την στήλη «εγκλήματα ή αδικήματα δι'ων επιβαρύνεται». Από τη στήλη αυτή σταχυολογούμε: «Ευρίσκεται εις Σνοφ. Διετέλεσεν από το 1941 διερμηνεύς, καταδότης και συνεργάτης των Ιταλών, το δε 1943 οπλισθείς ως κοιμιτατζής υπό των Ιταλών, διέπραξεν φόνους, λεηλασίας, ατιμίας εμπρησμούς εις ολόκληρον την περιφέρειαν και ιδίως εις το Άργος Ορεστικό», «Διέπραξε πάντα τα ως άνω αδικήματα, επιπλέον δε ηκολούθη τα Τάγματα ερεύνης οπλοφορών», «Στενός συνεργάτης των Ιταλών οπλισθείς παρ' αυτών, επληροφόρει πάσαν κίνησιν των εργαζομένων εις αντιαξονικάς οργανώσεις, αρχηγός κοιμιτάτου, επιβαρύνεται με λεηλασίας», «Οπλισθείς παρά των Ιταλών ετρομοκράτει και προέβαινεν εις παντός είδους κακοποιήσεις πολιτών», «Οπλισθείς παρά των Ιταλών, διέπραξεν λεηλασίας εις Άργος και κακοποιήσεις πολιτών επί 4μηνον»

Σε δακτυλογραφημένη¹¹²⁶ κατάσταση, πιθανόν της Νομαρχίας Καστοριάς, με άγνωστο συγγραφέα και ημερομηνία, αναγράφεται: «ΚΟΙΝΤΗΣ ΠΟΛΥΚΑΡΠΗΣ, ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ Εμφαίνουσα τους αντεθνικώς δράσαντας κατοίκους Κοινότητος Πολυκάρπης». Ακολουθούν δεκατρία (13) ονοματεπώνυμα με τα πατρώνυμα και σχετικές παρατηρήσεις. Από τη στήλη παρατηρήσεις, σταχυολογούμε: «Ευρίσκεται εις Σνοφ. Διετέλεσεν από το 1941 διερμηνεύς, καταδότης και συνεργάτης των Ιταλών, το δε 1943 οπλισθείς ως κοιμιτατζής υπό των Ιταλών, διέπραξεν φόνους, λεηλασίας, ατιμίας εμπρησμούς εις ολόκληρον την περιφέρειαν και ιδίως εις το Άργος Ορεστικό. Έφυγεν εις Σνόφ την 10-9-44», «Ομοίως ως άνω», «Διέπραξε πάντα τα ως άνω αδικήματα, επιπλέον δε ηκολούθη τα Τάγματα ερεύνης οπλοφόρων. Έφυγεν την 10-9-44», «Στενός συνεργάτης των Ιταλών οπλισθείς παρ' αυτών, επληροφόρει πάσαν κίνησιν των εργαζομένων εις αντιαξονικάς οργανώσεις», «Αρχηγός Κομιτάτου. Επιβαρύνεται με λεηλασίας. Έφυγεν τον Ιανουάριον του 1945», «Οπλισθείς παρά των Ιταλών ετρομοκράτει και προέβαινεν εις παντός είδους κακοποιήσεις πολιτών. Έφυγεν Φεβρουάριον 1945», «Οπλισθείς παρά των Ιταλών, διέπραξεν λεηλασίας εις Άργος και κακοποιήσεις πολιτών επί 4μηνον, έφυγεν τον Μάρτιο του 1945 εις Βουλγαρίαν και νυν εις το Τάγμα του Γκότση», για αρκετούς επίσης «Βαρύνεται με τα ίδια αδικήματα του προηγουμένου. Έφυγεν τον Μάρτιον του 1945»

Στη χειρόγραφο κατάσταση υπάρχουν εννέα (9) ονοματεπώνυμα στη δακτυλογραφημένη δεκατρία (13). Από τη δακτυλογραφημένη απουσιάζει η ημερομηνία φυγής. Οι παρατηρήσεις και στις δύο καταστάσεις χωρίς ουσιαστικές διαφορές.

Σε χειρόγραφο¹¹²⁷ κατάσταση του προέδρου εθνικοφρόνων, όπως υπογράφει και με ημερομηνία 4 Ιουνίου 1945, αναγράφεται: «Κατάστασις εμφαίνουσα το ονοματεπώνυμον από τους κατοίκους Πολυκάρπης ευρισσομένων εις Σνόφ». Ακολουθούν δώδεκα (12) ονοματεπώνυμα χωρίς πατρώνυμα ή παρατηρήσεις.

Σε δακτυλογραφημένη¹¹²⁸ κατάσταση, πιθανόν της Νομαρχίας Καστοριάς, του προέδρου εθνικοφρόνων όπως αναγράφεται στο υποσέλιδο και με ημερομηνία 4 Ιουνίου

¹¹²³ Δημήτρη Βλαχάκη, Η ιστορία ενός αντάρτη του ΕΛΑΣ, Καστοριά 1984, σελ. 35

¹¹²⁴ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 111

¹¹²⁵ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

¹¹²⁶ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

¹¹²⁷ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

¹¹²⁸ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

1945, αναγράφεται: «Κατάστασις εμφανίονσα το ονοματεπώνυμον απάντων των κατοίκων Πολυκάρπης ευρισκομένων εις ΣΝΟΦ». Ακολουθούν δώδεκα (12) ονοματεπώνυμα, χωρίς πατρώνυμα ή παρατηρήσεις.

Οι δύο καταστάσεις περιέχουν τα ίδια ονοματεπώνυμα

Σε δακτυλογραφημένη¹¹²⁹ κατάσταση, πιθανόν της Νομαρχίας Καστοριάς που αναγράφεται πως συντάσσει ο πρόεδρος των Εθνικοφρόνων και με ημερομηνία 4 Ιουνίου 1945, αναγράφεται: «Των κατοίκων Πολυκάρπης αντεθνικώς δράσαντες κατά χρόνων κατοχής». Ακολουθούν: α) Έντεκα (11) ονοματεπώνυμα με την παρατήρηση «Επιτροπή συνεργασθεία μετά του Βουλγαρικού Προλεταίου Βουλγάρων αξιωματικών ως και πολιτικών προπαγανδιστών του εν Βουλγαρία Μακεδονοβουλγαρικού Κομιτάτου, προτοστατήσαντες δια την έκδοσιν Βουλγαρικών ταυτοτήτων και εφοπλισμού του Κομιτάτου Περιφερείας Καστοριάς», β) Οκτώ (8) ονοματεπώνυμα με την παρατήρηση «Αρχηγοί ενόπλων δυνάμεων Κομιτάτου, εκτελεστική επιτροπή», γ) Οκτώ (8) ονοματεπώνυμα με την παρατήρηση «Σύνδεσμοι Κομητάτου Περιφερείας Καστοριάς», δ) Τριάντα τέσσερα (34) ονοματεπώνυμα με την παρατήρηση «Εκτελεστική ομάς Κομητάτου περιφερειάς Καστοριάς λαβούσα μέρος εις εμπρησμούς, λεηλασίας, εκβιασμούς και βιασμούς κατά του Ελληνικού στοιχείου της περιφερείας» ε) Δεκατέσσερα (14) ονοματεπώνυμα με την παρατήρηση «Επιτροπή διανομών τροφίμων εις άνδρας κομητάτου και ΣΝΟΦ, προμήθευε δι' επιτάξεως τα αναγκαιούντα τρόφιμα εκ των Ελληνικών οικογενειών» και στ) έξι (6) ονοματεπώνυμα με την παρατήρηση «Καθοδηγηταί ΣΝΟΦ». Έπεται η ημερομηνία 4-6-45 και για υπογραφή «ο Πρόεδρος ρθνικοφρόνων». Ορισμένα ονόματα συνδέσμων και καθοδηγητών είναι κοινά. Διαφορά ανάμεσα στις δύο καταστάσεις εντοπίζεται σε επτά (7) ονοματεπώνυμα της χειρόγραφης κατάστασης με τα οκτώ (8) της δακτυλογραφημένης και αφορά το «Αρχηγοί ενόπλων δυνάμεων Κομιτάτου, εκτελεστική επιτροπή»

Σε χειρόγραφή¹¹³⁰ «αγωγή» που υπογραφούν είκοσι τρία (23) άτομα, αναγράφονται: «Αγωγή Εθνικοφρόνων Πολυκάρπης, κατά κατοίκων Πολυκάρπης κοιμιτατζήδων, συνεργατών Σνόφ, καθοδηγητών Σνοφ, πρωτεργατών αυτονομήσεως, κλπ». Ακολουθούν: α) Έντεκα (11) ονοματεπώνυμα με την παρατήρηση «Επιτροπή συνεργασθεία μετά του Βουλγαρικού Προλεταίου Βουλγάρων αξιωματικών ως και πολιτικών προπαγανδιστών του εν Βουλγαρία Μακεδονοβουλγαρικού Κομιτάτου, προτοστατήσαντες δια την έκδοσιν Βουλγαρικών ταυτοτήτων και εφοπλισμού του Κομιτάτου Περιφερείας Καστοριάς», β) Επτά (7) ονοματεπώνυμα με την παρατήρηση «Αρχηγοί ενόπλων δυνάμεων Κομιτάτου, εκτελεστική επιτροπή», γ) Οκτώ (8) ονοματεπώνυμα με την παρατήρηση «Σύνδεσμοι Κομητάτου Περιφερείας Καστοριάς», δ) Τριάντα τέσσερα (34) ονοματεπώνυμα με την παρατήρηση «Εκτελεστική ομάς Κομητάτου περιφερειάς Καστοριάς λαβούσα μέρος εις εμπρησμούς, λεηλασίας, εκβιασμούς και βιασμούς κατά του Ελληνικού στοιχείου της περιφερείας» ε) Δεκατέσσερα (14) ονοματεπώνυμα με την παρατήρηση «Επιτροπή διανομών τροφίμων εις άνδρας κομητάτου και ΣΝΟΦ, προμήθευε δι' επιτάξεως τα αναγκαιούντα τρόφιμα εκ των Ελληνικών οικογενειών» και στ) έξι (6) ονοματεπώνυμα με την παρατήρηση «Καθοδηγηταί ΣΝΟΦ». Έπονται τα είκοσι τρία ονοματεπώνυμα και η υπογραφή τους με την υπότιτλο «Οι ενάγοντες»

¹¹²⁹ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

¹¹³⁰ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

Πολυκέρασος

Ο Αργύριος¹¹³¹ Δέσπου έχασε το παιδί του Κώστα σε μάχη εναντίον των Γερμανών πλησίον του χωριού Λάγκα. Η οικογένεια Αργυρίου Δέσπου στον Μακεδονικό Αγώνα του 1907 στο χωριό του Πολυκέρασου οι κομιτατζήδες κρέμασαν τη γιαγιά του και άλλες γυναίκες στα Λευκάδια μπροστά στην εκκλησία του χωριού, μα και κάψανε τα σπίτια... Τον δε Ιωάννη Πάρπο τον ζήτησαν οι κομμουνιστές και στο δεύτερο γύρο, δηλαδή στον εμφύλιο. Επειδή αρνήθηκε λέγοντας εγώ δεν είμαι κομμουνιστής, μετά 10 ημέρες τον σκότωσαν Σνοφίτες έξω από το χωριό του, την Πολυκέρασου.

Το 1942, άλλο¹¹³² θύμα του τάγματος ερεύνης είναι ο Ιωάννης Πάρπος του Φιλίππου από την Πολυκέρασου. Τον συνέλαβαν το 1942 και τον μετέφεραν στην Πολυκάρπη μαζί με άλλους συγχωριανούς. Μόνον αυτός όμως ξυλοκοπήθηκε μέχρι αφασίας από τον κομιτατζή και δήμιο Χρήστο Νασκόπουλο. Μετά από τέτοιο ξυλοκόπημα τον μετέφεραν στο χωριό του αναίσθητο. Εκεί ο πατέρας του Φίλιππος Πάρπος έσφαξε πρόβατα και τύλιξε το κορμί του για να τον συνεφέρει. Έμεινε κρυμμένος δύο μήνες στο Μοναστήρι Αγίων Αναργύρων στο Μελισσοτόπι φιλοξενούμενος από τον Ηγούμενο. Για τον άνθρωπο αυτό δεν υπήρχε άλλη λύση και σε λίγο κατετάγη στον ΕΛΑΣ. Μόλις κατετάγη στον ΕΛΑΣ, μετέφερε και έκρυψε την οικογένειά του στο χωριό Δροσπηγή Φλώρινας. Οι κομιτατζήδες όλη την περιουσία Αρ. Δέσπου και Ιωάννη Πάρπου την πήρανε.

Στις 17 Μαρτίου 1944, επιθέσεις¹¹³³ κατά την εφημερίδα του 28^{ου} Συντάγματος της ΙΧ Μεραρχίας του ΕΛΑΣ, *Γράμμος* (1/4/44) στις 17 Μαρτίου τμήμα του Τάγματος Βίτσι χτύπησε τους κομιτατζήδες του χωριού Πολυκέρασος. Η μάχη κράτησε όλη μέρα μέχρι που οι κομιτατζήδες έφυγαν από το χωριό.

Τον Αύγουστο του 1944, οι τελευταίες¹¹³⁴ επιθέσεις των ανταρτών εναντίον των κομιτατζήδων, στην περιοχή Καστοριάς, σημειώθηκαν τέλη Αυγούστου 1944, με νυχτερινή επίθεση τμημάτων της ΙΧ μεραρχίας του ΕΛΑΣ εναντίον των κομιτατζήδων του χωριού Πολυκέρασος (με συντριπτική ήττα και πολλές απώλειες των δευτέρων)

Στις 21 Αυγούστου 1944, από «επίθεση» στο χωριό Πολυκέρασος¹¹³⁵, στις 21 Αυγούστου (1944), οι Αντάρτες επήραν 150 «αιχμαλώτους» και ισάριθμα τουφέκια, μερικά πολυβόλα και 30 ζεύγη άρβυλα.

Σε χειρόγραφο¹¹³⁶ κατάσταση, άγνωστου συγγραφέα και ημερομηνίας, αναγράφεται: «Κοινότης Πολυκέρασου, Κατάστασις Βουλγαροκομμουνιστών και Κομιτατζήδων Πολυκεράσσου». Ακολουθούν σαράντα οκτώ (48) ονοματεπώνυμα, υστερόγραφο με εννέα (9) φανατικούς προπαγανδιστές και χειρόγραφο σημείωμα με δέκα (10) ονοματεπώνυμα. Από τη στήλη «κυριότερα στοιχεία της πράξεως» σταχυολογούμε: «Αξ/κός του ΕΛΑΣ συνεργάτης των Ιταλών, Γερμανών -ειδική άδεια όπλου μάλιγερ παρά του Ραβάλιτρομοκράτη του χωριού του, άρπαξε, έδειτε και σκότωσε, αυτονομιστής σλαβομακεδών -συνεργασία με το Σνόφ εις την περιφέρειαν του χωριού του. Όταν έφθασε η εθνοφυλακή εξεφράσθη ότι πάντες είναι πληρωμένοι και αλήτες, παντού δημιουργούν αίσχη και οι ελασίτες πάλι θα πάρουν τα όπλα διότι εργάζονται δια τον λαόν και θα εξακολουθήσουν να εργάζονται μέχρι θανάτου δια τον λαόν κλπ. Ήτο Έλλην μέχρι το 1943 αλλά συνεργάτης με τους Ιταλούς και Γερμανούς», «Αξ/κός του ΕΛΑΣ ουχί φανατικός αυτονομιστής ούτε κομμουνιστής. Βίας διέπραξεν ως Αξ/κός ίσως και φόνους», «Οι δυο αξ/κοί του Ελας μέχρι

¹¹³¹ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 94

¹¹³² Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 94

¹¹³³ Ραϊμόνδου Αλβανού, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, σελ.284

¹¹³⁴ Ραϊμόνδου Αλβανού, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, σελ.284

¹¹³⁵ Ιωάννη Σ. Κολιόπουλου, Ληλασία φρονημάτων, Εκδόσεις Βάνιας 1994, σελ. 179

¹¹³⁶ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

το 1943 ήταν Έλληνες αλλά συνεργάζοντο με τον κατακτητή, Γερμανούς & Ιταλούς», «Αρχικομιτατζής και προπαγανδιστής -τρία παιδιά κομιτατζήδες, ο εις αρχηγός. Έσφαξαν ατίμασαν και ελεηλάτησαν. Οι δύο υπηρετούν εισέτι εις το Σνόφ οι έναντι», «Αρχικομιτατζής. Μετά του ... έσφαξε, ελεηλάτησε, ατίμασε, άρπαξε, συνελήφθη υπό του ΕΛΑΣ και απελύθη εκ Κοζάνης κατόπιν της συμφωνίας της Βάρκιζας», «Κομιτατζής ατονομιστής ίδιος με τους ανωτέρω». Υπάρχει επίσης και η γενική παρατήρηση «Μέχρι του ... (24 ονοματεπώνυμο) έλαβον όπλα παρά των Ιταλών ως εθελονταί από τον τον ... (24 ονοματεπώνυμο) και κάτω έλαβον κατόπιν υπό των Γερμανών και δεν έχουν την ιδίαν δράσιν με τους ανωτέρω, όχι διότι δεν είναι Βούλγαροι ατονομισταί, αλλά διότι προέβλεπον την κατάστασιν και ήσαν τρομοκρατημένοι από τους Ελασίτας, ως προπαγανδισταί είναι ίδιοι με τους ανωτέρω με την διαφοράν ότι δεν εληλάτησαν Ελληνικά χωριά». Για τα άλλα είκοσι τέσσερα (24) ονοματεπώνυμα από τις παρατηρήσεις, σταχυολογούμε: συνήθως «Κομιτατζής, ατονομιστής, προπαγανδιστής», «Ελασίτης, από Ελασίτης εις το Σνόφ υπηρετεί εισέτι εις Μοναστήριον», «Από κομιτατζής εις Ελασίτην και τέλος Σνοφίτης ένοπλος», «φανατικός προπαγανδιστής», «όχι φανατικός απεβίωσε». Κάτω από τα ονοματεπώνυμα υπάρχει και η εξής συνολική παρατήρηση: «Οι κάτοικοι του ανωτέρω χωρίου ήσαν προμηθευμένοι με ταυτότητες Λίτανα-Κάρτα ασχέτως αν δεν έλαβον όπλα, αι δε γυναίκες είχαν την πρωτοβουλία πάντοτε εις όλας τας διαδηλώσει και υποδοχάς. Οι προσποιούντες τον Έλληνα σήμερα ακόμη είναι φανατικότεροι προπαγανδισταί αποβλέποντες εις προσωπικόν συμφέρον». Κάτω από τα ονοματεπώνυμα υπάρχει και η εξής συνολική παρατήρηση: «Εις τω ανωτέρω χωρίον οι δη Έλληνες πάρχει άπαντες απεγράφησαν ως Βούλγαροι το 1941 και έλαβον ταυτότητα Λίτινα-Κάρτα ασχέτως αν δεν έλαβον όπλα. Αι δε γυναίκες είχαν την πρωτοβουλία πάντοτε εις όλας τας διαδηλώσει και υποδοχάς. Οι προσποιούντες τον Έλληνα σήμερα ακόμη είναι φανατικότεροι προπαγανδισταί αποβλέποντες εις προσωπικόν συμφέρον» και λίγο πιο κάτω «Τα 2/3 των κατοίκων έχουν κρυμμένα όπλα και ένοπλοι». Στη μέση της δεύτερη σελίδας και δεξιά υπάρχει «Υ.Γ Φανατικοί Προπαγανδισταί» κι ακολουθούν εννέα (9) ονοματεπώνυμα. Τέλος σε χειρόγραφο σημείωμα αναγράφονται δέκα (10) ονοματεπώνυμα με παρατηρήσεις για το καθένα. Σταχυολογώντας «αρχικομιτατζής, έσφαξε, άρπαξε, ελεηλάτησε με Γερμανούς & Ιταλούς, έφυγε μαζί με τους Γερμανούς και συνελήφθη υπό τους Ελασίτες κάθισε φυλακή και απελύθη με τη συμφωνία της Βάρκιζας. Κάθισε στο χωριό μέχρι τον Μάιον 1945 και έκτοτε έφυγε στην Σερβίαν», «έφυγε με τους Γερμανούς και παραμένει στη Σερβία χωρίς να συληφθή». Για τα επόμενα έξι (6). Για τα επόμενα έξι (6) ονοματεπώνυμα, από τις παρατηρήσεις, σταχυολογούμε: «Ούτοι από κομιτατζήδες έγιναν ελασίτες εις το Τάγμα του Γκότση και έφυγαν μετ' αυτού εις Σερβίαν τον Σ/βριον του 1944 και παραμένουν ήδη εκεί». Για τα επόμενα δύο (2) ονοματεπώνυμα, από τις παρατηρήσεις, σταχυολογούμε: «και αυτοί από κομιτατζήδες ελασίτες εις το Τάγμα του Γκότση έφυγαν εις την Σερβίαν με άλλους αλλά μετά δύο μήνες εγύρισαν εις το χωριό του άοπλοι. Έμειναν μέχρι τον Μάιον του 1945 και τότε βγήκαν από το χωριό όταν η Εθνοφυλακή άρχισε να συλλαμβάνη και γυρίζουν εις την περιφέρειαν του χωριού των τροφοδοτούμενοι από τους δικούς των. Μεταξύ αυτών ήτο και ο ... ο οποίος επέστρεψε εις το χωριό του και παρουσιάσθη εις την Αστυνομίαν».

Σε δακτυλογραφημένη¹¹³⁷ κατάσταση, πιθανόν της Νομαρχίας Καστοριάς, με άγνωστο συγγραφέα και ημερομηνία, αναγράφεται: «ΚΟΝΟΤΗΣ ΠΟΛΥΚΕΡΑΣΟΥ, ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ Εμφαίνουσα τους αντεθνικώς δράσαντας κατοίκους της Κοινότητος Πολυκεράσου». Ακολουθούν περί τα εξήντα οκτώ (68) ονοματεπώνυμα με παρατηρήσεις. Από τις παρατηρήσεις και για τα πρώτα είκοσι εννέα ονοματεπώνυμα, σταχυολογούμε «Αξ/κός του ΕΛΑΣ συνεργάτης των Ιταλών, Γερμανών -ειδική άδεια όπλου μάλιγερ παρά του Ραβάλλι-τρομοκράτης του χωριού του, άρπαξε, έδειρε και σκότωσε, ατονομιστής σλαυομακεδών -

¹¹³⁷ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

συνειργάσθη με το Σνόφ εις την περιφέρειαν του χωριού του. Όταν έφθασε η εθνοφυλακή εξεφράσθη ότι πάντες είναι πληρωμένοι και αλήτες, παντού δημιουργούν αίσχη και οι ελασίτες πάλι θα πάρουν τα όπλα διότι εργάζονται δια τον λαόν και θα εξακολουθήσουν να εργάζονται μέχρι θανάτου δια τον λαόν κλπ. Ήτο Έλλην μέχρι το 1943 αλλά συνεργάτης με τους Ιταλούς και Γερμανούς», «Ο ... θα χρησιμοποιηθή ως μάρτυς. Αξ/κός του ΕΛΑΣ ουχί φανατικός αυτονομιστής ούτε κομμουνιστής. Βίας διέπραξεν ως Αξ/κός ίως και φόνους», «Αρχικομιτατζής και προπαγανδιστής -τρία παιδιά κοιμιτατζήδες, ο εις αρχηγός. Έσφαξαν ατίμασαν και ελεηλάτησαν. Οι δύο υπηρετούν εισέτι εις το Σνόφ», «Αρχικομιτατζής. Μετά του ... έσφαξε, ελεηλάτησε, ατίμασε, άρπαξε, συνελήφθη υπό του ΕΛΑΣ και απελύθη εκ Κοζάνης κατόπιν της συμφωνίας της Βάρκιζας», «Κομιτατζής αυτονομιστής ίδιος με τους άνω», «Υπηρέτησεν ει τον ΕΛΑΣ και το Σνόφ τελικώς. Κομιτατζής άρπαξε, ελεηλάτησεμ ατίμασε. Υπό του Ραβάλλι εδιορίσθη Πρόεδρος-υπεύθυνος του ΚΚΕ του χωριού του. Μέγας προπαγανδιστής», «...απόφοιτος Βουλγαρικού Γυμνασίου», «Κομιτατζής, αυτονομιστής, προπαγανδιστής, σκότωσε, ελεηλάτησε, άρπαξε». Υπάρχει επίσης και η γενική παρατήρηση «Μέχρι του ... (29 ονοματεπώνυμο) έλαβον όπλα παρά των Ιταλών ως εθελονταί από τον τον ... (29 ονοματεπώνυμο) και κάτω έλαβον κατόπιν υπό των Γερμανών και δεν έχουν την ιδίαν δράσιν με τους ανωτέρω, όχι διότι δεν είναι Βούλγαροι αυτονομισταί, αλλά διότι προέβλεπον την κατάστασιν και ήσαν τρομοκρατημένοι από τους Ελασίτας, ως προπαγανδισταί είναι ίδιοι με τους ανωτέρω με την διαφοράν ότι δεν εληλάτησαν Ελληνικά χωριά». Για τα άλλα τριάντα (30) ονοματεπώνυμα από τις παρατηρήσεις, σταχυολογούμε: συνήθως «Κομιτατζής, αυτονομιστής, προπαγανδιστής», «Ελασίτης, από Ελασίτης εις το Σνόφ υπηρετεί εισέτι εις Μοναστήριον», «Από κοιμιτατζής εις Ελασίτην και τέλος Σνοφίτης ένοπλος», «φανατικός προπαγανδιστής», «όχι φανατικός απεβίωσε». Κάτω από τα ονοματεπώνυμα υπάρχει και η εξής συνολική παρατήρηση: «Οι κάτοικοι του ανωτέρω χωριού ήσαν προμηθευμένοι με ταυτότητες Λίτανα-Κάρτα ασχέτως αν δεν έλαβον όπλα, αι δε γυναίκες είχαν την πρωτοβουλία πάντοτε εις όλας τας διαδηλώσει και υποδοχάς. Οι προσποιούντες τον Έλληνα σήμερα ακόμη είναι φανατικότεροι προπαγανδισταί αποβλέποντες εις προσωπικόν συμφέρον». Για τα επόμενα δύο (2) ονοματεπώνυμα, από τις παρατηρήσεις σταχυολογούμε: «Αρχικομιτατζής, έσφαξε, άρπαξε, ελεηλάτησε με γερμανούς και ιταλούς έφυγε με τους γερμανούς και συνελήφθη από τους Ελασίτες. Κάθισε φυλακή και απελύθη με την συμφωνίαν της Βάρκιζας. Έμεινε εις το χωριό μέχρι το Μάιον 1945 και έκτοτε έφυγεν εις Σερβίαν», «Έφυγε με τους Γερμανούς και παραμένει εις την Σερβίαν χωρίς να συλληφθή». Για τα επόμενα έξι (6) ονοματεπώνυμα, από τις παρατηρήσεις, σταχυολογούμε: «Ούτοι από κοιμιτατζήδες έγιναν ελασίτες εις το Τάγμα του Γκότση και έφυγαν μετ' αυτού εις Σερβίαν τον Σ/βριον του 1944 και παραμένουν ήδη εκεί». Για τα επόμενα δύο (2) ονοματεπώνυμα, από τις παρατηρήσεις, σταχυολογούμε: «και αυτοί από κοιμιτατζήδες ελασίτες εις το Τάγμα του Γκότση έφυγαν εις την Σερβίαν με άλλους αλλά μετά δύο μήνες εγύρισαν εις το χωριό του άοπλοι. Έμειναν μέχρι τον Μάιον του 1945 και τότε βγήκαν από το χωριό του όταν η Εθνοφυλακή άρχισε να συλλαμβάνη και γύρισαν εις την περιφέρειαν του χωριού των τροφοδοτούμενοι από τους ιδικούς των. Μεταξύ αυτών ήτο και ο ... ο οποίος επέστρεψε εις το χωριό του και παρουσιάσθη εις την Αστυνομίαν». Ακολουθούν δύο (2) ακόμη ονοματεπώνυμα χωρίς παρατηρήσεις.

Συγκριτικά οι δύο καταστάσεις έχουν σχεδόν τις ίδιες παρατηρήσεις. Η δακτυλογραφημένη έχει προφανώς αρκετά περισσότερα άτομα.

Ποριά

Ο Ανθυπασπιστής Μακρής¹¹³⁸, σύζυγος της νεκρής από βιασμό Μακρή.

Ο Κωνσταντινίδης¹¹³⁹ από την Ποριά (θύμα Κομιτατζήδων και Οχρανιτών)

Στις 21 Μαρτίου 1943, έξω από την πόλη¹¹⁴⁰ της Καστοριάς και κοντά στο μνήματα εκτελείται ο Γερούκης Ευθύμιος από την Ποριά

Στις 21 Μαρτίου, εκτελέστηκαν¹¹⁴¹ οι Κων/νος Κωνσταντινίδης και Ευθύμιος Γερούκης από την Ποριά Καστοριάς

Σε Έκθεση¹¹⁴² προς τον Γενικό Γραμματέα του Υπουργείου Εσωτερικών αναφέρονται τα θύματα: 1)Γερούκης Ευθύμιος, 2)Κωνσταντίνου Κωνσταντίνος δάσκαλος, ως ανταρτόφιλοι

Στις 24 Μαρτίου 1944 τμήματα¹¹⁴³ του ΕΛΑΣ χτύπησαν, τα χωριά Κολοκυνθού και Ποριά, συλλαμβάνοντας 6 αιχμάλωτους, ενώ σκοτώθηκε απροσδιόριστος, «λόγω του σκότους» αριθμός κομιτατζήδων 653. (Οι απώλειες των ανταρτών ήταν 2 νεκροί και 5 τραυματίες) Σύμφωνα με έκθεση άλλου στελέχους του ΣΝΟΦ: «Κτυπήθηκαν [οι κομιτατζήδες της Ποριάς] στις 24/3/44 με αποτέλεσμα το κάψιμο 15 σπίτια πιάσιμο 6 κομιτατζήδων και μια γυναίκα νεκρή και δυο κοριτσάκια πνίγηκαν στον Αλιάκμονα και αρκετά ζώα λάφυρα. Εκ των 6 κομιτατζήδων οι δυο σκοτώθηκαν διά ροπάλου εις το Μελάνθιον οι 2 εστάλησαν στην Λάγγαν για τους 2 άλλους αγνοώ. Δικές μας απώλειες 2 νεκροί και 3 τραυματίες εκ των οποίων ο ένας πέθανε. [...] Στην Πορεία κάψιμο αρκετά σπίτια και την αφαίρεσιν τροφίμων από 25 σπίτια.

Επίθεση¹¹⁴⁴ (24 Μαρτίου 1944) μονάδων του ΕΛΑΣ χτύπησαν την Κολοκυνθού και την Ποριά. Έκαψαν σπίτια, συνέλαβαν έξι κομιτατζήδες, από τους οποίους οι δύο σκοτώθηκαν με ρόπαλο στο Μελάνθιο. Στην ίδια επιχείρηση σκοτώθηκε μια γυναίκα, δύο κοριτσάκια πνίγηκαν από άγνωστες συνθήκες και πάρθηκαν αρκετά ζώα. Έκαψαν επίσης τη γέφυρα των Μανιάκων. Στην Κολοκυνθού αναφέρονται και εκτελέσεις κομιτατζήδων.

Στις 24 του μηνός¹¹⁴⁵ (Μαρτίου 1944) μικρές ομάδες του ΕΛΑΣ επιτέθηκαν εναντίον των Κομιτατζήδων της Κολοκυνθούς και της Ποριάς και έκαψαν μερικά σπίτια στο καθένα από τα δύο χωριά. Οι Αντάρτες έκαψαν επίσης την ξύλινη γέφυρα του Αλιάκμονος που ένωνε τα δύο αυτά χωριά με την Καστοριά.

Ακολούθησε¹¹⁴⁶ άλλη (επίθεση) στις 28 του μηνός (Μάρτιος 1944). Στις 28 πήγαμε στην Ποριά και κάψαμε 3 σπίτια, 17 πλιατσικολογήσαμε, επικρατεί ησυχία» ανέφερε σε έκθεσή του προς τον Πασχάλη Μητρόπουλο και το Λάζαρο Ντάμο, ο Ευάγγελος Δασκαλόπουλος ή Μπλαγκός.

Τον Μάρτιο¹¹⁴⁷ του 1944, ο Κάλτσεφ κατόρθωσε με προσωπική του επίσκεψη στο χωριό της Καστοριάς Ποριά να επιστρατεύσει έναν κάτοικο για τους κομιτατζήδες (Οχρανίτες) και να προσελκύσει έναν ακόμη σε λίγες μέρες. Η επίσκεψη στελέχους του ΣΝΟΦ για επιστράτευση νέων στις σνοφικές ομάδες, την ίδια εποχή, προκάλεσε τη φυγή των στρατευσίμων στην Καστοριά.

Υπάρχουν δύο δακτυλογραφημένες καταστάσεις, πιθανόν της Νομαρχίας Καστοριάς με άγνωστη ημερομηνία σύνταξης. α) Στην πρώτη δακτυλογραφημένη κατάσταση, στην

¹¹³⁸ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 72

¹¹³⁹ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 72

¹¹⁴⁰ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 51

¹¹⁴¹ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 122

¹¹⁴² Έκθεσις προς τον Γ.Γ. Υπουργείου Εσωτερικών, 28 Μαΐου 1943

¹¹⁴³ Ραϊμόνδου Αλβανού, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, σελ.283

¹¹⁴⁴ Γιώργου Κουμαρίδη, ΣΝΟΦ και ολαβομακεδονικά τάγματα (1943-1944), περ. Αρχαιοτάξιο τ.χ. 11, Εκδόσεις Θεμέλιο, σελ. 68

¹¹⁴⁵ Ιωάννη Σ. Κολιόπουλου, Ληλασία φρονημάτων, Εκδόσεις Βάνιας 1994, σελ. 175

¹¹⁴⁶ Ιωάννη Σ. Κολιόπουλου, Ληλασία φρονημάτων, Εκδόσεις Βάνιας 1994, σελ. 176

¹¹⁴⁷ Ιωάννη Σ. Κολιόπουλου, Ληλασία φρονημάτων, Εκδόσεις Βάνιας 1994, σελ. 142

κεφαλίδα, αναγράφεται: «ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ Εμφαίνουσα τους συνεργασθέντας με τον κατακτητή τους κατοίκους του Συνοικισμού Ποριάς και Μανιάκων». Ακολουθούν πενήντα πέντε (55) ονοματεπώνυμα με τις παρατηρήσεις τους. Από αυτές, σταχυολογούμε: «Οχρανίτης ευρίσκεται εις Βιτώλια», «Οχρανίτης ευρίσκεται εις Βουλγαρίαν», «Οχρανίτης ευρίσκεται εις Ποριά», «ομοίως ως οι άνω», «ένοπλος συνεργάτης Ιταλών κατόπιν ελασίτης, νυν συμμορίτης», «ευρίσκεται εις φυλακάς Καστορίας». Χειρόγραφα για τα πέντε πρώτα ονοματεπώνυμα έχουν προστεθεί «κατ' αρχάς ένοπλοι συνεργάτες των κατακτητών κατόπιν Ελασίται κατέφυγον μετά την Βάρκιζαν όπου αναγράφεται νυν κατά θετικές πληροφορίας ευρίσκονται εις συμμορίας». Χειρόγραφα για τα οκτώ (8) τελευταία ονοματεπώνυμα έχει προστεθεί «πολιτικοί συνεργάται των ενόπλων συνεργατών των κατακτητών» β) Στη δεύτερη δακτυλογραφημένη κατάσταση με την ίδια κεφαλίδα με την πρώτη αναγράφονται δακτυλογραφημένα πενήντα τέσσερα (54) ονοματεπώνυμα και άλλα έξι (6) ονοματεπώνυμα χειρόγραφα. Υπάρχουν παρατηρήσει για το σύνολο των ατόμων. Από αυτές σταχυολογούμε: «Κατ' αρχάς ένοπλος συνεργάτης των κατακτητών κατόπιν ελασίτης κατέφυγεν μετά της οικογενείας του εις Βουλγαρίαν. Νυν συμμορίτης», «Ομοίως ως άνω. Κατέφυγεν εις Βιτώλια», «Ομοίως ως άνω. Κατέφυγεν εις Βουλγαρίαν», «Ομοίως ως άνω. Κατέφυγεν εις Ποριά», «Ένοπλος συνεργάτης Ιταλών κατόπιν Ελασίτης. Νυν συμμορίτης», «Ομοίως ως άνω. Κατέφυγεν εις Ρωσσίαν», «Πολιτικός συνεργάτης των ενόπλων συνεργατών των κατακτητών. Ευρίσκεται εις Ποριά»

Φαίνεται πως η δεύτερη δακτυλογραφημένη κατάσταση είναι χρονικά πιο πρόσφατη και περισσότερο ενημερωμένη κατά έξι (6) άτομα.

Σιδηροχώρι

Από τα δεινά των κατοίκων Σιδηροχωρίου, κατά την Κατοχή:

- ✓ Ο πρόεδρος¹¹⁴⁸ της κοινότητας Σιδηροχωρίου δάρθηκε τόσο, ώστε περπατάει με δεκανίκια
- ✓ Ο Ραβάλλι¹¹⁴⁹ κάλεσε τον πρόεδρο Σιδηροχωρίου Τουμπίδη και τον Βορεάδη και πολλούς άλλους να μετέχουν στο κοιτάτο, απειλώντας τους με σκληρές κυρώσεις.

Στις 15 Αυγούστου 1944, έως¹¹⁵⁰ τα μέσα Αυγούστου (1944) ο Πείος είχε εντάξει στην ομάδα του τις φρουρές Κομιτατζήδων του Σιδηροχωρίου και του Τοιχιού.

Σε χειρόγραφο¹¹⁵¹ κατάσταση του προέδρου της Κοινότητας Σιδηροχωρίου, όπως ο υπότιτλος και η υπογραφή μαρτυρούν στο τέλος και με ημερομηνία 16 Νοεμβρίου 1945, αναγράφεται: «Κατάστασις φυγοδίκων Κοινότητας Σιδηροχωρίου». Ακολουθούν είκοσι τέσσερα (24) ονοματεπώνυμα με τα πατρώνυμά τους και δύο στήλες. Η πρώτη με κεφαλίδα «πότε έφυγε» και η δεύτερη με «με τι βαρύνεται». Για τη στήλη «πότε έφυγε» κυριαρχεί η φράση «επί εαμοκρατίας» και «μετά την εγκατάσταση του Εθνικού Στρατού». Για τις παρατηρήσεις, χειρόγραφα υπάρχει η φράση «άπαντες ένοπλοι κομιτατζήδες αυτονομισταί». Για τα δύο τελευταία ονόματα υπάρχει η φράση: «απέδρασαν εκ των φυλακών Κοζάνης σήμερα ευρίσκονται στο χωριό»

Σε δύο δακτυλογραφημένες¹¹⁵² καταστάσεις, πιθανόν της Νομαρχίας Καστοριάς με άγνωστο συγγραφέα και ημερομηνία, αναγράφεται: «ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΣΙΔΗΡΟΧΩΡΙΟΥ, ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ Φυγοδίκων της Κοινότητος Σιδηροχωρίου». α) Στην πρώτη αναγράφονται τριάντα ένα (31) ονοματεπώνυμα με τα πατρώνυμά τους και παρατηρήσεις. Από αυτά το τριακοστό πρώτο (31) έχει διαγραφεί. Από τις παρατηρήσεις σταχυολογούμε: «Ένοπλος συνεργάτης των κατακτητών. Έφυγεν εις Σερβίαν επί ΕΑΜ», «Εδραπέτευσε από τας φυλακάς Κοζάνης μετά την έλευσιν του Εθνικού Στρατού» β) Στη δεύτερη αναγράφονται τριάντα (30) ονοματεπώνυμα με τα πατρώνυμά τους και ίδιες παρατηρήσεις με τις παραπάνω.

Στη δακτυλογραφημένη υπάρχουν περισσότερα (έξι (6)) ονοματεπώνυμα, έχει απαλειφθεί η στήλη πότε έφυγε και από τις παρατηρήσεις η λέξη «αυτονομισταί»

¹¹⁴⁸ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 24

¹¹⁴⁹ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 55

¹¹⁵⁰ Ιωάννη Σ. Κολιόπουλου, Ληλασία φρονημάτων, Εκδόσεις Βάνιας 1994, σελ. 183

¹¹⁵¹ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

¹¹⁵² Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

Σπήλαια

Η απόφαση¹¹⁵³ εκτέλεσης του Ζήση λήφθηκε στο σπίτι του Ευάγγελου Ζούπα στα Σπήλαια, ξαδέρφου του Κάλτσεφ, με βάση έκθεση του δασκάλου Νταλιάνη, υπεύθυνου περιφέρειας και όργανο του Τερπόφσκυ. Όταν ο Νταλιάνης διαμαρτυρήθηκε ο Τερπόφσκυ «θα σε στήσω βρε και σένα στο παλούκι, του είπε, διότι πάνε να μου φάνε τους Μακεδόνας μου», αυτά ανακοίνωσε ο Μαρόπουλος, συγγενής του κάλτσεφ, στο υπομοίραρχο Αντωνίου.

Οι Ιταλοί¹¹⁵⁴ ενίσχυσαν τη στρατιωτική τους δύναμη στην Καστοριά με 37 τανκς και 400 μοτοσικλετιστές και άρχισαν να διανέμουν όπλα στους βουλγαρίζοντες, αρχικά 70 τουφέκια στο χωριό Σπήλαια

Στις 28 Απριλίου 1944, δεχτήκαμε¹¹⁵⁵ επίθεση των Ιταλών ενισχυμένη με Κομιτατζήδες, πυροβολικό και όλμους. Έπειτα από σκληρές μάχες δυο ημερών, καταφέραν με το πυροβολικό και με τους όλμους που βομβαρδίζουν συνέχεια να προσχωρήσουν, να καταλάβουν τα χωριά και να τα κάψουν. Σπήλαια- Πεντάβρυσο- Νεστόριο.

Στις 18 Ιουλίου¹¹⁵⁶ 1944, στις 8 η ώρα το πρωί πιάσαμε διάταξη στα υψώματα του Ναντρούζι, όπου σ' αυτά καθήσαμε μέχρι τις 20 Ιουλίου 1943. Στις 18 με 19 Ιουλίου κατόπιν διαταγής πήγα για ενίσχυση κι έπιασα διάταξη στα υψώματα Όντρια... Αυτά τα υψώματα μου 'χουν γίνει γάγγραινα, σα να παντρεύτηκα μ' αυτά. Εκεί συνδέθηκα με τους αντάρτες Καστοριάς που κρατούσαν τα χωριά Σπήλαια και Καστανόφυτο, για να οργανώσουμε την άμυνα και να συνεννοηθούμε για τον συντονισμό των ενεργειών για την αντιμετώπιση και απόκρουση την επίθεση του εχθρού.

Τον Οκτώβριο του 1944, πυρπόληση¹¹⁵⁷ από τους κατακτητές 2/3

¹¹⁵³ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 64

¹¹⁵⁴ Σπυρίδων Σφέτα, Η ίδρυση και η δράση της Οχράνας (1943-44) στη Δυτική και Κεντρική Μακεδονία στα πλαίσια της πολιτικής της VMRO και των Ιταλο-γερμανικών Αρχών Κατοχής, σελ. 350

¹¹⁵⁵ Βασίλη Νταϊλιάνη, Η ζωή και η δράση του Βασίλη Νταϊλιάνη αυτοβιογραφία, Κώδικας Θεσσαλονίκη 1995, σελ. 108

¹¹⁵⁶ Βασίλη Νταϊλιάνη, Η ζωή και η δράση του Βασίλη Νταϊλιάνη αυτοβιογραφία, Κώδικας Θεσσαλονίκη 1995, σελ. 113

¹¹⁵⁷ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 111

Τοιχίο

Από τα δεινά των κατοίκων του Τοιχιού κατά την Κατοχή:

- ✓ Αδελφοί Θωμάς και Κωνσταντίνος Γαλόπουλος¹¹⁵⁸ του Αργυρίου (θύματα Κομιτατζήδων και Οχρανιτών)
- ✓ Η στρατολόγηση¹¹⁵⁹ καθαρώς σλαβομακεδονικού τάγματος, λέει ο Τσιάμης, ανατέθηκε στον κρυπτοβούλγαρο κομμουνιστή της Φλώρινας Γκότσεφ (Γκότσης). Κι αυτός στρατολογεί αμέσως 400 πράκτορες του Κάλτσεφ, Βούλγαρους όλους, μεταξύ των οποίων όλοι οι Κομιτατζήδες του Τοιχιού.
- ✓ Με ξυλοκόπημα¹¹⁶⁰ των κατοίκων του Τοιχιού από όργανα του Κάλτσεφ πιάστηκαν βουλγαρίζοντες να εξοπλιστούν
- ✓ Κάπου το 1943, θυμάμαι έναν ξανθόν, ονόματι Τραγιανός¹¹⁶¹ (κομιτατζής) από την Τοιχίο, αυτός φορούσε και παράσημα και ερχόμενος από το χωριό ανηφόριζε βιαστικός και στολισμένος να παρουσιαστεί στον αρχιμάγειρα του φασισμού Ραβάλλι.
- ✓ Έως¹¹⁶² τα μέσα Αυγούστου (1944) ο Πέιος είχε εντάξει στην ομάδα του τις φρουρές Κομιτατζήδων του Σιδηροχωρίου και του Τοιχιού.

Σε δακτυλογραφημένη¹¹⁶³ μόνο κατάσταση, πιθανόν της Νομαρχίας Καστοριάς, με άγνωστο συγγραφέα και ημερομηνία, αναγράφεται: «ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΤΕΙΧΙΟΥ, ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΦΥΓΟΔΙΚΩΝ ΤΕΙΧΙΟΥ». Ακολουθούν είκοσι δύο (22) ονοματεπώνυμα με τα πατρώνυμά τους και παρατηρήσεις. Από τις παρατηρήσεις σταχυολογούμε: «Ένοπλος συνεργάτης του κατακτητού. Έλαβε μέρος εις λεηλασίας του Άργους Ορεστικού, κλπ. Έφυγεν εις την Σερβίαν επί ΕΑΜ», «Ως ο άνω», «Έφυγε με το Τάγμα του ΓΚΟΤΣΗ εις Σερβίαν», «Ένοπλος συνεργάτης κατακτητού, έφυγε με τους Γερμανούς», «Ομοίως ως άνω», «Ανήκε εις τον ΕΛΑΣ. Έφυγε με το Τάγμα του ΓΚΟΤΣΗ εις Σερβίαν», «Οπλοφόρος. Έλαβεν μέρος εις Λεηλασίας κατηγορείται κα δια τον φόνον του εκ Τειχιού Γαλόπούλου Κοσμά. έφυγεν με τους Γερμανούς», «Ευρίσκεται εις συμμαορίαν, ο πατήρ του ήτο ένοπλος συνεργάτης των Γερμανών»

¹¹⁵⁸ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 72

¹¹⁵⁹ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 67

¹¹⁶⁰ Ι. Παπακυριακόπουλου, Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία, Αετός 1946, σελ. 56

¹¹⁶¹ Λυκούργου Α. Συνόπουλου, Απομνημονεύματα ενός Καστοριανού παιδιού της πιάτσας (1937-1957), Καστοριάς 1998, σελ. 125

¹¹⁶² Ιωάννη Σ. Κολιόπουλου, Λεηλασία φρονημάτων, Εκδόσεις Βάνιας 1994, σελ. 183

¹¹⁶³ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

Τσάκωνη

Στις 4 Ιουνίου 1943, Νομαρχία Καστοριάς¹¹⁶⁴. Καταστροφή ολοκληρωτική (Α.Π. 20)

Σε τέσσερα (4) χειρόγραφα¹¹⁶⁵ σημειώματα του προέδρου της κοινότητας Τσάκωνης, με ημερομηνία 10 Σεπτεμβρίου 1945 και αριθμό πρωτοκόλλου από το 34 έως και 37, αναγράφεται: «Βασίλειον της Ελλάδος. Νομαρχία Καστοριάς. Κοινότης Τσάκωνης. Αριθ. Πρωτ. ...Εν Τσάκωνη τη 10-9-45. Προς Τον κ. Νομάρχη Καστοριάς» α) Για το αριθ. Πρωτ: 34 «Λαμβάνω την τιμήν να αναφέρω υμίν ότι ο Α.Μ ετών 28 κάτοικος της καθ' ημάς Κοινότητας Επαρχιακός της Γκεπεού δια εξορίας & φόνους επί ΕΑΜ σημερινός φυγάς ληστής. Ο πρόεδρος της Κοινότητος Τσάκωνης». Ακολουθούν η σφραγίδα της κοινότητας και η υπογραφή του προέδρου. β) Για το αριθ. Πρωτ: 35 «Λαμβάνω την τιμήν να αναφέρω υμίν ότι ο Θ.Μ ετών 37 κάτοικος της καθ' ημάς Κοινότητας Επαρχιακός Σύμβουλος επί ΕΑΜ των κατασχέσεων & σημερινός φυγάς εις το εξωτερικόν Βουλγαρίαν. Ο πρόεδρος της Κοινότητος Τσάκωνης». Ακολουθούν η σφραγίδα της κοινότητας και η υπογραφή του προέδρου. γ) Για το αριθ. Πρωτ: 36 «Λαμβάνω την τιμήν να αναφέρω υμίν ότι ο Μ.Κ κάτοικος της καθ' ημάς Κοινότητος ετών 32 Επιθεωρητής Δημοτικών σχολείων επί ΕΑΜ σημερινός φυγάς εις Οχράνα από την 5^η Απριλίου μέχρι σήμερα Ο πρόεδρος της Κοινότητος Τσάκωνης». Ακολουθούν η σφραγίδα της κοινότητας και η υπογραφή του προέδρου. δ) Για το αριθ. Πρωτ: 37 «Λαμβάνω την τιμήν να αναφέρω υμίν ότι ο Π.Μ κάτοικος της καθ' ημάς Κοινότητος ετών 29 καθοδηγητής του ΕΑΜ & σημερινό Οχρανίτης ληστής απουσιάζει εκ του χωρίου μας από την 8^η Απριλίου μέχρι σήμερα. πρόεδρος της Κοινότητος Τσάκωνης». Ακολουθούν η σφραγίδα της κοινότητας και η υπογραφή του προέδρου.

Σε δύο δακτυλογραφημένες¹¹⁶⁶ καταστάσεις, πιθανόν της Νομαρχίας Καστοριάς, με άγνωστο συγγραφέα και ημερομηνία 10 Σεπτεμβρίου 1945, α) στην πρώτη αναγράφονται: «ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ Εμφαίνουσα τους φυγοδικούντας κατοίκους της Κοινότητος Τσάκωνης». Ακολουθούν τέσσερα (4) ονοματεπώνυμα με τα πατρώνυμά τους και παρατηρήσεις. Από τις παρατηρήσεις, έχουμε: «Ηλικίας 28 ετών, ήτο Επαρχιακός της Γκεπεού, κατηγορείται δια εξορίας και φόνους. Σήμερα τυγχάνει φυγάς ληστής», «Ηλικίας 31 ετών, Επαρχιακός Σύμβουλος επί Εαμοκρατία επί των κατασέσεων, όστις κατέφυγεν εις Βουλγαρίαν», «Ηλικίας 32 ετών, επί Εαμοκρατίας διετέλεσεν ως Επιθ/της Δημ. Σχολείων έφυγεν εις Οχράνα από την 5^η Απριλίου 1945», «Ετών 29 υπήρξε καθοδηγητής του ΕΜ. Σήμερα Οχρανίτης ληστής, απουσιάζει από της 8^{ης} Απριλίου και εντεύθεν» β) στη δεύτερη αναγράφονται τα ίδια ακριβώς στοιχεία, υπάρχει όμως χειρόγραφα ένα ακόμη ονοματεπώνυμο με το πατρώνυμό του.

Με έγγραφό¹¹⁶⁷ του, αριθμ. Πρωτ. 39, προ το Νομάρχη Καστοριάς ο Πρόεδρος της Ισραηλιτικής Περιουσίας στην Καστοριά κ. Κόκκαλης, αναφέρει: «Έχομεν την τιμήν να παρακαλέσωμεν όπως ευαρεστούμενοι παράσχητε ημίν ει δυνατόν την συνδρομήν σας, δια της διαθέσεως στρατιωτικού αυτοκινήτου μετά μικρού αποσπάσματος, προς κατάσχεσιν και παραλαβήν αρκετού αριθμού μηχανών διαρπαγέντων εκ των αποθηκών της Ισραηλιτικής περιουσίας και ευρισκομένων σήμερα κατά τας πληροφορίας του διαχειριστού της Ε.Τ.Α εις το χωρίον Τσάκωνη. Η παρασχεθησομένη τυχόν συνδρομή σας ήτις είναι η μόνη αποτελεσματική καθ' ότι άλλως είναι αδύνατος η μετάβασις ημών εις το άνω χωρίον ελλείψει μεταφορικού μέσου και ασφαλείας, θέλει κατοχυρώσει όχι μόνο τα συμφέροντα της Ισραηλ.

¹¹⁶⁴ Εμ. Γρηγορίου, Το βουλγαρικόν όργιον αίματος εις Δυτικήν Μακεδονία 1941-1944, Πυρσός 1947, , σελ. 48

¹¹⁶⁵ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

¹¹⁶⁶ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

¹¹⁶⁷ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

Περιουσίας, αλλά και αυτών των συμφερόντων του Δημοσίου, εις ο ασφαλώς περιέλθει η περιουσία αυτή»

Σε έγγραφό¹¹⁶⁸ του (αριθ. έ.έ. 224), στις 3 Μαΐου 1945 ο Οικονομικός Έφορος Καστοριάς κ. Χαρ. Σεκουλίδης προς το Αστυνομικό Τμήμα Καστοριάς, αναφέρει: «Έχομεν την τιμήν να γνωρίσωμεν υμίν ότι εις χείρας των κάτωθι ευρίσκονται αι κατωτέρω μηχαναί και εξαρτήματα μηχανών της Υπηρεσίας Διαχειρίσεως Ισραηλιτικών περιουσιών: 1) Χ, κατοίκων Τσάκωνης 6 καινούργις γουναρομηχαναί, 7 ή 8 παλαιαί γουναρομηχαναί, 80 τεμάχια ποδαρικών, ένα τραπέζι μηχανής και διάφορα εξαρτήματα 2)Χ κατοίκου Τσάκωνης μία ραπτομηχανή 3)Κάποιου Χ μία μηχανή υποδηματοποιίας. Προς περισυλλογήν των ειδών τούτων παρακαλώ όπως ευαρεστούμενοι διαθέσετε αυτοκίνητον ορίζοντες προς τούτο ημερομηνίαν μεταβάσεως εκείσε προς κατάσχεσιν τούτων προκειμένου να παραστεί και Εφοριακός Υπάλληλος. Ωσαύτως παρακαλώ όπως ευαρεστούμενοι εξετάσητε τον εν ταις παινικαίς φυλακαίς υπόδικον Χ να καταθέσει πόσαι μηχαναί παρελήφθησαν υπό της Ε.Τ.Α κατά την είσοδον των Ανταρτών εις την πόλιν της 3^{ην} Σεπτεμβρίου παρ. έτους (1944) και πού αύται διετέθησαν. Ο Οικονομικός Έφορος»

Σε έγγραφό¹¹⁶⁹ του (αριθ. Πρωτ. 277), στις 3 Μαΐου 1945 ο Οικονομικός Έφορος Καστοριάς κ. Χαρ. Σεκουλίδης προς το Αστυνομικό Τμήμα Καστοριάς, αναφέρει: Συνεχεία του υπ. αριθμ.224 έ.έ. εγγράφου μας και εις απάντησιν του υπ. αριθμ. 8/5/3 έ.έ. υμετέρου έχομεν την τιμήν να σας παρακαλέσωμεν όπως ευαρεστούμενοι μας γνωρίσητε την ημέραν και την ώραν της εις Τσάκωνην μεταβάσεως Αστυνομικής δυνάμεως προς κατάσχεσιν ραπτομηχανών και γουναρομηχανών της Ισραηλιτικής Περιουσίας, προκειμένου να ορίσωμεν υπάλληλόν μας, όστις θέλει παρασταθεί κατά την κατάσχεσιν. Παρακαλούμεν όπως επισπεύσητε την εκείσε μετάβασιν αστυνομικής δυνάμεως δια την εν λόγω κατάσχεσιν καθότι παρερχομένου του χρόνου υπάρχει κίνδυνος η σημαντική εις αξίαν αύτη περιουσία να εξαφανισθεί. Ο Οικονομικός Έφορος»

¹¹⁶⁸ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

¹¹⁶⁹ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

Τσιρίλοβο

Σε χειρόγραφη¹¹⁷⁰ κατάσταση του Προέδρου της Κοινότητας Τσιριλόβου με ημερομηνία 9-9-45, αναγράφεται: «Κατάσταση φύγαδον». Ακολουθούν δύο ονοματεπώνυμα, και από τις παρατηρήσεις, τρομερά ανορθόγραφες, σταχυολογούμε: «Από το έτος 1938 προπαγανδιστής της της Ιταλίας και της Βουλγαρίας ... εργάζετο και οπλίσθει υπό της Ιταλίας ως κομιτατζής, έκαψε σπίτια Ελλήνων, κτυπούσε Έλληνες, ατίμασε κορίτσια, εργάζονταν με το ΣΝΟΦ ως σύνδεσμος και γύριζε τα χωριά», «έφυγεν εις Κοτσην, Σνοφίτης έβριζεν συνεχώς το ελληνικόν κράτος, έσκισεν την ελληνικήν σημαίαν, απειλούσεν τους Έλληνας, δεν θα αφήσω Έλληνα ή την Βουλγαρίαν θα φέρω ή θα πεθάνω»

Σε δακτυλογραφημένη¹¹⁷¹ κατάσταση, πιθανόν της Νομαρχίας Καστοριάς με άγνωστο συγγραφέα και ημερομηνία, αναγράφεται: «ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΤΣΙΡΙΛΟΒΟΥ, ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ Εμφαίνουσα τους φυγοδικούς της Κοινότητος Τσιριλόβου». Ακολουθούν τρία (3) ονοματεπώνυμα με τα πατρώνυμά τους και παρατηρήσεις για τα δύο πρώτα. Οι παρατηρήσεις: «Από του έτους 1938 υπήρξεν προπαγανδιστής υπέρ της Ιταλίας και Βουλγαρίας. Ωπλίσθη υπό των Ιταλών ως κομιτατζής. Έκαψεν, ελεηλάτησεν, ατίμασεν. Ως σύνδεσμος του ΝΟΦ εγύριζεν εις τα χωριά», «Σνοφίτης. Ειργάσθη εναντίον της Ελλάδος. Έσχισεν την Ελληνικήν Σημαίαν, απειλούσεν δε ότι δε θ' αφήσει κανένα Έλληνα ή την Βουλγαρίαν έλεγεν θα φέρω ή θα πεθάνω. Έφυγεν με τον Γκότσην».

Στη χειρόγραφη κατάσταση υπάρχουν μόνο δύο ονοματεπώνυμα, στη δακτυλογραφημένη τρία. Στη χειρόγραφη δεν υπάρχουν πατρώνυμα.

¹¹⁷⁰ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

¹¹⁷¹ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

Φτελιά

Σε χειρόγραφο¹¹⁷² δισέλιδη κατάσταση του Προέδρου της Κοινότητας Φτελιάς, όπως η σφραγίδα και η υπογραφή μαρτυρούν και με ημερομηνία 7 Νοεμβρίου 1945, αναγράφεται: «Εμπιστευτική Κοινότης Φτελιάς. Κατάστασις Εμφαίνουσα τους φυγοδίκους της Κοινότητος Φτελιάς και του συνεργάτας του κατακτητή κομιτατζήδες κτλ». Ακολουθούν τριάντα οκτώ (38) ονοματεπώνυμα με τα πατρώνυμά τους, την κατηγορία που τους βαραίνει και πότε έφυγαν. Από τη στήλη «κατηγορίες» σταχυολογούμε: «κομιτατζής αρχηγός», «κομιτατζής», «οχράνα συνεργάτης», «συνεργάτης οχράνα», «κομιτατζής συνεργάτης οχράνα». Από τη στήλη «πότε έφυγεν», σταχυολογούμε: «εις Βουλγαρίαν 7/7/43», «εις Σερβίαν οπλοφόρος από 1944», «παραμένει ει την εστίαν του». Όλα αυτά για τα είκοσι εννέα (29) πρώτα ονοματεπώνυμα. Από το τριακοστό (30) υπάρχει η κεφαλίδα «συνεργάται πολιτικής οργανώσεως υπέρ Βουλγαρίας». Στη στήλη «κατηγορία διαβάζουμε: «μυστική οργάνωσις υπέρ Βουλγαρίας» και από τη στήλη «πότε έφυγεν», «παραμένει ει την εστίαν του».

Σε δακτυλογραφημένη¹¹⁷³ κατάσταση, πιθανόν της Νομαρχίας Καστοριάς, με άγνωστο συγγραφέα και ημερομηνία, αναγράφεται: «Κοινότης Φτελιάς ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ Εμφαίνουσα τους συνεργασθέντας μετά του κατακτητού κατοίκους της Κοινότητος Φτελιάς» Ακολουθούν τριάντα επτά (37) ονοματεπώνυμα με τα πατρώνυμά τους και παρατηρήσεις για τον καθένα. Από τις παρατηρήσεις σταχυολογούμε: «Κομιτατζής αρχηγός, ευρίσκεται εις Βουλγαρίαν από 7/7/43», «Κομιτατζής οπλοφόρος, ευρίσκεται εις Σερβίαν από το 1944», «Οχρανίτης, ευρίσκεται εις Σερβίαν από το 1944», «Συνεργάτης της Οχράνας, ευρίσκεται εις Σερβίαν από 10/5/45», «Κομιτατζής συνεργάτης της Οχράνα», «Κομιτατζής παραμένει εις οικίαν του. Εδιώχθη ως δοσίλογος». Από το εικοστό ένατο όνομα υπάρχει η κεφαλίδα «Συνεργάται πολιτικής οργανώσεως υπέρ του άξονος». Κοινή παρατήρηση και για τα οκτώ (8) παρακάτω άτομα «Μυστικός οργανωτής υπέρ του άξονος».

Στη χειρόγραφο κατάσταση υπάρχει ένα όνομα περισσότερο.

¹¹⁷² Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

¹¹⁷³ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

Φτεριά

Σε χειρόγραφο¹¹⁷⁴ κατάσταση, πιθανόν του προέδρου της κοινότητας Άνω Φτεριάς, καθώς ο γραφικός χαρακτήρας είναι ίδιος και με πιθανότερο χρόνο σύνταξης την άνοιξη του 1945, καθώς αναφέρεται στην ανάγκη χορήγησης εαρινών σπόρων, αναγράφεται: «Κοινότης Άνω Φτεριάς. Ονομαστική κατάσταση, εχόντων άμεσην ανάγκην χορηγήσεως παντοειδών εαρινών σπόρων». Ακολουθούν τριάντα δύο (32) ονοματεπώνυμα (προφανώς οι αρχηγοί οικογενειών) και ο αριθμός μελών που του αναλογούν. Ο συνολικός αριθμός μελών ανέρχεται σε εκατόν εξήντα οκτώ (168) άτομα.

Σε άλλη χειρόγραφο¹¹⁷⁵ κατάσταση του Προέδρου Άνω Φτεριάς που φέρει σφραγίδα και υπογραφή του και με ημερομηνία 28 Μαρτίου 1945 αναγράφεται: «Κοινότης Άνω Φτεριάς. Ονομαστική κατάσταση, μετά αριθμού μελών οικογενείας πυροπαθών, λεληλατηθέντων, άπορων τελείως κατοίκων Άνω φτεριάς». Ακολουθεί κατάσταση με υπότιτλο «Πυροπαθείς-άποροι», έντεκα (11) ονοματεπώνυμα και εξήντα πέντε (65) συνολικά μέλη οικογένειας. Ακολουθεί ο υπότιτλος «Λεληλατηθέντες -τελείως άποροι» που περιλαμβάνει σαράντα οκτώ (48) ονοματεπώνυμα και διακόσια πενήντα (250) συνολικά μέλη.

Οι δύο καταστάσεις περιέχουν διαφορετικά ονοματεπώνυμα.

¹¹⁷⁴ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

¹¹⁷⁵ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

Φωτεινή

«Ενδεικτικά¹¹⁷⁶, το καθαρά προσφυγικό χωριό Φωτεινή μπήκε αμέσως στο ΕΑΜ, λόγω και της μακροχρόνιας έχθρας του (έριδες για κτηματικές διαφορές κατά το Μεσοπόλεμο ενίοτε με βίαια επεισόδια) με το γειτονικό χωριό Πολυκάρπη το οποίο είχε κομιτατζήδες.

Στις 22 Μαρτίου 1943, εμπρησμός¹¹⁷⁷ της Φωτεινής

Σε δακτυλογραφημένη¹¹⁷⁸ κατάσταση, πιθανόν της Νομαρχίας Καστοριάς με άγνωστο συγγραφέα και ημερομηνία, αναγράφεται: «ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΦΥΓΟΔΙΚΩΝ ΦΩΤΕΙΝΗΣ». Ακολουθούν δύο (2) ονοματεπώνυμα με τα πατρώνυμά τους.

Χαλάρα

Σε δακτυλογραφημένη¹¹⁷⁹ κατάσταση, πιθανόν της Νομαρχίας Καστοριάς με άγνωστο συγγραφέα και ημερομηνία, αναγράφεται: «ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΦΥΓΟΔΙΚΩΝ ΧΑΛΑΡΑΣ». Ακολουθούν είκοσι τρία (23) ονοματεπώνυμα με τα πατρώνυμά τους.

¹¹⁷⁶ Ραϊμόνδου Αλβανού, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, σελ.264

¹¹⁷⁷ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 188

¹¹⁷⁸ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

¹¹⁷⁹ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

Χιλιόδενδρο

Καταστροφή¹¹⁸⁰ από ομάδες ατάκτων. Οι κάτοικοι την επομένη του Πάσχα, διωκόμενοι γυρίζουν προς όλες τις διευθύνσεις. Όλες οι οικογένειες αυτών χρήζουν άμεσης περίθαλψης.

Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση του χωριού Χιλιόδενδρο¹¹⁸¹ (για το οποίο ήδη έγινε αναφορά), στο οποίο οι τουρκόφωνοι θεωρούνταν «αντιδραστικοί», ενώ οι ελληνόφωνοι πρόσφυγες μαζί με τους ντόπιους Σλαβόφωνους εντάχτηκαν στον ΕΛΑΣ.

Ένα αξιοσημείωτο¹¹⁸² στοιχείο αυτών των συγκρούσεων ήταν η διάσπαση της Σλαβόφωνης εθνοτικής ομάδας. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση των δύο πεδινών γειτονικών χωριών Ποριά και Χιλιόδενδρο, τα οποία βρίσκονταν μόλις 7-9 χιλιόμετρα νότια της πόλης της Καστοριάς, ενώ μεταξύ τους απείχαν λιγότερο από 2 χιλιόμετρα. Οι κάτοικοι του Χιλιόδενδρου θυμούνται πολύ ζωντανά τις βολές που έριχνε μέσα στο χωριό τους το πυροβόλο από την Ποριά, τις επισκέψεις των Κομιτατζήδων στο χωριό τους, καθώς και τις βρισιές που τους απεύθυναν, από τις οποίες ξεχώριζε αυτή του γκρεκομάνου.

Σε δακτυλογραφημένη¹¹⁸³ κατάσταση, πιθανόν της Νομαρχίας Καστοριάς με άγνωστο συγγραφέα και ημερομηνία, αναγράφεται: «ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΧΙΛΙΟΔΕΝΔΡΟΥ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ. Εμφαίνουσα τους συνεργασθέντας με τον κατακτητή κατοίκους Κοινότητας Χιλιόδενδρου». Ακολουθούν είκοσι ένα (21) ονοματεπώνυμα με τα πατρώνυμά τους και παρατηρήσεις κι άλλα ένδεκα (11) χειρόγραφα ονοματεπώνυμα με τα πατρώνυμά τους. Συνολικά επομένως τριάντα δύο (32) ονοματεπώνυμα. Από τις παρατηρήσεις των πρώτων σταχυολογούμε: «Οχρανίτης φυγοδικεί εν τη περιοχή Καστοριάς», «Οχρανίτης ευρίσκεται εις φυλακάς Καστοριάς», «Οχρανίτης ευρίσκεται ως Ταγματάρχης εις Βιτώλια», «Ένοπλο συνεργάτης Ιταλών. Κατέφυγεν εις Βιτώλια», «Οχρανίτης ευρίσκεται εις συμμορίας», ...

Χιονάτο

Στο Χιονάτο, τα Τάγματα Ερεύνης, υποχρέωσαν κατοίκους ν' ανοίξουν τους τάφους των. Τους παρέταξαν σε γραμμή και έπειτα για εκφοβισμό διέταξαν πυρ.

Τον Οκτώβριο του 1944, πυρπόληση¹¹⁸⁴ από τους κατακτητές ½

¹¹⁸⁰ Έκθεσις προς τον Γ.Γ. Υπουργείου Εσωτερικών, 28 Μαΐου 1943, σελ. 4

¹¹⁸¹ Ραϋμόνδου Αλβανού, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, σελ.266

¹¹⁸² Ραϋμόνδου Αλβανού, Κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές συμπεριφορές στην περιοχή της Καστοριάς (1922-1949), Ανέκδοτη Διδακτορική Διατριβή, σελ.262

¹¹⁸³ Γεωργίου Ε. Μπεροπούλη, Προσωπικό ηλεκτρονικό αρχείο

¹¹⁸⁴ Θανάση Ζιώγα, Η Εθνική Αντίσταση στη Φλώρινα-Καστοριά 1941-1944, Εντός 2016, σελ. 111